Yıl:13 Sayı:37 / Aralık 2005 3 Aylık Ekonomi ve Düşünce Dergisi www.ekocerceve.com ISSN:1303-7501

ÇERÇEVE

MÜSTAKİL SANAYİCİ ve İŞADAMLARI DERNEĞİ

15 yıl

- Örgün Eğitim • Mesleki Eğitim
- Yüksek Eğitim • Hayat Boyu Eğitim
- Değerler Eğitimi

ÖZEL SAYI

Eğitimde Vizyon Arayışı

GİRİŞİMCİ

Yaptığı her işte, 'Allah'ın rızasını, kulun faydasını' gözetip tevekkül inancıyla çalışınca, küçük bir girişim şirketler grubuna dönüştü.

İsrafil KURALAY

YÖNETİCİ

Sahip olduğu ehliyet ve muhatabına telkin ettiği emniyet sayesinde perakendenin birinci liginde üst düzey profesyonel yönetici olmayı başardı.

Nurullah ÖZTÜRK

YENİ NESİL

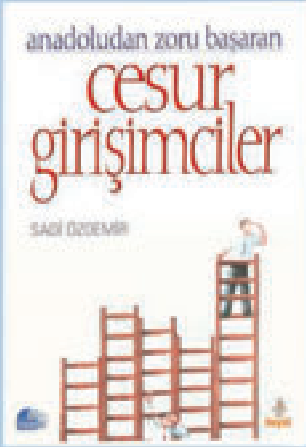
İnternet sayesinde dileyen her kesin çok küçük bütçelerle kendine uygun bir medya ve ticari bir mecra oluşturabileceğini ispatladı.

Hatice ÖZDEMİR

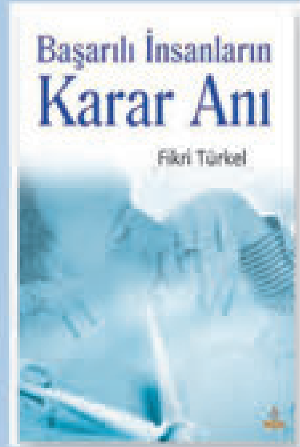
YÖNETİCİ KİTAPLIĞI

İş hayatında ve aile hayatında daha etkili, daha başarılı ve ülkemizi daha güzel günlere taşıyacak yönetici profilini kurumlarda daha etkin hale getirmek için;
Kendini ve insanları tanıyacak bilgilerle donanmış, vizyon, misyon ve kurum kültürünü yerleştiren.
Dünyadaki değişim ve dönüşümün yönetim boyutuna etkilerini yakından takip eden, liderlik yapan.
Etkili ve güzel konuşma, sunum, toplantı kültürü, iletişim becerilerini geliştirmiş,
Proje yönetimi, ekip çalışması, insan kaynaklarının etkin biçimde değerlendirmesini yapan.
Kurum ve kendisi için bir gelecek perspektifi sunan.
Karşılaşılan olumsuzlukları ve sorunları olumlu bakış açısıyla çözebilen, stresle başa çıkabilen, Hayatın bütününde başarıyı yakalayan yöneticiler ve yönetici adayları için...

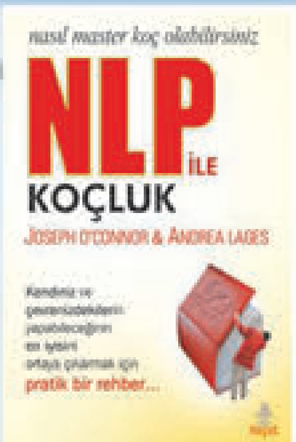

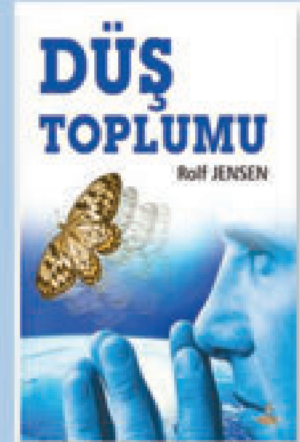

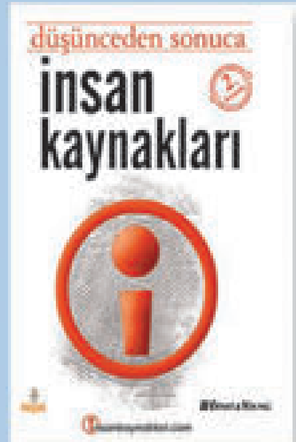

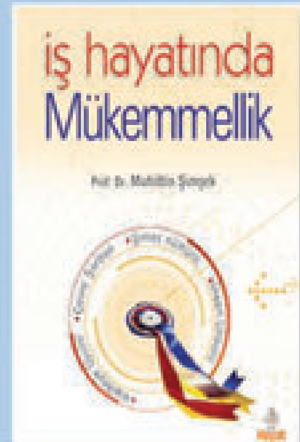

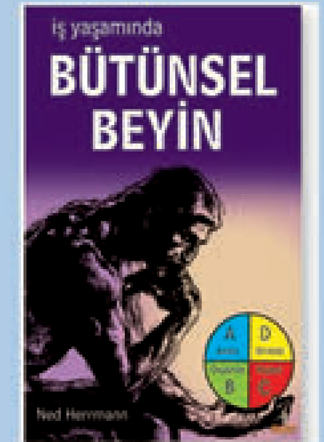

www.hayatyayinlari.com
Tel: 212 483 15 16(pbx)

Yıl: 13 Sayı: 37 / Aralık 2005
ISSN:1303-7501

ÇERÇEVE

15 Yıl

MÜSTAKİL SANAYİCİ ve İŞADAMLARI DERNEĞİ

Sahibi
Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD) Adına
Dr. Ömer BOLAT

Genel Yayın Yönetmeni
Hayati BAYRAK

Yayın Yönetmeni
Şükrullah DOLU

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Hüseyin KAHRAMAN

Haber Merkezi
Saafet YILMAZ, Kadir ABALI, Mahmut ÖZGÜN, Abdullah TUĞLU, Bayram ŞENOCAK, Hakan KIYICI

Yayın Kurulu
İsrafil KURALAY
Erhan ERKEN
Mahmut BALCI
Kemal ÇİFTÇİ
M. Burhan GENÇ
Mehmet Akif ÖZYURT
Özcan TOKEL
Haluk İMAMOĞLU
Ekrem ŞAHİN

Danışma Kurulu
Melikşah UTKU
Dr. Ahmet HELVACI
Dr. Nihat ALAYOĞLU
Dr. İbrahim TURHAN
Dr. Kemal KAHRAMAN

Redaksiyon
Olcay YAZICI

Grafik - Tasarım - Baskı ve Cilt
Bilge Matbaacılık A.Ş.
Yılanlı Ayazma Sk. Örme İş Merkezi
No:8 Kat: 1 Davutpaşa - İstanbul
(0212) 483 15 16

Yayın Türü
3 Aylık, Yerel, Süreli Yayın

Merkez
Mecidiye Cad. No:7/50
Mecidiyeköy / İSTANBUL
Tel: 0212 213 61 00 (Pbx)
Fax: 0212 213 78 90

Ege Bölgesi
Ş. Eşref Blv. Ragıp Şanlı İş Merkezi
No:6/304 Çankaya / İZMİR
Tel: 0232 489 22 37 - 489 15 36

Ankara
Anıt Cad. Algur Apt.
No:10/11 Tandoğan / ANKARA
Tel: 0312 212 22 02

Bursa
Kırcali Mah. Kayalı Sok.
Tugcu Plaza 1 No: 62 / BURSA
Tel: 0224 256 54 43 - 44

Kayseri
İnönü Blv. Yılmaz İş Merkezi
Kat:6 No:46 / KAYSERİ
Tel: 0532 320 75 45

Konya
Nalçacı Cad. Babür Sok.
No:28 Konya
Tel: 0332 236 42 18

Editörden...

Gelecek Bizi Bekliyor Hazırlanıyor muyuz?

Yönetim bilimi konusunda dünyanın en saygın isimlerinden birisi olarak kabul edilen Peter F. Drucker'a göre nüfus hareketleri, önümüzdeki dönemde dünya ekonomi ve siyasetini yönlendirecek en önemli etkenlerden birisi olacak. Buna gerekçe olarak özellikle batı dünyasında yaşlanan nüfusla birlikte batı ekonomilerinin üretim gücünü kaybedeceği tezini ileri süren Drucker, "**Geleceğin Toplumunda Yönetim**" adıyla Türkçe'ye de kazandırılan kitabında yaşlanan Avrupa'nın en büyüğü olan Almanya hakkında şu çarpıcı tespiti yapıyor: "2030'da kadar, dünyanın üçüncü büyük ekonomisi Almanya'daki 65 yaşın üzerindeki insanlar, yetişkin nüfusun hemen hemen şimdiki beşte birine kıyasla, yarısını oluşturacak. Ülkenin doğum oranı, şu anda kadın başına 1.3 gibi düşük bir orandan kurtulmazsa, aynı sürede 35 yaşın altındaki nüfus, yaşlı nüfusun büyüme hızının iki katı oranında daralacak. Net sonuç, şu anda 82 milyon olan toplam nüfusun 70-73 milyona düşmesi olacaktır. Çalışma çağındaki insanların sayısı tam dörtte bir oranında düşerek, 40 milyondan 30 milyona inecek" "Almanya'nın nüfus hareketleri, istisna olmaktan uzaktır" hatırlatmasını yapan yazar, aynı durumun Japonya ve diğer Avrupa ülkeleri için de geçerli olduğunu vurguluyor. Bu durumun özellikle batı ekonomilerinde işgücü kaybı ve üretimin gerilemesi problemini doğuracağına dikkat çeken Drucker, söz konusu ülkelerin ortaya çıkan açığı kapatmak için gelişmekte olan ülkelerden nitelikli işgücü transferine yöneleceğini anlatıyor.

Taktik Yetmez, Strateji de Gerekir

Aynı dönemde Türkiye'deki durum ise batıdakinin aksine bir gelişme gösterecek. **Eğitim Reformu Girişimi** tarafından hazırlanan rapor bu açıdan dikkate değer. "**Türkiye'nin Kapısındaki Fırsat**" ismini taşıyan rapor, ülkemizin 2025'e doğru nüfus dinamiğini ve eğitim durumunu ele alıyor. Dr. Can Fuat Gürlesel tarafından hazırlanan çalışmaya göre 2000-2025 aralığında Türkiye'deki çalışabilir nüfusun toplam nüfus içindeki payı doruk noktasına ulaşacak. Raporun özet kısmında; "Türkiye, demografik süreç olarak Avrupa'nın 50 yıl gerisinden gelmekte. Bu, 'Geri kalmışlık' Türkiye için büyük bir fırsat yaratıyor. Nüfus artış hızının yavaşlamasına karşın Türkiye genç ve yetişkin nüfusa, yani 'Çalışabilir' bir nüfusa sahip olacak. Bu potansiyeliyle Türkiye, Avrupa'nın nüfus trendlerinin yaratacağı gereksinimleri önümüzdeki 50 yıl boyunca karşılayabilecek konumda" değerlendirmesini yapan Dr. Gürlesel, sonuç olarak şu tespitlerde bulunuyor;

- İçinde bulunduğu demografik süreç, Türkiye'ye büyük fırsatların ve daha parlak bir geleceğin kapısını açmaktadır.
- Avrupa'da hüküm süren nüfus eğilimleri bu fırsatları daha da yükseğe taşımaktadır.
- Önünde açılan bu, 'Fırsat Penceresi'nden içeriye süzülebilmesi için Türkiye'nin yapması gereken ev ödevleri vardır. Bunların başında da yurttaşlarına daha kaliteli bir eğitim sunmak gelmektedir.
- Kaliteli bir eğitim, gerçekçi ve uzun soluklu eğitim politikalarıyla sağlanabilir. Eğitimde köklü reform şarttır.

Bu tespitlere biz de katılıyoruz. Ancak sadece reformun yeterli olmadığını düşünüyoruz. Çünkü reform, MEB'in, eğitimde, "Öğrenmeyi öğretme" anlayışına geçmesi gibi taktik bir iyileştirmedir. Oysa ülkemizin önce strateji ortaya koyacak vizyona ihtiyacı var. Eğitime özel hazırladığımız bu sayının, ülkemizin ihtiyaç duyduğu eğitim vizyonunun geliştirilmesine katkıda bulunması temennisiyle...

Şükrullah DOLU
sukru@ekocerceve.com

Gelişmeyen Eğitimle Gelişebilir miyiz?

Dr. Ömer BOLAT
MÜSİAD Genel Başkanı

Kurtuluş savaşından çıkan Türkiye'nin nüfusu 1927 yılında 13,6 milyon seviyesindeydi.

Bu nüfusun yüzde 24,22'si şehirde, yüzde 75,28'i köyde yaşıyordu ve ancak yüzde 11'i okur-yazardı. Kısacası ülkemiz nüfusunun çoğunluğu yaşlılardan, kadınlardan, köylülerden ve okuma-yazması bulunmayanlardan oluşuyordu. Çünkü birçok cephede varoluş mücadelesi veren milletimiz, sadece Çanakkale Savaşı'nda 250 bin genç vatan evladını yitirmişti. Bu gençlerin büyük çoğunluğunu medrese talebelerinin oluşturduğunu dikkate aldığımız zaman kaybettiğimiz cevherin önemi daha iyi anlaşılabilir. Dolayısıyla genç, şehirli ve eğitimli insan kaynağımızı kaybetmiş bir durumdaydık. Geçen süre zarfında nüfusumuz 72 milyona çıktı, toplam nüfusun yüzde 65'i aşan kısmı şehirlerde yaşar oldu ve okur yazarlık seviyesi yüzde 90'lara yükseldi. Ancak göstergelerdeki bu iyileşmeye rağmen, arzulanan sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlayamadık. Çünkü kalkınmanın dinamosu eğitimken, biz gelişmemiş bir eğitimle gelişmeye kalkıştık. İşte bu nedenledir ki, geldiğimiz noktada dünyanın en iyi 500 üniversitesi listesine tekbir üniversitemiz bile girememiştir.

Gelenekten Kopuk, Gerçekten Uzak

Hiçbir tarihi ve geleneği olmayan Çek Cumhuriyeti, Şili ve Arjantin gibi ülkelerin, "En iyi 500 üniversite" sıralamasında bir veya birkaç üniversitesi varken, binlerce yıllık tarihe sahip ve dünya çapında medeniyetler kuran bir milletin mirasçısı olan ülkemizden listeye bir üniversitenin bile girememesi en büyük başarısızlığımızdır. Çünkü yüksek eğitim, yıllar süren eğitim faaliyetinin katmadeğere dönüştürüldüğü noktadır. Eğer yüksek eğitimde sonuç iyi değilse, o zaman geriye doğru bütün süreçler sağlıksız demektir. Bunun sebebi gelenekten kopukluk yanında, güncel gerçeklerden de uzak oluştur. Fakat zararın neresinden dönülürse kârdır. Dünyaya baktığımız zaman, eğitim seviyesi yüksek, gelir düzeyi düşük insan göremeyiz. Aynı şey, ülkeler için de geçerlidir. Eğitim seviyesi yüksek olan ülkelerin üretim seviyesi de yüksek olur. Mesela Almanya geçen yıl 195 milyar dolar gibi inanılmaz büyüklükte (Dünyada birinci, 132 milyar dolarla Japonya ikinci) dış ticaret fazlası verdi. Çünkü bu ülkede 450 bin bilim insanı var. Bizde ise bu rakam sadece 27 bin seviyesinde.
O halde yapılması gereken şey, eğitimi öncelemektir. Bu konuda yapılması gerekenleri de maddeler halinde şöyle özetleyebiliriz;

- **Önce Vizyon Belirlenmeli:** Eğitimi öncelemeliyiz, ancak neye göre ve nasıl bir eğitim yapılmalı? Yani eğitimde vizyonumuz ne olmalı? Geçen yıl hazırladığımız, "Bölgesel - Sektörel Sorunlar ve Çözüm Önerileri" isimli raporumuz, bu hayati sorunun, 'Neye göre eğitim?' kısmını cevaplamak açısından önem arzetmektedir. Çünkü adı geçen raporumuzda; ülkemizin bölgesel potansiyellerinin belirlenmesini ve bu potansiyellere göre sektörlerin geliştirilmesini, teşvik edilmesi gerektiğini dikkate sunmuştuk. İşte eğitim vizyonu-

muz, ülkemizin sahip olduğu potansiyellere ve bu potansiyellerin katmadeğere dönüştürülmesine göre yapılandırılmalıdır.

• **Geliştirilen Vizyon, İlgili Kurumlarca Paylaşılmalı:**
Başlangıçta yüksek eğitimimizin mesleki bir hedefi olmamıştır. Dolayısıyla üniversitelerimiz ülke potansiyellerini açığa çıkaracak insan kaynağı yetiştirememiştir. Genç enerjiyi doğru yönlendiremediği için özellikle 1980 öncesinde terör, sonrasında ise bölücülük gibi gailelerle kendini meşgule eder olmuştur. Ülkeyi kalkındıracak güç ve kuvvetlerin bileşkesi sağlanmak yerine farklı yönlere yönlendirilerek heba edilmiştir. Ülkemize nitelikli insan kaynağı yetiştirme sorumluluğundaki MEB'in farklı, YÖK'ün ise daha farklı yaklaşımı söz konusu. Eğitimin farklı süreçlerinden sorumlu oldukları için yaklaşımları farklı olmalı, ancak sonuç için iki kurum arasında hedef birliği bulunmalı. Üniversitelerimizden beklenen, ülkemiz için bir vizyon geliştirmeleri ve bunun hayata geçirilmesi için ilgili kurum ve kişilerin buna katılımını sağlayarak, millî sinerjiyi ortaya çıkarmalarıdır. Eğer bunu yapamıyorlarsa, o zaman yapanlara siyasî gerekçelerle engel çıkarmak yerine destek olmalıdırlar.

• **YÖK'de Sistem Değişmeli:** Değişen şartlara ve ortaya çıkan ihtiyaçlara göre iş-dünyası yönetim ve organizasyon yapısını sürekli gözden geçiriyor, yeniliyor. Dünyanın saygın ve başarılı üniversiteleri de aynı şeyi yapıyor. Çünkü nihayetinde üniversiteler de geniş ölçekli bir organizasyon ve onların yönetim yapıları da yeni şartlara göre revize edilmelidir. Bütün dünyada genel eğilim, rektörlerin bizdeki gibi YÖK veya Cumhurbaşkanı tarafından atanması yerine, üniversite mütevelli heyeti tarafından seçilmesi şeklindedir.

• **Okul Öncesi Eğitim Geliştirilmeli:** Türkiye, Avrupa Birliği üye ve aday ülkeleri arasında okul öncesi eğitimde yüzde 16'lık oranla son sırada bulunuyor. MEB verilerine göre Türkiye'deki 2 milyon 940 bin çocuktan sadece 440 bini okul öncesi eğitim alabiliyor. İnsanların, zihinsel gelişiminin yüzde 75'ine yakınını 3-6 yaşları arasında tamamlandığı dikkate alınırsa, okul öncesi eğitimin Türkiye'de hızla yaygınlaştırılması ve zorunlu eğitim kapsamına dahil edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü okul öncesi eğitim alan çocukların yüzde 44,7'sinin üniversiteye devam ettiği, bu oranın okul öncesi eğitimden yoksun çocuklarda ise yüzde 30,6 olduğu kaydediliyor.

• **Mesleki Eğitime Ağırlık Verilmeli:** Mesleki eğitimin önünü açmak, Türkiye'nin önünü açmak demektir. Üniversiteye girişte düz lise ve meslek lisesi mezunları arasındaki katsayı eşitsizliği mesleki eğitime büyük darbe vurmuş, işletmelerde nitelikli işgücü açığı had safhaya ulaşmıştır. Biz reel sektörü temsil eden bir sivil toplum kuruluşu olarak, diplomalı işsizler ordusunu büyütmenin akıl kârı olmadığına dikkat çekmek istiyoruz. Ancak maalesef, bugün Türkiye'de yaşanan gerçek, meslek liseli çıkışlı gençlerimizin aleyhine olarak işleyen katsayı eşitsizliğinin diplomalı işsizler ordusunu büyüttüğüdür. Bu konuda MÜSİAD'ın önerisi; orta öğretim kurumlarında klasik lise sayılarını artırmak yerine, meslek liselerinin önünün açılması, alanının genişletilmesi, gençlerimiz tüketici çoğunluk olmaktan kurtarılarak üretici hale getirilmeleridir. 1998-1999 öğretim yılında üniversiteye girişte getirilen katsayı eşitsizliği uygulaması imam hatip liseleri yanında meslek liselerine ve çıraklık okullarına büyük bir darbe vurmuştur. O tarihte düz liselerin oranı yüzde 56,7, meslek liselerinin oranı ise yüzde 43,3 iken, 5 yıl sonra (2004'de) bu oran düz liseleri için yüzde 68,5, meslek liseleri için yüzde 31,5 olarak bozulmuştur. Halbuki gelişmiş ülkelerde olduğu gibi hedef düz liseleri yüzde 35, meslek liseleri ise yüzde 65 şeklinde olmalıdır. MÜSİAD'ın meslekî eğitimin önünü açacak önerilerini şöyle sıralayabiliriz;

- Eğitim sistemimiz yeniden ele alınarak, reel ekonominin ihtiyaçlarını dikkate alan yapıya kavuşması sağlanmalıdır. Ülkemizin bölgesel kalkınma planlarına uygun olarak kısa ve uzun vadede geliştirilmesi hedeflenen sektörler ve bu sektörlerin ihtiyaç duyacağı değişik seviyelerdeki nitelikli insan kaynaklarının ihtiyaç listeleri belirlenmeli ve gerekli olanların yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

- İhtiyaç duyulacak eğitim dallarının belirlenmesinde STK'lar, reel sektör temsilcileri, eğitim kurum temsilcileri ortak bir kurulda karar vermelidirler. Eldeki bina, eğitmen yapısı ve mali kaynakların optimum kullanılması sağlanmalıdır.

- Reel sektör de, eğitimde özellikle meslekî eğitimin gelişmesinde elini taşın altına koymalı, okul, faaliyet ve eğitmen giderleri karşılanmasında mali yükümlülükler altına girmelidir.

- Mevcut işsizlerin önce bir listesinin yapılması ve eğitilmesi mümkün olabilecek kitlelerin eğitim seviyeleri belirlenmelidir.

- Tasnif edilmiş işsizler için çıraklık okullarında, kurslarda ve meslek liselerinde kısa dönemli eğitim programları uygulayarak hızla reel sektörün hizmetine verilmelidir. Reel sektörün de, Çalışma Bakanlığı'nın da katkıları ile yetiştirilmiş bu elemanları alması sağlanmalıdır. Bunun için gerekli mali imkân, AB ve Dünya Bankası fonları gibi kaynaklardan sağlanabilir.

- Üniversitelerin, meslek yüksek okullarının, meslek liselerinin ve ilköğretim kurumlarının hızla gelişmeleri, içlerinin yeni teknolojik gereçlerle donatılmasının sağlanması gayesiyle ihtiyaç duyulan mali kaynağı tedarik için seferberlik ilan edilmeli, hatta gerekirse 2B arazi satış gelirlerinin eğitime harcanması konusunda milli mutabakat yapılmalıdır.

Doç. Dr. İbrahim ÖZTÜRK

2002'den bu yana

Ekonomideki İyileşmeler ve Devam Eden Kırılganlıklar

Ekonomimizin belli başlı makro ekonomik göstergelerinde belirgin iyileşmeler sağlandı. Ancak carî açık, bunun finansmanın sıcak paraya dayanması, yüksek reel faizler ve işsizlik gibi hususlar acaba Türkiye'yi bir kriz ortamına sürükler mi? Bize göre mevcut olumsuzluklar uzun dönemde Türk ekonomisinin sağlıklı gelişmesini engellemektedir, ancak belirli şartlar devam ettiği ölçüde bunun bir kriz ekonomisine dönüşme ihtimali oldukça düşük görülmektedir.

2005 yılının son çeyreğine girilirken uygulanmakta olan ve iskeleti, temel mimarisi her zamanki gibi IMF tarafından belirlenen programın bir değerlendirmesini yapmak, kazanımlarının yan ısıra oluşan kırılganlıklara ve zaaflara işaret etmek, buradan yola çıkarak geleceğe yönelik olarak bazı uyarı ve önerilerde bulunmak gerekmektedir.

Uygulanmakta olan programın açık hedefinin enflasyonu düşürmek olduğu, ancak bunun ayrılmaz bir parçası olarak da, kamu borç stokunun önce sağlıklı bir şekilde döndürülmesi, ardından da Mastrich kriterlerine çekilmesi, böylece kamu maliyesinin sürdürülebilir bir borç yapısına kavuşması hedeflenmektedir.

I- Mevcut Programın Arka planı

Daha önce, 1999 yılında uygulama sürecine girilen ve sonunda 2001 krizi ile neticelenen programda da bu iki hedef açık ve seçik ortaya konulmuş olmasına rağmen, hatırlanacağı üzere bu program, **1-** uygulanmakta olan sabit kur çıpası nedeniyle TL'nin aşırı değerlenmesi ve bunun tetiklediği tüketici mal ithalatının patlaması sonucunda oluşan rekor düzeydeki cari açık; **2-** ekonomiyi tam bir yolsuzluk furyasına teslim eden 28 Şubat adlı demokrasideki kırılma süreci; **3-** sistemin şeffaflıktan uzaklaşmasına paralel olarak bağımsız denetim mekanizmasının çalışmaması; **4-** devletin regülasyon görevini verimsiz yapması veya aksatması neticesinde söz konusu program çökmüş, temel makro ekonomik göstergelerde tarihi bozulmalar oluşmuştu.

Borç ve enflasyonun düşürülmesini hedef alan bu mevcut programda ise aksamalara mahal vermemek üzere bu kez sabit kur yerine, kontrollü dalgalı kura geçilmiş, enflasyonun düşürülmesi açık bir hedef olarak tanımlanmıştır. Böylece programın bir cari açığa neden olmayacağı değil, ancak cari açık verilmesi durumunda, kurlardaki zamanlı ve isabetli (optimum) tepki sayesinde dış açığın otomatik olarak kontrol altına alınacağı ve daha öncekine benzer bir kriz ortamının oluşmayacağı varsayılmıştır. Bankacılık sektöründe ve kamu sektöründe yapılan reformların, yolsuzluk, verimsizlik ve kötü yönetişimin altyapısını ortadan kaldıracağı ve böylece bu sürecin destekleneceği ifade edilmiştir. Bu temel mimarinin yanı sıra uygulama düzeyinde ise program içeride sıkı para ve maliye politikasına, yani kemer sıkma-

Uygulanmakta olan IMF programının üzerinden yaklaşık beş senelik bir süre geçti. Programa hükümet tabir yerinde ise, IMF kadar sahip çıktı ve harfiyen uyguladı. 2004 yılı sonunda programın süresi dolduğu halde, IMF ile olan anlaşma 2007 sonuna kadar uzatıldı. Çünkü geçen zaman göstermektedir ki; IMF ile olan ilişkiler her geçen süre daha ileri derecede kırılganlık ve dolayısıyla bağımlılık oluşturmakta, bu da IMF'in sürekli bir şekilde koltuk değneği olmasını gerektirmektedir.

ya dayanmakta olup, dışa açık bir büyüme esas alınmıştır.
Buna göre ekonomi dış ticarete dayalı olarak büyüyecek, bu süreçte bir yandan kamu finansmanının kolay sağlanabilmesine katkıda bulunmak için, bir yandan da oluşacak cari açığın finansmanı için ucuz döviz girdisi adı konulmamış bir çıpa olarak görev yapacaktır. Dolayısı ile ucuz döviz girdisinin devamı ancak Türkiye ile aynı kategoride yer alan diğer "yükselen piyasalara" nazaran daha yüksek bir reel faiz ödenmesini gerektirmiştir. Makroekonomik verilerin düzelmesinin belli bir aşamaya ulaşmasıyla beraber, zaman içinde olumlu göstergelerin kendini istihdam, gelir artışı, iç talebin canlanması ve elbette devletin tedricen sağlık, eğitim, adalet gibi sosyal alanlara yönelmesi beklenmiştir. Bir başka ifadeyle, önce makro ekonomik dengeler, ardından mikro ekonomik ve sosyal alandaki gereklere doğru giden bir süreç işlemektedir. Sorun, bu süreçte ortaya çıkabilecek zaafların niteliği, bunların sürdürülebilir olup olmadığı, en alttakilerin ne kadar beklemeye tahammül edebileceği, günümüz itibariyle aylık ortalama 2 milyar dolara ulaşan döviz açığının dış alem tarafından ne zamana kadar finanse edileceği gibi konularda belirginleşmektedir. Aşağıda önce kazanımlar, sonra da zaaflar ortaya konulacaktır.

II- Sonuçlar: Kazanımlar

2002-2005 dönemindeki kanunlar kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilir;

1. Büyüme ve Kişi Başı Gelir: Ekonomi, birikimli olarak reel anlamda yaklaşık % 30 oranında büyümüş, kişi başına düşen gelir (ucuz döviz katkısının da etkisiyle) 2000 dolar düzeyinden 4500 doları devirmiştir. Öte yandan düşen faizler ve enflasyonun da katkısıyla satınalma gücü paritesi bağlamında bu rakam kişi başına 7000 dolara yaklaşmıştır. Bu sürecin ağırlıklı olarak özel sektörün sırtında ve rekor düzeylere varan sabit sermaye yatırımlarıyla gerçekleştirilmiş olması altı çizilmesi gereken çök önemli bir yapısal değişime işaret eder.

2. Fiyat İstikrarı: Yukarıda sözü edilen büyüme ile fiyat istikrarının bir arada gerçekleştirilmiş olması diğer bir kritik gelişmeye işaret etmektedir. Enflasyon % 68'lik istikrarsız ve kronikleşmiş yüksek düzeyden tek haneli rakamlara gerilemiş, üstelik bu, petrolün varil fiyatının 60 doları aştığı bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Bu başarı da, disiplinli kamu maliyesi kritik katkı yapmıştır.

3. Kamu Maliyesi: Bütçe açığının milli gelire oranı, 2001 sonunda % 16,5'ler düzeyindeyken günümüzde % 4,5'lara kadar geriletilmiş, buna paralele olarak da Kamu Sektörü Borçlanma Gereği (KSBG)'nin milli gelire oranı % 16,5'ler düzeyinden % 4'lere düşmüştür. Gerçekten de sırf faiz harcamalarının mili gelirin % 20'lerini alıp götürdüğü, toplam vergi gelirlerinin %110'una ulaştığı (yani bütün vergi gelirleri sadece faiz ödemelerini karşılamadığı) bir düzeyden, toplam gelirlerin % 37'leri düzeyine kadar geri çekilmiştir.

4. Borç Stoku; elde edilen yüksek düzeyli büyüme sayesinde net kamu borç stokunun milli gelire olan oranı da % 98'lerden % 63,5'ler düzeyine çekilerek uluslararası ideal borçluluk kriteri olan %60'lık ortalamanın eşiğine gelinmiştir.

5. Faizler: Reel faizler ise %36'lar düzeyinden bugün tek haneli rakamların altına kadar geri çekilebilmiştir.

6. Dış Ticaret: İhracat yıllık 30 milyar dolar civarından % 130'luk bir artışla 70 milyar dolar sınırına taşınırken bu arada ithalat da yıllık 40 milyar dolar sınırından % 170' lik bir artışla 105 milyar doları aşmıştır. Dış ticaret hacmi de böylece 70 milyar dolardan 175 milyar dolarlık devasa bir hacme gelmiştir. Dış ticaretin milli gelirdeki payının böylece %60'ları aşması, Türkiye'nin ileri düzeyde küresel sisteme entegre olduğunu göstermektedir.

7. Özelleştirme: Tarihsel olarak bakıldığında özelleştirmede Türkiye'nin başarısız olduğu bilinen bir gerçektir. Bu başarısızlıkta, 1980'lerde siyasi irade varken yasal zeminin olmayışı, 1990'lı yıllarda yasal zemin tamamlandığı halde kırılgan siyasi iradenin yetersizliği ve bütün dönemleri kapsamak üzere Türkiye'nin ideolojik katılıkları ile küresel sürece entegrasyona karşı sergilenen akıl dışı direnişler esas nedenler olarak belirginleşmiştir. Türkiye telafisi imkânsız kayıp zamanlardan sonra artık geriye dönülmez bir şekilde de bu yola girmiştir.
Türkiye demokrasinin, serbest piyasa ekonomisinin ve kalitenin önünü açabilmek için, ancak bu arada stratejik ulusal kaygıları da bir kenara bırakmadan özelleştirmeyi tamamlamak zorundadır. Bu bağlamda ulusal varlıklar gerçek değerinden, mümkün mertebe yerli sermayenin de içerisinde olduğu olu-

şumlara satılmalıdır. Böylece bir yandan yerli denetim sağlanıp sermaye korunurken, küresel tecrübeden de yararlanmak mümkün olacaktır. Ayrıca kamu tekellerinin yerini özel sektör tekellerinin almaması için de rekabet kurumu ve kurallarının da daha etkinlikle devreye sokulması gerekmektedir. Şeffaflık ise kaçınılmazdır.

Özelleştirmeden elde edilen gelirler, iç borç stoku için kullanılarak faiz ve borç döngüsü iyice rahatlatılmalıdır. Zira kamu kuruluşları devletin varlığı iken, borçları da pasiflerin de yer almakta, son tahlilde varlıklar azaltılırken pasiflerin de azalmış olması gayet uygundur. Bütün bu kriterler bağlamında hükümetin özelleştirme tarz ve yöntemlerinin başarılı olduğu görülmektedir. Son bir yılda elde edilen özelleştirme geliri, son 20 senelik gelirlerin tümünü aşar bir noktaya gelmiştir. Bu kazanımların, Türk ekonomisine gösterilen güvenin bir göstergesi olarak da değerlendirilmesi mümkündür. Bilhassa Batı'dan çekilen Körfez sermayesinin ilk defa olarak yönünü Türkiye'ye çevirmesinde hükümetin gösterdiği proaktif tutum son derece isabetli ve başarılıdır.

III- Başarının Maliyeti: Zaaflar, Kırılganlıklar:

Uygulanmakta olan programın üzerinden yaklaşık beş senelik bir süre geçmiştir. Programa hükümet tabir yerinde ise IMF kadar sahip çıkmış ve harfiyen uygulamıştır. Hiçbir popülist yola da sapmamıştır. 2004 yılı sonunda programın süresi dolduğu halde, IMF ile olan anlaşma 2007 sonuna kadar uzatılmıştır. MÜSİAD bunu, IMF ve çevrelerinin günün sonunda ortaya çıkan "başarının" sürdürülemez nitelikte olduğunu düşündükleri ve programın bir daha çökmesini göze alamadıkları nedeniyle yeniledikleri şeklinde değerlendirmiştir. Gerçekten de geçen zaman göstermektedir ki, IMF ile olan ilişkiler her geçen süre daha ileri düzeyde kırılganlıklara neden olmakta, bu nedenle daha ileri düzeyde bağımlılık yaratmakta, bu da IMF'in sürekli bir şekilde koltuk değneği olmasını gerektirmektedir.

Gelinen aşamada oluşan zaaflar şu şekilde özetlenebilir:

1. Dalgalı Kur Merhem Olmadı: Her şeyden önce 2001 krizine neden olan ve bir daha buna mahal vermeyeceği varsayımıyla uygulanmakta olan dalgalı kur çalışmamakta, TL'de bir değerlenme, dış açıklarda rekor büyüme devam etmekte, buna neden olan IMF ise sanki sorumlu başkası imiş gibi artık gelinen aşamada "cari açığı düzeltmesi" yönünde sürekli olarak hükümeti uyarmakta ancak, mevcut programdan çıkmadan buna nasıl çare bulunabileceği konusunda hiçbir öneride bulunmamaktadır. Neticede dış açığa rağmen, "rekabetçi" veya "gerçekçi kur" beklentisi bir türlü gerçekleşmemektedir.

2. İstihdam artıyor ancak, işsizlik düşmüyor: Esasen ekonomide bir istihdam artışı yaşanmaktadır. Ancak iş piyasasına girenler daha büyük bir oran teşkil etmektedir. Verimlilik artışları, kamu sektörünün küçülmesi, yapısal dönüşüm, konjunktürel şartlar ve IMF programının kısıtlayıcı hükümleri nedeniyle yüksek büyüme rakamları içeride yeterli düzeyde istihdama yansımamıştır. Yerli katma değeri sürükleyen tekstil gibi emek yoğun sektörlerin düşük kur ve Çin faktörü gibi nedenlerle güdük kalması nedeniyle yüksek işsizlik oranlarındaki katılık devam etmektedir.

Kısacası, ekonominin yapısal dönüşümüne paralel olarak, istihdam oluşturan sektörlerin varlığına rağmen, verimlilik vurgusu ve daralan emek yoğun sektörler nedeniyle işsizlik rakamları pek düşmemektedir.

Öte yandan tam da kapasite kullanım oranlarının sonuna gelinmesi ile yeni yatırım dalgasının ortaya çıkması ve bunun da istihdama yansıması beklenirken, cari açığın azaltılabilmesi maksadıyla 2005 yılında ekonominin hedeflerin de ötesinde bir nispi daralma (soğuma) sürecine girmesi nedeniyle bu yatırım patlamasının da gerçekleşmediği ilk yarı yıla dair milli gelir istatistiklerinden görülmektedir.

3. Gelir Dağılımı Adaletsizliği: Gelir dağılımı adaletsizliğindeki kötüleşmenin faiz harcamalarındaki azalma ve enflasyonun düşmesi nedeniyle nispi bir durma ve yavaşlama sürecine girmesi beklentisi gerçekçidir. Ancak bu iki alandaki gelişmelerin tek başına ve doğrudan otomatik olarak bu sonucu vermesi pek muhtemel değildir.

• Her şeyden evvel, bunun için yıllar itibariyle düşen faiz harcamalarından elde edilen tasarrufların nereye aktarıldığına bakmak gerekir. FDF konusunun mali idarenin ana eksenini oluşturması nedeniyle elde edilen tasarrufların sosyal ve kırsal kalkınma amaçlı kullanımı son derece kısıtlı kalmıştır. Yine faizlerin düşmesi, elinde hazine kağıdı bulunduran tasarrufçular ile kredi kullanmak zorunda kalan işadamları için anlamlı bir gelir etkisi yaratmış olsa da, dar gelir sahiplerine bunun yansıması şu aşamada sınırlı kalmaktadır.

• Emekçiler açısından ele alındığında, Merkez Bankası'nın enflasyon görünümü raporunda da tespit edildiği üzere, birim başı reel emek ücretlerinin tarihi dip seviyelere kadar bastırılması söz konusudur. Verimlilik artışı denen husus ile reel ücret makası arasındaki bu açılma hem gelir dağılımındaki bozulmaya, hem de verimlik artışının aslında daha çok ücretlerin bastırılmasına dayalı sanal bir durum olduğuna işaret etmektedir.

• Bu arada en büyük gelir dağılımı adaletsizliği insanların işsiz kalmasıdır. Türkiye elindeki genç nüfusa istihdam yaratmadan, istihdam edilmeye uygun olacak şekilde genç neslin teknik eğitim kalitesini artırıcı yaygın eğitimi artırmadan gelir dağılımı bozulmasını önlemesi imkânsızdır.

• Yine enflasyonun düşüşü her sektöre aynı oranda yansımamaktadır. Eğitim, sağlık ve ulaşım başta olmak üzere hizmetler sektöründeki katılıklar sürmekte, dar gelirlinin zorunlu tüketim kalemlerindeki enflasyonist katılıklar aynı oranda kırılamamaktadır. Bunun için sektörel bağlamda cazibelerin ve teşviklerin bu alanlara kaydırılması, arzın ve rekabetin artırılması gerekmektedir.

• Beklentilerin tersine ekonomide kriz ortamında herkes kaybettiği için gelir dağılımında kısmi bir iyileşme olurken, özellikle 2002 yılından sonra gelir dağılımın yeniden bozulma sürecine girdiği hesaplanmaktadır. Nitekim yapılan hesaplamalara göre halk hâlâ "reel olarak tüketilebilir gelir düzeyi" anlamında çok fakirdir. Kişi başına kullanılabilir gelir rakamları en alttaki % 20'lik dilim için sadece 850 dolar iken, bu rakam en üstteki % 20'lik gelir gurubu için 5500 doları aşmaktadır. Türkiye'de en alt yüzde 5 ile en üst yüzde 5 içinde yer alan haneler arasında 2000 yılında 27.2 kat gelir farkı varken, bu fark 2002'de 20.1 kata inmiş, ancak 2004'te yeniden açılarak 23.9 katına çıkmıştır
Günümüz itibariyle en üst yüzde 20'lik kesimin toplam gelirden aldığı pay hâlâ yüzde 45.4 civarındadır. Bu arada orta yüzde 20'lik kesimin milli gelirden aldığı pay yüzde 15.5, alt yüzde 20'lik kesim yüzde 10.9 ve en alt yüzde 20'lik kesimin payı yüzde 6,5 civarındadır. Bütün bu rakamlar gelir eşitsizliğini ölçen Gini katsayısına yansımıştır. 2004 yılında 0.40 olarak gerçekleşen Gini katsayısı, Türkiye'nin gelir dağılımının bozulmaya devam ettiğini göstermektedir. Bu haliyle gelir dağılımı ölçülebilmiş olan 124 ülke arasında Türkiye 70. sırada yer almaktadır.

4. Değerli TL Sendromu: Türkiye geçmişte adeta "pula dönen" ve para olmanın temel işlevlerini kaybeden ulusal paradan şikayet etmekteydi. Sürekli hale gelen devalüasyonlar aracılığı ile adeta iç piyasada üretilen düşük katma değerli mallar yok pahasına satılmakta, her seferinde aynı miktarda döviz elde etmek için daha fazla ihracat yapmak zorunda kalınmakta idi. Böylece ulusal zenginliklerin "talan edilmesi" anlamında ihracat fiyat ve miktar endeksi arasındaki makas da açılmakta idi. Buna "fakirleştirici dış ticaret" diyorduk.

Son iki senedir bu kötü gidiş tersine dönmüştür. Ancak dünyada rekabetin bu kadar yoğunlaştığı, Türkiye'nin üretim sürecinde dış girdi bağımlılığının yüksek ve bir çok yan sanayinin daha yeni yeni toparlanmaya başladığı bir ortamda aşırı değerli hale gelmiş bir yerli para da aynı şekilde tersinden olumsuz etkilerde bulunur. Nitekim düşük kurların ekonomi üzerinde kalıcı tahribata neden olma sürecine girmesiyle beraber, ihracat ve ithalat arasındaki makas sürekli açılarak, karşılama oranı % 61'e gerilemiştir. Dahilde İşleme Rejimi bağlamında yapılan gelecek bir yıla yönelik taahhütler dikkate alındığında ihracattaki ivme kaybının oldukça kalıcı nitelikte olduğu görülmektedir. Ocak-Ağustos arasında ise 28.6 milyar dolarlık dış ticaret açığı oluşmuş, bu durum 15,5 milyar dolarlık cari açık olarak kayıtlara yansımıştır.
Aşırı değerli TL'nin ekonomi üzerinde "dualite", "periferileşme" ve "tersine sanayileşme" olarak ifade edilmesi gereken üç tehlikeli sonucu ortaya çıkmaya başlamıştır.

a) Derinleşen Düalite: Değerli TL etkisiyle başta Çin menşeli mallar olmak üzere yabancı mallara karşı Türk sanayisi hem iç pazarda, hem de temel ihracat pazarı olan AB'de zor durumda kalmaktadır. Kur etkisi Çin sendromunun olması gerekenden çok daha derin yaşanmasına ve kalıcı bir niteliğe bürünmesine neden olmaktadır. Süreç, yüksek kaliteli yerli üretimi ve malları kovarak, Türk sanayisini Çin mallarıyla yüksek katma değerde ve kalitede yarışma ajandasından kopartarak, sürdürülmesi ve netice alınması imkânsız, kalitesizlik bazında bir fiyat rekabetine zorlamaktadır. Çin olgusunun Türk sanayisini içine çektiği bu süreç, AB gibi gelişmiş ülkelere yönelik kaliteli mal üretmek durumunda olan sektörlerle yan yana geldiğinde, Türk sanayinde derinleşmekte olan bir "dual" yapının oluşmakta olduğunu göstermektedir. Yani, rekabet etmeye çalışan ve katma değer oluşturan verimli sektörlerle ile, kıt kaynakları yutmaya başlayan, sürekli olarak emeği istismara kalkışan, kayıt dışına kaçmaya, kısaca piyasalaşmaktan uzaklaşmaya yönelen bir enformel sektörle karşı karşıyayız.

b) Periferileşme: Yılın ilk sekiz ayında açıkça ortaya çıktığı gibi, 60 milyarı aşkın ithalatın içinde yatırım mallarının ve açıkça tanımlanmış tüketim mallarının değeri sırasıyla 12 ve 8 milyar dolar civarında kalırken, ara malı ve ham madde ithalatı 40 milyar doları aşmıştır. Yılın ilk yarısı itibariyle, sanayi sektöründe üretim artışının da iyice düşmesi, artık bu ithalatın zannedildiği gibi Türkiye'de "geleceğin üretimi ve istihdamını körüklemekten" çıkıyon olduğu ve pekala yerli üretimin yerini alır hale gelebileceğini göstermektedir.

Böylece ekonomide yeni bir durumla karşı karşıya kalmaktayız: bilindiği üzere yapısal nedenlerle Türk sanayisinin üretim ve ihracat sürecinde, girdi bağımlılığı hâlâ % 70'ler düzeyinde olması nedeniyle, ekonominin büyüme sürecinde bir cari açığın oluşması zaten beklenmektedir. Halbuki cari açığın kontrol altında alınması amacıyla yaşanmakta olan nispi daralma, sanayi üretimindeki yavaşlama ve iç piyasalardaki durgunluk ortamında bunun azalması beklenmekte idi. Tersine cari açık bu yılın ilk 8 ayında 15 milyar doları da aşmış durumdadır. Cari açık rekora koşarken 2003 yılından beri kurların tepki vermemesi üzerine en sağlam önlem olan ekonominin daraltılması yoluna gidilmiş, buna rağmen cari açık azalmadığı gibi artmaya devam etmektedir. Birincinin gerçekleşmemesinde ülkenin maruz kaldığı sermaye saldırısı, ikincide de ekonominin üretimsizleştirilmesi temel neden gibi gözükmektedir.

Üretimden kopmayı ifade eden bu "tersine sanayileşme" sürecinde Türkiye, ticaret üssüne dönen bir "Dubaileşme sendromu" yaşamaktadır. Bu durum, 2001 Krizi ile beraber, içeriyi hazır hale getirmeden Türkiye'nin globalleşmeye teslim olduğunun ve bunun sonuçlarının artık Türkiye sahillerini dövmeye başladığının açık bir göstergesidir. Eğer bu durum, kısa sürede toparlanmazsa, bunun anlamı, Türk ekonomisinin üretim kimyasının veya dokusunun bozularak büyürken de, küçülürken de cari açık veren bir çevre (periferi) ekonomisine dönüşme tehlikesi altında olduğudur.

Küreselleşme sürecinin iyi idare edilemediği, iyi yönetişimin hayata geçirilemediği ve içerideki kurumsal yapıların uygun olmadığı ortamlarda küresel ekonomiye entegrasyonun içerideki zaafları artırıcı ve derinleştirici olduğu görülmektedir. Hiç olmazsa kur politikası olarak Türkiye iki uç arasında gidip gelerek ya ihracatı, ya da ithalatı cezalandırmak noktasından uzaklaşarak optimum bir kur düzeyini yakalamak için daha aktif müdahale imkânlarını elinden çıkartmamalıdır.

Madem son veriler, dışa açık büyüme modelinin artık bir sıkışma noktasına geldiğini göstermektedir, o halde iç piyasaların canlandırılması gereği ortaya çıkmıştır. Hem ekonominin canlandırılması, hem de cari açığın önlenmesi için yapılması gerekenler düşünüldüğünde, ekonomi mimarisinin biran önce İMF ekseninden çıkartılarak gerçek gündemine taşınması gerektiği anlaşılmaktadır.

5. Kamu maliyesi: Bu aşamaya kadar bahsedilen modelin finansmanı büyük oranda yüksek reel faizlere bağlı dış kaynak girdisine dayalıdır. Esasen içeride ulusal tasarrufların yeterli olmadığı ve fonların da oldukça pahalı olduğu bir ortamda gerek kamunun ve gerekse özel kesimin daha ucuz ve uzun vadeli finansmana yönelmesi gayet yerinde bir tutumdur. Hatta büyük şirketlerin finansman açığını dış aleme kaydırmasıyla beraber, yıllardan beri kredilerden dışlanan ve bir çoğu KOBİ statüsünde olan Anadolu sermayesinin de kredi pastasından daha çok bir dilim kaptığı, son kredi piyasası gelişmelerinden de anlaşılmaktadır.

Ne var ki, bu dış finansmanın pek de kalıcı olmayan, çoğu kez de sıcak para

türü sermaye girişi yoluyla gerçekleşmekte oluşu da dikkat çekmektedir. Bu koşullar altında uygulanan sıkı maliye politikası ve FDF seviyesi sosyal dokuyu zedeler hale gelmekte, buna rağmen Türkiye'nin hem kısa vadeli dış borçları, hem de iç borçları artma eğilimini sürdürmektedir. 2004 yılının sonuna göre 2005'in ilk sekiz ayına göre değerlendirildiğinde Türkiye hâlâ net olarak borç stokunu artıran bir ülke görüntüsünde olup, dolar cinsinden %3, YLT cinsinden ise % 4 oranında artan konsolide bütçe toplam borç stoku 243 milyar dolar (328 milyar YTL)'a ulaşmıştır.

Bu borç stokunda dış borçların payı azalırken, iç borçlardaki artış oranı % 6,6 gibi ortalama borçlanma eğiliminin üstünde kalmış, toplam borç stokunun içinde zaten % 70 olan payı da böylece 73'e tırmanmıştır. Burada sorun şudur, payı artan iç borç stokunun vadesi hâlâ kısa ve enflasyonun sürekli düştüğü bir ortamda, TL ağırlığı yüksek olan bu borcun sabit faizli kısmı da artmaktadır. Dolayısı ile, bütçe açığında program hedeflerinin çok ilerisindeki azalmaya, KKBG'deki düşüşe rağmen, iç borç üzerindeki reel faizlerin gelişmelere duyarlılığı son derece düşük kalmaktadır. Öte yandan, yurt içi tasarrufların yetersizliği ve mevduatların vadelerindeki kısalık ile buna ödenen faizlerin yüksek olması gibi argümanlar, bilhassa yurt dışı kaynaklı sermaye girişlerinin bu kadar yoğun olduğu ortamda mevcut faiz oranlarındaki yüksekliği açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Bu bağlamda madem yurt dışından akmakta olan sıcak paraya önlem alınmakta hem geç kalındı, hem de bu göze alınamıyor, bu durumda biran önce faizlerdeki düşüş sürecinin hızlanması gerekmektedir. Merkez Bankası'nın oldukça duyarsız kaldığı bu konuda özelleştirme gelirlerinin borç ödemelerinde kullanılması isabetlidir. Ancak bu gelirler muhakkak surette piyasaya olan iç borçların azaltılması için kullanılmalıdır.

Öte yandan Merkez Bankası'nın reel faizlerin düşürülmesi durumunda "artan petrol fiyatlarını da göz önünde bulundurduğumuzda enflasyon mücadelesi tehlikeye girer" şeklindeki yaklaşımı da gerçekçi değildir. Türkiye'de firmaların ortalama olarak birim maliyetleri içerisinde emeğin payı yaklaşık % 10'lar düzeyinde kalırken, finansman maliyetleri bunun çok daha üzerinde kalmaktadır. Dolayısı ile zaten kaçınılmaz olan petrol fiyatları maliyet enflasyonuna neden olurken, bu sürecin daha düşük faiz politikasıyla kısmen telafi edilmesi maliyet enflasyonunu azaltıcı olacaktır. Zaten iç talebin yerinde saydığı bir ortamda bu uygulamanın bir talep enflasyonuna yol açması da beklenmemelidir. Tam tersine, yukarıda bahsedildiği üzere, artık dış talebe dayalı büyümenin devresel olarak sonuna gelindiğinden, bu aşamada ekonomideki büyüme görevinin iç piyasaya aktarılması bağlamında bu reel faiz düşüşü gereklidir de. Ancak Türkiye'nin AB'den müzakere tarihi aldığı, özelleştirmelerde büyük başarıların elde edildiği, yabancı sermayenin daha kalıcı nitelikte içeriye girdiği bir ortamda dahi, Merkez Bankası faizleri son üç ayda sadece çeyrek puan indirerek adeta bazı lobilere kaynak aktarmaya alet olduğu izlenimi uyandırmaktadır.

IV- Kriz?

Görüldüğü üzere Türkiye ekonomisinde belli başlı makro ekonomik göstergelerde belirgin iyileşmeler vardır ancak bunların yan etkileri piyasalarda belirsizlikler yaratmaktadır. Cari açık, bunu finanse etmek üzere sıcak para, yüksek reel faizler, işsizlik gibi hususlar acaba Türkiye'yi bir kriz ortamına sürükler mi? Bize göre mevcut olumsuzluklar uzun dönemde Türk ekonomisinin sağlıklı gelişmesini engellemektedir ancak aşağıdaki koşullar devam ettiği ölçüde mevcut durumun bir kriz ekonomisine dönüşme ihtimali oldukça düşük görülmelidir:

1- İçeride ve dışarıda siyasi istikrar muhafaza edilir,

2- Ortaya çıkan cari açığa karşın uzun vadeli park eden sermaye girişi devam eder, bu arada Körfez sermayesi Türkiye'ye kalıcı bir yöneliş gösterirse,

3- Esnek kur sisteminde Merkez Bankası'nın özellikle ani sermaye kaçışlarına doğru tepki vermesi durumunda,

4- Ulusal döviz rezervlerinin yeterli olduğu bir ortamda,

5- Bankaların açık pozisyonları kontrol altında ve şirketlerin borçlarının çoğunluğu orta ve uzun vadeli iken,

Türkiye'de bir kriz ortamının oluşması beklenmemektedir. Ancak görüldüğü üzere şartlar çok fazla ve önemli bir konu da kontrol dışı parametrelere bağlıdır.

Yol uzun ve tedbirin de elden bırakılmaması gerekmektedir.

Prof. Dr. Ziya KAZICI
Marmara Üniversite İlâhiyat Fakültesi

Osmanlılar'da Eğitim-Öğretim

Osmanlılar dönemindeki ilmî hayat, genel olarak medrese sistemine dayanıyordu. Osmanlı döneminin ilk medresesi, Orhan Gâzi tarafından 731(1330) tarihinde İznik'te açıldı. Osmanlılar, medreselerdeki eğitim ve öğretim faaliyetlerini vakıflar vasıtasıyla devam ettirdiler. Beyliğin ikinci hükümdarı olan Orhan Gâzi ile başlayan bu gelenek, çok güçlü bir şekilde varlığını devam ettirdi.

Üç kıta üzerinde 10 – 50 derece Kuzey enlemleri ile 10 – 60 derece Doğu boylamları arasında uzanan ve altı asrı aşkın bir hayat süren Osmanlı Devleti'ndeki eğitim ve öğretimi kısa bir makale çerçevesinde anlatmanın zorluğu bilinmektedir. Bu bakımdan, biz de ana hatlarıyla da olsa kuruluş dönemi Osmanlı Devleti'ndeki ilmî faaliyetlere temas etmeyi daha uygun bulduk. İleride bu devletteki eğitim-öğretim faaliyetlerinin durumunu biraz daha geniş ele alacağız.

Eğitim ve öğretim, yetişkin neslin bir plan çerçevesinde ve belli bir gaye hedeflenerek yetişmekte olan nesillerin gelişmesini sağlamak için yaptığı bir çalışmadır. Bu bakımdan, eğitim ve öğretim faaliyetleri, yeni kuşakların yetişmesi için bir plan yapılan bütün faaliyetleri içine alır. Bunun içindir ki eğitim ve öğretim, sadece bir kültürün nesilden nesile intikalini değil, aynı zamanda bunun sonucu olarak toplumun devamlılığını (bekasını) da sağlayan bir faktör olmaktadır. İyi tasarlanmış bir plan ve projeye göre gerçekleştirilen eğitim ve öğretim, toplumun belli bir seviyeye yükselmesine hizmet eder.İşte böyle bir anlayış ve faaliyet sayesinde Osmanlılar, uzun süre toplumlarını, dünya devletlerinden çok azına nasib olmuş bir şekilde zirveye çıkardılar.

Toplumunu ıslah etmek ve onun fertleri arasında ahenkli bir düzen sağlamak için eğitim-öğretim faaliyetleri programlarının yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu programların, zamanla sistemli bir geliştirilmesine olan ihtiyaç bilinmektedir. Buna göre İslamî eğitim ve öğretim gayesi, iyi ve dengeli insan(insan-ı kâmil) yetiştirme olmaktadır. Bu anlayış ırk, din, dil, renk, zaman, sınır ve coğrafi bölge gibi kayıtlarla sınırlandırılmış değildir. Bu sebeple, Hz. Peygamber'den zaman ve mekân belirtilmeden eğitim ve öğretim faaliyetleri ile ilgili pek çok hadis rivayet edilmiştir. Bu arada bizzat kendisinin bir öğretici olduğuna işaretle: "Allah, beni, bir muallim (öğretici-öğretmen) olarak gönderdi"[1] şeklinde bir hadis rivayet edilmektedir. Kur'an'da da bu konuya temasla, peygamberin vazifesinin öğreticilik olduğu belirtilir: " Ey Rabbimiz! Onlara, kendi içlerinden senin âyetlerini okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir elçi gönder."[2] Nihayet bazı hadislerin genel anlamda ilmi teşvik etmeleri, Müslümanların her türlü ilmî faaliyet ve araştırmalarda bulunmalarına sebep olmuştur. Özellikle Hz. Peygamber'in : "Âlim ile âbid (ibadet eden) arasındaki fark ay ile yıldızlar arasındaki fark gibidir."[3] Ve yine "Âlim ile âbid arasındaki fark benimle sizin en ednanız (düşük, seviyesiz) arasındaki fark gibidir.[4] Şeklindeki sözleri ile, daha birçok âyet ve hadis, Müslümanlar için ilim tahsili hususunda bir âmil (itici güç, etken) olmuştur. Bu neviden âyet ve hadisler, Müslümanları, her alandaki ilmî araştırma yapmaya yönlendirmiştir.

İslâm eğitim tarihi içinde müstesna bir yeri bulunan Osmanlı medreseleri, orta ve yüksek tahsili gerçekleştiren müesseselerdi. Medreseler, asıl teşkilâtlarını Fatih döneminde tamamladılar. Osmanlı medreseleri, müderrislerinin aldıkları maaşlara (yevmiye) göre derece ve sınıflara ayrılıyordu. Buna göre medreseler: Hâşiye-i Tecrid, Miftah, Kırklı, Ellili, Sahn-ı Semân ve Altmışlı olmak üzere kısımlara ayrılıyordu.

İslâm ülkelerindeki ilmî hayatın gelişmesinde XI. asrın müstesna bir yeri vardır. Bu asırdan itibaren, sistemli bir eğitim ve öğretim mahalli olarak medreseler, halkın dinî, medeni sosyal ve kültürel gelişmesinde faal bir rol oynamaya başladılar. Osmanlılar dönemindeki ilmî hayat, genel olarak medrese sistemine dayanmakta idi. Bu sebeple, Osmanlılarda medreseler, hem program, hem de mimarî sahada büyük bir gelişme gösterdi.

Öyle ki Osmanlı şehirlerinin fizikî gelişmesinde de medreselerin önemli bir yeri bulunduğuna işaret etmek gerekir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan bir bakıma Tanzimat'ın ilanına (1839) kadar memleketin irfan, kültür, adâlet ve kısmen de olsa yönetimine hâkim olan medreselerin, sivil ve askerî hayatın istediği yönetici, hâkim (kadı, yargıç) ve diğer elemanları yetiştirmek suretiyle büyük bir hizmeti yerine getirdiği bilinmektedir.

Tarihte kurulan büyük devletlerden biri olan Osmanlı Devleti döneminde, bilim alanında önemli gelişmelerin olduğu görülmektedir. Bu devlette ilme verilen değer, kuruluş yıllarından itibaren kendini göstermeye başlamıştı. Zira Osmanlı bey ve sultanları, belli bir kültür ve anlayış hareketi çerçevesinde, devrin ilim adamlarını etraflarında toplamış ve ülkelerinde genç ve dinamik ilim adamlarının yetişeceği medreseleri kurmaya başlamışlardı. Medrese, devletin kuruluşundan başlayıp XX. Asrın ilk çeyreğine kadar inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber, ülkenin ilim, irfan, kültür, medeniyet ve sosyal hayatına doğrudan doğruya hizmet veren bir eğitim ve öğretim kuruluşu idi.
Osmanlı Devleti'nde, daha kuruluş yıllarından itibaren eğitim-öğretim hareketleri, farklı safhalar geçirmişti. Gerçi Türklerin Anadolu'ya yerleşmelerinden sonra ilmî faaliyetlere önem verildiği, kısa zamanda şehir, kasaba ve köylerde açılan muhtelif seviyedeki eğitim ve öğretim kurumlarından anlaşılmaktadır. Osmanlılar, döneminde de İznik, Bursa, Edirne ve İstanbul gibi merkezler, oldukça yoğun ilmî faaliyetlere sahne olmuşlardı. Ayrıca Osmanlı şehzâdelerinin sancak beyi olarak bulundukları Amasya, Manisa ve Kütahya gibi şehirlerde de ilmî faaliyetler bir hayli gelişmişti.

Kuruluş döneminde Osmanlı ilim hayatını canlandıran en önemli unsurlardan birisi şüphesiz çift yönlü işleyen akademik seyahatlerdir. İslâm dünyasında ilim tahsil ve tedrisi için seyahatin çok önemli ve köklü bir yeri bulunmaktadır. Bu husus, Hz. Peygamber'in hadislerinde teşvik görmüştür. Nitekim Tirmizî'de Enes'den nakledilen bir hadise göre Resûlullah : "İlim tahsili için çıkan kimse dönünceye kadar Allah yolundadır."[5] buyurmuştur.
Keza, Ebû Hüreyre'den nakledilen başka bir hadiste de, "Kim ki ilim tahsili için bir yola girerse, Allah ona Cennet yolunu kolaylaştırır"[6] buyurulmaktadır. Ulemâ ile ilim tahsil yolunun yolcuları, bütün yaşantılarını Hz. Peygamber'in emir ve tavsiyelerine uydurmaya çalışıyorlardı. Ulaşım şartlarının çok zor olduğu günümüzden önceki asırlarda, medrese hocaları ile talebelerinin belirli zaman dilimlerinde İslâm dünyasının büyük ilim merkezlerini gezmeleri, bu teşvik sebebiyle olmuştur.

Çift taraflı olan akademik seyahatin diğer bir yönü ise tamamen farklı idi. Osmanlı yöneticilerinin bu gelişmede büyük rolleri vardı. Onların gerek davetleri, gerekse ilim adamlarına karşı olan olumlu tavırları, Anadolu beylikleri ile diğer meşhur ilim merkezlerinden bilginlerin bu ülkeye misafir hoca (öğretim elemanları) olarak gelmelerine sebep olmuştu. Bu davetlere iştirak edenler içerisinde Osmanlı topraklarına tamamen yerleşenler olduğu gibi kısa veya uzun süreli kalanlar da oluyordu. Nitekim kuruluş dönemi Osmanlı medreselerindeki âlimlerin, " Arabî", "Acemî", "Tusî" ve "Semerkandî" gibi nisbeleri bu keyfiyeti açıkça ortaya koymaktadır.

Osmanlı medreselerinde, gerek dinî ilimler, gerekse günümüzde müsbet ilimler diye anılan diğer bütün sosyal fen ilimleri tahsil ediliyordu. İlim dalları arasında haram veya helallik, üstünlük veya aşağılık gibi herhangi bir ayırım söz konusu değildi. Zira onların anlayışına göre insana faydası olan her ilim önemli idi. Bu görüş, farklı bilim dallarında mesafe katedip ihtisaslaşan bilginler için de geçerli idi. Nitekim bu dönemde tıp, astronomi, matematik, ve tarih sahasında yazılan eserler, medreselerde ders kitabı olarak okutuluyordu.

Medrese ve Vakıflar

Osmanlılar, medreselerdeki eğitim ve öğretim faaliyetlerini vakıflar vasıtasıyla devam ettirdiler. Beyliğin ikinci hükümdarı olan Orhan Gazi ile başlayan bu gelenek çok güçlü bir şekilde varlığını devam ettirdi. Keza, Fâtih Sultan Mehmed'in İstanbul'u feth eder etmez dönemin üniversitesi olan "Sahn-ı Semân Medreseleri"ni tesisi ve bunların giderlerini karşılamak için vakıf kurmasından[7] sonra, devlet merkezi olduğu gibi ilim merkezi haline de gelen İstanbul'da padişahlar başta olmak üzere sultanlar, vezirler, ilim adamları, zenginler ve bazı saray mensupları tarafından pek çok medrese inşa olunmuştur. Yalnız Mimar Sinan'ın baş mimarlığı sırasında İstanbul'da inşa edilen medreselerin sayısı, 6'sı Süleymaniye Medreseleri olmak üzere 55'i bulmaktadır. XVII. asrın son çeyreği başında ise İstanbul'daki medrese sayısının 126'ya ulaştığı görülmektedir. Fetihten XIX. asra kadar İstanbul'da inşa edilmiş bulunan medrese sayısı 500'ü aşmaktadır. Ancak bunların büyük bir kısmı, yangın ve deprem gibi tabiî afetlere maruz kalarak yıkılıp yok olmuş veya terk edilmiştir.[8]

İlk Medreseler

İslâm eğitim tarihi içinde müstesna bir yeri bulunan Osmanlı medreseleri, orta ve yüksek tahsili gerçekleştiren müesseselerdi. Osmanlı döneminin ilk medresesi, Orhan Gazi tarafından 731(1330) tarihinde İznik'te açılmıştı.[9] Orhan Gâzi, bu medrese için vakıflar tahsis etmişti. Bu vakıflardan bir kısmı da kendisine ait bulunan köylerin gelirleri idi.Geliri, medrese öğretim elemanı olan müderris ve öğrencilere tahsis edilmiş bulunan bu köyler, her türlü "Tekâlif-i Örfiye"(Örfi vergiler)den muaf idiler.27 Cemaziyelevvel 1336(23 Şubat 1724) tarihli bir arz(dilekçe), İznik şehrine bağlı Kozluca köyünün, adı geçen medreseye vakfedildiğini göstermektedir.[10]

İlk dönem Osmanlı ilim hayatı hakkında bilgi veren D'Ohsson'a göre Osmanlı Devleti'ndeki ilmî faaliyetler, daha Osman Gazi döneminde başlamıştı. O, bu konuda şunları söyler: " Osman Gazi, Söğüt'te yeni imparatorluğun temelini atarken, hazine ve silah ile beraber ilmî ve kültürel faaliyetlere karşı da gayet müteşebbis idi. İlmî yönde ilerlemeyi ve en azından eski medreseleri oldukları gibi muhafaza etmeyi arzu ederdi. Veliahdı ve oğlu Orhan Gâzi, İznik'te imparatorluk câmiini yükseltirken orada bir de, bir asrı mütecaviz bir zaman boyunca Osmanlı medreselerinin en yükseği olarak bakılacak olan bir medrese yaptırdı.

Yeni kurulmuş (731/1330) ve kendi ismi ile adlandırılmış olan bu medresenin idaresi, İslâm âlemindeki diğer bütün medreseler gibi müderris titri altında Şeyh Dâvud-i Kayserî'ye verildi."[11]

Osmanlı döneminin ikinci medresesi de, Orhan Gâzi'nin komutanlarından biri olan ve İznik fethinde büyük yararlılıkları görülen Lala Şahin tarafından Bursa'da açılmıştı. Bu medrese, İznik fethindeki hizmetlerine mükâfat olarak Taceddin el Kürdî'nin fetvasıyla kendisine bağışlanan ganimet malı ile kurulmuştu.[12]

İznik, bir ilim merkezi olarak önemini XV. yüzyılda da korumuş ve bu yüzden şehre "âlimler yuvası" unvanı verilmişti. İznik medresesinin yetiştirdiği ünlü alimlerden biri de Osmanlı döneminin ilk şeyhülislâmı olan Molla Fenârî (öl. 834/ 1430-1431)'dir. Bu zat, önce Karaman, daha sonra da Mısır'da tahsilini tamamlamıştı. Bir yandan tasavvuf, öbür yandan da mantık ve daha başka aklî ilimlerde ihtisas yapmış bir bilgindi.Mısır'da bulunduğu sırada Ahmedî (şair) ve Hekim Hacı Paşa ile birlikte tahsil görmüş olan Molla Fenarî'nin yazmış olduğu mantık kitabı, hicrî 1304(1886-1887) yılında İstanbul'da basılmıştır.Bu eser, son yıllara kadar medreselerde ders kitabı olarak okutuluyordu.Molla Fenarî'nin aklî ilimlere dair " Uveysatu'l-Efkâr fi ihtiyar-i Uli'l Ebsâr" adlı bir eseri daha vardır.[13]

Osmanlıların, ilk bir buçuk asır içinde yaptırmış oldukları medreselerin derece ve sınıf itibariyle en mühimleri İznik,

Bursa ve Edirne'de idi. Kuruluşun başında, İznik Medresesi, beyliğin birinci sınıf medresesi idi.[14] Bu medresede yapılan eğitim ve görülen öğretimin derecesi hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Bununla beraber bu müessesenin müderrisliğine(öğretim üyeliğine) atanmış olan şahıslar, bunların hayatları ve eserleri vasıtasıyla ilmî durumları tetkik edilecek olursa bu medresenin oldukça yüksek seviyede bir tahsil kurumu olduğu düşünülebilir. Gerçekten, gerek Dâvud-i Kayserî, gerekse halefleri olan Taceddin el-Kürdî ve Alaeddin el-Esved, devrin büyük alimleri arasında sayılıyorlardı. Bu nokta göz önünde tutulursa İznik " Orhaniye Medresesi"ni yüksek bir ilim müessesesi olarak kabul etmek gerekir.[15]

Yeni Medreseler

Bursa'nın fethinden ve başkent olmasından sonra orada da medreseler kuruldu. Bundan dolayı İznik Orhaniye Medresesi, ikinci dereceye indi. Buna karşılık Bursa " Sultaniye Medresesi" birinci dereceye yükseldi.Orhan Gâzi'den sonra oğlu Murad (Murad Hüdâvendigâr), Bursa'nın Çekirge semtinde Kaplıca civarında bir câmi, medrese ve imaret yaptırmak suretiyle bu konuda babasından aşağı kalmadığını göstermişti.[16]

Osmanlıların IV. Hükümdarı olan Yıldırım Bâyezid, hisar dışında bir câmi ve medrese yaptırmakla, bir taraftan Bursa'nın bir ilim irfan ve kültür merkezi haline gelmesini, öbür taraftan da şehrin hisar dışına taşması ile genişlemesini sağladı.Çelebi Sultan Mehmed'in (Sultan I. Mehmed) Bursa'da kurduğu medrese, daha öncekilere göre ayrı bir özellik taşır."Sultaniye Medresesî" denilen bu eğitim ve öğretim kurumunda ilk müderris, Mehmed Şah Efendi (öl.839/1435) olmuştur.Molla Şemseddin Fenarî'nin oğlu olan bu zatın ilk dersinde, öğrencilerden başka Bursa'nın belli başlı âlimleri de hazır bulunmuşlardı. Mehmed Şah Efendi, bu ilk açılış dersinde medreselerde okutulan ilimlere dair sorulan suallere de cevap vermişti. Sultaniye Müderrislerinin, böyle umumî şekilde ders vermeleri, bir gelenek haline geldi. Bilhassa Sultaniye Medresesi'nin kuruluşundan sonra İznik Medresesi ikinci dereceye düştü. Yeni başkentteki bu ilmî gelişme, bir ilim merkezi olarak Bursa'yı ilk sıraya yükseltti.Bu durum, Sultan II. Murad'ın Edirne'de Üç Şerefeli Câmi yanındaki "Saatli Medresesi"ni kurana kadar devam etti. Edirne, devlet merkezi olduktan sonra Sultan II. Murad zamanında 841(1437) yılında başlanarak bazı arızalar sebebiyle 851(1447) senesinde tamamlanan Üç Şerefeli Câmi yanındaki medrese "Dâru'l-Hadis" , o tarihte Osmanlı ülkesindeki medreselerin üstünde yer aldı. Böylece Bursa'daki "Sultaniye Medresesi" gerek eğitim ve öğretim gerekse tahsisatı bakımından ikinci dereceye düştü. Üç Şerefeli Medrese müderrisine o tarihe kadar hiçbir medrese öğretim elemanına verilmeyen 100 akçe yevmiye verildi.[17]

764(1363) tarihinde Edirne'nin fethinden sonra, Rumeli'deki fetihlerin daha sağlıklı ve başarılı olabilmesi için devlet merkezi buraya nakledilmişti. Edirne'nin devlet merkezi olmasından sonra burada da medreselerin hızla açılıp çoğalmasını sağlamıştı. Çünkü devletin başında bulunanlar, bulundukları yerlerde eğitim ve öğretim kurumu açmayı bir gelenek haline getirmişlerdi.Böyle bir anlayıştan doladır ki, hemen her zaman devlet merkezinin bulunduğu şehir ilmî faaliyetlerin en çok yoğunlaştığı merkez haline geliyordu.Nitekim, İstanbul'un fethi ve devletin merkezi haline getirilmesinden sonra Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılan "Sahn-ı Semân Medreseleri" Osmanlı medrese sisteminde ön plana geçmiş oldu.

Sahn-ı Seman Medresesi

"Fâtih Külliyesi" kurulunca bu külliyeye dahil olan sekiz büyük medreseye "Sahn" adı verilmişti. Bu külliyenin büyük medreselerinden her birini mânâ itibariyle birer fakülte sayabiliriz. Vakfiyelerinde, buralara aklî ve naklî ilimlerde mütehassıs müderrislerin(profesör) tayin olunacağı açıkça belirtildiğine göre, buralarda tıp, fıkıh (İslâm hukuku), hey'et (astronomi) ve ilâhiyat okutuluyordu. Bu medreselerin odalarında birer yüksek ilim talebesi (danişmend) oturuyordu. Bunlar, seviyesi yüksek dersleri

okuyunca branşlarına göre daha sonra hekim(doktor), fakih, fen adamı, maliye ve devlet memuru oluyorlardı. Sahn medreselerine "Musılâ-ı Sahn" olan "Tetimme"ler de, âdeta bugünkü lise tahsiline benzer bir eğitim veriyorlardı. Öğrenciler, ancak buraları bitirdikten sonra Sahn-ı Semân Medreseleri'ne girebiliyorlardı. Bu duruma göre Semaniye Medreseleri'ne alem olan "sahn" tabiri, yüksek tahsil derecesini gösteriyordu.[18]

Osmanlı döneminde sınıf veya sene sistemi değil, ders geçme sistemi söz konusu idi. Batıda eğitim ve öğretim hakkı henüz bir insan hakkı olarak ele alınmamışken Osmanlılarda herkese açık, şeffaf ve ücretsiz bir eğitim öğretim vardı. Dileyen herkes bu haktan yararlanabilirdi. Zira eğitim ve öğretimin gerektirdiği her türlü ihtiyaç, araç-gereç, hocaların maaş ve masrafları, öğrencinin yeme içmesi gibi zarurî masrafları birer sivil toplum kuruluşu olan vakıflarca karşılanırdı.

Türk Asırları

Bilindiği gibi eğitim ve öğretim, vatandaşının ekonomik, sosyal, kültürel ve medenî sahalarda gelişmesini isteyen hiçbir devletin vazgeçemeyeceği bir faaliyettir. Bununla beraber her devlet, vatandaşını kendi şartları, ihtiyaçları ve ileriye dönük hedeflerini göz önünde bulundurarak yetiştirmeye çalışır. Osmanlı Devleti de vatandaşını kendi konumu, şart, ihtiyaç ve geleceği için garanti olabilecek şekilde yetiştirmeye gayret etti. Bu gayeyi gerçekleştirmek için de kurduğu eğitim ve öğretim kurumlarına maddî-manevî her türlü desteği verdi. Devletin kuruluşu ile başlayıp, yıkılışına kadar çeşitlenerek gelişen bu müesseseler, devlet ve vakıflar vasıtasıyla kurulup varlıklarını devam ettirdiler. Âlimler denizi (el-bahru'l ulemâ) diyebileceğimiz Osmanlı döneminin özellikle XV ve XVI. asırları içinde bir seçim yapmak pek kolay olamayacağa benzer. Bununla beraber sözü edilen asırları "Türk Asırları" haline getiren ve ilmî gelişmelerde hizmeti geçen bilginleri tanımak için Taşköprülüzâde İsâmeddin Ahmed Efendi'nin Şakaik-i Nu'manîye ile daha sonra yapılan zeyilleri, Süleyman Sa'deddin Efendi'nin Devhatu'l-Meşayih'i, Bursa'lı Mehmed Tahir'in Osmanlı müellifleri, Mahmud Karakaş'ın Müsbet ilimde Müslüman Âlimler(Ankara 1991), Osman Şevki'nin Beş Buçuk Asırlık Türk Tababeti Tarihi, Franz Babinger'in Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri ile Nuri Çalışkan'ın henüz basılmamış ve epey hacimli eseri olan Osmanlı İmparatorluğunda Fen İlimleri ve Yetişen Bilginler(Kuruluştan m.1700'e kadar) gibi eserlere bakılabilir. Sadece bir kısmına işaret ettiğimiz bu eserler, Osmanlı döneminin, farklı ilimler alanında, şöhret olan ve eserleri ile zaman zaman üniversitelerimizde de okutulan âlimlerin ne çok olduğunu göstermeye yeterlidir.

XV. yüzyılın ikinci yarısı, Osmanlılardaki kültür hayatının en yüksek olduğu devirlerden biridir. Tahsilleri yüksek olan Fatih Sultan Mehmed ile oğlu Sultan II.Bâyezid, devlet erkânından Mahmud, Karamanî Mehmed, Fenarîzâde Ahmed, Çandarlızâde İbrahim ve Veliyüddin oğlu Ahmed, Tazarruat sahibi Sinan ile Cezerî Kasım Paşalar gibi kıymetli âlim vezirler, gerek Osmanlılardaki ve gerekse dışarıdan gelmiş olan muhtelif âlim ve şairleri himaye etmişlerdi.Bunlardan başka, devrine göre iyi yetiştirilmiş olan Osmanlı şehzâdeleri, bulundukları sancaklarda etraflarına âlim ve edipleri toplamışlardı.

Edebî hayat, İstanbul, Edirne ve Bursa'dan başka, şehzâde sancaklarında, Bağdat, Diyarbakır, Konya ve Rumeli'de bir ilim merkezi haline gelmiş olan Üsküp ile Yenice-i Vardar'da da gelişiyordu.Bunun en önemli sebebi, buralarda şair ve edipleri himaye eden şahsiyetlerin bulunmaları idi.Uzunçarşılı, bu dönemin edip ve şairleri hakkında daha fazla tafsilat vermek suretiyle, belirtilen dönemdeki eserlerden uzun uzadıya bahseder.[19] Bu dönemde benzer bir gelişme de "Riyaziye" denilen matematik sahasında olmuştur. Nitekim Osmanlı medreselerinin en alt seviyesi olarak kabul edilen "Haşiye-i Tecrid" medreselerinde hesap ve eşkâli tesis denilen hendese(geometri) ile kozmografya okutulmakta idi. Ali Kuşçu İstanbul'a geldiği zaman bu medrese derslerinden başka ayrı bir kurs açarak riyaziye(matematik) okutmuştu. Hatta Sinan Paşa, Ali Kuşçu'dan riyaziye öğrenmek için talebelerinden Tokat'lı Molla Lütfi'yi göndermiş, o da Ali Kuşçu'dan öğrendiklerin hocası Sinan Paşa'ya öğretmişti.Nitekim Şakaik-i Nu'maniye'de bu konu anlatıldıktan sonra "Mevlânâ Sinan Paşa, bu tarikle ulûm-ı riyaziyeyi itmam ve ikmâl eyleyüp" denilerek Sinan Paşa'nın bu sayede

matematik ilmini öğrendiğini, ayrıca bunula da yetinmeyip Kadızâde-i Rumi'nin Çağmînî 'ye yazdığı şerhe de haşiye yazdığına işaret eder.[20]

Osmanlılar dönemlerinin bütün ilmî müesseselerinde olduğu gibi sıhhî ve tıbbî müesseselerde açmışlardır. Onlar, bu neviden kurumları açmakla kalmadıkları gibi bu işlerle uğraşanları himaye etmekten de geri kalmıyorlardı. Bu şekilde, sağlık hizmetlerine de önem verdiklerini göstermişlerdi.Bu maksatla ülkelerinin dışından gelen tıp bilginlerini de teşvik ediyorlardı.

Osmanlı ülkesinde, gerek sivil gerekse askerî hayatta büyük rağbet görerek gelişen ilim dallarından biri de tıptır. Osmanlı pâdişah ve yöneticilerinin, başka ülkelerden gelen hekimlere olan iltifatları ile onlara sağladıkları imkânlar ve özellikle Müslüman hekimlerin yetişip çoğalmasına tahsis edilmiş hastahânelerin kurulması, tıp ilminin bu ülkede daha bir gelişmesine sebep olmuştu.Osmanlı tababetine hem hastane, hem de tıp medresesi (fakülte) olarak hizmet eden Bursa Dâru't-tıbbı, Osmanlı Devletinin ilk sağlık tesisidir.Yıldırım Bâyezid döneminde askerî işlere verilen önem kadar ilim,irfan,sağlık ve diğer kültürel gelişmelere de önem veriliyordu.Bu sebeple, daha önce kendi imkânları ile tıbbın gelişmesine yardımcı olanlar, bu dönemde bir anlamda devleti de yanlarında görmeye başladılar.XV. yüzyılın ilk senesinde(15 Ramazan 802/12 Mayıs 1400) Yıldırım Bâyezid tarafından Bursa'da Uludağ eteklerinde, havadar ve geniş bir arazide iki katlı olarak inşa edilen hastahânenin geniş bir bahçesi vardı.Oda ve salonların kapıları bahçeye açılırdı.Bu ilk Osmanlı tıp müessesesi, kısa zamanda öyle bir şöhret kazandı ki, meşhur tabiplerden birçoğu, buranın kadrosuna dahil olabilmek için büyük bir gayret ve çabanın içine girdiler.[21]

Eğitim – Öğretimde Metot

XV ve XVI. asırlarda Osmanlı anlayışına göre problem, sadece medrese binası inşa edip ona gelir getiren vakıflar tahsis etmekle de bitmiyordu. Zira buralarda okutulacak dersler, müfredat programları ve takip edilecek öğretim metodu da önemli idi. Osmanlı'nın o asırlardaki anlayışını ve gelişmişliğini ortaya koyabilmek için bir anlamda günümüzün ana okulu ile ilk okulu diyebileceğimiz, "Sıbyân Mektepleri"ne şöyle bir bakmak yeterli olacaktır. Fatih Sultan Mehmed, medrese teşkilâtını kurarken Eyüp ve Ayasofya'da açtığı iki medresede Sıbyân mekteplerinde öğretmenlik

yapacaklar için ayrı dersler koydurmuş ve bu dersleri görmeyenleri adı geçen mekteplerde öğretmenlik yapmaktan men etmiştir.Bu dersler, Arapça(Sarf ve Nahiv), Edebiyat(meâni, beyân, bedi), Mantık, Muhasebe adabı ve tedris usûlü, Münakaşalı Akaid(Kelâm ilmi), Riyaziyat (Hendese ve heyet) tır. Fatih tarafından öngörülen bu programının, dönemine göre ne kadar ileri olduğu açıkça görülmektedir. Matematiğin, Avrupa'da ders programlarına giriş tarihinin 1890 olduğunu düşünürsek, Osmanlı eğitim ve öğretim programlarının ne denli ileri bir seviyede olduğunu daha iyi değerlendirebiliriz.[22]

Bilindiği gibi gerçek ilim adamı, toplumun kültürel varlıklarını koruyan, yayan ve onları yaşatan kimselerin başında gelir. İlim adamı, engin bilgisi ve kültürü ile ister halk,ister belli bilgi birikimine sahip kimselere sesini duyurabilmelidir.Onun vereceği mesaj, toplum ve devlet idaresinin ana ilkelerini belirleyebilmelidir.Böyle bir anlayışın meydana getirdiği hareket sayesindedir ki, asırlar boyu, Müslüman Türk devlet geleneğinde âlime büyük bir değer verilmiş, fikir ve düşüncelerine saygı gösterilmiştir.

Tarihimizde ve özellikle XV ve XVI. asırlardaki Osmanlı dünyasında ilim-idare işbirliği, başka bir ifade ile kültür devlet bütünleşmesini son derece belirgin ve çarpıcı örnekleriyle görmekteyiz. Öyle ki, âlim bilgisini büyük ve mamur ülke yönünde geliştirirken, idareci de millî, dinî ve kültürel şuura sahip güçlü devlet idealini, yönetici olmanın temel şartı bilmiştir.İşte bu karşılıklı ortak anlayış, bir yanda güçlü devlet adamları ortaya çıkarırken, bir yandan da kuvvetli ilim adamlarını fikir ve kültür hayatımıza kazandırmıştır.Fikir hayatımıza damgasını vuran birçok ilim ve din adamı arasında en ünlüsü, kuşkusuz XVI. yüzyıla maddî ve manevî damgasını vuran Ebu's Suûd Efendi'dir.
Kaynaklara göre, döneminde kalemle kılıcı birleştirmiş, servet ve makamın imkânlarını en iyi şekilde ve ilmin hizmetinde kullanarak önemli eserler ortaya koymuştur.

Osmanlı hükümdarlarından Kanunî Sultan Süleyman'ın, Ebu's-Suûd Efendi'ye gösterdiği hürmet ve saygı anılmaya değer.Kanunî döneminin en çok sözü geçen şahsiyetlerinden biri olduğu halde politik işlere karışmaktan uzak durmuş-

tu.Kanunî, zaman zaman onun görüşlerine başvurmuş ve uğurlu olur düşüncesiyle Süleymaniye Camii'nin temel atma törenlerinde, mihrabın temel taşını ona koydurtmuştur.Kanunî'nin, Niş'ten yazıp kendisine gönderdiği ve "halde haldaşım, sinde sindaşım, ahiret karundaşım, tarik-i hakda yoldaşım Molla Ebu's - Suûd Efendi hazretlerine…." diye başlayan mektubu, Ebu's Suûd Efendi'nin, hükümdar tarafından ne kadar sevilip sayıldığını göstermektedir.Kendisine gösterilen bu saygı sadece onun ilminden dolayı idi.Bu saygı ve hürmet sadece pâdişah tarafından değil,bütün bir devlet erkânı ve halk tarafından da gösteriliyordu.Bu arada devlet, onun ilmî faaliyetlerine yardımcı olmak için her türlü kolaylığı gösteriyordu.Nitekim 972 (1564-1565) tarihli bir arşiv belgesinden(hüküm) anlaşıldığına göre Rodos Medresesi müderrisi olan Bedreddin'in, Ebu's - Suûd Efendi'nin talebi üzerine yanında tefsir kitabetinde (yazım) bulunmak üzere İstanbul'a gelmesi gerektiği bildirilmektedir.[23]

Medreselerin Dereceleri

Devlette genel ve ihtisas medreseleri olmak üzere ikiye ayrılan Osmanlı Medreselerine Sıbyan Mektebinden sonra gidilirdi. Medreseler, asıl teşkilâtlarını Fatih döneminde tamamladılar. Osmanlı medreseleri, müderrislerinin aldıkları maaşlara (yevmiye) göre derece ve sınıflara ayrılıyordu. Müderrisinin yevmiyesi yirmi akçadan başlayan medreseler, altmışlı medreselerle sona ererdi. Buna göre medreseler: Hâşiye-i Tecrid, Miftah, Kırklı, Ellili, Sahn-ı Semân ve Altmışlı olmak üzere kısımlara ayrılıyordu.

Osmanlı'da ilk eğitim ve öğretimi veren kurumlara Sıbyan Mektebi dendiği gibi Darüd Tâlim, Mektep, Taş Mektep Mahalle Mektebi, Mektephane ve Mekteb-i İptidaiye gibi isimler de veriliyordu. Bu mekteplerde "sabi" denilen beş altı yaşındaki çocuklar okudukları için Sıbyan Mektebi, hemen her mahallede birer tane bulunduğundan mahalle mektebi ve çoğu taşla yapılan binalar oldukları için de taş mektep deniyordu. Osmanlılarda, bu mektebin hocasına " muallim", yardımcısına da " kalfa" veya " halife" denilmekteydi.[24]

Osmanlı eğitim sistemi içerisinde özel alanlara tahsis edilmiş medreseler de bulunmaktaydı. Osmanlılar, bu konuda kendilerinden önceki Müslüman devletlerin isimlendirmesini aynen kullandırmışlardır. Buna göre ihtisas medreseleri, Dârü'l- Kura, Dârü'l - Hadis ve Dârü't - Tıp olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır.

Bunların yanında özellikle, XIX. asırdan itibaren dönemin gerektirdiği şart ve ihtiyaçlara uygun yeni ihtisas medreseleri kurulmaya başlandı. Bunlardan Medresetü'l- Kudat, Medresetü'l -Vaizin, Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba, Medresetü'l-İrşad ve Medresetü'l-Mütehassisin gibi farklı alanlara hizmet veren medreseler açıldı. Bunlardan başka, özellikle saray ile askerî personelinin eğitimi ile ilgili çeşitli isim ve kademelerde medrese ve mektepler de ayrı bir kategoriyi teşkil ediyorlardı.

Medreselerin Bozulması

Osmanlılarda, ilk medresenin kuruluşundan ve bilhassa Fatih Sultan Mehmed'in Sahn-ı Seman medreselerinden sonra belli bir sistem ve yönetmeliğe bağlanan medrese eğitimi ile müderrislik, ufak tefek bazı olaylar bir tarafa bırakılacak olursa güzel ve sistemli bir şekilde işliyordu. Fakat XVI. yüzyılın son çeyreğinde değişik sebeplerden dolayı eğitim ve öğretim kurumlarında bazı aksaklıklar görülmeye başlandı. Bunlar, medreselerin gerilemesine ve hatta ileride çökmesine sebep oldu. Bu çöküşü durdurmak için, zaman zaman başvurulan ıslah çalışmaları ve bu uğurda harcanan çabalar ile yapılan teklifler, fazla tesirli olamadı.[25] Medereselerin çöküşünü hazırlayan sebepleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

Nüfus Yoğunluğu: Devletin sınırları, kuruluştan itibaren sür'atli bir genişleme gösterirken XVI. asrın son çeyreğinden itibaren hızını kaybetmeye başladı. Hatta aynı yüzyılın sonlarına doğru tamamen durmaya başladı. Daha sonra askerî başarısızlıklar yüzünden kaybedilen toraklarda yaşayan Müslüman nüfusun iç kısımlara çekilmesiyle yersiz ve yurtsuz bir göçebe topluluk meydana geldi. Bölgelerinde eğitim ve öğretimle meşgul bu insanların iç bölgelerdeki küçük medreselere sığınmaları, büyük bir öğrenci , yığılmasına, bu da kalitenin düşmesine sebep oldu. Böylece medreselerde biriken fazla öğrenci, vakfın imkânlarını zorlamaya başladı. Bu da zamanla talebe isyanlarına sebep oldu.

Devletin Diğer Müesseslerindeki Bozukluklar: Bilindiği gibi Osmanlı Devlet teşkilâtı, Anadolu Selçuklu Dev-

leti ile diğer Müslüman devlet ve beyliklerin tesiriyle teşekkül etmiş merkeziyetçi bir teşkilat idi. Devamlı genişleyen toprakların merkeze uzak olması, buralardaki yönetimin güçleşmesine sebep oldu. Bundan dolayı ülkede zaman zaman eşkıyalık, zorbalık ve haksızlıklar oluyordu. XVI. asrın sonlarından itibaren idarî ve askerî alanlarda bozulmalar başladı. Bu bozulma, adalet mekanizması ile tımar sisteminin de bozulmasına sebep olmuştu. Bu bozulma, diğer müesseselerde olduğu gibi ilmiye sınıfına da sirayet etti.

Ulemazâdegân Sınıfının Doğması: Günümüzdeki devlet görevlilerinde olduğu gibi Osmanlı döneminde de ilmiye mesleğine rağbeti artırmak için ilmiye mensubu olan kimselere, çocuklarının sayılarına göre maaş zammı yapılıyordu. Böyle bir uygulama, onları geçim derdinden kurtarmak ve böylece ilmî çalışmalarından geri kalmalarını önlemek içindi. Bu yüzden ulema çocuklarına bazı imtiyazlar tanındı. Zamanla istismar edilen bu durum ilmî seviyenin düşmesinde etkili olmuştu.

İlmiyeye Ait Kanun ve Geleneklerin Çiğnenmesi: Medreselerin gerileme ve hatta çökme sebeplerinden biri de ilmiye sınıfına ait kanun, talimat ve geleneklerin çiğnenmesidir. Kanunnâme ve Hatt-ı Hümâyunlar'da konu ile ilgili pek çok bilgi vardır. Bu arada cahil bazı kimselerin vezirlere intisâbla mansıp almaları, bazı müderrislerin kendi medreselerini ihmal edip başka işlerle meşgul olmaları, ilmiye hizmetlerinin büsbütün çığırından çıkmasına sebep oldu.[26]

Zamanla bozulmaya doğru hızlı adımlarla mesafe alan medreselerin ıslahı veya kendilerine çeki düzen vermeleri bir türlü sağlanamıyordu. Zamanın teknik medeniyetini meydana getiren " yenileşme çağı"nın gerektirdiği şartlara uymak, değil sadece Osmanlı Devleti'nde bütün bir İslâm dünyasında mümkün görülmüyordu. Halbuki başlangıçta ilmî gelişmeye çok müsait olan ve günümüz üniversitelerinin eğitim seviyesinde eğitim ve öğretim veren medreselerin bu durumu pek çok kimseyi üzmekte idi. Zira medrese, kendisini değişen dünya şartlarına uyduramıyor, ilim, teknik ve sanatta takip edilen metodlara yabancı kalıyordu.

İşte bunun içindir ki , medreselerin dışında yeni bazı okulların açılması bir ihtiyaç haline geldi. Özellikle 1184(1770) yılındaki Çeşme Faciası, Osmanlı donanmasını yok etmişti. Osmanlılar açısından bedeli ağır olan bu dersten sonra devlet, artık bütün kurumları ve yapısı ile kendini yenileme ihtiyacını hissediyordu. Bu yüzden 18 Kasım 1773'de " Mühendishane-i Bahri-i Hümayun" adı ile denizcilikle ilgili bir okul, Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın teklifi üzerine açıldı. Bu okul, Osmanlıların batıya açılan ilk penceresi oldu. İlk askeri deniz okulu olan bu kurumda öğretim süresi 3 yıl idi. Bundan sonra Mühendishane-i Berri-i Hümayun adı altında 10 Mayıs 1796 senesinde Kara kuvvetleri subayı yetiştirmek üzere açılan müessesenin eğitim süresi de 4 yıldı. Burada zamanın gerektirdiği hesap ve geometri konuları, tarih, coğrafya, askerî eğitim, astronomi, Arapça ve Fransızca gibi dersler okutuluyordu. Daha sonra benzer sebeplere bağlı olarak yeni bazı okullar açılmaya başlandı. Konuyu fazla uzatmamak için bu yeni okulların isim ve açılış tarihlerini vermekle yetinmek istiyoruz.

Mekteb-i Maarif-i Adliye	**: 1838**
Mekteb-i Ulûm-ı Edebiye:	**1839**
Mekteb-İ Rüştüye	**: 1838**
Dâru'l Maarif	**: 1850**
Kız Rüştiyesi	**: 1858**
Mekteb-i Sultani	**: 1867**[27]

DİPNOT

[1]İbn Mâce, Sünen, Mukaddime,nr.229.
[2]Kur'an, el-Bakara,129.
[3]Ebû Davud, Sünen,İlim 1; Tirmizî , İlim19.
[4]Tirmizî, İlim,19.
[5]Tirmizî, İlim 2.
[6]Tirmizî, İlim 2.
[7]Daha geniş bilgi için bk.Fâtih Mehmed II Vakfiyeleri, Ankara 1938, s.51-55; Ziya Kazıcı,Osmanlı'da Eğitim-Öğretim, İstanbul 2004, s.69.
[8]Mübahat S.Kütükoğlu, 1869'da Faal İstanbul Medreseleri, İstanbul 1977, s.56.
[9]Âşık Paşazâde, Tarih, İstanbul 1332, s.42; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı, Ankara 1965, s.1.
[10]BOA. C.Maarif, nr.5174.
[11]Mustafa Bilge, İlk Osmanlı Medreseleri, İstanbul 1984,s.6
[12]A.Adnan Adıvar, Osmanlı Türklerinde İlim, İstanbul 1970,s.12.
[13]Molla Fenarî'nin hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bk.Mustakimzâde Süleyman Sadedin Efendi, Devhatu'l –Meşâyih, nşr. Ziya Kazıcı, İstanbul 1978, s.3-5.
[14]Uzunçarşılı, İlmiye Teşkilâtı, s.2.
[15]Geniş bilgi için bk. Bilge, İlk Osmanlı Medreseleri, s.7; "Mescid" İA. VIII, 72.
[16]Sultan Murad, yaptığı bu müesseselere gelir getiren birçok vakıf tesis etmişti. H.787 tarihli vakfiye, bu konuda geniş bilgi vermektedir. BOA. Vakfiyeler tasnifi, nr.162/5; Ayrıca bk. Bilge, İlk Osmanlı Medreseleri, s.7.
[17]Uzunçarşılı, İlmiye Teşkilâtı, s.3; Kazıcı, Eğitim-Öğretim, s.75
[18]A.Süheyl Ünver, Fatih Külliyesi ve Zamanı İlim Hayatı, İstanbul 1946,s.95.
[19]Daha geniş bilgi için bk.İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1975,II,591-597.
[20]Mecdi Mehmed Efendi, Hadaiku'ş-Şakaik, nşr.Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989,I,194(bu dipnot için Şakaik ve Mecdiye bak); Ayrıca bk. Uzunçarşılı, İlmiye Teşkilâtı, s .26.
[21]Kuruluş dönemi Osmanlı Tıbbı hakkında daha geniş bilgi için bk. Osman Şevki, Beşbuçuk Asırlık Tarihî Türk Tababeti, İstanbul 1925,s.78-81; Kazıcı, Eğitim-Öğretim,s.138-144
[22]Geniş bilgi için bk. Özgönül Aksoy, Osmanlı Devri Sıbyân Mektepleri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul 1986, s.15
[23]BOA .Mühimme Defteri, nr.6, s.350.
[24]Geniş bilgi ve kaynaklar için bk. Kazıcı, Osmanlı'da Eğitim-Öğretim, s, 86-94
[25]Geniş bilgi için bk. Koçibey , Risale, nşr.Zuhuri Danışman , İstanbul 1972, s. 24-31
[26]Geniş bilgi için bk. Cahit Baltacı, 15-16 asırlarda Osmanlı Medreseleri, İstanbul s. 64-70; Mehmet İbşirli, "ilmiye" DİA. XXII, 142; Kazıcı, Eğitim-Öğretim s.177-182.
[27]Bu mektepler hak.geniş bilgi için bk.Osman Ergin Türk Maarif Tarihi, İstanbul 1977, II, 394-400;
Mahmut Cevat, Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı, nşr. Mustafa Ergün Ankara 2002, s.115; Kazıcı Eğitim Öğretim s.183-188

Ahmet Uçar
aucar123@hotmail.com

II. Abdülhamit Döneminde Kız Çocuklarının Eğitimi

II. Abdülhamit döneminde eğitim, "Nitelik ve nicelik" yönünden büyük bir gelişme kaydetmiştir. 1869'da çıkarılan ve Türk eğitim sisteminin temelini oluşturan Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi, daha çok II. Abdülhamit döneminde uygulama alanına konmuştur. Klasik sıbyan mektebi ve medreselerin yanında; ibtidai, rüştiye ve idadi (İlkokul, ortaokul ve lise) mekteplerinin kuruluşları bu dönemde tamamlanmıştır.

Tanzimat Fermanı sonrası tüm Osmanlı devlet kurumları gibi, eğitim kurumlarında da önemli değişiklikler ve yenilikler yaşanmıştı. II. Abdülhamit döneminde eğitimin "nitelik ve nicelik" yönündeki gelişimi, bu konuda araştırma yapan yerli ve yabancı uzmanlarca, takdirin ötesinde hayranlıkla ifade edilmektedir.1869'da çıkarılmış olan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, daha çok II. Abdülhamit döneminde uygulama alanına konmuş ve bu dönemde eksiklikleri de yeni düzenlemelerle giderilen nizamname, Türk eğitim sisteminin temelini oluşturmuştur. Klasik sıbyan mektebi ve medreselerin yanında; ibtidai, rüştiye, idadi(ilkokul, ortaokul ve lise) mekteplerinin de, kuruluşlarını tamamlayarak II. Abdülhamit döneminde; öncesi ve sonrası ile kıyaslanmayacak derecede yaygınlaştığı görülmektedir.1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesine göre, sıbyan mekteplerinin öğretim süresi dört yıldır. Erkek çocukların 6-10, kız çocukların 7-11 yaş arasında bu okullara devam etmesi zorunluydu. Çocuklar bilgi seviyesine göre sınıflara ayrılmıştı. Fakir ve kimsesiz çocuklar için yatılı okullarda açılmıştı. Sıbyan mekteplerinde Elif ba, Kur'an-ı Kerim, Tecvid, İlmihal, Ahlaka Dair Kitaplar, Yazı Talimi, Hesap, Osmanlı Tarihi, Osmanlı Coğrafyası, Faydalı Bilgiler vb. dersler okutuluyordu. Öğretmenlerin yetenekli olmasına dikkat edilmekteydi. Öğretmenlerin teftişi için "Müfettişlik" kurumu oluşturulmuştu. 1875'de Hükümet ilginç bir adım atarak; 35 maddelik bir talimatname ile İstanbul'da sıbyan mekteplerinin yönetimini bu mekteplerin bulunduğu mahallelerin halkından oluşan "Öğretim Meclislerine" bırakmıştı. Ama bunu uygulamak da ancak II. Abdülhamit döneminde gerçekleştirilebilmişti. İstanbul bu dönemde eğitim açısından biraz daha gelişmişlik yaşarken, özellikle Anadolu ve Rumeli'de batılı misyonerlerin gayr-i Müslim çocuklarına yönelik olarak açtıkları "kolejlere" karşılık; Osmanlı mektepleri yetersizdi. Bu yüzden Müslüman unsur cehalet içinde yüzmekteydi.

II. Abdülhamit'in ilk yıllarında, 1882'de O'na sunulan bir raporda, bu durum şöyle anlatılmaktaydı: "Memlekette eğitim açısından en geri olan Müslüman halktır. Köy ve nahiyelerde Kur'an-ı Kerimi biraz heceleyebilecek bir adam bayağı âlim sayılmaktadır. Bu durum memleket ticaret ve servetini gayr-ı Müslimlerin eline geçmesine ve böylece Müslüman halkın mahrumiyetine sebep olmaktadır. Bu sebeple vilayetlerde yalnız zengin çocuklarının özel eğitimine yönelik liseler kurulmasından çok, halk çocuklarına -hiç olmazsa- Türkçe okuyup-yazma ve dört işlemi öğretecek kadar eğitim verecek ibtidai mektepler (ilkokullar) kurmak, eğitimi yaygınlaştırma siyasetine daha uygundur."

Eğitime özel önem veren II. Abdülhamit, 23 Nisan 1880'de, bugünkü "Haydi Kızlar Okula" kampanyasına benzer bir kampanya başlatmış ve hükümet, açtığı kız sanayi mekteplerine giden öğrencilere ayda 6 ile 36 kuruş arasında değişen para yardımı yaparak, öğrenci bulmaya çalışmıştı. Bu kampanya, öğrenci sayıları 3-5'i geçmeyen kız sanayi okullarını olumlu yönde etkilemiş ve öğrencilerin sayıları yüzlü rakamları geçmişti.

Bu rapor II. Abdülhamit'in bu konuda başlattığı eğitim hamlesine de çok uygundu. Hem padişahın Hazine-i Hassa'sından bizzat verdiği paralar, hem de Müslüman halkın mali katkılarıyla süratle yeni okul yapma faaliyetleri başlatılmıştı. Özellikle Müslüman ailelerin yaşadığı mahalli birimlerde okullar yapılıyor-

du. Böylece bir yandan Müslüman çocuklar batılı misyonerlerin açtığı eğitim kurumlarına gitmekten men edilirlerken, diğer yandan Osmanlı mekteplerine gayr-ı Müslim çocuklar da kabul edilip, onlara "Osmanlılık" şuuru verilmeye çalışılıyordu. Bu aktif faaliyet istatistiklere de yansıyordu. II. Abdülhamit'in tahta geçtiği 1876 yılında İstanbul'da Nur-u Osmaniye, Saraçhane ve Simkeşhane'de 3 ibtidai mektep vardı. Bu sayı 1876 sonunda 6'ya, 1878'de 14'e, 1880'de 19'a, 1881'de 25'e,1882'de 36'ya, 1883'de 37'ye, 1884'de 40'a, 1885'de 44'e yükselmişti. Sadece İstanbul'da dokuz yılda ibtidai mektep sayısı 3'ten 44'e çıkmış, bir başka ifadeyle 41 yeni okul açılmıştı. İspanyol müzikolog Esmeralda Cervantes'in 1893'de Chicago Kadınlar Kongresine sunduğu rapora göre bu yıllarda İstanbul'da 4385 öğrencili ve 130 öğretmenli 65 ibtidai mektep vardı. 1906-1907 öğretim yılında İstanbul'daki ibtidai sayısı 12'si erkek,17'si kız ve 326'sı karma olmak üzere 355'e çıkmıştı. Ayrıca İstanbul'da 9 adet de özel ibtidai açılmıştı. II. Abdülhamit yönetimi Osmanlı ülkesinin bütününde "her vilayete en az yüz ibtidai" açmak üzere 1887'de harekete geçmişti. Bu faaliyetlerin sonucu olarak 1892-1893 öğretim yılında; Osmanlı ülkesindeki ibtidai sayısı 3057'ye ulaşmıştı. Bunlardan 144'ünün inşaat masrafını bizzat Sultan II. Abdülhamit karşılamıştı. Bu dönemde ibtidailerin ders programına Sarf-ı Osmani, İmla, Kıraat ve Hüsn-ü Hat gibi yeni dersler eklenmişti. 1905-1906 öğretim yılında; devlete ait 3388'i erkek, 304'ü kız 3621'i karma olmak üzere 7313 ibtidai mektep vardı. Ayrıca, 148'i erkek, 36'sı kız ve 567'si karma 2084 özel ibtidai mektebi de eklersek sayı 9394'e ulaşmaktadır. Bu sayı, II. Abdülhamit'in tahtan indirildiği 1909 yılına kadar muhtemelen 10.000'leri çoktan aşmıştı. 1906'da 304'ü resmi ve 36'sı özel olmak üzere 340 kız ibtidai mektebinin var olması dikkatleri çekmektedir.

Rüştiye Atağı

Osmanlı ülkesinde ilk rüştiye 1838'de açılmıştı. 1852'de İstanbul'da açılan rüştiye sayısı 10'u bulmuştu. 1853'de 15'i Rumeli'de, 7'si Anadolu'da ve 3'ü Ege adalarında olmak üzere İstanbul dışında -taşrada- 25 yeni rüştiye açılması kararlaştırılmıştı.1868'de çeşitli vilayetlerde 31 yeni rüştiye açılmıştı. 1869'da İstanbul'da 13, çeşitli vilayetlerde 87 olmak üzere Osmanlı ülkesindeki rüştiye sayısı

100'e ulaşmıştı. 1869 Nizamnamesine göre, nüfusun 500 haneden fazla olan, her kasabaya yeni bir rüştiye açılması kararlaştırılmıştı. II. Abdülhamit döneminde yeni rüştiyeler açmak için büyük bir atak başlatılmıştı. 1876 sonunda, 19.330 öğrencili 423 rüştiye faaliyet göstermekteydi. İstanbul'da 268 öğrencili 31 rüştiye vardı. 1883'e gelindiğinde rüştiye sayısı 4601'lere, öğrenci sayısı 30.000'lere ulaşmıştı. 1906-1907 öğretim yılında, rüştiye sayısı 619'a, öğrenci sayısı da 40.000'lere çıkmıştı. Günümüzde ortaokullara muadil(denk) kabul edilen rüştiyelerde eğitim süresi 4 yıldı. 1867'den sonra bu okullara, Türkçe baraj imtihanını vermek şartıyla gayr-ı Müslim öğrenciler de kabul edilmeye başlandı. Bu okullarda; Kur'an-ı Kerim, Akâid, Yazı, Arapça, Farsça, Hesap, Hendese(Geometri), Osmanlı tarihi ve Osmanlı coğrafyası okutuluyordu. II.Abdülhamit döneminde; rüştiye ders programları yeniden düzenlenmiştir. Bu dönemde rüştiyelere ilk kez yabancı dil(Fransızca) dersi konmuştur. Bu okullarda okutulan dersler; Arapça, Farsça, Fransızca, Tercüme, Hesap, Cebir, Hendese, Usul-ü Defteri(Muhasebe), Osmanlı Tarihi, Osmanlı Coğrafyası, Avrupa Coğrafyası, Fezleke, , İlmihal, Hat, Gülistan, İmlâ, İnşâ, Kırâat ve Kavâid'di. Dersler yoğun olmakla birlikte, öğretmen bulmakta yaşanan problemler nedeniyle istenilen verim tam olarak alınamıyordu. İlk kez kız rüştiye mektebi, erkeklerinkinden 20 yıl sonra 1858'de İstanbul'da açıldı. Bu okullar gerek bina, gerek müfredât ve gerekse öğretmen açısından erkek rüştiyelerinin çok gerisindeydi. Bu durum kız öğretmen okullarının açılması gibi, hayırlı bir işe de vesile olacaktı. İlk yıllarda, Nakış ve Ev işleriyle ilgili dersler dışındaki dersleri, yaşlı ve iyi ahlâklı erkek öğretmenler verecekti. Okul binaları dar ve pencereleri kafesliydi. Okulun programı da, Osmanlı toplumunun kadından beklentisi doğrultusunda düzenlenmişti. Ev İdaresi, Ahlâk, Hıfzı's-sıhha (sağlık) ve El hünerleri gibi... Hükümet, bu okulların amacının iyi bir ev hanımı yetiştirmek olduğunu, 1861'de kız çocuklarının okutulmasını sağlamak amacıyla yayınladığı gazete ilanında şöyle duyuruyordu: "Okumak ve yazmak kadın ve erkek için elzemdir. Geçinmek için ağır işler gören erkeklerin, ev işlerinde rahat etmeleri ancak kadınların da din ve dünyalarını bilerek, kocalarının emirlerine itaat etmeleri, istemediklerini yapmamaları ve iffetlerini koruyup, kanaat ehli olmalarıyla mümkündür." Devlet 1862 yılında da, devletin resmi yayın organı Takvim-i Vek'ayi gazetesinde verdiği ilanlarla velileri kız çocukları-

nı okula göndermek için özendirmeye devam etmiştir. Bu ilanlarda özellikle "Tâife-i nisvanın(kadınların) din ve dünyalarını öğrenmek için ana-babaları tarafından okula gönderilmeleri" teşvik ve telkin ediliyordu.

II.Abdülhamit döneminde, kız rüştiyelerinin açılmasına çok önem verilmiştir. 1893'de, İspanyol müzikolog Esmeralda Cervantes'in Chicago Kadınlar Kongresinde sunduğu bildiriye göre, İstanbul'da devlete ait, 958 öğrencili, 56 öğretmenli 14 kız rüştiyesi vardır. 1898'de bu okullardan Aksaray Kız Rüştiyesi'nde147, Mirgün'de 81, Beşiktaş'da 213, Fındıklı'da 120, Üsküdar'da 131, Sultanahmet'de 245, Eyüp'de 170, Molla Gürani'de 124, Atpazarı'nda 214, Küçük Mustafa Paşa'da 230 kız öğrencinin öğretim gördüğü bilinmektedir Bu da gösteriyor ki sadece 10 kız rüştiyenin öğrenci sayısı 1495'e ulaşmıştır. Bir başka değişle kalan okulları da buna eklersek 5 yıl sonra kız rüştiyelerdeki öğrenci sayısının iki katını aştığını çok rahatlıkla söyleyebiliriz.1909'da İstanbul'da erkeklere ait 18 rüştiyeye karşılık, kızlara ait 15 rüştiye vardı. 15 rüştiyede de karma eğitim veriliyordu. Devlete ait Sultanahmet, Kocamustafapaşa, Molla Gürani, Fatih, Küçükmustafapaşa, Eyüp, Kandilli, Beşiktaş, Mirgün, Üsküdar, Atlamataşı, Kadıköy, Makriköy(Bakırköy) Rüştiyeleri ile Kız Sanayi ve Dersaadet Kız Sanayi mekteplerinin rüştiye kısımları faaldir. Ayrıca 9 adet de özel kız rüştiyesi vardı: Cağaloğlu İttihat ve Terakki, Bakırköy İttihat ve Terakki, Ayasofya Kız Sanayi, Şehzadebaşı Kız Sanayi Membayı Füyuzat-ı Osmani(Bozdoğan Kemerinde), Aksaray Hayriye-i Sanayi-i Nefise, Fatih Gülzar-ı Vatan, Üsküdar Osmanlı İnas Mektebi, Çengelköy Bedia-yı Meşrutiyet rüştiyeleriSadece İstanbul'da değil II.Abdülhamit döneminde Anadolu ve Rumeli'de de kız rüştiyeleri yaygılaşmıştı.1906-1907 öğretim yılında 15'i İstanbul'da olmak üzere, Osmanlı ülkesinde toplam 89 kız rüştiyesi açılmıştı. Bu okullardan üçü Priştine'de ikişer adedi Edirne, Kırşehir, Samsun, Çanakkale, Halep, İpek, Taşlıca, Prizren ve Serfice'de birer adedi ise Kırklareli, Dedeağaç, Tekirdağ, Üsküp, Senice, Manastır, İlbasan, Yanya, Preveze, Bağdat, Beyrut, Akka, Lazkiye, Şam, Musul, Kerkük, Bingazi, Rodos, Sakız, Limni, Adana, Mersin, Ankara, Bitlis, Erzurum, Urfa, Bursa, Kütahya, Diyarbakır, Sivas, Trabzon, Kastamonu, Konya, Niğde, Harput, Van ve İzmir'de açılmıştı. Bu okulların tamamı II.Abdülhamit döneminin eserleriydi.

İlk Kız Ebe ve Hemşirelik Okulları

Bizde kadınların eğitimine yönelik ilk çabaların "ebelik" alanında olduğunu biliyoruz. 1826'da Tıbbiye'de cerrahi dersi ile birlikte ebelik eğitimi de verilmeye başlanmıştı. Ancak bu eğitimi alan ilk ebeler erkekti. İlk kadın ebelerin yetişmesine 1842'de izin verilmişti. 1843'de Tıbbiye Mektebi'nde ilk kez 36 hanım ebelik eğitimi almaya başlamıştı. 26'sı gayr-ı Müslim, 10 Müslüman olan bu hanımlar iki yıllık bir eğitimden sonra Osmanlı sağlık teşkilatında "ebe" olarak göreve başlamışlardı. 1862'de şimdiki Gülhane Parkı içinde bulunan bir bina doğum kliniği haline dönüştürülerek, o zamana kadar teorik olarak verilen ebelik ve kadın hastalıkları dersleri, sınırlı da olsa pratiğe geçmişti. Okur-yazarlık şartı aranmayan bu okullarda uzun süre uygulamalar cansız mankenler üzerinde yapılmıştı. 1871'de İstanbul Ahırkapı'da Otluk Ambarı civarında bir Kabila(ebelik) Mektebi açmak için inşaat faaliyeti başlatılmışsa da inşaat tamamlanamamıştı. Ebelik Mektebi 1885'e kadar Tıbbiye Mektebi içinde faaliyetlerini sürdürmüş; 1885'te Fenni Kabila(ebelik) Hastanesi inşa için II.Abdülhamit yönetimi tarafından Dahiliye Nezareti Bütçesinden 4.800 lira ödenek ayrılmıştı. Ancak "harici meseleler ve mühim gaileler" sebebiyle inşaat gerçekleşememişti.

1895'de Ebelik Mektebi'nin ders programı modern ebeliğe uygun hale getirilmeye çalışılmıştı. Programa göre ebelik "özel hasta bakıcılık" olduğu için; ebelik öğretiminin ilk yıllarında kız öğrencilere, sezaryen, vücut organlarının görevleri, genel sağlık ve hastabakıcılık ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler veriliyordu.Tıbbiye dışında ilk müstakil ebelik mektebi 1905'te açılmıştı. Askeri ve mülki tıbbiye 1905'de Kadırga'dan Haydarpaşa'ya nakledilince, Kadırga'da boş kalan binada Doğumevi ile birlikte Ebelik Mektebi de müstakil olarak faaliyetlerini sürdürebilme imkânına kavuşmuşlardı. Bu mektebi açarak günümüzdeki ebelik mekteplerinin temelini de II.Abdülhamit atmıştı. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki belgelere göre II.Abdülhamit döneminde sadece İstanbul'da değil Osmanlı ülkesinin her yerinde yüzlerce ebe "kabila" adıyla görev yapmıştı. Ancak bunların çoğunun şehir merkezlerinde görev yapması ebelik mesleğinin henüz tam yaygınlaştırılamamakla birlikte toplum hayatında önemli bir yer kazandığını göstermektedir. 1908'de başlayan hemşirelik eğitimi ile de; hemşire olan binlerce kadınımız Balkan Savaşları, I.Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı'nda yüz binlerce Türk'ün yarasını sarmış ve yüz binlerce şehidin acısını paylaşmışlardı.

Kız Sanayii Mektepleri

İlk kız sanayi mektebi 1865'te Rusçuk'ta Mithat Paşa tarafından açılmıştı. Mithat Paşa, İstanbul'a gelip Şuray-ı Devlet Reisi olduktan sonra; 1869'da eski ve met-

ruk Baruthane binasında; Tophane-i Amire'nin idaresinde bulunan Yedikule'deki fabrikalarda çalışarak, Türk ordusuna sargı bezi hazırlamak ve çamaşır dikmek üzere bir kız sanayi mektebi açtırmıştır. Ancak bu mektep; okuma-yazma öğretmekten çok; iş yaptırmaya ve meslek öğretmeye yönelikti. İlk ciddi kız sanayi mektepleri II. Abdülhamit döneminde yapılmıştı. 1878'de Üsküdar'da, 1879'da Aksaray ve Cağaloğlu'nda üç yeni kız sanayi mektebi açılmıştır. Bunlardan ilk ikisi yatılı, üçüncüsü ise gündüzlü idi. Yeni mektepler öncekinden farklı olarak; öğrencilere işçilik ve ustalık öğretmekten çok, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek sanatlar öğretmeyi, onları kültürlü birer hanım efendi yapmayı hedefliyordu. 17 Mayıs 1884'te bu okullar için hazırlanan 23 maddelik nizamnamede yer alan bilgiler de bu hedefi ortaya koymaktaydı. "Kız çocukların hüner ve bilgi sahibi olmaları" için açılan bu mekteplerin öğretim süresi beş yıldı. Ders programı hem hüner(sanat), hem de bilgi öğretmeye yönelikti. Birinci sınıfta bilgiye yönelik yeni usule göre Elif ba (okuma-yazma) ve Kur'an-ı Kerim, sanata yönelik olarak da Dikiş ve El örgüsü öğretiliyordu. İkinci sınıfta Akâid-i Diniye, Ahlâk Risalesi ve Yazı yanında Nakış, Kasnak ve Resim dersi veriliyordu. Üçüncü sınıfta; Muhtasar Kavaid-i Osmaniye, İmla ve Muhtasar İlmi Hesapla birlikte Kanevçe, Biçim ve Resim dersleri okutuluyordu. Dördüncü sınıfta; Muhtasar Tarih ve Coğrafya, Malumat-ı Nafia(Faydalı Bilgiler), Yazı ve İnşa ile beraber Çiçek, Dikiş Çeşitleri ve Biçim dersleri bulunmaktaydı. Beşinci sınıfta ise; Trafik ve Sağlık dersleriyle birlikte Dikiş, Resim, Dikiş Çeşitleri ve Biçimleri okutuluyordu. Ayrıca el işleri işlenirken isteyen öğrencilere Oya, Yazma ve Süzeni dersleri veriliyordu. Dördüncü ve beşinci sınıflarda ise seçmeli olarak Piyano ve Musiki dersleri konmuştu.

İbtidai(ilkokul) mezunlarının alındığı bu okulların en büyük sıkıntılarından biri de "öğrenci bulamamak"tı. Bu yüzden 1879'da Sultan II.Mahmut Türbesi civarında açılan özel kız sanayi mektebi yeterli öğrenci bulunamadığı için, resmi okullardaki derslere ek olarak "Yabancı dil(Fransızca ve istenirse başka diller), Musiki ve Hüsn-ü Hat" dersleri vermeyi vaat ettiği halde kapanmak zorunda kalmıştı. Yedikule'de bulunan, Mithat Paşa'nın kurduğu Yedikule kız sanayi mektebi de, hem yeterli öğrenci bulunamadığından, hem de eğitimi yetersiz olduğundan 17 yıl sonra 1886'da kapanmış ve öğrencileri diğer kız sanayi mekteplerine verilmişti. II. Abdülhamit, bu durum karşısında; 23 Nisan 1880'de, bugünkü "Haydi Kızlar Okula" kampanyasına benzer bir kampanya açmış ve Vakit gazetesinde görülen bir ilandan da anlaşılacağı üzere, Hükümet; açtığı kız sanayi mekteplerine giden öğrencilere ayda 6 ile 36 kuruş arasında değişen para yardımı yaparak öğrenci bulmaya çalışmıştı. Bu kampanya çok olumlu sonuçlanmıştı. İleride okullarla ilgili vereceğimiz bilgilerden de anlaşılacağı gibi, bu kampanya; öğrenci sayıları 3-5'i geçmeyen kız sanayi okullarını çok olumlu etkilemiş ve öğrencilerin sayıları yüzlü rakamları geçmişti. 1884'deki yeni nizamname ile de, bu konuda önemli adımlar atmıştı. Kız sanayi mekteplerinin yatılı kısmına sadece yetimler alınmış, bunlar mektepte yedirilmiş, içirilmiş ve yatırılmıştı. Gündüzlü talebeler arasından fakir olanlara da, biri yazlık ve biri kışlık olmak üzere iki senede birer yeldirme ile yılda dört çift çorap ve iki çift ayakkabı verilecekti. Ayrıca tüm öğrencilere birinci sınıfta günlük 20 paradan başlamak ve beşinci sınıfta 100 paraya çıkmak şartıyla gündelik verilecekti. Bu paranın yarısı her aybaşı öğrencilere verilirken, kalan yarısı onlar adına emniyet sandığına yatırılarak; mezun olup diploma aldıktan sonra bu biriken para kendilerine toplu olarak ödeniyordu. 1900 yılında yapılan programa göre bu okulların ders programına kız rüştiyelerinkinden fazla olarak El işleri ve Aşçılık da eklenmişti. Ayrıca, 1884' deki programa ek olarak, Arapça, Farsça, Hüsn-i Hat, Beden Eğitimi, Geometri, Ulum-u Diniye Kitabet, Halı ve Bez Dokumacılığı gibi yeni dersler de konmuştu. Cağaloğlu Kız Sanayi Mektebi, 1879'da Tunuslu Mahmut Paşa'nın Sultanahmet'teki konağında faaliyete başlamıştı. 1891'de Vezneciler karşısındaki Kırmızı Konağa nakledilmiş ve oradan da 1894'de Cağaloğlu'nda Sadaret Müsteşarı Tevfik Paşa'nın konağına, Meşrutiyet sonrası da, 1910'da Fatih Çarşamba'da Saib Paşa Konağı'na, 1911'de ise Çapa'da Derviş Paşa Konağı'na taşınmış ve burada Kız Muallim Mektebi ile birlikte faaliyet göstermeye başlamıştır.

Okulun 1893'de 18 öğretmeni ve 100 öğrencisi vardı. Öğrencilerin hepsi yatılı idi. Esmeralda Cervantes'e göre 1893'de Matmazel Kalavasi'nin yönetiminde olan okul, O'nun mahirâne idaresi ile muntazam bir haldeydi. Okulda büyük bir intizam vardı. Avrupa usulü el sanatları yanında klasik Türk el işleri ve süsleme sanatları da öğretiliyordu. Resim ve Piyano dersleri verilmesi de O'nun dikkatini çeken bir başka konuydu. 1900 Maarif Salnamesine göre okulda 86'sı yatılı, 97'si

gündüzlü toplam 180 öğrenci vardı. Okul, II. Meşrutiyet sonrası sık sık yer değiştirerek faaliyetlerini sürdürmüş, Cumhuriyet döneminde Kız Sanat Enstitüsü adıyla eğitim tarihimizde önemli bir yere sahip olmuştur. Aksaray Kız Sanayi Mektebi ile ilgili fazla bilgi bulunmamaktadır. Bu mektebin 1879'da Aksaray'da açıldığını, 1893'de Matmazel Henli yönetiminde büyük bir intizam içinde eğitimini sürdürdüğünü, Suphi Paşa'nın bu kuruma; hem bina tahsis edip, hem de maddi yardımda bulunduğunu, 9 öğretmeni ve 130 gündüzlü öğrencisi olduğunu biliyoruz. 1900 Maarif Salnamesine göre okulun gündüzlü öğrenci sayısı 156'ya çıkmıştır.

Üsküdar Kız Sanayi Mektebi 1878'de Ahmet Vefik Paşa tarafından Üsküdar İmrahor'da 3 yıllık kız mektebi olarak kurulmuştur. 1881'de Suphi Paşa tarafından 5yıllık kız sanayi mektebine dönüştürülmüştür. Okulda öğleye kadar rüştiyeye benzer bir ders programı ile bilim ve bilgiye yönelik dersler okutulurken, öğleden sonra atölyelerde sanat dersleri yapılıyor ve el işleri öğretiliyordu. 1893'de Esmeralda Cervantes'e göre mektebi Halet Paşa'nın Kızı Muhsine Hanım yönetiyor, okul 9 öğretmeni ve 150 öğrencisiyle başarılı bir eğitim veriyordu. Sultan II. Abdülhamit bu mektebe büyük bir ilgi göstermiş, mektebi himayesine almış, öğrencilerin yemek ve elbise paraları yanında çeyiz masraflarını da karşılamıştı. Okul II. Meşrutiyet döneminde, Üsküdar Kız Sultanisi adıyla, hem lise hem de sanayi mektebi olarak faaliyetlerini sürdürmüş, Cumhuriyet yıllarında ise Üsküdar Kız Sanat Enstitüsü adıyla eğitim tarihimizde iz bırakmıştır.

Kız Öğretmen Okulları

Kız rüştiyelerinin açılması hanım öğretmenlerinin de gerekliliğini gündeme getirmişti. Bu okulların ilk yıllarında yeterli öğretmen hanım bulunmadığından bu okullarda "yaşlı ve iyi ahlâklı " erkek öğretmenler görevlendirilmişti. Sadece biçki-dikiş ve nakış derslerine hanım öğretmenler giriyordu. Bunlarda daha çok okuma-yazması bile olmayan ustalardı. 1869 Maârif-i Umumiye Nizamnamesi ile ilk kez Daru'l-muallimat(Kız Öğretmen Okulu) kurulması kararlaştırılmıştı. Bu okuldan hem sıbyan mektepleri ve ibtidailer, hem de rüştiyeler için öğretmen yetiştirilecekti. Sıbyan ve ibtidai öğretmenleri rüştiyeden sonra 2 yıl, rüştiye öğretmenleri ise 3 yıl okuyacaklardı. 2 yıl okuyan öğretmen adaylarına aylık 30, 3 yıl okuyanlara aylık 60 kuruş maaş veriliyordu. Adaylar mezun olduktan sonra İstanbul ya da taşradaki kız okullarında zorunlu hizmete gitmeyi kabul etmişlerdi.

İlkokul öğretmeni adaylarına Ulum-u Diniye, Kavaid-i Lisanı Osmani, Kitabet, Usul-ü Talim, Risale-i Ahlak, Hesap, Muhasebe, Osmanlı Tarihi ve Coğrafyası, Faydalı Bilgiler, Musiki, Dikiş ve Nakış dersleri okutuluyordu. Ortaokul öğretmeni adaylarına buna ek olarak; Arapça, Farsça, Matematik vb. dersler okutuluyordu. Okulun açılış çalışması Ekim 1869'da başladı. Bu amaçla Sultanahmet'te Yerebatan Sarnıcı civarında bir ahşap konak kiralanmış, bir kapıcı ve bir hizmetli tutulmuştu. 8 Şubat 1870'de okula öğrenci almak için imtihan yapılmış ve 50 öğrenci bu sınavı kazanmıştı. Okulun müdürlüğüne Büyük Maarif Meclisi'nin kuruluşu sırasında bilgisi ve dirayeti ile dikkatleri çeken Emin Efendi tayin edilmişti. Okul 26 Nisan 1870'de açılmıştı. Açılışta bir konuşma yapan devrin Maarif Nazırı Safvet Paşa "ilim öğrenmenin kadın erkek her Müslüman'a farz olduğu" Hadis-i Şerif'ini hatırlatarak kızların eğitim ve öğretiminin ne derece önemli olduğuna vurgu yapmıştı. Kızların eğitim ve öğretimlerinin önünde hiçbir engelin kalmadığın söyleyen Safvet Paşa'ya göre yaşları 10'u geçen kızlar mahremiyet nedeniyle erkek öğretmenler yerine kendi hemcinslerinden ders alırlarsa okullara daha fazla ilgi duyacaklardı.Kız Öğretmen Okulu'nun öğrenci sayısı ilk yıl 50, 1871-1872 öğretim yılında ise 45'ti. Aynı yıl okulda biri Müslü-

man, diğeri gayr-ı Müslim iki hanım öğretmen bulunmaktaydı.1876'ya gelindiğinde okuldan 8'i ortaokul ve 5'i ilkokul olmak üzere yıllık 13 öğretmen adayının mezun olması okulun verimli çalışamadığını göstermektedir. II. Abdülhamit döneminde ise okul; nitelik ve nicelik bakımından büyük bir gelişme göstermişti.1877'de okul programı yeniden gözden geçirilerek makine vb. yeni dersler konmuştu.

1878'de okulun ilk müdürü Emin Efendi görevden alınmış, yerine vekâleten İsmail Efendi atanmıştı.93 Harbi okulu da olumsuz etkilemiş, 1879-1880 öğretim yılında okul Cağaloğlu'na taşınmıştı. Aynı öğretim yılında okulda piyano dersleri verilmeye başlanmıştı. 1880-1881 öğretim yılında İsmail Efendinin yerine Abdullah Efendi vekâleten müdür tayin edilmişse de bu görev uzun sürmemiş, 1881-1882 öğretim yılında ilk defa bir kadın Fatma Zehra Hanım asaleten okul müdürü olarak atanmıştı. Bundan sonra öğretmenlerin çoğu hanımlardan seçilecekti. 1882-1883'de sıbyan şubesindeki 4 öğretmenin hepsi, rüştiye şubesindeki 7 öğretmenin 3'ü hanımdı. Bu öğretmenler sadece pratik derslere değil, teorik derslere de girmeye başlamışlardı. Nakiye Hanım okulda Osmanlı Tarihi dersine giriyordu. 1897-1898 öğretim yılında okulda müdür dâhil 6 erkek öğretmene karşılık 18 kadın öğretmen bulunuyordu.1880'den sonra okulun öğrenci sayısında da hızlı bir artış olmuştu. 1870'de 50 olan öğrenci sayısı 1884'de 142, 1885'de 159, 1886'da 183, 1900'de 350, 1908'de 423'e ulaşmıştı. İspanyol müzikolog Esmeralda Cervantes, 1893'de hazırladığı raporda Dar-ül Muallimata olan hayranlığını belirtir: "Refika Hanım'ın yönetiminde olan Dar-ül Muallimat 22 seneden beri eğitim faaliyetlerini sürdürmekte olup 190 gündüzlü talebesi ve 20 öğretmeni bulunmaktadır. Burada resim ve piyano bile öğretilmektedir. 4 sene Türkçe tahsil olunduktan sonra öğrencilere diploma verilmektedir. Bu diplomaya sahip olan hanımlar, Osmanlı Evlerinde yahut vilayetlerdeki kız mekteplerinde öğretmenlik yapıyorlar. Dar-ül muallimat ücretsizdir.

Okulda tam bir intizam vardı. Okul müdiresi, erbab-ı malumat ve zekadan bir hamımdır. Fransızca, Almanca, İngilizce, Rumca, Ermenice ve Türkçe dillerini biliyor. Piyano çalar ve güzel resim yapar." Okulda ilk kez öğretim metodları dersi II.Abdülhamit döneminde okutulmuştu. Ayrıca 1901-1902 öğretim yılında Ev idaresi ve Sağlığı Koruma dersleri ile öğretmen adayları takviye edilmişti. Okul görevine II.Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde de başarılı bir şekilde devam etmiştir.

Kaynaklar:

1-Serpil ÇAKIR, Osmanlı Kadın Hareketi, İstanbul, 1994, Metis Yayınları
2-Osman ERGİN, Türk Maarif Tarihi, İstanbul, 1977, Eser Kültür Yayınları,
Cilt 1-2
3- Bayram KODAMAN, Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi, İstanbul,1980,Ötüken
Yayınları
4- Cemil ÖZTÜRK, Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası, Ankara, 1996,
Türk Tarih Kurumu Yayınları
5-Ahmet UÇAR, Güney Afrika'da Osmanlılar, İstanbul, 2000, Tez Yayınları
6-Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Y.PRK. TKM. 29/76

Ahmet Yaşar
ayasar@igiad.com

Osmanlı Kahvehaneleri: Sivil Eğitim Kurumları

'Kahve evi' anlamına gelen Kahvehane tipi mekânların ilk örnekleri XVI. yüzyılın başlarında Ortadoğu'nun büyük kentlerinde ortaya çıkmış, ancak yaygınlaşması yüzyılın ortalarında İstanbul'a gelmesiyle gerçekleşmiştir. Modernleşme öncesi Osmanlı toplumunda kahvehaneler, sözlü kültürün tesis ve devamının en önemli araçlarından biri haline gelmiştir. Kânuni'nin son dönemlerinde İstanbul'da elli kahvehane bulunduğu belirtilirken, XIX. yüzyılın başlarında bu sayı 2.500'lere kadar çıkmıştır.

İsminden hareketle kahvehane, 'Kahve evi' anlamına gelmektedir, ancak ilk ortaya çıktığı tarihten itibaren sosyal ve kültürel ilişkileri şekillendiren ve toplumun geçirdiği toplumsal dönüşümleri yansıtan bir kamusal mekân olagelmiştir. Kahvehane tipi mekânların ilk örnekleri XVI. yüzyılın başlarında Ortadoğu'nun büyük kentlerinde Mekke, Kahire ve Şam'da ortaya çıkmış, yüzyılın ortalarında ise İstanbul'a gelmiştir.[1] Ancak, kahvehanenin yaygınlaşması İstanbul'a gelmesiyle gerçekleşmiştir. Tarihçi Peçevi'ye göre, ilk kahvehaneleri Halep'li Hakem adında bir tüccar ile Şamlı Şems adında bir efendi, İstanbul Tahtakale'de, 1554 tarihinde açtılar.[2] Kahve satılan/tüketilen bir yer olarak kurulan kahvehane, kısa zaman içerisinde, bir tüketim mekânından ziyade gündelik hayatın tecrübe edildiği bir mekân haline geldi.

Kısa zaman içerisinde kahvehane sayısı hızla arttı, kahve içmek ve sohbet etmek amacıyla buralarda toplanan çeşitli kesimlerden ve değişik kültür seviyelerinden insanlar, çok hızlı gelişen bir kültürel birikim ortamı, sosyalleşme mekânı, siyasi iktidar karşısında seslerini duyurabildikleri bir kamusallık meydana getirdiler. Ancak, Osmanlı geleneksel toplum kültürünü şekillendiren saray, medrese, cami dışında, "sivil" bir anlayışla ortaya çıkan kahvehane, XVI. ve XVII. yüzyılların İstanbul'unda, pek sık rastlanmayan bir tepkiyle karşılaştı. 'Miskinlerin buluşma mekânı ve fitne yuvası' olarak görülen kahvehane, başta iktidar olmak üzere toplumun çeşitli kesimlerinin tepkisini çekti. Otorite, ilk başta 'tehlikeyi' önlemek için kahvehaneleri toptan kapatma, sonrasında ise yekdiğerlerine 'ibret olsun' babında tek tek bazı kahvehaneleri kapatarak bir tür yıldırma siyaseti takip etti. Ancak kahvehanelerin sayısı günden güne artmaya devam etti. Kanuni Sultan Süleyman'ın hükümdarlığının son dönemlerinde İstanbul'da elli kahvehane bulunduğu belirtilirken, bu sayı, XVI. yüzyılın sonunda altı yüze ulaştı.[3] XIX. yüzyılın başlarında ise 2.500'lere kadar çıktı.[4] Hem sayı olarak hem de itibar olarak kahvehanelerin önemi arttı. Kahvehane zaman içerisinde mevcut kültürel ve toplumsal hayatın içerisine dâhil olmayı başardı, kültürün üretildiği ve tüketildiği bir mekân haline geldi, birçok değişikliklere uğrayarak hayatiyetini devam ettirdi. İlk başlarda

Kahvehanelerin okuma mekânı olarak hizmet vermesi ve kıraathane olarak adlandırılması, Tanzimat sonrası döneme rastlar. Bu dönemde Avrupa'daki kulüp ve okuma salonlarında olduğu gibi, bazı kahvehaneler, müşterilerin çeşitli konulardaki bilgi ihtiyaçlarının karşılanması maksadıyla, bünyelerinde gazete, dergi gibi süreli yayınların bulunduğu ve çeşitli geleneksel sahne sanatlarının icra edildiği kültür mekânlarına dönüştü.

marjinal bir yenilik olarak görülen kahvehane, çok geçmeden normalleşti ve toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayan merkezi bir konuma geldi.[5]

Bir 'Okuma Evi' Olarak Kahvehaneler

Yazılı kültürün yaygın olmadığı, modernleşme öncesi Osmanlı toplumunda kahvehaneler, sözlü kültürün tesis ve devamının en önemli araçlarından birisi olmuştur. İlk kurulduğu zamanlardan itibaren kahvehaneler, müdavimleri için okuma salonu olarak da hizmet vermişlerdir. Nitekim, Tarihçi Peçevi'ye göre, "Aydın sınıfından iyi yaşamayı seven kimi insanlar, kahvehanelerin her birinde yirmi ya da otuz kişilik gruplar hâlinde toplanabiliyorlardı. Kimileri adâb-ı muaşeret yazıları ve kitap okuyor, kimileri tavla, satranç oynuyor, kimileri de yeni yazdıkları şiirleri getirip, sanat üzerine münazara yapıyordu."[6] Bir çeşit kültürel ortam olan bu mekânlarda Muhammediye, Battalname ve Hamzanâme gibi dinî muhtevalı destanımsı kitapların okunması bir gelenek hâline gelmişti. Umuma okunan bu destansı hikâyelerin yanında, müdavimler için değişik kitaplar da bulundurulurdu. Kahvehanelerdeki kamusallık sadece edebiyat sohbeti gibi söylemsel yollarla değil, teatral formlarla da ortaya çıkıyordu. Bir nev'i günümüzdeki sinema ve televizyonun yerini tutabilecek olan Karagöz ve meddah gösterilerinin ve aşık performansların sunulduğu en önemli mekandı. Özellikle âşık ve meddah kahvehanelerinde, sanat icra ediciler, bir taraftan kahvehane müdavimlerini eğlendirirken, diğer taraftan da onlara bir kültürel birikimi aktarırlardı. Bu eğitici rollerinden dolayı bir benzetme yoluyla kahvehaneler, "mekteb-i irfan" hatta daha Farsi gelenekte 'medresetü'l ulema' olarak adlandırılmıştır.

Kahvehanelerin okuma mekânı olarak hizmet vermesi ve kıraathane olarak adlandırılması Tanzimat sonrası döneme rastlar. Bu dönemde Avrupa'daki kulüp ve okuma salonlarında olduğu gibi, bazı kahvehaneler, müşterilerin çeşitli konulardaki bilgi ihtiyaçlarının karşılanması maksadıyla, bünyelerinde gazete, dergi gibi süreli yayınların bulunduğu ve çeşitli geleneksel sahne sanatlarının icra edildiği kültür mekânlarına dönüştü.

Tanzimat sonrası dönemde kıraathanelerin açılmaya başlaması ve yaygınlaşması, biraz da devrin şartlarıyla ilgilidir. Nitekim bu dönemde gazete ve dergi yayımcılığı başlamış ve kitap basımı da artmıştır. Ancak bu yayın organlarının şehir içerisinde sadece belli yerlerde satılması, gündelik okuma alışkanlığının hane ölçeğine kadar yaygınlaşmasını engellemiş, dolayısıyla günlük gazete ve dergi koleksiyonlarını bünyesinde barındıran okuma mekânlarının ortaya çıkmasını zaruri kılmıştır. İlk kıraathane, Divanyolu üzerinde 1857'de açılan Sarafim Kıraathanesi'dir. Burası müşterileri için ilk defa gazete ve dergi bulunduran, sonraları kitap da satan bir kahvehaneydi. Ramazan gecelerinde ise Sarafim Kıraathanesi, edebî tartışmaların yapıldığı bir salon olurdu. Namık Kemal, Ahmet Muhtar Paşa, Süleyman Paşa, Ahmet Rasim, Halit Ziya gibi yazarlar burada toplanır, edebiyattan matematiğe, şiirden siyasete ve sosyolojiye kadar her şeyden bahsederlerdi.[7] A. Adnan Adıvar, burada tavla, dama, iskambil gibi oyunların yasak olduğunu, bütün neşriyatın alındığını, kıraathanenin özel bir kitaplığı bulunduğunu, münevverlerin sanki bir kütüphanedeymiş gibi buradan faydalandıklarını belirtir.

Sarafim Kıraathanesi'nin üstlendiği eğitimsel ve kültürel işlevi daha kapsamlı bir çerçeveye oturtan ikinci önemli girişim ise 1860'lı yılların başında Münif Bey'in kurduğu bir tür akademi olan Cemiyet-i İlmiyye-i Osmaniyye'nin merkezinde açılan kıraathanedir. Burada kitapların ve gazetelerin pahalı olduğu düşüncesinden yola çıkılarak, müşterilere, Türkçe, Fransızca, Rumca, İngilizce vs. çeşitli dillerden gazeteler de sunulmaktaydı. Ayrıca İngilizce ve Fransızca kursları da veriliyordu. Ancak bu mekân, yalnızca cemiyetin eğitim faaliyetlerine yönelik olarak düzenlenmiş ve sınırlı sayıda müşteriye hizmet vermiştir.[8]

1900'lü yıllara doğru en tanınmış kıraathane ise, Şehzadebaşı'ndaki Fevziye Kıraathanesidir. Burada dergi ve gazete okumanın yanında, musiki icraları dinlenir, kukla ve tiyatro gösterileri izlenir ve çeşitli konuşmalar takip edilirdi. Hatta yüzyılın sonunda İstanbul'daki ilk sinema gösterisi burada yapıldı ve dünya savaşının arefesinde ilk sinema burada açıldı.

İstanbul'daki kıraathaneler, Sarafim çizgisi üzerinden kendi geleneklerini oluşturmuştur. Özellikle Şehzadebaşı Direklerarası'ndaki Fevziye Kıraathanesi, Divanyolu'ndaki Arif'in Kıraathanesi, Nuriosmaniye'deki Letafet Kıraathanesi bu geleneğin en önemli parçalarıdır. Kıraathaneler, İstanbul'da çoğunlukla Sultanahmet'ten Aksaray'a uzanan ana caddede yoğunlaşmıştır. Bu bölgenin sosyal dokusunu oluşturan bürokrat, esnaf ve entelektüel zümreleri, kıraathanelerin temsil ettiği kültürün de muhtevasını belirlemiştir. Bu kıraatha-

neler bir taraftan okuma mekânı niteliğini taşırken, diğer taraftan Ramazan ayındaki karagöz gösterileri, musikî fasılları ile de son dönem kültürünün taşıyıcısı olmuştur.

Bahsettiğimiz türden mekânlar daha çok bir edebiyat mahfili olan kıraathane hükmündedir. Bu kadar yoğun ve sistematik olmamakla birlikte, umumun vakit geçirdiği bazı kahvehane sahipleri, günlük gazete ve küçük bir kitaplık bulundurmaya gayret eder ve müşteri çekmeye çalışırlardı. Hattâ seçkin bir müşteri tabakasını dükkânına çekmek isteyen bazı kahvehane sahipleri, kimi zaman bu durumu suiistimal ederek, tabelalarına "kıraathane" yazarlardı.[9] Maalesef bu anlayışla, bugün de içinde kumar oynandığı hâlde kıraathane ismi verilen yerler çoktur.

Bazı edebiyatçılarımız da, kahvehanelerde oluşan bu kültürel birikime dikkat çekmişlerdir. Yahya Kemal, Defterdar'daki bir Semai kahvesini "Eski İstanbul'un lehçesinden şetaretine kadar bütün ruhuna varis olan tabilerin sesleriyle" çınlayan mekânlar olarak tasvir etmektedir. Emirgan'daki Çınaraltı kahvesi'nden bahsederken de, oranın sükûnetini, boğazdan esen poyraz serinliğindeki yaprak seslerini, gönlünün suların musikisine dalmasını anlatır.[10] Yahya Kemal gibi, kahvehane etrafında şekillenen kültürel ortamı olumlu bir gözle değerlendiren A. Hamdi Tanpınar, Beş Şehir'de, kepenkleriyle, peykleriyle, fıskiyeli havuzlarıyla ve duvarlarına dizilmiş kehribar ağızlı çubuklarıyla tasvir ettiği kahvehaneleri "eski İstanbul'un en büyük hususiyetlerinden biri" olarak telakki eder. Toplumdaki her zümrenin kendilerine göre oluşturdukları kahve gruplarına değindikten sonra, kahvehane sohbetlerinin önemini vurgular.[11] Samiha Ayverdi, İstanbul Geceleri isimli kitabında, İstanbul kahvehanelerini "musanna divanhaneleri andıran geniş, ferah tavanından duvarına kadar her köşesi en usta kalemkârların, oymacıların elinden çıkmış, yaldızlı nakışlı, şirvanlı havuzlu, bir yandan çubuk içilip, bir yandan en parlak şiir, edebiyat ve musiki meclislerine sahne" mekânlar olarak sunmaktadır.[12] Yahya Kemal, Tanpınar ve Ayverdi'nin üzerinde durdukları bu kahvehaneler, daha çok toplumun belli bir zümresine hitap eden edebiyat mahfili durumundaki mekânlardır.

Tembelhane Konumuna Geçiş

19. yüzyılda sadece İstanbul'daki sayıları bir kaç binle ifade edilen kahvehaneler, yalnızca bu türden ibaret değildir. Nitekim kahvehanelerin büyük bir çoğunluğunu mahalle kahvehaneleri oluşturmaktadır. Ve bu mekânlar, özellikle son dönemlerde "zaman öldürme" yeri, "tembelhane", konumuna gelmiş ve pek çok edebiyat dışı faaliyete sahne olmuştur. Mehmet Akif de Safahat isimli eserinde bu türden bir mahalle kahvehanesinin tasvirini yapmaktadır. O'na göre kahvehaneler "dilenci şekline girmiş sinsi cani"lerdir ve buralar 'Şark'ın bakılmayan yarası ve harim-i kaatili' (Doğu'yu öldüren unsur)'dir. Kahvehanenin genel çerçevesini bu şekilde belirleyen Akif, daha sonra Yahya Kemal ve Tanpınar'a göre eski kültürümüzün en önemli parçalarından birisi olarak görülen kahvehanelerimizi ve onun içerisinde teşekkül eden faaliyetleri, Şark'ın köhneliği bağlamında değerlendirir.[13] Günümüzde de, kahvehanelerin, ferdî, içtimaî vs. yönlerden olumsuzluklar taşıdıkları bir gerçektir.

Ancak günümüzde, kahvehanelerin bir "okuma evi" ve müdavimleri için bir kültürel birikimi aktarma mekânı olma özelliğini yaşatma konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Nitekim son yıllarda İstanbul'da "cafe" ve "kültür merkezi" adı altında, sanat, kültür ve edebiyat konularında çalışmaların yapıldığı bazı kahvehane tipi mekânlar oluşturulmaktadır. Buralar, özellikle üniversite öğrencilerinin, yazarların ve şairlerin katılımıyla, şiir ve edebiyat toplantılarının düzenlendiği ve kitap satışının yapıldığı birer kültür mekânı olarak hizmet vermektedir. Kahvehaneleri, kitap okunan, ilmî ve kültürel sohbetler yapılan birer mekân hâline dönüştürecek, böylece gerçek fonksiyonlarına kavuşturacak bu tip faaliyetlerin yaygınlaştırılması, faydalı olacaktır. Böylece insanımızın sosyalleşmesi ve birbirini tanıyarak kaynaşması ve farklı sosyal statüdeki insanların diyalogda buluşması mümkün hale gelecektir.

DİPNOTLAR

[1] Ralph S. Hattox, Hattox, Coffee and Coffeehouses: The Origins of a Social Beverage in the Medieval Near East, Seattle: University of Washington Press, 1985. (Kahve ve Kahvehaneler: Bir Toplumsal İçeceğin Yakındoğu'daki Kökenleri, çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996).

[2] Tarihçi İbrahim Peçevi bu bilgileri ilk kahvehanelerin İstanbul'da açılmasından yaklaşık bir yüzyıl sonra kaydetmektedir. Devrinin bakışıyla dile getirdiği bu anlatıyı tarihi gerçek olarak kabul edebilmek zor gözükmektedir. Nitekim Hafız Hüseyin Ayvansarayi'nin ilk kahvehanelere ilişkin tarih düşürdüğü mısraa ("Kahvehâne mahall-i eğlence") göre ilk kahvehaneler 1551 tarihinde açılmıştır. (Hafız Hüseyin Ayvansarayi, Mecmuâ-yı Tevârih, F. Ç. Derin ve V. Çabuk (haz.), İstanbul: Türk Tarih Kurumu, 1985, s. 429.) Tarihçi Mustafa Ali'ye göre ise ilk kahvehaneler 1553 tarihlidir. (Mustafa Ali bin Ahmet, Gelibolulu Mustafa Ali ve Mevaidün-nefais fi kavaidil-mecalis, Mehmet Şeker (haz.), Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1997, s. 363.) İlk kahvehanenin tam olarak ne zaman ve nerede açıldığı müphem olmasına rağmen, ilk kahvehanelerin 1550'lerin başlarında İstanbul'un şehir yaşamına dâhil olduğu muhakkaktır.

[3] Mouradgea d'Ohsson, Tableau General de l'empire Ottoman, c. 4, Paris, 1788, s. 76.

[4] Cengiz Kırlı, "The Struggle Over Space: Coffeehouses of Ottoman Istanbul, 1780-1845", Doktora Tezi, The State University of New York at Binghamton, 2000., s. 282.

[5] Amnon Cohen, "Osmanlı Kudüs'üne Kahvehanelerin Girişi: Edebe Aykırı Bir Yeniliğin Muteber Hale Gelişi," çev. Nurettin Elhüseyni, Toplumsal Tarih, sy. 126, Haziran 2004, s. 58-64.

[6] İbrahim Peçevi, Tarih-i Peçevi, I, İstanbul, 1281-83 / 1864-67, s. 363.

[7] A. Süheyl Ünver, "Yayın Hayatımızda Önemli Yeri Olan Sarafim Kıraathanesi," Belleten, XLIII/ 170, Nisan 1979, s. 481-490.

[8] Ali Budak, "Cemiyyet-i İlmiyye-i Osmaniye: Bir Sivil Eğitim Kurumu," Sivil Toplum, sy. 6-7, 2004, s. 103-122.

[9] François Georgeon, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde İstanbul Kahvehaneleri," Doğu'da Kahve ve Kahvehaneler, Héléne Desmet-Grégoire ve François Georgeon (haz.), çev. Meltam Atik, Esra Özdoğan, İstanbul: Yapı Kredı Yayınları, 1999, s. 43-86

[10] Y. Kemal Beyatlı, Aziz İstanbul, İstanbul: 1964, s. 158-160.

[11] A. Hamdi Tanpınar, Beş Şehir, İstanbul: 1979, s. 66-69.

[12] Samiha Ayverdi, İstanbul Geceleri, İstanbul: 1977, s. 71-74.

[13] Mehmet Akif Ersoy, "Berlin Hatıraları," Safahat, İstanbul: Hisar Yayınevi, s. 405.

Şükrullah DOLU
sukru@ekocerceve.com

Prof. Dr. Nazif Gürdoğan:

'Ulusal Zenginliğin ve Gücün Yeni Kaynağı Eğitimdir'

Ekonomi tarihine bakıldığı zaman, her dönemin bir güç ve zenginlik kaynağı olduğunu vurgulayan Prof. Dr. Nazif Gürdoğan, "Tarım toplumlarındaki güç kaynağı; toprak büyüklüğü idi. Sanayi toplumunda güç; topraktan, sermaye büyüklüğüne, fabrikalara geçti. Günümüz bilgi toplumunda ise ülkelerin gücü, eğitilmiş insan gücünün büyüklüğünden kaynaklanır hale gelmiştir. Eğitilmiş insan gücüne sahip ülkeler, üretimlerini arttırırlar ve zenginleşirler" diyor.

Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Nazif Gürdoğan, yaşamakta olduğumuz bilgi çağında gücün ve zenginliğin kaynağının eğitim olduğunu söyledi. Ekonomi tarihine bakıldığı zaman her dönemin bir güç kaynağı olduğuna dikkat çeken Nazif Gürdoğan, bu durumu şöyle özetliyor; "Her dönemin kendine has güç ve zenginlik kaynakları vardır. Tarım toplumlarındaki güç kaynağı; toprak büyüklüğü idi. Ülkelerin gücü, toprak büyüklüğünden kaynaklanırdı. Toprağı ne kadar büyükse tarımsal üretimleri o kadar büyük olurdu.

Sanayi toplumunda ise güç kavgası yaşandı. Güç topraktan, sermaye büyüklüğüne, fabrikalara geçti. Sanayi toplumunun odak noktasında yirmi dört saat çalışan fabrikalar vardır. Ve sanayi toplumunda güç, sınai üretim, sermaye ve fabrikalardan kaynaklanır. Oysa günümüzde, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçilmiştir. Bilgi toplumunda ise ülkelerin gücü, toprak büyüklüğünden, sermaye büyüklüğünden değil, eğitilmiş insan gücünün büyüklüğünden kaynaklanır hale gelmiştir. Eğitilmiş insan gücüne sahip ülkeler, üretimlerini arttırırlar." Prof. Nazif Gürdoğan'a eğitimin kişi ve kurumları nasıl zenginleştirdiğine dair detayları sorduk;

Eğitim nasıl kazanılır ve niçin önemlidir?

Eğitim, dünyada, özellikle günümüzde bütün toplumlar için önemlidir. Çünkü eğitim, sonradan kazanılır. Eğitimin yaşı, zamanı ve mekanı yoktur. Eğitimin ömür boyu devam eden bir süreç olması gerekir. Bu yüzden, son yıllarda bütün üniversitelerde sürekli eğitim merkezleri kurulmuştur. Çünkü, sadece belirli yaştaki öğrencilere değil, yetişmiş, meslek sahibi olan iş hayatındaki girişimcilere, yöneticilere de sürekli eğitim verilmesi gerekir. Eğitim, günümüzde işletmelerin, kurumların, kuruluşların en önemli sermayesi haline gelmiştir. Teknoloji geliştikçe, toplumlar sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçtikçe eğitimin önemi kat kat artmaktadır.

Eğitim, genellikle genç nesillere, geçmişteki bütün insanlığın birikiminin aktarılması olarak tanımlanır. Bu birikimi aktarırken, hayatı bütün boyutlarıyla kuşatmak, üniversiteleri okulları, öğrenmesini öğrenen kuruluşlar haline getirmek önem kazanmaktadır. Yeni dünyada artık evler, şehirler, işletmeler, kurumlar ve gönüllü kuruluşlar birer okul gibi hareket etmek zorundalar. Çünkü eğitim seviyesini yükseltebilmek için bütün alanların, bütün mekanların, birer okula dönüştürülmesi gerekir. Dünyadaki gelişmelere baktığımız zaman, eğitim düzeyi yüksek, gelir düzeyi düşük insan göremeyiz. Aynı şey, ülkeler için de geçerlidir. Eğitim seviyesi yüksek olan ülkelerin üretim seviyesi de yüksek olur. Bu sebeple, bütün üniversiteler eğitime yatırım yapmaktadırlar. Eğitimi özel kesime de açarak, eğitim yatırımlarını büyütmeye çalışmaktadırlar. Çünkü eğitim, bu günden bir toplumun geleceğine yapılan en büyük yatırımdır. Bunun için ülkelerin bütçelerinde eğitim harcamaları ayrı bir yer tutar.

Bilgi toplumunda sürükleyici olan eğitim seviyesi yüksek olan kesim midir?

Günümüzde toplumların sürükleyici gücüdür eğitim. İyi eğitim almış, birkaç dil bilen, dünyadaki trendleri iyi okuyan, misyon ve vizyon sahibi insanlar, kurumlarını, kuruluş-

Bilgi Toplumları Entelektüel Sermayeye Dayanır

Gelinen noktada, ülkelerin zenginliğinin ana kaynağı eğitim midir?
Ülkelerin ana üretim kaynağı, eğitim yapan insandır. Geçtiğimiz yıllarda Amerikalı gelecek bilimcisi A. Toffler Türkiye'ye gelmişti. Bir konuşmasında dedi ki; 'Hâlâ elinizde üretim faktörleri olarak, emek, sermaye ve hammaddeyi esas alan kitaplar varsa, hepsini atın. Artık ülkelerde, üretimin ana kaynağı; iyi eğitim almış, iyi yetişmiş, vizyon-misyon sahibi bilgili insandır.' Gerçekten bugün, şirketlerin entelektüel sermayeleri, gönüllü kuruluşların, ticari ve kamu kuruluşlarının yöneticileri, en büyük sermayeleri haline geldi.
İşletmeleri dünya pazarlarına taşıyan, girişimcileri, yöneticileri, liderleridir. Liderlik de eğitimle zenginleştirilir. Girişimcilik eğitimle kazanılır. Dünyayı yakından tanımak, bilgi düzeyini artırmak bilimle sağlanır. Bu yüzden günümüzdeki bütün kurum ve kuruluşların ana güç kaynağı eğitimdir, eğitimli insandır.
Her dönemin kendine has güç ve zenginlik kaynakları vardır. Tarım toplumlarındaki güç kaynağı; toprak büyüklüğü idi. Ülkelerin gücü, toprak büyüklüğünden kaynaklanırdı. Toprağı ne kadar büyükse tarımsal üretimleri o kadar büyük olurdu. Tarımsal üretimleri büyük olduğu için de ülkeler o kadar güçlü olurdu. O yüzden geçmiş yıllarda büyük ülkelerin büyüklük simgesi geniş ovalar, sulu topraklar ve büyük çiftliklerdi.
Sanayi toplumunda ise güç kavgası yaşandı. Güç topraktan, sermaye büyüklüğüne, fabrikalara geçti. Sanayi toplumunun odak noktasında yirmi dört saat çalışan fabrikalar vardır. Ve sanayi toplumunda güç, sınai üretim, sermaye ve fabrikalardan kaynaklanır. Oysa günümüzde, yeni bir yapılanma oluşmaktadır. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçilmiştir. Bilgi toplumunda ise ülkelerin gücü, toprak büyüklüğünden, sermaye büyüklüğünden değil, eğitilmiş insan gücünün büyüklüğünden kaynaklanır hale gelmiştir. Eğitilmiş insan gücüne sahip ülkeler, üretimlerini arttırırlar. Buna sahip olmayanlar ise yoksulluktan kurtulamazlar
Ülkeler eğitim düzeylerini artırırlarsa, bilgi düzeylerini artırırlar. Bilgi düzeylerini artırdıkları zaman da üretim güçlerini büyütme şansını elde ederler. Gerçekten bilgi toplumlarında bu görüş, çok daha anlam kazanmıştır. Çünkü bilgi toplumlarının güç kaynağı, bilgili eğitimli insandır. Eğer hammadde kaynakları bir ülkenin güçlü olması için yeterli olsaydı, Brezilya'nın dünyanın en büyük ekonomisi olması gerekirdi. Diğer yandan, hammadde kaynaklarının yetersizliği, güçsüzlüğün esas sebebi olsaydı, Japonya'nın da dünyanın en güçsüz ekonomilerinden bir olması gerekirdi. Hiçbir hammadde kaynağına sahip olmadığı halde Japonya, dünyanın en büyük ekonomilerinden birisidir. Bunun sebebi de Japon toplumunun büyük bir eğitimli insan gücüne sahip olmasıdır. Sanayi toplumları finansal sermayeye, bilgi toplumlarıysa entelektüel sermayeye dayanır. Sanayi toplumu kuruluşlarının kaynakları ve tezgahları vardır. Bilgi toplumu kuruluşlarının ise tek sermayesi vardır; binlerce eğitilmiş, bilgili uzman insan. Ürettikleri ürünler de sanayi toplumunun ürünleri gibi görülen elle tutulur ürünler değil; yazılımda olduğu gibi görülmeyen ve elle tutulmayan sanal ürünlerdir. Onlar bilgiye yatırım yaparak, dünyadaki işletmelerin üst sıralarında yer alırlar. Öyle ürünler üretirler ki, her eve giren ürünlerdir bunlar. Bilgisayar olan her yerde onların ürünleri kullanılır. Ayrıca tarım ve sanayi toplumundaki işletmeler de onların ürünlerini kullanmadan üretimlerini arttıramazlar.
Günümüzde öyle bir yapılanma ortaya çıkmıştır ki, artık işletmelerin olduğu kadar, kolumuzdaki saattan, kullandığımız arabaya kadar, her yerde bilgisayarlar kullanılmaktadır. Yazılım çalışmalarının olmadığı ürünler artık yok gibidir. Bu yüzden, bilgi toplumunda başarılı olmayanlar, sanayi ve tarımda da üretimlerini arttırmakta güçlük çekerler.

larını kolaylıkla ilk sıralara yükseltebilirler. Ayrıca bilgi kazanmak daha kolaydır. Her insanı toprak ve sermaye sahibi yapmak mümkün değildir. Ama her ülke, her insanını eğitim ve bilgi sahibi yapabilir. Bu yüzden bilgi toplumları, en katılımcı, en demokratik toplumlardır diyebiliriz. Bilgi toplumlarında, iletişim teknolojisindeki gelişmelerle dünya, büyük ve açık bir üniversiteye dönüşmüştür. Artık İnternet aracılığıyla, ulaşılamayacak bir bilgi, elde edilemeyecek kaynak yoktur. Her işletme, ihtiyacı olan bilgiye, dünyanın her yerinden ulaşma imkânına sahiptir. Bu yüzden kurumlar ve kuruluşlar, eğitim yatırımlarını sürekli artırmalıdırlar. Eğitim yatırımlarını artırdıkları sürece, satışlarını artırmaları, pazarlarını geliştirmeleri, maliyetlerini düşürmeleri ve teknolojilerini geliştirmeleri daha kolay olur.

Eğitimin gücü nereden nasıl kaynaklanıyor?
Çünkü bilgi, azalan verimler yasasına tabi değildir. Sermaye, emek, hammaddeler çoğaldıkça değerleri azalır. Ama bilgi öyle değildir. Çoğaldıkça değeri azalmadığı gibi paylaşıldıkça da değeri azalmaz, zenginleşir. O yüzden eğitimin gücü, diğer kaynaklar gibi değildir.
Bilgi toplumlarının üretim gücü, sanayi toplumlarından daha da yüksektir. Sizin mumunuzla bir başkasının mumunun yakılması, sizin mumunuzun ışığını azaltmadığı gibi diğer mumun yanmasına katkıda bulunduğu için toplam geliri artırmakta etkilidir. Eğitimin önemi de gücü de buradan kaynaklanıyor; Paylaşıldıkça azalmaz, zenginleşir. O yüzden derler ki, 'En iyi öğrenci, hocayla aynı düşüncede olmayan öğrencidir.' Çünkü eğitim seviyesi, farklılıkların hakim olduğu toplumlarda daha çok artar.

Eğitimin gücüne örnekler verebilir misiniz?
Eğitimin gücüne, entelektüel sermayeye değişik örnekler vermek mümkün. Mesela, Kemal Şahin'i ele alabiliriz. Kemal Şahin, seksenli yıllarda Anadolu'dan Almanya'ya devlet

bursu ile mühendislik eğitimi almaya gitmiş bir kişidir. Ailesi Konya'dadır. Mezun olduğu zaman Almanya'da çalışmak ister, fakat izin verilmez. O da mühendislik yerine, konfeksiyon işine başlar. Kuvvetle muhtemel, Kemal Şahin konfeksiyon mağazasını açtığı yerde (Köln'de) başka esnaf Kemal'ler de vardır. Beş-on sene sonra Kemal Şahin'in mağazası, Şahinler Holding'e dönüşmüştür. Otuzun üzerinde şirketi vardır. Almanya'da önce tekstil kuruluşu haline gelmiştir. Amerika'da yatırım yapmıştır. Çin'de ve Hindistan'da ayağı vardır. Gerçekten bir dünya kuruluşu haline gelmiştir. Esnaf Kemal'ler ise hâlâ Köln'de aynı mağazalarda çalışmalarını sürdürmektedirler. İşte eğitimin farkı budur. Kemal Şahin, eğitimli olduğu, birkaç dil bildiği, dünyayı tanıdığı için, vizyon sahibi olduğu ve risk almayı, yenilik yapmayı bildiği için konfeksiyon mağazasını on sene içinde bir holdinge dönüştürmüş, esnaf Kemal'ler ise eğitimleri olmadığı için bu büyüme hızını gösterememişlerdir.

Peki bu gücü kullanabilmek için onu nasıl öğreneceğiz?

Bizim bütün sivil toplum kuruluşlarının temel sorunlarından biri, genelde baktığımızda iş sahibi arkadaşlarımız teknik kökenlidirler. MÜSİAD üyelerinin büyük çoğunluğu mühendis kökenlidirler. Oysa günümüzde artık, mühendislik bilgileri de gerekli ancak, ciddi bir atılım yapabilmek için işletme kültürü dediğimiz bir kültüre ihtiyacımız var. Bu kültürün temel özelliklerinin başında pazarlama bilgisi geliyor. Pazarlama bilgisi olmayan işletmelerin ürünlerini dünya pazarlarına taşımaları zordur. Diğer bir önemli özellik, finansman bilgisidir. Borçlanmasını bilmeyen şirketler kesinlikle büyüyemezler. Ama borçlanma da bir bilimdir. Bunun ilkeleri vardır. Aşırı borçlanma şirketi batırır. Borçlanmada bir kritik nokta vardır. Bu kritik noktaya kadar borçlananlar büyür. Kritik noktanın üstünde borçlanan firmalar ise faaliyetlerini sürdüremezler, krize düşerler.

O yüzden günümüzde temel eğitim almamış veya temel eğitim almış fakat işletme ve iktisat bilgisi olmayanların kendilerini yetiştirmeleri gerekir. Artık bütün dünya, açık kapısız bir üniversiteye dönüşmüştür. Her işletme, kuruluş ve her girişimci isterse bilgi düzeyini artıracak çalışmalara katılabilir. Kendi kurumunu bir okula dönüştürebilir. Bir sivil toplum kuruluşunun eğitim faaliyetlerinden yararlanabilir.Üniversitelerden faydalanabilir. Danışmanlardan yararlanılması gerekir. Türkiye'deki şirketler, genellikle danışmanlardan yararlanmada çok tereddüt ediyorlar. Oysa başarılı kuruluşlar, danışmanları olan kuruluşlardır. Herkesin her şeyi bilmesi mümkün değildir. Ama bilen insanlardan yararlananlar daha sağlıklı, daha kolay, daha hızlı ve daha verimli büyürler. Bizim şirketlerimiz ve yöneticilerimiz de eğitilmiş insanlardan yararlanmasını bilmelidirler. Sony'nin kurucusu Akio Morita'nın kitabında bir anektod anlatılır. Bir gün yönetim kurulunda, yönetim kurulu başkanı Morita ile bir yönetim kurulu üyesi tartışmışlar. Ertesi gün, yönetim kurulu üyesi, Morita'nın kendisini artık yönetimde isteyeceğini düşünerek istifa dilekçesini sunmuş. Morita dilekçeyi görünce çok kızmış ve demiş ki, 'Ben sana farklı fikirlerini söyle diye maaş veriyorum. Yönetim kurulunda farklı görüşler dile getirilmezse bizim başarılı olmamız mümkün değil. Bizim başarımızın kaynağında farklı görüşlerin dile getirilmesi vardır.' Dilekçeyi yırtmış ve 'Ben bunlardan rahatsız olmam. Tam tersine bunlar gereklidir. Başka türlü gelişme sağlamamız mümkün değildir' demiş. Farklı görüşlerin dile getirilmesinden korkmamak gerekir. Bugün işletmeciler hâlâ derler ki, "Para verin, kendinize danışmanlar bulun. Sizi eleştirsinler. Bununla yetinmeyin, başka bir danışmanlar grubuna da para verip, onların doğru söyleyip söylemediklerini çek edin.' Bu gerçekten çok önemli. Bizim işletmelerimiz de artık bu tür stratejiler izleyerek, doğru olan stratejileri üretmeleri ve kurumlarında uygulamaları gerekir. Bunları uygulamayan şirketler, uygulayanlar tarafından pazardan silinir ve atılırlar.

Doğrusu benim son yıllarda, gerek MÜSİAD'da olsun, gerek SİAD benzeri gönüllü kuruluşlarda öğrenmeye karşı büyük bir arzunun olduğunu gözlüyorum. Geçenlerde bir toplantıya katıldım. Tekstilci arkadaşlar ağırlıklıydı. Onlara şunu söyledim; 'Artık bilgi, teknik yoğun alanlara kayıp, emek yoğun alanları, Türkiye'nin doğusundaki ülkelere; Çin'e, Hindistan'a, Endonezya'ya bırakın.' Çünkü genel ilke şudur; fason üretim yaptıranlar, fason üretim yapanlardan daima daha çok kazanırlar. Çünkü fason üretim yaptıranlar, emeklerini değil, bilgilerini kullanıyorlar. Fason üretim yapanlar ise bir işletmenin istediğine uygun üretim yapmak zorundalar. Kâr marjları daha azdır. Büyüme şansları daha azdır. O yüzden, Türkiye'deki tekstil firmaları, fason üretim yapmaktan, fason üretim yapmaya kaymalıdırlar. Avrupa firmalarının yerine geçip, Çin'de Hindistan'da fason üretim yaptırıp, Amerika'ya ve Avrupa'ya pazarlamasını öğrenmeleri gerekir. Bu bir bilgi, dünyayı tanıma ve organizasyon işidir. Dünyayı büyük bir Pazar, çarşı olarak görmüyorsanız, fa-

son üretime devam edersiniz. Sonra Çin gibi Hindistan gibi bu işi yapanlar çıkar. Onlarla rekabet edemezsin. Çünkü Çin ve Hindistan'da işçi maliyetleri bizden 5-6 kat daha düşüktür.

Uzun vadeli başarı için sadece işletmecilik bilgisi yeterlim mi?

Eğitimin temel noktalarından birisi, teknik boyut ise, diğeri de işin kültürel boyutudur. Kültürel boyut olmadığı zaman, eğitimde veya iş hayatında başarılı olmak mümkün değildir. Bu yüzden bizim kültürümüzde, eğitim bir bütün olarak ele alınır. Hayatın her alanında dürüstlük en büyük sermayedir. Son yıllarda bütün işletme uzmanlarının söylediği bir ilke var. O da dürüstlüktür. Açık olursanız, dürüst olursanız mutlaka kazanırsınız, başarılı olursunuz. Kimse uzun süre başkalarını aldatarak ayakta kalamaz. Anadolu'da denir ki, "Yalancının mumu, yatsıya kadar yanar." O yüzden, eğitimin mutlaka bir kültürel ve manevi boyutu olması gerekir. Bizim "Görünmeyen Üniversite" kitabımızda vurguladığımız gibi, bir de insanın iç dünyasının zenginleştirilmesi vardır. İnsanların iç dünyasını zenginleştirmezseniz, dış dünyalarını zenginleştirmeniz mümkün değildir. Son yıllarda işletme eğitimlerinde bu konulara ağırlık verilmeye başlandı. Artık bütün yönetim uzmanları, 'İşinize gönlünüzü koyun, çalışanlarınızı bir ortak gibi görün, o zaman başarılı olursunuz' demektedirler. Bunun da bir kültürel boyutu var tabii ki. Kültürel boyut olmadan bu özellikleri kazanmak mümkün değildir. Yeri gelmişken bir anektoda değinmek istiyorum. Yahya Kemal'e soruyorlar; 'Üstad biz Viyana'ya nasıl gittik?' Yahya Kemal şöyle cevaplıyor; 'Biz Viyana'ya Mesnevi okuyarak, pilav yiyerek gittik.' Gerçekten Mesnevi çok önemli. Burada Mesnevi'den kasıt, iç dünyası zengin, dürüst, kimseye haksızlık yapmayan, yaşlıları, çocukları, suçsuzları öldürmeyen anlayışlarla Balkanlara, Viyana'ya kadar gittik. Viyana'ya giderken silahlarımızla değil, insanların gönlünü kazanarak gittik. Tasavvuf o yüzden bizim kültürümüzde çok önemli bir yer tutmuştur. Ömer Lütfü Balkan da, Kolonizatör Türk Dervişleri adlı makalesinde, bizim Balkanlarda 500 seneye yakın kalışımızı, o dervişlere bağlar. O dervişler, gittikleri yerlerde insanlara meslek öğretmişler, iş yapmasını öğretmişler, esnaflık, ticaret, tarım öğretmişler. Ve gittikleri yerleri sömürmeye değil, tam tersine oralara hizmet götürmeyi gaye edinmişler. Hiç kimseyi inancından dolayı küçümsememişler. Hiç kimseyi inancını değiştirmeye zorlamamışlar. O yüzden de uzun ömürlü olmuşlar. Osmanlı'nın başarısı bundan kaynaklanır.

Kimseye haksızlık yapmamak iş hayatında çok önemlidir. Haksızlık yapanlar, mutlaka bedelleri çok ağır olarak öderler. Çünkü insanlar zarar etmekten rahatsız olamazlar ama aldatılmaktan çok rahatsız olurlar. Bütün kurum ve kuruluşlar, dürüstlükte dünya ile yarışmalıdır. Mevlana'nın güzel bir sözü var, diyor ki; 'Eski satanların zamanı geçti. Biz yenileri satıyoruz. Bugün pazar bizimdir.' Pazarın bizim olabilmesi için sonuna kadar şeffaf ve dürüst olmasını bilmek gerekir. Yine Mevlana der ki; 'Olduğun gibi görün, göründüğün gibi ol.' Bu insanlar için olduğu kadar, şirketler, kurumlar ve kuruluşlar için de geçerlidir. Kurumlar ve kuruluşlar başarılı olmak istiyorlarsa, oldukları gibi görünmek, göründükleri gibi olmak zorundalar. Kimse yanıltılmaktan, yanlış bilgilendirilmekten hoşlanmaz. Hâlâ Anadolu'da, esnafların iş yerlerinde (İstanbul'da da zaman zaman karşılaşılır) 'Satılan mal geri alınmaz' diye yazılar vardır. Bu çok yanlıştır. Bizim bütün esnaflarımızın, iş adamlarımızın iş yerlerine, 'Müşteri velinimettir' levhasını asması gerekir. Çünkü günümüzde gerçekten müşteri odaklı olmak çok önemlidir. İşletmeleri ayakta tutan müşterileridir. Bir gönüllü kuruluşu da, üyeleri ayakta tutar.

Eğitim kurumlarımız, üniversitelerimiz son derece açık olmak zorundalar. Şirketlerin başarısı nasıl duvarsız, kapısız bir okula dönüşmelerine bağlı ise üniversitelerin başarısı da duvarsız ve kapısız bir eğitim kurumuna dönüşmelerine bağlıdır. Üniversitelerin son derece özgür bir ortam oluşturmaları gerekir. Özgürlüğün olmadığı yerde özgünlük olmaz. Bir yerde düşünce gelişmesini sağlamak istiyorsak, farklılıkları koruyan bir yapının oluşması gerekir. O da demokratik yapıdır. Demokratik ilkeleri uygulamayan kuruluşlar başarılı olamazlar. Türkiye'deki üniversitelerin de bu bağlamda yeniden yapılanmaları gerekir. Gorbaçov'un dünya siyaset literatürüne hediye ettiği iki tane Rusça önemli kavram var. Bunlar; 'Glasnost' ve 'Prehosterika'; biri açıklık, diğeri yeniden yapılanma anlamındadır. Aynı anlayış bütün kurum ve kuruluşlar için de geçerlidir. Başta üniversiteler olmak üzere, artık bütün kurum ve kuruluşlar, açıklık içinde yeniden yapılanarak gelişmelere ayak uydurmak zorundadırlar. Dünyadaki gelişmelere ayak uydurmak için şeffaf olmak, açık olmak, dürüst olmak, kendini yenilemek şarttır. Kendini yenilemeyen, iki gününü birbirinden farklı kılamayan kurumlar ayakta kalamazlar. Bizim başarımız, babalarımızdan daha iyi eğitim almış olmamıza bağlıdır. Geleceğimiz de, çocuklarımızın bizden daha iyi eğitim almalarına bağlıdır. Değilse, toplumu ve ülkeyi zenginleştirmemiz mümkün değildir. Gelişmenin temelinde, sürekli kendisini yenilemesini bilen, eğitilmiş, vizyon-misyon sahibi insan vardır.

Yrd. Doç. Dr. İbrahim Güran Yumuşak
Kocaeli Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

Türkiye'nin Beşerî Sermaye Potansiyeli

Bir ülkenin iktisadî gücünü, fizikî sermaye varlığıyla birlikte beşerî sermaye varlığı oluşturur. Dolayısıyla bu iki sermaye biçiminin bütünleşmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, beşerî sermayenin nicelik ve niteliklerinin de bütünleşmesi, uyumlu olması gerekir. Böylelikle beşerî sermayenin etkinliği artmaktadır. Beşerî sermayenin iktisadî açıdan etkinliği nüfusun sahip olduğu özelliklere bağlıdır.

Ekonomik faaliyetlerle ilgili olarak insanların sahip oldukları bilgi, beceri ve diğer niteliklerin toplamı olarak tanımlanan beşerî sermaye, günümüzde iktisadî gelişmenin temel belirleyicileri arasında kabul edilmektedir. İktisadî gelişmenin en üst aşaması olarak, bilgili yani iyi eğitilmiş nüfusun önemini vurgulamak üzere "bilgi toplumu" kavramının kullanılması bu açıdan oldukça anlamlıdır. Günümüzde bilginin üretimi, dağılımı ve kullanımı, iktisadî gelişme açısından en stratejik sayılan unsurlardandır. Eğitim ise başta, bilginin dağılımı olmak üzere, kullanımı ve üretiminde de önemli roller üstlenmektedir.

1. Kalkınma, Beşerî Kalkınma ve Beşerî Kalkınma İndeksi

Kalkınmanın tanımlanmasında, nicelikten niteliğe gidilmesi, daha sonra da bu niteliğin dağılımının ön plana çıkması, beraberinde kalkınma göstergelerinde önemli değişiklikler getirmiştir. Kalkınmanın yeni göstergeleri, sosyal siyasi ve ekonomik faktörler arasındaki çok boyutlu ilişkiyi ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu göstergeler, okur-yazarlık oranı, doğuşta hayatta kalma ümidi, bebek ölüm oranı, günlük alınan kalori miktarı, kişi başına düşen doktor sayısı gibi temel ihtiyaçlara yönelik kriterleri kapsamaktadır. Bu faktörleri içeren ve ne düzeyde kalkınma gerçekleştirildiğini gösteren çeşitli bileşik indeksler de hesaplanmaktadır: beşerî Kalkınma İndeksi, Siyasi Özgürlükler İndeksi ve Hayatın Fiziksel Kalite İndeksi bu grupta yer alan bazı çalışmalardır.

beşerî sermaye ile iktisadî kalkınma arasındaki ilişkilerin teorik düzeyde tartışılmaya başlandığı yıllarda Birleşmiş Milletler Kalkınma Teşkilatı (UNDP), ülkelerin gelişmişlik düzeylerini ölçmek için beşerî Kalkınma İndeksi (Human Development Indeks-HDI) adı altında çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmalarda iktisadî gelişmişlik sadece büyüme hızıyla değil refah seviyesini ve kalkınmışlığı gösteren diğer göstergelerle birlikte ele alınmaktadır. Teorik çalışmalarda da bir ülkenin gelişmişliği, vatandaşlarının sahip olduğu imkan ve niteliklere bağlanmakta, bunu ampirik bulgular desteklemektedir. beşerî kalkınma ile iktisadî gelişme arasında her zaman ve her yerde birebir ilişki kurmak mümkün olmamaktadır. Özellikle bazı gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerin iktisadî büyüme konusunda sağladıkları başarıyı, elde edilen refahın dağılımında sağlayamadıkları gözlenmektedir. Ancak bazı istisnai durumları göz ardı edildiğinde, genel olarak beşerî kalkınma ve iktisadî gelişme arasında paralel bir ilişkinin varlığı kabul edilmektedir.

UNDP tarafından 1990 yılından itibaren her yıl yayınlanan beşerî kalkınma raporlarında, bir toplumun gerçek zenginliği, insanların hoşlanacağı bir çevreye imkan veren, sağlıklı ve özgün bir yaşam ortamından faydalanabilen vatandaşlar ile sağlanabileceği sıklıkla ifade edilmektedir beşerî kalkınmayı iki yönüyle ele alan bu yaklaşıma göre bilgi, beceri ve sağlık gibi niteliklere sahip olma beşerî kalkınmanın

Türkiye nüfusunun yaş dağılımına bakıldığında, genç bir nüfus yapısına sahip olunduğu görülmektedir. Nüfusunun yaklaşık 1/3'ü 15 yaşın altında olduğu gibi, yarıya yakını da 25 yaşın altında bulunmaktadır. Genç nüfusun eğitim sayesinde nitelikli hale getirilmesi durumunda, beşerî sermaye ve etkinliği en üst seviyeye çıkarılabilir. Dolayısıyla Türkiye, öncelikle nüfusun eğitim seviyesini artıracak eğitim yatırımlarına öncelik vermelidir.

Tablo 1: Beşeri Kalkınma İndeksi ve Bazı Ülkelerin Aldığı Değerler (2005)

Ülke ve Sıralama	Ortalama Yaşam Süresi (yıl) 2003	Yetişkin Okur-yazarlık Oranı (%) 2003	Okullaşma Oranı (%) 2002/3	Kişi Başına Düşen Gerçek GSYİH (SAGPS$) 2003	Ortalama Yaşam İndeksi	Eğitim İndeksi	GSYİH İndeksi *	Beşeri Kalkınma İndeksi Değeri 2003	A**
1 Norveç	79.4	***	101	37670	0.91	0.99	0.99	0.963	2
2 İzlanda	80.7	***	96	31243	0.93	0.98	0.96	0.956	4
3 Avustralya	80.3	***	116	29632	0.92	0.99	0.95	0.955	7
4 Lüksemburg	78.5	***	88	62298	0.89	0.95	1.00	0.949	-3
5 Kanada	80.0	***	94	30677	0.92	0.97	0.96	0.949	2
10 A.B.D.	77.4	***	93	37562	0.87	0.97	0.99	0.944	-6
20 Almanya	78.7	***	89	27756	0.90	0.96	0.94	0.930	-6
40 Katar	72.8	89.2	82	19844	0.80	0.87	0.88	0.849	-13
80 Kazakistan	63.2	99.5	85	6671	0.61	0.94	0.70	0.761	-2
94 Türkiye	68.7	88.3	68	6772	0.73	0.82	0.70	0.750	-18
100 Hırvatistan	70.5	100	71	2588	0.76	0.90	0.54	0.732	21
135 Pakistan	63.0	48.7	35	2097	0.63	0.44	0.51	0.527	-5
177 Nijer	44.4	14.4	21	835	0.32	0.17	0.35	0.281	-8
Geliş. Olan Ülk.	65.0	76.6	63	4359	0.67	0.72	0.70	0.694	-
OECD	77.7	***	89	25915	0.88	0.96	0.85	0.892	-
Dünya	67.1	-	67	8229	0.70	0.77	0.75	0.741	-

* Iij = (maxXij-Xij) / (maxXij-minXij) (Yoksunlaşma İndeksi) Ij = 1/3∑Iij HDI = 1-Ij

** A= Kişi Başına Düşen Gerçek GSYİH ile Beşeri Kalkınma İndeksi sıralaması arasındaki fark.

*** Kayıt yok ancak, % 99'un üzerinde olduğu kabul ediliyor. Kaynak: (UNDP, 2005)

bir yönünü, sahip olunan nitelik ve olanakların kullanılabilme imkanları da diğer yönünü ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında her iki yönün de birbirini dengelemesi gerekmektedir. Zira sahip olunan niteliklerin kullanılma imkanının olmadığı bir ortamda bu niteliklerin bir anlamı olmasa gerektir.

Beşerî kalkınma, insanların seçeneklerini artırma süreci olarak tanımlanmakta, uzun ve sağlıklı bir yaşamı, bilgi edinmeyi ve iyi bir yaşam standardı için gerekli koşulların sağlanmasını ifade etmektedir. Şüphesiz beşerî kalkınmanın sonsuz sayıda göstergesi vardır; ancak ölçmedeki zorluklar sınırlı sayıda gösterge ile çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Politik, kültürel ve ekonomik özgürlüklerden başlayarak, insan hakları, bireylerin yaratıcı ve verimli olmalarını sağlayacak seçeneklerinin çeşitlendirilmesine kadar bir çok boyutu içine alan beşerî kalkınma sadece üç boyutu içermektedir. Sadece üç boyutun dikkate alınmasının altında, çok sayıda değişkenle çalışmanın dikkatleri başka yönlere kaydıracağı ve temel göstergelerin vurgulanamaması endişesi yatmaktadır.

Beşerî kalkınma indeksinin birinci boyutu olan uzun ve sağlıklı yaşam, ortalama yaşam beklentisi ile ölçülmektedir. Yaşam beklentisinin önemi, sağlık ve beslenme ile ilgili olarak iyi bir yaşamın en önemli ölçütü olmasından kaynaklanmaktadır. Bireylerin sağlık ve beslenme ile ilgili hizmetler konusunda iyi durumda olduğu ülkelerde ortalama yaşam süresi diğer ülkelere göre daha uzun olmaktadır.

Beşerî kalkınma indeksinin ikinci boyutu olan bilgi ve eğitim ise, bu boyutun en önemli ve kolay hesaplanabilir göstergeleri ile ölçülmektedir: Okur-yazarlık ve okullaşma oranı. beşerî kalkınma indeksinin hesaplandığı ilk yıllarda okullaşma oranı yerine ortalama eğitim süresi dikkate alınmaktaydı.

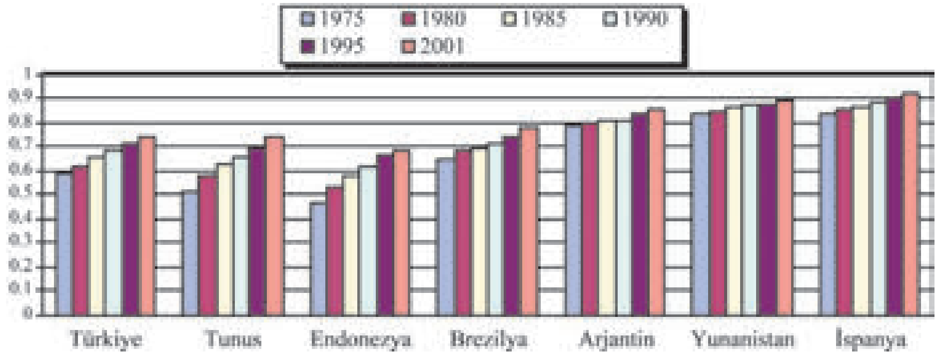

İyi bir yaşam sürdürebilmek için gerekli kaynaklara sahip olabilmek, beşerî kalkınmanın üçüncü ve ölçmesi en zor olan boyutunu oluşturmaktadır. Bu boyutla ilgili gerektiği kadar güvenilir veriler olmadığından ortalama gelir düzeyleri dikkate alınmaktadır. Ülkeler arasındaki farklılıkları gidermek amacıyla da satınalma gücü paritesine göre hesaplanmış kişi başına düşen gerçek gayr-ı safi yurt içi hasıla rakamları kullanılmakta ve gelirin refah düzeyine olan marjinal katkısını dikkate alan hesaplamalara gidilmektedir. Şüphesiz bu rakamlar gelirin dağılımı konusunu içermemektedir ancak bu boyutu mümkün olan veriler ışığında en iyi ölçümünü bu rakamlar ifade etmektedir. Aynı şekilde diğer boyutları ifade eden rakamlarda aynı özelliği göstermektedir. Bu eksikliği gidermek üzere beşerî kalkınma indeksinin alt indekslerinde bölgesel, kadın-erkek ve kent-kır farklılıklarını içeren tablolara da yer verilmektedir.

Beşerî kalkınma indeksinin oluşturulmasında kullanılan veri tabanlarının her yıl yenilenmesi şüphesiz mümkün değildir ancak, sürekli iyileştirmeler yapılmaktadır. Buna rağmen indeks değerlerinde ve sıralamalarda önemli değişiklikler olmaktadır. Bunun en önemli nedeni indeksin hesaplanmasında kullanılan tekniktir. İndeksin hesaplanmasında kullanılan teknik nedeniyle özellikle her boyut için ilk ve son sıradaki ülkelerin aldığı değerlerin değişmesi ülkelerin indeks değerlerini etkileyebilmektedir. Buna ilave olarak veri tabanlarının yenilenmesiyle ortaya çıkan farklılıklar ve ortalama eğitim yılı yerine okullaşma oranının indekse katılması ve gelir indeksinin oluşturulmasında yeni bir tekniğin kullanılması ülke sıralamalarında değişikliğe neden olmuştur.

Beşerî kalkınma indeksini oluşturan boyutlar ve bu boyutlar için ülkelerin aldığı değerleri de gösteren 2003 verilerinin kullanıldığı 2005 yılı indeksi özet halinde Tablo 1'de gösterilmektedir.

Grafik 1: Türkiye'nin beşerî Kalkınma Trendinin Seçilmiş Bazı Ülkelerle Karşılaştırması

Kaynak: (UNDP, 2003)'e göre düzenlenmiştir.

2. Türkiye'nin beşerî Kalkınma Trendi

Türkiye, 2005 yılına ait beşerî kalkınma raporunda 0,750 indeks değeri ile orta beşerî kalkınma düzeyine sahip grubun alt sıralarında yer almaktadır. Tablo 2'den anlaşılacağı üzere Türkiye'nin beşerî kalkınma indeksindeki sıralamasında yıllar itibarıyla bir gerileme söz konusudur. Sıralamadaki gerilemeye paralel olarak, orta beşerî kalkınma düzeyine sahip ülkelerin üst sıralarından orta sıralarına gerilemesi dikkat çekicidir. Örneğin 1994-95 yıllarında Türkiye, aldığı 0,739 ve 0,792'lik değerle en yüksek orta beşerî kalkınma düzeyine sahip ülkeler arasında iken 2003 yılında aldığı 0,735'lik değerle orta beşerî kalkınma düzeyine sahip ülkeler arasında 30. sıraya gerilemiştir. Ayrıca, 2001 yılı indeksinde, daha önceki indekslerde yer alan 12 ülkeye yer verilmemiş ve bu durum Türkiye'nin sıralamadaki yerini yükseltmiştir. Sıralamadan çıkarılan ülkelerin bazıları, Türkiye'nin üzerinde yer alan ülkelerdir. Daha sonra bu ülkelerin indekse dahil edilmesiyle önceki yıllara göre sıralamadaki gelişimi daha gerçekçi biçimde tabloya yansımış ve 96. sırada yer almıştır. Türkiye'nin sıralamada gerilemesinin sebepleri arasında hesaplama tekniklerindeki ve verilerdeki düzenlemelerin rolü varsa da diğer ülkelerin Türkiye'ye göre daha hızlı ilerleme sağlamaları etkili olmuştur. Özellikle, 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizler nedeniyle kişi başına düşen gelir miktarındaki azalma nedeniyle, Türkiye'nin GSYİH indeks değeri 0.71'den 0.68'e düşmüş ve sıralamada gerilemiştir. 2004 yılı indeksindeki eğitim ve gelir göstergelerinde iyileşmeler Türkiye'yi 88. sıraya taşısa da, 2005 yılında yenilenen veriler nedeniyle yaşam süresinin kısalması, sıralamada yine gerilemesine neden olmuş ve 94. sırada yer almıştır.

Tablo 2: Türkiye'nin Beşeri Kalkınma Göstergeleri ve Yıllar İtibarıyla Gelişimi

Türkiye	Ortalama Yaşam Süresi (yıl)	Yetişkin Okur-yazarlık Oranı (%)	Okullaşma Oranı (%)	Kişi Başına Düşen Gerçek GSYİH (SAGP)	Ortalama Yaşam İndeksi	Eğitim İndeksi	GSYİH İndeksi	Beşeri Kalkınma İndeksi	Dünya Sıralama
1992	65,1	80,7	3,5*	4002	***	0,55**	***	0,674	71
1994	66,7	81,9	3,6*	4840	***	0,82**	***	0,739	68
1995	66,5	80,5	61	5230	0,69	0,74	0,94	0,792	66
1997	68,2	81,6	63	5193	****	****	****	0,772	74
1998	68,5	82,3	60	5516	0,72	0,75	0,87	0,782	69
1999	69,0	83,2	61	6350	0,73	0,76	0,69	0,728	86
2000	69,3	84,0	61	6422	0,74	0,76	0,69	0,732	85
2001	69,5	84,6	62	6380	0,74	0,77	0,69	0,735	82
2002	69,8	85,1	62	6974	0,75	0,77	0,71	0,742	85
2003	70,1	85,5	60	5890	0,75	0,77	0,68	0,729	96
2004	70.4	86.5	68	6390	0.76	0.80	0.69	0.751	88
2005	68,7	88,3	68	6772	0,73	0,82	0,70	0,750	94

*Ortalama eğitim yılı **Okuryazarlık indeksi *** Hesaplanmamış **** Ulaşılamadı
Kaynaklar: (UNDP,1992-1994-1995-1997-2003-2004-2005)

Türkiye'nin beşerî kalkınma trendinin seçilmiş bazı ülkelerle karşılaştırılması Grafik 1'de gösterilmektedir. Tabloda, Türkiye ile birlikte Tunus, Endonezya, İspanya, Arjantin, Yunanistan ve Brezilya'nın 1975-2001 yılları arasındaki beşerî kalkınma indeksi trendleri karşılaştırılmıştır. Türkiye'nin gelişme trendi oldukça yüksek olmasına ve Brezilya, Arjantin, Yunanistan ve İspanya ile arasındaki farkı azaltmasına rağmen, Tunus'un 2001 yılında gösterdiği gelişme ile bu ülkenin gerisinde yer almış, Endonezya ise Türkiye ile arasındaki farkı oldukça azaltmıştır.

3. Türkiye'nin İller İtibarıyla beşerî Kalkınmışlık Düzeyi

Türkiye için beşerî kalkınma düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmalarda illere göre hesaplamalar yapılmış, kent-kır ve erkek-kadın farklılıkları da tespit edilmiştir. Farklı veri tabanlarından ve tekniklerden faydalanılarak yapılan bu çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Türkiye'nin iller itibarıyla hesaplanmış 1999 yılı beşerî kalkınma indeksinde ilk on ve son beş ile ait veriler Tablo 3'de yer almaktadır. Tabloya göre, en yüksek beşerî kalkınmışlık düzeyi Kocaeli ilinde gerçekleşmektedir. Bu ili Yalova ve İstanbul takip etmektedir. Üç il arasında ortalama yaşam süresi ve eğitim açısından önemli bir farklılık bulunmamakla birlikte Kocaeli'nin daha yüksek gelir göstergelerine sahip olması bu ilin sıralamada ön sırada yer almasını sağlamıştır.

En yüksek ortalama yaşam süresine sahip il 76,2 yıl ile Bursa ve Sakarya olurken en düşük ortama yaşam süresi 58,3 yıl ile Şır-

Tablo 3: Türkiye'nin İller İtibarıyla Beşeri Kalkınmışlık Düzeyleri

	Yaşam		Eğitim					Gelir		
İller	Ortalama Yaşam Süresi	Yaşam İndeksi	Okur-yazarlık Oranı (%)	Okur-yazarlık İndeksi	Okullaşma Oranı (%)	Okullaşma İndeksi	Eğitim İndeksi	(SAGP $) Gelir	Gelir İndeksi	BKİ
Kocaeli	74,8	0,83	90,8	0,908	65,3	0,653	0,82	16503	0,85	0,835
Yalova	73,5	0,81	93,1	0,931	71,1	0,711	0,86	10427	0,78	0,815
İstanbul	73,3	0,81	93,1	0,931	71,1	0,711	0,86	9943	0,77	0,810
Bursa	76,2	0,85	88,8	0,888	71,1	0,711	0,83	7507	0,71	0,799
İzmir	73,1	0,80	89,7	0,897	72,2	0,722	0,84	9124	0,75	0,798
Ankara	67,6	0,71	92,4	0,924	90,5	0,905	0,92	7372	0,72	0,782
Muğla	72,9	0,80	88,6	0,886	58,4	0,584	0,79	8523	0,74	0,775
Sakarya	76,2	0,85	87,4	0,874	60,7	0,607	0,79	5693	0,67	0,771
Eskişehir	67,8	0,71	91,9	0,919	79,1	0,791	0,88	6939	0,71	0,766
Bilecik	69,3	0,74	89,4	0,894	65,3	0,653	0,81	8561	0,74	0,765
...										
Bitlis	60,6	0,59	63,4	0,634	27,5	0,275	0,51	2133	0,51	0,539
Muş	62,8	0,63	60,6	0,606	29,8	0,298	0,50	1597	0,46	0,532
Hakkari	61,4	0,61	56,1	0,561	22,9	0,229	0,45	2198	0,52	0,524
Ağrı	61,2	0,60	60,2	0,602	32,1	0,321	0,51	1558	0,46	0,523
Şırnak	58,3	0,56	44,5	0,445	28,7	0,287	0,39	2286	0,52	0,490
TÜRKİYE	**69,0**	**0,73**	**83,2**	**0,832**	**61,0**	**0,610**	**0,76**	**6350**	**0,69**	**0,728**

Kaynak: (UNDP, 1999)

nak'tır. Ortalama yaşam süresi bakımından Türkiye'de yaklaşık 18 yıllık bir farklılığın olduğu ifade edilebilir. Dünyada ortalama yaşam süresinin 66,7 yıl olduğu dikkate alınırsa Türkiye ortalamasının dünya ortalamasından 2,3 yıl daha fazla, OECD ülkelerinden ise 7,6 yıl daha az olduğu görülmektedir.

Eğitim açısından ilgili göstergelere baktığımızda en yüksek okuma-yazma oranına sahip iller sırasıyla % 93,1 ile Yalova ve İstanbul, en düşük il ise % 44,5 ile Şırnak'tır. Okullaşma oranlarında ise en yüksek değeri % 90,5 ile Ankara alırken en düşük değeri % 28,7 ile Şırnak almaktadır. Okuma-yazma ve okullaşma oranları bakımından dünya ortalamasının % 78,8 ve % 65, gelişmekte olan ülkeler ortalamasının % 72,9 ve % 61 ve OECD ülkeleri ortalamasının % 97,5 ve % 87 olduğu dikkate alınırsa % 83,2 ve % 61'lik oranlar ile Türkiye'nin eğitim göstergeleri bakımından oldukça geri durumda olduğu görülmektedir.

Gelir açısından en yüksek ve en düşük seviyeye sahip iller 16503 USD ile Kocaeli ve 1558 USD ile Ağrı'dır. İki il arasında yaklaşık 10 kat farklılık vardır. Bu durum bölgeler arası gelir dağılımında adaletin sağlanamadığını göstermektedir.

Türkiye için ortalama yaşam süresi 69,0 yıl, okur-yazarlık oranı % 83,2 okullaşma oranı % 61 ve ortalama gelir ise 6350 USD olup bu verilerden elde edilen indeks değeri 0,728'dir. Bu indeks değeri orta beşerî kalkınma düzeyini ifade etmektedir.

4. beşerî Sermayenin Etkinliğini Belirleyen Faktörler ve Türkiye

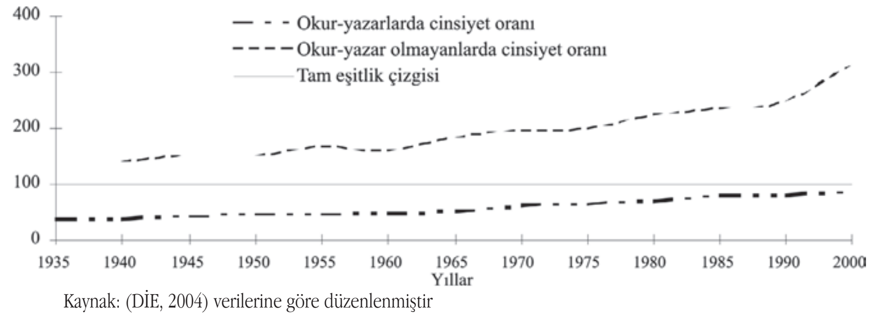
Bir ülkenin iktisadî gücünü, fiziki sermaye varlığıyla birlikte beşerî sermaye varlığı oluşturur. Dolayısıyla bu iki sermaye biçiminin bütünleşmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, beşerî sermayenin nicelik ve niteliklerinin de bütünleşmesi, uyumlu olması gerekir. Böylelikle beşerî sermayenin etkinliğini artmaktadır. beşerî sermayenin iktisadî açıdan etkinliği nüfusun sahip olduğu özelliklere bağlıdır. Nitelikli insan gücünü beşerî sermaye olarak tanımlamak, nüfusun tüm yönlerini ele almayı gerektirir. Çünkü ilk bakışta beşerî sermaye ile ilişkilendirilemeyen bazı hususlar, dolaylı etkileri sebebiyle insanın iktisadî etkinliğini ve verimliliğini etkilemektedir.

Bu açıdan bakıldığında, nüfusun nicel ve nitel özellikleri, beşerî sermayenin iktisadî etkinliğini belirlemede etkili olmaktadır. Nüfusun miktarından başlamak üzere nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı gibi özellikleri beşerî sermayenin etkinliğini belirleyen nicel faktörlerdir. Nüfusun eğitim ve sağlıkla ilgili özellikleri ise, beşerî sermayenin etkinliğini belirleyen nitel özelliklerdir. beşerî sermaye, daha ziyade nüfusun nitel özellikleriyle ilgilidir. Gelişmekte olan ülkelerde nüfusun nicel özellikleri ön plana çıkarken, gelişmiş ülkelerde ise nüfusun nitel özellikleri göze çarpmaktadır. Çünkü nüfusun nicel özellikleri genel olarak nüfus artış hızıyla ilgilidir ve gelişmekte olan ülkelerde nüfus artış hızı yüksektir. Nüfusun nitel özellikleri ise nüfusun sonradan kazandığı özellikleri içerir ve gelişmiş ülkelerin eğitim ve sağlıkla ilgili göstergeleri oldukça iyidir.

Ülke	Yetişkin Okuryazarlık Oranı				İlköğretimde Okullaşma Oranı		Ortaöğretimde Okullaşma Oranı	
	1990		2000		1992-2002 (Net)		1997-2000 (Brüt)	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Portekiz	91	84	95	90	100	100	111	117
Arjantin	96	96	97	97	100	100	94	100
Bulgaristan	98	96	99	98	95	93	95	93
Yunanistan	98	92	99	96	97	97	98	99
Mısır	60	34	67	44	95	90	88	83
İran	72	54	83	69	74	73	81	75
Malezya	87	74	91	83	98	99	67	74
Azerbaycan	99	96	99	96	90	93	80	80
Türkiye	89	66	93	77	93	82	67	48
Az Gelişmiş Ülkeler	54	32	62	42	67	61	30	25
Geliş. Olan Ülkeler	76	59	81	67	84	77	59	52
DÜNYA	81	69	84	74	85	79	65	59

Kaynak: (Unicef, 2003:118-121)

Grafik 2: Türkiye'de, Okur-Yazar Olan ve Olmayanlar Açısından Her 100 Erkeğe Düşen Kadın Sayısının Yıllar İtibarıyla Gelişimi

Kaynak: (DİE, 2004) verilerine göre düzenlenmiştir

Nüfusun miktarı, yaş ve cinsiyet yapısı, beşerî sermayenin oluşması için gerekli altyapıyı sağlayan en önemli faktörlerdendir. Diğer şartlar aynı olduğu takdirde, daha genç ve daha büyük nüfusa sahip bir ülkenin beşerî sermayesi daha geniş ve dinamik olacaktır. Bu sebeple nüfusun büyüklüğü ve de genç olma özelliği beşerî sermayenin etkinliğini sağlayan önemli nicel özelliklerdir. Nüfusun kadın ve erkek olarak ayrımı da iktisadî açıdan önem arz etmektedir. Kadın nüfusunun büyüklüğü özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların çalışmaması nedeniyle işgücü arzını daraltıcı etkiler yaratabilmektedir.

Tablo 4'de, Türkiye'nin okuryazarlık ve okullaşma oranları seçilmiş bazı ülkelerle karşılaştırılmıştır. Yetişkin okuryazarlık oranı, ilköğretimde okullaşma oranı ve ortaöğretimde erkeklerin okullaşma oranı dünya ortalamasının üzerinde iken, ortaöğretimde kadınların okullaşma oranı dünya ortalamasının altındadır. Okullaşma oranları açısından özellikle de ortaöğretimde okullaşma oranı açısından Türkiye'nin sahip olduğu eğitim düzeyi, okuryazarlık oranlarına göre daha düşüktür. Ayrıca, Türkiye'nin eğitim göstergeleri, Portekiz, Arjantin, Bulgaristan, Yunanistan, Azerbaycan'dan daha düşük, Mısır ve İran'dan ise daha yüksektir.

Türkiye'de eğitimin cinsiyet oranı açısından, okur-yazar olanlar ve olmayanlara göre gelişimi Grafik 2'de gösterilmektedir. Grafiğe göre, okur-yazar olanlar içerisinde cinsiyet oranı yükselmekte yani kadın aleyhine olan durum düzelmektedir. Grafikte dikkati çeken diğer önemli bir husus ise, okuma yazma bilmeyenler içerisinde cinsiyet oranının düşmesidir. 1935 yılında okuma yazma bilmeyen her 100 erkeğe 137 kadın düşerken 2000 yılınla her 100 erkeğe 309 kadın düşmüştür. Grafikte görüldüğü üzere, okur-yazar olanları gösteren eğri tam eşitlik çizgisine yaklaşırken, okur yazar olmayanları gösteren eğri tam eşitlik çizgisinden giderek uzaklaşmaktadır. Bu durum, erkeklerin iş yaşamında ve askerlikte bir şekilde okuma yazmayı öğrenmesiyle ve genel olarak okuma yazma bilmeyenlerin sayısının azalmasıyla açıklanabilir.

Yapılan ampirik çalışmalara göre, anne eğitiminin yükseltilmesi, çocukların iyi ve sağlıklı beslenmesi, okul öncesi ve esnasında iyi eğitim vb. gibi nedenlerden dolayı baba eğitimine göre çocukların niteliğini daha fazla artırmaktadır. Kadın eğitiminin iktisadî gelişme üzerindeki olumlu etkisi, istatistiksel olarak erkeklerin sağladığı etkiye göre daha açıktır. Aynı zamanda da, kadın-erkek arasındaki eğitim açığı, iktisadî gelişmeyi engellemektedir.
Nüfusun miktarı, özellikle de yaş yapısı daha ziyade nüfus artış hızıyla ilgilidir. Nüfusu artmayan ve giderek yaşlanan ülkelerin beşerî sermayesi dinamizmini kaybettiği gibi bu ülkeler, beşerî sermayesini ayakta tutabilmek için yaptığı harcamaları da artırmak zorunda kalabilmektedirler. Özellikle sosyal güvenlik harcamaları nüfusu yaşlı ülkeler için büyük bir problem teşkil etmektedir. Peter F. Drucker, önümüzdeki yüzyılda dikkate alınması gereken en önemli şeyin gelişmiş ülkelerin nüfusunun giderek yaşlanmasını göstermektedir. Drucker'e göre bir toplumun nüfusunun sürdürülebilirliğini sağlamak için gereken nüfus artış hızı 2.1'dir ve gelişmiş ülkelerin hiç biri bu oranın üstünde değildir. Bu şartlarda önümüzdeki 30 yıl içinde gelişmiş ülkeler emeklilik yaşını 79'a çıkarmak zorunda kalacaklardır. Emeklilik yaşının yükseltilmesi ise işsizliği artırarak daha farklı iktisadî problemlerin oluşmasına neden olabilmektedir.

Türkiye nüfusunun iki temel yaş grubuna göre (15 yaş altı ve 65 yaş üzeri) dağılımı, 2015 projeksiyonu ve seçilmiş bazı ülkelerle karşılaştırılması Tablo 5'de gösterilmektedir. Bu projeksiyona göre, 2015 yılında Türkiye'nin 15 yaş altındaki nüfusunun toplam nüfusa oranı % 31.2'den 25.0'a gerilemekte, 65 yaş üzeri nüfusun toplam nüfusa oranı ise % 5.6'dan % 6.7'ye yükselmektedir. 15 yaş altı grupta % 6.2'lik gerilemeye ve 65 yaş üzeri grupta % 1.1'lik yükselmeye rağmen, Türkiye nüfusu 2015 yılında, Portekiz, İspanya, Yunanistan, Bulgaristan, İngiltere ve Japonya'dan daha genç bir özelliğe sahip olacaktır. Bu ülkelerin 15 yaş altı nüfuslarının toplam nüfuslarına oranları % 13 ile 15.9 arasında, 65 yaş üzerindeki nüfuslarının toplam nüfuslarına oranları ise % 17.8 ile % 26 arasında gerçekleşmektedir.

Tablo 5: Türkiye Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı, 2015 Projeksiyonu ve Seçilmiş Bazı Ülkelerle Karşılaştırılması

	15 yaş altı (%)		65 yaş ve üzeri (%)	
	2001	2015	2001	2015
Japonya	14.5	13.0	17.7	26.0
İngiltere	18.9	15.9	15.9	17.8
Bulgaristan	15.3	12.6	16.3	18.0
Yunanistan	14.9	13.2	17.8	20.9
İspanya	14.4	13.2	16.9	19.2
Portekiz	16.6	15.3	15.8	18.0
Türkiye	31.2	25.0	5.6	6.7

Kaynak: (UNDP, 2003)

Beşerî sermayenin etkinliğini belirleyin diğer bir faktör de, doğuştan veya sonradan kazanılan beceri ve yeteneklerdir. Doğuştan kazanılan yeteneklere çok fazla müdahale etmek mümkün gözükmemektedir. Her ne kadar gen teknolojisi oldukça gelişmiş olsa da insanlar üzerindeki çalışmalar günümüzde ahlaki açıdan doğru bulunmamaktadır.

Bireyin sonradan kazandığı yetenekler, kendi isteğiyle gerçekleştirdiği aktivitelerle oluşabileceği gibi, çevre faktörlerden etkileşim yoluyla da kazanılabilir. Bu durumda bireyin tüm sosyal çevresi, sonradan kazanılan becerilerin elde edinilmesinde etkili olur.

Gelişmiş ülkelerde sonradan kazanılan becerilerde büyük artış sağlanırken, gelişmekte olan ülkelerde doğuştan gelen yeteneklerle yetinilmektedir. Zira bu ülkelerde sosyal çevre, becerilerin gelişimine uygun bir ortam oluşturamadığı gibi, kurs ve seminerlerle bilgi ve becerilerin geliştirilmesi imkanları da kısıtlıdır. Becerilerin geliştirilmesinde ortamın uygun olması da etkili olmaktadır. Bu durumda beşerî sermayenin etkinliği üç şekilde belirlenir:

- İnsanın doğuştan gelen yetenekleriyle,
- İnsanın sonradan kazandığı yeteneklerle,
- Her iki yeteneği elde etme ve kullanabilme imkanlarıyla.

Burada son olarak söylenmesi gereken, beşerî sermayenin etkinliğini belirleyen faktörlerin birbirlerinden tam olarak ayrılamayacağıdır. Zira tüm bu faktörler iç içedir ve birbirleriyle karşılıklı etkileşim içerisindedirler. beşerî sermayenin etkinliğini sağlayan tüm faktörler dinamik bir yapı oluşturmaktadırlar. Bir yetenek, üzerine konulan beceri, eğitim, sağlık ve barınma koşullarıyla gelişir. Bu yeteneğin gelişimi, nüfusun miktarı, yaş dağılımı ve işgücüne katılımı gibi özellikleriyle iktisadî açıdan etkinlik kazanır.

Sonuç:

beşerî sermayeyi oluşturan faktörler açısından Türkiye'nin mevcut durumu incelendiğinde, özellikle eğitim konusunda oldukça olumsuz bir tabloyla karşılaşılmaktadır. Sağlık ve gelir düzeylerine ilişkin son yıllarda olumlu gelişmeler izlenmekte ancak, eğitime ilişkin alt göstergeler açısından iki husus göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki cinsiyet eşitsizliğinin yüksek derecede kadınlar aleyhine olmasıdır. Bu eşitsizlik, eğitim seviyesi yükseldikçe daha da artmaktadır. Diğer husus ise, okullaşma oranları açısından görülen düşük seviyedir. İlk ve orta öğretim çağındaki nüfusun ancak % 68'i örgün eğitim kurumlarına devam etmektedir. Sonuç olarak Türkiye, benzer gelir seviyesine sahip ülkelere göre daha düşük eğitim düzeyine sahiptir.

Türkiye nüfusunun yaş dağılımına bakıldığında ise oldukça genç bir nüfus yapısına sahip olunduğu görülmektedir. Nüfusunun yaklaşık 1/3'ü 15 yaşın altında olduğu gibi, yarıya yakını da 25 yaşın altında bulunmaktadır. Genç nüfusun eğitim sayesinde nitelikli hale getirilmesi durumunda, beşerî sermaye ve etkinliği en üst düzeye çıkarılabilir. Dolayısıyla Türkiye, öncelikle nüfusun eğitim seviyesini artıracak eğitim yatırımlarına öncelik vermelidir. Bu yapılırken de, eğitim dereceleri arasında bütünlüğü oluşturacak bir yapı kurulmalıdır. Öncelikle ilk öğretim çağındaki nüfusun tamamına eğitim imkanı sağlanmalı, daha sonra ise bunun üzerine genel ve meslek lisesi eğitimi ile yüksek öğretim konarak piramit biçimde yapı oluşturulmalıdır.

Sonuç olarak, iyi eğitilmiş bir nüfus, iktisadî gelişmenin önemli kaynaklarından biri olmakla birlikte, ayrıca diğer kaynakların etkin kullanımını sağlayacak bir unsurdur. Eğitim, iktisadî gelişmenin hem tohumu hem de çiçeğidir

Kaynaklar:

DİE (2004), Türkiye'de Kadın Bilgi Ağı. (http://www.die.gov.tr/tkba/istatistikler3.htm)

Tuna, Yusuf- İbrahim Güran Yumuşak (2002), Kalkınmışlık Göstergesi Olarak beşerî Kalkınma İndeksi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme, İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt:52/1.

UNDP, Human Development Reports (1992-2005), www.undp.org/hdro

UNICEF (2003), The State of The World's Children 2004. New York.

Yumuşak, İbrahim Güran (2004), "Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye Açısından Kadın Eğitiminin Ekonomik Boyutu Üzerine Bir Değerlendirme," Disiplinler Arası Kadın Sempozyumu, Yeditepe Üniversitesi, 1-4 Mart 2004.

Yaşar Değirmenci
yasardegirmenci4@hotmail.com

Eğitimsiz Öğretim!..

Hedefi insan davranışlarını olumlu yönde değiştirmek olan eğitim, insandaki iyi ve güzele yönelik bütün yetenekleri bularak ortaya çıkarmalı ve zararlı olması muhtemel temayülleri de önlemelidir. Öğretimin amacı ise bilgidir. Meslekî bilgidir, uzmanlık bilgisidir. Şimdi sadece, öğretimle (öğretimin de paraya dönük yüzüyle) ilgileniliyor. Tercih bu olunca, başarı olmaz. Ezbercilik bu tercihin zarurî neticesidir.

Geleceğin toplumu, eğitim sistemlerinin yetiştireceği insan tipine göre şekil alacaktır. Ülkeler, küreselleşme sürecine göre eğitim sistemlerini uyarlama ve küreselleşen dünyanın evrensel değerlerine uygun bir eğitimi gerçekleştirme çabası içindedirler. Bu çabayı ortaya koymada eğitim yöneticilerine, müteşebbis insanlara ve eğitim örgütlerindeki insan kaynakları yöneticilerine önemli görevler düşmektedir. Rekabetçi yönetim, karmaşıklık, örgütsel hiyerarşi, çoklu kültürel takım, öğrenme ve değişimdir. Eğitim örgütlerini çevredeki örgütlerle kalitede rekabet edebilir duruma getirmek, çağdaş bir hiyerarşiyi oluşturmak, okulların her birini farklı kültürel ortamların etkilediğini göz önünde bulundurarak, öğretim ve yönetim stratejileri geliştirirken her okulu ayrı bir birim ve değer olarak kabul etmek gerekmektedir.

Hedefi insan davranışlarını olumlu yönde değiştirmek olan eğitimin odağında okullar bulunmaktadır. Okulların, değişim sürecinden etkilenmemesi düşünülemez. Aynı zamanda kültürü yayma görevini üstlenen eğitim kurumlarının, değişmenin ve yenileşmenin hızına kendini uyduramaması, etkilediği toplumların da yenileşmenin gerisinde kalmasına sebep olacaktır.

Türk eğitim tarihine kuşbakışı bakıldığında, bir ***fikrî***, bir de ***kurumsal*** yönünün olduğu görülür. Türk eğitim tarihinin fikirsel yönü zengin ve değerlidir. Bu alanda, insanlarımızın günlük davranışlarını temel ahlâki ilkeler doğrultusunda düzenleyen, onlara hemcinslerine ve milletine daha yararlı olmaları için yol gösteren, devletin iyi yönetimi konusunda yöneticilerine ışık tutan evrensel ve insancıl fikirler ileri sürülmüştür. Farabî, İbni Sina, Balasagunlu Yusuf, Kaşgarlı Mahmut, Kâtip Çelebi, Erzurumlu İbrahim Hakkı gibi eğitimciler ve düşünürler, yüzyıllar boyunca eğitimimizin fikirsel yönünü geliştirmişlerdir. İbni Sina, 200 yıldan beri batılı eğitimcilerin ileri sürdüğü görüşlerden bir kısmını 950 yıl önce ortaya atmıştır. Amasyalı Hüseyinoğlu Ali de 540 yıl önce, günümüz pedagojisinin temel ilkelerinden olan çocuğun tanınması, bireysel farklılıklara göre eğitim yapılması, öğretmenin ek bir pedagojik çaba ve yardımıyla öğrencilerin hemen hepsinin başarılı olacağı vb. şeklinde görüşler ileri sürmüştür.

Osmanlıların kurduğu Enderun Mektebi, Hıristiyan tebaanın çocuklarını, nitelikli bir öğretimle, yüzyıllarca devletin en üst yöneticileri olarak yetiştirmiştir. Kişinin yeteneklerine değer verip onları en iyi biçimde geliştiren Enderun, Türklerin düzenli, kendine özgü bir eğitim sistemi kurup başarılı sonuçlar aldıklarını göstermekte ve dünya eğitim tarihinde de yer tutmaktadır.

Önceleri ilim halkaları vardı. Medine'de İmam Malik'in, Basra'da Hasan Basri'nin, Kufe'de İmam Ebu Hanife'nin. Bu halkaların hepsi kendine özgü bir bilgi üretim biçim olan özgün birer ekoldü.

Türkiye, bir gün insanlık düşünce birikimine onurlu, özgün ve ufuk açıcı bir katkı sağlayacaksa bunu tek boyutlu, kötü taklitler üreten bir eğitim sistemiyle değil; İslâm ve Batı Medeniyeti birikimini de, diğer kültür havzalarını da kavrayabilen çok boyutlu bir eğitim sistemi ile yapacaktır. Bütün dengeler, insanın iç dengesine dayanır. Dolayısıyla hedef; akl-ı selim, kalb-i selim ve zevk-i selim sahibi insan yetiştirmektir. İyi insan, düşünen insan, dengeli insan, sorumluluk ve ideal sahibi insan yetiştirmektir.

Öğrenci hocasını, hoca öğrencisini seçerdi. Her öğrenicinin kabiliyet ve kapasitesinin göz önüne alındığı bir model geçerliydi. Hiçbir şey katı, statik, otoriter ve total değildi. İmam Ebu Hanife'ye en çok itirazın en seçkin öğrencilerinden gelmiş olması, bu halkalarda bilim öz-

Sistem Nasıl Bozuldu ve Neden Düzelmiyor?

Karahanlılar, Selçuklular ve Osmanlıların ilk zamanlarında gerek dini-sosyal, gerekse müspet bilimler alanında başarılı ve yararlı öğretim yapmış olan Medreseler de, o dönemlerde son derece düzenli idiler ve kişisel yeteneklere, başarıya dayanıyorlardı. Halkla kaynaşmaları, öğrencilere sağladıkları imkânlar vs. günümüz için bile ilginçtir. Fakat, 16.yüzyıldaki bozulmalardan itibaren medreseler ve oluşan katı zihniyet, her alanda ve eğitimde fikrî ve kurumsal gelişmeleri engelledi, geciktirdi. Eğitimdeki olumsuz etkileri şöyle özetlenebilir.

• **Gerçekleri Dikkate Almayan Reform Girişimleri:** Tanzimat yıllarından itibaren açılan Batı örneğindeki okullarımız da kendilerinden bekleneni tam olarak verememişlerdir. Çünkü, bunlar açılıp kapatılırken, programları yapılıp değiştirilirken ülkenin gerçek ihtiyaç ve çıkarları gözönünde tutulmamış, geçmişten ders alınmamış, geleceğe bakılmamıştır. Bu okullar insanımıza maddeyi tanıyıp şekillendirmeyi yeterince öğretemediği gibi, tabii ve sosyal çevrelerini, dünyayı da yeterince tanıtamamış, insanımıza kendisini, milletini, milli benliğini, yurdunu, insan ve millet olarak gerçek amaçlarını da tanıtıp öğretmekte arzulanan ölçüde başarılı olamamıştır.

• **Öğretmenlerimiz Kendilerini Yenilemiyor:** Cumhuriyetin ilk yıllarında öğretmen okulları ve başka eğitim kurumlarında yönetim ve öğretim görevleri yapan bir eğitimcimiz, öğretmenlerimizi, "Görgü ve bilgi darlığı, çalışma ve okuma iştahsızlığı bu mesleği en verimsiz ve tatsız bir iş haline getiriyor. İçlerinde pek değerli ve çok çalışkan olanları da vardır. Ancak, bir defa okuldan çıktıktan sonra artık hiç okumaya lüzum görmeyenleri, hatta gazete bile okumayarak dünyada olup biten işlere karşı gözlerini yumup kulaklarını tıkayanları da çoktur" diye nitelendiriyor. Bugün de birçok öğretmenimizin okumadığı, bilgilerini artırmak ve yenileştirmek için çaba harcamadığı acı bir gerçektir.

• **Yönetimdeki Değişikliklerin Neden Olduğu İstikrarsızlık:** Eğitim tarihimizde sık gözlenen bir olay da şudur: Eğitim Kurumlarımız ve eğitim politikalarımız, çoğu kez, bazı üstün çaba harcayan Bakanların, eğitim yöneticisi ve öğretmenlerin gayretleri ile gelişme göstermiştir. Yönetimdeki değişiklikler, ne yazık ki, zaman zaman, daha önceki olumlu teşebbüslerin duraklamasına, hatta terk edilmesine yol açmış, bu istikrarsızlığın eğitimimize büyük zararları olmuştur.

gürlüğüne ne kadar önem verildiğinin en güzel ispatıdır. Çünkü onlar statülerini devlete, makama, titre, medyaya değil; ahlâk ile bilgi arasında kurdukları kopmaz ilişki sayesinde kazandıkları 'sivil' teveccühe borçlulardı. Bu sebeple de, ilme intisap edeceklerde ilk aradıkları vasıf 'karakter' olurdu.

Eğitim sistemimiz, II. Mahmut'tan bu yana hep 'devrim' üstüne devrim geçirdi. Fakat hikmetinden sual olunmaz, üzerinden neredeyse 200 yıl geçtiği halde hâlâ bir türlü oturmadı. Bırakınız oturmasını, gün geçtikçe daha berbat bir hal aldı.

Ömrünün en değerli yıllarını okullarda harcayan üniversite mezunlarına bakıyorum; istisnaları bir yana, bilgi, kültür, dil, bilinç ve düşünce açısından gerçekten acınılası bir irtifa kaybı söz konusu. Yürürlükteki eğitim sistemi, adeta insanların düşünme mekanizmalarını hadım ediyor. Kim bilir, belki de sistemin daha başlangıçtan beri üretmeye çalıştığı 'ideal insan tipi' buydu!

Gelenekten Kopan Gelecek Arayışı

Bu günümüzü değerlendirirken dünü bilmek şarttır. 1920'den sonra eğitim sistemimizle ilgili çalışmaları kimlerin yaptığını bilirsek eğitim sistemimizin niçin bu duruma düştüğünü daha iyi anlarız. 1924'te ABD'li Prof. John Devey, 1925'de Alman Künhe, 1927'de Belçikalı Buyse, 1932'de İsviçreli A.Malche, 1934'de ABD'li Mis Parker, 1952 yılına kadar Ord. Prof. Schwartz. 1933 yılında 2252 sayılı kanunla Darül Funun kaldırılmış yerine İstanbul Üniversitesi kuruldu. Prof. Malche'nin raporunun ışığında yapılan bu reformdan sonra Darülfünun hocaları tasfiye edildi. Öğretim kadrosu, Batı'da tahsil yapıp gelenlerin doktora yapmış olmasına bakmaksınız doçent olarak tayin edilmesi ve Almanya'dan,

Orta Avrupa'dan siyasi sebeplerle kaçan profesörlerin görevlendirilmesi ile tamamlanmaya çalışıldı. Darülfünun hocaları maaşsız, aç, susuz bırakılıp mağdur edildi.

Geçen süre zarfında devletin eğitim sistemine pozitivist anlayış hakim olmuştur. Pozitivist eğitim kıymet hükümleri vermez. Ahlâktan, idealden, sevgiden, faziletten, saadetten söz etmez. O sadece maddeyle meşgul olur. İnsanı hangi ideale yönelteceğiz? Okula gitsen, para kazandırıcı branşların bilgilerini öğrensen, meslek sahibi olsan. Sonra? "İnsan" sadece bu mu demek? Şahsiyeti, bütünlüğü, dengesi, istikameti, ruhu, kalbi, zihni, iradesi yok mu onun? Bütün bunların hatırlanmadığı bir eğitim sistemimizin başarısından bahsedilebilir mi? Kabahat eğitim anlayışımızda, hayat ve insan anlayışımızda. Sebebi oldukları neticenin aynı zamanda şikayetçisidirler. Arabanın frenlerini kaldır. Ondan sonra da, 'Bu araba niye oraya buraya çarpıyor' diye sebebi olduğun halden şikayetçi ol. Bugün durum budur. Bir Milli Eğitim Bakanımız okullara levhalar astırdığı afişte "Laik davranışlı insan", kısaca "Laik insan" yetiştireceğiz diyordu. Böyle bir kavram, Batı literatüründe var mı? Laikliğin devlet yapısıyla ilgili bir kavram olduğunu, Fransa dışında hiçbir batı anayasasında bu kelimenin geçmediğini bilmem söylemeye lüzum var mı? Laikliği "Milli mefkure" haline getirmeye çalışan bir devlet yetiştirdiği nesle milli-dini düşünce verebilir mi? Milli eğitim, milli kültüre bağlı eğitimdir. Devlet eğitim sisteminde:

- Hizmet terbiyesi
- Mesuliyet terbiyesi
- Vazife şuuru
- İrade eğitimi
- Şahsiyet eğitimi
- Düşünce eğitimi
- Ahlak eğitimi
- Din eğitimi
- Dil eğitimi
- Tarih eğitimi
- Edebiyat eğitimi
- Estetik eğitimi
- Aksiyon eğitimi
- İktisat eğitimi
- Siyaset eğitimi var mıdır?

Mutlaka eğitimle ilgili meseleler gündeme geldiğinde bu sorular sorulmalı ve cevabi uygulamalara geçilmelidir.

Eğitimsiz Öğretimimiz

Öğretimin amacı bilgidir. Mesleki bilgidir, uzmanlık bilgisidir. Peki eğitimin amacı nedir? İnsan yetiştirmektir. Belirli özelliklere sahip insan yetiştirmektir. Kendi kültürümüzün diliyle söyleyelim: Akl-ı selim, kalb-i selim, zevk-i selim sahibi insan yetiştirmektir. İyi insan, düşünen insan, dengeli insan, sorumluluk ve ideal sahibi insan yetiştirmektir. Şimdi sadece, öğretimle (öğretimin de paraya dönük yüzüyle) ilgileniliyor. Tercih bu olunca, başarı olmaz. Ezbercilik bu tercihin zaruri neticesidir.

Bir de işin dinden, dindar insanlardan korkma, dini okullardan mezun olanların başka bölümlere kabul edilmeme problemi var. Batıdan birkaç örnek vereyim: İktisat ilminin kurucusu olan Adam Smith, Oxford'da ilahiyat okudu. Büyük iktisatçılardan Turgot, Sarbon'da ilahiyat okudu. Sonra Danıştay üyesi de, maliye bakanı da oldu. Montesquieu, keşiş okulundan mezundu. Lock, ilahiyatla derinlemesine meşgul oldu. Spinoza ilahiyat okudu, Hegel de öyledir. Borneu, önce papazdı sonra matematik profesörü oldu. Bayes, papaz ve matematikçidir. Gıoja, önce ilahiyatçı, sonra ekonomist, sonra da istatistik ilminin mucidi! Gioberti, ilahiyat profesörü; ama her konuya daldı ve 35 cilt eser verdi. Grotius, önce ilahiyatçı, sonra hukukçu. Gessendi, önce rahip , sonra ilahiyat profesörü, sonra ekonomi profesörü. Goffroy, önce rahip, sonra tabii ilimler profesörü. Condorcot, Cizvit eğitimi gördü, sonra her şey oldu; iktisat ve matematik alimi, siyaset adamı. Beccarıa, Cizvit okulunda okudu, sonra hukukçu ve iktisatçı. Bilfinger, önce ilahiyatçı, sonra fizikçi ve devlet adamı. Böyle gider bu. Z'ye kadar yürürsek sayfalar yetmez. Okuluna giderek, yahut ailesi tarafından yetiştirilerek, yahut şahsi araştırmalar yaparak ilahiyatla meşgul olmamış bir tek düşünce adamı yoktur Batıda. Adam Smith'den söz ettim. Aslen ilahiyatçı-ahlakçı. Ama iktisadî alanda öyle bir eser yazıyor ki, ortalık sarsılıyor. 16 yıl çalışıp birisi ona cevap vermek için bir başka iktisat eseri yazıyor. Babası Protestan papazı olan ve kendisi manevi ilimler akademisine seçilen bir devlet adamı Sismondi. Aslında illetli kalmaya mahkum eserlerdi, öyle de olmuştur. Ama illetsizini, ufuklusunu yazmak durumunda olan bizler o şahıslara bakmadık. Düşünce vadisinde yürüyeceğimize kaynaktan şüpheye düştük ve bir çeşit aşağılık duygusuna kapıldık. Yanlışlar, kar topu gibi yuvarlana yuvarlana büyüdü; bugünlere öyle geldik.

Şimdi neresinden tutacağımızı bilemiyoruz. Alternatif çözümler işliyor. Ama gidişin yönünü değiştirmeye yetmiyor. İmkânları çok sınırlı, engelleri-sıkıntıları çok büyük. Bir tarafta eğitimsiz öğretim, öte yanda televizyon eğitimi! Bu denklem, test metoduyla çözülmez.

Bütün Meselelerin Halli Eğitime Bağlı

İnanç-ideal-aksiyon beraberliğini hayatımızın temeli haline getirecek olan bir eğitim seferberliğine muhtacız. Gökdelenler, elektronik aletler, teknolojik eserler, İnternetler vs... İnsan bozulmuşsa, parçalanmış, dağılmış, yozlaşmışsa teknolojik gelişmişlik sadece tehlikeyi büyütür. Aynen geri zekalılıkta olduğu gibi.

Zekası gelişmeyen bir çocuğun büyümesi, sadece derdini büyütür. Kendi organları bile hem kendisi için, hem başkaları için tehlike haline gelebilir. Bir de onun cihazlanıp silahlandığını düşünün.
Her eğitim meselesini ele alırken işin bu tarafı tamamen ihmal edilmiştir. İspat sadedinde çok kısa bir-iki örnek vereyim.

Menderes "halkın sevgilisi" olmuş bir liderdi. Demokrasiye geçişte, halkın ihtiyaçlarını yerine getirişte, imar sahasında yaptıkları, yol-köprü çalışmaları malum. Ancak eğitim-gençlik-üniversite, kültür ihmal edilmiş veya "asli unsur" olarak fazla bir şey yapılamamış, "halkın sevgilisi" olan Başbakan asılırken millet sadece göz yaşı dökmüştür.

Demirel değişik versiyonlarla aynı kaderi paylaşmıştır. Köprüler-barajlar, yollar yapılmış "İnsan" ihmal edilmiş, eğitim, kültür, gençlik, üniversite meselelerinde "sadra şifa" olacak adımlar atılmamış, altı-yedi defa gidip gelmiş ve ihtilallermuhtıralar ortasında siyasi hayatını sürdürmüştür.

Özal döneminde ekonomide büyük atılımların yapıldığı, büyük değişmelerin gerçekleştiği bir gerçek. Bu devrede de eğitimle ilgili köklü çözümler yapılmamış, eğitime, kültüre, gençliğe önem verilmemiş, sonuçta barajı aşamayan bir parti durumuna düşmüştür. Halbuki "eğitim", Türkiye'nin bir numaralı meselesidir. Bütün meselelerin halli ona bağlıdır.

Kültürden, inançtan, düşünceden kaçan nereye gidecek? Bütün dengeler, insanın iç dengesine dayanır. Eğer getirdiğiniz eğitim sistemi, insanın iç dengesini bozmuşsa, o sistemin sıhhat kazanması mümkün değildir. Eğitimde, insanımıza bilgi yükleyerek de müteşebbis insan yetiştiremeyiz. Bilgi yüklemek bilgisayarlar için geçerlidir. İnsana bilgi yüklenmez. Bilgi hazmettirilir. Bilgisayarın gerçek fonksiyonu insanı hamallıktan kurtarmaktır. Bilgisayara yaptığınızı, insana yapmaya çalışırsanız, insanı ziyan edersiniz.

İnsan eğitiminin hassas ve ince emeklere ihtiyacı vardır. Eğitim, son derece karmaşık (kompleks) bir iştir. Genellikle eğitimde girişimciliği, uzman yetiştirip istihdam etmek olarak görülüyor. "Uzman" yetiştirmek "insan" yetiştirmenin bir parçasıdır. Küçük bir parçası. Her şeyi uzman yetiştirmekten ibaret sayarsanız, "kaht-ı rical" in gayyasına doğru inmeye devam ederiz. Uzmanlığımız da bir işe yaramaz hale gelir. Bütünün dengesi bozulunca, bundan zarar görmeyen unsur ve uzuv kalmaz.

Gazali'yi bilmeden Descartes'i öğrenen, Mesnevi'yi okumaksızın Hamlet'i ezberleyen, Kur'an'ın kapağını açmaksızın İncil'in ruhunun sindiği modern batı klasiklerini deviren gençlerimizle tarihi, çağdaşlığı, kimliğimizi ve geleceğimizi yakalayabilir miyiz?

Türkiye bir gün insanlık düşünce birikimine onurlu, özgün ve ufuk açıcı bir katkı yapacaksa bunu tek boyutlu kötü taklitler üreten bir eğitim sistemiyle değil; İslam ve Batı Medeniyeti birikimini de, diğer kültür havzalarını da kavrayabilen çok boyutlu bir eğitim sistemi ile yapacaktır. Unutulmamalıdır ki, geleceği belirleyen düşünürler kendi çağlarını mutlaklaştırarak o çağa kendini hapsedenler değil, tarihi gelenekten aldıkları birikimi çağlarının şartları ile harmanlayıp geleceğin ufuklarını zorlayan düşünürlerdir.

Terbiye İle Geliştirilecek Müteşebbislik

Türkiye'nin meselelerini çözmeye yetenekli, araştırıcı, düşünen ve düşüncelerini uygulayarak kişisel ve toplumsal yaşantıyı olumlu yönde etkileyen bir yapının yerleşmesi ve eğitimcilerin bütün halkla beraber, onlarla iç içe yaşayarak girişimci ruhların heyecanını paylaşmaları gerekmektedir. Ancak; eğitim sistemini tek başına, kalkınmayı sağlayacak sihirli bir araç olarak düşünmek gerçek-

çi bir davranış değildir.Yeni eğitim düzeni geliştirilirken; idari reform çalışmalarına başlayarak yönetim, uzmanlık ve müşavirlik kadrolarına ilgili, yetenekli genç ve dinamik elemanların atanmasını önleyen mevzuatın kaldırılması, ülkenin her köşesinde istihdam kapasitesi oluşturulacak faaliyetlerin, girişimlerin hızlandırılması, köy kalkınmasının temeli olan öğretmen, muhtar ve imam arasında işbirliğinin geliştirilmesi, işsizlik ve sağlık sigortası gibi sosyal güvencelerin her kesimde yaygınlaştırılması, işçi ve turizm dövizlerinin yatırıma dönüştürülmesi, öncelikle ele alınması gerekli konulardır. Cumhuriyetin ikinci elli yılında; Türkiye'nin, baş döndürücü bir hızla değişen gelişmiş toplumlara ayak uydurabilmesi için, kalkınmayı hızlandıracak bir eğitim sistemi kurulması zorunludur. Şüphesiz; yeni nesillerin, bugüne kadar çözümlenemeyen kalkınma sorunlarımıza daha cesaretli, daha gerçekçi olarak yaklaşmaları, geliştirilecek eğitim düzeninin niteliğine bağlı olacaktır.

Kalkınma sorunlarımız, yıllardan beri tartışılmakta, şikayet konusu edilmekte, çözümleri için kalkınma planlarında yol ve yöntemler önerilmekte, fakat sorunlar aynı kaldığından kitleler için hayat giderek güçleşmektedir. Teklifler; raporlarda, plan ve programlarda kaldığı sürece de sorunların gittikçe büyümesini önleyecek yol bulmakta güçlük çekilmektedir. Gelecek nesillere daha büyük sorunlar bırakmamak için; hükümet ve meclisin harekete geçmesi ve halkla bütünleşerek çareler araması gerekmektedir. Girişimci, katılımcı eğitimci kadroların yapılan teklif, plan ve programları uygulamalarıyla meseleler çözülür.

Bitkilerin suya, ışığa yönelişleri gayr-ı iradîdir. Yani bitkilerdeki hareketler, "Tropizm" adını verdikleri, mekanik kıpırdanışlardan ibarettir. Bilindiği gibi, hayvanların hayatında, "İçgüdüler" çok mühim bir yer tutar. Onların hareketleri, "İradi" değil, belli biyolojik ve fizyolojik motivlere bağlı olarak otomatik davranış kalıplar biçiminde kendiliğinden tezahür eder. Ancak insandır ki, "İradeli yaratılmıştır". "Şuurdan mahrum olan" bir canlının iradesinden söz edilemez. Dinimiz, şuurun bulunmadığı yerde, "Sorumluluk" aramamıştır. Ancak şuurdur ki, insanı, "Otokritiğe" ve dolayısı ile "Sorumluluğa" götürür.

İnsan, kendi içinde, "Meleklerden daha yüce bir ruh" ile hayvandan daha, "Aşağı canavarı" bir arada taşımaktadır. Bu sebepten insanın iradesi çatallıdır. İnsanoğlu ile "İyi ile kötü", "güzel ile çirkin", "Doğru ile yanlış", "Hak ile batıl", "Helal ile haram" daima yan yana birlikte bulunurlar. Eğitim sisteminin amacı da en güzel surette yaratılan insanı kendi fıtratı içinde tutarak yüceltmek ve insanların hayvanlaşmasını veya hayvandan daha aşağı duruma düşmesini önlemektir. İnsanı hayvan statüsü içinde

Girişimci Yetişen İnsanın Nitelikleri

Faal, müteşebbis ve girişimci bir şekilde yetişen insanlar; yaptığı davranışlardan kendisini sorumlu tutar. Bununla birlikte;

- Hür düşünebilir ve düşüncelere saygılıdır.
- Birden fazla bakış açısının ve yaklaşımın olabileceğini hiç hatırından çıkarmaz.
- Öğretimini, daha çok hangi bilgiyi nereden nasıl elde edebileceğini öğrenme üzerinde yoğunlaştırır.
- Neyi nasıl okuyacağını doğru öğrenir.
- Neyi ne kadar bildiğinin farkında olur, haddini bilir.
- Neyi , kime, ne zaman ve nerede danışacağını bilir.
- Her işi ehline sorar ve verir. (Ehliyet ve liyakati esas alır.)
- Kendisini sürekli özde ve ruh planında yeniler ve mesleki bilgilerini her yıl günceleştirir. Şekildeki değişmeleri gerçek yenilenme olarak algılama yanlışlığına düşmez.
- İkili ilişkilerinde, "Kazandım, kaybettin" tutumu yerine diyaloğa açık, uzlaşmacı bir tutuma sahip olur.
- Beden, ruh ve zihin sağlığına bir arada, denge içinde önem verir. Biyolojik çevrenin kirliliği kadar, ruhtaki ve zihindeki kirlenmeye karşı da duyarlı olur ve gerekli tedbirleri alır.
- Evrensel geçerliliğe sahip tek sermayenin yüksek ahlaki değerler özellikle fazilet (erdem) ve dürüstlük olduğunu aklından hiç çıkarmaz; tutum ve davranışlarında bunu prensip edinir.

terbiye etmeye çalışan eğitim felsefeleri başarıya ulaşamayan meselelere boğulan eğitim sistemleridir. Hal böyle olduğu halde siz insanı, iradesini kullanacağı "serbesti"den mahrum ederseniz, onu tahakküm altında tutarsanız, problem çözen, müteşebbis, faal insanlar yerine problem üreten insanlar yetiştirirsiniz.

İnsanımızın kabiliyetlerini ortaya koymadan veya onlara yeteneklerini uygulayacakları serbest bir ortam hazırlamadan eğitimde girişimciliği elde etmek imkânsızlaşır. Bisiklete binmeden bisikletin kullanılamayacağı, suya girmeden yüzme öğrenilemeyeceği gibi sadece tanımlamalarla, teorik bilgileri vermekle, internet ortamında bazı bilgi ve bulgulara ulaşmakla eğitim de olmaz, girişimcilikte… Bir aşçı ne kadar güzel yemek yapmasını bilirse bilsin, en güzel malzemelere sahip, yemeği pişirmiş olsa dahi kendi yemek yemediği müddetçe karnı doymaz. Eğitim ve girişimciliği, diğer bir ifade ile, " Terbiye müteşebbisliği" elde etmek, ferdi farklılıkları kaale alan, ona ülkenin kalkınmasının vatandaşın eğitiminden geçtiği, toplumun insan gücü ihtiyacının dengeli ve bütünlük içinde verilmesi gerektiği şuurunun verilmesiyle mümkündür. Müteşebbis ruhu geliştirecek eğitimde, eğitim kurumları ile bu kurumların sosyal, siyasal ve ekonomik çevre arasındaki ilişkiler ve etkileşimi kurmak önemlidir. Pısırık, pasif, âtıl, enerjisini ve kendine güvenini kaybetmiş insanlarla girişimcilik çok zordur. Sorumluluk duygusuna sahip, kalıcı eser vermeye talip, kaliteli ve vasıflı insanlarla halledilmeyecek problem olmaz. Necip Fazıl, "Benim olmadığım (bulunmadığım) cemiyet yoktur." Diyor. Meydan okur gibi, "Durun kalabalıklar bu cadde çıkmaz sokak." hitabıyla yanlışların üstüne gidiyordu.

Girişimciliğe yönelik eğitimde yapılması gerekenleri kısaca maddeleştirirsek;

1) Ekonomik kalkınmanın gerektirdiği insan gücünü yetiştirmek,

2) Demokrasi eğitimi ile vatandaşların iyi münasebetler ve etkileşim içinde birbirleriyle dayanışmalarını sağlamak ve onları aktif hale getirmek,

3) Kültürel eğitimde kendi değerlerine sahip aidiyet duygusu taşıyarak bu milletin, bu ülkenin ve bu devletin mensubu olduğunun şuurunda, "Biz kalarak değişmek" veya, "Değişirken biz, kalmak!"

4) Kendini ilmi ve teknolojik gelişmelere açık tutarak bütün gelişmelerini takip etmek,

5) Teknolojinin emrine girmeyip, onu idealleri uğrunda kullanmak

İnsanda iyi ve güzele yönelebilecek bütün yetenekleri bularak ortaya çıkarmak, zararlı olması muhtemel temayülleri de önlemek eğitimin en önemli görevlerindendir.

Şu halde eğitimin temelinde faal olma, müteşebbis olma, girişimci olma vardır. Muhatabını baskı altında tutan kabiliyetleri yok eden, insandaki ferdi veya sosyal faaliyet sahasını daraltarak mevcut potansiyelini harekete dönüştürmeyen eğitimin başarılı olması mümkün müdür? Eğitimin bir bütün halinde insanın gelişmesine yardımcı olması gerekmez mi? Eğitim, insanda şahsiyetin oluşmasını şekillendirir. Olumlu ve erdeme dayalı davranış, tutum ve alışkanlıklar kazandırma süreci değil midir? Bunları verecek ortam hazırlanmaz ise neticelerin nereye varacağını tahlil edelim. Unutmayalım ki büyük yangınlar küçük kıvılcımlardan veya basit kontaklardan çıkıyor.

Fatma Beyza Uçar
fatmabeyza@yahoo.com.tr

Eğitimde Özel Sektör

Devlet, bütçeden ayırdığı kaynağı ne kadar artırmaya çalışsa da, kısa vadede eğitimin problemlerini çözmesi zor görünüyor. Bu yüzden de özel sektörün eğitime yatırım yapması tek çare olarak gündeme geliyor. Yapılan hesaplamalara göre, özel kurumların eğitimden aldığı pay Türkiye'de yüzde 2 civarında. Bu oran Avrupa ülkelerinde yüzde 10-12 arasında değişirken, Rusya'da bile yüzde 8 seviyesinde.

Eğitim, sosyal devletin vermesi gereken en önemli hizmetlerin başında geliyor. Peki eğitim-öğretim sadece devlete mi bırakılmalı?... Liberal ekonomi anlayışına sahip hiçbir ülkede bu soruya 'evet' yanıtı verilmiyor. Özel kurum ve kuruluşlar, günümüzde eğitim-öğretim alanında da varlıklarını gösteriyor. Bir çok ülkede devlet kurumlarıyla rekabet ediyorlar. Türkiye'de devlet kendisi eğitim alanındaki hizmetlerini günden güne iyileştirmeye çalışırken, eğitimdeki bir çok alan da özel sektöre açılmış durumda. Okul öncesi eğitimden üniversiteye, dershanelerden kurslara kadar artık özel sermayeli kuruluşlar eğitim-öğretimin her alanında rekabet ediyorlar.

Eğitim alanında hızlı mesafe almak isteyen Ak Parti hükümeti, özel okulların önünü açmak için geçen yıl önemli KDV indirimi de yaptı. Eğitimdeki KDV, 1 Ocak 2005'ten itibaren yüzde 18'den yüzde 8'e çekildi. Bu kararıyla hükümet, bir taraftan özel sektörü eğitim yatırımlarına teşvik ederken, eğitimle ilgili problemlerin çözümü için de kestirme bir yol oluşturdu. Hükümetin, eğitimde özel sektörün bulunmasına neden bu kadar önem verdiğini anlamak için eğitimin durumunu yansıtan bazı rakamlara göz atmak yeterli.

Problem Büyük

Bugün Türkiye'de hâlâ 8 bin 325 okulda ilköğretim öğrencileri birleştirilmiş sınıflarda eğitim görüyor. Halen okul başına bir fen laboratuarı bile düşmüyor. 1,324 öğrenci tek bir laboratuardan yararlanıyor. Bilgisayar laboratuarı açısından durum daha da iç karartıcı. Yaklaşık 8 bin 500 öğrenciye bir bilgisayar laboratuarı düşüyor. İlköğretimde derslik açığı onbinlerle, ortaöğretimde derslik açığı ise binlerle ifade ediliyor.

Devlet bütçeden ayırdığı kaynağı ne kadar artırmaya çalışsa da kısa vadede eğitimin sorunlarını çözmesi zor görünüyor. Bu yüzden de özel eğitim yatırımlarını teşvik ederek kaliteyi yükseltmek de tek çare olarak görülüyor.

Pastadaki Payları Az

Eğitimde 'özel' damgası taşıyan kuruluşların ağırlığı gittikçe artıyor. Millî Eğitim Bakanlığı henüz 2005-2006 öğretim yılındaki istatistikleri ortaya koymasa da 2004-2005 öğretim yılındaki rakamlar özel sektörün eğitimdeki payının hangi noktalara geldiğini gözler önüne seriyor. Türkiye'deki toplam 53 bin 556 öğretim kurumunda 17 milyon 500 bin öğrenci var. Bu öğrencilerden ancak 2 milyon 105 bini özel eğitim kurumlarından yararlanıyor. Okul öncesi eğitimden ortaöğretime, özel dershanelerden özel kurslara kadar bütün kurumlardaki öğrenci sayısını yansıttığı düşünülürse bu oldukça düşük bir rakam. Rakamların detayına inip resmi daha da netleştirmek mümkün.

'Dünya Standartlarının Gerisindeyiz'

Okul öncesi eğitim gören 434 bin 771 öğrencinin yalnızca 17 bin 696'sı özel nitelikli kurumlara gidiyor. İlköğretim çağındaki 10 milyon 565 bin öğrencinin 172 bin 348'i özel okullarda okuma imkânına sahipken, ortaöğretimdeki 3 milyon 39 bin öğrenciden 71 bin 253'ü özel okullarda eğitim görüyor.

Özel Eğitim Kurumları Birliği Başkanı ve Birikim Koleji Sahibi Mehmet Baran, Türkiye'de özel eğitimin, eğitimden aldığı payın dünya standartlarının gerisinde olduğunu vurguluyor. "Yaptığımız hesaplara göre özel kurumların eğitimden aldığı pay Türkiye'de yüzde 2 civarında. Bu oran Avrupa ülkelerinde yüzde 10-12 arasında değişirken, Rusya'da bile yüzde 8" diyor.

Hükümet eğitimdeki 'özel sektör' payını artırmak istiyor. 1 Ocak 2005'ten geçerli olan KDV'deki 10 puanlık indirim bile özel eğitimcileri memnun etmiş değil. Halen yüzde 8 olan özel eğitimdeki KDV'nin en azından ilk etapta yüzde 4'e çekilmesini istiyorlar. Milli Eğitim Bakanı ise bu isteğe kulak tıkamadı. Özel eğitimde yüzde 1 KDV'yi telaffuz etmeye başladı.

Yasa Dar Geliyor

Eğitim-öğretim hizmeti veren özel sektörün en büyük sıkıntısı devletin özel okullaşmaya yeterince destek vermemesi. Bunun için özel okulların sahipleri
resmi okullara tanınan hakların kendilerine

verilmesini istiyor. 'Kaliteli ve nitelikli bir nesil' yetiştirmek istediklerini söyleyen özel eğitimciler, sorunlarını ekonomik ve akademik olmak üzere ikiye ayırıyorlar. Akademik sorunların temelinde yatan ise 36 yıl önce çıkan kanun yatıyor. Bu kanunun kendilerine dar geldiğini belirten özel eğitimciler aslında 2 yıl önce bir taslak hazırladılar ama bakanlıkta görüşülmedi bile. Mevcut kanun özel eğitimcilere o kadar dar geliyor ki; okulun herhangi bir yerini kütüphane yapmak isterken bile bakanlıktan izin almak zorundalar.

'KDV Daha da İndirilsin'

Özel eğitimcilerin sorunlarının önemli bir bölümü de ekonomik. Devletin özel eğitimi teşvik etmediğini belirten özel eğitimciler, resmi okullara tanınan bazı teşviklerden de yararlanmak istiyorlar. En büyük taleplerinden birisi ise resmi okullarla aynı kefeye konulup, elektrik ve su gibi girdilerinin sübvanse edilmesi... Öğretim ücretinden alınan KDV de resmi okullarla özel okullar arasında haksız rekabet oluşturuyor. Ak Parti hükümeti, 1 Ocak 2005'ten geçerli olmak üzere KDV'yi yüzde 18'den yüzde 8'e çekerek bu konuda önemli bir adım attı ama özel okul sahiplerine göre bu yeterli değil. Özel eğitimcilerde KDV'nin yüzde 4'e indirilmesi beklentisi var. Bu olmazsa bile bir öğrencinin devlete olan yaklaşık 1,500 dolarlık maliyetinin veliye ödenmesi önerisi de bakanlığa sunulmuş durumda. Öz Eğitim Kurumları Birliği Derneği Başkanı Mehmet Baran, "Biz devletin sırtından öğrenci başına 1-1.5 milyar dolarlık bir yükü kaldırıyoruz. Devlet bu rakamı veliye ödeyerek özel okullardaki eğitimi teşvik edebilir" diyor.

"Özel okulculuk bir aşk meselesidir" diyen Baran şöyle konuşuyor: "Biz de herhangi bir ticari kuruluş gibi vergilerimizi ödemek ve arsa bulmak v.b. bir ton sıkıntıyla uğraşmak zorundayız. Özel okulculuk bir aşk meselesi. Özel okulların yüzde 90'ı kâr etmezler. Zaten bir çok özel okul sahibi işadamı, diğer şirketlerinden okullarına para aktarırlar. Bu sektör bir işadamının kâr amacıyla gireceği bir sektör değil. Elektrik kullandığınızda en pahalıdan ödersiniz. Oysa bir sanayi işletmesi bile sanayi tarifesinden elektriği ni öder."

Hükümet son yaptığı değişiklikle özel okul yatırımlarını teşvik etmek için vergi muafiyeti getirdi. Yapılan düzenlemeye göre yeni açılan özel okullardan 5 yıl kurumlar vergisi alınmayacak. Ayrıca teşvik kapsamındaki 49 ilde de eğitim yatırımları için bedelsiz arsa tahsisi de mümkün."

KDV İndiriminde Söz Maliyenin...

Hükümet özel eğitim kurumlarındaki KDV'nin daha da indirilmesi talebine aslında kulak tıkamıyor. Bütçe şartları elverirse bunu yapmak niyetinde. Geçtiğimiz günlerde Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, özel okullarda yüzde 8 olan KDV'nin yüzde 1'e indirilmesi gerektiğini açıkladı. Daha önce de eğitimdeki vergileri tartışmaya açan ve Maliye Bakanı Kemal Unakıtan'dan destek isteyen Çelik, konuyu gündemde tutuyor. Maliye Bakanlığı'na bir yazı gönderen Çelik'in istediği teşvikler şöyle:

- Tüm özel okullar için gelir ve kurumlar vergisi istisnası uygulanmalı.
- Özel okul yaptırmak isteyenlere bedelsiz arsa tahsis edilmeli.
- Özel okullardan ruhsat harcı açılışta alınmalı.
- Yüzde 100 yatırım indirimi sağlanmalı.
- Özel okul harcamaları gelir vergisi matrahından düşülebilmeli.
- Özel okul öğrencilerine faizsiz kredi açılmalı.

Dershaneler Artıyor

Türkiye'de hem resmi, hem de özel eğitim-öğretim kurum ve kuruluşlarının tamamlayıcılarından birisi dershaneler... Özellikle üniversite sınavlarına hazırlıkta neredeyse her öğrencinin kapısını çaldığı özel dershanelerin sistemdeki ağırlığı günden güne artıyor. Eskiden büyük şehirlerde sayıları parmakla sayılacak kadar az olan özel dershanelere bugün Anadolu'nun neredeyse her ilinde rastlamak mümkün.

Türkiye genelinde, 2004-2005 öğretim yılında 2 bin 984 özel dershane rekabet ediyor. Rakam Türkiye için önemli gibi görünse de komşumuz Yunanistan'da 5 bin, Japonya'da 30 bin özel dershanenin bulunduğunu belirtmekte yarar var. Türkiye'deki yaklaşık 3 bin özel dershanelerdeki öğrenci sayısı ise 784 bin 565'e ulaştı. Özel dershanelerde öğretmen sayısı ise 30 bin 737.

Ankara Ticaret Odası'nın yayınladığı rapora göre, dershane ücretleri 2 ila 8 milyar lira arasında değişiyor. 2004-2005 öğretim yılında sırf dershanelerin eğitimden alacağı payın 3 katrilyon lirayı aşacağı tahmin ediliyor. Raporda şöyle deniliyor: "Kalite arttıkça, sınıf mevcudu düştükçe, iyi öğretmenler eliyle eğitim verildikçe; ailelerin fedakarlık katsayıları ile birlikte 2 milyar liradan başlayan fiyatlar da katlanarak artıyor. Bazı dershanelerin fiyatları özel üniversitelerin yıllık fiyatlarıyla bile yarışıyor."

ÖZEL EĞİTİM KURUMLARI (2004-2005 öğretim yılı)

Eğitim kademesi	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı
Okul öncesi eğitim	567	17,969	1,437
İlköğretim	676	172,348	18,003
Ortaöğretim	650	71,253	8,972
Genel ortaöğretim	630	70,163	8,888
Mesleki ve teknik ortaöğretim	20	1,090	84
ÖRGÜN EĞİTİM	1,893	261,570	28,412
Özel dershaneler	2,984	784,565	30,537
Özel kurslar	3,704	1,059,147	15,313
Motorlu taşıt sürücüleri kursları	1,925	868,251	11,966
Muhtelif kurslar	1,779	190,896	3,347
YAYGIN EĞİTİM	6,688	1,843,712	45,850
GENEL TOPLAM	8,581	2,105,282	74,262

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı

Sancılı Gelişim

Özel dershaneler bugün sistemde önemli bir yere sahip ama, gelişimleri oldukça sancılı oldu. Dershaneler, 1965'te çıkartılan 625 sayılı yasa ile yasal güvence altına alındı. Yasal zemine oturtulmalarının üstünden 10 yıl geçmemişti ki, 1974'te dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ tarafından kapatılmaları gündeme getirildi. Kapatılma gerekçeleri ise eğitimde fırsat eşitsizliği yaratmalarıydı. Bu kapatılma girişimini atlatan özel dershaneler, ikinci olarak ise 12 Eylül askeri ihtilalinde hedef tahtasına konuldu. Zamanın Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in de desteğini alarak harekete geçen dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam, yasa ile kurulmuş kurumları genelge ile kapatmaya çalıştı ama olmadı. Konu Danışma Meclisi'ne getirildi. Uzun tartışmaların ardından Danışma Meclisi kapatma kararını reddetti. Meclisin kararını Milli Güvenlik Kurulu veto etti. Kurul, 625 Sayısı Özel Eğitim Kurumları Yasası'ndaki bazı maddeleri değiştiren ve özel dershanelerin bir yıl içinde kapatılmasını öngören yasayı 16 Haziran 1983'te kabul etti.

Bu yasaya göre 1 Ağustos 1984'te kapatılması gereken Türkiye'deki özel dershaneleri ipten alan kararda ise Turgut Özal'ın imzası var. Özal Hükümeti, 11 Temmuz 1984 tarihli ve 3035 sayılı yasa ile özel dershanelerin faaliyetlerine devam etmelerini sağladı. 1988 yılına gelindiğinde özel dershaneler bu kez dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Celal Güzel'in fitilini ateşlediği bir tartışmanın konusu oldu. 1990'lı yıllara gelindiğinde Çiller Hükümeti döneminde de özel dershaneler ile ilgili tartışmalar yaşandı.

Son yıllarda dershanelerin artık eğitim sistemindeki yeri tartışılmıyor. Zaman zaman bazı çatlak sesler çıksa da, arz-talep dengesinin yarattığı kurumlar olan dershaneler artık daha cesur yatırımlarla yollarına devam ediyor.

Alternatif İstihdam

Özel dershanelerin kurucuları, sahipleri ve işletmecileri ağırlıklı olarak öğretmenler... Özel dershaneler aynı zamanda önemli bir istihdam imkânı da sağlıyor. Devlet okullarındaki ücretinin azlığından yakınan bir çok öğretmen dershanelerde çalışmayı tercih ederken, emekli olan bir çok öğretmen de ikinci bir iş olarak dershanelerde çalışma hayatını sürdürüyor. Türkiye'de ilköğretim ve ortaöğretimde yaklaşık 600 bin öğretmen çalışırken, özel dershanelerde çalışan öğretmen sayısı ise 30 bini geçiyor. Özel dershanelerde çalışan öğretmenlerin 10 bini emekli öğretmen iken 10 bini ise devlet okullarından istifa ederek özel dershanelere geçmeyi tercih eden öğretmenlerden oluşuyor. Stajyerlikten sonra özel dershane kadrolarına geçen genç öğretmenlerin dershanelerdeki sayısı ise 5 bini buluyor.

Krizler Vurdu

Dershaneler de özel okullarla benzer sorunlara sahip. Zaten aynı yasa kapsamında idare ediliyorlar. Özel okullarda olduğu gibi KDV yüzde 8'e indirildi ama onlar da daha büyük bir indirim bekliyorlar. Yaşanan son ekonomik krizde oldukça güç yitiren dershanelerden çok sayıda kapanan da oldu. Özel Dershaneler Birliği Başkanı İbrahim Arıkan yaptığı açıklamada, "Ekonomik kriz dönemlerinde öğrenci sayısında düşüş olmasa da veliler maddi zorluklar nedeniyle taksitlerini ödeyemiyor. Tahsilat yapamayan dershaneler de zor durumda kalıyorlar. Her yıl yaklaşık 20 dershane kapanıyor" diyor.

1,925 Sürücü Kursu Var

Özel eğitim kurumları, özel okullar ve dershanelerle sınırlı değil elbette. Türkiye'de 'yaygın eğitim' kapsamında özel kurslar, motorlu taşıt sürücüleri kursları ve muhtelif kurslar da özel eğitim kurumları olarak değerlendiriliyor. Türkiye'deki özel kursların sayısı 3 bin 704'e ulaşmış durumda. Burada tam 1 milyon 59 bin öğrenci eğitim-öğretim görüyor. Hızlı bir şekilde artan sürücü kurslarının sayısı ise 2004-2005 öğretim yılında bin 925' e ulaştı.

Özel Üniversite Polemiği

Türkiye'de Anayasa'nın 130'ucu maddesine göre devlet üniversitesi ve vakıf üniversitesi dışında özel üniversite kurmak mümkün değil. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, ekim ayının başında Bahçeşehir Üniversitesi'nde yeni akademik yılın açılışında yaptığı konuşmada YÖK'ü özel üniversite açılmasını engellemekle eleştirdi. Erdoğan, "Eğitime özel sektörü sokmak istiyoruz, önümüzü kesiyorlar. Hayatlarında iki koyun gütmedikleri için anlamıyorlar. Kafaları basmıyor" dedi. Bu sözler YÖK'ün sert tepkisine neden oldu. YÖK Başkanı Prof. Dr. Erdoğan Teziç, "Akademik hayat müdahale kaldırmaz. Dünyanın hiçbir yerinde siyasiler üniversiteleri tu kaka etmezler" diyerek sorumluluk çağrısı yaptı. Teziç, özel üniversite açmak için Anayasa'yı değiştirmek gerektiğini belirtti.

Ali Erkan Kavaklı
aekavakli@hotmail.com

Batıda 'Karma Eğitim' Mecburiyeti Kalktı

Pragmatist bir anlayışa sahip olan Batıda, her tabu gibi, karma eğitim de sorgulanıyor ve son on yıldır ayrılma trendi yaşanıyor. Batıda, özel okullar ve kilise okullarına hiçbir zaman karma eğitim mecburiyeti getirilmedi. Onlar, velilerin isteği doğrultusunda ayrı eğitim vermeye devam etti ve ediyor. Bugün, bu okullar öğrenci akınına uğruyor. Sakıncalarının ortaya çıkması üzerine, Almanya karma eğitim mecburiyetini kaldırdı, resmî kız ve erkek okulları yeniden açılmaya başlandı.

Karma eğitim, yıllardır okullarımızda uygulanıyor. Millî Eğitim eski Bakanı Metin Bostancıoğlu, dünyada tam da karma eğitim sorgulanırken, Temmuz 2000 yılında bütün okul ve hatta kurslara karma eğitim mecburiyeti getirdi. El Mersin'e giderken bizde tersine gitme kararı verildi. Karma eğitim, bizde hiçbir zaman araştırma konusu olmadı. Âdeta bir tabu. Kadınların toplumun üst kademelerine yükselememesi, başarısız olması önemsenmiyor, okullarda kızların cinsel tacize uğraması görmezden geliniyor. Çünkü ideolojik bir eğitim anlayışı söz konusu.

Pragmatist bir anlayışa sahip olan batıda, her tabu gibi, karma eğitim sorgulanıyor ve son on yıldır ayrılma trendi yaşanıyor. Uzun yıllar Alman, İngiliz ve Amerikalı eğitimcilerin karma eğitim üzerine yaptığı incelemeleri, Yüzyılın Pedagojik Yanlışı Karma Eğitim isimli kitapta topladım. Kitap, karma eğitimin batıda nasıl sorgulandığı ve tartışmalardan çıkan sonuçları irdeliyor.

Avrupa ve Amerika'da Karma Eğitim Tartışmaları

Karma eğitimin Avrupa ve Amerika'da 90'lı yıllardan beri masaya yatırıldı; tartışıldı ve şimdi öğrencileri ayırma trendi yaşanıyor. Ülkemizde kamuoyu, batıdaki karma eğitim tartışmalarından habersiz. MEB, karma eğitim, kusursuzmuş ve erkeklerin , özellikle de kızların iyi yetişmesine zarar vermiyormuş gibi davranmaktadır. Halbuki karma eğitim, 1960'lı yıllarda toplumda kadın-erkek eşitliğini sağlayacak bir reform olarak sunulmuştu. Aradan geçen bunca yıla rağmen toplumda kariyer yapma ve para kazanma konularında kadın-erkek eşitliği sağlanmadı, aksine arttı. Yeni araştırmalar, karma eğitimin kadınların yetişmesine zarar verdiğini ortaya koydu.

Der Spiegel Dergisi: En Büyük Pedagojik Yanlış

Bir nesil 20 senedir. Bir sosyal program; toplumda 20 sene içinde netice verir. 1960'lı yıllarda batıda, devlet okullarına karma eğitim mecburiyeti getirildi. 1980'li yılların sonuna gelindiğinde toplumda kadın-erkek eşitliğinin sağlanmadığı görüldü. Bunun üzerine karma eğitim, sorgulanmaya başladı ve bu araştırmalarla ilgili bir çok yayın yapıldı, yapılıyor. Almanya'nın çok satan, haftalık dergisi Der Spiegel, karma eğitimle ilgili bir araştırma yaptı ve eğitimi masaya yatırdı. Dergideki başlık şöyle: "Karma eğitim, 60'lı yılların sonunda büyük bir reform olarak kutlandı. Yanlış zamanda yapıldı. O zaman öğretmenler, bilim adamları ve politikacılar karma sınıfların otomatik olarak toplumda kadın erkek eşitliğini

Karma eğitim, 1960'lı yıllarda toplumda kadın-erkek eşitliğini sağlayacak bir reform olarak sunulmuştu. Aradan geçen bunca yıla rağmen, toplumda kariyer yapma ve para kazanma konularında kadın-erkek eşitliği sağlanmadı, aksine eşitsizlik daha da arttı. Yeni araştırmalar, karma eğitimin kadınların yetişmesine zarar verdiğini ortaya koydu. Konuyla ilgili bir araştırma yapan Der Spiegel, "Yüz yılın en büyük pedagojik yanlışı karma eğitim karaya oturdu" başlığıyla çıktı.

sağlayacağına inanıyorlardı. Araştırmalar daha net gösteriyor ki, reform düşüncesi, son yüz yılın en büyük pedagojik yanlışı idi. Kızlar, eğitimde eşit şans yakalamak bir yana, eskiden olduğu gibi dezavantaj sahibi oldular. Eşitlik tartışmaları hiç yapılmamış gibi rol klişeleri sürüyor." [1]

Batıda karma eğitim, özellikle resmi okullara tatbik edildi. Kilise okulları ve özel okullar, istisna kabul edildi. Batıda her zaman kız okulları bulundu.

Karma eğitim projesinin uygulamaya konmasından 20 sene sonra, yani 1980'li yılların sonuna gelindiğinde manzara şöyle idi:

1. Toplumda kadın-erkek eşitliği sağlanamadı.

2. Kadınlar toplumun üst kademesinde erkekler kadar yer almadı.

3. Kadın ve erkek arasındaki ücret farkı ortadan kalkmadı. Aynı işi yapmalarına rağmen kadınlar daha az ücret alıyor ve daha çok işsiz kalıyor.

4. Okullarda ve toplumda cinsel taciz önlenemedi.

En Çok Tepki Feministlerden Geliyor

Karma eğitime en çok tepki feministlerden geldi. Çünkü onlar kadının toplum içinde önemli mevkilerde yer almasını ve haksızlığa uğramamasını istiyor. Karma eğitimle ilgili araştırmaları yapanlar, genellikle kadın akademisyenler. Araştırma sonuçları yayınlandıktan sonra politikacıların, eğitimcilerin ve pedagogların, karma eğitime bakış açısı değişti.

Kuzey Rheinwestafalen eyaletinin sosyal demokrat Eğitim ve Bilim Bakanı Gabriele Behler, 2000-2001 öğretim yılı başında, bizim Milli Eğitim eski bakanı Metin Bostancıoğlu'nun bütün okullara ve kurslara karma eğitim mecburiyeti getirdiği sene, okullara birer yazı göndererek, imkânları ölçüsünde ve kademeli olarak ayrı eğitime geçmelerini emretti. Bakan şöyle diyor: "70'li yıllarda hepimiz, karma eğitimin erkeklerle kızlar arasında şans eşitliği sağlayacağına inandık. Meğer bu, aşırı iyimser bir bakış açısı imiş. Sınıflardaki erkek hegemonyasına karşı savaşıyorum."

Der Spiegel, araştırma neticelerini ortaya koyan şu cümleyi manşet yaptı: "Yüz yılın en büyük pedagojik yanlışı karma eğitim karaya oturdu."

İstatistikler, Karma Eğitimin Eşitlik Sağlamadığını Söylüyor

Araştırmaların hepsi, karma eğitimin toplumda kadın erkek eşitliğine hizmet etmediğini, kadınların ezilmesini ve horlanmasını önlemediğini, aksine sistematik hale getirdiğini gösteriyor. Meselâ:

Almanya üniversitelerinde elektro teknik alanında öğrenim gören kızların oranı % 4.

Federal Almanya'da, kadınların sadece % 7'si mühendis.

Akademisyenler arasında kadınlar, erkeklere göre daha fazla işsiz kalıyor.

Bilim adamları arasında kadınların oranı sadece % 6.

Almanya'da çeşitli meslek dallarındaki "kadın doçent"lerin erkeklere oranı şöyle:

"İnşaat yüksek mühendisi kadın doçent % 1.6.
Kimya doçenti % 4.5
Hukuk doçenti % 6.5
Tıp doçenti % 8.3
Felsefe doçenti % 9.3
Tarih doçenti % 10.4
Roman dilleri doçenti % 19.1
Eğitim Bilimleri doçenti % 23.5" [2]

Fizik alanında:

35 erkek profesör kürsü sahibi, sadece 3 kadın profesör kürsü sahibi. (Der Spiegel,sayı 2, 2001)

Halbuki yüksek öğretimde kız öğrencilerin erkeklere oranı neredeyse % 50'yi buluyor.

Ama yüksek kademelere ve toplumun tepe noktalarına gelme yarışında kadınlar geride kalıyor. Kadınların fizik, kimya, bilgisayar mühendisliği gibi çok para kazandıran mesleklerde başarısızlığı, onları dezavantaj sahibi yapıyor.

Toplumun tepe noktalarına gelen kadın oranı çok az. Hem de karma eğitimi, reform olarak görenlerin yüzünü kızartacak kadar az. Size birkaç istatistik sonucu sunmak isterim:

Zirvedekiler:	1980	1985	1990	1995	1999
Yüksek okul öğrencisi	% 47.5	% 49	% 49.5	% 53.4	% 54.8
Yüksek okul bitiren	% 34.1	% 36.8	% 36.5	% 40.1	% 43.5
Doktora yapan	% 19.6	% 24.1	% 27.8	% 31.5	% 33.4
Doçent	% 5.4	% 7.2	% 10	% 13.8	% 17.7
Profesör	% 5.2	% 5.1	% 5.5	% 4.8	% 6.3

Kuzey Rheinwestfalen Eyaletinde lise bitirme dersi olarak kızlar:
Fizik % 12
Kimya % 35
Resim % 71
Almanca % 69 oranında seçiyor. (Karma Eğitim, sh.48)

Üst Düzey Yönetici Kadın:
Türkiye % 4
ABD % 2.4
Almanya % 3
İngiltere % 2
Japonya % 1

Mecliste Kadın:
İsveç % 40
Güney Afrika % 25
Mozambik % 25
Uganda % 17.4
Meksika % 14
Polonya % 13
Türkiye % 2.4

Nobel Ödülü:
2001 yılına kadar
690 erkek
29 kadın Nobel ödülü aldı.[3]

Türkiye'de Kadın Olmak

Eğitimde karnemiz hiç iyi değil. Özellikle kadınların eğitimi konusunda oldukça kötü bir karneye sahibiz. Kadınların durumunu yansıtan bir istatistik, yolun neresinde olduğumuzu çok net olarak ortaya koyuyor.

Kadınlarımızın:
% 1.9'u üniversite mezunu
% 6'sı lise mezunu
% 28'i okuma yazma bilmez
% 25'i ailesi tarafından okula gönderilmemiş.

Eğitim görenlerin:
% 28.6'sı teknik alanda
% 65'i dil ve edebiyat alanında eğitim görmüş.
% 29.6'sı dayak yiyor.
% 50'si haklı sebepler olursa dayak yenebileceğini savunuyor.

Kadınlarımız, özellikle daha iyi para kazandıran bilgisayar, matematik, kimya ve fizik mühendisliği gibi alanlarda yoklar. Bu alanlarda erkek hakimiyeti var.

Türkiye'de Çocukların Eğitim Durumu

Kızlar, okullarda fizik, kimya, matematik, spor, el işi, bilgisayar alanlarında genel olarak erkeklerle yarışmayı göze almıyor. Yarış olduğunda geri çekiliyorlar ve hakimiyet erkeklere geçiyor. Halbuki kız okullarında öğrencilerin bu dersleri kendi aralarında yarışırken başarılı olduğunu gösteriyor. Bizde yönlendirme bir tarafa çocuk eğitimden sınıfta kalmış durumdayız.

Bir araştırmaya göre çocukların:
% 29 okula gitmiyor.
% 38'i cinsel istismara uğruyor.
% 21'i okuma yazma bilmiyor.
20 bin çocuk sokakta.
Her yıl 125 bin çocuk okuma yazma öğrenmeden zorunlu eğitim çağının dışına çıkıyor.
6 milyon çocuk çalışıyor. (Karma Eğitim. S. 150.)

Yeditepe Üniversitesi'ne Göre Cinsel Taciz

Karma eğitim, okullarda cinsel tacizlere de yol açıyor. Bu konuda ülkemizde de yapılan araştırmalar var. 17-27 yaşları arasındaki 532 üniversiteli kız öğrenci üzerinde yapılan araştırmalara göre kızların:
% 32'si tecavüze uğramış (Oran 1/3). Almanya'da bu oran, % 25 (10.01.2002 tarihli Spiegel Online). Ülkemizde kadınlar, % 34 oranında fiziksel tacize uğruyor. Fransa bu oran % 95. Amerika'da ise bir yılda 4 bin kadın dövülerek hayatını kaybediyor. 4 milyon kadın eşinden dayak yiyor. Her 15 dakikada 1 kadın tecavüze uğruyor.

ABD'de A.E. CASEY Vakfı Araştırması

İlkokul ikiden lise sona kadar 4.200 öğrenci üzerinde yapılan araştıramaya göre kızlar:
% 39 oranında her gün tacize uğruyor.
% 29'u en az haftada bir taciz görüyor.
% 89 oranında kız öğrenci, lâf veya geriden hareketle okulda tacize uğruyor.
13-19 yaş grubu arasında bekar kızların doğum oranında % 16 artış olmuş.
İdareye şikâyet halinde takip oranı % 55.
Okullarda kızların uğradığı taciz vakala-

rıyla ilgili gazete kupürlerini toplasanız kocaman bir kitap olur. Karma eğitimi masum bir eğitim sistemi kabul edenler, olup bitenleri görmeli.

Erkek Öğrenci Giremez

Batıda eğitime yaklaşma biçimi ideolojik değil, pragmatik. Karma eğitime bir dizi tepki var. Orada zaten özel okullar ve kilise okulları ayrı eğitim veriyor. Meselâ, Amerika'daki Wellesley Kız Üniversitesi ve diğer kız okulları, bu araştırmalardan sonra öğrenci akınına uğradı. Bu üniversitede Amerika'nın eski First Lady'si Hillary Clinton ve ABD dışişleri eski bakanı Madeleine Korbel Albright, ünlü artist Ali McGraw gibi ünlüler öğrenim görmüş.

Wellesley Kolejinin, Amerika'nın Harvard ve Yale gibi diğer süper üniversiteleri arasındaki tek bir fark var: "Wellesley'e erkek öğrenci giremez. Kolej, bir bayanlar üniversitesi."

Amerika'da bugün 84 bayan üniversitesi bulunuyor. Şu sıralar bu okullar, öğrenci akınına uğruyor.

Çelik şehri Pittsburg'da bulunan Chatham Koleji'ne bu yıl müthiş bir akın var, öğrenci sayısı geçen yıla oranla % 30 arttı.

Federal Devlet North Carolina'da bulunan Salem Coleji'ne 1990 yılına oranla % 70 oranında daha fazla kız öğrenci baş vurdu.

Aralarında Wellesley'in bulunduğu, geleneksel zenginlikleri bulunan "Yedi Kardeşler Kız Üniversiteleri"ne baş vuran öğrenci sayısı, genel olarak iki kat arttı. Bu okullarda aşağı yukarı 20 bin öğrenci okuyor.

Kız Okulları Daha Başarılı

Wellesley Üniversitesinde bir araştırma yapan Alman Prof. Dr. Sigrid Metz-Göckel, şu tespitlerde bulunuyor:

1. Üniversitenin mezunları toplum hayatında oldukça başarılı. 1990'lı yıllarda Amerika'da 10. sıralarda yer alan Wellesley Üniversitesi, 1998'lerde 3. sıraya yükselmiş.

2. Mezunların 3/4'ü meslek sahibi.

3. Mezunların % 50'si, erkek egemen mesleklerde çalışıyor ve iyi para kazanıyor.

4. Mezunların % 80'i üniversiteyi bitirdikten sonra master, doktora, kurs görüyor ve kariyer yapıyor.

5. Okulları ile hayat boyunca ilgileniyorlar, cömertçe bağışta bulunuyorlar ve böylece üniversite, diğer üniversitelerle yarışma şansı elde ediyor.

6. Kadınların entelektüel büyümesi ve enstitüler kurması, sosyal aktiviteleri artırıyor.

7. Üniversite, öğrencilerini yönetici olmaya, kariyer yapmaya ve sorumluluk almaya yönlendiriyor.

8. Üniversitede parlamento var, bakanlar var, komisyonlar kurulmuş. Öğrenciler buralarda görev alıyor ve hayata hazırlanıyor. Cesaretleri artıyor, kendilerine güven kazanıyor, yardım alıyor ve başkalarına yardım ediyorlar.

Kilise Okulları Karma Değil

Batıda, özel okullar ve kilise okullarına hiçbir zaman karma eğitim mecburiyeti getirilmemiş. Onlar, velilerin isteği doğrultusunda ayrı eğitim vermeye devam etmiş ve ediyor. Bugün, bu okullar öğrenci akınına uğruyor. Devlet de bu doğrultudaki velilerin taleplerine cevap vermek için Almanya'da karma eğitim mecburiyetini kaldırdı, resmi kız ve erkek okulları yeniden açılmaya başlandı.

Bayern eyaleti Kültür Bakanlığı tarafından çıkarılan Schule Aktüel dergisi bize şu bilgiyi veriyor:

Eyaletteki 398 gymnasiumdan (bizdeki Anadolu ve Fen Liseleri karşılığı okullar) 45 tanesi Katolik, 5 tanesi Protestan Kilisesine ait. Yani bu okulların 1/8'i özel ve kiliselere ait.

Realschulelerin (10.sınıfa kadar olan lise) %20'si, özel meslek liselerinin %50'si kilisenin.

Bu okullardaki öğrencilerin büyük çoğunluğu kız. Devlet ve şehir okulları, istisnalar dışında karma eğitime geçince, kız öğrenciler kızların ayrı okuduğu kilise okullarını seçiyor. Kiliseye bağlı gymnasiumlardaki öğrencilerin 1/3'ini Realschulelerin 2/3'sini kız öğrenciler oluşturuyor.

Amerika'daki 84 kız üniversitesinin hepsi özel.

Bunların %50'si kilise ve dinî cemaatlara ait.[4]

Batıda Neler Değişti?

Almanya'da bir araştırma yapan ve araştırmalarını kitaplaştıran bilim kadını Doç. Dr. İlse Brehmer, "Radikal çözüm, kız ve erkeklerin ayrı eğitim görmesidir" diyor. Geleneksel kız okullarının desteklenmesini, karma okulların ise mutlaka reforma tabi tutulmasını öneriyor.[5]

Araştırmaların ürkütücü sonuçları ortaya çıktıktan sonra batıda epey yenilikler yaşandı ve şunlar oldu:

1. Kız okulları öğrenci akınına uğradı. Güç kazandı.

2. Almanya'da yönetmelikler değişti. Okulların karma olma mecburiyeti kaldırıldı. Devlet, çocuklarına ayrı eğitim yaptırmak isteyen velilerin taleplerine cevap verme kararı aldı.

3. Almanya'da Kuzey Rheinwestfalen eğitim bakanı 2000-2001 öğretim yılında okullara yazı göndererek en azından fizik, kimya, matematik, elişi, spor ve bilgisayar derslerinin ayrı yapılmasını istedi.

4. Bütün eyaletlerde kısmi de olsa ayrı eğitim teşvik ediliyor.

5. Karma eğitimin zararlı olduğu kabul edildi ve karma okullar reforma tabi tutuluyor.

6. Amerika'da devlet okullarının karma olmaktan çıkarılması içen Senatör Hilary Clinton ve Texas Sentörü Kay Bailey Hutchison yasa tasarısı hazırladı. Gerekçe, ayrı eğitim yapan özel okullara öğrenci akını olmasıydı. Böyle bir talebi devlet okulları da karşılamalıydı.

Batıdaki karma eğitim tartışmalarını tercüme ederek Yüzyılın Büyük Pedagojik Yanlışı Karma Eğitim isimli bir araştırma kitabı kaleme aldım[6]. Kitap, medya tarafından gündeme taşında ve eğitimciler arasında tartışıldı. Fakat tartışmalar, Milli Eğitim Bakanlığı'nın kulağına gitmedi, gitmiyor.

Altı yıl Almanya'da kalmasaydım, Avrupa ve Amerika'daki karma eğitim tartışmalarını takip etmeseydim böyle bir yazıyı yazamazdım. Batılıların kafasında tabu yok. Her şeyi araştırıyorlar. Biz de ise tartışılmaz tabular var. Bu yüzden karma eğitim, bunca zararına rağmen, biz de henüz tartışılmıyor. Ama tartışılmalı ve reforma tabi tutulmalı.

Sonuç:

1. Milli Eğitim Bakanlığı, yeni gelişmeleri mutlaka takip etmeli ve karma eğitim zorunluluğu kaldırılmalı.

2. Çocuğuna ayrı eğitim aldırmak isteyen velinin isteği yerine getirilmeli.

3. Veliler, eğitime dahil olmalı, eğitimde onlar da söz sahibi olmalı.

4. Karma eğitim, masaya yatırılmalı. Okul yöneticileri, öğretmenler ve özellikle kız öğrenciler karma eğitimin sakıncaları konusunda bilgilendirilmeli.

DİPNOTLAR:

[1] **Der Spiegel,** 06.05. 1996.
[2] **Der Spiegel,** 16.03. 1998.
[3] **Der Spiegel,** sayı 42, sh. 72, 2001.
[4] **Schule-Aktuel,** Zeitschrift für Eltern in Bayern, sayı 3, Münih 1997.
[5] **Doç. Dr. İlse Brehmer,** Schule im Patriarchat- Schulung fürs Patriarchat, Belz Verlag, 1991, Weinheim und Basel.
[6] **Yüzyılın En Büyük Pedagojik Yanlışı KARMA EĞİTİM**, Ali Erkan Kavaklı, Nesil Yayınları, 2002. Nesil Yayınları tel: 0212-5513225

Yrd.Doç.Dr.Süleyman Doğan
dogansuleyman@hotmail.com

Eğitim ve Kalkınma

Çağımızda modern pedagoglar eğitime bir, 'Etkileme' işi olarak değil, 'Etkileşim' olarak bakmaktadırlar. Zira öğrenciler sadece, 'Pasif' birer alıcı değil, 'Aktif' birer katılımcı olmalıdır. Modern eğitimin temel hedeflerinden biri de, çok şeyi değil, 'Öğrenmeyi öğretmek'tir. Bu münasebetle okullar, içinde ezberlemekle yükümlü insanların bulunduğu yerler olmaktan çıkarılmalı, gerçek hayatın anlatıldığı ve uygulamanın yapıldığı yerlere dönüştürülmelidir.

Giriş:

Eğitim, yetişkin nesiller tarafından, sosyal hayata henüz hazır olmayanlara tatbik edilen bir tesirdir. Eğitimin gayesi; insanı sosyal hayata hazırlayarak, sosyal hayatın sürekliliğini sağlamaktır. Her insan, yasal çerçevede eğitilme hakkına sahiptir. 10 Aralık 1948'de Paris'te kabul edilen 'İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 26. Maddesi gereğince; insanların eğitim hakkının devletçe sağlanan vazgeçilmez bir kaide olduğu beyan edilerek, bu madde ülkelerin anayasalarına geçmiştir. Türkiye'de eğitim hakkı, 1982 Anayasası'nın 42. Maddesinde yer alır. Ülkemizde Anayasadan başka 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunun 7. Maddesin de eğitim hakkına vurgu yapılır. Devlet, vatandaşlara eğitim hakkının verilmesinden sorumludur.

Çağımızda modern pedagoglar eğitime bir "etkileme" işi olarak değil, "etkileşim" olarak bakmaktadırlar. Zira öğrenciler sadece "pasif" birer alacı değil, "aktif" birer katılımcı olmalıdır. Bir öğretmen için öğrenciyi sürekli "dinleyici" konuma sokmak, hem çok zor, hem de öğrenme isteğini "öldürücü" özelliğe sahiptir. Eğitim, bağımsız bir ilim olmaktan ziyade pedagoji ve psikolojiden oluşan bir sentez ilmidir. Günümüzde modern eğitim, kişinin bütün yönleriyle devamlı gelişmesini amaçlar.

Kalkınma ve Gelişmek İçin Model: Ömür Boyu Eğitim…

Eğitimde, düşünce tarihinde, ekonomik ve teknolojik gelişmelerdeki başarılı çalışmalar; devleti güçlü, milleti ise mutlu etmiştir. Eğitim ve kültür yapısını, bilimsel bilgilerle destekleyen, millî ve manevî değer yargılarıyla sentez yapan milletler kimlik bunalımına girmeden, varlıklarını nesilden nesle devam ettirmişlerdir. Gelişen ve değişen dünya şartları kişileri ve kurumları farklı arayışlara doğru yönlendirmektedir. Günümüzde eğitim, sadece belli kurumların çatısı altında verilen ve belli bir süre sonrasında tamamlanan bir faaliyet olmaktan çıkmıştır. Özellikle de hızla değişen teknoloji, kişilerde aranan bilgi ve beceri düzeyinde ciddi açıklar doğurmaktadır. Bu ise sürekli ve dinamik bir eğitim sistemiyle giderilebilmektedir. Ne kadar iyi eğitim almış olursanız olun, bir süre sonra ister istemez yeniden eğitime ihtiyaç duyacaksınız. Elinizdeki saygın kurumların diplomaları da artık çok fazla bir şey ifade etmiyor. Zira kurumlar diplomalara değil, bilgi ve becerilerinize bakıyor. En çok da yeni teknolojiyi ne kadar yakından takip ettiğiniz önem taşıyor. Yapılan her işin, her eğitimin mutlaka bir bilim, sanat ve felsefe yönü vardır.

Gerçek bilim özgürlüğünün olduğu, insanların düşünmesine sınır koymayan sivil kurumlara ihtiyaç vardır. Özgün ve özgür bir ortamda; hayal kurabilen, özgür insanların yetişmesine zemin hazırlamak gerekiyor. Bu bağlamda ilgi ve yetenek çok önem arz eder. Her öğrenci aynı zamanda bir öğretmendir. Hoca-öğrenci karşılıklı öğrenir ve öğretir, buna eğitim dilinde eğitişim denir. Bilim, sanat ve felsefe eğitim için en önemli üç saç ayıktır. Bu nedenle;

2001 yılında Güney Kore Eğitim Bakanlığı, 'Eğitim ve İnsan Kaynakları Geliştirme Bakanlığı' olarak yeniden yapılandırılmış ve Eğitim Bakanı'nın statüsü eğitim ve insan kaynakları gelişimi ile ilgili politikaların formüle edilmesi ve koordinasyonundan sorumlu başbakan yardımcılığına yükseltilmiştir. Yeni bakanlık; öğrencileri küresel girişimci, tekniker ve araştırmacı yapma hedefindedir.

1. Bilimin, sanatın ve felsefenin bir arkaplanı vardır. Bunun için teorik eğitim önemlidir. Sağlam teori olmadan verilecek meslekî eğitim eksiktir.

2. Pratik de önemli teori de. Eğitim hayat içindir. Bilim, sadece laboratuarlara, kitaplara sınıflara sığmamalı. Aynı za-

manda hayatımızın her safhasında, yolda, bahçede, evde olmalı.

3. Güleryüzlü eğitim. Eğitim denince asık suratlı öğretmenler, kasvetli binalar, tozlu sınıflar aklımıza gelir. Eğitimde coşku, keyif olmalı. Mizah olmalı. Bir yandan tarihin en hızlı ve yoğun bilgi akışını yaşarken, bir yandan da bilgiye her zamankinden fazla muhtaç hale gelmiş bulunuyoruz. Bilhassa elektronik ortamlarda sunulan bilgi sayesinde hemen her şeyden haberdar olabiliyoruz. Ancak, maruz kaldığımız bilgi bombardımanının çeşitliliği ve yoğunluğu, bize belli bir konuda ciddî bir bilgi birikimi sağlama ve uzmanlaşma fırsatı tanımıyor. Gençlerde bu sorun daha da açık şekilde kendisini gösteriyor ve onlara, sağlam bir gelecek inşa etmek için gerekli bilgi ve düşünce altyapısını oluşturma imkânı vermiyor. Başta gençlik olmak üzere, farklı kesimlerden insanlara ciddî bir eğitim hizmeti sunacak ve belli başlı branşlarda formasyon kazandıracak bir zemine olan ihtiyaç, günümüzde daha çok hissedilmektedir. Bütün alanların eğitim ve öğretiminde, ders anlatımını esas alan klasik öğretim tekniği yerine, katılımcının emeğini doğru yönlendirebilen, ilgi ve yeteneklerinin istihdamına rehberlik etmeyi esas alan, yaparak öğrenme-uygulama merkezli bir çalışma gerçekleştirilecektir.

Yeni Müfredat Programının Başlıca Özellikleri

Eğitim ve öğretimi iyi ve başarılı gerçekleştirmek için değişime ayak uyduracak, kalkınmaya fayda sağlayacak müfredata ihtiyaç vardır. Eski metot ve müfredatlarla yeni meselelere çözüm bulmak oldukça zordur. Yeni müfredat programının vizyonu, eğitim sistemini günümüz toplumunun bireyine yönelik olması bakımından önemlidir. Yeni program bireyi; demokratik değerlerle sahip, bireysel farklılıkları zenginlik sayan, araştıran, sorgulayan, eleştirel düşünme becerisine sahip, problem çözme ve karar verme becerileri gelişmiş, hayat boyu öğrenen ve insan haklarına saygılı, olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bakımdan program;

1- Kişilik eğitimini ön plana çıkarıyor ve her alanda kalkınmayı hedefliyor.

2- Demokrasiye ve ekonomiye duyarlı birey eğitimini önemsiyor.

3- Demokrasi ve insan hakları eğitimine bütün derslerde ana disiplin olarak yer veriliyor.

4- Öğrenciler düşünmeye ve soru sormaya özendiriliyor.

5- Milli kimlik merkeze alınarak evrensel değerler benimseniyor

6- Toplumsal sorunlara karşı duyarlılığın ve toplumun gelişip kalkınması ön plana çıkarılıyor,

7- Öğrencinin, öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına fırsat veriliyor.

Yukarı saydığım nedenlerden doluya yeni müfredat programı, eğitim sistemimizin düzeltilmesi için önemli bir adımdır.

Ancak yeni müfredatın başarısı öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içinde niteliklerinin arttırılmasına, ikili öğretim ve birleştirilmiş sınıflardan vazgeçip normal öğretime geçilmesine, öğretmenlerin ekonomik imkânlarının iyileştirilmesine, anne-babaların eğitilerek bilinçlendirilmesine, okulların fizikî altyapılarının iyileştirilmesine, eğitim ortamlarının yeni müfredata uygun hale getirilmesine, okullarda süratli bir şekilde bilgi teknolojisine kavuşturulmasına bağlıdır.

Müfredat, öğrenci merkezli bir eğitim öngörmektedir. Ancak sınıflardaki öğrenci sayılarımız buna elverişli değil, eğitim ortamlarımız buna uygun olarak düzenlenmemiştir. Yeni müfredat öğrenci merkezli ve etkinlik ağırlıklı olduğundan her derse ait matematik, resim, müzik, fen ve teknoloji dersliği gibi derslikler oluşturulmalıdır. Mutlaka sınıf mevcutları 30'un altına çekilmelidir. Yeni müfredat programı ekonomik olarak desteklenmelidir. Bütçeden daha fazla pay ayrılmadır.

Öğretmen açığı bir an önce kapatılmalıdır. Vekil ve ücretli öğretmen uygulamasından vazgeçilmedir. Çünkü vekille yeni müfredatı uygulama imkânınız yoktur. Gerçekten öğretmenlik eğitimini almış ve öğretmenlik mesleğine gönül vermiş öğretmenlere ihtiyacımız vardır. Kayıtsız şartsız bütün okullar bilgisayar teknolojisiyle donatılarak, Bilgi Teknoloji Merkezi adı altında öğrenme merkezi oluşturulmalı ve internet ağı kurulmalıdır. Yeni müfredat, öğrenmeyi öğrenme yaklaşımını benimsiyor ancak buna uygun eğitim ortamlarımız yok. Bunu nasıl sağlayacağız? Müfredat değişimi önemlidir ancak yeterli değildir. Eğitimde müfredat kadar diğer faktörler de önemlidir. Bu faktörleri de geliştirmek zorundayız.

XXI. Yüzyılda Türk Yüksek Öğretiminde, 'Ürün' ve 'Müşteri' Anlayışı!...

Tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde XX. Yüzyılın 2. yarısında, yüksek öğretime olan talep, tarihte hiçbir zaman olmadığından daha fazla artmış ve toplumların ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan gelişmesinde hayati bir rol oynamaya başlamıştır. Geleceğin kurulması için yeni jenerasyonun yeni bilgiler, yeni fikirler edinmesi kaçınılmaz olmuştur. XX. Yüzyılın 2. yarısının başlarında, 1960 yılında, tüm dünyada yükseköğrenim gören öğrenci sayısı 13 milyon iken 1995 yılında bu sayı 82 milyona ulaşmıştır. Ülkemizde de 1991-1992 yılında örgün öğretimdeki toplam öğrenci sayısı yaklaşık 450.000 iken 2003-2004 yılında bu sayı 1.168.724'e ulaşmıştır. Yani son 13 yılda öğrenci sayısı yaklaşık 3 kat artış göstermiştir. XXI. Yüzyılın bilgi çağı, bilgi toplumu, bilgi tabanlı ekonomi çağı olduğunu gören gelişmiş ülkeler artan yükseköğretim ihtiyacına cevap verebilmek için çeşitli çözüm yolları aramakta ve özellikle tüm dünyada yüksek öğretimin karşılaştığı finans problemlerini çözmek için eğitime yapılan harcamaları artırmaktadırlar.

Ülkemizdeki yüksek öğretimin temel amacı; insan hayatında var olan tüm sektörlerde başarılı görev yapacak sorumlu ve kabiliyetli vatandaşlar yetiştirmek ve kaliteli bir eğitim öğretim sonucunda kişileri diploma sahibi yapmaktır. Bugün ABD'de üniversiteler bir özel şirket mentalitesi ile faaliyet gösteriyor. ABD'de mezunlara "ürün" ve işverenlere de "müşteri" nazarıyla bakıyorlar. Başarıyı müfredat programlarıyla değil, mezunlarının başarıları ile ölçüyorlar. Piyasada müşteri bulamayan bir ürünün üretimine nasıl devam edilemezse, mezunları iş bulamayan ve işverenler tarafından beğenilmeyen bir üniversitenin de uzun süre açık kalması düşünülemez. O yüzden üniversite yöneticileri ve öğretim üyeleri piyasa ile irtibat halindedir ve piyasanın tenkit ve tavsiyeleri gayet ciddiye alınmaktadır. Gerekirse piyasayı tatmin için müfredat bile değiştiriliyor. O yüzden derslerde gerçek dünya ilişkilerine ağırlık vermek, endüstri ile ortak proje yapmak ve öğrencilerin firmalarda part-time çalışmasına imkân sağlamak ABD'de çok önemseniyor. İşte ABD böyle kalkınıyor. Biz bu nazarla neden ABD'yi örnek almıyoruz. AB sürecince Türkiye kendini bu tür uygulamalara hazırlamalıdır. ABD'de üniversitelerin yaygınlaştırılması bir buçuk asır öncesine dayanır ve ekonomiyi desteklemek amacıyla yapılmıştır. Bu üniversitelerin misyonu, topluma ihtiyaç duyduğu eğitim, bilimsel araştırma ve yerinde hizmeti sunmaktı. ABD'nin tarım ve teknolojide dünya lideri olmasında eğitime yapılan bu yatırımın büyük etkisi olmuştur. Avrupa Birliği 2000'de Lisbon'da "2010 yılına kadar dünyada rekabet gücü en yüksek ve bilgi-tabanlı en dinamik ekonomi olmak" hedefini benimsemiş ve uygulamaya koymuştur. Bu hedefe ulaşmada en mühim rol üniversitelere düşmektedir. Acaba Türkiye'nin 2010 hedefi nedir?

XXI. yüzyılda Türk yükseköğretim kurumlarının, üyesi olmaya çalıştığımız AB'deki kurumlarla yarışabilmesi, bilimde ileri ülkelerin oluşturduğu uluslararası platformda en saygın konumlara erişmesi, Avrupa'nın en iyi 50 üniversitesi içerisinde birden fazla üniversitemizin yer alması, üniversite kapılarında bekleyen lise mezunlarına daha fazla kontenjan oluşturması ve çağ nüfusunun en az %50'sinin yükseköğrenim eğitimi alabilmesi, ABD'nin yapmış olduğu gibi ülkemiz ekonomisine katkı yaratacak şekilde yurt dışından öğrenci çekebilmesi, ve yukarıda belirtilen amaçlarını gerçekleştirebilmesi için:

- Öğrenci başına yapılan harcamanın, en az OECD seviyesi olan 8.000$ ın üzerine çıkarılması,
- AR-GE harcamaları için kısa zamanda GSYİH'nın %1'nin orta vadede ise en az %2'sinin ayrılması,
- Öğretim elemanı ihtiyacının karşılanması için üniversitelere yeteri sayıda ve yıllara göre artan oranda yeni araştırma görevlisi tahsisinin yapılması ve gerekli hallerde bu elemanların gelişmiş üniversitelere gönderilmesi şarttır.

Almanya Disiplinli Eğitim Sayesinde Kalkındı!

Almanya, 1. ve 2. Dünya savaşı öncesinde süper güçtü. Her iki savaşta da ülke

harabeye döndü. Ancak onlar kalkınmasını ve süper güç olmasını bildiler. Alman bilim adamı Pof.Dr. Johannes Laehnemann bu başarılarını üç noktaya bağlıyor:

1- Prusya eğitiminin sağlamlığı.
2- Alman çalışkanlığı,
3- Protestan ahlâkı.

Avrupalı kendi dinlerinin ahlâkını başarı şartı olarak görürken, Türkiye'de bazı aydınların orta dereceli okullarda mecburi olarak öğretilen Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin kaldırılmasını istemeleri anlaşılır gibi değildir. Dinlerin gayesi iyi ahlâklı insanların yetişmesidir. Bugün Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde eğitime başlama yaşı 4-5'dir. Avrupalı, eğitimi bir devlet politikası görürken, ülkemizde eğitim bir hükümet politikası haline gelmiştir. Her hükümet değişikliğinde milli eğitimde bir takım yeni ve farklı müfredat programları ortaya koymakta ve böylece fırtınalı tartışmalar olmaktadır. Ülkemizde ne zaman eğitime ayrılan pay savunmaya ayrılan payı geçerse, o zaman Türkiye kalkınır, bilinçli ve kültürlü insanlar yetişir. Bugün Japonlar dünyaya ekonomik olarak meydan okuyorsa, iyi eğitim sisteminin sonucudur. 1999 yılında Japonya'ya gittiğimde eğitim sistemlerini araştırdım. Japonya'da Cumartesi günleri öğleye kadar eğitim öğretim devam etmekte ve tatiller çok kısa tutulmaktadır. Bir Japon çocuk okula başlarken önce fabrikaya, ardından Nagazaki ve Hiroşima'ya götürülür. Japon öğretmen, öğrencilere; 'Bakın çocuklar bu fabrikadaki makineleri sadece Japonlar yapıyor. Düşmanımız çok. Sakın tembel olmayın iyi çalışın' der. Biz ise tarihe altın sayfalarla yazılan, 'Çanakkale Geçilmez' destanını yeni nesillere öğretemiyoruz. Bizim yerimizde Japonlar olsaydı nesillerini nasıl yetiştirirlerdi acaba? Japonlar, bilim ve teknik transferi için Avrupa'ya mühendisleri işçi olarak gönderirken, Türkiye daha okur-yazar olmayan, köyünden dışarıya adımını atmamış insanlar göndermiştir.

Ülkelerin kalkınması meslek, teknik ve teknolojiyle mümkün olur. Bu nedenle teknik ve teknolojiye yönlendirilen çocukların zeki ve en azından orta seviyede olmaları gerekir. Sanat okullarına öğrenci ilkokul çağında yönlendirilmelidir. İşe yaramayan veya kafası çalışmayan öğrencilerin meslek okullarına yönlendirilmesi son derece yanlıştır. Diğer yandan meslek okulları batıda olduğu gibi özendirilmeli ve cazip hale getirilmelidir. Bugün Türkiye'de meslek okullarının oranı genel liselere göre çok düşük seviyededir. Batı da ise meslek liselerinin genel liselere göre oranı yüzde 55-65 seviyesindedir. Türkiye ise hâlâ meslek okullarının lüzumu üzerine kafa yoruyor ve beyhude tartışmalar yapılıyor.

Eğitimde Bugün Almanlar 'Ahilik Sistemi'ni Uyguluyor

Tarihimizde Ahilik adı altında kurulan esnaflık sisteminde çağdaş sanat okullarının işlevi yerine getirilmiştir. Pratik bilgiler eğitimi usta-çırak ilişkisi içinde öğrenilir. Bugün 'Ahilik eğitim sistemini' Almanya uyguluyor ve başarılı olmuştur. Zamanın Devlet Bakanı Yusuf Bozkurt Özal bir hatırasında, Türk Milli Eğitim Bakanı'nın Alman meslektaşına, 'Sizin burada uyguladığınız meslek eğitimini biz de Türkiye'de uygulamak istiyoruz' talebine Alman Bakanının gülerek, 'Biz bu eğitim sistemini Ahilik'ten aldık' cevabı Türk heyetini şaşırtmıştır. Biz kendi öz kültür ve geleneklerimizi bir kenara atarak başka ülkelerden model dileniyoruz.

Eğitim'de Kalkınma Modeli: Güney Kore Örneği

Eğitimde global vizyon ve misyon ile ilgili olarak yaptığı reformlarla yarım asırda harabeler arasından yükselip yeni bir ekonomi devi olan Güney Kore örneği de Türkiye için önemli bir modeldir. 1945 yılında Japon işgalinden kurtulup bağımsızlığına kavuşan Güney Kore, 1950'de Kuzey Kore işgaliyle başlayıp 3 yıl süren iç savaşın büyük tahribatına rağmen, bir nesil içinde bir ekonomi devi meydana getirdi. 1971'de $277 olan kişi başına gelir, 2001'de $16,100'e ulaştı. Bu başarının oluşmasında çalışkan ve beceri sahibi işgücü yetiştiren eğitimin büyük payı olmuştur. Türkiye'nin Güney Kore tecrübesinden alacağı çok dersler vardır. Güney Kore, eğitim, modernleşme ve globalleşme sürecine taahhüdünü sürdürürken, geleneksel değerleri de tesis ve teyid etmektedir. 1995 tarihli "Kore'nin 21. yüzyıl Vizyonu" adlı eğitimle ilgili hükümet raporunda, eğitim programının hedefi, "Öğrencileri dünya vatandaşı olmaya teşvik etmek ve böylelikle çeşitliliğe açıklık, geniş perspektif oluşturma, diğer ülkelerin değişik gelenek ve kültürlerini anlama, çevre sorunlarına, değişik

bölgeler ve ırklar arasındaki anlaşmazlılara hassas olma" şeklinde açıklanmıştır. Böylelikle, çeşitlilik ve farklılığa tolerans ve açık-fikirliliğe daha büyük vurgu yapılmaktadır.

Güney Kore'de 2001 yılında Eğitim Bakanlığı, "Eğitim ve İnsan Kaynakları Geliştirme Bakanlığı" olarak yeniden yapılandırılmış ve Eğitim Bakanı'nın statüsü eğitim ve insan kaynakları gelişimi ile ilgili politikaların formüle edilmesi ve koordinasyonundan sorumlu başbakan yardımcılığına yükseltilmiştir. Yeni bakanlık, öğrencileri küresel girişimci, tekniker ve araştırmacı topluma katılmaya daha iyi hazırlamak ve böylelikle bilgi-tabanlı ekonominin zorluklarını yenme gayesiyle tesis edilmiştir. Türkiye'de olduğu gibi; Güney Kore'de de, üniversite giriş sınavı çocukları yıllarca bir "sınav cehennemi" içinde kıvrandırıyordu. Bazı elit Güney Kore'li aileler bir sektör haline gelen özel dershaneler ve kurslar için ayda $2000'a varan ücretler ödüyordu. Ezberciliği ve test çözme mekanik becerisini ön plana çıkaran ve defalarca değiştirilen bu eski sistem, 1995'de başlayan bir eğitim reformunun parçası olarak temelden değiştirilmiş ve 2002'de yürürlüğe konmuştur. Yeni sistem, genel bilgi ve yetenek imtihanı ile beraber öğrencilerin kişisel okul dosya kayıtlarını, makale yazmayı ve mülakatı ön plana çıkarmaktadır. Bu şekilde Lise eğitiminin öğrencinin çok yönlü gelişimine anlamlı bir katkı yapması, yani aslî görevine dönmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, üniversitelerden mezuniyet için gerekli kredi sayısının da ABD'de olduğu gibi 120 olması hedeflenmiştir.
İşte önümüzde Güney Kore gibi model alabileceğimiz ve bu modele göre geliştirebileceğimiz bir eğitim sistemi var. Eğitim sistemi bir devlet politikası olmalıdır. Zorunlu eğitim sekiz yıla çıkartılmıştır. Sekiz değil, 11 yıla çıkartılmalıdır. Ancak, eğitimde reform yapılırken, önceden sosyo-kültürel ve maddi alt yapı oluşturulmalıdır. 'Ben yaptım oldu mantığı' eğitim için bir yıkımdır. Türkiye eğitimle, bilimle ve üretimle gelişir. Bunun için üniversitelerimize büyük görev düşmektedir. Türkiye'de toplam üniversite sayısı il sayısına dayandı. Her vilayet bir üniversite ister oldu.. Bu üniversiteler ne kadar sanayi ile iç-içeler!... Cevaplandırılması gereken soru budur!

Sonuç: Kalkınmanın Yolu Eğitimden Geçmektedir

Hiçbir şey nedensiz değildir. Eğer bir çocuk öğrenemiyorsa; bunun bir nedeni vardır. Öğretmenler, çoğunlukla; karşısına her zaman öğrenmeye hazır bireyler geldiğini varsayarak öğretmenliklerini icra etmektedirler. Oysa bu gerçekçi bir neden değildir. Bir çocuğun, okula gelerek, öğrenmeye hazır olması; öncelikle bilişsel, duyuşsal, sosyal ve fiziksel bir hazır bulunuşluğu gerektirir. Bütün bu unsurların bir bütün olarak gerçekleştiği bir öğrenci bulmak ise imkânsızdır.

Her çocuk öğrenebilir. Eğer öğrenemiyorsa; okula başlama hazır bulunuşluklarından birinde bir sorun var demektir. Bu nedenle;

1- İlkokuldan üniversiteye kadar öğrencileri sadece bilmek ve hatırlamaktan sorumlu tutan ve uzun süre yapılan çalışmaları sadece bir sınava bağlayan sistemde değişiklik yapılması gerekir.

2- Okullar, içerisinde ezberlemekle yükümlü insanların olduğu yerler olmaktan çıkarılmalı, gerçek hayatın, uygulamanın olduğu yerlere dönüştürülmelidir.

3- Kredi sayısının azaltılmasını standart ve kaliteyi düşürmek olarak görenlere şunu hatırlatmak lazım ki, modern eğitimin temel hedeflerinden biri çok şeyi değil "Öğrenmesini öğretmek"tir. Bununla birlikte öğrenciye ihtiyaç duyduğu bilgilere ulaşıp öğrenebileceği özgüvenini kazandırmaktır.

4- Ekonomik olarak kalkınmak ve muasır seviyeye ulaşmanın yolu eğitimden geçmektedir.

Kaynaklar:

1-Arık, İ. A. (1995). Öğrenme Psikolojisine Giriş, İstanbul: der Yayınları.
2-Başaran, İ. E. (1998). Eğitim Psikolojisi, 5. Baskı, Ankara: Aydan Web Tesisleri
3-Binbaşıoğlu, C. (1995). Eğitim Psikolojisi, 9. Baskı, Ankara: Yargıcı Mat.
4-Fidan, N. (1986). Okulda Öğrenme Ve Öğretme, Ankara:Kadıoğlu Matbaası.
5-Fidan, N. Ve M. Erden (1987). Eğitim Bilimine Giriş, 2. Baskı, Ankara.
6-Kılıççı, Y. (1989). Okulda Ruh Sağlığı, Ankara: Tipo Matbaacılık.
7-Senemoğlu, N. (1998). Gelişim Öğrenme Ve Öğretim, Ankara: Özsen Mat.
8-Şahin, T. Yanpar. (2000). Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Ankara: Anı Yayıncılık,
9-Ülgen, G. (1997). Eğitim Psikolojisi, İstanbul: Alkım yayınevi.
10-Yılmaz, H. Ve A.M. Sünbül (2003). Öğretimde Planlama Ve Değerlendirme, Ankara:Mikro Yayınları.
11-Ren'e Guenon, Doğu ve Batı, Çev. Fahrettin Arslan, Yeryüzü Yayınları, İstanbul, 1980, s. 55.
12-Prof. Dr. Orhan Türkdoğan, Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları No: 858, Kültür Eserleri Dizisi: 106, 1. Baskı, Ankara, 1988 s. 444.
13-Millî Eğitim Bakanlığınca Yayınlanan "Cumhuriyet Döneminde Millî Eğitim" Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s. 47.
14-Prof. Dr. Mümtaz Turhan, Garplılaşmanın Neresindeyiz, Yağmur Yayınevi, İstanbul 1980, s. 21.
15-John Nef, Sanayileşmenin Kültür Temelleri, Çev: Prof. Dr. Erol Güngör, Kalem Yayıncılık, İstanbul, 1980, s. 49.
16-Cemal Yıldırım, Bilim Tarihi, 2. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983, s. 14.
17-Dr.Süleyman Doğan, Mutlu aile mutlu çocuk, Selis Kitaplar, İstanbul, 2002.
18-http://www.yok.gov.tr
19-http://www.meb.gov.tr
20-http://ed.sjtu.edu.cn/ranking.htm
21-www.bsfakademi.net, Prof. Dr. Yunus. A. Çengel Nevada Üniversitesi, Nevada.

Oğuz Saygın
bilgi@oguzsaygin.com

Eğitimcinin Eğitimi

Bir eğitimcinin binlerce insana ulaştığı düşünülürse, ona verilecek eğitimin önemi daha iyi anlaşılır. Eğitim faktörü ne kadar önemliyse, bunun sunumunu yapan eğitimci de o kadar önemlidir. Ülkemizde eğitim konusunda bir atılım gerçekleşecekse, buna eğitimcilerden başlamak gerekir. Eğitimcilere verilecek ilk eğitim, kişilerin farklı öğrenme biçimlerine sahip olduğu ve onlara kendi öğrenme sistemleriyle nasıl yaklaşılacağı konusudur.

Eğitimcinin eğitiminden bahsetmek için her şeyden önce öğretim ve eğitim kavramlarına açıklık getirmek gerekir. Tarihin ilk çağlarından itibaren insanların eğitim üzerinde en çok tartıştığı kavramlar; "eğitim, öğretim, öğretmen, öğrenmek ve düşünmek" dir.

Hayatın her aşamasında gereken bilgi, beceri ve alışkanlıkları kazanmak amacıyla yapılan çalışmalar "**Öğretim**" olarak tanımlanır. "**Eğitim**" ise insan davranışlarında olumlu yönde değişim meydana getiren bir disiplin sürecidir.

Öğrendiğimiz birçok şeyin davranışlarımızda büyük bir etkisi olmazken, iyi planlanmış ve iyi bir eğitimci tarafından verilen eğitimin hayatımızda önemli değişiklikler yapması mümkündür.

Aslında bütün çocuklar bir dahi adayı olarak doğarlar. Aynı şansa sahip olarak ilköğretime başlarlar; ancak yeterli eğitimi alamazlarsa okul hayatından hayat okuluna atılınca hiç de alışık olmadıkları durumlarla karşılaşırlar. Okul hayatında öğrenmeyi öğrenmediklerinden iş hayatında başarısızlık yaşarlar. İlköğretimin 5. sınıfına kadar süren dönemde parlak fikirler üreten ve kendi çaplarında buluşlar yapan çocuklar, lise ve üniversite sınavlarına hazırlanırlarken dengesiz beslenerek test çözüyorlar. Dengesiz beslenme ile fiziksel güçlerini, tekdüze çalışmayla da zihinsel güçlerini kaybediyorlar. Birçok şirkette verdiğim eğitimlerde sorduğum bir soru var : "Dere kenarında sandalı olan bir çoban, kurt, kuzu ve bir tutam otu derenin karşı tarafına geçirmek istiyor, ancak her seferinde bunlardan sadece bir tanesini geçirebiliyor. Kurt kuzuyu, kuzu da otu yemeden bunları nasıl karşıya geçirebilir?" Birçok üst düzey yönetici biraz düşündükten sonra bu soruya cevap buluyorlar. Ancak bir ilköğretim okulunda 4. sınıf öğrencileriyle yaptığım bir çalışmada bu soruyu yöneltince öğrencilerden biri bana şöyle dedi. "Öğretmenim o kurt kuzuyu yemez mi?" O zamana kadar büyüklerden bana böyle bir soru gelmemişti. Biraz düşündüm ve "o kurt sizin bildiğiniz kurtlardan değil küçük bir kurtmuş" dedim. Başka bir öğrenci ise şöyle dedi; "o küçük kurt kuzuyu nasıl yiyecek ?" Olayın içinden çıkamayacağımı anlayınca "yeter artık başka soru sormayın ve soruyu çözün" dedim.

Bu ve buna benzer birçok olay bana çocuklarımızın ilköğretimin başında işlenmeye açık bir zekaya sahip olduklarını ve bunun işlenmesi için işini çok iyi bilen eğitimcilere ihtiyaç olduğunu gösterdi.

Bir eğitimcinin binlerce insana ulaştığı düşünülürse eğitimciye verilecek eğitimin önemi daha iyi anlaşılır. Davranışlarımızda olumlu yönde değişiklikler yapan eğitim faktörü ne kadar önemliyse, bunun sunumunu yapan eğitimci de o kadar önemlidir. Ülkemizde eğitim konusunda bir atılım gerçekleşecekse buna eğitimcilerden başlamak gerekir. Eğitimcilere verilecek ilk eğitim, kişilerin farklı öğrenme biçimlerine sahip olduğu ve onlara kendi öğrenme sistemleriyle nasıl yaklaşılacağıdır.

Eğitim, eskiden bir grupta bulunan insanlara aynı metotlarla sunulurken, şimdi bu iş, kişilerin bireysel farklılıkları dikkate alınarak yapılıyor. Son yıllarda yapılan araştırmalar, öğrenme konusunda insanların 4 farklı gruba ayrıldığını ve her grubun kendine hitap eden eğitimcilerden daha çok etkilendiğini ortaya çıkarmıştır. Bir eğitimci, eğitim verdiği gruptaki insanların 4 farklı öğrenme stiline sahip olduklarını bilir ve sunumunu ona göre yaparsa, çok daha başarılı olur.

4 Farklı Grup ve Öğrenme Modelleri

Eğitim eskiden bir grupta bulunan in-

sanlara aynı metotlarla sunulurken 2000'li yıllarda artık bu iş kişilerin bireysel farklılıkları dikkate alınarak yapılıyor. Son yıllarda yapılan araştırmalar, öğrenme konusunda insanların 4 farklı gruba ayrıldığını ve her grubun kendine hitap eden eğitimcilerden daha çok etkilendiğini ortaya çıkarmıştır. Bir eğitimci, eğitim verdiği gruptaki insanların 4 farklı öğrenme stiline sahip olduklarını bilir ve sunumunu ona göre yaparsa çok daha başarılı olur. Son yıllarda eğitim dünyasına damgasını vuran bu öğrenme modellerini birlikte inceleyelim:

1.Neden Sorusunun Açıklamasını Bekleyenler: Bu gruptakiler, bir bilgiyi öğreneceklerse önce bu bilgiyle ilgili neden sorusunun cevabının açıklanmasını beklerler. Bu bölümde eğitimcinin insanları motive etmesi gerekir. Bu gruptakiler; verilecek bilginin tecrübeleriyle, yaptıkları işlerle ve kariyerleriyle ne derece ilişkili olduğu anlatıldığında olaya ilgi duyarlar. Bunlar daha çok dinleyerek ve fikir alışverişinde bulunarak öğrenmeyi tercih ederler. Derse dahil olmak ve anlatılan konuları hissetmek, bu tipteki öğrenciler için çok önemlidir. İnsanlarla ve değerlerle ilgilenirler.

2.Ne Sorusunun Açıklanmasını Bekleyenler: Bu gruptaki insanlar, organize edilmiş ve mantıklı bağlantılarla örgütlenmiş bilgilere ilgi duyarlar. Eğitimcinin alanında uzman olması onları motive eder. Bunlar, motivasyondan çok içerik üzerinde dururlar. Mevcut bilgiler ile kişisel gözlemlerini bütünleştirmekte çok beceriklidirler. Parçadan bütüne doğru öğrenmeyi tercih ederken yeni düşünce kavram ve modellerle ilgilenirler.

3.Nasıl Sorusunun Açıklanmasını Bekleyenler: Bu gruptaki insanlar, öğrendiklerinin uygulanmasını görmek isterler. Deneme yanılma yoluyla öğrendiklerinden büyük zevk alırlar ve gerçek öğrenmenin bu olduğunu düşünürler. Teorileri test etmekten hoşlanırlar. Uygulama imkânı sunmayan derslerde ilgi problemi yaşarlar. Bu gruptakiler için eğitimci, uygulamalar yaptırıyorsa onlar için ideal bir eğitimcidir.

4.Nerede Kullanılabilir Sorusunun Açıklanmasını Bekleyenler: Bu gruptakiler, öğrendiklerini hayatta nerede kullanabilirim sorusunu soranlardır. Bunlar karşılaştıkları problemleri çözmek için öğrendiklerini kullanmaktan hoşlanırlar. Yeni durumlara sezgi yoluyla çözüm önerileri getirirler. Fakat bir çözüme nasıl ulaştıklarının rasyonel bir açıklamasını yapmakta zorlanırlar.

Bu gruptakiler, eğitimcinin bir danışman, bir akıl hocası olmasını isterler. Bütün bunlar göz önüne alındığında eğitimcinin dört temel soruya da cevap veren ve dört farklı özelliği de kendisinde bulunduran bir kişi olması gerektiği or-

taya çıkar. Bir eğitimci yüzlerce kişinin hayatını değiştirebilir. Bu yüzden eğitimcinin eğitimi çok önemlidir. Bununla ilgili olarak, aşağıda kimsenin başarılı olamayacağını düşündüğü 30 çocuğun hepsi ile ayrı ayrı ilgilenen ve onları motive eden bir öğretmenin onların hayatlarına nasıl etki ettiğini okuyacaksınız: ABD'de çoğunlukla zencilerin yaşadığı çok fakir bir bölgede eğitimciler bir araştırma yaparlar ve bu araştırmanın sonucunu bir rapor haline getirirler.Ortaya ilginç bir rapor çıkar. Bu raporu inceleyen eğitimciler bu çocukların hayatlarının üzüntü ve sıkıntılarla geçeceğini bir çoğunun uyuşturucu kullanacağını ve hapishane ile tanışacağını tahmin ederler. Bu rapora göre bu çocukların hiçbiri saygın bir meslek sahibi olamayacaklar, topluma üretici olarak değil, tüketici olarak katılacaklardır. Rapor dosyalanarak kütüphaneye konur ve uzun yıllar bu raporla kimse ilgilenmez. 30 yıl sonra tez hazırlığı yapan bir psikoloji öğrencisi kütüphanenin tozlu rafları arasında bu raporu bulur. Raporda adı geçen kişilerin durumlarını araştırmaya karar verir. Araştırmalarının sonucunda bunlardan birini bulur. Raporda yazıldığının tam aksine, statü atladığını ve saygın bir avukat olduğunu görür. Diğer arkadaşlarının durumunu soran araştırmacıya avukat tüm arkadaşlarının da başarılı birer insan olduğunu ve hepsinin statü atladığını söyler. Bunun nasıl gerçekleştiğini sorduğunda avukat olan kişi tüm arkadaşlarını bir araya getirebileceğini ve bu sorunun cevabını birlikte verebileceklerini söyler. Bir akşam yemeğinde tüm sınıf toplanır. Hepsi de başarılı ve kendilerine güvenen insanlardır. Başarılarının sebeplerini açıklarken hepsi bir noktada birleşirler. Onları bu başarıya hazırlayan çok sevdikleri bir öğretmendir!

Bu öğretmen onları tüm olumsuzluklara rağmen başarabileceklerine inandırmış ve onlara şöyle demiştir: "Hayatta başarısızlık diye bir şey yoktur. Başarısızlık dediğimiz şey sadece sonuçlardır". İnsan isterse tüm zorlukların üstesinden gelebilir. Engeller, önüne durmak için değil, aşmak için vardır Her sabah öğrencilerin tahtaya ve defterlerine yazdıkları bir cümle vardır: Öğrenciler bir müddet sonra bu sözün doğruluğunu görürler. Ve gerçekten başaracaklarına inandıkları her şeyi yapabildiklerinin farkına varırlar.
"İnsan, başaracağına inandığı her şeyi başarabilir!"

Ayrıca öğretmenleri onlardan seçmek istedikleri mesleğin ve bulunmak istedikleri durumun bir resmini çizmelerini ister. Her gün bu resmi çizen öğrenciler günde bir çok defa kendilerini hedeflerine ulaşmış gibi görürler ve sürekli olarak birbirlerini motive ederler.
Evlerinde ve çevrelerine yaşadıkları tüm olumsuzluklara rağmen çocuklarda müthiş bir heyecan meydana gelir. Bir müddet sonra tüm sınıf başaracağına inanır ve başarıyı çok yakınında görmeye başlar. Hepsi kendilerine bir model seçer, seçtikleri modeller kendilerinin düşledikleri hedefleri gerçekleşmiş olan kişilerdir.

Ayrıca öğretmenleri onlara her gün şu sözü de yazdırır:
"Eğer dünyada bir insan bir işi başarabiliyorsa, bunu herkes öğrenebilir!"

Sürekli olarak beyinleri başarıya programlayan çocukların hepsi hedeflerine ulaşır. Diğer insanlara imkânsız gibi gelen bu başarı öyküsü, bir öğretmenin tüm olumsuzluklara rağmen öğrencilerini başarıya inandırması ve başarıya şartlandırmasıyla gerçekleşmiştir.

Prof. Dr. İsmet Barutcugil
ibarutcigil@yahoo.com

Yüksek Performanslı Eğitici Olmak

Bir eğitici, belirli kişisel niteliklere, bilgi ve becerilere ve en önemlisi olumlu zihinsel tutuma sahip olmalıdır. Eğiticinin, üstlendiği rolleri ve görevleri başarıyla yerine getirebilmesi için belirli kritik yetkinlikler bulunmaktadır. Bu nedenle, eğiticiliği meslek olarak seçmek isteyen, ya da kurumlar tarafından eğitici olarak seçilen veya yetiştirilmek istenen kişilerde bu yetkinliklerin aranması gerekir.

Öğrenmek ve öğretmek bir madalyonun iki yüzüdür. Birbirinden oldukça farklı boyutları vardır. Bir eğitici, karşısındaki kişide bir davranış değişikliği (öğrenme) gerçekleşinceye kadar hiçbir şey öğretmiş olamaz. Eğitici, belki çok şeyler söylemiş (öğretmiş) olabilir. Ancak, dinleyenin performansı değişmediği sürece henüz hiçbir şey öğrenilmiş değildir. Kısaca; öğretmek, söylemek ve bilgi aktarmaktır. Buna karşın, öğrenmek davranış değişikliği ve performans iyileşmesidir.
Ne yazık ki, bazı eğiticiler bu temel farkı fark edememektedirler. Çünkü kendilerine karşılarındaki kişilerin öğrenebilmesi için nasıl öğretmeleri gerektiği öğretilmemektedir.

Bir öğretme ihtiyacı, ya da ortamı olduğunda, çoğu eğiticiler, bilinçsizce, daha önce karşılaştıkları yüzlerce öğretmenin zihinlerindeki modellerini izlemektedirler. Bu modeller de davranış geliştirme ve performans iyileştirme açısından her zaman en iyi modeller olamamaktadır.
Günümüzde, öğrenmeyi de, öğretmeyi de gerçekten bilen ve gerçekleştirebilen eğiticilere giderek artan bir ihtiyaç bulunmaktadır. Değişen ekonomik, sosyal ve teknolojik koşullar karşısında organizasyonlar, çalışanlarının davranışlarını değiştirmek ve performanslarını iyileştirmek zorunluluğunu duymaktadır. Bu nedenle, stratejik öncelikleri arasında eğitim ve geliştirmeye giderek daha fazla yer vermektedirler.
Bu durum, eğitimi önemli ve kazançlı bir iş alanı ve eğiticiliği de çekici bir meslek konumuna getirmektedir. Bu alanda iş yapmak, eğitim şirketi kurmak isteyenler son yıllarda giderek artmaktadır. Ancak, eğiticiliği bir meslek olarak düşünenler, her şeyden önce, bu işin etkili bir şekilde yapılabilmesi için bazı zorlukları, ciddi sorumlulukları ve önkoşulları olduğunu bilmelidirler. Bir eğitici, belirli kişisel niteliklere, bilgi ve becerilere ve en önemlisi olumlu zihinsel tutuma sahip olmalıdır. Eğiticinin, üstlendiği rolleri ve görevleri başarıyla yerine getirebilmesi için belirli kritik yetkinlikler bulunmaktadır. Bu nedenle, eğiticiliği meslek olarak seçmek isteyen, ya da kurumlar tarafından eğitici olarak seçilen veya yetiştirilmek istenen kişilerde bu yetkinliklerin aranması gerekir.

Eğitim, gerçekten severek ve isteyerek yapılmadığında başarının sağlanamayacağı bir iştir. Başarılı eğiticiler eğitim vermeyi gerçekten arzulayan insanlardır. Eğiticiliği bir iş ve meslek olarak yalnızca tutkuyla sevenler bu alanda başarılı ve uzun soluklu olurlar.

Yüksek performanslı eğiticiler, işlerine odaklanırlar ve ne yapacaklarını bilirler. Konularında kendilerini yetiştirmişlerdir. Uzmanlıkları ile katılımcıların güvenini ve saygısını kazanırlar. Bu eğiticiler aynı zamanda işlerini nasıl yapacaklarını da iyi bilirler. Farklı eğitim yöntemlerinin nasıl işlediğini ve nasıl sonuçlar verdiğini deneyerek öğrenmişlerdir. Yöntemler konusundaki ustalıkları ile eğitimin temposunu, canlılığını, esnekliğini ve etkinliğini olumlu yönde geliştirirler.

Eğitimlerde bilgi ve deneyimini etkili bir biçimde aktaran, katılımcıların eğitim amaçları doğrultusunda yeni bilgi, beceri ve tutumlar kazanmasını sağlayabilen eğiticiler yüksek performanslı eğiticiler olarak kabul edilebilirler.

Yüksek performanslı eğiticiler, işlerine odaklanırlar ve ne yapacaklarını bilirler. Konularında kendilerini yetiştirmişlerdir. Uzmanlıkları ile katılımcıların güvenini ve saygısını kazanırlar.

Bu eğiticiler aynı zamanda işlerini nasıl yapacaklarını da iyi bilirler. Farklı eğitim yöntemlerinin nasıl işlediğini ve nasıl sonuçlar verdiğini deneyerek öğrenmişlerdir. Yöntemler konusundaki ustalıkları ile eğitimin temposunu, canlılığını, esnekliğini ve etkinliğini olumlu yönde geliştirirler. Uygun yöntemleri yerinde ve zamanında kullanarak eğitimden beklenen sonuçları alırlar ve saygınlıklarını artırırlar.

Yüksek performanslı eğiticilerin belki de en önemli özellikleri işlerini sevmeleri ve niçin bu işi yaptıklarını çok iyi bilmeleridir. Eğiticiliği seçmelerinin anlamlı ve haklı gerekçeleri vardır. Mesleklerine inanmakta ve değer vermektedirler. Kendini gerçekleştirme, kişisel bütünlüklerini kanıtlama, kendileri için çok anlamlı ve önemli olan misyonları yerine getirme gibi duygular yaşarlar. Bunlar, o kişilerin iş tatmini sağlayan içsel ödülleridir. Başarılı eğiticiler, istedikleri ve sevdikleri işi yaptıkları için eğiticiliğin gerçekten güç ve yorucu olan uğraşlarını eğlenceli ve kolay bulurlar.

Eğiticinin İşi ve Rolü

Eğiticinin rolü, yalnızca bilgi, beceri ve davranış geliştirmeye yönelik bir eğitim materyalini karşısındakilere aktarmak değildir. Eğitim süreci içinde bir eğitici farklı roller üstlenmek durumundadır. Bu rollerde başarılı olmak için de farklı beceriler geliştirmesi gerekmektedir.
Bir eğiticiden artık; eğitim ihtiyaç analizinin yapılması, eğitimin tasarlanması, materyalin yazılması ve hazırlanması, grubun yönetilmesi, sonuçların değerlendirilmesi ve eğitimin işe transferinin izlenmesi gibi görevler de beklenmektedir.
Eğitici, izleyicilerinin kendisinden eğitimin konusuna, yöntemlerine ve gruba hâkim olmasını beklediğini bilmelidir. Yetişkin eğitiminde bir eğitici, bir öğretmen değildir. Kendisinden beklenen kolaylaştırıcı danışman rolünü oynamasıdır.

Başarılı bir eğitici öncelikle, eğitim vereceği grubun öğrenme ve geliştirme ihtiyaçlarını belirler, konu ve kapsamı buna uygun olarak düzenler. İçeriği ve yöntemi, amaçları ve ihtiyaçları karşılayacak şekilde geliştirir ve kullanır. Öğrenme deneyimlerini uygun teknik ve materyallerle bütünleştirir. Eğitim sırasında öğrenmeyi kolaylaştıran ve destekleyen bir ortam oluşturur, karşılıklı etkileşim için uygun bir uygun bir hava yaratır. Kazandırmayı amaçladığı bilgi, beceri ve davranışlar için bir ilham kaynağı ve rol modeli oluşturur. Eğitim sonunda da sonuçları değerlendirir ve öğrenme ihtiyaçlarını yeniden gözden geçirir.

Eğiticinin en belirgin rolü sunucu olmasıdır. Bir eğitici, bilgisini ve düşüncelerini sunma konusunda yetenekli olmalıdır. Böylece, katılımcıların dikkatlerini çekebilir ve bilgiyi tam ve doğru bir şekilde aktarabilir. Ancak eğitim, bunun çok daha ötesinde bir iştir. Eğitim sürecinin aşamalarını düşündüğümüzde, çok sayıda yeteneğin gerekli olduğu ortaya çıkar. İhtiyaç analizi için gereken beceriler sunuş için gerekenlerden farklıdır. Bir eğitim programını tasarlamak değerlendirmekten, kaynak materyali hazırlamak için gerekli olan beceriler de grubu yönetmek için gerekli olandan çok farklıdır. Tüm bunların ötesinde de eğiticinin eğitim sırasında, öncesinde ve sonrasında birçok rolü yerine getirmesi gerekir.

Eğitici, konusunun uzmanı olmalı ve konuyla ilgili geniş bir bilgi ve tecrübe birikimine sahip bulunmalıdır. Rehber, danışman, lider ve rol-model olabilmelidir. Etkili bir yönetici olarak planlama, organizasyon, yönetme, koordinasyon, denetleme ve değerlendirme görevlerini başarı ile yapabilmelidir. Yaşam boyu öğrenmeye açık olmalıdır Yenilikçi ve yaratıcı olması, dinleyicilerine ilham ve cesaret vermesi de kendisinden beklenen roller için gereklidir. Bütün bunların ötesinde, etkili iletişim becerilerine sahip olmalı, dinlemeli, kendini iyi ifade edebilmeli, ikna edebilmeli ve yazabilmelidir.
Bu listeye şüphesiz çok daha fazla rol eklenebilir. Hemen hiç kimse bu rollerin tümünde mükemmel olamaz. Bu durumda yapılması gereken, güçlü olunan yönlerin farkında olmak ve onları öne çıkaracak şekilde davranmak ve zayıf olunan yönleri gidermenin yollarını aramaktır. Bu durumlarda zayıf yönlerin geliştiril-

mesine çalışılabileceği gibi bazı durumlarda da diğer eğiticilerden, katılımcılardan ya da dışardan yardım isteme yoluna gidilebilir. Önemli olan eğitimin yolunda gitmesi ve katılımcıların memnun ayrılmasıdır.
Bunu sağlayabilmek için özellikle, üç nokta büyük önem taşımaktadır.

Konu Uzmanı Olmak

Katılımcılar, eğiticinin kendi konusunda yeterli düzeyde bilgiye sahip olmasını beklerler. Eğitici konusunu ne kadar iyi bilirse ve iyi aktarabilirse saygınlığı o kadar artar. Bu nedenle, eğiticinin kişisel ve mesleki gelişmesinin önemli bir parçası konusuyla ilgili bilgileri derlemesi ve güncellemesidir.
Katılımcılar, şüphesiz eğiticinin her şeyi bilmesini beklemezler. Eğitici, bilmediği bir konu gündeme gelirse bilmediğini kabul etmeli, eğer katılımcılar arasında konusunun uzmanı kişiler varsa onlardan yararlanmasını bilmelidir. İleri düzeyde uzmanlık gerektiren konularda konuk konuşmacılar davet etmek, konu hakkında bir "uzman" görüşünü almanın yanı sıra, sunuş tarzı değişikliğini de sağlar ve eğitimi zenginleştirir.

Yöntem Uzmanı Olmak

Bir eğiticinin kullanabileceği çok sayıda eğitim yöntemi vardır. Bunların çoğunu bilmesi ve en az birkaçını rahatlıkla kullanabilecek düzeyde de yetkinliğe sahip olması gerekir. Bir eğitici, katılımcıların öğrenmesi için en iyi yöntemin hangisi olduğuna profesyonel bir şekilde karar verebilmelidir.
Çeşitli öğrenme yöntemleri konusunda uzmanlaşmak, her zaman kişisel ve profesyonel gelişmenin bir amacı olmalıdır. Bunun etkili bir yolu diğer eğitimcileri farklı yöntemleri kullanırken izlemek ve deneme fırsatları olduğunda –gerektiğinde risk alarak- bunları denemektir. Gerçek öğrenme ve gelişme, yalnızca riskler aldığımızda ve bildiklerimizin, alıştıklarımızın dışında yeni şeyleri denediğimizde gerçekleşir.

Grup Yöneticisi Olmak

Bu, bir eğiticide en çok aranan ve olmadığında en fazla eleştirilen beceriler arasındadır. Bir grubu yönetmek (kontrol etmek değil) için eğiticiler ileri düzeyde insanlar arası ilişki becerilerine ihtiyaç duyarlar. Oynanan rol ve tarz, duruma göre, motive ediciden lidere, arabulucudan danışmana değişiklikler gösterebilir. Eğiticiler, gruptaki bireylere olduğu kadar grubun atmosferine de duyarlı olmalıdır. Onlar, grubu olduğu kadar bireyleri de analiz edebilmelidirler. Uzman olmaları gerekmese de bireylerin ve grubun psikolojisini anlayabilmelidirler.
Konu ve yöntem uzmanlığı ile kıyaslandığında elde edilmesi en zor olan ve zaman alan beceri grup yönetimi becerisidir. İyi ve deneyimli bir grup yöneticisi, son derece güçlü bir iletişim becerisine sahiptir. Bu beceri, grup içinde güçlü ve kalıcı bir öğrenme deneyimini gerçekleştirecek sinerjiyi yaratacaktır. Grup yönetimi, bir eğiticinin kazanmak için gerçekten uğraş vermesi gereken ve büyük ölçüde pratikle kazanılabilen bir beceridir.

Yüksek Performanslı Eğiticilerin Seçilmesi ve Yetiştirilmesi

Eğitim, ilginç, zevkli ancak zor bir uğraştır. Eğiticilik, başlangıçta birçok kişiye çekici bir meslek olarak da görünebilir. Ancak, yukarıda belirtilen birçok kişisel özellikleri ve yetkinlikleri gerektirmesi, sürekli gelişmeye açık olması, kendini yenilemeyenlere yaşam hakkı tanımaması ve hepsinden önemlisi doğuştan varsa var olan, sonradan geliştirilme olanağı bulunmayan insan sevgisine dayanması, bu mesleği gerçekten zor kılmaktadır.
Bu meslekte bireysel çalışma imkânları vardır. Ancak, günümüzde konuların, hizmet beklentilerinin ve müşteri ihtiyaçlarının çeşitlenmesi ve genişlemesi bir eğitim organizasyonu içinde çalışmayı çok daha akılcı ve kazançlı kılmaktadır.
Bir organizasyonun, eğitim programlarını gerçekleştirmek için ihtiyaç duyduğu eğiticileri bulması için öncelikle iki konuda karar vermesi gerekmektedir.

1) Tam zamanlı, kadrolu eğiticileri işe almak ile yalnızca eğitimler vermek üzere gelen eğitim danışmanları ile çalışmak arasında bir seçim yapmak.

2) Eğiticileri, organizasyon içinden ve değişik bölümlerden, eğitici niteliklerine sahip yönetici, ya da çalışanlar arasından seçmek ile dışardan "yeni kan" olarak bulup işe almak arasında bir tercih yapmak.

Bu durumlar şüphesiz olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirilmeli ve kurumun beklentilerine, seçeneklerin maliyetlerine, konuların niteliğine, program-

ların esnekliğine, kalite ve tutarlılık özelliklerine verilen önem derecesine bağlı olarak karara varılmalıdır.
Eğitici seçiminde özgeçmişlerin ve başvuru formlarının dikkatli bir incelemesinden sonra, seçilen adaylarla telefon mülakatı yapılması ve özellikle iletişim (anlama, dinleme ve konuşma) becerisinin ve istekliliğinin test edilmesi doğru bir yaklaşım olacaktır.
Mülakat öncesinde adayın okul ve iş deneyimi ile bilgilerin doğruluk derecesi kontrol edilmelidir. Mülakat sırasında da adayın sunum becerisi, program hazırlama yeteneği, eğitim yöntemleri bilgisi, konu uzmanlığı gibi yönlerin yanı sıra istekliliği ve eğiticiliğe olan özel ilgisi de araştırılmalıdır. Yaşamdaki inançları, amaçları, değerleri ve tutkuları üzerinde özellikle durulmalıdır. Bunlar eğiticiliğe uygun olmalıdır. Bilgi ve beceri belirli bir programla zaman içinde kazandırılabilir, ancak tutum geliştirmek zor ve zahmetlidir.

Deneyim, fiziksel uygunluk, görünüm, zekâ, olgunluk ve duygusal kararlılık ve eğitim durumu da dikkate alınacak diğer yönlerdir.
Bir eğitim organizasyonu, açık bulunan eğitici kadroları için başvuran adaylar arasından etkili mülakat tekniklerini kullanarak ve özellikle yukarıda belirtilen özellikleri ve yetkinlikleri arayarak seçim yapmalıdır. Seçme ve işe alma sürecinde özellikle deneyimli adaylar için daha önceki işlerinde gösterdikleri performansı ortaya çıkaracak sorular sorulmalıdır. Başka bir ifadeye, bir eğitici için gerekli yetkinliklerin son bir iki yıl içinde ne gibi durumlarda kullanıldığını, sonucun ne olduğunu ve benzer bir durumda bu yetkinliğin şimdi nasıl kullanılacağını araştıracak sorular sorulmalıdır.
Çoğu eğitici seçimi sürecinde, büyük olasılıkla, ikinci mülakatta adaydan bir sunum yapması istenir. Adaylar, bu durumda özel bir sunum yapmak isteği içinde bir mülakat jürisi önüne çıkarlar. Doğal olmayan ortam çoğu kez adayın gerçek yeteneklerini göstermesine fırsat vermez ve yanıltıcı bir izlenim yaratır. Bir veya birkaç kişiye sunum yapmakla doğal bir ortamda büyük gruba sunum yapmak arasında çok fark vardır.
Eğiticinin eğitiminde, uygun tutumun yeterli düzeyde olduğu varsayımıyla üç aşamalı bir süreç izlenebilir.

• **Eğitim aşaması: Aday, belirli bir konu** ya da sektör üzerinde mevcut kitap, kaynak ve notlarla bilgi açığını kapatarak kendini yetiştirir. Bu arada, sunum becerileri eğitimlerine katılır ve eğitim içinde provalar yapar. Bazı eğitim şirketleri, bu konuda gelişmiş yöntemlere, standart uygulamalara ve sertifika programlarına sahiptir.

• **Gözlem ve ısınma aşaması:** Aday, deneyimli bir eğitimci ile usta-çırak ilişkisi içinde çalışır. Eğitimlerde yardımcı eğitici rolü oynar. Özellikle eğitimin lojistik yönü, araç- gereç kullanımı ve eğitim düzeni konusunda bilgi ve görgü edinir.

• **Deneme aşaması:** Eğitici adayı, bazı eğitimlerde bir ya da iki bölümün verilmesinde görev alır. Deneyimli eğitici tarafından performansı izlenir ve kendisine iyi yaptıkları ve daha iyi yapabilecekleri konusunda geribildirimde bulunur. Eğiticinin eğitiminde etkili bir yöntem koçluktur. Eğitici adayı daha sonra, küçük gruplarla standart eğitimlerde çalışarak deneyim kazanır. Deneyim arttıkça risk düzeyi daha yüksek gruplara ve daha uzmanlık gerektiren konulara doğru geçişler başlayabilir.
Bir eğiticinin performansı konuya odaklanmasına, yapmak istediklerini yapabilmesine ve bu işe kendini adayabilmesine bağlıdır. Odaklanma, konuyu bilmeyi ifade eder ve bilgi eğer istenirse belirli bir süre içinde kazanılabilir. Yapabilmek, uygulama ve deneyim ile pekiştirilen platform becerileri anlamındadır. Uygun ortamlarda herkes beceri kazanabilir. Adanma ise zihinsel tutum ile ilgilidir. Bir kişi işine ve ilişkilerine olumlu bakıyorsa, zevkle ve istekle yapıyorsa, kendisiyle barışık ve insanlara karşı duyarlıysa kendini adayarak çalışır ve başarılı olur.

Fatma Beyza UÇAR
fatmabeyza@yahoo.com.tr

Türkiye'nin de Yararlanabileceği

AB Eğitim Programları

AB'deki eğitimle ilgili çalışmalar ilk olarak 1976'da başladı. Yaklaşık 10 yıl görüş alışverişi zemininde devam eden çalışmalar, 1986'da Erasmus Programı'nın uygulanmaya başlanmasıyla, bilgi alışverişinin ötesine geçti. Erasmus'la ilk kez 1986'da üye ülkeler arasında öğrenci değişimi yaşandı. 1992'deTek Pazar'ın kurulmasıyla, 'Eğitim' bir AB politikası haline geldi. Geçen çeyrek yüzyıldaki çalışmalar ve tecrübeler sonunda Socrates Programı oluşturuldu.

Eğitim şart... Türkiye'deki birçok konuşmanın sonu, ünlü şovmen Cem Yılmaz'ın reklam filmindeki gibi bu cümleyle biter. Avrupalı olmaya çalışan Türkiye'de, önümüzdeki dönemde 'eğitim şart' cümlesini daha sık duyacağımıza şüphe yok. Eğitimle ilgili problemlerin çözülmesi, Türkiye'deki bir çok sorunun çözümünü de katkıda bulunacak. Bu bilindiğinde Avrupa Birliği ile müzakere masasına konulacak dosyalardan birisi olan 'eğitim ve kültür' çok önem taşıyor. Türkiye'nin eğitim yatırımları ve nüfusun eğitim seviyesi, Avrupalı partnerlerine göre oldukça düşük. Türkiye'deki eğitim harcamaları GSYİH içinde yüzde 3,91'lik bir paya sahipken, Portekiz'de bu yüzde 5.69'a, Polonya'da ise yüzde 5.31'e ulaşıyor.

Eğitim Bütçesi Yetersiz

Zaten Aralık 2004'te yayınlanan AB Komisyonu İlerleme Raporu da, eğitimin bütçe içindeki payının yetersiz olduğunu ortaya koyuyor. Raporda şöyle deniliyor:
"Türkiye'de gayri safi milli hasıla içinde eğitime ayrılan kamu harcamalarının oranı yüzde 4 dolayındadır. AB ortalaması ise yüzde 5'tir. AB içinde en yüksek oran yüzde 9'a yaklaşmakta olan İsveç ve Danimarka'dır. Okulu terk oranları hâlâ çok yüksektir. Kız öğrencilerin okullaşma oranı son dönemdeki 'etkileyici ilerlemeye rağmen', özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da hâlâ çok yüksektir. Türkiye, eğitim ve mesleki-teknik beceriyi geliştirme alanlarındaki reform çabalarını sürdürmelidir. Üniversiteleri daha çok işgücü-piyasa yönelimli bir şekilde yapılandırabilmek için YÖK'ün yetkileri gözden geçirilmelidir. Türkiye aynı zamanda işgücü piyasası ile eğitim arasındaki bağları güçlendirmelidir."

Uyum Zor Değil

İlerleme Raporu'nda bu cümleler eğitim konusundaki eksiklerimiz olduğunu ortaya koyuyor ama uzmanlara göre Türkiye'nin eğitim ve kültür başlığı altındaki kapsamı sınırlı AB mevzuatına uyum sağlaması güç olmayacak. Ancak eğitim sistemindeki gerekli iyileştirmeler yapılmadığı takdirde Türkiye Avrupa emek piyasasında sıkıntılar yaratabilir. Bu da Türkiye'nin tam üyeliğine karşı olanların kullanabileceği en önemli koz haline gelebilir. Konuya Avrupa cephesinden bakmakta da yarar var. AB Komisyonu'nun 6 Ekim 2004 tarihli müzakerelerin başlatılması yönündeki tavsiye kararında, Türkiye'nin tam üye olacaksa eğitim düzeyini yukarı çekmesinin olmazsa olmaz olduğu vurgulanıyor. 6 Ekim 2004 tarihli raporda şöyle deniliyor: "Türkiye'nin nüfus dinamikleri, AB toplumlarının yaşlanmasını telafi etmek anlamında katkılar sağlayabilir. Bu bağlamda, Türkiye'de önümüzdeki on yıl içinde eğitim ve mesleki beceri alanında reform ve yatırımların gerçekleştirilmesinde AB'nin büyük çıkarı vardır. Türk ekonomisinin büyüme potansiyeli ve rekabet gücünü artırmak için eğitimde yeterli düzeyde kamu ve özel yatırımının gerçekleşmesi ve bu alan için özel bir dikkatin seferber edilmesi önemlidir."

Eğitimini Avrupalılaştırmak isteyen Türkiye, Avrupa'daki bir çok programdan da yararlanabilir. AB, mesleki eğitimin geliştirilmesinden öğrenci değişimine kadar bir çok konuda destek veriyor. Türkiye bu desteklerden 2005 yılından itibaren fiilen yararlanmaya başladı. Türkiye'nin 30 milyon euro katkıyla katıldığı bu programlardan 2005'de yalnızca 15 bin öğrenci yararlandı.

Avrupa Eğitim Programları

SOCRATES: Genel eğitim programı olan Socrates, eğitimin tüm alanlarını kapsıyor. 7'den 77'ye herkesin yararlanacağı bu programın çeşitli faaliyet alanları da var.

• **Comenius (Okul Eğitimi) Programı :** Okul öncesinden lise son sınıfa kadar olan genel eğitimi kapsıyor. Bu programla okul ortaklıkları kurulup, öğretmen ve öğrenci değişimi yapılıyor.

• **Erasmus Yüksek Öğretim Programı:** Yüksek öğretimin tüm seviyelerini kapsıyor. Üniversiteler arasında ortaklık kurularak öğrenci, öğretim üyesi değişikliği yapılabiliyor. Programdan yararlananlar, üye veya aday ülkelerin üniversitelerinde yarım/tam yıl okuma hakkına sahip olunabiliyor. Tüm masraflar da program kapsamında karşılanıyor. Öğretim üyeleri de değişim programından yararlanabiliyor.

LEONARDO MESLEKİ EĞİTİM PROGRAMI: Mesleki eğitimin kalitesinin artırılmasını ve güçlendirilmesini amaçlıyor. Mesleki eğitim almış kişiler, öğrenciler, genç işçiler, eğiticiler ve yeni mezunlar için üye ve aday ülkeleri ziyaret edebildiği gibi, eğitimcilerin ve mesleki eğitim uzmanlarının eğitimi için uluslararası değişim gerçekleştirilebiliyor. 2000-2006 yılları için 1,150 milyon Euro bütçesi olan programa, meslek içi eğitimle ilgilenen özel, kamu veya yarı kamu kuruluşları başvuru yapabilirken, özel kişiler başvuruları kabul edilmiyor.

YOUTH GENÇLİK PROGRAMI: 15-25 yaş arası gençlerin değişim ve gönüllülük programı. Bu programla Avrupalı gençlerin birbirlerini tanımaları ve gönüllü olarak toplumsal faaliyetlere katılmaları amaçlanıyor. Bu programlar kapsamında geçen yıl sonuna kadar 2 milyon Avrupalı öğretmen ve öğrenci değişim programlarından yararlandı. 2000-2006 yılları için toplam bütçesi 520 milyon euro. Değişim programları ve gönüllü hizmet etkinliklerine katılmak isteyen gençler, gençlik örgütleri, gençlere yönelik projelerden ve eğitim etkinliklerinden sorumlu kişiler, yerel yetkililer ve sivil toplum örgütleri başvuru yapabiliyor.

NEREYE BAŞVURULMALI?
Bu projelerin yürütülmesinde ülkemizde 'ulusal ajans' olarak da bilinen Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi sorumlu. Ulusal Ajans'a (www.ua.gov.tr) adresinden ulaşmak mümkün.

Hayat Boyu Eğitim

Türkiye'nin eğitimini Avrupa seviyesine çıkarma çabalarına AB de önemli destekler veriyor. Bunlara geçmeden önce Avrupa'nın eğitim politikasını özetlemekte yarar var. Hayat boyu eğitim... Avrupa'nın eğitim stratejisini özetleyen üç kelime.. Bu genel anlayışı üyelerini kabul ettiren Avrupa Birliği'nin ortak bir eğitim politikası yok. Üye ülkeler, eğitimin içeriği ve organizasyonu açısından özgür. Bu özgürlüğü rağmen birlik üyesi ülkeler işbirliği yapabiliyorlar. Avrupa'nın üye ülkelerine sunduğu eğitimle ilgili imkânları şu başlıklar altında toplamak mümkün:

• Uluslararası eğitim, mesleki eğitim ve gençlik ortaklıkları
• Değişim programları ve yurtdışında eğitim imkânları
• Yenilikçi öğretim ve eğitim programları
• Eğitimde yeni teknolojilerin kullanılması ve diplomaların karşılıklı tanınması
• Akademisyenler ağı ve mesleki uzmanlık
• Karşılaştırma ve politika üretme amaçlı danışma platformu.

Socrates'e Giden Yol

Avrupa Birliği'ndeki eğitimle ilgili çalışmalar ilk olarak 1976'da başladı. Üye ülkelerin eğitim bakanları ilk kez bundan 30 yıl önce biraraya gelerek, üye ülkelerdeki uygulamaları karşılaştırdılar. Yaklaşık 10 yıl görüş alışverişi zemininde giden eğitimle ilgili çalışmalar, 1986'da Erasmus Programı'nın uygulanmaya başlanmasıyla bilgi alışverişinin ötesine geçti. Erasmus'la ilk kez 1986'da üye ülkeler arasında öğrenci değişimi yaşandı. 1992'de Tek Pazar'ın kurulmasıyla ve Maastricht Anlaşması'yla 'eğitim' bir AB politikası haline geldi. Geçen çeyrek yüzyıldaki AB'deki eğitim alanındaki çalışmalar ve tecrübeler sonunda Socrates Programı oluşturuldu.

Yurtdışında Eğitim

Socrates, Avrupa'nın eğitim alanındaki en önemli projesi. Her yıl Avrupa çapında binlerce öğrenci Socrates Programı'ndan yararlanarak yurtdışında eğitim alabiliyor. Socrates, eğitim alanında uluslararası işbirliği sağlayarak, çocuklardan yetişkinlere kadar her düzeyde eğitimin kalitesini geliştirmeyi hedef alıyor. Öğrenciler veya öğretmenler doğrudan başvuru yaparak değil, eğitimle ilgili kamu ve özel sektör kuruluşları aracılığıyla başvurarak bu programdan fon sağlayabiliyorlar. Program, katılan ülkelerin Ulusal Ajans'ları tarafından yönetiliyor. Sokrates'in iki alt programı bulunuyor. Socrates'in üniversitelerde uygulanan alt programının adı Erasmus, orta öğrenimde uygulanan alt programının adı ise Comenius.

Türkiye Katılımı

Türkiye'de başta Socrates olmak üzere halen Avrupa'daki üç eğitim programına katılıma Mayıs 2004'ten itibaren hak kazandı. Bu programlar, Socrates (Genel Eğitim), Leonardo da Vinci (Mesleki Eğitim) ve Youth (Gençlik). Bu programların ikinci aşaması, 2000-2006 yılları arasında uygulanıyor. Programların bütçesi de oldukça yüksek. Genel eğitim programı Socrates'in 1 milyar 850 milyon euro bütçesi bulunurken, Leonardo da Vinci Programı'nın bütçesi 1 milyar 150 milyon euroyu, Gençlik Programı Youth'ın bütçesi ise 520 milyon euroya yaklaşıyor.

Yeterince Yararlanmıyoruz

Türkiye'nin AB eğitim programlarına katıldığı ilk yıl olan 2004-2005 eğitim yılında, Türkiye'den yaklaşık 18.000 öğrenci AB eğitim kurumlarında öğrenim görmek için bu programlardan destek aldı. Türkiye'de öğrenim çağında 17 milyon kişinin bulunduğu düşünüldüğünde, bu sayının zaman içinde daha da artması kaçınılmaz. Buna karşılık AB ülkelerinden Türkiye'ye gelen öğrenci sayısı oldukça kısıtlı kaldı. Türkiye'nin bu programlara ödediği miktar 2005 yılında 30 milyon euro oldu. Bunun üçte biri milli bütçeden, üçte ikisi Türkiye'ye ayrılan AB fonlarından karşılandı.

Mesleki Eğitime 51 milyon Euroluk Hibe

Türkiye'nin Avrupa yolunda eğitimiyle ilgili yararlanabileceği projelerden birisi de MEGEP. Türkiye'nin mesleki eğitim sistemini geliştirme çabalarını desteklemek amacıyla 1999 AB Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin MEDA fonlarından yararlandırılması kararlaştırıldı. 4 Temmuz 2000 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Avrupa Birliği arasında Türkiye'deki Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi'nin (MEGEP) anlaşması imzalandı. Projenin Teknik Yardım Ekibi, 30 Eylül 2002 tarihinde çalışmalarına başladı. MEGEP'in süresi 5 yıl. Bu sürenin ilk altı ayı başlangıç dönemi, geri kalan 4,5 yıllı ise uygulama dönemi olarak kabul ediliyor. Projenin toplam bütçesi 58,2 milyon euroyu buluyor. Bunun 51 milyon euroluk kısmı AB tarafından sağlanan hibe, geri kalan 7,2 milyon euroluk kısmı ise Türkiye'nin yerel katkısıyla karşılandı.

Proje etkinlikleri merkezi, bölgesel ve yerel düzeyler olmak üzere üç seviyede örgütlendi. Merkez yönetim ofisi Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı Projeler Koordinasyon Merkezi içerisinde bulunuyor. Merkez proje ekibi 20 kişiden oluşuyor. Bu sürekli personele ek olarak, MEB'in ilgili birimleri ve toplumsal ortaklardan temsilciler gerektiğinde proje etkinliklerinde katkıda bulunabiliyor. Bölgesel etkinlikler İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Gaziantep, ve Trabzon'da bulunan bölge ofisleri yoluyla yürütülüyor.

Yılmaz Yıldız
yilmazyildiz@gmail.com

Eğitim-Bir-Sen Genel Başkanı Ahmet Gündoğdu:

‘Öğrencisine Mahçup Düşen Öğretmen Verimli Olamaz’

Eğitim-Bir-Sen Genel Başkanı Ahmet Gündoğdu, öğretmen verimsizliğinin sebeplerinin başında ücretlerin yetersizliği ve çalışma ortamının ağır şartları geldiğini belirterek, “Öğrencilerine karşı mahcup değişen, ikinci iş gailesiyle meşgul olmaya mecbur edilmiş bir öğretmen elbette verimsiz olacaktır” dedi.

Geleceğimiz olan çocuklarımızı emanet ettiğimiz öğretmenlerin sorunları yeri geldi en ciddi tartışma ortamlarında ele alındı, yeri geldi mizah programlarına parodi konusu oldu. Pazarda limon satan, lokantada bulaşık yıkayan, geceleri taksicilik yapan öğretmen tiplemeleri, TV’lerin en çok reyting alan haberleri, ya da skeçleri olarak karşımıza çıktı. Yıllar yılları kovaladı ama sorunlar hiç bitmedi, siyasiler sözlerini hiç tutmadı. Gelinen noktada Türk öğretmenleri, çalışma koşulları ve ücret bakımından dünya ülkeleri arasında en ağır şartlarda çalışmaya devam ediyor. Öğretmenlerimizin sorunlarını, öğretmen yetiştirme sistemindeki yanlışlıkları, merhum şair-eğitimci yazar M. Akif İnan’ın kurduğu Eğitimciler Birliği Sendikası’nın (Eğitim-Bir-Sen) Genel Başkanı Ahmet Gündoğdu’ya, Çerçeve okurları için sorduk;

Bazı alanlardaki on binlerce öğretmen açığına karşılık, yıllardır tayin bekleyen yüz binlerce öğretmen var. Bu durum öğretmen yetiştirme sistemimizde bir problemin olduğunu gösteriyor. Size göre problemin kaynağı nedir ve nasıl çözülebilir?

Türkiye’de mesleklerin tam bir listesiyle bu mesleklerin her birine hangi zaman dilimi içinde ne kadar elemana ihtiyaç duyulacağı yönünde bir planlama yoktur ve hiç yapılmamıştır. Öğretmenlik mesleği de bu planlayamama zaafından nasibini almıştır. Sonuç olarak bazı branşlarda onbinlerce yığılma yaşanırken, bazı branşlarda öğretmen sıkıntısı çekilmektedir. Artan nüfusa ve gelişen ülke şartlarına göre öğretmen sayısının ve bunların branşlara dağılımının planlanabilmesi elbette zor olmakla birlikte mümkündür. Bu tür karmaşık sorunların çözümü genellikle devlet kurumları arasında işbirliğini gerektirmektedir. Oysa Türkiye’nin bürokratik yapılanması, yani “her bakanlığın, hatta her genel müdürlüğün ayrı bir devlet gibi” kurgulandığı bürokratik yapı, bu işbirliğine ve birlikte çözüm üretme yeteneğine engel teşkil etmektedir. Böyle bir planlama için Devlet Planlama Teşkilatı, Nüfus Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK gibi kurumların ellerindeki verileri değerlendirip bu konuda ortaklaşa bir planlama yapmaları beklenir ama bugünkü anlayışla bu çok zor görünüyor.

Çağın Gereği İnançla Yakalanır

Sizce eğitim sistemimiz, öğretmenlerimizi çağın gereklerine göre donatacak nitelikte mi, nasıl olmalı? Gelişmiş ülkelerdeki eğitim sistemleriyle karşılaştırma yapabilir miyiz?

Öğretmenlerin veya başka meslek guruplarının, mesela makine mühendisle-

Ahmet Gündoğdu
Eğitim-Bir-Sen Genel Başkanı

rinin, elektronikçilerin, maden ve petrol mühendislerinin, kurmay subaylarının, yahut tarım uzmanlarının "çağın gereklerine" göre yetiştirilmesi için, bir devletin, ülkesi ve milletiyle varmayı arzu ettiği temel ve yüce hedefler konusunda sarsılmaz bir irade ve kararlılık içinde olması şarttır. Tabii önce bu hedef ve ideallerin sarahaten kavranmış, toplum vicdanınca benimsenmiş ve şuuruna varılmış olması gerekir. Asıl gereklilik budur; öğretmenler başta olmak üzere tüm toplum fertlerinin kendi milli davalarının bilincinde olarak, dil ve din başta olmak üzere kendi kültür ve medeniyet değerlerini sürekli yeniden üreterek geleceğe taşımak, güçlü, saygın, dünya kültürüne yeni ve değerli katkılar armağan eden bir toplum olma ruh ve heyecanını yaşatmaktır. Yoksa bilgisayar bilmeyen, kırk günlük bir kursla öğrenebilir. Çağı inşa etme ruhu ise bir milletin kendi yüksek idealleriyle donanmış olmaya bağlıdır. Milli ve manevi değerlerin heyecan ve motivasyonundan mahrum fertler, o milletin bilim, sanat, endüstri, savunma, tarım, ulaşım gibi alanlarda başarı göstermesi için herhangi bir katkıda bulunamazlar. Günü dahi kurtaramazlar.

Kariyer Sistemi Palyatif Çözüm

Öğretmenlerin değişim karşısında kendilerini yenilemeleri için bakanlıkça uygulamaya konulan kariyer sistemini (Uzman öğretmen, baş öğretmen. Vb) nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yukarıda söylediklerimin ışığında bakarsak, bu da palyatif (yüzeysel, geçici) bir çabadır. Uzman yahut başöğretmen olmak için belirlenmiş olan ölçütler, başarılı olanla olmayanı ölçmeyi mümkün kılan ölçütler değildir. Yine de meslekte kıdemi, tecrübeyi ve alanında lisans üstü eğitim görmüş olmayı ödüllendirdiği için olumlu bir gelişmedir.

Mesleki eğitim oranı yüzde 70 olmalı

Eğitim müfredatımız ve sistemimiz ülkemizi gelecekte rekabetçi kılacak nitelikte mi? Son yapılan değişiklikleri de dikkate alarak önerileriniz neler?

Ülkemizi rekabetçi kılacak bir eğitim modeli, müfredattan ziyade yönlendirmeyle ilgilidir. Özellikle ortaöğrenim kurumlarının mesleklere tahsis edilmiş olanları, hiçbir mesleği yetkinlikle yapacak düzeyde mezun vermemektedir. Düz lise meslek lisesi oranı yüzde 70'e yüzde 30'dur. Oysa mesleki eğitimin yüzde 70 oranında olması elzemdir. Acilen meslek planlaması yapılmalı, gelecekte ihtiyaç duyulacak iş kollarına göre yeni, modern, kaliteli eğitim veren meslek liseleri açılmalıdır. Yeri gelmişken söyleyeyim, bu meslek liselerinden mezun olacak olanlara da, 'sen alanın dışında bir fakülte tercih ettin, seni cezalandırıyorum' diyen bugünkü YÖK'ün uygulaması derhal kaldırılmalı ve yerine 'sen kendi alanını tercih ettin, seni artı 5 puanla, 10 puanla ödüllendiriyorum' diyen bir sisteme geçilmelidir.

Eğitimciler sendikası olarak eğitimin ve eğitimcinin niteliğini yükseltmek için neler yapıyorsunuz?

Sendikalar bütçelerinin yüzde 10'unu, mensuplarının mesleki bilgi ve becerilerini, tecrübelerini artırıcı faaliyetler için kullanmak zorundadır. Biz Eğitim-Bir-Sen olarak doğrudan mesleki bilgi ve performansı artırıcı kurslar düzenliyoruz üyelerimiz için. Özellikle idarecilik, müfettişlik yahut görevde yükselme gibi sınavlara müracaat eden üyelerimize yönelik olarak onların bu sınavlardaki performansını artırıcı ücretsiz kurslar veriyoruz. Eğitim sistemiyle ve eğitim çalışanlarının mesleki alanlarıyla ilgili bilimsel yayınlar yapıyor, araştırmalar yaptırıyor, sempozyumlar düzenliyoruz.

Merhum M. Akif İnan'ın İzinde Gidiyorlar

Memur-Sen Konfederasyonu'na bağlı Eğitimciler Birliği Sendikası, 1992 yılında şair ve eğitimci yazar M.Akif İnan ve arkadaşları tarafından kuruldu. Yaklaşık on yıl boyunca kamu görevlilerinin sendikal haklara kavuşması için gayret gösteren M. Akif İnan, bu çalışmalarıyla aynı zamanda ülkemizde demokrasinin tabana yayılarak gelişmesi ve sivil toplumun güçlendirilmesi çalışmalarına büyük katkı sunmuş, kamu görevlilerinin sendikal örgütlenme hakkının kazanmasının ise tartışmasız öncüsü olmuştu. Nihayet 25 Haziran.2001 tarihinde kabul edilen 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu ile memurların sendika kurmaları yasal dayanağa kavuşmuş, diğerleri gibi Eğitimciler Birliği Sendikası da bu tarihten sonra tüzel kişilik kazanmıştı. 22 Aralık 2002'de Olağanüstü Kongre ile ilk profesyonel yönetim kurulunu seçen sendika, 1 Ocak 2003 tarihinde 18 bin olan üye sayısını 72 bina çıkarmayı başardı.

Öğretmenlerin verimsizliğinin nedenleri nelerdir, ya da verimsizliğe neden olan sorunlar nelerdir?
Öğretmen verimsizliğinin nedenlerinin başında ücretlerin yetersizliği ve çalışma ortamının ağır şartları geliyor. Buna bir üçüncü olarak idealizm ruhundan uzak oluşu da ekleyebiliriz. Ancak belirttiğim ilk iki faktör tüm öğretmenlere tesir edici niteliktedir. En başarılı, en iyi yetişmiş bir öğretmenin bile 65-70 kişilik sınıfta ortaya koyacağı verimlilik sınırlıdır. Keza öğrencilerine karşı mahcup olan, ikinci iş gailesiyle meşgul olmaya mecbur edilmiş bir öğretmen de elbette verimsiz olacaktır.

Öğretmenlik kurumu, toplum nezdinde nasıl bir değişime uğradı?
Öğretmenlik, meslek olarak hâlâ saygın ve kıymetli bir meslektir. Her ne kadar bu saygınlıkta ağır çalışma şartları ve düşük ücretin getirdiği bir yıpranma yaşanmışsa da, insanımız, çocuğunu teslim ettiği öğretmenine olması gerektiği gibi hâlâ güvenmekte ve saygı duymaktadır. Öyle de olmalıdır zaten. Kanaatimce eğitim çalışanları sendikal örgütlenmeler içinde aktif ve şuurlu üyeler olarak yer aldıkça, kendi meselelerine ve eğitim hizmeti verdikleri çocuklarımızdan başlamak üzere genel toplum meselelerine karşı pasif seyirci konumundan çıkıp aktif katılımcı konumuna yükseldikçe, kendi mesleki saygınlıklarını ve güvenilirliklerini de artırmış olacaklardır.

Öğretmenlik, meslek arayışı içerisindeki gençlerin gözünde hangi sıradadır. İdealist bir yaklaşımla değer verilen bir meslek midir, yoksa mecburiyetten tercih edilen bir iş alanı olarak mı görülmektedir?
Artan işsizlik baskısıyla öğretmenlik mesleğini tercihte bir yükseliş olduğu doğrudur. Keşke bu ilgi artışı, işsizlik korkusundan değil de öğretmenin aldığı yüksek ücret(!), hayat standardının yüksekliği ve elbet ürettiği hizmetin yüceliği gibi sebeplerle yaşansaydı. Yine de ben öğretmenliği tercih eden gençlerin çok büyük çoğunluğunun bu mesleği ve çocukları sevdiğine ve bir işe olduğu kadar, ülkeye ve topluma hizmet edebilme imkânına da kavuşma umuduyla hareket ettiklerine inanıyorum.

Öğretmenlerin ekonomik sorunlarına katkı açısından özel eğitim kurumlarının yaygınlaşmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Özel eğitim kurumları, geceleri taksicilik, bulaşıkçılık yapmak zorunda kalan öğretmenler için kendi alanlarıyla ilgili bir ek iş imkânı sağladı mı?
Temel eğitimin devlet tarafından ve ücretsiz sunulması ilkesine inanıyoruz. Ortaöğrenimde ise özel sektörün daha çok mesleki eğitim alanına yatırım yapması beklenirdi. Mesela büyük bir sermaye gurubunun kendi iş sahasında ihtiyaç duyacağı kalifiye elemanları yetiştirmek üzere okul açmasını anlayabiliriz. Oysa hiç bir işi, hiçbir bilimi, hiçbir beceriyi sektörde kullanabilecek düzeyde öğretmeyen sıradan düz lise eğitimine yöneliyor özel sektör. Bu da sermayenin eğitime bir katkısı olmuyor, aksine eğitim, daha çok da küçük ve orta boy sermayenin bir ticaret alanı, bir para kazanma yolu olarak görülüyor. Bu kurumlar gerek öğretmenlerin, gerekse öğrencilerin yaşadığı sıkıntılardan, kısaca eğitim sisteminin zaaflarından besleniyor. Bir zaafın, bir noksanlığın sonucu olarak ortaya çıkan bir yapı, o zaafiyetin mağdurlarına çözüm olamaz. Çözüm bütçeden eğitime daha çok pay ayırmak, eğitim çalışanlarına daha çağdaş ölçülerde örgütlenme ve demokratik katılım hakkı tanımak ve branşlara göre planlama yapmaktır.

Eğitim Kurumlarının Kademelere Göre Okul, Öğrenci Ve Öğretmen Sayısı

Eğitim Kademesi	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı
Okulöncesi eğitimi	16.016	434.771	22.030
İlköğretim	5.581	10.565.389	399.025
Genel ortaöğretim	2.991	1.937055	93.209
Mesleki ve teknik ortaöğretim	3.870	1.102.394	74.740
Yaygın eğitim	8.644	3.451.515	57.750
İlk ve Ortaöğretim toplam	67.102	17.491.124	646.754
Yükseköğretim	77	1.946.442	77.065
Genel toplam	67.179	19.437.566	723.819

Kaynak: Milli Eğitim 2004-2005 Öğretim Yılı İstatistikleri

Doç. Dr. Osman Özsoy
osmanozsoy@yahoo.com

Ne Kadar Eğitim, O Kadar Demokrasi...

Dünya Bankası verilerine göre, kişi başına 10 bin doların altında bir millî geliri olan ve ortalama 11 yılın altında bir eğitim düzeyine sahip bir ülkede demokrasinin sağlıklı işlemesi mümkün değil. Yani bir ülkede demokrasiyi işler kılmanın en etkin yollarından biri, o ülkede iyi eğitilmiş ve ortalama refah seviyesi yükseltilmiş toplum oluşturmaktan geçmektedir.

Eğitimin öncelikli amacı; eleştirel düşünebilen, araştırmalar yapabilen, bilgiye ulaşabilen ve teknoloji konusunda belirli bir aşinalık düzeyine sahip bireyler yetiştirmektir. Modern eğitim anlayışında eğitim-öğretimin birinci işlevi, **öğrenmeyi öğretmesi**, ikincisi, çocuğun zihinsel üretimini, yaratıcılığını geliştirici yöntemleri kazandırmak olarak kabul edilmektedir.

Çağdaş eğitim bilgiyi değil, öğrenciyi odak noktası yapar. Çağdaş eğitimde öğrenci bilgi yüklenen bir obje değildir. Bilgi öğrenci içindir. Temel amaç öğrenciye bilgi yığmak değil, bilgiyi anlayabilmesi, kavrayabilmesi, gerektiğinde kendi başına bağlantılar kurarak, bilgi üretebilmesini sağlamaktır.
George Bernard Shaw, "Değişimsiz gelişim olmaz. Kafalarını değiştiremeyenler hiçbir şeyi değiştiremezler" der. İnsan sadece biyolojik değil, aynı zamanda sosyal bir organizma olduğu için, zaman içinde bireyler ve milletler sürekli değişim geçirmektedirler. Eğitimde hedef, bu değişikliklerin istenilen yönde olmasını sağlamaktır.

Yetişkin bir kişi üniversite eğitimini tamamladıktan sonra her yıl teorik bilgisinin % 5'ini yitirmektedir. Teorik bilgisini çağa uydurmak için çalışanların zamanının % 15'ini eğitime ayırması gerektiği uzmanlarca ifade edilmektedir. Yılda en az 2-3 hafta seminerlerle ya da yayın izleme yoluyla eğitilmeyen kişiler, 45'li yaşlara geldiğinde gelişmelerin gerisinde kalmaktadırlar. Kaldı ki, teknolojide yaşanan baş döndürücü gelişmeler bu süreyi daha kısaltmıştır. Günümüzde artık neredeyse çocuklar anne babalarına teknolojik cihazların nasıl kullanılacağını öğretmeye başlamışlardır.
Ülkemizde eğitim, çocukluk ve gençlik gibi belli yaş diliminde meşgul olunan bir uğraş gibi algılanmaktadır Bu nedenle, kültürümüzün temel parametrelerinden olan "ilim beşikten mezara kadardır" sözü gerçek anlamdaki işlevine istenildiği ölçüde kavuşamamıştır. Nitekim ülkemizde yaşı 25'den büyük olanların toplam öğrenciler arasındaki oranı % 6.8 iken, bu oran gelişmiş ülkelerden oldukça yüksektir. Örneğin Almanya'da üniversite öğrencilerinin % 44'ü, Fransa'da % 35'i, ABD'de % 36'sı, İngiltere'de % 20'si 25 yaşın üstündedir.

Bu rakamlar bize, bahsi geçen ülkelerde bireylerin, bir üniversiteyi bitirmiş olmalarına rağmen kendilerini yenilemek ya da farklı alanlarda yeni şeyler öğrenmek için çeşitli programlara katılmak üzere üniversitelere devam ettiğini göstermektedir. Nitekim gelişmiş ülkelerde hizmet içi eğitim büyük önem kazanmıştır. Gelişen teknolojinin sunduğu imkanlardan en iyi şekilde yararlanabilmek için, kendini sürekli yenileme anlayışı giderek önemini artırmaktadır. Örneğin Amerika'da, bir insanın ilkokuldan üniversite bitirene kadar harcadığı paranın en az üç katını bir mesleğe girdikten

Eğitilmiş toplumların oyları kolaylıkla yönlendirilemez. Eğitilmemiş toplumlarda oyların yönlendirilmesi ve kamuoyunun manipüle edilmesi daha kolaydır. Eğitilmiş toplumlarda haber yorumdan daha değerlidir. Eğitilmemiş toplumlarda medya asparagas adı verilen yalan habere daha sık başvurur. Eğitilmiş toplumlarda tutarsız görüntü çizen siyasetçi veya yazdığı haberler üst üste tekzip yiyen gazeteci itibarını kaybeder ve işini sürdüremez.

sonra emekliliğe kadar geçen süre içinde harcadığı tespit edilmiştir.

Bilgisayar Okur Yazarlığı

Ülkemizde nüfusun yüzde 15'i hala okuma yazma bilmemektedir. Kaldı ki günümüzde artık okur-yazarlık kafi gelmemektedir. Artık yeni bir kavram gelişti: Bilgisayar okuryazarlığı. Yani, bireyler teknolojinin sunduğu imkanlardan ne kadar yararlanılabiliyor. Okuma yazma biliyor ama, ATM kartıyla bankadan emekli maaşını çekebiliyor mu? İnternet bankacılığı yapabiliyor mu? Düne kadar elle mektup yazarken, bugün e-maille yazışabiliyor mu? Bu işlemleri yapamayan insanlar, okur yazar olsalar bile, çağdaş anlamda okur yazar sayılmıyorlar. Daha doğrusu, bilgisayar okuryazarı, ya da, bilgi çağının insanı sayılmıyorlar. Geri kalmış kabul ediliyorlar.

Ülkelerin okullaşma oranı kadar, bilgisayarlaşma oranı da kalkınmışlık göstergeleri arasında bugün. Nüfusun internete bağlanma yüzdesi gelişmişlik kriteri. Bunları sağlayamayan ülkeler, yeterince çağdaş ve gelişmiş kabul edilmiyorlar. Nitekim, bahsi geçen tüm parametreler gelişmiş ülkelerde yüksek, gelişmemiş ülkelerde geri. Diğer bir tasnifle, aynı istatistiki parametreler demokratik ülkelerde ileri, demokratik olmayan ülkelerde geri.

"Ortak Akıl" Yaşımız...

Ülkemizin ortalama eğitim düzeyi yaklaşık 4 yıldır. Buna 'ortak akıl' da denilmektedir.

Okul çağının (6 yaş ve) üstündeki ülke nüfusunun genel eğitim durumu ortalamasını yansıtan bu rakam gelişmiş ülkelerde 11'in üzerindedir.

Bir çocuğun 6 yaşında okula başladığı kabul edildiğinde, Türkiye'nin ortak akıl yaşı (6 yaşın üzerine ilave edilecek ortalama 4 yıllık eğitimle) en fazla 10 yaşa karşılık gelmektedir.Gelişmiş ülkelerde ise bu yaş en az 18 olarak görülmektedir.

Bu ne anlama gelmektedir? 10 yaşındaki bir çocuk iş nitelikli iş yapmada, üretimde, hakkını arama mücadelesinde vb. konularda ne ölçüde yeterli ise, ülkenin bu konulardaki toplumsal duyarlılığı da o ölçektedir demektir. Eğitim göstergeleri düşük olan toplumlarda toplumsal duyarlılığın tatmin edici düzeyde olmasını beklemek mümkün değildir. Nitekim olmamaktadır.

Demokrasi Eğitim İlişkisi

Dünya Bankası verilerine göre, kişi başına 10 bin doların altında bir milli gelir ve ortalama 11 yılın altında bir eğitim düzeyiyle bir ülkede demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemesinin ve sürdürülebilmesinin mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Yani bir ülkede demokrasiyi işler kılmanın en etkin yollarından biri, o ülkede iyi eğitilmiş ve ortalama refah seviyesi yükseltilmiş toplum oluşturmaktan geçmektedir.

Eğitilmiş toplumların oyları kolaylıkla yönlendirilemez. Eğitilmemiş toplumlarda oyların yönlendirilmesi ve kamuoyunun manipüle edilmesi daha kolaydır. Eğitilmiş toplumlarda haber yorumdan daha değerlidir. Yazarın yorumuna, sadece kendi görüşü gibi bakılır. Eğitilmemiş toplumlarda medya asparagas adı verilen yalan habere daha sık başvurur. Eğitilmiş toplumlarda tutarsız görüntü çizen siyasetçi veya yazdığı haberler üst üste tekzip yiyen gazeteci itibarını kaybeder ve işini sürdüremez. Eğitilmemiş toplumlarda bu durumdaki insanlar hiçbir şey olmamış gibi yollarına devam eder. Ortak akıldaki unutkanlık onları besleyen en önemli faktör haline gelir.

Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının Batı'daki örneklerine göre yeterince gelişmemiş olmasının en temel nedeni de, toplumun yeterince eğitilmemiş olmasından kaynaklanan nedenlerle yeterli düzeyde bilinçli bir toplum yapısına sahip olmamasıdır. Nitekim Strateji Mori tarafından yapılan araştırmaya göre, sivil toplum kuruluşlarına üyelik ve çalışmalara katılım konusunda toplumun yeterli duyarlılığı göstermediği görülmektedir. Sivil Toplum kuruluşlarının çalışmalarına katılıp katılmadıklarına ilişkin soruya % 78 oranında hayır cevabı verildiği görülmektedir.

Bir ülkede sivil toplum kültürünün oluşması eğitimle olur. Bu aileden başlayıp okul eğitimi ile devam eden ve hayat boyu süren bir süreçtir. Sivil toplum bilinci aynı zamanda bir kültürdür, bir yaşam tarzıdır. Batı demokrasilerini ayakta tutan ve gelişmiş demokrasi sınıfına sokan da budur. Bu ülkelerde sivil toplum kuruluşlarının gelişmiş olması, halkın çeşitli konulardaki beklentilerini ve hak arayışlarını sivil oluşumlar aracılığıyla ilgililere rahatlıklı ifade edebilmelerine

imkân vermekte, seslerini duyurabilmeleri, demokratik tepkilerini yansıtabilmeleri konusunda yardımcı olmaktadır. Türkiye'nin sık sık içine düştüğü siyasi ve ekonomik krizlerin temelinde de büyük ölçüde eğitimsiz toplum gerçeği yatmaktadır. Toplumun eğitim seviyesinin düşüklüğüyle bağlantılı olarak, sivil toplum kuruluşlarının da yeterince gelişmemiş olması, yapılan yanlışlara karşı toplumun zamanında duyarlılık gösterememesine neden olmaktadır. Sivil toplum bilinci gelişmediği ve istenilen düzeyde kurumsallaşmadığı için, ülkede karşılaşılan çeşitli sorunlarla ilgili ortak bir kamuoyu duyarlılığı oluşturulması da istenilen ölçüde sağlanılamamakta ve bu durum, sorunların zaman içinde birikmesine ve bir yerde patlamasına neden olmaktadır.

Demokrasinin Güvencesi: Eleştirel Akıl

İnsanların çoğu bir şeylerden korkar. Kimi çok şeyden, kimi da öyle veya böyle değişik şeylerden. Modern eğitim anlayışının bir başka özelliği de, bizlere korkularımızı yenmeyi ve onlarla baş etmemizi öğretmesidir. Korkuyu yenmenin en etkili yolu, onunla yüzleşmektir. Yüzleşmek bir cesaret işidir ve bunu başarmak çoğu defa yüzleştiğimiz şey hakkında bilgi sahibi olmamıza bağlıdır. Bilgi, karanlığı aydınlatan bir ışık gibidir. Korktuğumuz şey hakkında aydınlandıkça, abartılacak bir şey olmadığını görürüz. Bu durum, endişelerimizin ortadan kalkmasına neden olur.

Yapılan araştırmalar, eğitimli bireylerin kendilerini ifade, haklarını arama ve organizasyonel faaliyetler konusunda daha girişken olduklarını göstermektedir. Bu açıdan, eğitim sistemi, eleştirel düşünebilen bireyler yetiştirmek üzere planlanmalıdır. Yeni bilgi, bulgu ve gelişmeler karşısında, bugün dünden daha farklı düşünüyor olmak ayıp değildir. Fikr-i sabit olmanın övünülecek tarafı yoktur. En önemli maharet, gelişmeye, araştırmaya, yeni şeyler öğrenmeye yatkın olmaktır. Eleştirel düşünmeyi geliştirebilen bir eğitim sisteminin öğrencilere kazandıracağı bir başka özellik de, belli ideolojilerin amansız savunucusu olmaktan çıkarıp daha objektif bir şekilde sosyal ve siyasal olaylara bakış açısı kazandıracak olmasıdır. Nitekim Anthony Robbins, "Yaşam için anahtar; mümkün olduğu kadar farklı yaklaşımlar kullanmaktır" derken konuyu en iyi şekilde özetlemektedir.

1932 yılında, "Nükleer enerjinin bir gün elde edilebileceğine dair en ufak bir gösterge bile bulunmuyor. Bu, atomu istediğimiz gibi parçalayabileceğimiz anlamına gelirdi" diyen Albert Einstein, bir kaç sene sonra atom bombasının yapılmasına kendisi öncülük etmiştir.

İnsanlığın Kaderini Değiştirmek...

Eğitimli bireyler olmanın ve buna bağlı özgüvenin insanlığın kaderi üzerindeki etkileri konusunda bir örnek vererek yazımızı sonlandıralım. Yıl 1955. Amerika'nın Montgomery kenti. O yıllarda Amerikan yasalarına göre zenciler otobüste beyazlara yer vermek zorundadır. Zenciler bu durumdan oldukça şikayetçidir ama, görünüşte yapabilecekleri bir şey de yoktur. Bu uygulama gün gelir kendi halinde sakin bir bayan olan Rosa Parks'ın canına tak eder. Rosa bir gün karanlığı delen önemli bir karar alır ve; "Ben artık otobüste beyazlara yer vermeyeceğim" der. Bu kararla sadece kendi hayatını değil, tüm zencilerin hayatını aydınlatan dönem başlar.

Nitekim ertesi gün otobüste yanına yaklaşan beyaz kalkması için başında dikilir. O başında dikilen beyaza aldırmaz ve son derece kararlı bir tavırla yerini vermemekte direnir. Otobüste olay çıkar. Rosa Parks'ın bu davranışı önce tüm Montgomery'e, ardından da tüm Amerika'ya yayılır. Bu olay, Amerika'da vatandaşlık haklarının başlangıcı sayılır. Çok geçmeden de, zencilerin beyazlara yer verme zorunluluğu ortadan kalkar, uygulama sona erdirilir.

Eğitim sistemi öğrencilere tek başlarına hiçbir şey olmadıklarını değil, tek başlarına bile olsalar bir ordu kadar güçlü olduklarını hatırlatmalı, doğru bildikleri yoldan şaşmamaları gerektiğini telkin etmelidir. Bir insan eğer isterse, kendisinin, ailesinin, ülkesinin veya insanlığın kaderini değiştirecek önemli bir başarıya imza atabileceğine inanmalıdır. Bireyde bu duyguların gelişmesine etken olan en kuvvetli motivasyon aracı, iyi birer eğitimdir. Toplumun bilinçlenmesi, örgütlenmesi ve demokrasinin arzu edilen noktaya gelmesi konusunda herkesin katkı göstermesinde eğitimin payı inkar edilemez boyuttadır. Yeterli olmasa da, eğitime son yıllarda bütçeden en büyük payın ayrılmış olması da teselli kaynağıdır. Semeresi uzun vadede de olsa muhakkak alınacaktır.

İsmail Zelvi
üzelvi@yahoo.com

Eğitim Sürgünleri

Türkiye'de okula gidemeyen (6-14) yaş grubundaki 1.4 milyon çocuktan 874 binini kız çocukları oluşturuyor. Ülkemizdeki her 8 kızdan biri eğitim hakkından mahrum bulunuyor. Başta ekonomik olmak üzere, kız çocuklarının okula gitmesine bir dizi engel varken, buna bir de başörtüsü yasağı eklendi. 'Haydi kızlar okula' kampanyası ile bir yandan kızların okula gitmesini isteyenler, diğer yandan başörtüsü yasağını savunma çelişkisine düşüyorlar.

Bir milyon kız öğrencinin çeşitli sebeplerden dolayı okula gidemediği Türkiye'de Anayasal eğitim haklarını kullanamayan mağdurların sayısı da milyonları geçiyor. Devlet bir taraftan Kız çocuklarını okula kazandırmak için para teşvikli "Haydi Kızlar Okula" kampanyaları düzenlerken, diğer yandan başörtülü kızların fotoğraflarına dahi tahammül edememekte, bırakın üniversitede eğitim görmelerini, evleri niteliğinde bulunan üniversite lojmanlarına bile girmelerine müsaade edilmeyerek, vatandaşı oldukları Türkiye'nin kilometrelerce uzağında, gurbet ellerde eğitimlerini sürdürmeye zorlanmakta. Ülkemizde her konuda olduğu gibi başörtüsü konusunda da traji komik olaylar yaşanmakta, Sütçü İmamların memleketinde bir taraftan kızını okula göndermeyen babalar cezalandırılırken, tenkit edilmek için toplumsal seferberlikler düzenlenirken öte yandan başörtüleriyle okuyamadıkları, akranları gibi, ideallerindeki doktor, öğretmen, avukat, mühendis, eczacı hemşire olamadıkları, olsalar bile başörtüleri ile mesleklerini sürdüremedikleri için gözyaşı dökmekten başka çare bulamayan, en doğal hakları ellerinden gasbedilen milyonların gözyaşları görülmezlikten gelinmekte....

Herşeye rağmen, Türkiye'de sorun devam ediyor, gözyaşı devam ediyor... Kimi kızlarımız her türlü imkânını zorlayarak başörtüsü ile yurtdışında eğitimlerini sürdürmenin yollarını arıyor, kimileri de umutsuz da olsalar, seslerinin iktidarlar tarafından duyulmazlıktan geleceğini de bilseler, yine sokaklarda başörtüsüne özgürlük diye bağırıyorlar. Uğradıkları haksızlığı dünyaya haykırıyorlar. UNİCEF, Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yaparak kız çocuklarını okula kazandırmanın öncülüğünü yapıyor. WONDER, Türkiye'de başörtülü olarak okuyamayan kızların yurtdışında eğitim görmelerine yardımcı olurken, Özgür-Der ve Mazlum-Der gibi sivil toplum kuruluşları konuyu meydanlara taşıyarak, sorunun unutturulmamasını istiyorlar.

Mağdurlara WONDER Eli

Başörtüsü yasağı sebebiyle Türkiye'de okuyamayan bazı öğrenciler, Romanya, Macaristan ve Azerbaycan gibi ülkelerde eğitim görüyor. ÖNDER, WONDER ve AK-DER gibi kuruluşlar da bu konuda onlara destek veriyor. İmam Hatip Lisesi mezunu başörtülü öğrencilerin genel tercihi ise Viyana Üniversitesi. Bu konudaki en büyük destekçileri ise WONDER (Viyana Uluslararası Öğrenci Aktivitelerini Destekleme Derneği). ÖNDER'in kardeş kuruluşu WONDER, 2001 yılında Viyana Üniversitesi'ne okumak için ilk gelen 13 öğrenci tarafından kurulmuş. Dernek, Türkiye'de üniversite imtihanlarında yüksek puanlar aldıkları halde katsayı uygulaması ve başörtü yasağı sebebiyle istedikleri okullara giremeyen öğrencilerin Viyana Üniversitelerinde okumalarına yardımcı oluyor. Onlara altyapı hazırlıyor, danışmanlık hizmeti veriyor. Dil öğrenmelerine yardımcı olunduğu gibi, sosyal aktiviteler tertipleniyor. Derneğin imkânlarından yararlanmak için birinci şart, İHL mezunu olmak. ÖSS puanı ve

Başörtüsü yasağı sebebiyle Türkiye'de okuyamayan bazı öğrenciler, Romanya, Macaristan ve Azerbaycan gibi ülkelerde eğitim görüyor. ÖNDER, WONDER ve AK-DER gibi kuruluşlar da, bu konuda onlara destek veriyor. İmam Hatip Lisesi mezunu başörtülü öğrencilerin genel tercihi ise Viyana Üniversitesi. Türkiye'de öğrenci olmasına bile tahammül edilemeyen başörtülü öğrencilere, Viyana'da akademisyenlik teklif ediliyor.

İmam Hatip Lisesi'ni bitirme notunun da yüksek olması daha sonra geliyor.

Fatma Nur Hüküm

Türkiye'de Okutmadılar, Avusturya'da Akademisyenlik Teklifi Aldı

Fatma Nur, Vildan, Şeyma Betül, Mücella ve diğerleri... Hepsi de, Türkiye'de birçok gencin hayalini süsleyen üniversiteyi kazandı. Ancak başörtüsü yüzünden bu haklarını kullanamadılar. Kendi ülkelerinde en doğal haklarını kullanamayınca yurtdışının yolunu tuttular. Bunlardan birisi de Fatma Nur Hüküm. Fatma Nur Hüküm, İzmit İmam Hatip Mezunu. Atatürk Üniversitesi (Erzurum), Fizik bölümünü kazandı. YÖK'ün başörtüsü yasağı nedeniyle sorun yaşamadan eğitimine ancak bir yıl devam edebildi. Büyük bir çıkmazın içindeyken bir tanıdık vasıtasıyla ÖNDER'in kampanyasından haberdar oldu. Müracaatı kabul gördü ve 21 Mart 2001'den beri Viyana'da eğitim hayatını sürdürüyor. Türkiye'de başörtüsüyle okumasının engellenmesine rağmen aynı başörtüsüyle Avusturya'da akademisyenlik teklifi Fatma Nur Hüküm, bu çelişki hakkında şunları kaydetti; "Viyana Üniversitesi Fizik bölümüne devam ediyorum. Bura da aynı alanda eğitimime devam ettiğim içim mutluyum. Bizim fakülte öğretmenlik, mühendislik ve bilim diye üç bölümden oluşuyor. Akademik kariyer yapmak istediğim için bilim bölümünü tercih ettim. İlk başlarda bölümümde tek olduğum için çok zor günler geçirdim. Başlangıçta dil de bilmediğim için canım çok sıkılıyordu. Sonraki yıllarda alt sınıflara Türkiye'den arkadaşlar gelince okul daha da sevimli hale geldi. Şu anda 4. sınıftayım. Master yapıyorum. Önümüzdeki yıl Şubat ayında bitirmeyi planlıyorum. Hocalarım üniversitede kalmamı teklif ediyor. Gönlüm Türkiye'de ama aklım burada kalmamı tavsiye ediyor. Kalırsam geleceğim için daha iyi olacağını düşünüyorum. Türkiye'ye dönsem de, burada kalsam da akademisyen olmak istiyorum. Şu halimizle mevcut şartlarda Türkiye'de akademisyen olmak zor görünüyor. Konuşulanları ve tartışmaları yakından izliyoruz. Bir şeylere ağlamanın veya umutsuzca bakmanın anlamsız olduğunu düşünüyorum. İnsanlar umutsuz yaşayamazlar. Umutlarımız, beklentilerimiz ve hayallerimiz var. Aslında çoğumuz, özgürlüklerin olduğu büyük bir Türkiye beklentisiyle burada yaşıyoruz. Dönebilirim de... Ama burada kalmak bana fazla acı vermez."

Mücella Ateş

Kafanın İçindekine Bakıyorlar

Mücella Ateş; böşörtüsü yasağı, katsayı adaletsizliğiyle birleşince Viyana,

İbrahim Solmaz
İmam Hatip Liseleri Mezunları ve Mensupları Derneği Başkanı

"İnsanımızın Esirgediği Müsamahayı Yabancıdan Görüyoruz"

"Bunu bir çelişki olarak görüyoruz, devlet vatandaşları arasında, ayrıcalık, ayrımcılık yapmamalıdır. Vatandaşların, memleketine, yaşına, grubuna veya hiçbir şeyine bakmadan, eğitim hakkı verilmelidir. Kaldı ki Anayasanın temel ilkesi, 'Hiç kimse, eğitim-öğretim hakkından mahrum bırakılamaz' der. Bir kimse suç işlemiş olsa bile, cezasını çektikten sonra eğitim-öğretim hakkından mahrum bırakılamaz. Devletin, kızların eğitim-öğretim hakkından mahrum bırakması, 'Başörtüsünü çıkartmazsanız hayat hakkı tanımam' anlayışı devlete güvensizliği getirir. Devlet bütün vatandaşlarına fırsat eşitliği vermelidir. Bu imkân verildiği takdirde çok daha fazla kız öğrencinin okuyacağını düşünüyorlar.

Türkiye'de okuma imkânı bulamayan başörtülü öğrenciler, Avrupa'daki ülkelerde katsayı ve başörtüsü mağduriyeti olmadan okuyabilmektedirler. Sadece Avrupa'da değil, Kanada, İngiltere ve Amerika'da da okuma imkânı buluyorlar. Çocuklarımızın bu duruma düşürülmesi ülkemiz açısından bir yüz karasıdır, ülkemizin bir ayıbıdır. Yabancıların bize göstermiş olduğu müsamahayı kendi ülkemizde görememenin burukluğu içersindeyiz. Yurtdışında aynı dini paylaşmadığımız insanlar tarafından sıcak karşılanmak kanımıza dokunuyor. Kendi ülkemizde öğrencilerimizin okuyamamasını kabullenemiyoruz."

Gülseren Efilti

Öğretmenlikten Sürüldü, Yayıncı Oldu

Gülseren Efilti, başörtüsü yüzünden öğretmenliği engellenen bir eğitimci. Erzurumlu bostancı bir babanın kızı olan Efilti, Erzurum'da her türlü engellemeye rağmen okulunu bitirmiş ve öğretmenliğe başvurmuş. Ancak yasaklamalar ve engellemeler onu takibe devam etmiş. Öğretmenliğin içinde bir ukde olarak kaldığını belirten Gülseren Efilti, "Mağduriyet bize yeni kapılar açabilir" diyor ve kendi deneyiminden hareketle şöyle devam ediyor; "Öğretmenlik için başvurdum. İlk yılımda tayin olundum. Öğretmenlik benim mesleğim, kimliğim oldu. Sanki ben öğretmen doğmuştum. Lakin kara bulutlar yeniden göründü ve ben devlet okulundan sonra çalıştığım özel okuldan da ayrılmak zorunda kaldım. Bu ayrılış bana üniversitedeki ayrılıştın daha zor geldi. Bir öğretmenin öğrencisi evladı gibidir, evladın bile üveyi olurken öğrencinin üveyi olmuyordu. Ben, beşiği boş kalmış bir anne, bahçesi tarumar edilmiş bir bahçevan gibiydim. Güllerimi soldurmuş, goncalarını kurutmuşlardı sanki. Biri yanımda birine 'öğretmenim' dese ağlıyordum. Bir okulun zil sesini duysam ağlıyordum. Sanırım ben, aynı durumumda olan diğer arkadaşlarıma oranla daha iyi durumdayım. Çünkü eşim bana her zaman yardımcı olmuştur. Evde kalınca daha çok üzüleceğimi düşünerek kendisiyle beraber çalışmamı önerdi. Fakat nasıl yapacaktım, yayıncılık ve kitapçılık adına yaptığım tek şey kitap okumaktı benim. Zaten öğretmenlikten başka bir iş de yapmak istemiyordum. Sanki mesleğime ihanet edeceğim anlamına geleceği hissine kapılıyordum. Eşim ısrarlı davrandı ve yayın evinin hemen her biriminde işe başladım. Şu an çocuklarımın eğitimine yardımcı olmaya çalışıyorum. İki oğlum tıp öğrencisi, biri de Anadolu öğretmen lisesinde okuyor. Evimden editörlük ve masa üstü yayıncılık işleri konusunda kendimi yetiştirmeye, eşime yardımcı olmaya ve aile bütçemize katkıda bulunmaya çalışıyorum."

onun için de kaçınılmaz oldu. Aslen Osmaniyeli. Ailesi Adana'da oturuyor. İşçi emeklisi bir babanın dört çocuğundan biri. Adana İmam Hatip Lisesi'ni bitirdikten sonra Doğu Akdeniz Üniversitesi'ni kazandı, malum sebepten okuyamadı.

Şu anda Viyana'da mimarlık okuyor. İmam Hatip mezunu abisinin de Viyana'da işletme tahsili yaptığını belirten Mücella Ateş, yaşadıklarını şöyle özetledi; "Okul ortamımız güzel. Mimarlık eğitimi alıyorum. Bölümümüzde fazla Türk yok. Avusturyalı öğrencilerle diyaloğumuz var ve bu anlamda sorun yaşamıyoruz. Bizi her gördüğünde merhaba diyen arkadaşlarımız var. Kafamızın dışına değil, içindekilere bakıyorlar. Başörtüsüne çok sıcak bakmayan bir iki hocamız var. Türk oluşumuzun buna büyük etkisi olduğunu düşünüyorum. Ama genel olarak kıyafetlerimizin farklılığını hiç önemsemeyen, sadece yaptığımız ve ürettiğimiz projelere bakan hocalarımız çoğunlukta. Ne kadar verimli olduğumuzu, uygulamalardaki kabiliyetlerimiz ölçüsünde bize yaklaşan hocalarımız ağırlıkta."

Kazandığı Üniversiteye Gidememişti

Vildan Şengül; Üsküdar İmam Hatip Lisesi'ni bitirdi. Ailesi onu ısrarla okutmak istemesine rağmen, yasak yüzünden liseden sonra eğitimine 4 yıl ara verdi. 1999 yılında üniversite sınavına girdi ancak, başörtülü olarak sınava girdiği için sınavı iptal edildi. Yasağın sona ereceği umuduyla beklerken ne olursa olsun üniversiteyi okuma idealini elden bırakmadı. Ve bir gün o da karar verdi. Geçen yıl sınava girdi ve Yeditepe Üniversitesi kamu yönetimi bölümünü kazandı. Başörtüyle okulun bahçesine bile giremeyeceğini bildiği için kayıt için başvurmadı bile. ÖNDER bursuyla Viyana'nın yolunu tuttu. Şu anda Viyana'da Ekonomi Üniversitesi Uluslararası İşletme bölümüne devam ediyor. İstanbul'daki ailesinden ilk kez ayrı düştüğü için tek derdi aile özlemi.

Vildan Şengül

Yasağın Kronolojisi

Türkiye'de Başörtüsü yasağının dünden bugüne kronolojik gelişimi şöyle;

• Ülkemizde başörtüsü yasağı; 22 Temmuz 1981 tarihinde Bülent Ulusu başkanlığındaki Bakanlar kurulunun Üniversitelere çağdaş olmayan kıyafetlerle girilmesini yasaklayan kararını onaylaması, Devlet Başkanı Kenan evrenin kararı imzalaması ve 7 Aralık 1981 tarihinde resmi gazetede yayınlanması ile başladı.

• 8 Kasım 1986 tarihinde Danıştay, "Eğitim ve Öğretim görmüş kadınların başlarını örtmeleri, laik cumhuriyet ilkelerine karşı çıkıp dine dayalı devlet düzenini benimsediklerini gösterir" kararını aldı.

• Türban ve Başörtüsüne izin veren 3511 sayılı yasa 27 Aralık 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi. Cumhurbaşkanı Kenan Evren Yasanın türban ve başörtüsü ile ilgili maddesine Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açtı.

• 7 Mart 1989 tarihinde Anayasa mahkemesi, Kenan Evren'in başvurusu üzerine 10'a karşı bir oyla okullarda türbana izin veren yasa maddesini iptal etti.

• 29 Aralık 1989 YÖK, öğrenci disiplin yönetmeliğinin "türban"ı yasaklayan maddesini yürürlükten kaldırdı. Öğrenciler derslere başörtülü olarak girebilecekler.

• 25 Ekim 1990 tarihinde Üniversitelerde türbana izin veren yasa SHP'nin engellemesi, ANAP ve DYP'nin kabul oylarıyla kabul edildi. Üniversitelerde kılık kıyafet serbestisi getirildi.

Avusturya Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda Bayram Resepsiyonu

• 1991 yılında Başörtülü öğrencilerin kayıtları birçok üniversiteye yapılmadı.

• 15 Mayıs 1992 TBMM İnsan Hakları Komisyonu raporunu Genel kurula sunarak, "Türban nedeniyle şu ana kadar mağdur olan öğrencilerin mağduriyetlerinin giderilmesi ve 30 gün içinde bundan sonra ihlale devam edildiği takdirde yapanlar hakkında soruşturma açılması" karırına yer verildi.

• 6.3.2005, Barolar Birliği örtüyü yasakladı, 7.4.2005 TMMOB türbanlı üyelerinin işlemlerini yapmadı.

• 10 Mart 1994 İmam Hatip Lisesi öğrencilerinden diploma için başı açık fotoğraf istendi.

• 15.7.1995 Sivas'ta Başörtülü okul birincisi dayak ve tehditle dışarı atıldı. Diploması verilmedi.

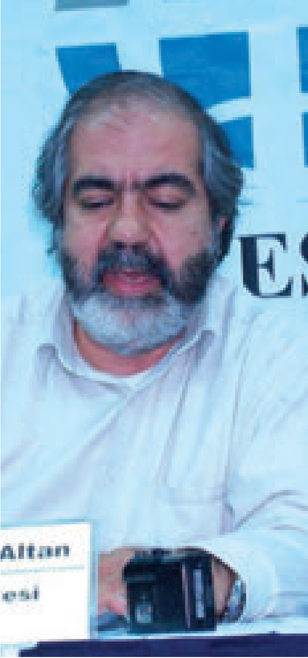
• 8 Haziran 1995 Meclis Genel Kurulunda kabul edilen kanuna göre, başörtülü oldukları için pratik uygulamalı derslere alınmayan ve staj yaptırılmayan öğrenciler, türbanlarını hor görmeyecek ve saygı duyacak bir diğer okulu tercih ederek bu dersleri alabilecek ya da staj yapabilecekler.

• 03.10.1997 tarih ve 27691 sayılı genelge ile okul müdürlerinden "Başörtülü öğretmenlere kılık-kıyafet konusunda baskı yapılması" istendi.

• 1997 yılının Eylül ve Ekim aylarında Türkiye genelinde yaygınlaştırılan Başörtüsü yasağına karşı İstanbul başta olmak üzere oturma eylemleri yapıldı. Öğrencilere birçok üniversiteden başörtülü oldukları gerekçesiyle kimlik verilmedi. 1997 yılında 688 kişi başörtüsü yasağından dolayı mağdur oldu.

• 1998 yılında İmam Hatip Liseleri'nde okuyan kız öğrencilerin Kur'an-ı Kerim dersi dışında başörtüsü takmaları yasaklandı. İmam Hatip Liseleri'nde başörtüsü denetimi yapmak için polis nöbet tutmaya başladı.

Mahmut Balcı

Eğitim Problemimizi ‘II. Cumhuriyet’ Çözebilir

“Türk eğitim sistemi ideolojik bir yapıya sahip olduğu için, piyasaya ve dünyaya değil, bürokrasiye adam yetiştirir” tespitini yapan Mehmet Altan, problemin İkinci Cumhuriyet’le çözülebileceğine dikkat çekti. Mevcut eğitim sisteminin tek parti propagandası yaptığını belirten Altan, “İkinci Cumhuriyetin eğitim politikası, Kemalist bir anlayıştan demokratik bir anlayışa geçmektir” dedi.

Prof. Dr. Mehmet Altan, “Birinci Cumhuriyet Üzerine Notlar” isimli kitabında şu tespiti yapıyor; “Osmanlı nasıl fütühatçı bir militer imparatorluk olarak yaşayıp göçtü ise, Birinci Cumhuriyet de, ‘Ordu’ tarafından kurulmuş ve aynı ‘Militer anlayışı’ sürdürmüştür” (Shf:31). Mehmet Altan, bu militer anlayışın Türkiye’deki bütün problemlerin kaynağını teşkil ettiğini belirtiyor ve çözüm olarak, ‘Demokratik Cumhuriyet’i, yani, “İkinci Cumhuriyet”i öneriyor. “Türk eğitim sistemi ideolojik bir yapıya sahip olduğu için piyasaya ve dünyaya değil, bürokrasiye adam yetiştirir” diyen Mehmet Altan’a, eğitim sistemimizdeki problemlerin kaynağını ve bunların nasıl çözülebileceği sorduk;

Sabah Gazetesi’nin 21.06.2004 tarihli nüshasındaki köşenizde, “... Ne yazık ki, Cumhuriyet'in tartışmasız en büyük başarısızlığı eğitimde oldu...” diyorsunuz. Bu tespitinizin göstergeleri ve gerekçeleri nedir?

Bu tespitin gerekçeleri liseyi bitirip üniversiteye giremeyen sınıf birincisi yüzlerce çocuktan tutunda, 82 yıllık cumhuriyetin ortalama okul yılını 4’ün üzerine taşıyamamasına kadar bir sürü nedendir. Çünkü, Türk eğitim sistemi ideolojik bir yapıya sahip olduğu için piyasaya ve dünyaya değil, bürokrasiye adam yetiştirir.

Her yıl binlerce insan üniversite kapılarına yığılırken, mezun olan milyonlarcası da vasıfsız içgücü olarak işsizler ordusuna katılıyor. Öte yandan iş dünyası aradığı nitelikte işgücü bulamıyor. İşgücü piyasasındaki bu arz-talep uyuşmazlığının kaynağı nedir?

Buna iktisatta yapısal işsizlik denir. Türkiye’de, Avrupa Birliği’nde olduğu gibi sosyal uyumu hedef alan bir eğitim planlaması yoktur. Toplumun ihtiyacı olan meslekler ve o mesleklere uygun eğitim yapan kurumlar birbirleriyle bağlantılı bir planlama içinde olmadıklarından, emek piyasasında arz ve talep buluşmaz. Ama bir de o noktaya kadar getiremediğimiz milyonlarca eğitimsiz insanımız var. Türkiye’de aktif işgücü 20 milyonun üzerindedir. Ama bu sayının yüzde 80’i mesleksizdir. Nitelikli işgücü arayanların bulamaması kadar, “Her işi yaparız” diyenlerin de iş bulamaması bu nedenledir.

Mevcut eğitim sistemimizle yetişen insan kaynağı, ülkemizi sanayi sonrasında rekabetçi kılar mı?

Hayır. Çünkü, Türkiye’deki eğitim sistemi ideolojik bir formasyonu hedefler. Dünya vatandaşı olmaya hazır, rekabeti seven, yabancı dil bilgisi yüksek, yarışarak üretmeyi kültür edinmiş bir anlayış yoktur. Resmi ideolojik yapının bir vidası olmaya göre şekillendirilmiş, devlette

çalışması halinde amirine itaat edecek bir zihniyet eğitimin ruhunu oluşturur. Ayrıca öğrenim sistemi, öğrenciye yaşamın gereksinimi olan donanımı vermek yerine, resmi propagandanın eskimiş malzemesini sunar.

Yazılarınızda sürekli mevcut eğitim felsefemizin yanlışlığından yakınıyorsunuz. Size göre eğitim felsefemizin özü ne olmalı?

Daha önceki sorulara da verdiğimiz cevaplarda belirttiğimiz gibi, Türk çocuklarına evrensel, demokratik, çoğulcu, üretken, rekabetçi bir anlayış öğretilmez. Çocuklar bu zihniyetle yetiştirilmez. Tek parti zihniyetinin propagandası daha ağırlıklıdır. Nitekim bununla ilgili yapılan bilimsel bir araştırma, eğitim kurumlarımızdaki müfredatın fizikçiden çok general, matematikçiden çok albay ismi ezberlettiğini ortaya koydu. Türk çocuklarına Kemalist bir ideolojiden ziyade AB standartlarını içeren bir anlayışın eğitimini vermek gerek.

Patenti size ait olan, "II. Cumhuriyet"le eğitim problemini çözmek mümkün mü, nasıl?

İkinci Cumhuriyetin eğitim politikası, Kemalist bir anlayıştan demokratik bir anlayışa geçmektir. Türkiye'deki felç olmuş eğitim sistemini çözmek tabii ki mümkün. Bunun için bu kaleme ayrılan bütçeyi büyütmek, eğitimcileri yeni hayata uygun bir şekilde eğitmek, eğitim kanunu başta olmak üzere tüm mevzuatı AB'ye uygun hale getirmek ve sıradan liseler yerine hayatın taleplerini karşılayacak bir çeşitliliğe gitmek gerekir. Kısacası, eğitimde toplumsal bir devrime ihtiyaç var. Köhnemiş yapıyı sarsmadan mevcudun, hayatın talep ettiği nitelikli bir hale gelmesi olanaklı değil.

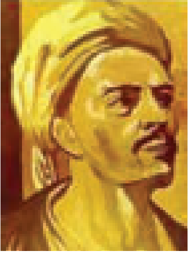
AK Parti'nin iktidarı süresince takip ettiği politikalar olumlu bir seyir izledi. Ancak, köklü reformların yapıldığını ve tamamlandığını söylemek kolay değil. Türk ekonomisinin günlük hayatına ait göstergelerde çok olumlu adımlar atıldı ama yapının barındırdığı hastalıklar henüz ortadan kalkmadı. Temel sağlık sorunları olan birinin, günlük yaşamını daha öncekine göre daha aktif sürdürmesi gibi bir şey bu. Yapısal reformlara ara

vermeden, bunları siyasal rant hesaplarına terk etmeden gaza basılması halinde, AK Parti'nin ekonomik konulardaki başarıları daha da kalıcı ve anlamlı bir hale gelecektir.

Türkiye, AB ile müzakereye başladı. Bu iki açıdan daha önceki reformcu atılımlardan farklılaşmakta. Bunlardan birincisi, Türkiye'de belki de ilk kez yönetilenlerin çıkarları esas alınıyor. Yönetilenin, insanın, bireyin, vatandaşın yönetenlerden daha önemli olduğu ve yaşamı onların yaşamlarına nitelik katmak için değiştirmek gerektiği kabul görüyor. İkincisi, müzakere sürecinin Türkiye'nin Bizans'tan bu yana değişmeyen üretim yapısını değiştirecek olması. Tarım toplumu olmaktan ve köylülük zihniyetinden kurtulma olanağı sağlanıyor. Bir yandan üretim biçimi bireyi doğuracak bir şekilde dönüşürken, diğer yanda insan, yadsınamaz bir biçimde sistemin odağına oturacak. Halkımız hızla zenginleşip özgürleşecek. AB üyesi ülkelerin ortaya serdiği tablo, bunu aksi söylenemeyecek bir biçimde ispatlamakta.

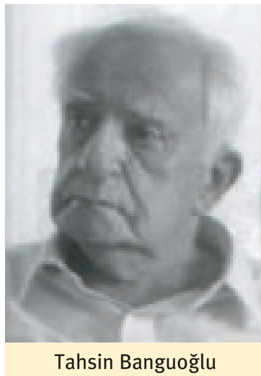
Olcay Yazıcı
olcay@ekocerceve.com

“İlim, Kendin Bilmektir”

Yunus Emre, “İlim, ilim bilmektir/İlim kendin bilmektir/Sen kendini bilmezsin/Bu nice okumaktır” demiş. Düşünür Schopenhauer ise şöyle diyor: “Dünyanın en yoksul insanı, paradan başka hiçbir şeyi olmayandır.” Öyleyse, model ve metod belirlerken iyi düşünmek gerekir; eğitimin maksadı, pratik zekâyı harekete geçirmek mi, yoksa kişiyi erdemli kılmak mı olmalı?

Teknoloji, iletişim, bilgi toplumu, bilgi teknolojileri sözleri furya gidiyor. Sanırsınız ki, insan ‘biliş’ konusunda hayli bir merhale kazanmış. Sokaktaki insanla karşılaştığınızda ise her tavrından ilkellik ve nezâketsizlik akıyor. Öyleyse, ‘gelişmişlik’ konusunda birileri hem kendini, hem de toplumu kandırıyor. Kemâle ermek için, daha kaç fırın ekmek yememiz, kaç mektep-medrese bitirmemiz, kaç hokka mürekkep yalamamız gerekiyor diye, oturup düşünmeliyiz? Burada, Türk Millî Eğitim Sisteminin temellerinin atılışında bilfiil rol alan değerli ilim adamı, eğitimci ve dil hocası Prof. Tahsin Banguoğlu’nun asırlık tecrübesinden kaynaklanan sözlerine işaret etmek gerekir: “Gençlerin, akıl hocalarına değil; iyi örneklere ihtiyacı var! Ne yazık ki, Türk aydını yeni nesillere iyi örnek olamadı!”(Eğitim ve Kültür Trajedimiz, Olcay Yazıcı, Marifet yayınları, 2001) Sanıyorum eğitim sistemimizin en kritik noktası burası. İyi öğretmenlere olduğu kadar, ‘iyi örneklere’ de ihtiyacı var gençlerin. Büyük İslâm âlimi İbn-i Haldûn ise şöyle diyor: “İnsanlar bilgilerini, ahlâklarını, sahip oldukları görüş ve faziletleri iki yoldan elde eder. Birincisi, öğretim yoluyla ve ilim olarak. İkincisi ise, doğrudan bir başkasında görüp, onu taklit etmek suretiyle. Ancak, doğrudan görülüp alınmak suretiyle sahip olunan melekeler daha sağlam, kuvvetli ve köklü olur.” (Mukaddime, Kırk Birinci Fasıl)

Tahsin Banguoğlu

Tanım üzerinde durursak, ‘eğitim ve öğretimden’ maksat nedir? Hangi insan, eğitilmiş, olgun insandır? Üniversitede okuyan, fakat belediye otobüsünde dedesi yaşındaki ihtiyara yer verme saygısından nasipsiz genç için, ‘eğitimli, saygılı insan’ diyebilir miyiz? Okumuş, fakat örfünden, ahlâk nizamından uzaklaşmış bir nesil, toplumun yarını için ne ifade eder? ‘Git kardeşim, paran yoksa, eğitim de yok; o zaman çocuğunu yoksullar sınıfına kaydederim; ilim milim de öğrenemez; sadece okur-yazar olur, o kadar!’ diyen okul müdürünü, ‘eğitilmiş eğitimci’ sınıfına dâhil edebilir miyiz? (De-da) bağlacı ile (ki) bağlacının ayrı mı, bitişik mi yazılacağını bilemeyen ‘öğretim üyelerini’ hangi mektepte eğiteceğiz? Bu sualleri çoğaltmak mümkün. Öyleyse, itiraf edelim ki, ‘eğitim sistemimizde muhteva ve müktesebat ve hatta müfredat problemi’ var. Evvel emirde, bu konu üzerinde kafa yormak gerekir. Ülkenin ve genç nesillerin selâmeti için, bu problemin çözümü, ‘AB müktesebatına uyum sağlama gayretlerinden’ çok daha hayatî öneme haiz bir durum. Değerli mütefekkir Nurettin Topçu’nun ifadesiyle “Gençlik geleceğin tohumudur” ve “Millî karakterimiz bu mekteplerden çıkacaktır!” Rûhunu kaybetmiş ‘teknik bilgi aktarımıyla’, millî karakterin teşekkülü/inşası asla mümkün değil. Bu her şeyden evvel sosyal realiteye aykırı.

Eğitim sisteminin biricik vasfı millîliktir. Küresel yozlaştırma rüzgârlarına karşı direnebilmek için, ‘kendi insan modelimizi’ geliştirmeliyiz. Mevlânâ’nın pergel imajında olduğu gibi, genç nesiller dış dünyaya açılmadan önce, kendi kültürünü, kendi medeniyetini, kendi ahlâk nizamını iyi tanımalı.

‘İnsanın Eğitimi’ çok boyutlu bir hâdise. Silahın nasıl kullanılacağını öğrenen insan da, bu anlamda ‘eğitim’ görmüş sayılıyor. Teröristler bile, ‘insanı öldürme metotları/teknikleri’ konusunda kamplarda eğitiliyor. İnsanı insan kılan ‘terbiye sistemi’ ne ise onu bulacağız, diğer yöntemler insanı eğitmek yerine, delirtiyor. Öyleyse eğitim meselesini konuşurken, samimi ve açık fikirli olmak; kork-

madan, çekinmeden öz eleştiri yaparak, hastalığı iyi teşhis etmek gerekir. Geçici, derine inmeyen palyatif çözümlerle eğitim sistemimizdeki aksaklıklar düzelmez; eğitim düzelmeyince insanın, insandan şikâyetleri nasıl halledilecek? Ülke nasıl gelişmiş ve medenî sayılacak?

Meselenin rûhu nedir?: Yunus Emre'ye bir kere daha derinden kulak vermeliyiz ve işin mânâsını, felsefesini, mahiyetini oradan alacağımız ilhamla belirlemeliyiz: "İlim ilim bilmektir/İlim kendin bilmektir/Sen kendini bilmezsin:/Bu nice okumaktır!?" Ve en önemlisi de, "Okumanın mânâsı/Kişi hakkı bilmektir/Sen okudun bilmezsin/Bu bir kuru emektir!" Çünkü, yine Nurettin Topçu'nun ifadesiyle, "Millet bünyesinde inkılâplar mektepte başlar ve her milletin, kendine özel olan mektebi vardır. Millî mektep, zihniyet ve örfleriyle, metodları ve müfredatıyla, terbiye prensipleri ve psikolojik temelleriyle, hattâ binasının yapı tarzıyla kendini başka milletlerinkinden ayırır." (Türkiye'nin Maarif Dâvâsı, Dergâh yayınları) Bunun için, Topçu'nun tesbitiyle söylersek, "Bir neslin kurtuluşunu, ancak maarifinin yükselmesinde aramak lâzımdır." Çünkü, "Milletin ruhunu yapan maariftir. Maarif hangi yöne yürürse, millet ruhu da onun arkasından gider." Ezcümle, "Millet, maarif demektir!" Yani Topçu'ya göre, mektep 'yapıldığımız' veya 'yıkıldığımız yer'dir.

Nurettin Topçu

Hayat Tarzının İntikâli

Prof. Muharrem Ergin hoca da, kendisiyle 20 yıl önce yaptığım bir röportajda eğitim konusunda şöyle diyordu: "Kültürün nesilden nesle intikal etmesi gerekir. Kültürün nesilden nesle intikali 'terbiye' yoluyla olur, maarif yoluyla olur. Eskiden, 'intikali' fertler ve cemiyet kendiliğinden sağlardı. Fakat modern devletler kurulduktan sonra, artık fertlerin kültürleri nakletme hududu belli bir dereceye kadardır. Bu vazife, asıl Devletin vazifesidir. Devletin içinde de, Millî Eğitim Bakanlığı'nın vazifesidir. Türk kültürünün bütün değerleri, ancak büyük bir müessese olan Devlet ve onun Millî Eğitim Bakanlığı sayesinde eski nesillerden yeni nesillere intikal ettirilebilir. Dolayısıyla, Devlet bu kültür intikalini gerçekleştirmedi mi, intihar etmiş demektir! Bu işi fertlere bırakmak mümkün değil. Zaten daha 4 yaşında Ana Okulu ile başlayarak, çocuğunuzu Devlete teslim ediyorsunuz. Aynı zamanda sokağa da teslim ediyorsunuz tabiî. Televizyona teslim ediyorsunuz. Çeşitli yayın organlarına teslim ediyorsunuz. Böyle bir durumda kültürün lâyıkıyla, hakkıyla, zedelenmeden yeni nesillere intikali ancak devlet kuvvetiyle mümkün olabilir. Türkiye'de cereyan eden fikir mücadelelerinin temeli, bu kültür buhranından kaynaklanmaktadır. Bu da bakanlığın öğretim yanında, 'eğitim' fonksiyonunu da çok mükemmel bir şekilde yerine getirmesiyle mümkün olabilir." Görüldüğü gibi, geçen 20 yılda bir arpa boyu yol almış değiliz; hatta denebilir ki, menzilden oldukça uzaklaşmışız.

Hocanın 'kültür birliği' bahsindeki tesbitleri de, günümüz sosyal ve siyasî dalgalanmaları açısından oldukça mânidar. Çünkü, kültür idrakinin gelişmesi de, eğitimin meselesi: "Hür dünyada kültür, marksist dünyada iktisat esastır. Bu sebepledir ki, kültürün bizim bakımımızdan ehemmiyeti çok büyüktür. Çünkü, kültür birliği sarsıldığı zaman, fertler bir-

Prof. Muharrem Ergin

birlerinin kardeşi olduklarının şuurunu elden kaçırdıkları zaman, o cemiyet millet olmaktan çıkarak, bir yığın haline gelir. Yığın hâline gelince de, 1970'den 80'e kadar Türkiye'de gördüğümüz 'anarşi' ortamı doğar. Kardeşler birbirlerinin düşmanı hâline gelir." Demek ki, milleti yığınlaşmadan kurtaracak, 'birleştirici mahiyet-cevher', şuurla oluşturulmuş eğitim ve kültür politikalarıdır.

Şu Mektepler Olmasa

Bütün kültürler, insanın eğitimi, bilgi donanımı için mücadele verir. Çünkü, insan ancak eğitilince değerli varlık statüsü kazanır. Eğitimin yeri aile ocağı ile mektep. Milyonlarca öğrencinin okuduğu mektepleri idare etmek ise oldukça zor. Abdülhamit'in son Maarif Nazırı Mustafa Haşim Paşa'ya atfedilen meşhur bir söz var:"Şu mektepler olmasa, maarifi ne güzel idare ederdim!" diye. Aslında, bu sözün şaka yollu söylendiği ifade edilse de, çarpıcı bir ironi ihtiva ettiği için çokça tekrarlanır.

"Gençliğin rûhunu, işlenmeyen bir tarla gibi kendi hâline bırakırsanız, orada ısırganlar, dikenler biter" demiş Snellman. Demek ki, önlemi önceden almak, boş ve temiz sayfaya iyi şeyler kaydetmek gerekir; sonra başkaları çıkar, ebedîyen silinmeyecek kötü şeyler karalar, o ak sayfaya. İnsanın kemâl derecesi nedir? "Önce doğruyu bilmek gerekir" der Farâbî, "doğru bilinirse, yanlış da bilinir. Ama önce yanlış bilinirse, doğruya ulaşılamaz." Demek ki, eğitimin ana meselesi ABC'ye 'doğru'dan başlamak. Yanlış girilen yoldan, geri dönüş pek kolay olmuyor. Eğitimimiz belki yüz yıldır, belki yüz eli yıldır bu yanlışlığı, bu yanılgıyı yaşıyor. Bocalaması, bir türlü dikiş ve hedef

tutturamaması bu yüzden. İdeas şöyle diyor, "Hayat, bir bileği taşıdır. Benliğinizi yapan madenin cinsine göre, sizi ya eskitecek veya cilalayacaktır." Demek ki, bilgi ve ahlâk aktarımı ile eğitim mühim bir müessese. Stratejiyi ve metodu ona göre belirlemek, adımı ona göre atmak gerekir. Bunun için olmalı ki, Gâzi Mustafa Kemel, "Muallimler, yeni nesil sizlerin eseri olacaktır!" demiş. Fakat sormadan edemiyor insan: hangi öğretmenin?

Gerçek zenginlik, bilgi ve erdem birikiminde mi, yoksa kâr ve kazançta mı? 'Olmakla-sahip olmak!' arasında nasıl sağlıklı bir çizgide denge kuracak insanoğlu? Filozof Schopenhauer, "Dünyanın en yoksul insanı, paradan başka hiçbir şeyi olmayandır" diyor. Öyleyse eğitimin amacı, para kazandıran pratik zekâyı harekete geçirmek mi, yoksa kişiyi üstün meziyetlerle/faziletlerle mücehhez kılmak mı olmalı?

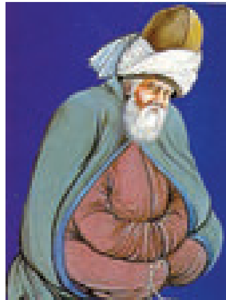
Kendi Çizgimizde Gelişmek

Taklit ve özentiden kurtulup, 'kimliğimizi bulmamız' için, güçlü olmalıyız. Gücün ve iradenin kaynağı ise silah değil, faydalı ilimdir. Bilgi eğitimin/öğretimin bir sonucu. Bakınız İbn-i Haldun ne diyor:

"Yenilen, yenene uyma eğilimi gösterir. Çünkü, onun kendisinden üstün olduğuna inanır."

Yıllarca kış uykusuna yatıp, sonra birden bire küresel gelişmişlik hülyasına dalanlar, Toffler'in Dördüncü Dalgasına kapılmış muhakemesiz yaratıklar gibi, oradan oraya savruluyor, bulunduğu hâlden başka bir hâle zıplamak için can atıyor. Temeli, dayanağı, ilmî, ahlâkî direnme noktası yok. Oysa ünlü Japon ekonomisti Muarakami şöyle der: "Toplumlar zıplamaz, kendi tekamül çizisinde gelişir; değişir ve olgunlaşır." Kendisi olarak ve kendisi kalarak gelişir; saman çöpü gibi sağa-sola savrularak değil. Yere sağlam basmanın temel kaidesi, kendi köklerine, kendi irfânına tutunmaktır. Bunun için de, kendi kıymetlerini, kendi ahlâk öğretini, geleneksel hayat tarzını hakkıyla tanıyacaksın. Ferde, kendi kimyasının ana elementlerini aile ve okul tanıtır. Temel eğitim bunun için çok önemli. Önce temel sağlam olacak ki, üzerine inşa ettiğiniz bina da sağlam olsun. Sert ve yoz rüzgârlara direnebilsin. İbn-i Haldûn, sağlam ve sarsılmaz bir eğitim için, en evvelinde Kur'ânî eğitimin önemine dikkat çekerek, şöyle der: "Bunun sebebi küçüklerin eğitiminin, çok daha köklü, sağlam ve kalıcı olması, daha sonra alacağı eğitimin temelini oluşturmasıdır. Çünkü kâlblere ilk yerleşenler, kazanılacak diğer melekelerin esası gibidir. Bu esas üzerine bina edilecek şeylerin durumu ve üslûbu ise, o esasa göre belirlenip, şekillenir." (Mukaddime, Otuz Dokuzuncu Fasıl.)

Bilgilenme ya da öğrenmede meselenin özü, Mevlânâ hazretlerinin çizdiği dairenin içinde gizli. Pergel gibi olmak: Bir ayağı kendi kültüründe, ötekisi ile dünyayı dolaşmak ve oralardan güzellikler devşirmek. Eğitimin ana esprisi, metodu bu olmalı. Yoksa kültürel, ahlâkî ve sosyal çözülmeye uğrar cemiyet. Kendi ruh kökünden uzaklaşır. Malezya'nın bilge Başbakanı Mahattir Muhammed, küresel savrulma ve kendiliğini kaybetme hâli için şöyle diyor: "Küreselleşme, bize sınırsız, coğrafyasız bir dünya vaat ediyor. Aslında bu, üstü kapalı çok tehlikeli bir durum. Çünkü, eğer benim vatanımın sınırları olmayacaksa, dolayısıyla 'orası' benim vatanım olmayacaktır!" Bu hakikat, eğitim ve kültür için de geçerli. Yani, kendi millî hedeflerimizden, kendi yerli dinamiklerimizden kaynaklanmayan bir eğitim sisteminin yetiştireceği çocuklar, korkulur ki, 'bizim çocuklarımız' olmayacak! Öyleyse millî eğitimin biricik meselesi kendi irfânına, kendi vicdanına ve kendi köklerine bağlı nesiller yetiştirmektir. Gençler, kendisi olmanın şahsiyetli terkibi ile mücehhez olmalı. Bu 'özgün müktesebata' sahip olduktan sonra, dış dünyaya açılmasında herhangi bir sakınca yok. Çözülme ve kopuş, kültürel idrakin gelişmemesinden kaynaklanıyor. Kendini tanıyan, sorgusuzca ötekisinin etki alanına girmez. Onurlu duruşun nirengi noktası, kültür ve medeniyet idrakidir.

Mevlânâ

Demir Tavında Dövülür

Derin ve yalın felsefesiyle, her şeyi kestirmeden tanımlar ata sözleri. Bir hayat düsturu aşılar kişiye. Kitaplara sığmaz kaide ve kuralları özetlerler kısacık bir cümlede: "Ağaç yaşken eğilir", "Demir tavında dövülür", "Ne ekersen, onu biçersin" gibi...Sevgili Peygamberimiz, "Hiçbir baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha üstün bir bağışta bulunmuş olamaz."(Tirmizi) diye buyurmuş. Bir bu hayat tarzını, onun insanı 'terbiye eden' yönünü düşünün, bir de kendisine servet bırakılan şımarık 'sokak çocuklarını!' Hesap neden yanlış çıkıyor, maya neden tutmuyor, duru ırmak neden ikide bir bulanıyor, o zaman anlayacaksınız?

Okul öncesi eğitimde ebeveyne daha bir büyük sorumluluk ve görevler düşüyor. Bir yerde, 'çocuğa verilen ilk eğitim, taşa yazı yazmak gibidir'; taşa yazılan yazı, rüzgârlar ne kadar sert eserse essin silinmez. Yazıyı kuma ya da suya yazarsanız, tez zamanda uçar gider. Onun için, insanı eğitirken/terbiye ederken beyne ve rûha hitap etmeli. Kâlbe yazmalı ahlâk ve erdem kavramını, karatahtaya değil. Bir ömür rehberlik/mürşitlik etmeli insana aldığı eğitim. Eğitimin maksadı âleti/makineyi iyi kullanmak ve sistemin mantığını kavramak değil; önce dürüst

Çocuk için ilk okul, Ailedir

ve erdemli olmak, var-oluşun gayesini kavramak, sonra da kafayı iyi kullanmak olmalı. Ahilik sistemi gibi madde ve mânâ dengesi sağlanmalı. Eylem ve ahlâk uyumu sağlanmalı. Erdemli ve sağlıklı toplumun sosyal formülü buradan, bu âli terkipten çıkar. İşi baştan kavi tutacak, erdemli insan olma anlayışını gönüllere nakşedeceksiniz. Bunun için, mürekkep, vicdanî duyguları teşekkül etmiş iyi insan yetiştirilmeli. Küllî bir irade sahibi kılınmalı gençler. İnsana saygının, iş becerisinden; merhametin, pratik zekâdan daha önemli, daha erdemli, daha üstün olduğu inancı yerleştirilmeli beyinlere. İşin simyasını da bileceksiniz; insanı inşa eden iradenin ve arzı düzenleyen kudretin sırrına vakıf olacaksınız. Yoksa, müspet ilimler, mânevî ilimlerle desteklenmedikçe, modern canavarlar yetiştirmekten başka bir şey yapmış olmazsınız. İnsanın âli cevheri: terbiye. Terbiye edilmemiş güç, tehlikeli güçtür. Onu verimli kılmanız imkânsızlaşır. Yokuş yukarı sürülen kaya gibidir eğitimsiz, erdemsiz güç; eğer durdurma, dizginleme noktaları bulamazsanız, üzerinize gelir ve sizi ezer!

Eğitimli ve Erdemli İnsan Modeli

Eğer meseleye sağlıklı bir teşhis konulacaksa, işin anatomisi çıkarılacaksa, bunun yolu başka; eğer gazete ilanlarındaki 'deneyimli elemen' tarzında gündelik 'el becerisinden' söz ediliyorsa, onun yöntemleri başkadır. Ama eğer bütün melekeleri, bütün rûhu, bütün fakülteleri, bütün boyutlarıyla 'eğitimli ve erdemli insan modeli' teşkil etmekse maksat, maddesi-mânâsıyla/fiziği-metafiziğiyle kişinin 'kemâle ermesi' kast ediliyorsa, bu eğitimin metodu, müktesebatı daha farklı olmalıdır. Demek ki, meselenin esası, vicdân muhasebesi ve merhamet duygusu. Öyleyse eğitim denilince, 'bir konuda beceri ve pratik kazanmak' diye düşünmek yerine, kişinin, bir hayat nizamı çerçevesinde sevgi ve acıma hisleriyle donanması akla gelmeli. Meselenin özet hükmü bizce şu: Kemâl sahibi eğitimcileri tenzih ederek, belirtmek gerekir ki, millî eğitimin arzu edilen niteliğe kavuşması için, evveliyatla 'eğitimcilerin eğitilmesi' gerekir. Çünkü ilk model, ilk eser, ilk örnek önemli. O halde ana problem, nasıl kaliteli ve erdemli öğretmenler yetiştirebiliriz sorusu üzerinde düğümleniyor. Çünkü eğitim, sadece aklın çalıştırılması, öğrenciye beceri ve meslek kazandırılması demek değil; aynı zamanda öğrencinin mânen eğitilmesi/terbiye edilmesi, ahlâk anlayışı ve genel insanlık kültürüyle yoğrulması demektir.

Eskiden 'tâlim ve terbiye' kavramı kullanılırdı. Şimdi 'eğitim ve öğretim' deniyor. Ve ne yazık ki, 'öğretime' ağırlık verilerek, işin 'eğitim/terbiye' yönü eksik bırakılıyor. Eğitimde işin ahlâkî boyutu önde, öğretimde ise bilgilendirme ve yetenek kazandırma. Her bilgili kişi, emin ve selim insan demek değil; bu sıfatları kişiye daha ziyade, mânevî muhtevayla desteklenen 'terbiye sistemi' kazandırır. Bunun içindir ki, nasıl bir insan modeli hedeflediğimizi iyi belirleyip, bilgi ve ahlâk donanımını ona göre gerçekleştirmeliyiz.

Yıllar önce kendisiyle sohbet ettiğim bir profesör, 'ne olur hiç kimse, maaş almak içi öğretmen okullarına gitmesin, öğretmen olmaya kalkışmasın; çünkü eğitim bir gönül işidir, bir aşk işidir. Fedakârlık isteyen bir meslektir. Bu aşkın düşmediği gönüller meslekte başarılı olamaz ve genç nesillere ince bir ruh aşılayamaz!' demişti. İnsan yetiştirmekle, işportacılık yapmak arasındaki mahiyet ve nitelik farkını idrak edemeyenleri, maaşla tatmin etmek mümkün değil.

İnsanın İnsan Olma Süreci

Eğitim, bir anlamda, insanın insan olma sürecinin, kemâle ermesinin adı. Nasıl ki ağaç yaş iken eğilirse, insan da genç iken eğitilir. Yıllar yılı, eğitim sistemindeki ak-

saklıklardan şikayet edilir, fakat sistem bir türlü rayına oturmaz. Rahmetli Barış Manço'nın şarkısında olduğu gibi hadise tam bir, "Ali yazar-Veli bozar!" durumunu andırıyor. Oysa eğitim sistemi çok önemli: Çünkü, arzu edilen, özlenen, ihtiyaç duyulan, millî karakter, donanımlı ve faziletli insan burada, bu 'mekteplerde' yetişecek...

Eğitimciler Ne Diyor?

Bu konuda, eğitim camiâsından bir profesörün mevcut duruma ilişkin görüşlerine göz atalım: "Eğitim alanında bir felâket tablosu ile karşı karşıyayız. Çökmüş, iflas etmiş ve en temel işlevlerini yerine getiremeyen bir eğitim sitemimiz, daha doğrusu enkazımız var. Devasa bir eğitim bürokrasisine, eksik de olsa her köşe başında bir okula sahip olmamıza ve çocuklarının iyi bir eğitim alması için her türlü fedakarlığa hazır ailelerin varlığına rağmen, durum böyle. Eğitim ve öğretim başlığı altında söylediğimiz her sözle ve yaptıklarımızla birbirimizi kandırıyoruz. Ortadaki felâket tablosunu düzeltmek, ilk mektebinden üniversiteye kadar eğitim ve öğretimi yeniden başarmak için atılması gereken adımların temel iki şartı var. İlki eğitim ve öğretimi modernleşmenin temel manivelası olmaktan çıkartmak. İkincisi de, eğitim ortamlarını siyasi kampların ve ideolojilerin savaş alanı olmaktan kurtarmak."

Yanlış Metod Toplumu Geri Bırakıyor

Son söz niyetine söylenenler ise 'fâcianın' boyutlarını bütün dehşetiyle gözler önüne seriyor:

"İnsan yaratmak" gibi Tanrısal işlere soyunan eğitim sistemi, akıl dışı bir mitolojinin dar sınırlarına bütün toplumu ve geleceğimizi sıkıştırıyor. Toplumu geri bıraktırıyor; gelişmesini, kendine güven duymasını engelliyor. Statükodan beslenenler ise aralarındaki kavgayı unutup

Aliede, ilk öğretmen anadır...

her tarafı patlayıp dökülen bu arkaik binayı onarmaya çalışıyor." (Prof. Dr. Mümtaz'er Türköne, Zaman 08.07. 2005)

Eğitim Sisteminin Acı Durumu

Mehmet Şevket Eygi'nin Türk Millî Eğitimine, üniversitelerdeki dil ve kültür erozyonuna dair sözleri de, mevcut durumun vahametini bütün çıplaklığıyla ortaya seriyor:

"Bir ülkenin, bir halkın, bir devletin yücelmesi, ayakta durması, kendini korunması konusunda en birinci, en önemli kurum vasıflı, güçlü ve üstün bir millî eğitimdir. Türkiye'deki 'Millî Eğitim' kesinlikle millî değildir. Vasıflı, güçlü bir eğitim sistemimiz yoktur. Uzun yıllardan beri genç nesiller, iflâs etmiş bir eğitimin kurbanı olmaktadır. Türkiye'nin güçlenmesini, ilerlemesini, mânen ve maddeten kalkınmasını, ülkeler yarışında önde koşmasını istemeyen iç ve dış düşmanlarımız, millî eğitim sistemimizin vasıflı ve güçlü olmasını istemiyorlar. Türkiye'ye nasıl bir millî eğitim lâzımdır? (1) Gerçekten millî olacak, millî kimliğe, millî kültüre, millî kişiliğe hizmet edecektir, bu değerleri koruyacak, yaşatacak, güçlendirecek. (2) Uluslararası seviyede genel kültür verecek. (3) Yazılı, edebî, zengin Türkçe'yi öğretecek. 4) Batı Türklerinin bin yıldan fazla kullanmış oldukları yazıyı öğretmeyen bir eğitim, eğitim değildir. Latin-Frenk alfabesiyle okunan ve yazılan Türkçe'nin yanında, mutlaka Arap-İslâm yazısıyla yazılıp okunan zengin Türkçe de öğretilmelidir. (5) Eğitimin üç vazifesi vardır: Birincisi, bilgi ve kültür vermek. İkincisi, ahlâk ve karakter terbiyesi vermek. Üçüncüsü, sanat, estetik, güzellik kültürü aşılamak. Bugünkü eğitim sistemi, bu üç boyutta da iflâs etmiş vaziyettedir. Eğitim sistemimizi en kısa zamanda, meselâ Singapur eğitimi seviyesine çıkartamazsak, ya yok olacağız yahut dış ve iç düşmanlarımızın köleleri olarak yaşayacağız."(Mehmet Şevket Eygi, Millî gazete, 11.08.2005)

Çözüm ve Öneri Bahsine Gelince

Eğitim meselesinde önce yanlışı görmek, sonra da olması gerekeni geçerli kılmak esas alınmalı. Yine içeriden biri, eleştiriyle birlikte önerileri de şöyle sıralıyor: "Günümüzde diğer tüm İslâm ülkelerinde olduğu gibi, ülkemizde de maalesef belirlenmiş bir eğitim sistemi yoktur. Eğitim her seviyede rastgele yapılmakta, eğitim sistemlerinin üretildiği ve geliştirildiği Batı dünyasından ithal yoluyla taklit edilmektedir. Hâlbuki eğitim gibi hassas bir kurum ancak kendi toplumumuzda bizim zihniyetimize uygun bir dünya görüşü üzerine kurulmalıdır ki, benliğimizi ve kimliğimizi koruyabilelim...Bunu yapmanın yolu bizce köklü bir eğitim felsefesi geliştirmekten geçer. Böyle bir felsefe nasıl oluşturulabilir? Konu, nihaî tahlilde zihniyet ve anlayış meselesi olduğundan en genel zihniyetten eğitimi ilgilendiren en özele doğru hareket ederek bunları eğitim sistemimize yerleştirmeye çalışmalıyız...Bir eğitim sisteminin üç aşamalı olmasının belli bir epistemolojik temele dayandığını söy-

leyebiliriz: İlk, orta ve yüksek öğrenim. Bu her üç eğitim aşamasının belli bir zihniyeti kademeli olarak vermeyi hedeflemesi gerekir. Bu zihniyetin üç aşamasını nasıl belirleyebiliriz? Şu soruya vereceğimiz cevap bize aynı zamanda birçok sorunun cevabını da verecektir: Eğitimin en kapsamlı hedefi nedir? Çok para kazanan insan yetiştirmek mi? Gerçek eğitim, iyi ve faziletli insan yetiştirmeyi hedeflemelidir. Bu anlayış, eğitim zihniyetlerini en esaslı bir şekilde belirler.

İyi ve faziletli insan nasıl yetişir?

Bu zor soruyu şimdilik kısaca şöyle cevaplayabiliriz: İlk önce bilimsel olarak meselelere bakan ve ahlâk etrafında temerküz etmiş bir dünya görüşü ile yetişir. (...) İlköğrenimde öğrenciyi ağır bir ders ve not yükü altında boğmamalıyız. Önemli olan çok şey bilmek değil, insanın bildiği ile ne kadar çok şey yapabildiğidir. İlköğrenimden geçen öğrenci aldığı dünya görüşü ile iyi ve faziletli bir insanın nasıl olacağını ve böyle bir kimsenin nelerle mücehhez olması gerektiğini bilir hâle gelmelidir. Böyle bir kimsenin hayata bakış açısı belli olur, hayatta belli bir amacı vardır ve genellikle bu amacını bir mefkûre (ideal) olarak ifade eder. Bu öğrenci şimdi ikinci aşamada bilgi zihniyeti diye tâbir edebileceğimiz bir zihniyetin eğitimine hazırdır. Bu zihniyetin elde edildiği aşama orta öğretimdir. Burada yetişen öğrenci bilginin önemini ve değerini anlayarak yetiştiğinden; sıra, bilgisini sistemli ve bir yöntemle oluşturma becerisini kazanmaya gelir ki, bu da "bilim" dediğimiz çok özel ve toplumu yönlendiren bir bilgi türüdür. Yüksek öğrenimde kazanılan ve temeli fazilet olan ilimle yoğrulan bu bilgi, öğrenciye bilimsel zihniyeti kazandırır. Artık öğrenci, uzmanlaşma aşamasına gelmiştir ki, istediği alanda derinlemesine bilgi elde etmeye hazır faziletli bir insandır. "

"Eğitim sorunlarımızı nasıl çözebiliriz?

"Eğitim sistemimizin ilköğrenim aşaması, dünya görüşümüzü öğrencinin zihninde kurmaya yönelik olmalıdır. Bu aşamada ne verirsek sonraki aşamalarda onu biçeriz. Ahlâk, inanç ve millî değerler bütünlüğü, bu aşamada düzenli ve anlamlı kavramlar dizisi olarak verilmelidir. Sakınılması gereken en önemli husus, günümüzde olduğu gibi orta öğrenimde verilmesi gereken bilimsel bilginin ağırlığı ile bu yaştaki çocukların ezdirilmesidir." (Prof. Dr. Alpaslan Açıkgenç, Zaman 03.08.2005)

İbnülemin
Mahmut Kemal İnal

Netice-i Kelâm

Özetle, eğitim bir âsiden bir âlim; bir câniden, merhametli bir insan; bir saldırgandan, 'karıncayı incitmekten çekinen' bir mizaç meydana getirmektir. Aşırılıkları ve azgınlıkları eğiterek, sert bir kayadan görkemli bir insan figürü şekillendireceksiniz. Siz eğer bunu başarabilecek maddî-mânevî donanıma, pedagojik formasyona, hayat nizamı aşılayacak mânevî-ahlâkî müktesebata sahipseniz, ancak o zaman size 'eğitimci/eğitici' denebilir. Yani işin temeli ilim. İlmin temeli de, 'kendini, yaratılışın hikmetini bilmek.' Çünkü, geleneğimizde 'Kendini bilen, Rabb'ini bilir!" fikri hâkimdir. Bu 'kendini bilmek/kemâle ermek' keyfiyetini yeni nesillere aşılamak, aktarmak kaçınılmaz, ihmale gelmezi millî bir görevdir. Yoksa, yaratılışın merkezindeki âli statülü insan haysiyetini es geçerek, şeklî formasyon, beceri, yöntem ve metod aktarmakla, kişi belki bilgilendirilmiş olur ama, 'eğitilmiş'/terbiye edilmiş, faziletlerle donatılmış olmaz.

Türk millî eğitiminden söz ediyorsak, onun birinci ve biricik vasfı 'millîlik olmalı. Küresel rüzgârların çok hızlı ve sert estiği günümüzde, dünyaya da açılabilecek, 'kendi insan modelimizi' bu mekteplerde yetiştirmeliyiz. Genç insan önce, kendi kültürünü, kendi medeniyetini, kendi hayat tarzını, kendi ahlâk anlayışını kavrayıp, 'kendisi olmanın onurunu kavrayacak ki, bundan sonra dış dünyaya korkusuzca açılabilsin.
Ne acıdır ki, hemen her alanda bir 'yozlaşma ve kökten kopuş süreci' yaşıyoruz; silkinip kendimize dönmedikçe, o ebedî saadet düsturunu yeniden hayatımızın ana dinamiği hâline getirmedikçe, toparlanış dönemine girmek pek kolay gözükmüyor. Yol ve yöntem haritamız, kendi millî-mânevî dinamiklerimiz olmalı. Çağdaş bilgiye paralel olarak, hikmetî bilgilenmemizi de tamamlamamız lâzım. Eğer eğitimden anladığımız, nesillere bir kimlik rûhu aşılamak ve kültür intikalini gerçekleştirmek; gencin bilgi ile mücehhez olması kadar, faziletli insan olmasını da sağlamak ise; referanslarımız kendi kültürümüze, kendi medeniyetimize ait olmalı.

Sevgili Peygamberimiz, "Beşikten mezra kadar öğreniniz!" diye buyurmuş. "Hiç bilenlerle, bilmeyenler bir olur mu?" denilmiş. Demek ki, ömür biter, insanın öğrenme süreci bitmez. Hatta, bildikçe, bilgisizliğinin farkına varır kişi. Bu yüzden, "Bir şey biliyorum: hiçbir şey bilmediğimi!" demiş Batılı filozof. Çünkü, 'bilmediğini bilmek' bilgide üst bir merhaledir; bunu da kişiye eğitim sistemi sağlar. Demiş ya İbnülemin Mahmut Kemal İnal, "İrfan ehli cehaletini, ancak âlim olunca anlar!" Öyleyse gücenmece yok: Eğitilmemiş eğitimciler de, eksiğini eğitildikleri zaman anlayacak. Umarız bu süreç uzun sürmez...

Yakup Kocaman
ykocaman@yenisafak.com.tr

Dünya Eğitim Ekonomisinde Kaybedenler ve Kazananlar

11 Eylül'den sonra getirilen ağır vize şartları, yabancı öğrenci pazarının tartışmasız hakimi ABD ve İngiltere'nin en zayıf noktası olmaya başladı bile. ABD'nin, yıllık 2 milyonu aşan yabancı öğrenci pazarında azımsanmayacak güç kaybına uğradığı bildiriliyor. ABD ve İngiltere'nin ardından global eğitim pazarının yeni oyuncuları ise Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada, hatta Çin, Tayland ve Hong Kong gibi Uzakdoğu ülkeleri ile Türkiye oldu.

Beş bin yıllık uykusundan adeta histerik bir sıçrama ile uyandığına şahit olduğumuz Çin, her sektörde olduğu gibi eğitim alanındaki açlığı ile de dünya eğitim ekonomisinin kaderini tayin eder hale geldi. Okuma ve gelişme uğruna tüm dünyaya dağılan 500 bin kişilik Çin'li öğrenci ordusu, sadece Britanya eğitim sektörüne yılda 1 milyar dolar kazandırıyor. Türkiye ise başta Amerika ve İngiltere olmak üzere yurtdışına her yıl 450 milyon dolar civarında eğitim ödemesi yapıyor. İngiltere'ye dünyanın dört bir köşesinden her yıl akın eden 200 bin öğrenci, bu ülkenin soğuk, kapalı ve sürekli yağışlı havasına ve olmayan yemek kültürüne katlanmak pahasına milyarlarca dolar ödüyor. Peki neden? İngiliz hükümetinin yeni hazırladığı planda her şey yolunda giderse İngiltere 15 yıl sonra şimdiki rakamı 4' e katlayarak yıllık 900 bin öğrenci kapasitesine ulaşacak. Bu öğrencilerin 250 bine yakını da Çin'li orta sınıf öğrencilerden teşekkül edecek. İskoçya, İngiltere, Kuzey İrlanda ve Galler bölgesinden oluşan Britanya, eğitim işinden yıllık 20 milyar dolar kazanır hale gelecek. Yani bugünkü otomobil, yiyecek içecek ve sigara ihracatından daha büyük bir rakamı eğitim sektöründen kazanmaya başlamış olacak. İngiltere'de yabancı eğitimin istatistiğini tutan kurum UCAS'ın açıkladığı rakamlara göre 2004 senesinde bu ülkenin kolej ve üniversite fakültelerine gidebilmek için 2 milyon 98 bin kişi başvurdu.

Ancak 377 bin 544 şanslı (!) öğrenci kabul edildi. Bu rakamlara master, doktora öğrencileri dahil değil. Peki Çin'de, ya da Türkiye'de üniversite yok mu? Türk üniversitelerini sorgulamanın zamanı gelmedi mi? Taksim civarında konuşlanmış yurtdışı eğitim danışmanlığı şirketlerinin kapısını her gün aşındıran binlerce Türk gençlerini neden tatmin edemiyor yerli üniversiteler? Yerli ve yerel kalmaya devam ettikleri için mi? Çinli öğrenciler arasında yapılmış 'neden İngiltere' anketinden ortaya çıkan sonuçlar, Türkiye'de de benzer nedenlerle genç beyinlerin neden göç ettiğine cevap verir nitelikte. Ezbercilik, hocalara aşırı bağımlılık, Tartışma fakirliği ve seminer eksikliği, kişisel çalışma ve muhakemeyi engelleme, ideolojik derslere katılma zorunluluğu (Mao düşüncesi, Marxism teorisi), üniversite yönetimi ideolojik görüşünün dışlayıcı etkisi, hocaların ders içi ve dışındaki soğuk davranışları. Evet. Bu türden basit gerçekler aynı bilgi burada öğretilse bile gençlerin kafasının dışarıda olmasının ardındaki en temel nedenler olmaya devam ediyor.

Dünya eğitim ekonomisinden daha fazla pay almak için düğmeye basan Çin hükümeti, 100 tane üniversitesini dünyadaki en yüksek kaliteye çıkarmak üzere bir projeyi uygulamaya koydu. İngilizler ise yabancı öğrencilerin doktora sonrası İngiltere'yi terk etmemesi için maaşlara yüzde 25 zam teşviği getirdi. Avrupa Birliği de halen uygulanan 6. Çerçeve Programı süresince insan kaynağını çekebilmek için 1.8 milyar euroluk fon tahsis etti.

YÖK'ün Gönderdiği Öğrencilerin Yüzde 11'i Geri Dönmüyor

Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından 2002 senesi itibariyle yurtdışına gönderilen öğrencilerin yüzde 11.2'i (426 kişi) görevlerine geri dönmedi. YÖK cephesinde değişen bir şey olmasa da ülke şartlarında görülen iyileşme ger-

çeğinden hareketle bu oranın günümüz şartlarında biraz aşağı çekildiği tahmin ediliyor. Çin, sözkonusu olduğunda dönmeyen öğrenci sayısı daha da artıyor. Çin'den 1978-1999 döneminde eğitim amaçlı gönderilen 400 bin öğrenciden sadece 100 bin'inin geriye döndüğü kaydediliyor. Geri dönmeyenlerin yarısı ise ABD'de kalmayı tercih etmiş. Öte yandan ABD'ye göçmen gelen nitelikteki insan gücünün yaklaşık yüzde 13.4'ünü Hindistanlılar oluşturuyor. ABD'de Silikon Vadisinde çalışan bilgisayar uzmanlarının yüzde 30'u da yabancı. ABD, 1990'lar boyunca OECD'deki tüm yabancı öğrenci pazarının üçte birini kendisine çekmeyi başardı.

Vize Kuyruklarından Bıkanlara Kimler Kucak Açıyor ?

11 Eylül'den sonra getirilen ağır vize şartları, yabancı öğrenci pazarının tartışmasız hakimleri ABD ve İngiltere'nin zayıf karnı olmaya başladı bile. ABD'nin, yıllık 2 milyonu aşan yabancı öğrenci pazarının azımsanmayacak güç kaybına uğradığı bildiriliyor. ABD ve İngiltere'nin ardından global eğitim pazarının yeni oyuncuları ise Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada, hatta Çin, Tayland ve Hong Kong gibi Uzakdoğu ülkeleri ile Türkiye oldu. Türkiye'deki özel üniversiteler de dahil olmak üzere yerel dili ne olursa olsun tamamen İngilizce olarak MBA (İş İdaresi) eğitimini verebilen bu ülke üniversiteleri, vize sorunlarıyla uğraşmaktan gına gelmiş ama eğitim için para harcamaya hazır gençlerin yeni tercihleri haline geldi. ABD'de yayınlanan makalelerde, 11 Eylül'den sonra yabancı öğrencileri kabulde vize uygulamalarını daha da zorlaştıran Amerika'nın artık bilim adamları ve araştırmacı özgür beyinler için dünyanın en emin ve kârlı mekanı olmaktan çıktığı sıkça ifade edilir oldu. Red Herring dergisi, “Kendini ABD'de rahat hissetmeyen beyinler alternatif ülkelere, ya da kendi ülkelerine gitmeyi tercih ediyor. Çünkü bir bilim dili olarak İngilizce eğitim artık dünyanın dört köşesinde veriliyor” yorumunda bulundu. 11 Eylül'den sonra başlayan süreçte vize vermede sorunlar çıkaran ve yabancıları neredeyse iç çamaşırını bile görmeden ülkeye almayan ABD, bu hoşgörüsüzlüğün faturasını narin beyinlerin kaçışıyla ödüyor. Amerika'yı dünyanın en büyük devleti yapma yolunda büyük katkılar sağlayan yabancı öğrencilere ABD artık daha az cazip geliyor. Öte yandan Irak savaşına karşı çıkan Almanya, geçtiğimiz yıllarda 20 bin Bilişim uzmanı genç transfer edeceğini duyurdu ve bunu büyük ölçüde gerçekleştirdi.

Tersine Beyin Göçü Zamanı

Ekonomik olarak fakir ve gelişen ülkelerden gelişmiş ekonomilere süregiden beyin göçü hareketlerini olumsuz değerlendirenlere sıkça rastlarız. Ancak beyin göçü verenlerin de zamanla bu işten karlı çıkmaya başladığına şahit oluyoruz. 1970'li yıllarda küresel göçmenlerin ülkelerine havale ettikleri 2 milyar dolar civarındayken günümüzde bu rakam 125 milyar dolara ulaşmış durumda. Bu tu-

Yurtdışına Eğitim İçin Her Yıl 30 Bin Kişi Gönderiyoruz

Yurtdışı eğitim sektöründe 18 yıllık tecrübesi olan Network Yurtdışı Eğitim Danışmanlığı Direktörü Özdemir İçin, sağlıklı bir istatistik olmamakla beraber Türkiye’den yılda yaklaşık 30 bin kişinin okumak için yurtdışına gittiğinin tahmin edildiğini, bu gidişin parasal büyüklüğünün de tahminen 450 milyon dolar olduğunu söylüyor. Bilimsel anlamda Türkiye’ de rahat edemeyip yurtdışına gidenlerin çoğunun maalesef dönmediğine dikkat çeken İçin, "Bunun gerekçesi de YÖK'ün kurulmasıyla Türkiye'de yüksek öğrenim kurumlarının özerk ve özgür yapıdan uzaklaşması. Üniversite kadrolarının siyasallaşması, üniversitelerde bilimsel özgürlükten ziyade akademik oligarşi getirdi. Bu, genç beyinleri Türk üniversitelerinden uzaklaştırıyor" diyor. Vasıflı olan üniversite mezunlarımızın yüde 90'ının bir müddet yurtdışı macerası yaşadıktan sonra Türkiye ye geri döndüğünü belirten İçin, "Çok az kişi yurtdışında hayatını sürdürmeye devam ediyor. Bunlar da genelde 5 yıldan uzun süre yurtdışında kalmış ve geri dönüşte uyum problemi yaşayacağını düşünen kişiler" diye konuştu. "Türkiye deki gelir düzeyinin bir kaç katı para kazanmak inanın yurtdışında yaşamayı tercih edenlerin temel sebebi değil" diyen İçin, şunları ifade ediyor, "Özgür düşünebilme, herkes için eşit olan hukuk zemininde yaşayabilme, devletin millete zorba değil onun hadimi olduğunu gösteren devlet anlayışı, devlet dairelerinde azar değil de saygı ve çözüm görme, verdiği emek ve vergilerin hortumlanmadığı, uğruna şehit verdiği toprakların peşkeş çekilmediği bir ülkeye herkes seve seve geri döner, hem de hiç arkasına bakmadan. Bu imkânların yarısı ülkemizde sağlanmış olsaydı hiç kimse gitmezdi"

tarın yaklaşık yüzde 60'ı gelişmekte olan ülkelere gönderildiği belirtiliyor. Gelişmekte olan ülkelerde yıllık nüfus artış oranının yüzde 1.4'ler düzeyinde olması, bu ülkelerin nüfuslarına her yıl 90 milyon yeni insanın katılmasına neden oluyor. Uluslararası Göçmen Organizasyonu (IOM), OECD üyesi 30 ülke içerisinde yaklaşık 12.9 milyon beyin göçünün gerçekleştiğini, bu insan sermayesi hareketinin 7 milyonunun da sadece ABD'ye gittiğini kaydediyor. Şu anda Avrupa ve Kuzey Amerika'da 300 bin civarında Afrikalı profesyonelin yaşadığını bildiriyor. Geçtiğimiz Haziran ayında yayınlanan ve dünyada bir ilk olan Dünya Göç Raporu-2005'te yer alan veriler bize gidişat hakkında fikir veriyor. Buna göre dünya nüfusunun yüzde 2.9'u, yani 190 milyon insan göçmen konumunda. Göçmenler kendi ülkelerine resmi kanallar yoluyla 2003'te 93 milyar dolar, 2004'te 126 milyar dolardan fazla para aktardı. Sadece paralar değil; iş kültürü, yatırımlar ve uzmanlık alanlarında da gelişen ekonomilere transferler ciddi şekilde artıyor.

Eğitimin Ardındaki Yatırım Gerçeği

Tersine beyin göçü gerçekleştiren ülkeleri son on yılların en hızlı gelişen ülkeler olması bir tesadüf değil. Hindistan, Çin, İrlanda, Güney Kore gibi ülkeler daha önceden gelişmiş ülkelere gönderdiği beyinlerini yavaş yavaş da olsa geri kazanıyor. Ar-Ge yatırımlarına hız vererek yeni kaçışların olmasını engelliyor. Beyin kaybına dur demek için düğmeye basan Çin hükümeti, 100 tane üniversitesini dünyadaki en yüksek kaliteye çıkarmak üzere bir projeyi uygulamaya koydu. İngilizler ise yabancı öğrencilerin doktora sonrası İngiltere'yi terk etmemesi için maaşlara yüzde 25 zam teşviki getirdi. Avrupa Birliği de halen uygulanan 6. Çerçeve Programı süresince insan kaynağını çekebilmek için 1.8 milyar euroluk fon tahsis etti. Hep çekmeyi hayal ettiğimiz ancak bir türlü getiremediğimiz yabancı doğrudan yatırımcılar, Çin'e son 20 yıl içinde 500 milyar dolara yakın yatırım yaptılar. Aynı yatırımcılar Türkiye'ye ise son 24 yılda ancak 20 milyar dolarlık doğrudan yatırım getirdiler. Ancak 2005 yılında yabancı yatırım hayallerimiz gerçek mi oldu ne, son 24 yılda yapılan 20 milyar dolarlık yabancı yatırım rakamının 16 milyar doları (yargıdan dönmez ise) 2005 yılı henüz bitmeden yakalandı. Peki bu yatırım rakamlarının eğitimle ilgisi var mı diyecek olursanız. Evet hem de çok. Sermaye hem ucuz, hem de eğitimli işgücünün olduğu yere doğru çekinmeden gidiyor.

Küresel Sistem, 'Göçü nasıl yönetirim' Derdinde

Birleşmiş Millet çatısı altında faaliyet gösteren Uluslararası Göç Organizasyonu yayınladığı 2005 Dünya Göç Raporu'nda ilk kez göç olgusunu yönetiminden ve faydasından bahsetti. Göçün, toplumlara, hükümetlere ve göçmenlere maliyetini irdeleyen rapora göre, Sovyetlerin dağılmasının ardından kaçan insan yığınları ile Almanya'nın ekonomiye dinamizm kazandırmak için alacağını ilan ettiği 20 bin bilişimci arasında ciddi fark var. Yurtdışında yaşayan 50 milyon Çin'li 1.5 milyar nüfuslu ülkelerinin kazandığı paranın üçte ikisini kazanıyor. Bu paraların ülkelere yatırım olarak dönmesi halinde küresel ekonominin çarkları da farklı dönecek. International Herald Tribune Gazetesine konuşan IOM'un genel direktörü Brunson McKinley, "Hızla globalleşen dünyada yerli işçi piyasasına bağımlı kalmak zor. Eğer iyi yönetilirse göç hareketlerinden fayda elde edebiliriz. Yabancı işçilerin kazanıp geri gönderdiği paralar o ülkelerde açlık ve fakirliği önlüyor" diyor. Yani gelişmiş ülkelerin bir nevi sözcüsü olan McKinley, diğer ülkelerin karın tokluğu pahasına nitelikli işçilerini Batı'ya göndermesinden oldukça memnun. IOM Direktörü, yabancı işçilerin 2003'te 93 milyar dolar, 2004'te ise 126 milyar doları geldikleri ülkelere transfer etmesini büyük bir gelişme olarak değerlendiriyor.

Sorulması gereken soru: Türkiye dünya eğitim ekonomisinde kaybedenler liginden kazananlar sınıfına ne zaman çıkar?

Abdullah Tuğlu
abdullah@ekocerceve.com

Türk Okulları'ndan Dünyaya 'Hâl' Eğitimi

Harun Tokak
Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Başkanı

Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Başkanı Harun Tokak, Anadolu insanının sivil bir girişimi olarak ilk önce Ortaasya'da açılan ve şu anda 90 ülkeye yayılan Türk Okulları'nın dünya gençlerini Türk kültürü konusunda 'Hâl' eğitimine tabiî tuttuğunu söyledi. Harun Tokak, "Öğretmenlerin oturması kalkması, yemesi içmesi, konuşması ve kılık kıyafeti gibi hususlar, doğal süreçte müfredata girmese de, bir ders mesabesindedir" dedi.

Türkiye'den giden öğretmenlerin gönüllülük esasıyla güç verdiği Türk Okulları; 90 ülkede kolej, dil kursu, kültür merkezleri, yurtlar ve diyalog merkezleri olmak üzere 400 civarında kurum ve kuruluşu bünyesinde toplayan bir organizasyona dönüştü. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'nın da destek verdiği okullar, her gün yenilerinin açılmasıyla sürekli artıyor. Okul müfredatlarında Türk kültürüne dair bir ders olmamasına rağmen öğrencilerin Türk kültürü eğitimi aldıklarını kaydeden Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Harun Tokak, bunun nasıl olduğunu şöyle açıkladı; "Çünkü öğretmenlerin oturması kalkması, yemesi içmesi, konuşması ve kılık kıyafeti gibi hususlar doğal süreçte müfredata girmese de bir ders mesabesindedir." Harun Tokak, Türk Okullarıyla ilgili merak edilenleri cevapladı;

Okullar hakkında genel bir bilgi verir misiniz?

Türk Okulları, 1990'lı yıllardan itibaren SSCB'nin de dağılma sürecine girmesiyle önce bu coğrafyada, Anadolu insanının tamamen gönüllü olarak başlattığı sivil bir girişimdir. Her geçen gün artan yoğun ilgi sayesinde de tüm Asya kıtasına yayıldı. Sadece ırkî yakınlık söz konusu olan Türkî cumhuriyetlerde değil, Moskova ve Petersburg'da da Türk okulları açıldı. Ruslar bu okullardan son derece memnunlar. Dolayısıyla bu geniş coğrafyada ikinci önemli unsur olarak görülmesi gereken Slav topluluklarında da aynı yoğunluk ve ilgiyle karşılaşmıştır. Daha sonra Uzakdoğu, Balkanlar, Pasifik, Hint Alt Kıtası ve Afrika bu okulların büyük bir yoğunlukla açılmasına sahne oldu. Bu gün gelinen nokta da dünyanın dört bir yanına bu okulların açıldığını söylemek mübalağa değildir.

Okullar hangi amaçla, ilk olarak nerede açıldı?

Bu okulların açılması bir gönüllülük esasıyla mümkün olmuştur ve sivil bir inisiyatif söz konusudur. Dolayısıyla okullar için ilk kez şurada açıldı demektense, az önce de ifade ettiğimiz gibi SSCB'nin dağılma sürecinde önce bu coğrafyada açılmıştır, diyebiliriz. Öte yandan resmi olmanın ötesinde sivil bir hüviyet taşıdığından bir çok farklı bölgede aynı anda açılmıştır da denebilir. Bu noktada belki Türkiye'ye birkaç saatlik mesafede bulunan ve eskiden bu yana 'Bir millet iki devlet' olarak tarif edilen Azerbaycan'ın bir önceliği olabilir. Okulların amacı konusunda bu durum belki yardımcı olabilir. Ağrı'ya 2-3 saatlik mesafede bulunan Azerbaycan halkının refahı için buraya yakın bölgelerden iş adamları ve gönüllü öğretmenlerin gayretleri ile okullaşma hızla yayıldı.

Nasıl yayıldı, nasıl gelişti?

Okullar her gittiği ülkede sevildi, benimsendi ve ilgi gördü. Bu yakın ilgi hep çift taraflı oldu. Yani halk bu okullar ve öğretmenleri sevdi, devlet erki de bu okulların kendi ülkelerinin eğitim seviyesini yükselteceğini düşünerek destek oldular. Bu okulların ilk açıldığı yerlerden birisi de Rusya'nın başkenti Moskova'dır. Bu okulda okuyan öğrencilerin velileri, çocuklarının bu okullara gitmeye başladıktan sonra değiştiklerini; kendilerine karşı saygılı davrandıklarını, içki ve uyuşturucu gibi kötü alışkanlıkları bıraktıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bu okulların nasıl yayıldığının en güzel cevabını burada aramak gerekir. Yani bir ülkede açılan okulda bulunan öğretmenlerin tavır ve davranışları, okul içinde estirilen hava kısa sürede civarda duyulmakta ve o yörenin dev-

let erkinin kulağına gitmektedir, dolayısıyla yeni bir okul açma teşebbüsünde olumlu cevabın gelmesi gecikmiyordu.

Şu anda kaç ülkede, kaç tane okul/kurum var ve buralarda kaç öğrenci öğrenim görüyor?
Rakam verme konusunda her zaman tam ve kesin bir bilgi vermek kolay değildir. Çünkü bunun mümkün olamayacağı açıktır. Bizim gezip görme imkanı bulduğumuz yerlerde, anladığımız kadarıyla, her gün yeni bir ülkede yeni bir okul açılıyor olabilir. Bundan da herkesin haberi olamayabiliyor. Dolayısıyla mesela 'Şu kadardır' dediğimiz anda belki dünyanın başka bir yerinde açılmış beş okul daha var ve bundan daha henüz kimsenin haberi olmamıştır. Ancak geçtiğimiz günlerde Aktüel dergisinde konuyla ilgili yayınlanan bilgiyi aktarabiliriz: Dünyanın değişik bölgelerinde yaklaşık 90 ülkede kolej, dil kursu, kültür merkezleri, yurtlar ve diyalog merkezleri olmak üzere 400 civarında kurum ve kuruluş bulunmaktadır.

Eğitim kadrosu kimlerden oluşuyor?
Okulların dünyanın değişik ülkelerine gitmesi tamamen gönüllülük esası iledir. Dolayısıyla Öğretmenler Türkiye'nin seçkin üniversitelerinden mezun olmuş idealist Türk gençleridir. Dünyanın küreselleşmesinin de etkisiyle başlayan bu süreçe yeni mezun gençlerin katılımı da kolay olmakta ve artık dünyada bir Türk öğretmenleri realitesi görülmektedir.

Bu okulların bulundukları ülkedeki diğer okullardan farkı nedir?
Öncelikle bu okullarda ihtiyaç olan batı dili öğretiliyor. Bu dil İngilizce'dir. Ayrıca yerli dil de öğretilmekte, mesela Kazakistan'da Kazakça, Tataristan'da Tatarca olabilmektedir. Öte yandan Asya coğrafyasında açılmış bulunan okullarda zorunlu olarak Rusça da öğretilmek zorundadır.

Bunların yanı sıra Türkçe'yi de dahil ettiğimiz takdirde toplam dört dil öğreniyorlar ki, bir öğrencinin bu okulu bitirdiği zaman dört dil öğrenerek mezun olması çok önemli bir ayrıcalıktır. Dolayısıyla dil farkının çok bariz olmasının ötesinde bu okullarda ileri teknoloji ile eğitim verilmektedir. Yani tüm okullarda bilgisayar ve internet bağlantısının yanı sıra modern laboratuarlar, teknik altyapı ülke şartlarının hayli üzerindedir. Her yıl bilim olimpiyatları yarışmalarında şampiyonların bu okul öğrencilerinden çıkmış olması bir tesadüf değildir.

Bu okulların tercih edilme nedenlerinden biri olarak da okul-aile işbirliğinin son derece yüksek seviyede olmasıdır. Öğretmenler düzenli olarak velilerle temas ha-

lindedir. Zaman zaman veli ziyaretlerine gidilir, ya da onlar okula çağrılır. Kısaca çocuğun durumu yakından takip edilir. Öğrenci bir an olsun başıboş ve yalnız bırakılmaz. Dolayısıyla bu okullarda okuyan öğrencilerin zararlı alışkanlıklara sahip olmaması, başta anne-baba olmak üzere büyüklere saygıyı öngörmesi de bu okulların tercih edilme nedenleri arasında sayılabilir. Pek çok veli çocuğunun bu okullara başladıktan sonra ahlakî yönden olumlu manada değiştiğini belirtmektedir.

Niçin tercih ediliyor?
Türk Okulları, bulundukları ülkede hiç tartışmasız en gözde ve seçkin okullardır. Tercih edilme nedenleri arasında, yukarıda da ifade edildiği gibi; Modern dünyanın gereği olan, bilgisayar destekli bir eğitim verilmesi, küreselleşen dünyanın bir realitesi olarak İngilizce öğretilmesi; bulunduğu ülkenin tarihi ve kültürü öğretilmek suretiyle, genç kuşakların kimlik bunalımına düşmesinin önüne geçilmesi; Okullarda, ortak insani ve ahlâki değerler sadece teorisi ile değil, pratiği ile de benimsetiliyor olması başta gelenlerdir. Öte yandan belki açıkça ifade edilmese de bu okullar ayrıcalıklı kılan en önemli unsur öğretmenleridir. Okullarda bulunan öğretmen ve rehberler, adanmışlık ruhuyla, okulun tüm öğrencileri ile adeta bir arkadaşlık ruhuyla ve onlarla evlat yaklaşımı içinde ilgileniyorlar.

Müfredatta Türkiye ve Türk kültürüne dair ne var?
Hemen ifade edelim ki okul müfredatında Türk kültürüne dair hiçbir şey olmasa bile öğretmenleri Türk olması nedeniyle bu okullarda Türkiye adına çok şey olduğu söylenebilir. Çünkü öğretmenlerin oturması kalkması, yemesi içmesi, konuşması, kılık kıyafeti gibi hususlar doğal bir süreçte müfredata girmese de bir ders mesabesindedir.
Kaldı ki bu okullarda öğretmenlik yapan gençler, Türkiye'nin farklı yerlerinde bulunan üniversiteleri bitirmişlerdir. Dolayısıyla Anadolu kültürünün çeşitliliği de bu okullarda yansıtılmaktadır.

Türkiye'deki Yabancı Öğrencilere Türk Konukseverliği

Özellikle Kültür ve Turizm Bakanlığı her yıl, ülkemizin yurtdışında tanıtımı için milyonlarca dolar harcıyor. Öte yandan girişimcilerimiz ürünlerini ve hizmetlerini dünya çapında pazarlayabilmek için bir fuardan diğerine koşturuyorlar, onlar da milyonlarca dolar harcıyorlar. Aslında bütün bu uğraşlarla varılmak istenen hedefe daha küçük bütçe ve çabalarla ulaşmak mümkün. İşte Hüseyin Gökçe'nin öncülüğünde 7 işadamı tarafından kurulan Mozaik Kültür ve Yardımlaşma Derneği, bunu mümkün kılan bir organizasyon. Türkiye'ye lisans, yüksek lisans veya doktora eğitimi almak için gelen yabancı uyruklu öğrencilere yardımcı olma düşüncesiyle 2000 yılında kurulan dernek; dünyanın değişik coğrafyalarından ülkemize gelen öğrencilerle iletişim kuruyor, eğitimlerine katkı amacıyla onlara her ay burs veriyor, ihtiyacı olanlara gıda ve giyecek yardımında bulunuyor. Şimdiye kadar 52 ülkeden bin 300 öğrenciyle tanışan dernek, onlara maddi yardımın yanında organize ettiği değişik programlarla eğitim ve kültür hizmeti de sunuyor. 300'ü aşkın seçkin üyesi ve profesyonel kadrosu ile Mozaik, esasında ülkemizin konukseverlik kültürünün tanıtımını yapıyor, hem de çok küçük bütçelerle. Merkezi Mecidiyeköy'de bulunan derneğin başkanlığını şu anda Ergin Meydan yürütüyor. Eğitim salonu da bulunan dernek merkezinde farklı eğitim aktiviteleri yapılabiliyor. Derneğin kurucusu Hüseyin Gökçe, bursiyer her öğrencinin ülkesine döndüğünde ülkemizin gönüllü bir elçisi olacağını ve ikili ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayacağını kaydetti.

Tarihte eğitimin bir sömürge vasıtası olarak kullanıldığını görüyoruz. Türklerin ise sömürgecilik yapmadığını biliyoruz. Bu iki tespitten hareketle, global bir nitelik kazanan bu okullar, bulundukları ülke ve dünyanın geleceği için ne anlam ifade ediyor?

Bu okullara, bulundukları ülkelerin Türkiye ile olan ilişkileri açısından bakıldığında, burada mezun olan öğrencilerin, ülkeler arası iyi bir kaynaştırma vasıtası olacağı kesindir. Bu öğrenciler, dünyaya ve olaylara, diyalog hoşgörü ve birlikte yaşama perspektifinden baktıklarından dolayı, diğer ülkelerle olan ilişkileri de sadece dostluk eksenine oturacaktır. Dolayısıyla, bu olgu geleceğin dünyası açısından, küresel barışa önemli bir katkıdır. Dünyanın en büyük sorunu olarak görülen terör ve şiddetin kol gezdiği, insanların farklı olana tahammül gücünün zayıfladığı günümüzde bu okullarda farklı kimliklere sahip insanların kardeşçe ve sevgi ile bir arada müsamaha ve toleransla okumaları gelecek adına dünyanın en büyük şansı ve umududur.

Okullar gelecekte Türkiye'nin dünya ile her alanda ilişkilerini nasıl etkiler?

Bu soruya verilecek cevap tekdir. Bu okullar gelecekte Türkiye'ye her alanda sempati ve ilgi kazandıracaktır. Hem halklar nezdinde, hem diplomatik seviyede, hem ekonomik ve iş dünyası çevrelerinde ülkemize yoğun bir ilgi ve alaka uyanmasına neden olacak

ve eşit şartlarda bulunan ülkeler arasında Türkiye'yi bir adam öne çıkaracaktır. Bu açıdan da okulların gelecekte hem Türkiye'ye, hem de dünyaya katkısı olacaktır.

Yeni hedefler nelerdir?

Okulların yeni hedefleri hakkında bir şey söyleyebilmek oldukça zordur. Bu sorunun cevabı bende değil. Bu sorunun cevabı fedakar Anadolu insanının himmetinin yüceliği ile yakından ilgilidir.

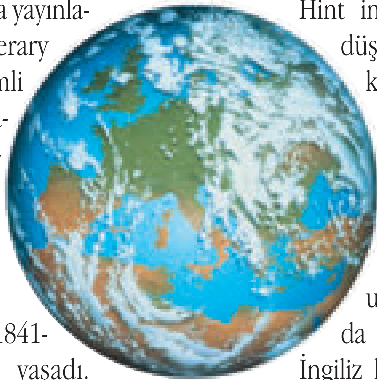
Dr. Veli Sırım
www.velisirim.com

Sömürge Aracı Olarak Eğitim

Sömürgeciler, hakimiyetlerindeki nüfusu önce etnik, din ve dil açısından farklı, tarihleri ve kimlikleri birbirinden ayrı gruplara dönüştürdüler. Sonra okullarda kendi dil, din ve kültürlerini birleştirici bir unsur olarak sundular. Devam eden süreçte insanlar bu durumu kabullenir hâle geldi. Böylelikle sömürge adetleri, herkesi kuşatıcı bir üst kimliğe dönüştü.

"Büyük Britanya Devleti, yönetimle ilgili bazı prensiplere bağlı kalarak, böylesine geniş bir imparatorluğu nasıl idare edebilir? Tabiatı ile yerli dünyasını çok iyi tanıyan ve aynı zamanda bir Anglo-Sakson gibi hareket edebilen Yerli Memurlara güvenmek zorunda kalacaktır. Bu kişiler Londra'dan emir alacaklardır. Ancak, bu kişilerin ilk amacı yerlilerin çıkarını korumaktır. Daha sonra bu çıkarlar İmparatorluğun çıkarları ile aynı hizada tutulmalıdır. Çünkü, bir makinanın çeşitli parçaları arasındaki ahenkli çalışma düzeninden sadece merkez sorumludur."

Bu ifadeler, 1913 yılında yayınlanan Political and Literary Essays 1908-1913 isimli kitapta yer alıyor. Kitabın yazarı Lord Cromer.

Kim bu Cromer?
Kısaca tanıtalım.
Asıl adı Evelyn Baring. 1841-1917 yılları arasında yaşadı. 1880-1883 yılları arasında Hindistan Maliye Bakanlığı görevinde bulundu. 1883 yılından 1907'ye kadar da Mısır'ın bir numaralı ismi oldu. Kendisine 1892 yılında Baronluk, 1901 yılında ise Kontluk ünvanı verildi.

Lord Cromer'in, Büyük Britanya tarafından kurulan sömürge sisteminin ilânihâye devam etmesini sağlamak üzere sunduğu, "Yerli memurların yetiştirilmesi" teklifi büyük bir başarıyla uygulandı. En büyük ve en kapsamlı başarı ise, Hindistan'da gerçekleştirildi.

Hindistan'da Neler Oldu?

Hindistan'daki İngiliz sömürgesi 1800 yılında başladı ve yaklaşık birbuçuk asır sürerek 1947 yılında sona erdi. Uzmanlara göre bu sömürge döneminde Hindistan hemen her şeyiyle değişti. Maddi zenginliklerinin sömürülmesi ve yağmalanmasının yanı sıra, Hint insanı, düşünce yapısından yaşam tarzına kadar bambaşka bir şekle büründü.

Hint insanını duygu ve düşüncelerine kadar köklü bir değişime yönelten etken veya etkenler nelerdi? Bu sorunun cevabını Thomas Macaulay'ın 1835 yılında kaleme aldığı ve İngiliz koloni emperyalizminin hedeflerini anlattığı Minute on Indian Education isimli kitabında bulmak mümkün: "Hükmettiğimiz yerlerde idaremiz altındaki milyonlarca insanla bizim aramızda iletişimi sağlayacak bir insan tipi ve sınıfı oluşturmalıyız. Öyle bir sınıf ki, kanı ve rengiyle Hintli, fakat damak tadıyla, düşüncesiyle, sözleri ve entellektüel birikimiyle İngiliz olan insanlardan oluşsun." Bu satırların yazarı, aynı zamanda Hindistan'da uygulanan Britanya Kolonileri Eğitim Politikasının da mimarıydı. Onun öncülüğünde uygulanan eğitim politikalarıyla, tıpkı dünyanın diğer yerlerindeki sömürgelerde olduğu gibi, Hindistan'da, İngilizlerin hedeflediği doğrultuda bir dünya görüşü yerleşti. Hindistan'daki bu sistem ortaya konulurken temel bir hedef belirlenmişti:

Sömürge eğitiminden geçen bölge insanları, yeni kimliklerini kabullenmeleri oranında çeşitli iş imkânlarına kavuştu. Yönetim kadrolarına kadar yükseldiler. Avukat, doktor, gazeteci oldular. Afrika ve Asya'daki sömürge toplumlarında, sömürgeci efendilerine sadakatle bağlı yeni bir orta sınıf işte böyle, başarıyla oluşturuldu.

Hint tarihinin tahrifi. İngilizlerin Hindistan'daki yerleşik kültürü istedikleri şekilde değiştirme gayretleri öncelikle tarihin unutturulmasına odaklandı. Başta eğitim olmak üzere, pek çok propaganda yollarıyla tarih kötülendi. Yoğun ve sürekli bir şekilde gelen telkinler sonuç verdi ve insanlar kendi geçmişlerinden utanır, kendi tarihlerine nefretle bakar hale geldiler. 1818 yılında basılan üç ciltlik History of British India isimli eserin yazarı James Mill'e göre Hindistan, te-

melde değişime açık olmayan insanların ülkesiydi. Bu yüzden Hint toplumunda hiçbir entelektüel tartışma yapılmaz ve gelişme de olmazdı. Aynı durum teknolojik gelişmeler için de geçerliydi. Alman sosyolog Max Weber, meşhur eseri The Protestant Ethic and Sprit of Capitalism isimli eserinde, Hint dini ve felsefesiyle ilgili değerlendirmelerini yaparken, Hint felsefî sistemlerinin özellikle "maddeden uzaklaşma" ve "dünyayı reddetme" karakterleri üzerinde odaklanmıştı. Buradan hareketle Weber, Doğuda hiçbir rasyonel doktrinin bulunmadığı neticesine ulaşmıştı.

Eğitimle Teslim Alınan Bir Toplum

İngilizler, okullarda uyguladıkları eğitim politikalarıyla kısa sürede kendilerine hayranlıkla ve sadakatle bağlı bir nesil yetiştirdiler. Bizzat Hindistan'daki okullarda bunu sağlamakla yetinmeyip, kabiliyetli Hint gençlerine İngiltere'de lise ve özellikle üniversitelerde eğitim imkânı sağladılar. Artık Hintli insanın düşünce dünyası fethedilmiş, eski değerlerin yerine yenileri yerleştirilmişti.

İngiliz Hayranı Hintliler

Tamamen İngiliz hayranlığıyla düşünce dünyası şekillenen nesiller, İngiliz edebiyatında yer tutan bütün eserler için inanılmaz büyüklükte bir pazar oluşturmuşlardı. İngiltere'de yayınlanan her türlü roman, hikâye, şiirler doymaz bir iştahla okundu; elden ele dolaştırıldı. Bu gerçeği Edinburg Philosophical Society'de, 1846 yılında bir konuşma yaparken Thomas Babington şöyle dile getiriyordu: "İngiltere'nin edebiyat ürünleri bizim ticaretimizden daha geniş bir etkiye, ordularımızdan daha tesirli bir güce sahip."

İngilizlerin Hindistan'daki hakimiyetini devam ettirebilmek ve insanların kendilerine olan bağlılığını artırmaya yönelik başka icraatları da oldu. Örneğin, ülkenin ekonomik zenginliklerini daha fazla sömürebilmek için Hindistan'ın en ücrâ köşelerine kadar uzanan demiryolları inşâ ettiler. Telgraf ağları kurdular. Ancak bunu İngilizlerin kendilerine birer hizmeti ve armağanı olarak sundular. Kendilerinin sömürgeci bir ülke değil, hizmet ve medeniyet getiren, hattâ kurtarıcı ve dış düşmanlara karşı koruyucu bir ülke olduklarını çeşitli yöntemlerle kabul ettirdiler.

Sömürgecilerin Yöntemi Hep Aynı

19. yüzyılın ilk yıllarında İngilizler, kendi eğitim sistemlerini Hintli gençler üzerinde ustalıkla uygularlarken, aynı yıllarda Fransız resmî makamlarıyla misyonerler arasında hararetli bir tartışma yaşanıyordu. Tartışılan konu Batı Afrika'da yer alan Senegal halkına en uygun eğitim sisteminin ne olması gerektiğiydi. Almanlar ise, hakimiyetleri altındaki Java'lı zenginlerin çocukları için dil okulları açmaya ancak 19. yüzyılın ortalarında başlayabildi. Bu yüzyılın sonlarına doğru ise Java'ya yerleşen Almanların görev aldığı okullarda Java'lı gençler eğitim almaya başladılar.

Yine tıpkı İngilizler gibi, Fransızlar ve Almanlar, yönetimden postane memurluğuna kadar çeşitli mevkilerde görevlendirilecek işgücüne ihtiyaç duymuştu. Kendi ülkelerinden getirecekleri işçilerin maliyetleri her açıdan çok ağır yük getirecekti. İşte bu sebepten dolayı, gerek sömürge ülkelerindeki, gerekse kendi ülkelerindeki okullarda eğittikleri Asyalı veya Afrikalı gençler, tam aradıkları niteliklere sahipti. Zaten aşırı sıcak ve-

ya tropikal iklimin hüküm sürdüğü bu bölgeler batılılar için yaşanmaz özellikler barındırıyordu. Afrika ve Asya toplumlarına göre daha yüksek hayat standartlarına sahip Batı insanı için tehlikelerle, zorluklarla ve belirsizliklerle dolu bir ortam hiç de tercih edilmiyordu. Bu durumda bölge insanından daha uygun bir işgücü olamazdı. Böylece sömürgeci ülkelerin okullarında yetişen gençler, kendi toprakları üzerinde sömürgeci efendilerine hizmet etmenin gururunu (!) yaşadılar.

Zimbabve Örneği

Zimbabve'nin yetiştirdiği en önemli romancılardan olan Charles Mungoshi, çocukluk yıllarında yaşadığı olayları anlattığı Waiting for the Rain isimli romanında, dolaylı olarak İngiliz okulları ve eğitim sistemiyle ilgili önemli bilgiler aktarır. Romanında yer verdiği şu ifadelerde, sömürgeci İngilizlerin, eğitimi bir araç olarak kullandığı konusunda yerli halktan bazılarının bildikleri, cılız da olsa tepki gösterdikleri anlaşılır: "Onunla aynı yaştaydık. Ama okul çağı geldiğinde aramızda sanki uçurumlar açılmıştı. Çünkü babası okulun lüzumuna inanmıyordu. Daha doğrusu, oğlunun yabancı bir kültürle şekillenmesini istemiyordu. Oğlu Chemai'yi okula göndermemek için de parasının olmadığı mazeretine sığınıyordu. Bu yüzden çocukluk yıllarımın en yakın dostumu kaybediyordum."

Mungoshi, çocukluk yıllarına ait bir başka olayı aktardığı The Setting Sun and the Rolling World isimli kitabında, yine sömürge yönetimince uygulanan eğitim sisteminin kendi insanı üzerindeki olumsuz etkilerini aktarıyordu. Bu hikâyesinin kahramanı Nhamo isimli yine bir çocukluk arkadaşıydı. Nhamo, hayallerini kurduğu hayatı yaşayabilmek için, İngilizce eğitim verilen bir okula gitmek istiyordu. Bu hedefe ulaşmak onun için "her şey" anlamına geliyordu. Bu uğurda anne-babasından, doğup büyüdüğü köyünden ayrılması gerekiyordu. Büyük bir kararsızlık içindeydi. Hikâyenin bir yerinde Nhamo'nun kendi kendini iknâ etmek için söylediği şu sözleri, yaşadığı ikilemin göstergesiydi: "Nhamo! Okulun değerini, eğitimin önemini biliyorsun. Şimdi beni bu yaşanmayacak yerde yaşamaya ikna etmeye çalışıyorsun. Böylesi bir fırsatı tepip, buralarda ölüm dansı yapmak mı istiyorsun? Kendi hayatımı şekillendirmek için önüme bulunmaz bir fırsat çıktı. Belki bir daha çıkmayacak. Şimdi de beni yolumdan geri çevirmeye çalışıyorsun."

Sömürgeci ülke, Zimbabve'de eğitimi kendi amaçları doğrultusunda kullanırken, çok masum ve insancıl propagandalardan da geri durmadı. Yerli halka, sürekli olarak. çocuklarının daha iyi hayat şartlarına kavuşabilmeleri, çok değerli fırsatlar elde edebilmeleri için eğitimin şart olduğu telkinlerinde bulundular. Bu telkinlerin tesiriyle halkın çoğunluğu, çocuklarının sömürgeci ülkenin okullarında eğitim görmelerini ayrı bir sosyal statü olarak algılamaya başladı. Ancak bu anlayış, hem çocuklarını kendilerinden koparmış, hem de kendi kimlikleri ve temelleri arasında giderek derinleşen uçurumlar açmıştı.

Nijerya'da da Benzer Tablo

1905 yılından itibaren İngilizler Nijerya'da, etkileri günümüze kadar uzanan bir sömürge yönetimi kurdular. Bu ülkedeki sömürge yönetiminin ilk yıllarında gözlemlenen en önemli nokta, 1914 yılına kadar Nijerya'nın iki ayrı koloni halinde yönetilmesiydi. İki tarafın birleşmesine kadarki dönemde İngilizler her iki tarafa farklı uygulamalarda bulundu. Kuzey bölgesindeki İngiliz hakimiyeti, aristokrat Sokoto ailesiyle işbirliği kurmak suretiyle sağlanıyordu. Yönetimi ellerinde bulunduran Sokoto ailesinin İngilizlerle son derece uyumlu bir çizgi takip etmeleri sayesinde, bu bölge, Güney Nijerya'ya oranla daha fazla ekonomik, politik ve kültürel değişime sahne oldu.

İngilizlerin her iki bölgede uyguladığı eğitim politikasından Güney Nijerya'nın payı daha fazlaydı. Bu bölgede kısa zamanda peş peşe açılan Hıristiyan misyoner okullarıyla doğrudan bağlantılı olarak, eğitim alanında önemli adımlar atıldı. Bölgedeki sömürge yönetiminin hüküm sürdüğü 1900-1960 yılları arasında, İngilizler, pek çok hizmetlerde bu okullarda eğitim görenleri istihdam etti. Sivil hizmetli olarak, ya da idarî kadrolarda

görev alan bu insanlar tamamen kendi standartlarında yetişmişti. Ancak bu durum bir yanda önlerine sunulan ekonomik imkânlardan sonuna kadar yararlanıp, böyle bir düzenin hiç değişmemesini isteyen, diğer yanda ise bu kesime ve sömürge yönetimine karşı tepki gösteren iki farklı grubu ortaya çıkardı.

Sömürge Dili ve Dilin Sömürülmesi

Sömürgeci eğitim sisteminde kullanılan en önemli silâh, hiç şüphesiz dil oldu. Thomas Macaulay'ın Minute on Indian Education isimli kitabında, şu ilginç cümle dikkat çeker: "Kendi anadilleriyle eğitimlerini sağlayamayan bu toplumu eğitmeliyiz."

Hindistan'daki eğitim sisteminin kurucusu olan Macaulay'ın, mezkur kitabında sıklıkla vurguladığı gibi, İngilizce eğitim veren okullar aracılığıyla Hintli gençlerin birer "kahverengi İngiliz centilmenlerine" dönüşmesi hedeflenmişti. Nitekim bu insanlar eğitimlerini tamamladıktan sonra kendi insanlarına İngilizler gibi yaşamanın yollarını öğretme çabasına girmişlerdi.

Tıpkı İngilizler gibi, Fransızlar da aynı çizgiyi takip ettiler. Afrika ve diğer sömürge bölgelerindeki çocuklara Fransızca'yı ve Fransız kültürünün tüm inceliklerin öğretmenin bütün yollarını denediler. Çünkü onlara göre öğrettikleri derslerin tamamen hazmedilmesi ve Fransız kültürüyle asimile edilmesiyle bu gençler, tam anlamıyla birer Fransız vatandaşı olabileceklerdi. Soy kütüklerinin, ya da deri renklerinin farklı oluşu hiç de önemli değildi. Gerçi bu şekilde oluşturdukları grup, her bir Fransız kolonisi içinde küçük bir azınlığı teşkil ediyordu. Bu küçük azınlığın önüne her türlü eğitim imkânı sağlanmıştı ve eğitimden geçenlere Fransız vatandaşı olmanın bütün ayrıcalıkları tanınıyordu. Binlerce Senegalli, yüzlerce Vietnamlı veya Tunuslu'nun önüne Fransız pasaportu taşıma, seçimlerde oy kullanma ve hattâ Fransız Parlamentosunda sandalye sahibi olmaya varıncaya kadar pek çok kapı aralanmıştı.

Sonuç

Sömürge ülkelerinde uygulanan Batılı eğitim sistemi özellikle devlet dairelerine önemli sayıda memur, demir yollarında kondüktör, kahverengi derili Hint centilmenleri ve zenci Fransız vatandaşları yetiştirmede gerçekten çok başarılı olmuştu. Ancak sömürgecilerin uyguladıkları bu sistemin asıl etkileri bu kadar sınırlı değildi. Daha büyük etki, Avrupalı sömürge hakimiyetinin nesiller boyunca devam etmesi şeklinde kendisini gösterdi. Bunu sağlamak için takip edilen yöntem çok ilgi çekiciydi. Öncelikle sömürge yönetimi altındaki bölgelerde yaşayan nüfus içinde etnik, din ve dil açılardan farklı, tarihleri ve kimlikleri birbirinden ayrı gruplar meydana getirildi. Diğer yandan sömürgeci devletin dili, dini ve kültürü birleştirici bir unsur olarak sunuldu. Okullarda sürekli bu özellikler birleştirici ve kuşatıcı unsurlar olarak sunuldu. Bir süre sonra da, insanlar bu durumu kabullenir hale geldiler. Kendi temel özellikleriyle değil, Batının değerleriyle birbirlerine bağlanır oldular. Bir bakıma herkesi kuşatıcı bir üst kimlik oluşturulmuş oldu.

Sömürge eğitiminden geçen bölge insanları, yeni kimliklerini kabullenmeleri oranında çeşitli iş imkânları buldular. Yönetim kadrolarına kadar yükseldiler. Avukat, doktor, gazeteci oldular. Afrika ve Asya'daki sömürge toplumlarında, sömürgeci efendilerine sadakatle bağlı yeni bir orta sınıf işte böyle, başarıyla oluşturulmuş oldu.

Halide Akar

Okul Öncesi Eğitim Reform Bekliyor

Türkiye, Avrupa Birliği üye ve aday ülkeleri arasında okul öncesi eğitimde yüzde 16'lık oranla son sırada yer alıyor. İnsanların zihni gelişimesinin yüzde 75'ine yakınının 3-6 yaşları arasında tamamlandığına dikkat çeken uzmanlar, okul öncesi eğitimin Türkiye'de hızla yaygınlaştırılması ve zorunlu eğitim kapsamına alınması gerektiğini savunuyor.

Okul yaşamına başlayacak çocukları ve ailelerini okula hazırlaması nedeniyle eğitimin önemli kademelerinden biri olan okul öncesi eğitim, yetersizlikler ve sorunlarla boğuşuyor. Gerek hükümetlerin uyguladıkları politikalar, gerekse de sivil toplum örgütlerinin yürüttükleri kampanyalarla hızla artan okullaşma oranına rağmen Türkiye, Avrupa Birliği üye ve aday ülkeleri arasında okul öncesi eğitimde yüzde 16'lık oranla son sırada yer alıyor. İnsanların zihinsel gelişiminin yüzde 75'ine yakının 3-6 yaşları arasında tamamlandığına dikkat çeken uzmanlar, okul öncesi eğitimin Türkiye'de hızla yaygınlaştırılması ve zorunlu eğitim kapsamına alınması gerektiğini savunuyor.

Beynin Kapasitesi Aktifleştriyor

Bilimsel araştırmalara göre bir insanın zihinsel olarak en hızlı geliştiği ve beyindeki mevcut öğrenme noktalarını aktive ettiği yaş dilimi olan 3-6 yaşların; doğru bir şekilde, uzmanlar tarafından yönlendirilmesi gerekiyor. Bireylerin tüm algılarının tam kapasiteyle işleme girdiği, yeteneklerin ortaya çıktığı, sosyal ve kültürel gelişim altyapılarının oluşturulduğu bu dönemde verilen eğitimin ilerleyen okul dönemlerinde ve yaşam süresince başarıları arttırdığı yine yapılan araştırmalarla ortaya konuyor. Bir grup bilim adamının yaptığı araştırma bu konuda çarpıcı sonuçları gözler önüne seriyor. Buna göre okul öncesi eğitim alan kişilerin okula devam süresi ortalama 11 yıl iken, almayanların 10 yıl olduğu belirtiliyor. Bir diğer sonuç ise okul öncesi eğitim alan çocukların yüzde 44.7'sinin üniversiteye devam ettiği, bu oranın okul öncesi eğitimden yoksun çocuklarda ise yüzde 30.6 olduğu kaydediliyor.

MEB verilerine göre, Türkiye'deki 2 milyon 940 bin çocuktan sadece 440 bini okul öncesi eğitim alabiliyor. Uzmanlar, bu alanda acilen reform yapılmasını öneriyor. Çünkü okul öncesi eğitim alan çocukların yüzde 44.7'sinin üniversiteye devam ettiği, bu oranın okul öncesi eğitimden yoksun çocuklarda ise yüzde 30.6 olduğu kaydediliyor.

Tarihi Osmanlı dönemindeki 'sübyan mekteplerine' dayanan okul öncesi eğitim kurumlarının önemi, tüm faydaları bilimsel olarak da ortaya konsa ve dünya tarafından tartışılmasız kabul edilse de Türkiye'de yeterli sayıda değil. Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre Türkiye'de bulunan 2 milyon 940 bin çocuktan sadece 440 bini okul öncesi eğitim alabiliyor. Milli Eğitim Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü tarafından verilen okul öncesi eğitimin yetersiz olduğunu vurgulayan uzmanlar, özel sektör tarafından verilen hizmetin ise oldukça pahalı olduğunu kaydediyor. Özel Okullar Derneği Yönetim Kurulu Üyesi ve Ayışığı Anaokulu sahibi Ayşim İncesulu, okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması konusunda öncelikli görevin devlete düştüğünü, ancak nüfus artış hızı oldukça yüksek olan Türkiye'de bu konudaki her şeyin devletten beklenmemesi gerektiğini ifade ediyor. Öncelikle okul öncesi eğitimin zorunlu olması gerektiği konusunda ısrar eden İncesulu'ya göre özel sektör ve sivil toplum kuruluşları da bu konuda devlete destek olabilir. Yap-İşlet – Devret modelinin bir anaokulu yatırımı için de uygulanabileceğini anlatan İncesulu, sorunun çözümünde veli katkı payları alınmasının da büyük etkisi olacağına dikkat çekiyor. Devletin eğitimi tamamen bedava yapması yerine 5 YTL gibi cüzi meblağları veli katkı payı olarak toplanmasıyla elde edilecek pa-

ranın kaynak olarak kullanılabileceğini öneren İncesulu, "Türkiye'nin nüfusu çok fazla. Neredeyse bir Avrupa ülkesinin tüm öğrenci sayısı kadar bizde 3-6 yaş arası çocuk var. Bu durumda her şeyi devletin yapması zaten mümkün değil" diyor.

Milli Eğitim Bakanlığı da içinde bulunduğumuz 2005-2006 öğretim yılında okul öncesi eğitimde okullaşma oranını yüzde 25'e çıkarmayı hedefliyor. Bu kapsamda ilköğretim okulları dışında ortaöğretim kurumlarında da anasınıfı açan Milli Eğitim, kırsal kesimde de her ilde bir anaokulu açılması için çalışma başlattı. Görece olarak batıya göre daha az gelişmiş Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bulunan çocukların okul öncesi eğitime daha çok ihtiyacı olduğunu belirten bakanlık yetkililerine göre, veliler tarafından masraf olarak algılanmasın diye okulda bulunulan sürece yenen kahvaltı ve yemekleri de bakanlık ödüyor. Ayrıca bakanlık Mobil Anaokulu Projesi ile de kırsal kesimde bulunan çocuklara, birer anasınıfına dönüştürülmüş, içinde hem eğitmeni, hem de tüm materyalleri bulunan tren, tır ve otobüslerle ulaşmaya çalışıyor.

6.5 Milyar Dolar Kaynak İhtiyacı

Uzmanlara göre okul öncesi eğitim konusu AB ile müzakerelerinde de gündeme gelecek. Eğitimde özellikle altyapıya önem veren Avrupa'da yoğun bir şekilde destek gören okul öncesi eğitimde okullaşma oranı neredeyse yüzde 100'lere ulaşıyor. Yapılan fizibiliteler ise Avrupa ile müzakerelerin tamamlanması öngörülen 2015 yılına kadar Türkiye'de de okul öncesi eğitim okullaşma oranının yüzde 100'e çıkması gerekiyor. Ancak bu hedefe ulaşılması için öngörülen kaynak miktarı 6.5 milyar doları geçiyor. Ar-El Eğitim Kurumları Yönetim Kurulu Başkanı Kemal Gözükara, bu hedefe ulaşmak için ortaya çıkan kaynak ihtiyacının aşılması için devletin alternatif kaynak arayışlarına girmesi gerektiğini belirterek, devletin üniversite hizmetinin bir kısmını özel sektöre devrederek buralara ayrılan kaynakla birkaç yılda hedefe ulaşılabileceğini ifade ediyor. Yapılacak vergi indirimlerinin de girişimcileri eğitim sektörüne yatırıma teşvik edeceğinin altını çizen Gözükara, devletin tüm bu hizmetleri vermeye gücünün yetmediğini, bu nedenle de eğitim sisteminde aksaklıklar olduğunu belirterek, yapılması gerekenin ciddi denetimler yapılarak özel sektöre bu işin verilmesi olduğunu söylüyor.

Bütçeden Ayrılan Pay Yetersiz

Okul öncesi eğitimin önündeki engellerin başında finansman sorunları geliyor. Her ne kadar uzmanlar ivedilikle zorunlu eğitim kapsamına alınarak okullaşma oranının yüzde 100'e çıkarılması gerekliliğini savunsa da, Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) okul öncesi eğitime ayırdığı bütçe bu hedeften oldukça uzak. Hükümet tarafından hazırlanan son iki bütçede de eğitim harcamalarına ayrılan pay giderek arttırılsa da yeterli değil. 2005 yılı bütçesinden MEB'e ayrılan pay 12.854 trilyon Türk Lirası, ilköğretime bu bütçeden ayrılan pay 7.405 trilyon lira iken okul öncesi eğitime 130 milyar lira. Okul öncesi eğitimin toplam bütçe içindeki payı binde 1, MEB bütçesi içindeki payı ise yüzde 1 seviyelerinde. Bütçeden yeterince pay alınması ise yaklaşık olarak yüzde 93'ü kamu tarafından verilmekte olan okul öncesi eğitim kurumlarının yaygınlaşması ve etkinleşmesinin önündeki en büyük engel olarak gösteriliyor.

Özel Okullar Cep Yakıyor

Yapısı itibariyle ilköğretime göre öğrenci başına daha fazla harcama gerektiren bir eğitim olan okul öncesinde, öğrenci sayısı da yönetmeliklerle ana okullarında 20, ana sınıflarında ise 25 ile sınırlandırılmıştır. Eğitimin kalitesini artırmasına rağmen bu sınırlamalarda okul öncesi eğitim yaygınlaşmanın diğer bir engelidir. Okul öncesi eğitim alan çocukların yaşları nedeniyle uyku, yemek gibi ihtiyaçlarının giderilmesi ge-

Ana Okulları ve Ana Sınıflarının Yıllara Göre Sayısı

	ANA OKULLARI			ANA SINIFLARI			
YIL	DEVLET	ÖZEL	TOPLAM	DEVLET	ÖZEL	TOPLAM	GENEL TOPLAM
1992-1993	35	160	195	4104	106	4210	44055
1993-1994	49	160	209	5377	134	5511	5720
1994-1995	65	152	217	5658	161	5819	6036
1995-1996	79	140	219	5998	208	6206	6425
1996-1997	1000	155	255	6294	237	6531	6786
1997-1998	129	182	311	6356	332	6688	6999
1998-1999	189	219	408	7200	368	7568	7976
1999-2000	269	237	506	7665	400	8065	8571
2000-2001	301	262	563	7996	437	8433	8996
2001-2002	348	262	610	8524	509	9033	9643
2002-2003	418	279	697	8807	153	8960	9657
2003-2004	483	300	783	11230	199	11429	12212
2004-2005	539	326	865	13305	241	13546	14411

Kaynak: MEB

rekliliği kamu tarafından sağlanan okul öncesi eğitim hizmetinden de ücret talep edilmesi mecburiyetini doğuruyor. Yiyecek giderleri ve işletme maliyetleri için kullanılan bu paralar da, okul öncesi eğitim hizmetlerine en fazla ihtiyaç duyan fakir aile çocuklarının ulaşamamasına neden oluyor. Devletin ana okulları ve ana sınıflarında talep edilen ücret illere göre farklılık gösteriyor. İstanbul'da yaklaşık 100 milyon lira olarak ifade edilen bu ücret, özel sektörde ise milyar liraları buluyor. Devletin yetmediği noktalar için alternatif olarak gösterilen özel ana okullarında ücretler cep yakıyor. Kemal Gözükara, özel ana okullarının sayısının artmasına paralel olarak hem kalitenin, hem de fiyatların rekabette önemli bir faktör olacağına dikkat çekiyor ve ücretlerin ineceğini kaydediyor.

Uzman Öğretmen Açığı

Okul öncesi eğitimde bir diğer önemli konu ise öğretmen açığı. 1960'lı yılarda üniversitelerde okul öncesi eğitimine yönelik öğretmenler yetiştirilmeye başlanmış, 1987 yılında ise eğitim fakülteleri bünyesine alınmıştır. 10 yıl öncesine kadar bu alanda eğitim veren üniversite ve bu okulların kontenjanları oldukça yetersizken, son yıllarda ciddi bir çıkış yaşandı. Artan taleple birlikte 1995 yılında toplam 500 olan üniversitelerdeki okul öncesi öğretmenliği lisans kontenjanı, 2005 yılında toplam 33 üniversitede 4 bin 500'ü geçmiştir. Ayrıca 2000 yılında başlatılan uygulama ile de Açık Öğretim Fakültesi'nin ilgili bölümünde okuyan öğrenciler 2 yıl teorik, 1 yılda pratik eğitim gördükten sonra usta eğitici olarak görev yapabiliyorlar. Öğretmen konusundaki açığı gidermek için MEB'in daha çok usta eğitici ataması ise tepkilere neden oluyor. Zira MEB, 2005 yılı başında 500 kadrolu okul öncesi öğretmeni atarken, 10 bin kadrosuz usta eğitici atamıştı.

Okul Sayısı Artıyor

1991-1992 yılında özel ve devlet okullarının sayısı toplam 4 bin 405 iken, 2005 yılında bu rakam 14 bin 411'e çıkmıştır. Okul sayılarındaki artışın en yüksek olduğu bölüm ise devletin açtığı ana sınıflarında olmuştur. Her ne kadar kısıtlı bir kontenjana sahip olsa da uzmanlar, ilköğretim bünyesinde yer alan bu sınıfların başlangıç için iyi birer örnek olduğuna dikkat çekiyor. Okul öncesi eğitimde velilerin de bilincinin artması gerektiğini vurgulayan uzmanlara göre, bilincin tabana yayılması ve faydalarının anlaşılmasında en etkili yöntem, ilköğretimde bulunan ana sınıflarından eğitim görmüş öğrencilerin başarısı.

AB'nin Ortak Bir Politikası Yok

AB içinde eğitim konusunda ortak bir standart olmamakla birlikte, okul öncesi eğitim konusunda ülkelerin genel amaçları birbirine benzemektedir. Örneğin İngiltere'de zorunlu okula başlama yaşı 5 olmakla beraber tüm 3-4 yaş grubu için parasız erken eğitim sağlanarak buradaki çocuklar için hem eğitim, hem de bakım imkânları sağlanıyor. 5 yaş itibariyle de ilköğretime entegre bir şekilde hizmet veriliyor. Fransa'da ise tamamen zorunlu olan okul öncesi eğitim okullaşma oranı yüzde 100. 6 yaşında başlayan bu eğitimin yanı sıra yetersiz koşullarda bulunan ve annesi çalışan çocukların okula hazırlanmalarına yardımcı olunması amacıyla da 2-5 yaşlarını kapsayan yuva ve ana okulu hizmeti de veriliyor.

Okul Öncesi Eğitimde Okullaşma Oranı

YIL	%
1991-1992	5,10
1992-1993	5,2
1993-1994	6,1
1994-1995	7,3
1995-1996	7,6
1996-1997	8,9
1997-1998	9,3
1998-1999	10
1999-2000	10,2
2000-2001	10,3
2001-2002	11
2002-2003	11,7
2003-2004	13,2
2004-2005	16

Kaynak: MEB

Acil Reform İhtiyacı

Okul öncesi eğitim konusunda ortak kanı ise kapsamlı idari, hukuki, mali ve teknik reforma ihtiyaç olduğu yönünde. Uzmanlar hukuki olarak okul öncesi eğitimin 6 yaş için zorunlu hale getirilmesini, idari olarak da 3-6 yaş grubuna hizmet veren tüm okulların MEB çatısı altına toplanması gerektiğini savunuyor. Okul öncesi eğitim için bütçeye ek kaynak konulması gerekliliği belirtilirken ayrıca özel sektörün de çeşitli teşviklerle bu alana yönlendirilmesi gerektiği vurgulanıyor. Öncelikli hedef kitle 6 yaş, ikinci öncelikli hedef kitle ise 4-5 yaş grubu olarak belirlendikten sonra 3 yaşa kadar inilmeli. Zorunlu eğitim olmalı, eğitime ek değil, entegre bir şekilde yürütülmeli. Sonuç olarak, faydası maliyetinden daha yüksek olan ve gelecek nesillerin yetiştirilmesinden çok geliştirilmesini sağlayan okul öncesi eğitim kısa zamanda reforma ihtiyaç duymaktadır.

Okul Öncesi Eğitimin 2005 yılı Bütçesi İçindeki Payı

	Bütçe - Pay (Trilyon TL)	Konsolide Bütçe (% Pay)	MEB Bütçesi (% Pay)
MEB	12.854	10,60	100.0
İlköğretim	7.405	6,10	57.0
Okul öncesi eğitim	130	0.1	1.0

Bayram ŞENOCAK
bayram@ekocerceve.com

‘Okul Öncesi’ Destek İstiyor

İTO Özel Eğitim Kurumları Anaokulu Komite Başkanı Kemal Oğuz KIDIL, okulöncesi eğitim konusunda ailelerin bilinçsiz olduğuna dikkat çekerek, “Devletin yapması gereken, hizmeti üstlenen özel okul öncesi eğitim sektörünü desteklemek ve ödüllendirmektir” dedi.

Kemal Oğuz KIDIL, Bakırköy’de okul öncesi eğitim konusunda hizmet veren Elif Yuva’nın genel müdürlüğünü yürütüyor. 3-6 yaş arası öğrencilerin kabul edildiği Elif Yuva’da ikisi yuva, üçü hazırlık olmak üzere toplam beş sınıf bulunuyor. Aynı zamanda İTO Özel Eğitim Kurumları Anaokulu Komite Başkanı olan Kemal Oğuz KIDIL, Elif Yuva’da çocuklara var olan yeteneklerini en üst düzeyde ortaya çıkaracak, sevgi, ilgi, bilgi ve oyun dolu bir ortam sunduklarını kaydetti. Ailelerin okulöncesi eğitim konusunda bilinçsiz olduğunu vurgulayan Kemal Oğuz KIDIL’a okulöncesi eğitimle ilgili merak edilenleri sorduk;

Okul öncesi eğitim konusuna anne-babaların yaklaşımı nasıl?
Okul Öncesi Eğitim Kurumları ilk yıllarda ülkemizde çalışan annelerin çocuğunu bırakabileceği bir bakımevi olarak düşünülüyordu. Toplum bu kurumlara, çalışan anneye hizmet veren kurumlar gözüyle baktı. Bizlere gelen ev hanımı velilerimiz içinde, çocuklarını yuvaya verme kararı alırken çevrelerinden ve eşlerinden 'ama çalışmıyorsun' tepkisini aldıklarını söyleyen çok sayıda anne var. Bu imaj öyle yerleşmiş ki, maalesef silmemiz zor oluyor. Şu anda okul öncesi eğitim eskiye oranla daha yaygınlaşmış durumda fakat nitelik olarak istenen düzeye geldiği söylenemez. Tabii ülkemizde nitelikli kurumlar az da olsa var. Bu kurumlarda ideale yakın eğitim veriliyor. Velilerin okul tercihi yaparken çok seçici davranması gerekiyor.

Okul öncesi eğitimin geliştirilmesi için bu alana yatırım yapacak girişimcilere ne tür destekler, teşvikler verilmeli?
Bu sorunuza cevap verirken ilk önce müsaadenizle, okul öncesi eğitim sektörünün genel durumu hakkında biraz bilgi vereyim; Küreselleşme ile birlikte iletişim teknolojisindeki hızlı değişim ve gelişim bilgi toplumlarının oluşumunu hızlandırmıştır. Bilgi toplumlarının en belirgin özelliği eğitime yapılan yatırım ve nitelikli insan gücüdür. Eğitime anne karnından başlayıp insan ömrünün sona ermesine kadar devam eden uzunca bir süreç olarak bakarsak ; okul öncesi yani zorunlu eğitime kadar olan sürecin çok önemli olduğunu görürüz. Eğitimcilerin ekseriyeti 0-6 yaş aralığında kişiliğin kazanıldığı ve temellerinin atıldığı, öğrenmenin % 60-70’in bu dönemde gerçekleştiğini ifade etmişlerdir. Bu dönemde çocuğa verilebilecek doğru bilgi ve örnek davranışlar, onların ileriki yıllarını önemli ölçüde etkileyecektir. Öncelikle anne - babalar ve onları gelecek olarak gören devletin, çocukların gelişimi ile ilgili gerekli düzenlemeleri ve yatırımları yapması gerekmektedir. Son yıllarda Dünyada ve Türkiye' de okul öncesi eğitimin önem ve yaygınlık kazandığını görmekteyiz. Türkiye' de okul öncesi eğitimin tarihsel gelişimine bakacak olursak, cumhuriyet öncesi ve sonrası olarak ele almak mümkündür.

Osmanlı döneminde, genellikle camilerin bitişiğinde bir mekanda sübyan mektebi olarak adlandırılan ana mekteplerini, 5-6 yaşlarındaki çocukların, zorunluluk olmadan devam ettiği, dini değerlerin, temel okuma yazma gibi derslerin verildiği kısmen anaokulu, kısmen de ilköğretimi andıran bir yapılanma olarak görmekteyiz. Cumhuriyet döneminde ise kurumsal anlamda, okul öncesi dönemle ilgili gelişmeler 1960 yıllardan sonra meydana gelmiş-

Özel Okul Öncesi eğitim sektörünün sorunlarını çok ayrıntıya girmeden dört ana maddede ele almak mümkündür.

1-Maliyete ilişkin Sorunlar: Birçok Ülkede özel okul öncesi eğitim kurumları KDV ödememektedir. Ülkemizde de bu sağlanmalıdır. Gelir ve Kurumlar vergisinden muaf tutulmalıdır. Dünya Bankası, Avrupa para fonu ve Avrupa Birliğinden sağlanan kaynakların Özel Okul öncesi sektörü tarafından kullanımı sağlayacak adımlar atılmalıdır. Özel Okul öncesi eğitim kurumlarının maliyetlerinin düşürülmesi, eğitim hizmetlerinin daha kaliteli olmasını ve bu alana yatırımların daha fazla olmasını sağlayacaktır. Böylelikle devletin yükü de azalacaktır.

2-Personele İlişkin Sorunlar: Özel Okul öncesi Eğitim Kurumlarında çalışanlar, resmi okullarda çalışan öğretmenler gibi aynı hak ve hizmetlerden yararlanabilmeli. Örneğin Belediyelerin paso hizmetinden istifade etmelidir. Okul öncesi eğitim kurumları çalışanlarının sağlık ve hayat sigortası işlemlerini özel sigorta şirketleri ile yapabilmelidir. Nitelikli ve tecrübeli öğretmen sıkıntısı yaşamamak için kurumlar kendi bünyelerinde öğretmen yetiştirme kursları düzenleyebilmeli ve devlet tarafından desteklenmelidir.

3-Eğitime İlişkin Sorunlar: Kurumlarda tespit edilen eksiklikler ceza ve kapatma yerine, yanlışlıkların tespiti ve düzeltilmesi şeklinde yapılmalıdır. Denetlemeler rehberlik ve yol gösterme şeklinde olmalıdır. Özel Okul öncesi kurumlarda çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak bu dönemde ahlâki değerlerin verilmesi için gerekli adımların atılması sağlanmalıdır. Zaten maddi sıkıntı çeken Özel Okul Öncesi kurumlarının Yaz tatil dönemlerinde eğitim, kültür, sosyal ve sportif etkinlikler düzenlemesine müsaade edilmelidir.

4-Bina, Eğitim Materyalleriyle İlgili Sorunlar: Özel okul öncesi eğitim kurumları açılması ile ilgili bürokratik işlemler azaltılmalıdır. Belediyelerce imar kanununa göre ayrılmış okul alanları çocuk yuvalarına tahsis edilebilmelidir. Okul öncesi eğitim kurumlarının kendi eğitim materyallerinin üretimi teşvik edilmelidir. Yurt dışından getirilecek eğitim araç-gereçleri gümrük ve harçlardan muaf tutulmalıdır. Okul öncesi kurumları için yapılan yatırım ve eğitim harcamaları için uzun vadeli faizsiz krediler sağlanmalıdır.

tir. VII. Milli Eğitim Şurası çalışmalarından sonra 1962 yılında okul öncesi eğitimin önemi etkin bir şekilde gözden geçirilmiş, resmi ve özel okul öncesi kurumlar ülke çapında yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu yıllar, 1950 ve özellikle 1960'lı yıllardan itibaren kırsal alanlardan kentsel alanlara yoğun göçün yaşandığı yıllardır. Şehirleşme olgusu beraberinde bir takım sorunları, problemleri getirmiş, sosyal dokuda ciddi değişmeler olmuştur. Çalışma hayatında kadınlar rol almaya başlamış, geniş aileden çekirdek aileye geçiş hızlanmıştır. Sosyal yapıdaki bu değişim, özellikle okul öncesi çocukları derinden etkilemiş ve bu yaşlardaki çocuklara hizmet üreten kurumları ortaya çıkarmıştır. 1991-1992 eğitim yıllarına gelindiğinde nüfusun ancak %5.4'üne hizmet götürülebilmiştir.

Türkiye'de okul öncesi eğitim oranı son beş yılda şöyle gerçekleşmiştir; 1999-2000 Eğitim - Öğretim yılında %10.2 , 2000-2001 Eğitim -Öğretim yılında %10.3, 2001-2002 Eğitim -Öğretim yılında %11, 2002-2003 Eğitim öğretim yılında %11.7, 2003-2004 Eğitim- Öğretim yılında ise %13.02.

Türkiye'de durum böyleyken, diğer bazı ülkelerde okul öncesi eğitime bakacak olursak Ülkemizin bu sektörde iyi olmadığını görmekteyiz. Meksika'da %70, Fas'ta %34, Doğu Avrupa Ülkelerinde en az %50, Avrupa Birliği Ülkelerinde bu oran %70 'in üzerindedir.

Amerika Birleşik Devletlerinde ise 3-5 yaş arası çocukların eğitimi %68 civarındadır. Dolayısıyla, ülkemizde okul öncesi eğitimi, ne sayısal, ne de niteliksel olarak yeterli seviyede değildir. Devlet, Okul öncesi eğimin yaygınlaştırılması için kurumların önünü açacak düzenlemeleri yaparak özel alanda okullaşma oranının nitelikli olarak artmasını sağlayabilir. Devletin bir anlamda yapması gereken, hizmeti üstlenen özel okulöncesi eğitim sektörünü desteklemek ve ödüllendirmektir.

Tuncel ALTINKÖPRÜ

Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolü

Anne baba eğitimiyle çocuk, sosyal hayata katılmazdan önce, aile içinde öyle belirgin özellikler kazanır ki, bunlar onu tüm hayatı boyunca etkiler. Başarısının veya başarısızlığının, uyumunun veya uyumsuzluğunun, mutluluğunun veya mutsuzluğunun temeli olur. Dünyada yapılan bütün bilimsel araştırmalar, çocukların ana baba ilişkileri ve aile içi yaşama şartlarıyla sosyal uyumları ve okul başarıları arasındaki bağıntının %70 olduğunu ortaya koymuştur.

Okul çağında ve sonrasında çocuklarda görülen sosyal uyumsuzlukların, okul başarısızlıklarının, aşağılık duygusunun ve buna bağlı pek çok antisosyal davranışın kaynağı, çoğu zaman okul öncesinde içinde bulunulan olumsuz aile ortamı ve yanlış aile içi eğitimdir. Her çocuk, anne ve babasından belirli bir kalıtımsal özle dünyaya gelir. İşte bu genetik öz, çocuğun ileride geliştireceği kişiliğin malzemesidir. Bu malzemeyle kişiliği yapılandıran, biçimlendiren, kendine özgü niteliklerini kazandıran, özellikle okul öncesi sürecindeki aile içi etkenlerdir.
Anne baba eğitimiyle çocuk, sosyal yaşama katılmazdan önce aile içinde öyle belirgin özellikler kazanır ki, bunlar onu tüm yaşantısı boyunca etkiler. Başarısının veya başarısızlığının, uyumunun veya uyumsuzluğunun, mutluluğunun veya mutsuzluğunun temeli olur. Dünyada yapılan bütün bilimsel araştırmalar, çocukların ana baba ilişkileri ve aile içi yaşama koşullarıyla sosyal uyumları ve okul başarıları arasındaki bağıntının %70 olduğunu ortaya koymuştur. Bu göz ardı edilemeyecek bir orandır. Çocuklarımızın iyi yetişmiş gençler olarak hayata katılmalarını istiyorsak bu konunun üzerine eğilmemiz gerektiğini açıkça göstermektedir.

Çocuğun aile içinde nasıl eğitilmesi gerektiğini ise şu ana başlıklar altında inceleyebiliriz.

1. Çocuğu Tanımak ve Anlamak:

Bizler eğer anne baba olarak çocuklarımızı doğru eğitmek, doğru yetiştirmek istiyorsak; işe, onları tanımak ve anlamaktan başlamalıyız. Çünkü anne ve baba olarak bizim en büyük yanılgımız, onları küçük birer yetişkin modeli olarak görme eğilimimizdir. Bilgice, deneyimce, yetenekçe tam olarak gelişmemiş, ama gelişmeye hazır küçük birer yetişkin modeli... Tıpkı fizik ve biyolojik açıdan olduğu gibi. Ancak bu yanlıştır. Çocuklar yetişkinlerden çok farklı birer psikolojik yapıya sahiptirler. İşte bu yapı, çocuğun eğitiminde daima göz önünde tutulmalıdır. Peki nedir çocukların yetişkinlerden farklılıkları?

a. Okul öncesi döneminde egosantrizm, yani benbencilik, çocuğun doğal zihnî eğilimidir. Sosyal benlik sonradan, zamanla kazanılır.

Çocuk, doğduğunda tam anlamıyla yetersizdir. Yaşaması, ailesinin ilgisine ve bakımına bağlıdır. Buna rağmen kendisini bulunduğu dünyanın merkezine oturtmayı başarır. Her ağlayışında çevresini, her türlü gereksinimini karşılamak üzere başına toplar. Böylece çocuk; her isteğinin, istediği anda yerine getirilmesini kendisine hak olarak gördüğü bir yapı geliştirir. Eskilerin dediği gibi, “Ne durdan ne yoktan anlar.”.

Aileler bunun sıkıntısını daha çok, evlerine çocuklu bir konuk geldiğinde veya böyle bir eve konuk gittiklerinde yaşarlar. Çocukları, diğer çocukla oyuncaklarını paylaşmadığında veya onun oyuncaklarına el koyup kavga çıkardığında bunalıp gerilirler. Misafirliğe gittiklerine gideceklerine pişman olurlar.
Bir başka sıkıntı yaratan durum da, çocukla birlikte çıkılan alış veriş etkinlikleridir. Böyle zamanlarda çocuklar, oyuncakçı dükkânlarının veya mağazaların oyuncak satan bölümlerinin önünde saplanıp kalırlar. İstedikleri oyuncak alınmadıkça oradan ayrılmak istemezler. Ya çocuğun isteğine uyulur, ailenin si-

Çocuğun sağlıklı bir ruhsal gelişme gösterebilmesi için tam bir güven duygusu içinde bulunması temel şarttır. Çocuk ancak içinde sevgi ve şefkat gördüğü, sevme ve sevilme ihtiyaçlarının karşılandığı uyumlu ve mutlu bir aile ortamında kendini güvende hisseder. Aile içi ilişkilerde seviyeli, dengeli ve saygılı davranışlar çocukta güven duygusunu pekiştirir.

nirleri ve bütçesi bozulur. Ya da ailenin dediği olur, çocuğun sinirleri bozulur. Yani herkesin mutlu olması bir türlü sağlanamaz. Aile bu durumun sürekli olmadığını, ilerleyen yaş, gelişen olgunlaşma ve sosyalleşmeyle birlikte düzeleceğini bilmelidir. Bu olumsuz süreç, çocuğa doğru davranışı anlatmaya çalışarak, fakat daha çok gerilim yaratacak ortamların oluşmasını önleyerek aşılmaya çalışılmalıdır. Küçük çocuklu ailelerle yapılacak görüşmeler, çocuğun uyku saatine aktarılarak çözümlenebilir. Alış verişlerdeyse, oyun parklı alış veriş merkezleri seçilerek hem aile, hem de çocuk gerilimden uzak tutulabilir. Çocuk, oyun parkında görevliler gözetiminde oynarken anne baba da rahatça alış veriş yapabilir.

b. Ana sınıfı çağına kadar çocuklar, nesnelerin duyarlı, bilinçli, canlı varlıklar olduğunu sanırlar.

Saçlarını dağıtan rüzgâra, elbisesini ıslatan yağmura, dizini acıtan masaya kızan çocuğa gülümser, hatta onu yatıştırmak için masayı yalancıktan döversiniz. Ama bazen yerdeki taşları alıp alıp sokağın değişik yerlerine taşıyan oğlunuza elini kirlettiği için kızarsınız. Halbuki o sadece aynı yeri görmekten sıkılan zavallıları biraz eğlensin diye farklı yerlere taşımaktadır. Onca işinizin arasında, kolu kopan oyuncak askerini getirip onarmanız için ağlayan oğlunuzu anlamakta güçlük çekebilirsiniz. Oysa onun için oyuncak askeri, savaşta yaralanmış gerçek bir askerden farksızdır. Eğer onun duygularını anlayabilseydiniz, hemen elinizdeki işi bırakıp isteğini yerine getirirdiniz. Hiç kaygılanmayınız. Çocuğunuzun cansız varlıklara karşı hissettiği bu duyarlılık ana sınıfı çağına geldiğinde kaybolacaktır.

c. Ana sınıfı öncesindeki çocuklarda neden sonuç bağıntıları, yani nedensellik kalıpları yetişkinlerde olduğundan farklıdır.

Çocuklar, yetişkinlerin bilgi ve deneyimine sahip olmadıkları için, karşılaştıkları olayları onlardan farklı yorumlarlar. Bu da hem kendilerini, hem de anne ve babayı şaşırtır. Söz gelimi, gözlerini kapadıklarında çevrelerini göremedikleri için başkalarının da kendileri gibi göremediğini sanırlar.

Bu yüzden okul öncesi çocukları, saklambaç oynarken saklanacakları yerde çoğu kez gözlerini kapamakla yetinirler. Masal dinleyen çocuk, annesinin uyarısıyla gözlerini kapar. Ancak onun masal okumaya devam ettiğini fark edince, hayretle gözlerini açar. "Fakat ben göremiyorum. Sen nasıl masal okuyabiliyorsun?" diye sorar. Bir başka çocuk babasıyla birlikte trende gitmektedir. Tren bir tünele girer. Kompartıman karanlığa gömülür. İşte o zaman çocuk çığlık çığlığa, "Baba ben kayboldum! Kayboldum. Çabuk ol, bul beni!" diye bağırıp ağlamaya başlar.

Bunlara benzer binlerce olay, okul öncesi çocuklarındaki neden sonuç ilişkilerinin yetişkinlerinkine hiç benzemediğini açıkça ortaya koyar. Anne baba, çocuklarının bu zihinsel yapısını kavrarlarsa onunla daha sağlam bir duygusal bağ kurmayı başarabilirler. Bu da çocuğun daha dengeli bir kişilik geliştirmesini sağlar.

d. Ana sınıfı öncesinde çocuklar zengin bir düş gücüne sahiptirler.

Yetişkinler de zaman zaman düş kurarlar. Ancak bu, onların çocuk düşlerini anlamalarına yetmez. Çünkü yetişkinler düş kurarken bunun bir hayal olduğunun, gerçek olmadığının bilincindedirler. Oysa çocuklar, düşlerini adeta birer gerçek gibi yaşarlar. Anne ve babaları onları ciddiye almadığı, önemsemediği zaman kırılıp incinirler. Hatta bu durum, çocukla anne baba arasında zaman zaman çatışmalara bile neden olur.

Küçük çocuk, soğuk kış günleri boyunca eve kapanmıştır. Sürekli olarak yazın gittiği parkı ve parktaki kuğuları sayıklamaktadır. Baba dayanamaz. Bir pazar günü oğlunu sıkıca giydirir. Yanlarına kuğulara vermek üzere ekmek parçaları da alıp parkın yolunu tutarlar. Fakat ne yazık ki kuğular havuzda değildir. Hava soğuk olduğu için görevliler kuğuları kapalı bir korunağa almışlardır. Doğal olarak kuğuları göremezler ve evin yolunu tutarlar. Çocuk yol boyunca hiç konuşmaz. Fakat eve gelince heyecanla kapıyı yumruklar. Kapıyı açan annesine sevinç içinde, kuğuları gördüğünü hatta onları kendi eliyle beslediğini anlatmaya başlar.

Baba, doğruluk ve dürüstlük konusunda çok titizdir. Çatılan kaşlarıyla çocuğu uyarır. " Yavrum, niye yalan söylüyorsun?" der. Biz parkta kuğuları görmedik ki! İşte bunlar da kuğulara veremediğimiz ekmek parçaları değil mi?" Çocuk ağlamaya başlar. "Hayır!" der hıçkırıklar arasında "Hayır!" Ben kuğuları gördüm. Onları kendi elimle besledim." Sonra koşa koşa gidip odasına kapanır. Ağlar, ağlar...

Çocuklar gerçekte yaşamadıkları pek çok olayı zengin hayal güçleriyle düşsel olarak yaşarlar. Bu onların psişik yapılarının önemli bir özelliğidir. Yukarıdaki

örnekte çocuk, özlemini çektiği kuğuları görmek umuduyla parka gitmiştir. Ancak bu gerçekleşmeyince dileğini hayalinde gerçekleştirerek yaşamıştır. Böylece düşsel alanda bir doyuma ulaşmış, yaşadığı gerilimi gidermeyi başarmıştır. Babasının karşı çıkışıysa, onu yeniden kurtulmayı başardığı gerilim ortamına itmiş ve olumsuz duygularına geri dönmesine neden olmuştur.

e. Çocuklar, bizim yaşadığımız dünyadan farklı bir dünyada yaşarlar. Bu dünya, bir oyun dünyasıdır.

Yetişkinlerin dünyası; çeşitli güç dengeleriyle, karşılıklı görev, hak ve sorumluluklarla, kazanma ve yoksun kalma bağıntılarıyla örülmüş, gerçeğin tüm boyutlarıyla yaşandığı katı bir dünyadır. Oysa çocuk, yaşamının başlangıcında bütün bu kavramlardan henüz çok uzaktır. O yaşadığı dünyayı bizim gibi kavrayıp algılayamaz. Ona bizim gibi egemen olamaz. O, bir yetişkinin sahip olduğu gerçeklik bilincine, ancak bir zaman süreci içinde ve aşama aşama ulaşacaktır.

Onun dünyası, şimdilik, gerçeğe ancak sanal anlamda egemen olunabilen bir oyun dünyasıdır. Çocuk, gerçekte yapamayacağı pek çok etkinliği bu dünyada kolaylıkla yapar. Doktor olur, hastalarını iyileştirir. Öğretmen olur, öğrencilerini eğitir. Pilot olur, uçağıyla gökyüzünde gezinir. Anne olur, çocuklarını büyütür. Ve böylece bu oyunlarla gerçek yaşama hazırlanır. Çocuk bütün bu oyunları, bir yetişkinden farklı olarak, tıpkı bir gerçekmiş gibi yaşar. Oyunda yaşadıklarını önemser ve etkilenir. Ancak ilgisi başka bir alana kaydığı anda, biraz önce bir gerçek gibi benimsediği nesneler, bir anda kendi anlamlarına dönerler. Sözgelimi, çocuk evcilik oynarken yemekler, pastalar, kurabiyeler pişirir. Konuklarıyla birlikte karnını doyurur. Ancak biraz sonra gerçekten acıkır. Her şeyi oracıkta bırakıp mutfağa koşar. “Anne! Acıktım. Bana yemek ver!” der.

Çocuklar, yetişkinlerin sahip oldukları anlamda bir gerçeklik bilincine dört aşamada ulaşırlar.

1. Üç yaşına kadar, bir isteğe karşılık olan her şey gerçektir.

2. Üç yaşla beş yaş arasındaki çocuklarda iki farklı dünya ayırt edilir:

a. Oyun dünyası, b. Gerçek dünya.

Bu iki dünyadan oyun dünyası, çocuklar tarafından daha çok tercih edilir.

3. Altı yaşla - on bir yaş arasındaki çocuklarda yine iki farklı dünyanın varlığını sürdürdüğü görülür. Ancak çocuğun okula başlamasıyla birlikte üzerinde yoğunlaşan sosyal etkiler, bu iki farklı dünyanın öncelik sıralamasını değiştirir. Gerçek dünya, sıralamada ön plâna geçer, oyun dünyasıysa ikinci plâna düşer.

4. On iki yaşından itibarense, çocukta yetişkinliğe doğru önemli bir psikolojik gelişme görülür. Hayatın sorumlulukları, amaçları ve hedefleri benimsenir. Artık çocukta, bütünleşmiş tek bir dünya vardır. Oyun sadece bir dinlenme ve eğlenme aracıdır.

2. Çocuğa Tam Bir Güven Duygusu Aşılamak:

Çocuğun sağlıklı bir ruhsal gelişme geçirebilmesi için tam bir güven duygusu içinde bulunması temel koşuldur. Çocuk ancak içinde sevgi ve şefkat gördüğü, sevme ve sevilme gereksinimlerinin karşılandığı uyumlu, mutlu bir aile ortamında kendini güvende hisseder. Aile içi ilişkilerde düzeyli, dengeli, saygılı davranışlar çocukta güven duygusunu pekiştirir. Aile bireyleri birbirlerine saygı gösterirken, saygı görmeyi hak edecek tarzda davranmaya da özen göstermelidirler. Böylece çocuk geliştikçe benzer şekilde davranarak çevresindeki güven ve saygı ortamının bir parçası olur.

Buna karşılık çelişkili, tutarsız tavırlar; aşağılayıcı, düzeysiz, güven sarsıcı davranışlar; aile bireylerinin çocuğa veya birbirlerine karşı korkuya ve şiddete yönelik tepkileri çocukta güvensizlik yaratır. Güvensizlikse tüm korkuların beşiğidir. Ve korku, sağlıklı bir kişilik gelişiminin önündeki en büyük engeldir. Hele hele çocuk, ailesinin yıkılabileceği, dağılabileceği kuşkusunu asla duymamalıdır. Her gün irili ufaklı kavgalarla sarsılan, her an dağılma tehlikesi geçiren bir aile ortamında bulunan çocuğun yaşadığı olumsuzluklar, mutlaka onun kişiliğine de yansıyacaktır.

Çocukta güvensizlik duygusuna yol açan başlıca etkenler arasında:

- Fiziksel şiddete uğramak, dövülmek, itilip kakılmak;
- Ceza amacıyla korku, endişe ve tedirginlik yaratan ortamlarda bırakılmak;
- Tehdit edilmek, korkutulmak;
- Çok yüksek ses tonuyla bağırılmak, azarlanmak;
- Horlanmak, aşağılanmak, küçük düşürücü davranışlara maruz bırakılmak;
- Anne ve babanın kavgalarına, sert tartışmalarına tanık olmak;
- Ailesinin yıkılıp dağılabileceğinden kaygılanmak;
- Anne ve/veya babanın kaza, hastalık gibi sebeplerle kaybedilebileceği korkusuna kapılmak;
- Sevilmediği veya kardeşlerinden daha

az sevildiği endişesini duymak;

• Deprem, sel, heyelan gibi doğal afetlerden, yangın, trafik kazası, ölümcül hastalık gibi felâketlerden korkmak sayılabilir.

Çocuğun, yaşamını kendi başına sürdürebilme yetkinliğinde olmaması; dolayısıyla ailesine tam anlamıyla bağımlı bulunması onun bu konudaki duyarlılığını artırır. Kendini koruyup gözetmesini, esirgeyip büyütmesini, sevgi ve sevecenlik göstermesini beklediği ailesinden bu beklentilerini karşılayamayan; üstelik bir de şiddet, öfke ve tehdit gören, aşağılanıp horlanan, itilip kakılan çocuk bütün güven duygusunu yitirir.. Çünkü bu onun baş edemeyeceği, karşı koyamayacağı, üstesinden gelemeyeceği bir durumdur. Böylece kopkoyu bir mutsuzluğa ve umutsuzluğa gömülür. İçinde bulunduğu durumun şiddetine bağlı olarak çeşitli korkular, kompleksler ve psikozlar geliştirir.

Bir Güvensizlik Kaynağı Olarak Televizyon

Çocuklarda korku, endişe ve güvensizlik yaratan etkiler bazen aile dışından da kaynaklanabilir. Bunun en ilgi çekici örneklerinden biri, televizyondur. Evlerimizin baş köşelerinde yer alan bu ayrıcalıklı aygıtlar, pek çok ailede sabah uyanınca açılmakta ve gece yatarken kapanmaktadır. Televizyonların en sadık izleyicileri de ne yazık ki yapacak başka bir işleri olmayan küçük çocuklardır. Dolayısıyla onlar,televizyonun bütün etkilerine açıktırlar. Televizyonlar yalnızca yayınladıkları şiddet içerikli çizgi film ve filmlerle değil; fakat aynı zamanda reklâmlarıyla, haber programlarıyla da çocuklarımız için birer korku, endişe ve güvensizlik kaynağı olabilmektedirler. Küçük çocuklarda sanal - gerçek ayırımı, tarih, zaman, mekan, coğrafî uzaklık gibi kavramlar daha henüz gelişmemiştir. Bu yüzden televizyonda yayınlanan sanal bir sahne veya dünyanın uzak bir yöresinde, geçmiş bir tarihte yaşanmış savaş, salgın hastalık, kıtlık, deprem, yangın, sel, heyelan gibi felâketler; onların varlıklarını tehdit eden tehlikeler olarak algılanabilmektedir. Bütün bu nedenlerle küçük çocukların, günün yalnız sınırlı saatlerinde; güven duygularını pekiştiren, kendilerini mutlu hissetmelerine ve gelişmelerine yardımcı olan programları izlemelerine imkân tanınmalıdır.

Masal ve Öykülerde Güven Sarsıcı Ögeler

Bütün çocuklar, masal ve öykü dinlemeyi severler. Özellikle masallar, içerdikleri olağanüstü ögelerle onların hayal güçlerini kışkırtır, merak ve ilgilerini artırır. Gerçeküstü bir dünyanın büyüsünde düşsel serüvenler yaşatır. Onlar bizden hep masal isterler. Biz de anlatır veya okuruz. Ama hangi masalları? Çocuklarımıza anlatıp okuduğumuz klâsik masalların çoğu yüzlerce yıllıktır. Bunlar, ilk kez ortaya çıktıkları karanlık çağların tortularını hâlâ taşırlar. Filmlere, çizgi filmlere, tiyatro sahnelerine, kitap resimlerine olanca sevimliliğiyle yansıyan kahramanlarına karşın çocuklarımızın kalplerine korku ve güvensizlik taşırlar. Oduncunun Çocukları'nda baba, yeni evlendiği ikinci eşinin baskılarına dayanamayarak oğlu Hansel ve kızı Gratel' i ormanda kendi başlarına bırakıp döner. Şimdi bu masalı yatmadan önce dinleyen çocuklar acaba hangi duygu ve düşüncelerle gözlerini uykuya kaparlar? O gece düşlerinde neler görürler? Bilinç altlarında neler gizlerler? Bu masalı okuyan çocuklar, o günden sonra babalarına ve analıklarına nasıl güvenirler? Onların da bir gün kendilerini terk edebileceklerini hiç düşünmezler mi? Kül Kedisi'nin üvey annesi veya Pamuk Prenses' teki kötü kalpli kraliçe hiç mi ürkütmez üvey anne sevecenliğine sığınmış küçükleri? İşte bu yüzden çocuklarımıza masal anlatıp okurken çok dikkatli olmalıyız. Onlara olumlu duygular yaşatan masallar sunmalıyız.

3. Çocuğu Bilinçli Bir Sevgi ve Şefkatle Büyütmek:

Çocuğunuza, doğduğu ilk günden itibaren sevildiğini, istendiğini, sizin için önemli olduğunu hissettiriniz. Onlara sevgi ve sevecenlikle davranınız. Olabildiğince yumuşak ve sevecen bir ses tonuyla konuşunuz. Bilinçli bir sevgi ve sevecenliğin çocukları şımartacağını asla düşünmeyiniz. Bebeklik çağı içindeki isteklerine uyunuz. Fizyolojik ve tinsel gereksinmelerinin karşılanmasını geciktirmeyiniz.

Sevgi ve şefkat, çocukların en az besin kadar ihtiyaç duydukları iki ihtiyaç. Bunun örneği o kadar çok ki... İşte biri: İkinci Dünya Savaşı sırasında çocuk bakımevlerinde toplanan kimsesiz çocukların bütün fiziksel ve fizyolojik gereksinimleri en iyi şekilde karşılanıyordu. Buna rağmen çocuklarda, ağır beslenme bozukluklarında ve psikolojik sarsıntılarda ortaya çıkan belirtiler gözleniyordu. Bedenlerinde şişkinlikler ve yataklarında yattıkları hâlde sallanma... Doktorlar bu durumu araştırıyor ancak geçerli bir neden bulamıyorlardı. Bakımevinde, bu belirtilerin görülmediği tek bir çocuk vardı. Bütün dikkatler hemen onun üzerinde toplandı. Nasıl oluyordu da bu çocuk diğerlerinden farklı olabiliyordu?

Bu neden kısa sürede anlaşıldı. Hemşirelerden biri, çocuğu savaşta kaybettiği kardeşine benzetmişti. Onu ölen kardeşinin yerine koyuyor; her gün onunla

oynuyor, öpüyor, seviyor, okşuyordu. Bunun üzerine doktorlar hemen yeni bir uygulama başlattılar. Yeterli sayıda hemşire, günün belirli saatlerinde, yetimhanedeki çocuklarla özel olarak ilgilenmeye; sevgi ve şefkat göstermeye başladı. Çocukların bedenlerindeki şişlikler ve sallanma davranışı şaşırtıcı bir hızla azaldı. Kısa bir süre sonra da bütünüyle kayboldu. Bu çarpıcı örnek, çocuklardaki sevgi gereksinmesinin ne kadar önemli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Anne ve babalar, çocuklarına olan sevgilerini dokunuşlarıyla, söz ve davranışlarıyla sık sık göstermekten kaçınmamalıdırlar. Bizim kültürümüzde özellikle babalar, geleneksel bir tutumla çocuklarına olan sevgilerini adeta onlardan saklarlar. Onlarla aralarına belirli bir mesafe koymayı tercih ederler. Öyle ya; baba otoriter olmalı, çocuklarıyla yüz göz olmamalıdır. Geleneksel yapıdaki bu ailelerde çocuklar, sevgi ve sevecenlik gereksinimlerini daha çok annelerinden karşılarlar. Anne ve babalar aksi yönde bir tepkiyle karşılaşmadıkça çocuklarını bu gereksinmelerinden yoksun bırakmamalıdırlar.

Bunun yanı sıra, aile bireylerinin birbirlerine gösterdikleri sevgi, saygı, şefkat ve anlayış da, en az çocuklarına gösterecekleri sevgi, şefkat ve anlayış kadar önemlidir. Çocuk, ancak böyle bir ortam içinde sevgiyi tüm boyutlarıyla görüp öğrenir. Eşlerin birbirlerine sevgiyle yöneldiklerinde veya sıkıntılı bir anda birbirlerini teselli ettiklerinde bunu küçük çocuklarının görmesinden çekinmemelidirler. Çünkü bunu fark eder etmez o da hemen gelip size sarılacak, ailenizde yaşanan sevgi ve şefkatin bir parçası olmak istediğini size kanıtlayacaktır. İleride yaşayabileceği benzer durumlarda da aynı tavır ve davranışları sergileyecektir. Sevgiden yoksun kalan çocukların gelişmelerinde nasıl bazı eksiklikler görülürse, çocuğa gösterilen aşırı sevgi ve hoşgörü de aynı şekilde onun sahip olması gereken bazı değerleri kazanmasını engeller. Aşırı sevgi, şefkat ve koruma gören çocuklarda bağımsız davranma yeteneği gelişemez. Atılım gücü cılız kalır. Özellikle erkek çocuklarda bağımsızlık duygusu ve erkeğe özgü atak eğilimler yitirilir. Bu yüzden sevginin bilinçlisi, şefkat ve anlayışın ölçülüsü çocuk için en yararlı olanıdır.

4. Çocuğun Kendini Geliştirebileceği Bir Ortam Sağlamak:

Çocuk, daha dünyaya geldiği ilk günlerden itibaren dış dünyayı tanımak ve kendi yeteneklerinin sınırlarını öğrenmek için yoğun bir çaba içine girer. Yatağa bağlı olduğu ilk aylarında bu durum aile için bir sorun olmaz. Ama çocuğun emeklemeye başlamasıyla birlikte onun bu etkinliklerinin karşısına çeşitli yasaklar, engeller yığılır. Bazen çocuk, park denilen parmaklıkların arasına alınır. Bazen de "Cıss!"larla, "Aman ha!"larla sınırlar konulmaya çalışılır. Bütün bu önlemler, kimi zaman evdeki vazoları, bibloları, tabakları; kimi zaman da çocukları korumak amacı taşır. Ancak amaç ne olursa olsun sonuçta çocuğun etkinlik özgürlüğü, bir başka deyişle deneyim kazanma olanağı kısıtlanmış olur. Doğal olarak böyle bir durum, çocuğun gelişmesinin önüne çekilmiş bir engeldir. Çocuğunuza, yaşamının ilk yıllarında koyduğunuz yasaklamalar olabildiğince az olmalıdır. Bu, onun daha iyi gelişmesini, ileriki yaşlarda isteklerinize daha yatkın bir kişiliğe sahip olmasını sağlayacaktır.

Bazen de çocuk, harekete ilişkin yönelişlerinde son derece özgür bırakılmakta, adeta hiçbir kısıtlama, hiçbir sınırlama görmemektedir. Bu durumda da, kaçınılmaz bir biçimde istenmeyen kazalar geçirerek bedenen ve ruhen yaralanmaktadır. Sonuç olarak; aşırı bir özgürlük içinde çocuğun olumsuz deneyimler yaşaması da, tıpkı önüne engeller çıkarılması veya her şeyden esirgenmesinde olduğu gibi, onun yılgın, çekingen, kırılgan ve beceriksiz bir yapı kazanmasına neden olabilir. Hareket ve etkinlikte sınırsızlığın bir başka sakıncası da, çocuğun davranışlarını denetleyememesi sonucunda çevresi tarafından uyumsuz damgası yiyerek dışlanmasıdır.

Anne, baba; çocuklarının dış dünyayı tanımaya yönelik deneyim etkinliklerinde dikkatli ve bilinçli davranmak zorundadır. Çocuğa konulan sınırlarda, tanınan özgürlüklerde onun yaş ve olgunluk düzeyi kadar içinde yaşanılan fiziksel ve sosyal çevrenin özellikleri de dikkate alınmalıdır. Çocuk, içinde bulunduğu yaş ve olgunluk basamaklarını başarıyla aştıkça ona kendini sınayıp kanıtlayacağı yeni alanlar sunulmalıdır ki, bir yetişkin olana dek adım adım gelişip bağımsız ve özgün bir kişilik geliştirebilsin.

5. Çocukla Doğru İletişim Kurmak:

Kuşkusuz her anne baba; çocuğuna yakın olmak, onu iyiye, doğruya, güzele,

yöneltmek ister. Bu ise ancak çocukla anne ve baba arasında içten gelen bir paylaşmanın, etkili bir anlaşmanın gerçekleşmesiyle sağlanabilir. Halbuki çocuklarla anne ve babalar arasındaki ilişkiler incelendiğinde, bunun pek de yaygın olmadığı görülür.

Ne yazık ki çocuklarla anne ve babalar arasında geçen konuşmaların konusu büyük bir çoğunlukla uyarma ve öğütle yakarma ve karşı koyuştan ibarettir. Oysa çocuklar, davranışlarının eleştirilmesinden hiç mi hiç hoşlanmazlar. Yaptıkları yanlışlar nedeniyle azar işitmek, öğüt dinlemek istemezler. Dertlerini, sorunlarını anne ve babalarına açarlarsa başlarına iş açacaklarını düşünürler. Onlarla konuşmaktan kaçınırlar. Böylece çocuğun eğitiminde en önemli ögelerden biri olan iletişim ortadan kalkar.

Çocukları Anlamak, Duygularını Paylaşmak

Çocuklarınızla etkili bir iletişim kurabilmeniz için eski konuşma biçiminizi değiştirmeli, yeni konuşma ve yaklaşım yöntemleri uygulamalısınız. Bu yeni yöntemlerde temel, anlayış ve saygı olmalıdır. Onlara her zaman sağduyuyla, sevgi ve anlayışla yaklaşmalısınız. Kendi onurunuz ve saygınlığınız kadar çocuğunuzun onurunu ve saygınlığını da korumalısınız. Öğüt verici, yol gösterici sözler kullanılmadan önce onu ilgiyle dinlemeli, duygu ve düşüncelerini sizinle paylaşmasına olanak tanımalısınız. Hatta kışkırtıcı, yüreklendirici sözlerle onu buna teşvik etmelisiniz. Ancak bütün bunları uygulayabilmek hiç de öyle sanıldığı kadar kolay değildir. Her şeyden önce kendi yetiştiriliş tarzınız, gelenek, görenekleriniz, eski alışkanlıklarınız, aşılması gereken güçlü birer engel olarak önünüze dikilecektir. Sağduyunuzu kullanabildiğiniz, serinkanlılığınızı koruyabildiğiniz zamanlarda belki bunu başarabileceksiniz; ama ya öfkeli anlarınızda... Büyük bir olasılıkla bunu başaramayacak ve eski alışkanlıklarınıza geri döneceksiniz. Oysa bu yeni ve çağdaş yaklaşım en çok böyle anlarda gerekli olmaktadır. Anne, baba; böyle bunalım anlarında çocuğu anlamalı, onun duygularını paylaşmalı, bundan da öte, çocuğun ruhuna ve aklına uygun bir dil kullanmalıdır. Doğru bir iletişim, etkili bir eğitim için; eleştirmede, övgüde, dertleşmede, yönlendirmede, özendirme ve engellemede çıkmaz sokaklara saplanıp kalmaktan kurtulmak gerekir. Çünkü bu çıkmazlara girildiğinde bazen öyle durumlarla karşılaşabilinir ki anne, baba ve çocuk ilişkisi bir daha hiç düzeltilemeyebilir.

Övgü ve Eleştirileri Davranışlara Yöneltmek

Bütün çocuklar övülmek, ama hep övülmek isterler. Ne yaparlarsa yapsınlar bakışları hemen bizden yana döner. Yüzümüzde yaptıklarını onaylayan bir anlam belirmesini, dudaklarımızdan alkışlayan sözler dökülmesini beklerler. Övgü ve eleştirinin çocuklar üzerindeki etkilerini araştıran psikologlar; okul çağındaki çocuklardan bir kümeyi, hak etsinler veya etmesinler sürekli olarak övmüşler. Bir diğer kümeyi ise hak etsinler veya etmesinler sürekli olarak yermişler. Bu uygulama sonucunda övülen kümede bulunan öğrencilerin başarılarının sürekli olarak yükseldiği, yerilen kümede bulunan öğrencilerin başarılarının ise düştüğü gözlenmiştir. Demek ki övgünün hak edilmiş veya hak edilmemiş olsun çocuk üzerinde genellikle olumlu ve yapıcı etkileri görülmektedir. Yerginin de bozucu ve yıkıcı etkileri... Ancak her çocuk, sonuç olarak bir çocuktur. Çocukluğun dürtü ve eğilimleri içindedir. Deneyimsizdir. Bilmediği pek çok şey vardır. Dolayısıyla her şeyi deneyip öğrenmek, beceri ve yeteneklerini sınayarak kendi sınırlarını tanımak ister. Doğal olarak olumlu deneyimler geçirip başarılar kazanacağı gibi, yanılgılara düşüp başarısızlıklar da yaşar. Bizler de anne ve baba olarak elbette onların başarılarını alkışlayıp över, başarısızlıklarında ise yanılgılarını belirterek eleştirir ve yol gösteririz. Bunlar bizim ana baba olarak görevimiz ve sorumluluğumuzdur. Övgü ve eleştiri, çocuk eğitiminde çok sık başvurduğumuz iki önemli araçtır. Ancak doğru ve yerinde kullanmak koşuluyla...Aksi hâlde hem övgülerin, hem de eleştirilerin gerginliğe ve olumsuz gelişmelere neden olması kaçınılmazdır.

Elbette hiç kimse eleştirilmekten hoşlanmaz. Eleştiren kim olursa olsun, eleştirilen herkes gerginlik ve mutsuzluk duyar. Oysa övgü, çocuğun kişiliğine değer verildiğini gösteren onur verici, gururlandırıcı bir olgudur. Bu nasıl olur da bir gerginliğe ve olumsuz sonuçlara neden olabilir diye düşünebilirsiniz.

Sözgelimi; kendisine uslu, ağır başlı niteliği yakıştırılan bir çocuk, içinde kalkıp oynamak, eğlenmek isteği duysa bile kendisine yakıştırılan ada uymayan bir davranışta bulunup bu övgüyü yitireceği korkusuyla bulunduğu köşede sessizce, fakat içinde fırtınalar koparak oturabilir. Elinden oynama ve eğlenme hakkının alınması hiçbir çocuğun hak etmediği bir cezadır. Tıpkı bunun gibi, kendisine çalışkan sanı yakıştırılan çocuk da herhangi bir nedenle derslerinde başarısızlığa uğrayınca kaçınılmaz olarak büyük bir mutsuzluk ve gerginlik yaşayabilecektir. Sözgelimi aldığı kötü bir karne ile eve gelmek istemeyecek, evden kaçmayı veya kendini öldürmeyi düşünebilecektir. İşte bütün bu nedenlerle övgülerinizi bundan böyle herhangi bir soruna yol açmayacak, aksine daha büyük yararlar sağlayacak bir yöntem kullanarak yapmalısınız. Övgülerinizi çocuğunuzun kişiliği üzerine değil, davranışları, çaba ve becerileri üzerine yönlendirmelisiniz.

Olumsuz Eleştirilerden Kaçınmak;Yapıcı, Onarıcı ve Yönlendirici Olmak gerekmektedir.

Ali Karaçam
ali_karacam@hotmail.com

Çocuk Kitapları ve Çocukların Eğitimi

Dünyada 16. yüzyıla kadar, çocuklar için yazılmış kitap olup olmadığı bilinmiyor. 18. yüzyıldan sonra Robenson Crosoe, Güliver'in Seyahatleri, Alis Harikalar Diyarında, Define Adası, Ay'a Seyahat... gibi sayıları çok fazla olmayan kitaplar yayınlanmış. Yazarlar geç de olsa çocukların dünyasını keşfetmiş. Biz ise 20. yüzyıla kadar çocukların okuyabileceği kütüphaneler dolusu kitaplar yazamamışız.

Çocuk, ne kadar masum bir kelime… 60/70 yıllık ömrümüzün yaklaşık 10 yılı çocukluk olarak geçer. Üstelik bu uzun ömrümüzden "unutulamayanlar" genelde çocukluk döneminde yaşananlardır. Çocuk/luk bu kadar geniş yer kaplamasına rağmen yazılı edebiyatımızda gerektiği kadar yer aldığını söyleyemeyiz. Bu, aslında yeni bir durum değil. Geçmişte de çocuk kitaplarının yazımı ihmal edilmiş. 16. yüzyıla kadar dünyada çocuklar için yazılmış kitap bilinmiyor. 18. yüzyıldan sonra Robenson Crosoe, Güliver'in Seyahatleri, Alis Harikalar Diyarında, Define Adası, Ay'a Seyahat… gibi sayıları çok fazla olmayan kitaplar yayınlanmış. Dünya geçte olsa çocukların dünyasını keşfetmiş. Ya biz! Biz, 20. yüzyıla kadar çocukların okuyabileceği kütüphaneler dolusu kitaplar yazamamışız. Yazılı yerine daha çok sözlü kültürün hakimiyeti, bunda en büyük etken olmalı. Masal, ninni, tekerleme, maniler ve türküleri okutma yerine, bunları anne-babalar, büyükler çocuklara aktarmışlar. Dolayısıyla küçük yaşta kazandırılması gereken okuma ve kitap sevgisi, bu yaklaşımdan dolayı yeteri kadar gerçekleştirilememiş. Çocuk kitapların sayısı yakın zamana kadar bir elin parmakları kadardı. Nitekim "Ülkemizde çocuk kitapları yazarları kimledir?" desek, aklımıza "Ben kendim için yazan bir adamım. İçimdeki çocuğu inzivadan kurtarmak benim en büyük tutkum olmuştur." diyen Kemalettin Tuğcu, daha çok kahramanlık hikayeleri yazan Ömer Seyfettin ve birazcıkta Cahit Zarifoğlu. Öyle ki Erdem Yayınları kurusucu Ebubekir Erdem, kitap sektörünün içinde olmasına rağmen çocuklarına okutturabileceği faydalı kitaplar bulamayınca yayınevi kurmaya karar verir ve Erdem Yayınları öyle doğar.

İhtisaslaşmış Editörler, Ressamlar Yok

"Çocuk kitapları yayıncılığı neden ülkemizde yeterli seviyede değil?" "Çocuk kitaplarının eğitimle bağlantısı nedir?" Bu iki sorunun cevabını sektör temsilcilerinden; Erdem, Çilek, Timaş ve Damla yayınevleriyle görüşerek anlamaya ve çözüm üretmeye çalıştık. Her şeyden önce şunu belirtelim: Görüş aldığımız bu dört yayınevinin temsilcileri sanki anlaşmışçasına, çocuk kitapları yayıncılığının çok ciddi sorumluluk gerektirdiğini, yayıncılığın en zorunun çocuk kitapları yayıncılığı olduğunun altını çizdiler. Çilek Yayınları sahibi Hayati Bayrak, "Yayıncılık hayatımın 22. yılından sonra bu alanda yayına başladım." derken, Timaş Yayınları yayın yönetmeni Emine Eroğlu'nun düşüncesi de pek farklı değil: "Timaş'ın 20 yıllık bir yayın tecrübesinden sonra ancak çocuk kitaplarına girebildik." Yine Erdem Yayınları sahibi Ebubekir Erdem'in çok uzun yıllar yayın sektöründe çalıştıktan sonra çocuk kitapları ağırlıklı kitap yayınlayan Erdem Yayınları'nı kurmuş ve 31 yıllık tecrübesiyle ancak Damla Yayınları çocuk kitapları yayınlayabiliyor. Peki, bu zorluk nereden kaynaklanıyor? Bir çocuk kitabının yayınlanabilmesi ekip çalışması gerektiriyor. Metin yazarı "Ben yazdım." ya da ressam, "Ben çizdim oldu." diyerek bir

Ülkemizde çocuk psikolojisinden anlayan, dili çok iyi kullanabilen yazar sıkıntısı yaşanıyor. Dr. Melike Günyüz'ün, "Yılda 1000 adet kitap da basarız ama, bu kitapları yazdıracağımız yazar yok" demesi dikkate değer. Emine Eroğlu'nun belirttiği, "Türk edebiyatı bölümlerinde çocuk edebiyatı üzerine çalışan ne doçent, ne de profesör var. Çocuk edebiyatı kürsüsü olmalı" gerçeği de önemli.

kitabın basılması mümkün değil. Önce bu alanda uzmanlaşmış editör, sonra çocuğun ruhundan anlayan iyi bir ressam ve grafiker lazım. Bütün bu uzmanların çalışmalarının, çocuğun ruh yapısına ve seviyesine uygun olup olmadığını denetleyecek pedegog da lazım. Matbaa, pazarlama işin başka derinliği. Takım çalışması gerektirecek bu girişim, yakın zamana kadar yayıncıların çocuk kitaplarını yayınlamasını önledi.

Kaliteli Yazar Aranıyor!

Çocuk kitapları yayıncılığında, eskiye göre çok ciddi ilerleme olmasına rağmen gelişmiş ülkelere göre yeterli olduğumuzu söylememiz zor. Bunda da ürünü ortaya koyan yazar, ressam ve diğer görevlilere tatmin edici ücret verilememesi etkenlerden biri. "Neden yeteri kadar ücret verilemiyor?" sorusunu sorduk. Yayınevi temsilcileri, yayınlanan bir kitabın yüksek satış rakamına ulaşmaması, elde edilen kazancı kısıtlı tutmasından yayınevlerinin yazara, çizere, pedegoga tatmin edici ücret ödemelerini engellediğini söylediler. Erdem Yayınları editörü ve yazarı Dr. Melike Günyüz, gelirin azlığından yazarlığa ilginin az olduğunu, geliri ve popülerliği daha yüksek futbol ve sinema sektörüne çocukların ilgi gösterdiği düşüncesinde. Hakikaten de çocuk psikolojisinden anlayan, dili çok iyi kullanabilen yazar sıkıntısı yaşanıyor ülkemizde. Günyüz'ün, "Yılda 1000 adet de kitap basarız ama bu kitapları yazdıracağımız yazar yok" demesi dikkate değer. Emine Eroğlu'nun belirttiği, "Türk edebiyatı bölümlerinde çocuk edebiyatı üzerine çalışan ne doçent, ne de profesör var. Çocuk edebiyatı kürsüsü olmalı" gerçeği de önemli.

100 Temel Eser Sektörü Canlandırdı

Milli Eğitim Bakanlığı liselilerin okuması için 100 Temel Eser tavsiye etti. Ardından da ilköğretim 4-8. sınıf öğrencilere tavsiye kitap listesi hazırladı. Listelerin açıklanmasıyla sektörde, bu kitapları yayınlayan çok sayıda yeni yayınevi kuruldu. Bazı büyük yayınevleri de listelerdeki kitapları birbiri ardına yayınladılar. Bu durum sektörde rekabete neden oldu. Öyle ki 15 milyona satılan kitaplar 3-5 milyona satılır oldu.

Projeden yayınevleri oldukça memnun. Ancak devletin daha fazla şeyler yapması gerektiğinin de altını çizdiler. Talim Terbiye'nin tavsiye onayı almamış, ancak yıllardan beri tüm dünya tarafından okunan bir kitabı öğretmenin öğrencisine okuttuğunu müfettiş tespit ettiğinde, öğretmen hakkında soruşturma açabiliyordu. Artık 100 Temel Eser Projesi ile geçmişte sıkça görülen bu sıkıntılar aşılmış durumda. Ancak yaşayan yazarların eserlerinin listede olmaması, 1-3. sınıfların projeye dahil edilmemesi, listedeki kitapların yaş gruplarına göre sınıflandırılmaması, öğretmenlerin bu kitapları okutturmayı "öneri" olarak değil "mecbur" gibi algılayarak başka kitaplara yönelmemesi, dikkat çeken sorunlar. Hemen şunu da belirtelim: Çoklu zeka, yapılandırıcı yaklaşım ve öğrenci merkezli eğitim gibi yeni eğitim-öğretimizi şekillendiren sistemle beraber öğrencilerin kitaba olan ilgisinin daha fazla olacağı sektörün beklentileri arasında.

Çocuk kitaplarında; resim, yazı karakteri, ebat, kağıt gibi konularında standart yok. Milli Eğitim Bakanlığı bir standart belirlemeli. Ayrıca pedegogların kontrolünden geçmeyen kitapların içeriğinde çocukların psikolojisini bozacak kısımlar olabiliyor. Bu konuda en somut örneği dillendiren Emine Eroğlu. "Klasiklerden Kırmızı Başlıklı Kız kitabında, avcının kurdu yeme sahneleri tasvir ediliyor. Bunu okuyan çocuğun psikolojini düşünemiyorum." Aynı tespiti Damla Yayınları yayın yönetmeni Hüseyin Doğru da yaptı ve içerik kontrolü yapmadan kitapları yayınlama-

dıklarını söyledi. Melike Günyüz başka bir probleme daha değindi: "Metinde her şeyi açıklıyoruz. Çocukları salak olarak görüyoruz. Kitapların eğitici olmasını istiyoruz. Oysa kurgu yüzeysel olarak verildikten sonra kitabı okuyan çocuk kendi tecrübelerini katarak hikayeyi yeniden kurgulamalı."

Çocuk Kitapları Fuarı Düzenlemek Şart

Aynı kitapları çok farklı yayınevlerinin yayınlamasına rağmen kalite farklılığı var. Ancak hangi yayınevinin kitabı, kalitesine bakılmadan, ucuz ise satıcılar tarafından o tercih ediliyor. Pazar kalitesiz kitaplarla doluyor. Halkta kitapların pahalı olduğu yaygın kanaat. Yayınevleri matbaa, kağıt, cilt hizmetleri için %18 KDV öderken tüketici kitabı alırken %8 veriyor. Ayrıca bu işleri 3 aylık vadeyle yaptırabildikleri halde satarken en erken 5 ay vadeyle sattıklarını ifade ettiler. Sıcak para bulmada sorun yaşayan sektörün imdadına fuarlar yetişiyor. Fuarlar, yayınevlerine hem sıcak para girdisini sağlıyor, hem okurun istek ve şikayetlerini dinleme imkânı sunuyor. Ancak sadece çocuk kitaplarının sergilendiği bir fuarın olmaması büyük bir eksiklik. 400 yayınevinin katıldığı İstanbul TÜYAP fuarında çocukların, büyüklere yönelik kitapların çokluğundan kendilerine ait kitapları bulması pek mümkün değil. Sultanahmet Kitap Fuarı'nda bu yıl çocuklara yönelik bir bölüm oluşturulmuş olsa da bu bölümlerin, çocuğu çekecek teşrifattan uzak olması, çocuk kitapları satan standlarda canlılık yerine sezsizliğe sebebiyet vermiş. Çok renkli gösterilerin yapılabileceği, çocukların dikkatini çekecek kitap standlarının olacağı özel fuarlar düzenlenmeli. Daha önceden Tepebaşı'nda çocuk kitapları fuarı düzenlendi ama ilgi görmemişti. İlgisizliğin temel sebebi fuarın tıpkı yetişkinlere yönelik fuarlar gibi düşünülmüş olmasındandı.

Kütüphane ve Kitapçılar, Çocukların İlgisini Çekmeli

Ülkemizdeki kütüphane sayısı çok yetersiz. Var olanlar ise çocukların ilgisini çekecek türden değil. Öğretmenlerden, anne-babalardan çocukları kütüphaneye götüren çok az. Ayağı ısınmayan çocuklar büyüdüklerinde de kütüphaneden yararlanma yoluna gitmiyorlar. Özellikle okulların yoğun olduğu bölgelerde çocuklara okumayı sevdirecek işleve ve teşrifata sahip kütüphaneler açmalıyız. Yine anne-babanın hafta sonu, öğretmenin okul zamanında götürebileceği kitapçılar yok. Oyuncak, kırtasiye, elektronik eğitim malzemeleri ve çeşit çeşit kitaplar... Bunların da yokluğu çocukların kitaba mesafeli durmalarını sağlıyor. Bu durum ise çocuk kitapları yayıncılığı yapan firmaların ürünlerine talebi azaltıyor. Talep olmayınca arz da olmuyor.

Yapılması Gereknler:

1. Çocukların ilgisini çekecek etkinliklerle beraber "Çocuk Kitapları Fuarı" düzenlenmeli.

2. Çocukların dünyasına girecek yazarlar yetiştirmeli.

3. Çocuk edebiyatında uzmanlaşmış editörler yetiştirilmeli.

4. Yine bu yaş grubunun psikolojisinden anlayacak kaliteli ressamlar, grafikerler yetiştirmeli.

5. Üniversitelerde "Çocuk Edebiyatı Kürsüsü" kurulmalı.

6. MEB'in 100 Temel Eser gibi çocukları ve öğretmenleri teşvik edici çalışmalar yapılmalı.

7. Okumaya teşvik edici çocuklar için kütüphaneler açılmalı, kitapçılar olmalı.

Prof. Dr. Muhittin Şimşek
Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi

Meslekî Eğitimde Politika ve Stratejiler

Meslekî ve Teknik Eğitim, hayatın her alanında ihtiyaç duyulan mesleklere kalifiye eleman yetiştirilmesi için verilen bilgi ve becerilerin hepsini kapsamaktadır. Ülkeler, gelişmeleri için Meslekî Teknik Eğitime yatırım yapmak veya bu gücü ülke dışından getirmek durumundadır. Kalifiye insan gücünün ithali pahalı olduğu ve ülke menfaatleri için çeşitli güçlükleri de beraberinde getirdiği için, en doğru seçenek kendi insanımıza yatırımdır.

Giriş

Son zamanlarda kulağa hoş gelen birçok kelime ya da kelime grupları ağızlardan düşmüyor. Her konuşmada muhakkak bu kelimelere yer verilir. Bu kelimeler genelde, tercümedir ama, kafiyelidirler de. Vizyon, Misyon, Delegasyon, Koordinasyon, Motivasyon vs. Bu kavramlar, gerçekten de modern işletme biliminde ciddi yeri olan kavramlardır. Kullanılmalıdır. Ama içi doldurularak, gereği yapılarak, alt yapısı hazır edilerek. Aksi taktirde slogan olmaktan öteye gidemezler.

Eğer bu kavramlar içi doldurulmaz, alt yapısı olmazsa bir anlam ifade etmez. Bugün bir çok şirketimizin duvarlarını süsleyen, Vizyonumuz..., Misyonumuz..., yazıları da böyledir.

Vizyon, bir hedefin gerçekleşmesi öngörüdür. Ancak misyonsuz vizyon, çok fazla bir anlam ifade etmemektedir. Yani elin taşın altına sokulması esastır. Gerçekleşecek hedefin gereğinin yapılmasıdır.

Politika ve Strateji kavramları da böyledir. Kanaatimce vizyon-misyon ilişkisi, politika ve strateji arasında da böyle bir ilişki vardır. Politika iyi güzel de, eğer strateji olmazsa bir anlam ifade etmeyecektir. Meslekî ve teknik eğitimde politika ve strateji olgusuna bu açıdan bakmak istiyorum.

Günümüzde ülkelerin kalkınmasında öne çıkan üretim etkenleri, bilim, teknoloji ve yetişmiş insan gücü olarak sayılmaktadır. Bunların içinde yetişmiş insan gücü diğerlerine mutlak katkıyı sağlayacak bir konumda bulunmaktadır. Ülkeler, gelişmeleri için uygun bir süreç içerisinde bu güç için Mesleki Teknik Eğitime (MTE) yatırım yapmak veya bu gücü ülke dışından ithal etmek durumundadırlar. Kalifiye insan gücü ithali pahalı olmakta, ülke menfaatleri için çeşitli güçlükleri de beraberinde getirmektedir. Ülke insanına yapılacak yatırım burada en doğru seçenek olmaktadır. Sadece bununla kalınmayıp geliştirilecek uygun politika ve müeyyideler ile bu yetişmiş insan gücünün ilgili alanlarda da değerlendirmeleri gerekmektedir.Yetiştirilmiş fakat çeşitli sebeplerden dolayı etkin olarak kullanılamayan bu güç için yapılan yatırımın ülke için bir katma değeri bulunmayacaktır.

Türkiye, AB'ye tam üyelik için MTE ile ilgili mevzuata uyum sağlama zorunluluğunu kabul etmiştir. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı ile bunu amaçlar arasında belirtmiştir. AB ülkelerindeki MTE uygulamaları ile ülkemiz uygulamalarının entegrasyonunun sağlanması, bunun sonucu olarak da AB müktesebatının bir parçası olan yetişmiş insan gücünün artışı da gerçekleştirilmiş olacaktır.

AB, geliştirdiği ve üye ülkelerin uygulaması için belirlenen meslek eğitimi standartlarında; herkes için uygun ve yeterli meslekî eğitim sağlayacak şartların hazırlanmasını, tüm sektörlerde ihtiyaç duyulan iş gücünün yetiştirilmesi için imkânlar oluşturulmasını ve yeni teknolojilere uygun beceriler edinilmesinin sağlanması ile, bu alanda üye devletlerle iş birliği yapılmasını şart koşmaktadır.

MTE'nin Verilmesi İçin Stratejiler

MTE, hayatın her alanında ihtiyaç duyulan mesleklere kalifiye elemanın yetiştirilmesi için verilen bilgi ve becerilerin eğiti-

midir. Teknolojinin her geçen gün önemli derecede geliştiği dikkate alınırsa MTE'de verilen eğitim, ülkelerin çağın gereksinimleri ile bağıntılı ihtiyaç duydukları elemanları güncel bilgi ile donatmaları şeklinde olmalıdır. Gelişen teknoloji ve artan bilgi dikkate alınarak verilecek eğitim, içerik ve becerinin verilme yaklaşımlarını da beraberinde getirmektedir.[1]

AB geliştirdiği ve üye ülkelerin uygulaması için belirilen meslek eğitimi standartlarında; herkes için uygun ve yeterli meslekî eğitim sağlayacak koşulların hazırlanmasını, tüm sektörlerde ihtiyaç duyulan iş gücünün yetiştirilmesi için imkânlar oluşturulmasını ve yeni teknolojilere uygun beceriler edinilmesinin sağlanması ve bu alanda üye devletlerle iş birliği yapılmasını şart koşmaktadır.[2] Görüldüğü gibi burada öne çıkan devletin MTE için sağlayacağı koşullar yanında bunu tüm sektörlerdeki ilgili iş gücü ihtiyacı ile de ilişkilendirmektedir. AB üyesi ülkeler incelendiğinde MTE'de farklı uygulamalar bulunduğu görülmektedir. Bunların başında Almanya'da bulunan teorik ve uygulamalı eğitim programlarının birleştirildiği İkili Sistemdir. İşletmede verilen uygulama ve bir meslek okulunda alınan teorik eğitim sayesinde eğitim ve istihdam arasında bir bağ kurulmuştur. Bu alanda eğitimini devam ettirecek olanların istihdamı kolaylıkla sağlanabilmektedir. Bu alanda eğitimi tamamlayanlar ise yüksek teknik okullar veya üniversitelere yönlenmektedirler. Almanya'da vasıflı işçi statüsünde olanların % 90'ı bir meslek diploması ya da sertifikaya sahiptir.

Fransız eğitim sisteminde, genel ve teknik eğitim aynı yapı içerisinde ele alınmaktadır. Ortaokul eğitiminin ilk iki yılın bitiminden sonra genel eğitime ya da teknik ve meslekî eğitime devam imkanlarını, genel eğitimlerini sürdürerek lise diploması almak ve yüksek öğretime geçmek seçenekleri izler. Lise eğitiminde bunların dışında kalanlar ise 2 yıllık meslekî eğitim görerek, temel meslekî eğitim sertifikası veya çıraklık meslek sertifikası almaktadırlar. Diğer seçenekleri de içeren bu sistemde dikkate değer unsur alınan diploma veya sertifikaların mezunlara bir yeterlilik sağlandığının kanıtlanmasından başka büro açmak, endüstride istihdamı için aranan bir belge oluşturmasıdır.[3]

İngiltere'de orta öğretim de İleri Eğitim Kolejleri meslekî eğitim sunmaktadır. Üçüncü Kademe Kolejleri ise meslekî ve genel eğitimin bir arada olduğu kurumlardır. Burada öğrencilerin niteliklerine göre düzenlemeler yapılmakta ve İleri Seviyede Genel Eğitim Sertifikası, Genel Ulusal Mesleki Nitelikler ve Ulusal Mesleki Nitelikler gibi sertifikalar verilerek adaylardan özel meslekler için bazı zorunlu yeteneklerin gösterilmesi istenmektedir. Türkiye'de bulunmayan bu sertifika programları için yapılan değerlendirmelerin neticesinde elde edilen yeterlilikler ve belgeleri istihdamda arananlar olarak karşılarına çıkmaktadır. İspanya iki model uygulamaktadır; kısa ve uzun süreli mesleki eğitim. Kısa süreli mesleki eğitimde genel orta öğretime devam etmeyen öğrenciler eğitilmekte ve iki yılda tamamlanarak teknik asistan diploması almaktadırlar. Uzun süreli eğitimde ise belli bir alanda uzmanlık için eğitim sağlanmaktadır. Bu eğitim kısa süreli eğitime ek olarak üç yıl sonunda tamamlanarak uzman teknisyen unvanını verilmektedir. Burada mesleki eğitimin amaçlarından birisi uzmanlık derecesinde eğitim almış insan gücünün oluşturulması olarak ifade edilmektedir. Yunanistan'da mesleki eğitimi seçen öğrencilerin sayısı az olmasına karşın, ilgili düzenlemeler sosyal tarafların ulusal meslekî eğitim politikası danışmanlık konseylerine ve meslekî eğitime ilişkin araştırma faaliyetlerine katılmalarını sağlamaktadır. Bu taraflar sertifikalandırma komitelerine de katılmaktadır. İlgili taraflar arasında entegrasyon sağlanmaktadır.

Türkiye'nin MTE Uygulamaları

Ülkemizdeki MTE sistemi amaç olarak, öğrencinin iş hayatına atılacağı çağa göre entegrasyonunu, yönlendirme ve rehberlik uygulamasına işlerlik kazandırılmasını, öğrencinin toplam gelişimini ölçen ve değerlendirmeye alan bir sistemin geliştirilmesini, ortaöğretim meslek okullarına meslek öğretmeni yetiştiren yükseköğretim kurumlarından başlayarak mesleki eğitimin temelinin güçlendirilmesini, mesleki eğitimde özel sektörün yatırım yapmasını teşvik etmek için genel eğitime nazaran daha fazla teşvik unsurlarını uygulamaya koyulmasını, meslek standartlarının geliştirilmesini ve uygulamaya alınmasını, eğitim - istihdam dengesini sağlamak için uzun vadeli planlar hazırlanmasını içermektedir.

Bu kapsamda değişik yaş seviyelerine hitap eden değişik seviyelerde MTE uygu-

lamaları bulunmaktadır. Örgün eğitim altında bulunan meslek ve teknik liselerde endüstrinin ihtiyaç duyduğu meslek alanlarında teorik ve uygulamalı eğitim yaptırılmaktadır. Mezun olanlar istihdam için hemen yanıt almada çeşitli zorluklar ile karşılaşmakta ve bunun sonucu olarak birçok öğrenci yükseköğretimi hedeflemektedirler. Yaygın eğitimin alanında ise ilgili yasalar ile belirlenen içerik dahilinde aday çırakların eğitimi, çırakların eğitimi ve kalfaların eğitimi sağlanmaktadır. Bunun yanında, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'nda ortak olarak ifade edilen amaçlar arasında MTE için hedefler tayin edilmiştir.[4] Bunlardan bazıları;[5]

MTE'in bir sistem bütünlüğü içerisinde ele alınarak programlar arasında yatay ve dikey geçişlere olanak sağlanması gereği, Modüler (eklemeli) eğitim programlarına ağırlık verilmesi ve bu modüllere göre belgelendirme (sertifikasyon) sistemine geçilmesi,

Sistem içerisinde yatay ve dikey geçişlerin sağlanması,

Mesleki ve teknik ortaöğretimde çeşitli türde programların uygulanmasına olanak tanıyan bütünleşmiş bir yapı sağlanması, fiziki olanakların ortak kullanılması,

Yerel yönetimlerin katılım ve katkılarının sağlanması.

Eğitim – İstihdam Bağlantısı

Ülkemizde mesleki eğitim sistemi ile istihdam arasında fonksiyonel bağlantı mevcut değildir. Meslek okulu öğrencilerinin iş hayatının yaşayan ve sürekli değişen ihtiyaçlarına göre bilgi ve beceri sahibi olma düzeyi yetersizdir. Eğitimi sürdürülen mesleklerin, eğitim programlarının, eğitimcilerin ve ders materyallerinin işletmelerde işe girildiğinde karşılaşılan iş gereklerine tam olarak uygun olmadığı belirtilmektedir. Eğitim araçlarının ve öğretilen teknolojilerin genellikle eski olduğu da bildirilmektedir. Mesleki eğitim okul mezunları işgücü piyasasının talep ettiği niteliklere tam anlamıyla sahip değilken; bir yanda işletmelerde nitelikli ara eleman açığı, diğer yanda mezunların işsizliği ya da başka alanlarda çalışmaları söz konusu olmaktadır.[6]

Küresel pazarda rekabet eden ülke ekonomilerinin nitelikli işgücü bakımından durumları incelenerek yapılan sıralamada, Türkiye'nin 60 ülke arasında 37.sırada olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan, mesleki eğitim kurumlarına öğrenci talebi de arzu edilen düzeyde değildir.[7]

Mesleki lisesi mezunları ise genellikle işletmelerde çalışmak yerine yüksek öğretime devam etmektedir. Sonuçta sanayi uluslararası rekabette nitelik sahibi ara insan gücünden yoksun kalırken, gençler mesleksiz şekilde üniversite diploması ile işsiz duruma düşmektedirler.

Türkiye, genç işsizliğinde dünya altıncısındadır. Bugün gençlerin dörtte birinden fazlası işsizdir ve bu oran sürekli artmaktadır. Bu bağlantısızlığın temel nedeni okul – işletme diyalog ve işbirliğinin yetersizliği ve sistemin işleyişinde işletmelere tanınan rolün zayıflığıdır.

Mesleki eğitim sisteminin istihdama hizmet etmesi, sürekli yenilenmesi ve başarısı için her işletme bir "erken uyarı sistemi"dir. İşletmelerin ihtiyaçlarının dikkate alınması, MEB'in performansı açısından büyük öneme sahiptir. Bu bakımdan, sistemin işleyişinde işletmelerine daha güçlü rol verilmeli, işgücü ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.

İşletmeler, merkezi ve yerel düzeyde, eğitimi verilen meslekler, eğitim programları ve dual eğitim alanlarında söz sahibi olmalıdır. MEB'in, mesleki eğitimi yeniden yapılandırma, teşkilatını reorganize etme ve müfredat düzenleme çalışmalarını sürdürdüğü bilinmektedir. Bu çalışmalara işletme kesimi temsilcilerinin katılmaları halinde ortak başarıya hizmet edilecektir. Öte yandan, işgücü piyasası sürekli ve düzenli olarak izlenerek işgücü ihtiyacı belirlenmeli, mesleki eğitim kurumları ve işletmelerdeki eğitim buna göre düzenlenmelidir. "İşgücü Piyasası Araştırma Sistemi" kurularak mesleki eğitimin yönlendirilmesinde faydanılmalıdır.

Gelecekte ön plana çıkacak meslekler için sistem şimdiden hazırlık yapmalıdır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, nanoteknoloji, biyoteknolojiler gibi öncü ve ileri teknolojilere dayalı mesleklere uyum sağlanamadığı takdirde ülkemizin kalkınması frenlenecektir.

Temel Mesleki Eğitimin Yapılandırılması

Temel mesleki eğitimin yeniden yapılandırılması gereklidir.

Temel mesleki eğitim iş hayatının talebi

ile uyumlu olarak bir meslek alanında işe giriş için gerekli asgari mesleki davranışları kazandırmayı amaçlar. Temel mesleki eğitimde derinlik değil, mesleki genişlik esastır. Mesleki derinlik bireyin bir dalda uzmanlaşmasını ifade etmektedir. Mesleki uzmanlık eğitimi, çağdaş mesleki eğitim sistemlerinde ileri meslek eğitiminin işlevi olarak kabul edilmektedir. Bireyin bir dalda eğitimi bilimin ve teknolojinin hızlı değişmesine dayalı olarak istihdamda ve bireyin değişime uyumunda güçlükler yaratmaktadır. Bireyin bir meslek alanında temel mesleki yeterlilikleri kazanması ona istihdamda esneklik ve değişikliklere uyum gücü kazandırmaktadır.[8]

Temel mesleki eğitim, ortaöğretim (lise) kademesinde yaygın biçimde uygulanmaktadır. Ortaöğretim çağı gençliği, AB ülkelerinde ağırlıklı olarak temel mesleki eğitime yönlendirilmektedir. Türkiye'de de kalkınma planlarında, ortaöğretimin mesleki eğitim ağırlıklı olarak yapılandırılması hedeflenmiştir. Türkiye'nin uzun dönemli hedefi, ortaöğretim öğrencilerinin yüzde 35'inin genel liselerde, yüzde 65'inin ise meslek liselerinde öğrenim görmesidir. Günümüz Türk ortaöğretim sisteminde ise tam tersi bir durum söz konusudur.[9]

Ortaöğretim kademesinde genel ve mesleki eğitim kurumlarına devam eden öğrenci yüzdelerinde AB ülkeleri arasında anlamlı farklılıklar vardır. AB ülkeleri ortalaması, ortaöğretim kademesinde genel eğitim kurumlarında öğretim görenlerin yüzde 41, mesleki eğitim kurumlarında öğrenim görenlerin ise yüzde 59'luk bir ağırlığı olduğunu göstermektedir. AB ülkelerinde ortaöğretim kademesinde, mesleki eğitim ağırlıklı bir yapılandırma vardır.

Eğitim Programları

Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünde ortaöğretim kademesinde mesleki eğitimden sorumlu üç Genel Müdürlüğe bağlı mesleki ve teknik liselerin uygulamakta oldukları eğitim programları "temel mesleki eğitim" yönünden incelendiğinde özetle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır.

Eğitim programlarının tanımlanmasında uyumsuzluklar bulunmaktadır.
Programların bir kısmı temel mesleki eğitim özelliği göstermemektedir.

Meslek liseleri ve teknik liselerin uyguladığı programların bir kısmı birbirinin tekrarı niteliğindedir.
Ortaöğretim kademesinde uygulanacak mesleki eğitim programlarının günümüz ihtiyaçları dikkate alınarak yeniden yapılandırılması yararlı görülmektedir.

Ortaöğretim kademesinde meslek eğitimi, bir dal eğitimi değil, bir alan eğitimi olarak yapılandırılmalıdır.
Ortaöğretim kademesinde mesleki eğitim programlarının temel mesleki eğitime göre yapılandırılmasının işletmelerde beceri eğitimine de olumlu yansımaları olacaktır.

Halen çıraklık, mesleki, teknik ve lise sonrası eğitim kategorilerinde eğitimi sürdürülen meslek sayısı sistem bütünlüğü içinde günün ihtiyaçlarına göre azaltılarak rasyonalize edilmelidir.
Eğitim programları bilgi ve iletişim teknolojileri, yabancı diller, sorun çözme, karar verme, girişimcilik, ekip çalışması, yenilikçilik, yaratıcılık, toplam kalite gibi işletme beklentilerine cevap verecek unsurları da kapsamalıdır.
Mesleki eğitimin 1.yılında uygulanan program, öğrencilere mesleklerini 2.yılın sonunda seçme şansı vermek için, aynı olmalıdır.

3. ve 4.yıllardaki programların belirli bir bölümü yerel ihtiyaçlara uygun olmalı ve okullar bunları sosyal tarafların danışmanlığı ile belirlemeye yetkili olmalıdır.
Açılacak bölümler de yerel ihtiyaç analizine dayanmalıdır.

Eğitim programları ve eğitim standartları, meslek standartlarıyla bağlantılı olarak Avrupa Birliği standartları dikkate alınarak belirlenmelidir.

Eğitim programları verimlilikleri açısından değerlendirilmeli, modüler ve esnek yapıda geliştirilmelidir. Bireyin yaratıcılık kapasitesini artırmak hedeflenmelidir.
Programların hazırlanmasında, belirlenecek çerçeveye göre, yerel ihtiyaçları karşılayabilecek program yapısı esas olmalıdır.
Modüler ve kredilendirmeye dayalı prog-

ram yapısı ile dikey ve yatay geçişlerde gerekli esneklik sağlanmalıdır.

Mesleki Yöneltme ve İşgücü Talebi

Bireyin yaptığı işin onun ekonomik, sosyal ve psikolojik durumuna anlamlı etkileri olmaktadır. Bireyin ilgi ve yetenekleri ile işin gerektirdiği özellikler arasındaki uyum, bireyin işe karşı motivasyonunda ve işdeki başarısında da etkili olan faktördür. Meslek seçiminin isabetli olması bireyin kendi ilgi ve yetenekleri ile işin gerektirdiği nitelikleri tanıması ile mümkündür. Bireyin ilgi ve yeteneklerinin belirginleşmesi için zorunlu eğitim süresi uzatılmakta, bireye kazandırılan eğitsel yaşantı zenginleştirilmekte, programlarda seçmeli derslere yer verilmekte, rehberlik hizmetleri güçlendirilmekte ve yaygınlaştırılmaktadır.

Ülkemizde mesleki yönlendirme, ilköğretimin ikinci devresinde (6-8 sınıflar) başlamakla birlikte, bu dönemde uygulanan eğitim programları mesleki yönlendirme yönünden yeterli değildir. Rehberlik hizmetleri de bireye isabetli meslek seçimi yapması yönünden yetersiz kalmaktadır.

Mesleki eğitimin geliştirilmesi ve bu okullara gidecek öğrencilerin bilinçli bir şekilde seçim yapabilmeleri için mesleki rehberlik ve danışmanlık hizmetleri geliştirilmelidir.

İşgücü arzı ile işgücü talebi arasındaki niteliksel uyuşmazlık devam etmektedir.

Mesleki ve teknik eğitim kurumlarının etkinliği, yetiştirdiği becerili ve teknik işgücünün, işgücü piyasasının talepleriyle nitelik ve nicelik yönünden uygunluğu ile orantılıdır. İşgücü piyasasının işgücü talebi ekonomik ve teknolojik gelişmelere göre değişmektedir. Bu nedenle işgücü piyasası işgücü talebinin sürekli ve düzenli olarak izlenmesi gerekmektedir. İşgücü piyasası teriminden yalnızca Ülkemiz işgücü piyasası anlaşılmamalıdır. İşgücü piyasası analizinde AB, bölgemiz ve dünya işgücü piyasasındaki gelişmelerin de dikkate alınması gerekmektedir.

Örgün ve yaygın mesleki ve teknik eğitim kurumlarında uygulanan eğitim programları, bu programlarla yetiştirilen becerili ve teknik işgücü ile işgücü piyasasının ihtiyaçları arasında nitelik ve nicelik yönünden bir uyum görülmemektedir. Bu durumun genelde mesleki eğitime olumsuz etkileri olmaktadır. İşletmelerde beceri eğitimi de belirtilen durumdan olumsuz yönde etkilenmektedir. Hangi mesleklerin hangi seviyede yetişkinlik gerektirdiği, eğitim talebinin örgün ve yaygın hangi eğitim kurumlarında etkili olarak karşılanabileceği belirlenmelidir. Bu durum uygulanan mesleki ve teknik eğitim programlarının yeniden tanımlanmasını gerektirecektir.

Yaşam boyu eğitim kapsamında yetişkin eğitimine önem verilmeli ve AB ülkelerinde olduğu gibi çeşitli teşvik unsurları ile teknolojik gelişmeye uygun işgücü eğitimlerine öncelik tanınmalıdır. Meslek eğitiminin karar, uygulama ve denetleme aşamalarında iş dünyası, sendikalar, meslek kuruluşları ve gönüllü kuruluşların etkin katılımı sağlanmalıdır. Beceri eğitimi ve iş deneyimlerinin önce meslek kurslarında, sonra da yakın işbirliği ile işletmelerde kazandırılması esas alınmalıdır. Bu koordinasyon sonucunda gerçekleşen eğitim ve istihdam bağlantısı yasal olarak da kurulmalıdır.

DİPNOTLAR

[1] Bülbül, H. İ., 1998, Mesleki ve Teknik Eğitimde öğretim stratejileri ve Yeni teknolojilere entegrasyonu, 16. Milli Eğitim Şurası Hazırlık Dokümanı. 27-32, Ankara.

[2] Senemoğlu, N., Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kurama olan Uygulamaya. Spot Matbaacılık, Ankara 1997.

[3] Özçiftçi,A, ve diğerleri., Yükseköğretin Öncesi Mesleki Ve Teknik Eğitim İçin Öneriler, MEGEP , Bildiriler, 24 Ocak 2004, Ankara

[4] Çelik, S., 2003, Ülkemiz Mesleki ve Teknik Eğitiminde Dış Kaynaklı Proje Uygulamaları.

[5] Kadı, İ., Borat, O., 1998, Türk Eğitim Sisteminin Genel Durumu ve Eğilimler, 16. Milli Eğitim Şurası Hazırlık Dokümanı. 1-12, Ankara.

[6] "Mesleki Eğitim Sistemimiz ve İşletmelerdeki Beceri Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri" Raporu, TİSK 3 Eylül 2004, s.14.,Ankara

[7] Uluslar arası Yönetim Geliştirme Merkezi, Dünya Rekabet Yıllığı, 2004(IMD)

[8] "Mesleki Eğitim Sistemimiz ve İşletmelerdeki Beceri Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri" Raporu, TİSK 3 Eylül 2004, s.14.,Ankara

[9] Eurostat, Young's People's Training, Key Data On Vocational Training İn The European Union, p.26

Doç. Dr. Ömer ÖZYILMAZ
AK Parti Erzurum Milletvekili

Bilgi Çağına Girerken Ülkemizde

Meslekî Teknik Eğitim, Sorunları ve Çözüm Önerileri

Meslek Yüksekokulları, 1981 yılında üniversitelere devredilmiş ve bu devir işleminden sonra, ciddi bir atılım yaşanmıştır. Nitekim o atılımlarla, 1982-83 öğretim yılında 54 olan okul sayısı, 2004-2005 öğretim yılında 469 rakamına; 13170 olan öğrenci sayısı, 475838'e; 480 olan öğretim elemanı sayısı ise 5307'ye; 229 olan program sayısı, 2000-2001 öğretim yılında 970'e ulaşarak ciddi gelişmeler sağlanmıştır. Fakat bu sayı artışına karşılık, bu okulların günümüzde pek çok sorunu bulunmaktadır.

Çağdaş dünyada, ortaöğretim sistemi "genel" ve "mesleki teknik eğitim" şeklinde düzenlenmiş, bunun yaklaşık olarak % 30 unu genel lise, % 70 ni de mesleki teknik eğitim oluşturacak şekilde hedef konulmuş, bu her iki kesimin de fonksiyonları belirlenmiş, sonra da bu hedefe ulaşmak amacıyla, bu kesimlerin hem süreci, hem de sonucu cazip hale getirilmiştir. Böylece hem genel liselere ve onun ileri aşaması olan fakültelere yönelenler rahatlamış, hem de mesleki teknik eğitim ve onun ileri aşaması olan "sanayi, hizmet ve bilişim sektörleri" kalifiye ara eleman ihtiyacını karşılama imkânı bulmuştur. Bunun sonucu olarak da o dünyada üniversite ve teknoloji enstitüleri rahatlıkla fonksiyonlarını icra edebilmişler, sanayi, hizmet ve bilişim sektörleri, söz konusu kalifiye ara elemanlarla kaliteli üretim ve gelişme kaydetmişler, bazı istisnalar hariç, insanlar kendilerine uygun iş bulmuşlar, o ülkeler de gelişmişlerdir.

Fakat Ülkemizde durum aksinedir. İlk bakışta bizde de ortaöğretim, "genel" ve "mesleki teknik eğitim" formatında düzenlenmişse de, yanlış ve eksik uygulamalardan dolayı, çağdaş dünyadaki oranların tersi bizde gerçekleşmiştir. Zaten % 30-35 civarında olan mesleki teknik eğitim, hem kurumsal olarak, hem de öğrenci bazında, sanayi ve hizmet sektörlerini esas alarak değil, genel lisede imişler gibi, çeşitli fakülteleri hedefleyerek eğitim öğretim yapmaktadırlar. Böylece, o okullarda okuyan öğrenciler sanayi, hizmet ve bilişim sektörlerinin ihtiyaçlarına göre hazırlanmak yerine, üniversite ve fakültelere yönelmenin gayretine düşüyorlar. Bu ise, hem mesleki teknik eğitimi felç etmekte, hem genel liseleri boğmakta, hem üniversite ve fakülteleri işlevsiz hale getirmekte, hem de sanayi, hizmet ve bilişim sektörlerini atılım yapamaz duruma sokmaktadır. Bu kaos ortamında milyonlarca gencimiz heba olup gitmekte ve diğer sıkıntılar günden güne artmaktadır. Pek çok etkili ve yetkili insan da bu durumu, büyük ölçüde, üniversiteye giriş sistemimizdeki kat sayı sorununa bağlamaktadır.

Önce şunu arz edeyim ki, çok önemli bir haksızlık ve sorun olan üniversiteye giriş sistemimizdeki kat sayı sorunu muhakkak çözümlenmelidir. Bu şarttır. Fakat sadece bu sorun çözümlense de çözümlenmese de, mesleki teknik eğitimimizin sorunları devam edecektir. Çünkü sorunun aslı orada değil, başka alanlardadır. O da, "mesleki teknik eğitimin cazip hale getirilememesinde" yatmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, çağ-

Meslek Yüksekokullarında uygulanan programlar, "Eğitimde Program Geliştirme" tekniğine göre sürekli geliştirilip dinamik ve çağdaş tutulmalıdır. Ülkemizdeki meslekî teknik eğitimin, sorunlarına gerçekçi, çağdaş, bilimsel ve uygulanabilir çözümler üretmek için, ilgili tarafları ortak bir platformda bir araya getirecek olan bir Milli Eğitim Şurası'nın toplanmasına ihtiyaç var.

daş dünya ortaöğretimin % 30 unu genel lise, % 70 ni de mesleki teknik eğitimi oluşturacak şekilde ayarlamayı, ancak o alanları cazip hale getirerek sağlamıştır. Tabiidir ki bunu yapmak kolay olmamıştır. Bizde ise bu sağlanamamıştır. Öte yandan bir ülkede kalkınma, doğal altyapı, maddi altyapı, personel altyapısı ve kurumsal altyapının uygun ve hazır olması ve bunların üzerinde çağdaş bilgi ve sermaye birikimi ile yarayışlı hammaddenin çağdaş bir anlayışla yatırım ve üretime dönüştürülmesiyle gerçekleşir. Bunlar, pazarlama ve ar-ge çalışmalarıyla da sürekli desteklenmelidir. Bunlardan birisini ya da birkaçını ihmal eden, eksik bırakan veya gözden kaçıran ülkeler, kalkınma ve gelişme hedefine ulaşmaktan o oranda uzaklaşmış ve geri kalmış olurlar. Kalkınma, ilerleme ve gelişme, bu temel unsurların harmonik bir tarzda ve yerli yerinde, ama sürekli kullanmaktan geçer.

Gelişme ve ilerlemenin temel unsurları diyebileceğimiz bu öğelerden, personel altyapısı öğesinin, bunun içinde de "kalifiye ara eleman"ın elde edilmesi, geliştirilerek çağdaş ve dinamik tutulması, başlayan ama bitmeyen, uzun ve yorucu bir eğitim sürecini gerektirmektedir. Bunun için ülkeler önce, gelişme ve ilerleme için, diğerlerinin yanında bu temel öğenin "olmazsa olmazlığını" kabul etmeli, sonra bunun eksikliğini sürekli hissetmeli ve var olan bu eksikliği gidermek için bitmeyen bir çaba içerisinde olmalıdırlar. Sonra kuramdan uygulamaya kadar, çok ciddi teoriler, projeler ve uygulama teknikleri geliştirmek ve bunları sürekli çağdaş tutmak zorunda olduklarını hiç unutmamalıdırlar. Bunların yanında çok ciddi bir finansman desteği ile bu eksikliğin giderilebileceğini, dolayısıyla her kademedeki mesleki teknik eğitime ciddi desteklerin verilmesi gerektiğini de bilmek şarttır.

Bu çerçeveden Ülkemize baktığımızda, uzun zamandan beri, eğitim sistemimizin, çözümlenmeyi bekleyen önemli ve temel sorunlarının olduğunu görürüz. Bunlardan kalkınma ve gelişmemizi de etkileyen önemli sorunlardan birisi de, başlı başına bir sorun olan mesleki teknik eğitim sistemimizdir. Bilhassa Ülkemizde mesleki teknik eğitimle, eğitim sistemimizin bütününün düzelmesi ve mesleki teknik eğitimle, kalkınma ve gelişmemizin gerçekleşmesi arasında doğrudan ve karşılıklı ilişkiler vardır. Bunlardan birisinin sorunları çözülürse, diğerleri de bundan olumlu olarak etkilenecektir.

Kanaatime göre, reform niteliğinde yapılacak bazı çalışmalarla, kalifiye ara eleman yetiştiren mesleki teknik liseler ve meslek yüksekokulları kuvvetlendirilir ve cazip hale getirilirlerse, çağdaş dünyada olduğu gibi, bizde de ortaöğretimde, genel ve mesleki teknik liseler açısından taşlar yerine oturur; üniversite ve fakülteler işlevlerini yerine getirir; sanayi, hizmet ve bilişim sektörleri atılım yapmağa başlar; insanımız rahatlar ve Ülkemiz kalkınma yoluna girer. Söz konusu reform niteliğindeki bu çalışma,

a- Mesleki teknik lise ve meslek yüksekokulları alanlarındaki program geliştirme çalışmalarını;

b- Öğretmen yetiştirme ve sanayi, hizmet ve bilişim sektörlerindeki hizmet-içi eğitimlerle onların derinleşmesini sağlama çalışmalarını;

c- Genel olarak mesleki teknik liselerin ve meslek yüksekokullarının öğrencilerinin, eğitim sürecinde ve sonrasında dikkatlerini sanayi, hizmet ve bilişim sektörlerine çevirme ve oralarda hem geleceklerini arama, hem de derinleşecekleri yer olarak oraları görmelerini sağlama çalışmalarını;

d- Sanayi, hizmet ve bilişim sektörlerinde kendini yetiştirmiş, deneyimli yöneticilerin, hem bilgi ve becerilerinden yararlanmak, hem de oraların, bu okullardan beklentilerini ilk elden almak amacıyla ders vermelerini sağlama çalışmalarını;

e- Mesleki teknik liselerin, ve meslek yüksekokullarının sanayi, hizmet ve bilişim sektörleri ile program, ders ve pratiklerde antlaşma sağlama çalışmalarını;

f- Yine mesleki teknik liselerin, ders araç-gereçleriyle, atölyelerinin çağdaşlaştırılabilmesini sağlama çalışmalarını;

g- Ve meslek yüksekokullarının öğrenci ve mezunlarının özlük haklarını iyileştirme çalışmalarını kapsamalıdır.

Elinizdeki bu çalışmanın amacı, çalışan düz işçiyle, nezaret ve kontrol eden teknik kadro arasında yer alan ve bir örgün eğitim programı sonucunda mesleki formasyon edinmiş bulunan personel anlamında "kalifiye ara eleman" yetiştiren örgün mesleki teknik eğitim kurumları, yani ilköğretim, ortaöğretim ve meslek yüksekokullarını ele alıp, onların sistem-

lerine özgü sorunlarını saptamak ve çözüm önerileri üretmeğe çalışmaktır. Bu çerçevede ele alınacak ilk sorun, mesleki teknik eğitime ne zaman başlamak gerektiği hususudur. Bize göre mesleki teknik eğitim, ilköğretimde şu çalışmalarla başlamalıdır:

I- İlk Öğretim Döneminde Genel ve Mesleki Teknik Eğitim:

Öğretim kademelerinin her birinden geçişte, iş ve mesleklere yönelik okul seçimi yapmak zorunluluğu ortaya çıkar. Bu seçim, öğrencinin ve yakın çevresinin hem çocuk ve gencin özellikleri hakkında, hem de iş ve meslekler hakkında bilgi ve görgülerinin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bunun yoğun bir şekilde yaşandığı dönem, ilköğretim okullarının bitirildiği dönemdir. Bu açıdan, ilköğretim döneminde, genel ve mesleki teknik eğitime hazırlık olarak şu iki çalışmanın muhakkak yapılması gerekir:

A- Öğrencilerin ilgi, yetenek ve kabiliyetlerinin, bunlar içerisinde de başat/baskın olanlarının ortaya çıkarılması ve tespit edilmesi gerekir. İlköğretimin ikinci yarısı, öğrencilerin çocukluktan çıkıp, ergenlik devresine girdikleri dönemdir. Bu dönemde öğrencilerin, önceden varolanlarının yanında, yeni yeni ortaya çıkmağa başlayan ilgi, yetenek ve kabiliyetleri vardır. Bu ilgi, yetenek ve kabiliyetlerin, bunlardan da başat/baskın olanlarının belirlenmesi son derece önemlidir. Bu görev, okullardaki rehberlik servisleri ve öğretmenlerindir.

B- Ülkemizdeki ana meslek alanlarını, onların eğitim imkânlarını, mesleki teknik öğretim programlarını, bugün ve gelecekte bunların, sosyo-ekonomik ve statü yönünden kişiye kazandıracaklarını tanıtmak olmalıdır. Bunun için ilköğretimin 7. ve 8. sınıflarında, meslekleri bu yönüyle tanıtan iki dönemlik bir ders konmalıdır. Bu dersin amacı, herhangi bir alanın gerektirdiği mesleki teknik eğitimi vermek değil, aksine, tüm meslek alanlarında geçerli olan genel meslek kültür öğelerini, bir bütünlük içerisinde tanıtarak; öğrencileri, meslekleri bilen, tanıyan ve onlara bilinçli olarak yönelen insanlar durumuna getirmek olmalıdır.

Böylece ilköğretim okulunu bitirirken, öğrencinin yakın çevresi ve kendisi, hem kendi ilgi ve yeteneklerini, hem de meslekleri yakından ve gerçekçi olarak tanımış olurlar. Bu bilgi ile, öğrencinin lisede hangi alan veya mesleğe yöneleceği, daha gerçekçi olarak belirlenir.

II- Ortaöğretim Döneminde Meslekî Teknik Eğitim ve sorunları:

A- Ortaöğretim Döneminde Mesleki Teknik Eğitimin Sorunları:
Ortaöğretimde mesleki teknik eğitimin amacı, öğrencilerini, ilgi, yetenek ve kabiliyetlerine göre hayata hazırlanmış, kendisinin ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmuş, yapıcı, üretici ve verimli kişiler olarak yetiştirmektir. Bu amacın gerçekleşme derecesi, söz konusu okulların sorunlarının gerçekçi olarak saptanıp, çözümlerinin de çağa uygun yöntem ve yaklaşımlarla üretilme derecesine bağlıdır. Şimdi biz bunu yapmağa gayret edeceğiz. Önce mesleki teknik eğitimin sorunlarını, inceleyelim.

İlk Sorun, genel ve mesleki teknik eğitime karşı toplumumuzun değer yargılarının karışık (netleşmemiş) olmasıdır. Çünkü bu alan ve bu alanda düzenlenmiş olan eğitim sistemi karışıktır. Dolayısıyla insanlar hem meslek liselerine yöneliyorlar, hem de iyi bir “ara elemen” olmayı, o alanda derinleşmeyi, veya yükselmeyi düşünmüyorlar. Toplumsal ve “yapısal” derinliklerdeki çeşitli tarihi ve düşünsel nedenlerden dolayı insanlar, bilerek veya bilmeyerek bu yanlışlığa düşmektedirler. Bu durum ise, hem insanlarımızı mutsuz etmekte, hem toplumsal ihtiyaçların yetesiye karşılanmasını engellemekte, hem de eğitim sistemimizi, fonksiyonlarını yerine getiremez duruma düşürmektedir.

İkincisi, mesleki teknik eğitimde, ciddi anlamda yaşanan planlama sorunudur. Ülkemizde bugüne kadar, mesleki teknik eğitimin planlanmasına esas teşkil edecek insan gücü ihtiyaçları ile ilgili veriler elde edilememiştir. Bu durum, mesleki teknik eğitimin yeniden düzenlenmesinde, geliştirilmesinde ve mezunlarının istihdamında önemli sorunlara neden olmaktadır.

Üçüncüsü, bu okullardaki bina ve tesislerin yetersiz oluşudur.

Dördüncü sorun, mesleki teknik eği-

tim okullarında uygulanan eğitim programlarının çağımıza uygun olmamasıdır. Ülkemiz eğitiminin genelinde olduğu gibi, bu okulların programları hem kuram ağırlıklıdır, hem de sanayi ve hizmet sektörüne değil, genel lise eğitimine dönüktür.

Beşinci sorun, Okullarımızda finansman sorununun yaşanmasıdır.

Altıncısı, Sanayi ve hizmet sektörleriyle gerekli işbirliğinin kurulamamış olması,

Yedincisi, nicelik ve nitelik yönünden öğretmen yetersizliği sorununun olması,

Sekizincisi, Ders araç-gereçlerinin yetersizliği sorununun yaşanması,

Dokuzuncu sorun, Mezunların istihdam sorunu yaşamaları,

Onuncusu, Mezunlarının yükseköğretime geçiş sorunu yaşanmalarıdır.

Bütün bu sorunlar, yıllardan beri, Ülkemizdeki mesleki teknik eğitimin önünde duran ve onun gelişmesini engelleyen önemli faktörlerdir. Bunlar çözülmeden mesleki teknik eğitimimizin gelişmesi mümkün değildir. Peki bu sorunlar nasıl çözülür, şimdi onları inceleyelim.

B-Ortaöğretimde Mesleki Teknik Eğitimin Sorunlarına Yönelik Çözüm önerileri:

Birinci öneri: Ülkemizde mesleki teknik eğitime karşı toplumun değer yargılarının karışık (netleşmemiş) olmasının sebepleri ciddi bir şekilde araştırılmalı ve ona göre yeni politikalar geliştirilmelidir. Bize göre bu sebepler ve yapılması gerekenler şunlardır:
Bugünkü şartlarıyla, iş bulma, işinden tatmin olma ve kazandıracağı sosyal statü yönünden insanlar çocuklarına "mesleki teknik eğitim" aldırmayı pek fazla istemiyorlar.
Öyle ise, toplumsal hayatın yani sanayi, hizmet ve bilişim sektörlerinin en çok ihtiyaç duyduğu; mensuplarının da "iş bulma, işinden tatmin olma ve kazandıracağı sosyal statü yönünden" doyuma ulaşacağı ve yukarıda belirtildiği gibi, kalkınmanın ve gelişmenin ana unsurlarından birisi olan mesleki teknik eğitimi ve mezunlarını yeniden tanımlamak, bu alanda ciddi çalışma ve yatırımlar yaparak onları birer cazibe merkezi haline getirmek gerekir.

İkinci öneri: Ülkemizde mesleki teknik eğitimin planlanmasına esas teşkil etmek üzere, hangi iş kolunda, hangi düzey ve nitelikte, ne kadar "kalifiye ara eleman"a yani mesleki teknik eğitim mezununa ihtiyaç duyulduğu ve gelecekte ne kadar ihtiyaç duyulacağı, ileriye yönelik projeksiyonlarla kısa zamanda belirlenmeli, belirlenecek bu veriler ışığında da mesleki teknik eğitimin bugünü ve geleceği planlanmalıdır.

Üçüncü öneri: Bu okulların bina ve tesislerinin, mesleki teknik eğitimin amaçlarına hizmet edecek, okulun ve çevrenin ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeye ulaştırılması için gerekli yatırımlar ve çalışmalar yapılmalıdır.

Dördüncü öneri: Mesleki teknik liselerde "eğitimde program geliştirme" çalışmaları başlatılarak, bu okulların programları, öğrencilerine, sanayi, hizmet ve bilişim alanlarında hem bugünün, hem de yarının gelişen ihtiyaçlarına cevap verecek temel bilgileri, kazandıracak programlar haline getirilmelidir. Bunun için de mesleki teknik eğitim okullarının üst düzey yetkilileri, sanayi, hizmet ve bilişim sektörlerinin temsilcileri ve eğitim bilimciler belli aralıklarla bir araya gelerek program geliştirme çalışmalarını koordine etmelidirler.

Beşinci öneri: Mesleki teknik eğitimin finansmanına, hem kamu bütçesinden daha çok pay ayrılmalı, hem de özel sektörün, mesleki teknik eğitim alanında da okullaşma yoluyla hizmet vermesi teşvik edilmelidir. Buna ek olarak, Ülkenin sanayi bölgelerinde endüstri meslek liseleri ve teknik liseler, endüstri ve sanayi sektörünün temsilcilerine; turizm bölgelerinde, turizm meslek liseleri, bu alandaki sektör temsilcilerine; tarımın yoğun olduğu alanlarda, ziraat meslek liseleri de o alandaki sektör temsilcilerine devredilmelidir. Bu sektörler, söz konusu okullarda, Bakanlık kontrolünde eğitim öğretim yaparak kendi kadrolarını yetiştirsinler.

Ayrıca, bu hizmetten yararlanan sendika, oda, kişi, kamu ve özel sektör kuruluşlarının katkı yapmaları sağlanmalıdır. Nitekim Avrupa'da, sendikalar, ilgili işletmeler, sanayi ve ticaret odaları ile yerel yönetimler, mesleki teknik eğitimin finansmanına, büyük oranda katkıda bulunmaktadırlar.

Altıncı öneri: Mesleki teknik liseler, sanayi, hizmet ve bilişim alanlarına öğrenci yetiştiren okullar; sanayi, hizmet ve bilişim kuruluşları da, bu okulların yetiştirdiği insanlara iş veren kurumlardır. Dolayısıyla bu okullara yönelik olarak alınacak bütün kararları okul yöneticileri, eğitim bilimciler, sanayi, hizmet ve bilişim kuruluşlarının temsilcileri birlikte vermelidirler.

Yedinci öneri: Mesleki teknik eğitimde belirlenmiş olan hedeflere ulaşılması, yeter sayıda ve iyi yetişmiş öğretmenlerle mümkün olacaktır. Bunun için, hem bu okulların ihtiyaç duyulan alanlarına iyi öğretmen yetiştirilmeli, hem de öğretmenlerin, sanayi, hizmet ve bilişim alanlarındaki bilgi ve tecrübelerinin artırılması sağlanmalıdır. Bunlara paralel olarak, sanayi, hizmet ve bilişim alanlarında tecrübe kazanmış insanların, mesleki teknik eğitim sistemi içinde danışman, öğretmen, yönetici ve uzman olarak görev almaları da sağlanmalıdır.

Sekizinci öneri: Arzu edilen "kalifiye ara eleman"ın yetiştirilmesinde, sanayi, hizmet ve bilişim sektörünün değişen ve gelişen şartlarına uygun ders araç ve gereçlerinin tespiti, tasarımı, sağlanması ve kullanıma hazır hale getirilmesi önemli şartlardan birisidir. Ayrıca bu husus, bir ülkede mesleki teknik eğitim vermenin asgari koşuludur.

Dokuzurcu öneri: Mesleki teknik lise mezunları, kendi alanlarında veya uygun bir alanda iş bulamamaktadırlar- ki buralara yönelimin, az oluşunun önemli bir sebebi de budur. Bunun karşılıklı iki sebebi vardır. **Birincisi**, okullarımızın mezunları, iş hayatının beklentileri-

ni karşılayamıyorlar; **ikincisi de**, Ülkemizdeki sanayi, hizmet ve bilişim sektörleri, "kalifiye ara eleman" arayışında pek istekli görünmemektedirler. Öyle ise, mesleki teknik lise üst kademe yöneticilerinin, sanayi, hizmet ve bilişim sektörünün istek, beklenti ve ihtiyaçlarına dönük programlar uygulaması gerektiğini; iş dünyasının da gelişme ve kalkınmanın, nitelikli insan gücüne bağlı olduğunu düşünmesi şarttır. Bu iki yaklaşım hayata geçirildiğinde, mesleki teknik lise mezunları daha rahat iş bulmaya, sanayi, hizmet ve bilişim kuruluşları da gelişme ve kalkınmaya başlayacaklardır.

Onuncu öneri: Ülkemizde mesleki teknik lise mezunları yükseköğretime geçiş sorunu yaşamaktadırlar. Esasen mesleki teknik eğitimde genel amaç, "kalifiye ara eleman" yetiştirmektir. Doğal olanı, bunların ortaöğretimi bitirdikten sonra, derinleşmek ve gelişmek için "kendi alanlarında" yükseköğretime yönelmeleridir. Bunun için, 1- Meslek yüksek okulları aşağıda belirteceğimiz şekilde, her yönden cazip hale getirilerek, öğrencilerin büyük bir kısmının oraya yönelmesi sağlanmalıdır. 2- Ülkemizdeki mesleki teknik liselerin yüksek öğretimdeki "kendi alanları" olarak belirlenmiş olan fakültelerin sayıları ve nitelikleri yeniden gözden geçirilmelidir. Çünkü şu andaki uygulama, bu okulları dar bir alana hapsetmiş durumdadır. Örneğin, sağlık meslek lisesi mezunlarının tıp fakülteleriyle; bilgisayar bölümünü bitirenlerin aynı alandaki mühendislik fakülteleriyle; imam hatip lisesini bitirenlerin sosyoloji, felsefe ve edebiyat; ticaret lisesi mezunlarının işletme fakülteleriyle ilişkilendirilmeleri gibi konular üzerinde, yeniden ve objektif olarak çalışılmalıdır.

Burada şu hususların da altını çizmek gerekmektedir: **Önce insanlar**, seçtikleri alanı bilerek ve isteyerek seçmeli ve onu sevmelidirler. Bunun için yukarıda belirttiğimiz, ilköğretim döneminde yapılması gerekenlerin ne kadar önemli olduğu bir defa daha ortaya çıkmaktadır. **Sonra**, ülkemizde mesleki teknik eğitim alanı cazip hale getirilmeye çalışılmalıdır; **Üçüncü olarak da**, seçip yöneldiği halde, o alanla uyum sağlayamayan veya başka alanlarda gözü olan insanlar da, şartlarını yerine getirdikleri takdirde, rahatlıkla başka bir alana, yatay ve dikey geçiş yöntemleriyle yönelme imkânına sahip olabilmelidirler, yani önlerine engel konulmamalıdır.

III- Meslek Yüksek (Önlisans) Okullarında Mesleki Teknik Eğitim ve Sorunları:

A- Meslek Yüksek Okullarının Fonksiyonları ve Önemi:

Yükseköğretim uygulamalarının iki yıl sürenlerine meslek yüksek (önlisans) okulları denmektedir. Ülkemizde meslek yüksekokulları, yeni bir kapasite oluşturarak hem lisans programlarının önündeki yığılmaları önlemek, hem artan yükseköğrenim talebini karşılayarak eğitim imkânlarını genişletmek; hem Ülkemizin tarım, ticaret, sanayi, hizmet ve bilişim alanlarının değişen ve gelişen ihtiyaçlarına cevap verecek kalifiye ara eleman ihtiyacını karşılamak, hem de toplumsal gelişmeyi yaygınlaştırmak üzere kurulmuşlardır. Çağdaş dünyada meslek yüksekokullarını bitirme oranı %52', bizde ise, ancak %17'dir.

Meslek yüksekokulları, geleceğimiz açısından son derece önemli okullardır. Özellikle Hükümetimizin son yıllarda yapmakta olduğu ciddi, planlı ve kararlı çalışmaları sonucu, Ülke ekonomisinin düzelmeye başlaması; tarım-hayvancılık, ticaret, sanayi, eğitim, sağlık, turizm, bilişim ve diğer hizmet alanlarındaki yatırımların kapasitesini artırıp ciddi istihdam alanları oluşturmağa başlaması beklenmektedir.

Ayrıca, meslek yüksekokulları, kalifiye işgücü ihracatımız ve bu yönde dünyaya açılmamız açısından da çok büyük bir önem arz etmektedir. Önümüzdeki 5-10 yıl içerisinde Avrupa, Uzakdoğu, Orta Asya ve A.B.D. gibi dünyanın çok ciddi gelişme göstermeğe aday bölgelerinde, kalifiye ara elemana büyük bir ihtiyaç duyulacağı açıktır. Eğer biz bugünden, çağdaş anlamda iyi bir hazırlık yaparsak, yetiştireceğimiz kalifiye ara elemanlarla oralarda da ciddi anlamda istihdam yakalama imkânına kavuşabiliriz.

Gerçekleşmesine kesin gözüyle bakılan yukarıdaki beklentiler nedeniyle, önümüzdeki yıllarda kalifiye ara elemana daha çok ihtiyaç duyulacağı açıktır. İşte bu beklentiden hareketle, meslek yüksekokullarının önemi çok daha iyi anlaşılacaktır.

B- Meslek Yüksek Okullarının Sorunları:

Meslek yüksekokulları, 1981 yılında üniversitelere devredilmiş ve bu devir işleminden sonra, ciddi bir atılım yaşanmıştır. Nitekim o atılımlarla, 1982-83 öğretim yılında 54 olan okul sayısı, 2004-2005 öğretim yılında 469 rakamına; 13170 olan öğrenci sayısı, 475838'e; 480 olan öğretim elemanı sayısı ise 5307 ye; 229 olan program sayısı, 2000-2001 öğretim yılında 970'e ulaşarak sayısal anlamda ciddi gelişmeler sağlanmıştır. Fakat bu rakamların gösterdiği okul, program, öğretim elemanı ve öğrenci sayılarındaki göreceli artışa karşılık, meslek yüksekokullarının günümüzde pek çok sorunu vardır. Önce bu okulların fonksiyonları anlaşılıp, çağdaş dünyadaki gibi, bir cazibe merkezi haline getirilememiştir. Nitekim bu okulların pek çoğunda iki ya da üç öğrenci bulunmaktadır. Bu kapasite düşüklüğünün yanında 142 okulda da hiç öğrenci yoktur. Buna karşılık iyi durumda olanlar da mevcuttur. Onun için bu okullar ele alınarak yeniden tanımlanmalı, sorunları çözülerek, toplumsal cazibe alanı haline getirilmelidir. Bu sorunlar:

1- Ülkemizde meslek yüksekokullarına yöneliş ve ilgi, çağdaş dünyadaki önlisans okullarına yöneliş ve ilgi gibi sağlıklı değildir. Okulun bileşenlerinde dahi ciddi bir isteksizlik ve ilgisizlik söz konusudur.

2- Genel olarak bu okullar, üniversite yönetimleri tarafından kampus alanı dışında tutuluyor. Bu durum ise, meslek

yüksekokullarına "üniversite"nin bir bölümü denmesini, öğrencilerinin de "üniversite havası"nı soluyup, onu yaşayarak gelişmelerini engelliyor

3- YÖK ve üniversite yönetimlerinin, meslek yüksekokullarına, bakışı ve onları algılayışında sorunlar vardır.

4- Meslek Yüksekokulu eğitiminde okul, bina, atölye, laboratuar, ders araç-gereç ve iç donanımıyla ilgili sorunlar had safhadadır.

5- Öğretim elemanı temini, bunların nicelik ve nitelik sorunları yaşanmaktadır.

6- Okul ve ders programlarının çağdaş beklenti ve ihtiyaçları karşılaması ve dinamik tutulması çok önemli bir sorundur.

7- Meslek Yüksekokulu mezunlarının sosyal statü, istihdam ve özlük haklarına yönelik sorunlar, yıllardan beri bir türlü çözülememektedir.

8- İş dünyasının beklenti ve tutumları tahlil edilerek gerekli dersler çıkarılmamıştır.

9- Sıralanan sorunların, bugüne kadar, popülist ve kısa dönemli politik atılımlarla çözüleceği sanılan yaklaşımların ortaya çıkardığı sorunlar, işi daha karmaşık hale getirmektedir.

C- Meslek Yüksekokullarının Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri:

1- Aydını, siyasetçisi, öğrencisi, velisi, üniversite yönetimi, kamu ve özel sektör yöneticisi ve bütün kesimleriyle toplumumuz, meslek yüksekokullarını yeniden tanımlayarak ona bakışını değiştirmeli, gereken önemi vermeli ve çağdaş dünyadaki gibi, birer cazibe merkezi haline getirmeğe çalışmalıdır. Çünkü bu okullar, çağdaş dünyada olduğu gibi, bizim Ülkemize de çok yararlı hizmetler verebilecek birer eğitim modelidir.

2- Meslek yüksekokulu eğitiminin, çok önemli işlevleri olan bir üniversite eğitimi olduğu dikkate alınarak, bu okulların, üniversite kampüsleri içerisine alınmaya çalışılması, en azından teorik derslerin üniversite kampus alanı içerisinde, pratiklerin ise, o ders araç ve gereçlerinin bulunduğu ortaöğretim kurumlarından birisinde yapılması gerekir. Unutulmamalıdır ki, 1952-74 yılları arasında faaliyet gösteren tekniker ve yüksek tekniker okulları, ortaöğretim düzeyindeki mesleki teknik okulların ortamı içerisinde kuruldukları ve "üniversite" kavramından yoksun kaldıkları için, işlevlerini yerine getiremeyip kapanmışlardır.

3- Y.Ö.K'te meslek yüksekokulları ile ilgili bir koordinasyon birimi kurulmalıdır. Bu birimin görevi, araştırmalarla bu okulların sorunlarını saptamak, çözümlerine yardımcı olmak, gelişmelerini sağlayıcı tedbirler almak, eğitim öğretim faaliyetlerinde birlik, beraberlik sağlamak, standart belirlemek, bunları bilimsel ölçütlerle denetlemek olmalıdır. Bünyesinde üçten fazla meslek yüksekokulu bulunan üniversitelerin rektör yardımcılarından birisinin, koordinasyon için bu işle görevlendirilmesi yapılmalıdır.

4- Popülist yaklaşımlar terk edilerek, meslek yüksekokulları prensip olarak büyük yerleşim birimlerinin sanayi, hizmet ve ticaret bölgelerinde veya bu bölgelere çok yakın mekanlarda kurulmalı, öğrencilerinin sanayi, hizmet ve ticaret bölgelerinde çok yoğun bir pratik eğitim yapabilmeleri, bilgisayar ve yabancı dil öğrenme imkanları dikkate alınmalıdır.

5- Meslek yüksekokullarının çok önemli bir kısmı, halen eğitim öğretim faaliyetlerini, ilgili ortaöğretim kurumlarına bağlı mesleki teknik liselerin binalarında gerçekleştirmektedir. Bu uygulama, 2. maddedeki düşüncelerimiz saklı tutulmak kaydıyla, kaynakların etkin kullanımı ve kısa dönemde alt yapı problemlerinin hafifletilmesi bakımından olumlu sayılabilir. Ancak bu işbirliğine o üniversitenin de, okulun fiziksel donanımı, araç-gereçleri, laboratuar ve atölye malzemelerinin temin ve bakımı anlamında ciddi katkı sağlaması gerekir. Ayrıca bu okullara, o yörede iş yapan, özellikle o iş kolundaki iş yerleri, sanayi ve ticaret odaları ile yerel yönetimlerin de yardım yapmaları sağlanmalıdır.

6- Meslek yüksekokullarındaki öğretim elemanı kadrosu, uygulanan programın evrensel ve yerel teorisini ve gelişme boyutlarını öğrenciye anlatacak olan öğretim üyelerinden, o alandaki bilimsel çalışmalarıyla yeterliliğini kanıtlamış, o mesleğin teori ve pratiğini içselleştirip onu yeniden üreterek öğrenciye aktaracak öğretim görevlilerinden ve o mesleğin yöneleceği iş kolunun inceliklerini bilen, oralarda uzun yıllar yöneticilik yapmış, yüksekokul mezunu, profesyonel yöneticilerden oluşmalı ve bunlar bir denge içerisinde dersleri vermelidirler.

7- Bu okullara, şu anda geçerli olan, yalnız mesleki teknik lise mezunlarının alınması uygulaması ve öğrencilerin dikey geçiş yapma hakları aynen devam etmelidir.

8- Meslek yüksekokullarında uygulanan programlar yerel, ulusal ve evrensel bilgi ve becerileri harmanlayarak öğrencilerine aktaracak, onları çağın beklenti ve ihtiyaçlarına cevap verecek zenginlikte

programlar olmalıdır. Bu programlar, "Eğitimde Program Geliştirme" tekniğine göre sürekli geliştirilip dinamik ve çağdaş tutulmalıdır.

9- Meslek Yüksekokulu mezunlarına, kamu sektöründe, kendi alanlarında, işe alınacaklar arasında öncelik tanınmalı ve özlük hakları bakımından da lise mezunu ile üniversite mezunu arasında bir noktadan değerlendirilip işe başlatılmalıdırlar.

10- Askerlik, lise mezunlarına göre bu okul mezunları için 1/3 oranında azaltılmalıdır.

11- Bu okul mezunlarından, kendi alanında iş yeri açma ve geliştirme çalışması yapanlara destek olmak maksadıyla devlet, düşük maliyetli "işletme" kredisi vermelidir.

12- Meslek Yüksekokulu mezunlarını çalıştıran özel sektör kurumlarına, mezun sayısına paralel vergi ve S.S.K pirimi indirimi gibi muafiyetler getirilmelidir

13- Bütün bunlar yapılırken belli bir program çerçevesinde, bu okullara sınavsız giriş hakkı ortadan kaldırılmalıdır. Bunun yerine, rekabetçi bir ortamın sağlanabilmesi için, öğrenciler kendi aralarında, kendi okul derslerinden sınava tabi tutularak bu okullara alınmalıdırlar.

IV- Sonuç:

Yukarıda da görüldüğü gibi, Ülkemizde mesleki teknik eğitimin, gelişmesini engelleyen pek çok temel sorun vardır. Mesleki teknik liseler ve meslek yüksekokullarının bugünkü sosyo-ekonomik statülerinin de açıkça gösterdiği gibi, bu sorunların çözümlenemeyişinden dolayı, çağdaş dünyanın aksine, bizde mesleki teknik eğitime rağbet azalmakta, en azından artmamaktadır. Buna paralel olarak da, her gün artan hizmet, sanayi ve bilişim sektörlerindeki kalifiye ara eleman ihtiyacı karşılanamamakta, dolayısıyla hem bu alanlarda kalite, arzu edilen noktaya taşınamamakta, hem de işsizlik oranı hızla artmaktadır. Üniversite önünde ciddi yığılmalar yaşanmakta; ortaöğretim sistemi, görevini hakkıyla yapamamakta; bütün bunların sonucu olarak ta huzursuzluk dalgaları her gün biraz daha yükselmektedir. Bu sorunlar belli olduğu gibi, çözümleri de bilinmektedir. Önemli olan, ilgili kuruluşların bu sorunlara ve onların çözümlerine yoğunlaşıp, yoğunlaşamamalarıdır.

Söz konusu sorunların çözümüne etki edecek taraflar vardır. Bunlar:

1- Meslek yüksekokullarının yapılandırılması, yerlerinin tespiti, program ve pratiklerinin düzenlenmesi, öğretim elemanlarının temini gibi hususlara yeni bir bakış getirerek toplumda onlara yakışır bir sosyo-ekonomik statü kazandırmakla görevli olan **Yükseköğretim Kurulu ve üniversitelerin yönetimlerinin temsilcileri,**

2- Mesleki teknik eğitimin program ve pratikleri üzerinde, Ülkemizdeki sanayi ve hizmet sektörlerinin beklenti ve ihtiyaçlarını göz önüne alarak yeni düzenlemeler yapması beklenen, dolayısıyla bu okulların gerçekten birer mesleki teknik lise olma özelliğini yeniden kazanmalarını sağlayacak olan **Milli Eğitim Bakanlığı**,

3- İkinci ve üçüncü maddedeki sebeplere bağlı olarak, bu okullara ve mezunlarına pek fazla itibar edemez olan **sanayi, hizmet ve bilişim sektörlerine ait kurumların temsilcileri,**

4- Sorunlarının masaya yatırılıp çözümler üretilmesini bekleyen **mesleki teknik lise ve meslek yüksekokullarının temsilcileri,**

5- Ülkemizdeki mesleki teknik liseler ve meslek yüksekokullarının sorunlarına çağdaş, bilimsel ve uygulanabilir çözümler üretecek olan e**ğitim bilimciler**dir.

Ülkemizdeki mesleki teknik eğitimin, yukarıda saydığımız sorunlarına gerçekçi, çağdaş, bilimsel ve uygulanabilir çözümler üretmek için, isimlerini andığımız tarafları, bir platformda bir araya getirecek olan bir MİLLİ EĞİTİM ŞURASI'nın toplanmasına ihtiyaç olduğu kanaatindeyim. Toplanmasına acil ihtiyaç olan bu Milli Eğitim Şurası, zaman baskısı altında olmamalıdır, ama zaman kaybına da tahammülü yoktur. Gerekli bilimsel, teknolojik ve uzman kadro alt yapısı hazırlandıktan hemen sonra toplanıp (2006 kasım ayında olabilir), yukarıda saptanan fonksiyonunu yerine getirmelidir.

Şunu unutmamak gerekir ki, Ülkemizde mesleki teknik eğitimle, eğitim sistemimizin bütününün düzelmesi ve mesleki teknik eğitimle, kalkınma ve gelişmemizin gerçekleşmesi arasında doğrudan ve karşılıklı ilişkiler vardır. Mesleki teknik eğitimin sorunları çözülürse, genel eğitimimiz ile kalkınma ve gelişmemiz bundan, çok büyük oranda olumlu olarak etkilenecektir.

İmam Hatipleri Bitirmek Adına Aslında Teknik Eğitim Bitirildi

MÜSİAD Sektör Kurulları Başkanı Mehmet Akif Özyurt, İmam Hatipleri bitirmek adına, aslında Teknik Eğitimin bitirildiğini ifade etti. Okulların 30 yıl öncesinin müfredatıyla eğitim verdiğini belirten Özyurt, şöyle devam etti; "Mevcut Eğitim sistemimiz, mesleğini bilimsel temellere dayalı olarak öğrenmiş Teknik ve Meslek Lisesi Mezunları yetiştirmek yerine, hiçbir meslekî bilgisi olmayan düz Lise Mezunları üretecek şekilde tasarlanmıştır."

MÜSİAD Sektör Kurulları Başkanı Mehmet Akif Özyurt, meslek lisesi çıkışlı bir işadamı. Maçka Teknik Lisesi'nden sonra meslekî tahsiline devam ederek, Yıldız Teknik Üniversitesi Makine Mühendisliği'ni bitirmiş. Onunla da yetinmeyip, İstanbul Teknik Üniversitesi'nde yüksek teknolojiler ve robotik sistemler konusunda master eğitimi almış. Böylesine sağlam meslekî bir altyapıya sahip olunca, meslekî ve sektörel gelişmeyi kendine misyon edinmiş.

Mehmet Akif Özyurt
MÜSİAD Sektör Kurulları Başkanı

MÜSİAD Sektör Kurulları Başkanlığı yanında İTO Meclis Üyeliği görevini de yürüten Mehmet Akif Özyurt, bulunduğu her ortamda ve yakaladığı her fırsatta bu misyonunun gereğini yerine getiriyor. İşte bu kapsamdan olmak üzere geçtiğimiz dönemde, mezunu olduğu Maçka Teknik Okulları binasının müze yapımı amacıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce alınmak istemesini ganimet bilerek yine misyonu doğrultusunda bir adım atarak Milli Eğitim Bakanı'na bir mektup yazdı. Mektubunda, okulunun alınmasını alışageldik şekilde protesto etmek yerine, meslekî eğitimin içinde bulunduğu durumu gözler önüne serdi ve meslekî eğitime yönelik önerilerini sıraladı. İmam Hatipleri bitirmek adına aslında Teknik Eğitimin bitirildiğini vurgulayan Özyurt'un konuyla ilgili mektubunun genele şamil kısmını önemine binaen dikkatinize sunuyoruz:

"Sayın Bakanım,

Babası, Menderes Döneminde açılan (Gece) Teknik Okullarda yetişen ve (diğer iki kardeşi ile birlikte) Maçka Teknik Okulları'ndan mezun olan bir vatandaş olarak, Teknik Eğitimimizin bu günkü durumundan fazlası ile muzdarip olduğumu belirtmek istiyorum.

Ben, Maçka Teknik Lisesi, Elektronik Bölümü Mezunuyum. O dönemlerde (1980'ler) okulumuza sınav ile, en yüksek puanla, öğrenci alınıyordu ve piyasada 'Maçka Mezunu' olmak bir ayrıcalıktı. Ne yazık ki bu gün, İmam Hatipleri bitirmek adına aslında Teknik Eğitim bitirilmiş durumdadır. Mevcut Eğitim sistemimiz ise, maalesef, mesleğini bilimsel temellere dayalı olarak öğrenmiş Teknik ve Meslek Lisesi Mezunları yetiştirmek yerine, hiçbir mesleki bilgisi bulunmayan Düz Lise Mezunları üretecek şekilde tasarlanmıştır. Bu durum ise, hiçbir mesleki bilgisi olmayan genç, fakat verimsiz, bir büyük kitlenin doğmasına yol açmıştır. Teknik ve Meslek Lisesi mezunlarının üniversiteye girişlerinde uygulanan katsayı eşitsizliği ise, mesleki okullara başvuran gençlerin kalitesinin ve sayısının, büyük oranda düşmesine neden olmuştur. Çocuklarımız, aileleri tarafından, üniversiteye giremez korkusu ile bu okullara yollanmamakta, zaten üniversiteyi kazanamayacağı düşünülen çocuklar ise, 'Bari bir meslek sahibi olsun' mantığı ile, sınav ile girme şartı da kaldırıldığı için, bu okullara yazdırılmakta ve

Ziylan'dan Gençlere Meslekî Eğitim

PERAKENDE sektöründe Flo, Polaris Shop, Kinetix Shop mağazalarıyla faaliyetg österen Ziylan Grubu, tezgahtar (satış temsilcisi) yetiştirmek için Mesleki Eğitim Projesi başlattı. 'Öğrenci Satış Danışmanlığı Programı' ile ihtiyaç duyduğu yetişmiş işgücünü karşılamak isteyen Ziylan, proje kapsamında, 8 yıllık temel eğitimini tamamlamış işsiz gençlere kariyer imkanı sağlayacak. Projeye başvuracak adayların temel eğitimlerini tamamlamış olmaları ve 17 yaşından gün almış olmaları gerekiyor. 19 yaşını tamamlamış bay adaylarda ise askerlik görevini tamamlamış olma şartı aranıyor. Adaylar programa, ön mülakat, psikoteknik test ve 2 aylık deneme süresi ile kabul ediliyor. Bir yandan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Meslek Eğitim okulunda eğitim alırken diğer yandan Grup Şirketlerine ait mağazalarda iş deneyimi kazanma imkanı buluyorlar. İşletme, kalite, satış teknikleri, ayakkabı, mağazacılık gibi dersleri kapsayan program üç yıl sürüyor. Üç yıl süresince aynı zamanda Ziylan Grup mağazalarında deneyim kazanacak öğrenciler sosyal güvence ile birlikte ücret ve sosyal yardımlardan da faydalanıyor. Çıraklık Programını tamamlayan öğrencilerden Mesleki Belge almaya hak kazananlar Mağaza Şefi, Müdür Yardımcısı gibi pozisyonlara terfi etme imkanı buluyor.

mezun olabilenlerden maalesef birçoğu da okudukları mesleği yapmamaktadır. Bu durum, hem milli servetin ve zamanın heba olmasına sebep olmakta, hem de imalat ile uğraşan bütün sektörlerinin sıkıntısını derinden hissettiği ara eleman sorununun da hızla artmasına neden olmaktadır. Takım tezgahı üretimi yaptığımız firmamızda da, şu anda, günümüzün teknolojik gereksinimlerine uygun yetişmiş ara elemana olan ihtiyacımız, en büyük sorunumuz durumundadır.

Meslekî Eğitimin Yeniden Yapılandırılması

Bu konudaki görüşlerimizi, aşağıda, kısaca bilgilerinize sunuyor ve yardımlarınızı talep ediyoruz.

1. 21.Yüzyılda, Dünya artık Yüksek Teknolojiler, Bilgi Teknolojileri, Robotik Sistemler (Ben de bu konuda lisans - master eğitimi aldım), Mikro / Nano Teknolojiler, Yenilenebilir Temiz Enerji Sistemleri (Hidrojen - Rüzgar vs) gibi konulara yönelmektedir. İtalya, Almanya örneklerini incelersek, bu ülkelerde, Teknisyen grubunun çok etkin bir fonksiyon üstlendiklerini, teorik ve pratik alt yapıyı teşkil ettiklerini, doğru tezgah seçimi ve tezgahların maksimum verimle kullanılmasını, kalite kontrol sisteminin doğru çalışabilmesini, uluslararası satışlarda yerinde montaj - yerinde eğitim hizmetlerinin verilmesini sağladıklarını görürüz. Dolayısı ile, Teknik Eğitimimiz, yeniden bir yapılanma sürecine sokulmalı ve günümüzün Teknolojik taleplerine uygun şartlarda eğitilmiş ara eleman yetiştirilmelidir. Bu değişim gerçekleştirilemediği, hâlâ neredeyse 30 yıl öncesinin müfredatı takip edildiği için, firmalarımız yoğun olarak yetişmiş kaliteli ara eleman sıkıntısı çekmelerine karşın, öğrencilerimiz, talepleri karşılamakta yetersiz kaldıklarından, büyük oranda, okudukları meslek alanlarında çalışamamaktadırlar (Aynı durum üniversitelerimizde de mevcuttur). Teknik Eğitimimiz yeniden yapılandırılır ise ancak, Meslek Lisesi mezunlarımız, aranan nitelikli eleman haline getirilebilir ve bu okullarımız tekrar eski cazibelerine kavuşarak, üniversite kapılarındaki yığılmalar azaltılabilir.

2. En kısa zamanda eğitim sisteminin yeniden gözden geçirilmesi ve katsayı eşitsizliğinin ortadan kaldırılması sureti ile, meslek liselerinin verimliliği de arttırılarak, gençlerimizin yurt dışında olduğu gibi, %65'inin mesleki eğitim veren okullarda, % 35'inin ise normal liselerde eğitim alması sağlanmalıdır. Aksi taktirde, Teknoloji Üreten insanlar yetiştirmez isek, ne yazık ki, ciddi manada "Teknoloji Müzesi" haline gelen bir ülke olacağız.

Saygılarımla arz ederim."

Özcan TOKEL
ozcan@ekocerceve.com

‘Biricik Kalkınma Fırsatı’nı Kaçırmamak İçin BT Eğitimi

Günümüzde en önemli ve stratejik alan haline gelen, ‘Bilgi Teknolojileri’ni, Türkiye gibi geri kalmış ülkeler için, ‘Biricik Kalkınma Fırsatı’ olarak değerlendiren Doç. Dr. Davut Kavranoğlu, “Bilgi Teknolojileri (BT) sahasında bir yerlere gelmek için çok yüksek miktarda yatırım ve çok uzun seneler çalışmak gerekmemektedir. Bu konuda en önemli kaynak yetişmiş, genç insan potansiyelidir” diyerek, BT eğitiminin önemini vurguladı.

Doç. Dr. Davut Kavranoğlu, iş hayatına atılarak akademik çalışmalarını piyasa pratiği ile sentezleyen ender şahsiyetlerden birisi. Şirketi Teknobil’le, Bilgi Teknolojileri (BT) sektöründe faaliyet gösteren Davut Kavranoğlu’nun söyledikleri bu açıdan büyük önem arzediyor. Aynı zamanda MÜSİAD Bilgi Teknolojileri Sektör Kurulu Başkanı olan Doç. Dr. Davut Kavranoğlu, günümüzde en önemli ve stratejik alan haline gelen, ‘BT’yi, Türkiye gibi geri kalmış ülkeler için, ‘Biricik Kalkınma Fırsatı’ olarak değerlendiriyor. Davut Kavranoğlu, “Türkiye’nin bu konuda çok yüksek bir potansiyeli vardır ve bu potansiyel ‘Krona’ ve ‘Bor’ madenlerine atfedilen önemden çok daha fazladır. Eğer biz teknoloji geliştirmezsek, bizdeki Krona veya Bor madeni çakıl taşı fiyatına bizden alınır ve bize 1,000 katı fiyatla mamul olarak geri döner ve biz hayıflandığımızla kalırız” uyarısında bulunuyor. Çözüm olarak da BT eğitimiyle insan kaynağımızın nitelikli hale getirilmesini öneriyor. Kavranoğlu’na, konuyla ilgili merak ettiklerimizi sorduk;

Doç. Dr. Davut Kavranoğlu
MÜSİAD Bilgi Teknolojileri Sektör Kurulu Başkanı

Her yıl binlerce insan üniversite kapılarına yığılırken, mezun olan milyonlarcası da vasıfsız işgücü olarak işsizler ordusuna katılıyor. Buna karşılık özellikle bilişim sektöründe aranan nitelikte işgücü bulunamıyor. Bu çelişkiyi ortadan kaldırmak için neler yapılabilir?

Öncelikle sektörün ismi ile ilgili bir düzeltme yapmak isterim. Sektörün ismi “Bilgi Teknolojileri (BT)” sektörüdür. “Bilgi Teknolojileri”, elektronik sistemler (buna bilgisayarlar ve her türlü haberleşme cihazı da dahildir), bu elektronik sistemlerde çalışan yazılımlar, bu elektronik sistemlerin birbiriyle haberleşmesini sağlayan sistemlerin (Internet ve GSM/GPRS/PSTN/uydu haberleşme ağları vs. de dahildir) tümüne verilen isimdir.“Bilişim” ise uzun bir süreden beri yıllık olarak düzenlenmekte olan bir fuarın ismidir. Bilişim ismi, sektörü doğru tanıtan bir isim değildir.

Sorunuzda dile getirdiğiniz problem maalesef yaygın olarak yaşanan bir problemdir. Ülkemizde bütün okullara “Bilişim Teknolojileri” sınıfları ve Internet bağlantısı kurulması önemli bir hedef olarak ortaya konulmuş ve Milli Eğitim Bakanlığı ve Hükümetimiz bu hedefe varılması için büyük bir gayret göstermektedir. Bu hedeflere varılması nihayetinde belli sayıda bilgisayar ve ilgili malzemenin satın alınması ve Internet bağlantısı sağlanması için gerekli yatırımın ya-

pılması için kaynak ayrılması, yani para ile mümkündür. Ama bu yapılan yatırım ve harcanan para ne fayda sağlayacaktır acaba? Bu soruya cevap olarak kısa vadede maalesef çok olumlu bir öngörüde bulunamıyorum. Acaba Milli Eğitim de görevli kadrodan ne kadarı bilgisayar kullanmasını biliyor? Bilgisayarı kullanarak faydalı bir iş yapabilecek eğitime sahip? Korkarım ki alınan malzeme büyük ölçüde hiç kullanılmadan olduğu yerde eskiyecek veya sadece çocukların "bilgisayar oyunu oynamasına" yarayan oyuncaklar olacaklardır. Bütün bu olumsuzluklara rağmen yapılan bu yatırım en azından Türkiye'nin her tarafındaki öğrenci ve öğretmenlerin Bilgi Teknolojileri ile temas etmesine vesile olacaktır ve konuya ilgi ve merak uyandırması açısından faydalı olacaktır.

Bu proje ile birlikte ve projenin bir parçası olarak her okula bir Bilgi Teknolojileri öğretmeni/rehberi atanabilse, kurulacak bu sınıflar ve yapılan yatırım sadece okullara değil bulundukları yöreye de büyük fayda sağlar. Bu öğretmen veya rehberler, Endüstri Meslek Liselerinde yaygın olarak yetiştirilebilirler . Burada tabii ki Meslek Liselerinin son yıllarda içine düşürüldüğü olumsuz durumun düzletilmesi ve mesleki eğitime ilginin yeniden kazanılması şarttır.
Özet olarak, Bilgi Teknolojilerinden ülkemizin eğitim ve her sahada gerekli faydayı sağlayabilmemiz için bu konuda mesleki eğitimin yaygınlaştırılması şarttır. Bunun sonucunda iş gücünü eğitecek öğretmen/rehberler yetişecektir.

Milli Eğitim Bakanlığı, ülkemizde bilgisayar okur-yazarlığını artırmak için önümüzdeki yıldan itibaren bilgisayar sertifikası olmayan ve bilgisayar bilmeyen öğretmen adayının müracaatını kabul etmeyeceğini açıkladı. Teknolojiyi iyi kullanan olmak yanında, ülkemizin teknolojiyi üreten de olması neler yapmak gerekir?
Sorunuz uzun uzadıya cevap vermeyi hak eder bir stratejik öneme sahip. Kısaca cevap vermeye çalışayım.
Burada kısaca genel olarak Bilgi Teknolojilerinin önemi, konumlandırılması ve Türkiye'nin Bilgi Teknolojileri için cömertçe para harcayan konumdan bir an önce Bilgi Teknolojileri geliştiren, üreten, kullanan ve ihraç eden bir konuma gelmesi için atılması gerekli görülen adımlara kısaca değineceğim.

Günümüz Türkiye'sinde öncelikli hedef, Türkiye'nin ekonomik geri kalmışlığına son verilmesi ve ülkemizin uygar ülkeler ile aynı refah ve hayat standardına ulaştırılması olmalıdır. Gelişmiş batı demokrasilerini incelediğimizde bu ülkelerin ekonomik olarak çok güçlü oldukları görülmektedir. Bu ekonomik güçleri ise var olan bol miktardaki tabii kaynaklarını hayata geçirme yoluyla olmaktan çok; çok iyi eğitilmiş bir nüfusa sahip olmak (bunu oluşturmak ve muhafaza etmek), teknoloji ve marka geliştirmek, bu konuda öncü olmak ve ileri teknoloji ile ürettiği "bilgi"'ye dayalı ürün ve hizmetlerini çok yüksek bir getiri ile dünyaya satmaktan geçmektedir. Yaklaşık 150 senedir devam eden süreçte söz konusu olan teknolojiler ve ilgili ürün ve hizmetler (onlarca yıllarla ifade edilebilen) değişik dönemlerde değişmekle birlikte genel "trend" hiç değişmemektedir. Şöyle ki, gelişmiş ülkeler "bilgi" yani yeni teknolojiler geliştirmekte; ve diğerleri tabii kaynaklarını ve insan kaynaklarını son derece ucuz fiyatlarla bu yeni "ürün" ve "hizmetleri" satın almak için vermektedirler. Bir örnek vermemiz gerekirse, bir gelişmiş veritabanı yazılımı (üretim maliyeti 1$ civarında olan) satın almak için bizim gibi gelişmemiş ülkelerin, 4,000 ila 10,000 varil ham petrolü çıkartıp gemiye yüklemesi gerekmektedir veya Karadeniz'deki fındık üreticisinin 60,000 ila 100,000 KG fındığı en kaliteli şekilde üretip bir gemiye yüklemesi gerekmektedir.

Bu konudaki bir diğer trend ise eskiyen iş kollarının zaman içinde "Batıdan" "Doğuya" doğru bir akışı olmasıdır. Mesela, tekstil iş kolu günümüzde bir "modern köle ticareti" iş koluna dönüşmüştür. Tekstilde kullanılan en gelişmiş makine ve diğer teknolojiler Almanya'da, İtalya'da, Japonya'da üretilir; Türkiye'deki, Pakistan'daki, Bangladeş'teki, Çin'deki, ..., tekstil işverenleri çok yüksek bedeller ödeyerek (aslında bu bedelleri teşvik adı altında o devletlerin hükümetleri ve dolayısıyla halkı ödemektedir) bu makine ve teknolojileri satın alırlar ve ülkelerindeki bol miktarda var olan insan kaynaklarını yok pahasına bütün Batının tekstil hammadde, yarı mamul ve mamul ihtiyacını karşılamak üzere kullanırlar. Batılılar bunları alır ve bunların üstüne "bilgi" yani marka katarlar ve kendi pazarlarının yanında o mamulleri üreten pazarlara aldıklarının 10

ila 100 katına geri satarlar. Bu arada tekstil işverenleri nasıl en son model makineye sahip olduğu ile övünür, ordu komutanları nasıl en son model tank veya uçağa (gelişmiş ülkelerden çok yüksek maddi ve siyasi bedellerle satın aldığı ve kime karşı kullanıp kullanamayacağı da şarta bağlanmış olan...) sahip olduğu ile övünür ve onları milli günlerde gururla dünyaya teşhir ederler. Bu gibi işkollarında herkesin girdisi aşağı yukarı aynıdır (aynı makineler, dünya pazarında fiyatı dibe vurmuş pamuk, iplik,...), farklı olan belli başlı tek şey ne kadar ucuza işçi çalıştırabildikleridir. Bu konuda en ucuz işçiye sahip olanlar öne geçmektedirler.

Bir yanıltıcı örnek de geçtiğimiz yıllarda ülkemizde yaşanmıştır ve halen de yaşanmaya devam edilmektedir. Türkiye'nin köklü ve büyük grupları "teknoloji"'ye yatırım yapmış ve bu konuda herkes tarafından takdir toplamışlardı. Ne yapmıştı bu gruplardan birisi?, daha büyük başka gruplar cesaret edememişken, o 300 Milyon Dolar bir yatırım yapmış ve GSM (şu anda dünyadaki en gelişmiş sahalardan birisine) işine girmişti ve 4-5 sene içinde 10 Milyonu aşkın aboneye ulaşmış ve borsadaki değeri 30 Milyar Doların üstüne çıkmıştı. Hisseleri İstanbul ve New York borsalarında satışa çıkartılmış ve kapışılmıştı. Ama daha sonra kriz başladığında bu kocaman balon büyük bir gürültü ile patladı ve Türk halkının alın teri de bu balonun rüzgarı ile birlikte havaya uçtu. Peki burada problem ne idi? Problem bu grubun (ve diğer birçok grubun) bütün yatırımlarını teknolojik ürün ve hizmet satın almaya aktarmaları ve Türkiye pazarını vahşice sömürmeleriydi. Hiçbir şekilde teknoloji geliştirmeye kaynak ayırmadılar. Bütün stratejileri GSM konusunda çıkan bütün ürün ve hizmetleri en yüksek fiyatla, mümkün olduğu kadar yüksek miktarlarda ve mümkün olduğu kadar çabuk olarak Türk pazarına sunmaktan ibaret idi. Teknoloji geliştirmeye gelince, "biz kim, öyle boyumuzdan büyük işlere kalkışmak kim" anlayışıyla paralarını "çarçur" etmediler! Sonuç olarak baktığımızda bütün bu GSM macerasından Türkiye'nin elinde kalan 60-80 bin adet kadar baz istasyonu, 40-50 milyon kadar yeni ve eski GSM telefonundan fazla pek bir şey yoktur. Halbuki, bu şirketler gelirlerinin ufak da olsa bir kısmını düzenli olarak yaptıkları iş ile ilgili teknoloji geliştirmeye harcamış olsalardı, hem kendilerine ve hem de Türkiye'ye kalıcı "bir şeyler", "değerler" kazandırmış olurlardı.

İnanıyorum ki, bu durum geri kalmış ülkelerin ve halkların kaderi olmak zorunda değildir. Bu duruma son vermek, globalizm aleyhinde sövüp saymak veya gösteri yapmakla da olmaz. Bu problemin çözümü, geri kalmış ülkelerin iyi yöneticiler tarafından doğru bir vizyon ile yönlendirilmeleri ile mümkündür.
Yakın geçmiş olarak adlandırabileceğimiz 60 ve 70'li yıllarda, dünyada kalkınmışlık, ağır sanayi ve ilgili teknolojilerle ölçülüyordu. O yıllarda birçok geri kalmış ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de gelişmiş ülkelere yetişmek için çok uğraşıldı, birçok büyük yatırımlar yapıldı, fakat maalesef bu çabalar arzu edilen seviyede başarı ile sonuçlanamadı. Bir ülkenin uçak sanayi, ağır sanayi gibi sahalarda dünyada lider ülkelerin arasına katılması, çok yüksek miktarda yatırım, çok uzun yıllar süren bilgi edinme/biriktirme süreci gerektirmekteydi. Mesela, Türkiye'nin bir Airbus veya Boeing kalitesinde uçak "geliştirecek" seviyeye gelmesinin kaç tane on yıl ve başka daha neler gerektireceğini hesap etmeye kalksak sonunda herhalde "yeise" kapılırız.

AB ile bütünleşme sürecindeki Türkiye, Hindistan'da olduğu gibi bilişimde bir sıçrama yapabilir mi, bu konudaki vizyon ne olmalı?

3 Ekim 2005 tarihinde Avrupa birliği Türkiye ile katılım müzakerelerine resmen başlamış bulunmaktadır ve bu müzakerelerin ilk dosyasının "Bilim teknoloji- Ar-Ge" olması kararlaştırılmıştır. Bu müzakereler sonucunda Türkiye'nin bu konuda önümüzdeki 10-15 yıl içerisinde nasıl bir politika izleyeceği, öncelikleri, Avrupa Topluluğundan neler alacağı, neler vereceği, vs. gibi birçok temel konuda karşılıklı bağlayıcı sonuçlara varılacaktır. Bu görüşmelerde doğru vizyonun oturtulması ve doğru adımların atılması son derece önemlidir.

Geçtiğimiz 15-20 sene içinde hatırı sayılır şekilde dünyada ekonomik önemi artan ve günümüzde en önemli ve stratejik alan haline gelen "Bilgi Teknolojileri" bizim ülkemiz gibi geri kalmış ülkeler için çok önemli ve tarihi bir fırsat sunmaktadır. "Bilgi Teknolojileri" olarak bi-

zim tanımladığımız şey, elektronik sistemler (ki buna bilgisayarlar da dahildir), bu elektronik sistemlerde çalışan yazılımlar, bu elektronik sistemlerin birbiriyle haberleşmesini sağlayan sistemlerin (Internet, vs.) tümüne verilen isimdir. Bu isimlendirme konusunda ülkemizde genel bir yanlış gözlenmekte ve sadece yazılım öne çıkarılmaktadır. Gerçekte ise teknolojik olarak öne çıkma ancak özgün elektronik sistemler ve onlarda çalışan yazılımlar ile söz konusudur. Bu sahada gelişmiş ülkelerin, Hindistan vs. gibi ülkeleri daha çok yazılım için onların ucuzu beyin gücünden faydalanmak için bir kaynak olarak kullanmaktadır. Kanaatimizce, bu da çarpık bir gelişmedir. Yazılım mühendisleri çok büyük bir (elektronik) sistemin gerektirdiği yazılımın bir kısmını kendilerine verilen iş tanımına göre yapmakta ve fakat işin tümü hakkında bilgi sahibi olamamaktadır. Bu ağacı görmek ile ormanı görmek arasındaki fark gibidir. Bilgi Teknolojilerinde, tekstilde olduğu gibi ucuz iş gücünü gelişmiş ülkelere sunma "ötesinde" bir şeyler başarmak için Hindistan yaklaşımının ötesinde, fason üretimden ziyade veya en azından onunla birlikte, yeni "fikir" ve "çözümler" düşünüp bunları bir bütün olarak geliştirmemiz ve kendi markamızla Dünya pazarına sunmamız gerekir.

Bilgi teknolojileri sahasında bir yerlere gelmek için çok yüksek miktarda yatırım ve çok uzun seneler çalışmak gerekmemektedir. Bu konuda en önemli kaynak yetişmiş, genç insan potansiyelidir. Bir diğer önemli unsur da bu konunun stratejik önemini kavramış yönetimlerin insan kaynaklarını ve yerli/yabancı sermayeyi uygun bir şekilde bu sahaya yöneltmesi ve teşvik etmesidir. Bu öyle bir sahadır ki, akıllı, iyi eğitim görmüş, kendine güvenen ve kendini güven içinde hisseden 3-4 tane mühendis bir araya gelip, dünyada başka hiçbir kimsenin

düşünmediği bir çözümü hayal edebilirler, hayallerini hayata geçirebilirler, kendilerine ve ülkelerine çok büyük gelir kazandırabilirler ve bunların hepsini de 3, 5, 10 sene gibi çok kısa sürelerde gerçekleştirebilirler. Türkiye'nin bu konuda çok yüksek bir potansiyeli vardır ve bu potansiyel "Krona" ve "Bor" madenlerine atfedilen önemden çok daha fazladır. Eğer biz teknoloji geliştirmezsek, bizdeki Krona veya Bor madeni çakıl taşı fiyatına bizden alınır ve bize 1,000 katı fiyatla mamul olarak geri döner ve biz hayıflandığımızla kalırız.

Yapılması Gerekenler

Maalesef ülkemizde yakın geçmişe kadar bu konu ile ilgili olarak hiçbir hatırı sayılır adım atmadığını gözlemlemek üzüntü vericidir. Sayın başbakanımız Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki şimdiki hükümet ise bu konuda bazı önemli adımlar atmaktadır. Türkiye bu konuda 10-20 yılı heba etmiş bulunmaktadır ve ümit ediyorum ki şimdiki hükümetimiz bu konuda gereken adımları tereddütsüz olarak atacak, bu biricik kalkınma fırsatını daha fazla geciktirmeyecek ve kaçırılmayacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti hükümeti bir an önce bilgi teknolojilerinde gelişmeyi en stratejik hedefi haline getirmeli ve bu sahada yatırım yapılmasının önünü sonuna kadar açmalıdır. Özel olarak atılmasında fayda mülahaza edilen bazı adımlar şöyle sıralanabilir:

1- Teşvik olarak devlet hiçbir şekilde yatırımcıya para ödemesi yapmamalı, sadece yatırımların önündeki engelleri kaldırmalı, vergi, SSK ve diğer adlar altında alınan ödemeler konusunda yük yüklememe yöntemini tercih etmelidir. Para ödemesi yapılması birçok yolsuzluk ve kaynak israfına sebep olmaktadır ve olacaktır.

2- Devlet, kendi kurduğu (ve kendisine ait) şirketler ve kurumlar eliyle teknoloji geliştirme politikasını bırakmalı, özel sektörü bu yönde teşvik etmeli ve özel sektöre projeler vererek önünü açmalıdır. Bu manada, TÜBİTAK bir üniversiteye dönüştürülmeli ve özel sektör ile haksız rekabetine son verilmelidir. Aynı şekilde, Aselsan, Mikes, Tei, Tai, OYAK, vs... gibi şirketler özelleştirilmelidir. Şirketlere öz evlat (devlete ait olanlar) ve üvey evlat ayırımı uygulanmamalıdır.

3- Bütün dünyada, askeri projeler her zaman teknoloji geliştiren sektörün ana kalkınma kaynağıdır. Bu projeler hiçbir zaman devlete ait şirketler tarafından değil; fakat özel sektör tarafından gerçekleştirilirler. Şirketler bu yolla elde ettikleri gelirleri diğer sahalardaki araştırma/geliştirme masraflarını da finanse etmek için kullanırlar. Silahlı kuvvetlerin ihtiyaç duyduğu teknolojiler, öncelikli olarak teknoloji geliştiren özel Türk şirketlerinden talep edilmelidir. Bu konuda şirketlere %100 yerli ve "güvenlik soruşturmasından geçmiş" mühendis çalıştırma şartları getirilebilir. Devlet bu desteği, mesela, Bayındırlık bakanlığı üzerinden Türkiye'nin inşaat işi ile iştigal eden özel şirketlerine yıllarca ve çok cömertçe vermiştir ve vermeye devam etmektedir, fakat bu şirketler teknoloji değil; hizmet geliştiren şirketlerdir. Devlet yol yapmamakta, yaptırmaktadır ama nedense telsizi kendisi yapmayı (Aselsan üzerinden), kriptoyu kendisi yapmayı (TUBİTAK üzerinden),... gerekli görmektedir.

4- Devlet bu konuda yerli ve yabancı sermayedarları bilgilendirici ve teşvik edici olmalıdır. Sermayedarların hemen 3-4 ay içinde kar beklemelerinin yanlış olacağı, hiç olmazsa birkaç sene süre ile doğru yaptıkları yatırımların sonuçlarını görmek için beklemeleri gerektiği bir

bilgilendirme kampanyası şeklinde izah edilmelidir.

5- Öncelikli olarak bazı "başarı hikayeleri" oluşturulmalıdır ve bu hikayelerin oluşturulması için cesur adımlar atılmalıdır.

6- Offset programları (yurt dışından yapılan çok yüksek tutarlı ithalatlarda şart olarak koşulan yatırımlar) kullanılarak özel sektörün teknoloji geliştirilmesi, proje vererek desteklenmelidir.

7- Bilgi Teknolojisi kapsamına giren şirketlerden vergi ve SSK yükü kaldırılmalı ve bu şirketlerin kendi özel sağlık sigortası ve sosyal şartları oluşturması sağlanmalıdır (unutulmamalıdır ki, bilgi teknolojisi üreten bir şirkette çalışan bir mühendis, ne hasta olduğunda tedavi için SSK hastanelerine gider ve ne de emekli olduğunda SSK'dan alacağı 350Milyon TL maaşa umut bağlar). Şu anda sektörün ne kadar küçük olduğu göz önüne alınırsa, bu durumun herhangi bir vergi kaybına sebep olmayacağı açıktır. Bu sektörde çalışan ve yüksek gelir elde eden insanların yaptığı harcamalarda ödediği KDV'den dolaylı olarak vergi geliri artışına sebep olacaktır.

8- Bilgi Teknolojileri'nin ne olduğu, hangi şirketlerin Bilgi Teknolojisi geliştiren şirket olduğunun kıstasları açıkça tanımlanmalıdır. Burada konulacak kıstaslardan en önemlisi şirket çalışanlarının en az %50 kadarının Bilgisayar ve/veya Elektronik Mühendisleri olmasıdır.

9- Örnek olarak, bütün yurt sathı 10 yıl süre ile bilgi teknolojileri yatırımları için bir serbest bölge ilan edilebilir. Bu konuda yolsuzluk ve istismarın önlenmesi için de gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

10- Yapılacak yatırımlar için (araştırma merkezi kurulması vs. için) bedava arsa tahsisi yapılmalıdır. Bu arsalar en güzel ve çekici mekanlarda olmalıdır.

11- Kendilerinden vergi alınmayan Bilgi Teknolojisi şirketlerinin gelirlerinin en az %5-10 kadarını Türk üniversiteleri ile ortak yürütecekleri Ar-Ge projelerine yönlendirmeleri şart koşulmalıdır. Böyle bir şart üniversiteler ile iş alemini yakınlaştıracak ve üniversitelere önemli bir kaynak oluşturacaktır.

12- Yabancı sermaye çok geniş ölçüde ve akıllı yönlendirilerek Türkiye'ye gelmeye teşvik edilmelidir. Bu konuda geç kalmışlığımızı telafi edecek şekilde, yatırımların Hindistan yerine Türkiye'ye yönelmesini cazip hale getirmemiz gerekir. Bu konuda hükümetimiz son derece cesurca ve cüretkarca adımlar atmalıdır.

13- Çok iyi işlerde çalışan, çok iyi eğitim görmüş, yüksek gelir düzeyine sahip genç bir nüfusun vergiye tabii diğer bütün ürün ve hizmetleri satın alacağı ve dolayısıyla devletin vergi gelirlerini de önemli miktarda artıracağının güzel bir izahı maliye bürokratlarının direncini kırmakta faydalı olacaktır.

Ülkemizde bilhassa son büyük ekonomik krizden sonra ortaya çıkan yetişmiş insan birikimini kaybetme olgusuna son verilmesi, yukarıda yazdıklarımız ve benzeri adımların bir an önce atılması ile mümkün olacağına inanıyorum. Yetişmiş insan gücümüzün bir an önce ekonomimize katkıda bulunacak hale getirilmesi ve yurt dışına göç eden değerli Bilgi Teknolojileri teknisyenlerimizi tekrar geri kazanmamız hayati öneme sahiptir.

MÜSİAD Bilgi Teknolojileri Sektör Kurulu Başkanı olarak bilişim kültürünün KOBİ'lere yayılması konusunda neler yapıyorsunuz ve gelecekle ilgili hedefleriniz neler?

MÜSİAD Bilgi Teknolojileri Sektör Kurulu olarak, yukarıda izah ettiğim anlayışa paralel bir gayret ve oluşumu ortaya koymayı amaçlıyoruz. Sektörümüzün günübirlik problemleri ile de mümkün olduğu kadar ilgilenmenin yanında ana enerjimizi Türkiye'de sektörün doğru bir stratejik doğrultuya yönlendirilebilmesi için atılması gereken adımlara yoğunlaştırdık. Bu kapsamda, yukarıda izah ettiğim anlayış çerçevesinde gerekli adımların pratik olarak gerçekleştirilmesi için çalışmaktayız. Bu konuda MÜSİAD yönetim kurulunun bütün desteği ile çalışmalarımıza devam etmekteyiz. Bu çabaların (ve diğer olumlu çabaların) sonucu olarak önümüzdeki aylarda ve yıllarda Bilgi teknolojileri Sektörünün hızlı bir şekilde gelişmeye başlayacağını beklemekteyiz.

Bizler MÜSİAD olarak bu sahada da aktif ve doğru yola yönlendirici bir rol üstlenmeye devam edeceğiz. Bilhassa başlamış bulunan Avrupa Biriliği katılım müzakerelerinde ilk fasıl olarak Araştırma Geliştirme konusunda yukarıda izah ettiğimiz vizyona uygun olarak Türkiye'de sektörü geliştirici adımların atılmasına uygun olarak müzakerelerde pozisyon alınması için çaba sarf edeceğiz.

Özet olarak, ülkemiz Bilgi Teknolojileri ithal eder konumdan bir an önce Bilgi Teknolojileri geliştiren, üreten ve ihraç eden bir konuma gelmelidir ve biz bunun KOBİ'lerin doğru bir vizyon ile bu sektöre yönlendirilmesi ile olabileceğine inanıyoruz. Bütün çabamız her sahada ve her zeminde KOBİ'lerin önünü açacak adımların atılması ve böylece Türkiye'nin teknolojik ve ekonomik olarak kalkınmasına azami katkıda bulunmaktır.

Mustafa ÖZCAN
mozcan@idicerik.com

Dr. Şeref Oğuz

Eğitimle Gelişmeye Malezya Örneği

Seçim kaybetme riskine rağmen Mahattir Muhammed'in eğitime öncelik tanıyan politikaları sayesinde Malezya'nın ileri teknoloji üreten bir noktaya geldiğini belirten Dr. Şeref Oğuz, "Türkiye, şimdiki çok yüksek ihracat cirolarına rağmen, kazanamayan bir ülke durumunda. Katma değer üretemediğinden dünyanın hamallığını yapıyor" diyerek, Türkiye'nin Malezya'yı örnek almasını önerdi.

Dr. Şeref Oğuz, Milliyet Gazetesi Ekonomi Servisi Müdürü olduğu dönemde Bilgi Teknolojileri (BT) konusunu ısrarla vurgulamasıyla dikkatleri çekti. Konuyu Türkiye gündemine getiren kişi olarak tanındı. Özellikle İnternetin hayatımıza girmesinden sonra bunun iş dünyasında ve iş yapış biçimlerinde ne gibi değişiklikler yapacağı konularında uyarıcı yayınlar yaptı, yazılar yazdı. Onun öncülüğü sayesinde kısa sürede hemen hemen bütün gazetelerde BT sayfaları yayınlanmaya başladı. Gelinen noktada Türkiye BT'yi tanıdı, kullanıyor. Ancak şimdi de Şeref Oğuz, Türkiye'nin sadece BT kullanıcısı olarak kalmamasını, onu üretmesi gerektiğini söylüyor. Bu konuda Malezya'yı ve onun efsanevi başbakanı Mahattir Muhammed'i örnek gösteriyor. "Bugün Malezya'nın, ihraç mallarının yüzde 65'ini kâr marjı son derece yüksek olan nitelikli ürünler oluşturuyor" diyen Dr. Şeref Oğuz, ülkenin bu seviyeye, Mahattir Muhammed'in seçim kaybetme riskine rağmen eğitimi önceleyen politikalar sayesinde ulaştığını kaydediyor. "Türkiye, şimdiki çok yüksek ihracat cirolarına rağmen kazanamayan bir ülke noktasında. Katma değer üretemediğinden dünyanın hamallığını yapıyor" tespitinde bulunan Şeref Oğuz'la, eğitimle ekonomik gelişme arasındaki ilişkiyi konuştuk.

Mevcut eğitim sistemini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye'deki eğitim sistemi, diğer pek çok ulusta olduğu gibi sanayi toplumunun ihtiyaçlarına göre ve sanayi toplumunun ihtiyaç duyduğu insanları yetiştirmek üzere tasarlanmış bir eğitim sitemidir. Şimdiki eğitim sistemine en büyük eleştiriyi ezber konusunda getiriyoruz. Ezber konusu, işe yarar bir konuydu eskiden. İnsanlar, ezberleri olmazsa hayatı algılayamazdı. En basitinden hesap yapabilmek için dahi çarpım tablosunu bilmeliydiniz. Ezbersiz eğitim diye herkesin dilinde bir şey var ama, ezbersiz eğitimde siz genel kavramları ezberlemezseniz, yürümez. Sorun burada, bir gencin eğitim süreci içerisinde hayatının geri kalan kısmını yürütebileceği bilginin, yani ezberlemesi gereken bilgi miktarının artmasından kaynaklandı. Miktar artınca, artan içeriği çocuklara ezberletme imkânını kaybettik. İhtiyaçlar genişledi, baş edilmesi gereken bilgi miktarı arttı. Sıkıntı, bizim yöntemlerimizin hâlâ ezber kazandırma yöntemlerinde kalmasından kaynaklanıyor.

Ekonomik gelişmeyle eğitim arasındaki ilişki nedir?

1300'lü yıllarda yaşamış bir bilgin olan El Cezeri der ki, 'Hayata geçirilmemiş her bilgi, doğruyla yanlış arasında bir yerdedir.' Verdiğiniz eğitimin bir amacı olması lazım. Öbür türlü malumat fürûş, yani her şeyi bilip hiçbir işe yaramayan olursun. Eğitim toplumun yarınını inşa etme noktasında bir yerde kullanılacak. Ekonomiyle doğrudan bağlantısı şudur: Ne üretmek istediğinle ilgilidir eğitim. Eskiden tarım toplumunda sözel kültür çerçevesinde atadan gelen ve sosyal genlerden gelen bir eğitim vardı. Eğitimsiz hiçbir şey yok. Ve o çerçevede başedeceğin bilgi miktarı sınırlı olduğundan dolayı bizim şimdi modern tanımı içerisinde okuma-yazma bilmek, belirli bilim dallarında bilgi sahibi olmak anlamında olmasa dahi yine de hayatta kalmak için öğrenmek zorundasın ve üretmek için ayakta kalmak zorundasın. Şimdi; yeni zenginlik alanları oluştu, yeni işler açıldı, teknoloji de ekonominin arasına çok fazla girdi ve daha karmaşık hale geldi. Böyle olunca yeni süreçler ortaya çıktı ve bunlarla baş edebilmek için nitelikli insan gücüne ihtiyaç ortaya çıktı. Sanayiye baktığımız zaman bugün Türkiye'nin en büyük sıkıntılarından bir tanesi, nitelikli insan gücüdür. Makine bir yere kadar. Neticede yine insan var. İnsan becerisi, insanın katma değeri söz konusu. Makine ona hükmedecek olan insanla değer kazanır. Başka bir anlamı yoktur. O aptal makine orada durur. İstediği kadar ileri teknoloji olsun orada, ister kendin yap, ister ithal et farketmiyor. Şöyle bir örnek vereyim size. Eği-

time çok daha fazla kaynak ayırmış ülkelerle eğitime daha az kaynak ayırmış ülkeler arasında bir kıyaslama yapabiliriz. Buna göre bir saatlik çalışmayla bir insanın milli gelire katkısı Amerika'da 40 dolar, Avrupa'da 29 dolar, Türkiye'de ise bu 4 dolar seviyesinde. Sıkıntı buradan kaynaklanıyor. Hepimizin günü 24 saat, hepimiz çalışıyoruz, oldukçada iyi çalışıyoruz. Fakat bu çerçeve içerisinde insanın niteliği, makinenin verimini ve kurumun niteliğini değiştiriyor. Milli gelire eğer siz Amerika'da çalışan olsanız bir saatlik çalışma sonucunda 40 dolar katmış olacaktınız. Halbuki bu ülkede 4 dolar katabiliyorsunuz. Aradaki fark tamamıyla eğitimin nitelik farkıdır, nicelik değil.

Türkiye'nin eğitim ile ilgili bir vizyonu var. Siz bu vizyonu yeterli buluyor musunuz? Sizin bakış açınızdan eğitime yeni bir vizyon kazandırılmak istense bu nasıl olurdu?
Mizah olarak dilimize dolanmış olmasını da seviyorum, "Eğitim şart" diye. Herkesin dilinde. Her iktidarın elinde de eğitimi daha ileriye taşımak için yürümeyen bir plan vardır. Herkesin eğitim derdi var. Türkiye'nin en büyük sektörü eğitimdir. İnanılmaz paralar gidiyor. Özel üniversiteler, özel okullar, dersHaneler vesaire. Demek ki insanlar eğitime para harcamanın ihtiyacını hissediyorlar. Fakat bu belirli bir vizyona oturtulması noktasına taşındığı zaman elimizde diğer önceliklerin çok önüne geçmeyen, tıpkı Malezya örneğinde olduğu gibi, bir stratejimiz yok. Devlet elinden geleni yapıyor. Ama elinden gelenin üstüne bir şeyler koyabilmesi için bunu öncelemek lazım.

Rahmetli Özal, 1986'da Türkiye bütçesinin üçte birini iki şeye harcadı: Ulaştırma ve haberleşme. Ve enflasyonun patlamasına sebep oldu. Çok büyük bedel ödedik bunun için. Üstelik aç kaldık diğer alanlarda. Bugün Türkiye, dünyanın nitelikli en büyük 13'üncü operatörüne sahip, etrafındakilerden ve hatta bazı Avrupa ülkelerinden çok daha iyi bir iletişim altyapısını kurmasının sebebi budur.
Bu eğitim öyle enteresan bir şey ki, kavak ağa-

Fabrika Kafalara İhtiyaç Var

Sizin de önemli destek verenler arasında olduğunuz Bilgisayar Destekli Eğitim konusunda Türkiye'yi nerede görüyorsunuz?
Türkiye genellikle makine obur bir toplum. Teknolojiyi çabuk kullanıyor. Hiç kimse, 'Bilgiye erişemiyorum' diye bir sıkıntıda değil aslında. Bugün artık bilgisayar fiyatları, cep telefonlarıyla eşit hale gelmeye başladı. Yakın gelecekte, önümüzdeki 5 yıl içerisinde 100 dolarlık bilgisayarlar olacak. Bilgiye erişim problemi kalmayacak Türkiye'de. Allah'a şükür, İnternet erişimimiz var ve bilgisayarlar herkesin alabileceği noktaya taşınıyor.

Bilgisayar Destekli Eğitim (BDE) noktasındaki sıkıntı şu: Ben eskiden Emin Oktay'ın tarihini üçüncü hamur kağıttan okurdum, şimdi sanal hamur kağıttan okuyorum. Ben eskiden midyenin organlarını üçüncü hamur kağıttan okurdum. Şimdi bunu beyaz ekrandan okuyorum. Bu değil. Eğitim o aletle bilgiye ulaştırır ve sana zaman kazandırır. Ama senin yerine asla düşünmüyor. Çocukların hepsi kopya-yapıştır çocukları oldular. Şimdi bilgisayar destekli eğitimde aldığım cevaplar aynıdır. Üzerine hiçbir entelektüel birikim ya da bir sancı koymadan kağıdı çıkarıp veriyorlar. O da benim bilgisayar destekli eğitimdeki göremediğim ve çok büyük ızdırabını gördüğüm bir noktaya taşındı.
Ziya Gökalp'in çok güzel bir tasnifi var. Üç çeşit kafadan söz ediyor. Bunlar;

- **Depo Kafa:** Ne verirsen içine sokarsın. Eski eğitim sistemimizin özü de budur. İnsanların kafasına ezberle bir şey sokmak.

- **Antrepo Kafa:** Kulaktan, gözden girer, ağızdan çıkar. Hiçbir işleme tabi tutulmaz. Tıpkı antrepoda mallar alınır ithal edilir. Sonra yavaş yavaş götürülür. Şu andaki BDE ile biz antrepo kafalar yarattık.

- **Fabrika Kafa:** Aldıklarını kullanacak, işleyecek, ondan başka bir şey yapacak, dönüştürecek, işe yarar kılacak ve öyle aktaracak. İşte bizim ihtiyaç duyduğumuz kafa bu. Bu sayede, şimdiki hatalı kullanımı, kopya-yapıştır sisteminin işe yaramadığını fark edeceğiz. Kısacası, bilgisayar destekli eğitim, antrepo kafaya değil, fabrika kafaya hizmet edecek.

Malezya, Çin'i Eğitimle Durdurdu

Bilindiği gibi Malezya, 1970 ve 1980'lerde elektronik ürünlerin yoğun olarak üretildiği Penang adasındaki yatırımları, "Düşük işçilik maliyetleri" yüzünden Çin'e kaptırmıştı. Şu anda ülkemizin karşı karşıya bulunduğu Çin kaynaklı sıkıntı ile 20-25 yıl önce tanışan Malezya, bunu aşabilmek için, "Hizmet ekonomisi"ni önceleyen bir hedef belirlemiş ve bu hedefe ulaşmak için de bütçesindeki en büyük kalemi eğitime ayırmıştı. "Dünya standartlarında kaliteli eğitim" hedefiyle yürütülen ve sonuç itibariyle Malezya'yı küresel bir güç haline getiren bu politikaların mimarı, ülkenin efsanevi başbakanı Dr. Mahattir Muhammed idi. 22 yıl başbakanlık kariyeri bulunan Dr. Mahattir Muhammed, 1981'de başbakan olduktan sonra etnik kavgalarla çalkalanan ülkesini hızla kaos ortamından çıkarmış ve 22 yıl süren başbakanlığı döneminde Malezya'yı Uzakdoğu'nun parlayan yıldızı yapmayı başarmıştı. Mahattir, MÜSİAD'ın ev sahipliği yaptığı IBF Forumu için geçen yıl Türkiye'ye gelmişti.

cı işi değil bu. Çınar ağacı işi, yani uzun soluklu bir iş. İyi bir sistem seçeceksin. Seçtikten sonra ısrarla onda kalacaksın ve üzerinden en az bir nesil geçecek. Optimali, Dünya Bankası'nın bu konuyla alakalı araştırmalarında 1,5 nesil. 30 yıldan söz ediyoruz. 30 yıl geçtikten sonra kaderin değişmeye başlıyor. Şimdi bu anlamda baktığın zaman Türkiye'de böyle bir vizyon yok, ama eğitime inanılmaz kaynaklar harcıyoruz biz.

Türkiye eğitim sistemine öneriniz nedir?

Türkiye ekonomideki rekabet avantajını yaratabilmek için eğitimini olmazsa olmaz noktada öncelemeli. Bir örnek vermek istiyorum bununla ilgili olarak. Bu çok çarpıcı bir örnektir. Malezya, gelişen piyasaların 1990'ların ikinci yarısında ön plana çıkmış bir Uzakdoğu ülkesi. Orada Mahathir Muhammed diye bir başbakan vardı. Silikon Vadisi benzeri yüksek teknoloji vadisi kurmak için, ki bugün teknopark diye Türkiye'nin peşinden koştuğu şey. Adam bundan 6-7 sene önce kurulması için bu işe 1,9 milyar dolar akıtıyor. Biz sadece o kısmındayız. Ama başka bir şey daha yapıyor. Oradaki yüksek teknoloji coğrafyasının ihtiyaç duyacağı insanları yetiştirmek kaydıyla sadece eğitim için de 2,9 milyar dolar ayırıyor. Bugün Malezya'nın, ihraç mallarının yüzde 65'ini kâr marjı son derece yüksek olan nitelikli ürünler oluşturuyor. Önceki gün benim laptopumun harddiski bozulmuştu. Kredi kartı kadar bir şey. Bunu değiştirmek için gittim, gördüm ki, üstünde Malezya yazıyor. Aşağı yukarı 200 gram ve 80 dolar. Şimdi 200 gramın içerisine ne koyman gerektiğini işte eğitime verdiğin o para tayin ediyor. Ben 200 gramlık patatesi verdiğim zaman 80 dolar kazanamıyorum. Ya da 200 gramlık bir tişört verdiğim zaman kazanamıyorum. 200 gramlık otomobil verdiğim zaman da artık kazanamıyorum. Aradaki farkı, ki ona bir iktidarı kaybettirdi ve bir krize sebep olmasına rağmen bugün Malezya bu tercihi yüzünden farklı bir noktaya taşındı. Türkiye şimdi çok yüksek ihracat cirolarına rağmen kazanamayan bir ülke noktasında. Katma değer üretemediğinden dünyanın hamallığını yapıyor. Yani kilosu 1-10 dolar arasında mal üreten ülkeler arasında. Halbuki Türkiye eğitimdeki dönüşümünü sağlayabildiği taktirde 10-1000 dolar arasındaki üretim gamına geçecek. Zaten yarışta olduğumuz ülkeler orada yer alıyor. O yüzden ekonomiyle eğitimin ilişkisi tarih boyunca olduğu gibi bugün çok daha şiddetli ve çok iç içe geçmiş durumda.

Bundan 10 yıl önce benim rüyam, bütün karatahtaları internetle değiştirmekti. Bu rüyayla yaşadım. Şimdi bu oldu, İstanbul'da bilgisayarsız okul kalmadı. Anadolu'da da yavaş yavaş oluyor. O dönemde biz teknolojiyi getirip vereceğiz, her şey sütliman olacak demiştim. Fena halde yanıldığımı gördüm. Sadece ben değil, diğer uluslar da gördü. Şimdi 10 yıl önceki gibi her okula sadece teknolojiyi vermek noktasında insanlar. Hardware'e, ekrana, monitöre, bitlere ve byte'lara harcadıkları parayı, bunu nasıl kullanacağız? ne işimize yarayacak? noktasına harcamadıklarından dolayı istedikleri sonuca ulaşamadılar. Biz ilkelliğin emrine teknolojiyi vermek gibi en büyük hatayı yapıyoruz şu anda. Bunun motoru ve en büyük kilit noktası bana göre öğretmen. Türkiye eğitimini, eğiticilerini yeniden tasarlayarak çözebilecek.

Mevcut yaklaşım, olan bütün dünyanın bilgilerini çocuğa ver. Çocuğun kıvranarak sorduğu bir soruya cevap verme. O da şu: 'Hocam bu öğrendiğim bilgi hayatta ne işime yarayacak.' Çocuk çok doğru soru soruyor. Ama bunun cevabını öğretmen bilmiyor. Bunun cevabını eğitim sistemi bilmiyor. Bunun cevabını kamu okulu müdürü de bilmiyor, özel okul müdürü, ya da sahibi de bilmiyor. 'Hele sen bunu öğren, öğrendiğini bana ispatla. Ben bunun karşılığında sana bir kağıt vereceğim. Sonra bu kağıdı al, ne yaparsan yap.' Ona bir diploma veriyoruz. Halbuki onun ihtiyaç duyduğu şey artık bereci. Beceri kazandırma odaklı eğitim olmadığı sürece ister özel olsun, ister devlet okulu olsun hiçbir şekilde durum değişmiyor. O yüzden çocuğun o sorusuna cevap hazırlayabilmek için başlayacağımız nokta bence eğitici nesli yeniden tasarlamakla başlamalı, öğrencileri değil.

Fahri Sarrafoğlu
f_sarraf@yahoo.com

Ali Şimşek

Rekabet İçin Tasarım Tasarım İçin de Eğitim...

1980'li yıllarda üretkenlik (Productivity), 1990'lı yıllarda kalite (Quality), günümüzde ise tasarım-yaratıcılık (Creativity) önem kazanmış durumda. Dolayısıyla tasarım-yaratıcılık, rekabetin ana unsuru haline gelmiştir. Rekabetçi olmak isteyen ülke ve firmalar, tasarım kültürü ve eğitimini geliştirmek için, özel politikalar uygulamaktadır. İlk olarak Bilgi Üniversitesi'nde başlayan Tasarım Kültürü Eğitimi'nin, BSF Akademi'de de verilmeye başlanması gelecek adına sevindirici bir durum.

Bugün, "Tasarlanmış bir dünyada" yaşıyoruz. Bir yanda işlev, öte yanda yeni eğilimler ve modanın etkisiyle sürekli değişen ve gelişen bir dünya... 1980'li yıllarda üretkenlik (Productivity), 1990'lı yıllarda kalite (Quality), günümüzde ise tasarım-yaratıcılık (Creativity) önem kazanmış durumda. Dolayısıyla tasarım-yaratıcılık, rekabetin ana unsuru haline gelmiştir. Rekabetçi olmak isteyen ülke ve firmalar, tasarım kültürü ve eğitimini geliştirmek için özel politikalar uygulamaktadır. Ülkemizde yeterli olmasa da bu alanda ilk adımların atılıyor olması gelecek adına sevindirici. İlk olarak Bilgi Üniversitesi'nde başlayan Tasarım Kültürü Eğitimi, BSF Akademi'de de verilmeye başlandı. Her iki kurumdaki programda da öğretim üyeliği yapan Ali Şimşek'e merak edilenleri sorduk;

Tasarım ve tasarım kültürü konusunda kısaca neler söylenebilir sizce?
Tasarımın son yirmi senede önemi gittikçe artmıştır. Tasarımın sırf bir kılıf değildir. Başarılı bir tasarım için bilgi ve beceri sahibi tasarımcılara ihtiyaç olduğu kadar, tasarımı insan yaşamının bir parçası haline getirecek tasarım yöneticilerine de ihtiyaç var. Tasarım; dil, söylem ve imaj yoluyla anlamın üretimi demektir.

Küreselleşmeyle birlikte rekabet hız kazandı, bunun sonucunda tasarım alanında da bir sürü değişiklikler yaşandı. Küreselleşmenin tasarıma katkısı ne oldu?
Öncelikle medya alanında da değişiklik oldu, bunun sonucunda tasarımın tanıtılacağı veya uygulama alanı bulacağı mecralar da değişti. Küreselleşme, ikinci dünya savaşı sonrası; Birleşmiş Milletlerin kurulması, Marshall yardımlarının yapılması ile etkisini göstermeye başlayan ve özellikle son yirmi yıldır enformasyon ve bilgisayar teknolojisinde yaşanan gelişmelerle birlikte; 1989 yılında kutuplu dünyanın ortadan kalkması ile hız kazanan ve de çok uluslu şirketlerin oluşturdukları küresel ticarî ağlarla; ülkeler arasında sermayenin, paranın, mal -hizmetlerin ve emeğin

dolaşımını güçleştiren engellerin azaltılarak dünya ekonomisinin bütünleşmesi sürecini ifade eder. Dünyada yaşanan hızlı değişim ve küreselleşme süreci, iş dünyasında acımasız bir rekabet ortamının doğmasına neden olmuştur. Bu yeni iş dünyasında işletmelerin başarılı olabilmesi; diğer işletmelerden farklı olmalarına, müşterileri için değer yaratabilmelerine ve bunu sürekli kılabilmelerine bağlıdır. İşletmeler artık bugün için rekabet etmek yerine gelecek için rekabet etmeye çalışmaktadırlar. Bir başka ifadeyle kalite, hız ve maliyet avantajı sağlayarak uzun dönemli bir rekabet avantajı sağlamak artık çok zor hale gelmiştir.

Firmalar açısından bakarsak, firmalar içerisinde de ciddi değişiklikler oldu değil mi?

Hem de çok büyük değişiklikler oldu. Firmaların tasarım ve imaja yöneldi. Nike, Kinetix gibi firmalar, özellikle tasarım ve imaja yönelik yeniden yapılahdılar. Nike ayakkabılarını kendi üretmez. Nike merkezinde sadece tasarımcılar var. Bu merkezlerde tasarlanan ayakkabılar, başkaları tarafından üretiliyor. Dolayısıyla bir yanda tasarlayanlar, diğer yanda ise onu üretenler var.

Tasarım kültürü ile ilgili eğitim veren kurumlar ülkemizde henüz çiçeği burnunda diyebilir miyiz?

Tasarım kültürü eğitimi bizde o kadar yaygın değil. Güzel sanatlar fakülteleri var ama yaygın değil. Dersler veriliyor, fakat tasarım kültürü bir yüksek lisans boyutunda yok. Sadece Bilgi Üniversitesi'nde, bir de Taksim'de yeni açılan ve benim de öğretim üyeliği yaptığım BSF Akademi'de ileri seviye eğitim veriliyor. Bu konuda BSF ilklerden biri. Daha çok uygulamaya dönük eğitim veriliyor. Grafik eğitimleri var. 80'lerde ve 90'larda program bilmek önemliydi ama artık önemli değil şu anda eğitim veren birçok yer var ama insanlar artık mantığını geliştirecek eğitimler istiyor. Müşteriyi ikna etme gücünü artıracak eğitimler verilmeli. Yani mezun olan, 'Ben akademisyen olacağım' mantığı ile değil, 'ÖZEL SEKTÖRDE çalışacağım, REKABET'e katkıda bulunacağım' mantı ile bakmalı tasarım kültürüne.

Tasarımda başarıyı yakalayan ülkeler hangileridir?

Tasarımın merkezini hâlâ batı ve İtalya yorumluyor, yani hâlâ İtalya'nın öncülüğü var. Türkiye de batıdan etkilenmiştir. Bütün dünyadaki tasarımcılar da dünyanın birçok yerdeki etkilenmelere açıktır. Türkiye'de belli bir ilerleme kaydediyor ama yine batıdan etkileniyoruz.. İnternet ve bilgisayar teknolojisi ilerledikçe kurum içindeki ürünün paylaşım halinde tasarlanması yöntemi de gelişiyor. 2023 senesinde farklı ülkelerdeki tasarımcıların aynı ürünün komponentlerini eşzamanlı modellemeleri çok olağan bir durum olacaktır. Bugün varolan bu teknoloji ileride daha da akıllanacaktır.

Ülkemizde iş dünyası açısından bakarsak, işadamları tasarıma nasıl bakıyorlar?

İşadamı, kaynakları buna elveriyorsa tasarım departmanına fazlasıyla yatırım yapıyorlar. Ama tasarım pahalı bir şey. Firma ölçekleri küçüldükçe daha düşük tasarımlarla yetiniyorlar. Uygulamadan daha pahalıdır tasarım.Türkiye'de bazı firmalar yurtdışında yabancı firmalara tasarım yaptırdılar ve halende bu devam ediyor. Bu oldukça pahalı bir şey ve her firmanın yaptıracağı bir şey değil.

Gelecekte tasarımı neler bekliyor?

Gelecekte tasarımın önemi daha da artacak ama daha pazarlamaya dönük tasarım anlayışı hakim olacak. Diğer bir ifadeyle daha satışa dönük tasarımlar yapılacak.

BSF'de tasarım dersi alan işadamlarından bahsettiniz, işadamı kendisi de mi tasarım dersi alıyor?

Evet. Çünkü kendisini bu işe adamış ve yaptığının kusursuz olmasını istiyor. En azından tasarımcıyı yönlendirme açısından, ilgili birime yön vermek açısından BSF'de kursa katılıyor. Kendi işi tasarımla alakalı olduğu için mesela mobilya, tekstil vb gibi. Bu gruptakileri iş dünyasına yönelik olarak tasarım kültürü sertifika programı içine almak istiyoruz. BSF olarak iş dünyasına yönelik bir modül hazırlığı içerisindeyiz.

Internet çıktı tasarım daha mı kolaylaştı, yoksa Internet düşünceyi iyice tembelleştiriyor mu?

Internet doğru kullanabilirse elbette faydalı. .Google kullanmaya da motive etmeye çalışıyoruz. Sanat kitapları çok pahalıdır, telif var. O kitapları almak hem maliyet, hem de taranarak gösterilmesi bir emek ama Google'dan derleyebiliyoruz. Pratik örneklerini öğre-

tebiliyoruz. İnternetin tasarım kültürüne büyük katkısı var. Sadece modern mimariyi anlatmak yetmiyor, bunları birbirleriyle ilişkilendirerek göstermek gerekiyor. Kitaplarla desteklenmediği takdirde Internet kopyacılıktır bunun da altını çizmek lazım. İnternetin yararı görselleri gösterebilmekte kolaylık sağlıyor. Öğrenci buna alıştığında başka varyasyonlarını da görebilir.

BSF'deki eğitimlerinize daha çok bayanlar mı, yoksa erkekler mi rağbet ediyor?
Bizim öğrenci profilimiz ağırlık olarak grafik tasarımdan oluşuyor. İş bulma açısından en geniş alan sadece grafik olduğu için. Bununla birlikte mimarlık öğrencimiz var. Mesleği farklı olsa da bunu hobi ötesine taşımak isteyenler var. Üniversite öğrencileri var. Üniversitede pratik olarak alamadığını burada alıyor. Tasarım kültürüne ciddi manada bir talep var. Bunun sebebi, insanlar program bilmenin ötesinde bir şeyler istiyorlar. Programla hayal kuramazsınız veya programlar size bir dünya kültürünün evrimini gösteremez. Oysa tasarım kültürü, program bilgisinden çok arka plan oluşturuyor. Rekabet içinde kendilerini farklılaştırmayı düşünüyorlar. Tasarım kültürü almış bir yöneticinin İKNA KABİLİYETİ DAHA ÜSTÜNDÜR. Tırnaklı karakterden düz karaktere geçiş modernize geçiştir. Sonrada soyutlamasını geliştirecektir. Tasarım dersi alan öğrenci ağzı laf yapacak hale gelecektir. Çünkü etkilemek ve kendini sunmak çok önemli. Tasarıma kimler kabiliyetli desek bayan öğrencilerin daha çok yatkınlığı var. Dersleri en iyi onlar takip ediyorlar.

Peki tasarım ama hangi tasarım. Ülkenin kendi kültürünün içinde olan bir tasarım mı? Yoksa küreselleşmenin getirdiği karmaşık kültürü içinde yansıtan bir tasarım mı?
Artık 'Küresel düşün yerel hareket et' sloganı var. Bu en gözde slogan. Bugün tasarım yapılmadan ilk önce tasarımın nerde kullanılacağına bakılıyor, sonra o ülkenin olmazsa olmazları ortaya çıkıyor ve tasarım yapmaya karar veriliyor. Cola reklamında Ramazan vurgusunda olduğu gibi. Ama Türkiye'de yayınlanan aynı temayı işleyen Cola reklamını başka bir İslam ülkesine uygulayamazsınız, işte tıpkı bunun gibi tasarım kültüründe yerel özellik mutlaka vardır.

Ülkemizde tasarım kültürü neden batıdaki gibi değil, yavaş ilerlemesindeki sebep nedir sizce?
Küçük ve orta ölçekli üreticiler kendilerine pazarda daha emin adımlarla ilerlemek için özel yardımcılar tutmayı nedense ek bir maliyet, gereksiz bir harcama olarak görüyorlar. Kurumsallaşma, markalaşma bilinçleri ne yazık ki yok. Markaları için en önemli görsel elemanlardan biri olan Logo'larına dahi gereken önem vermemekteler, işin ehli tasarımcılara yaptırmamaktalar. Bir marka danışmanıyla çalışan, özel pazarlama stratejileriyle hareket eden, üretim anlayışından satışa sunulan tüm ambalaj tasarımlarına kadar ortak bir dilin kullanılması, markanın tüketiciler karşısında güvenini kazanmada önemli bir etkendir. Güven güçtür ve markanın uzun yıllar devamlılığını sağlar. Bilinçli yapılan yenilikler sayesinde gerçekleştirilen hamlelerle lider markaların elinde bulunan Pazar paylarından önemli dilimlerin kazanılması mümkündür. Başarı hikayelerinin ardında şans, mucize yoktur.

Dr. End. Müh. Ahmet Talat US
ahmet_us@hotmail.com

İtalya'da Tasarım Eğitimi

İtalya'da mevcut kültür ve sanat hazinesini bilimsel olarak işleyecek yetenekleri yetiştiren sanat ve tasarım okulları, gerek devlet ve gerekse özel sektörde olmak üzere son derece yaygın. Benetton okulundaki gibi, genç yeteneklere kendilerini ispatlama fırsatı tanıyan ve başaranları ücretsiz yetiştiren örnekler mevcut. Teknik liselerin ağırlıkta olduğu ülkede sadece doktoralardan sorumlu bir bakanlık var ve bu bakanlık ihtiyaca göre araştırmalar, tasarımlar yaptırıyor.

Made in Italy'nin dünyanın hemen her yerinde İtalyan ürünlerine sağladığı intiba; kalite, dizayn, farklılık, güven, estetik değer ve işlevsellik olarak karşımıza çıkmaktadır. En iyi ve prestijli spor otomobil "Ferrari", en değerli ve farklı mücevher "Bulgari", en şık abiye elbise "Versace", ABD'nde dahi polis teşkilatının beylik silahı olarak kullanılan "Beretta", dünyanın en ünlü mimarları listesinde onlarca İtalyan Mimarın adı... Sayılan markaların gücü " tasarım" aşamasının içinde yer almaktadır.

Tasarımın bir yönü teknolojik, bir yönü ise estetik, ama her yönden eğitimli insan aklının bir ürünü. İtalyan tasarım gücü acaba nereden geliyor ? ve bize, Made in Türkiye için, ne gibi perspektifler sunabilir? Öncelikle ülke kültürü estetik kaygılara ve sanata çok önem veren bir yapı taşımaktadır. Günlük hayat içinde barok stilden, moderne, minimalist eğilimlerden Roma İmparatorluğu mimarisine kadar sanatın hemen her eğilimini yaşamak mümkün. Aynı ortam Selçuklu ve Osmanlı kültüründe mevcut idi. Maalesef biz ise - az sayıda ve onları da korumada zaafiyet taşıdığımız kültürel mirasımız haricinde - günlük hayatımızı biçimsiz, boyasız ve sevimsiz yapılar ve sokaklarda geçirmekteyiz. Bizim çocuklarımızın yetiştiği kentsel atmosfer belli. Önceki kuşaklardan devralınan ve çok iyi korunan bir kültürel miras; ve bu mirası devr alıp daha ileriye taşıyanları özendirecek ve onore edecek tanınma, takdir ve ödül sistemleri mevcut. Her alanda ve sektörde İtalyan Stilinden bahsetmek mümkün. Bu noktada benzer alanlar için bir Türk Stili tanımlamak ve bunun dünyada tanınırlığından bahsetmek zor görünüyor. Mevcut kültür ve sanat hazinesini bilimsel olarak işleyecek yetenekleri yetiştiren sanat ve tasarım okulları, gerek devlet ve gerekse özel sektörde olmak üzere son derece yaygın. "Benetton" okulundaki gibi, genç değerlere kendilerini ispatlama fırsatı tanıyan ve başaranları ücretsiz yetiştiren örnekler mevcut. Tasarım kreatif bir süreç. Ve, estetik kaygı ve bilgi, teknolojiyi tanıma, yenilik yapma kapasitesi, vizyon sahibi olma, fütürizm hatta biraz uçukluk, malzeme bilgisi ve insanı tanıma gerektiren bir disiplinler bütünü. Bu süreç planlı ve ciddi bir eğitim gerektirmekte. Tesadüfen bir şeyler tasarlamanız ihtimali çok az ve giderek de azalmakta. Oturduğu yerden sadece okuyarak ve önceden yapılanları kopyalayarak tasarım geliştirmek mümkün değil.

Bu nokta "çok gezenin" bilmeye başladığı ve çok okuyanla farklılaşmaya başladığı nokta. Katolik öğrenciler çok ucuza dünyada dolaşma imkânına sahipler. Bu imkân dünya üzerindeki yaygın Katolik vakıflar tarafından sağlanmaktadır. Tabii AB serbest dolaşım imkânı da gençlere çok büyük bir vizyon ve dünyayı tanıma fırsatını sağlamaktadır. Bu imkân bizim gençlerimizde yok. AB ülkelerinde ve İtalya'da da "Girişimcilik" dersleri orta seviyesinde okutulmakta ve insanlar girişimci olmaya özendirilmektedir.

Girişimcilik, AB'nin geleceği olarak görülmektedir. Biz ise Üniversiteyi bitirdiği güne kadar ne yapacağını düşünmemiş nesiller yetiştirmekteyiz. İtalya'nın yerel yönetimleri güçlendiren ve müteşebbislerin önünü açan bir devlet yapısı var. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı müteşebbislerle beraber tüm dünya pazarlarında faaliyette. Örneğin Çin pazarında beyaz pirinç unundan yapılmış ama spagetti formunda İtalyan Makarnaları satılmakta. Pirinç tadında ama makarna şeklinde: Tanıdık tad altında makarna yemeye alıştıracak bir tasarım. Bir yandan da İtalyan Devleti'ninde desteği ile Çin basınında makarnanın pirinçten besleyici ol-

duğu konusu işlenmekte. 1.5 milyar nüfuslu bir pazarın % 10'una makarna satsanız 150milyon kişi eder ki İtalya'nın nüfusu 55 milyondur. Tasarım her zaman katma değeri beraberinde getiriyor. İtalyan ayakkabılarının %40'ı Çin'de yapılıyor. Tekstil İspanyollara kaptırılmış görünüyor. Brode ve perde makinaları genellikle Türkiye'ye devredilmiş. İtalya'nın dünyaya sattığı zeytinyağı ve makarnalık durum buğdayının ana tedarikçisi Türkiye. İtalya örneğinde Sanayi toplumundan Bilgi toplumuna geçişi görmek mümkün. Ama tasarım, dolayısıyla katma değer sağlayan bilgi hep ellerinde ve patentler vasıtasıyla dünya pazarlarında koruma altında.

Türkiye, Tanzimattan bu yana Doğu'ya giden trenin lokomotifi olmaktansa batıya giden trenin son vagonu olmaya çalıştığından (Batı'ya sırtımızı dönmek ve Batı işle iş yapmamak manasında değil bu sözler) her alanda yapılan tasarımlar bizi tanımlayan ve dünya pazarında müşteri bulan bir referansa otur(a)mamaktadır. Bu iş, coğrafi konumumuzu Avrasya olarak tanımlamak gibi kolay görünmemektedir. Her işte olduğu gibi tasarım tarzımızda da muhakkak Doğu-Batı sentezi yapmak zorunda değiliz. Çoğu işte ne Batılı, ne de Doğulu olamayışımızı unutmamak lazım. Bir Osmanlı mimarisini aşmak, ya da yeni bir Versace olmak mümkün değil. İskandinav Ülkelerinin basit ve işlevsel tasarımları gibi yeni bir tarzımız olmalı ki farklılık yaratabilelim. Türkiye'nin "tasarım" konusunda gelecekteki konumu, bugünden "insan yetiştiren sistemleri" nasıl tasarlayacağımıza bağlı.

Talha DEMİRBAŞ
talhadem@yahoo.com

Meslekî Eğitime Alman Kalitesi

Almanya'yı Almanya yapan meslekî eğitim sisteminin bir benzeri, MÜSİAD'ın organizasyonu ile Türkiye'de hayata geçirildi. MÜSİAD Genel Başkan Yardımcısı Hasan Büyükdede'nin önderliğinde uygulamaya konan Hidrolik Teknisyeni Yetiştirme Programı'na (HTYP) AB malî, İŞKUR ise teknik destek veriyor. Almanya'dakine benzer ortamda gerçekleştirilen eğitimi tamamlayan ilk katılımcılar sertifikalarını aldı.

ALMAN mucizesi denince akla, II. Dünya Savaşı'nda baştan aşağı yıkılan bir ülkenin çok kısa bir sürede kalkınması gelir. Alman ekonomisi günümüzde sergilediği performansla akıllarda kalmaya devam edecek gibi gözüküyor. Çünkü son yıllarda Euro'nun dolara ve dolara bağlı diğer para birimlerine karşı 3-4 yılda yüzde 50 değerlenmesinin Alman ihracatını köstekleyeceğinin söylenmesine rağmen, Almanya geçen yıl 195 milyar dolar gibi inanılmaz büyüklükte (Dünyada birinci, 132 milyar dolarla Japonya ikinci) dış ticaret fazlası verdi.

Uzmanlara göre gerçek ihracat, ürünün ihraç fiyatı değil, yerli katkı (yani muhteva)dır. Dolayısıyla Almanya'nın dış ticaret fazlası vermesinin temelinde, ihraç ettiği ürünlerde yerli katkının fazla olması bulunmaktadır. Bu gerçek bize, ülkemiz ihracatının son yıllarda katlanarak artmasına rağmen neden daha fazla oranda dış ticaret açığının, dolayısıyla cari açığın yükseldiğini bütün açıklığı ile anlatmaktadır. Çünkü Türkiye, değeri düşük tekstil ihracatı için bile, onu işleyecek daha değerli yatırım ara mallarını, ekipmanlarını ithal etmektedir. Bu durum doğal olarak üründeki yerli katkıyı azaltmaktadır. Bunun temel nedeni de, Türkiye'de makine-ekipman üretiminin yeterli olmayışıdır.

MÜSİAD'dan Meslekî Eğitim Atağı

Türkiye'nin geçen yıl 17 milyar dolarlık makine ithalatı yapmasına karşılık 4 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirebildiğine dikkat çeken MÜSİAD Genel Başkan Yardımcısı Hasan Büyükdede, bu durumun cari açıktaki en büyük etken olduğunu vurguladı. İşte bu çarpık durumu düzeltmek için MÜSİAD, Hasan Büyükdede'nin önderliğinde önemli bir adım attı. Avrupa Birliği'nin (AB) mali, İŞKUR'un ise teknik desteğiyle Hidrolik Teknisyeni Yetiştirme Programı (HTYP) başlattı. Tamamının 257.335 Avro'ya tamamlanması planlanan program maliyetinin yüzde 90'lık kısmı olan 231.601,5 Avro AB fonlarından, yüzde 10'luk kısmı olan 25.733,5 Avro ise MÜSİAD kaynaklarından karşılanıyor. Esenyurt ile Hadımköy arasındaki bölgede yerleşmiş bulunan sanayiinin ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünü yetiştirmek üzere civardaki işsiz gençlere yönelik organize edilen programda gençlere teknik olarak "Hidrolik teknisyenliği" tasarım becerileri kazandırılmak isteniyor. Rexroth-Bosch firması ile ortaklaşa oluşturulan laboratuarda pratik yapma imkânı da bulan katılımcılara, eğitim süresi boyunca günlük 8 Avroluk cep harçlığı sağlandı. 20 kişiden oluşan 5 gruba ikişer aylık hızlandırılmış eğitim verilmesini öngören program, ilk mezunlarını verdi. Kıraç'taki İMKB Endüstri Meslek Lisesi'nde eğitim programını başarıyla tamamlayan 20 genç, düzenlenen törenle sertifikalarını aldılar. Artık kolayca iş bulacak olmanın sevinciyle yüzleri gülen 20 gencin

Önder Özer
Makine Yüksek Mühendisi

"Program Türkiye'de Bir İlk"

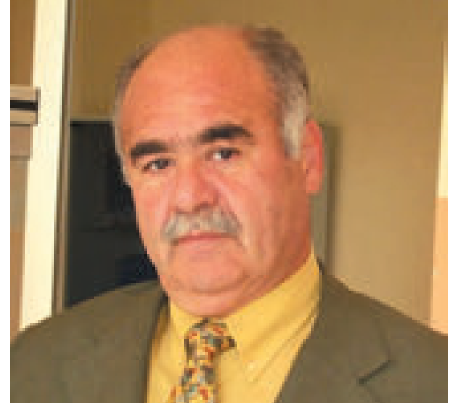
Önder Özer, Hidrolik Teknisyeni Yetiştirme Programı'nın iki eğitimcisinden biri. Yüksek Lisansını Makine Elektronik ve Hidrolik kontrol konularından Mekatoronik Bilim Dalında yapmış. Halen HİPAŞ A.Ş.'de Proje Satış Mühendisi olarak Eğitim Bölümünde çalışıyor. Dolayısıyla uzman bir eğitimci. "Hidroliksiz bir makine sanayii düşünülemez" diyen Önder Özer, ülkemizdeki hidrolik eğitimiyle ilgili şu bilgileri verdi; "Türkiye'de sayılı birkaç üniversitede hidrolikle ilgili lisans ve yüksek lisans eğitimi veriliyor. Ancak ara kademe personele yönelik eğitim sadece Haydarpaşa Lisesi'nde var. Bu eksikliği gidermek için firmalar kendi bünyelerinde hizmet içi eğitimler veriyorlar. Bu noktadan hareket edersek, bu program, hidrolikle ilgili örgün eğitim anlamında ilklerden birisi denilebilir. Bizim verdiğimiz eğitimin bir özelliği de eğitim ekipmanı olarak en son teknolojinin kullanılmasıdır. "

coşkusu görülmeye değer manzaraların yaşanmasına yolaçtı.

Deneyimli Makineciler Nezaretinde

Programın bizzat Hasan Büyükdede nezaretinde başlaması ayrıca önem arzediyor. Çünkü Hasan Büyükdede, 1972'de İstanbul Teknik Üniversitesi Makine ve Uçak Fakültesi'nden mezun olduktan sonra makine endüstrisine giren deneyimle ve donanımlı bir makineci. 1977'ye kadar Alman ortaklığındaki İnbat Makine'de Almanlarla birlikte çalışan Büyükdede, 1977'de Hiromode (Hidrolik Makine Sanayii) adıyla kendi şirketini kurdu. Geçen süre zarfında binlerce hidrolik makine ve hidrolik tesisler üreterek ülkemizdeki binlerce fabrikaya komple tesisler kurdu. Bugün ise Hidromode'yi, hidrolik preslerde ülkemizdeki en büyük presleri üreten konuma getirmeyi başarmış durumda. Hasan Büyükdede, böyle bir eğitime niçin öncülük yaptığının gerekçesini şöyle açıkladı; "Türkiye'deki makine endüstrisi, Avrupa ile rekabet edebilecek bir yapıya doğru hızla ilerliyor. Buna paralel olarak Türkiye'nin makine ihracatının toplam ihracat içindeki payı da her geçen gün artıyor.

Bununla birlikte geçen yıl Türkiye 17 milyar dolarlık makine ithal ederken, 4 milyar dolarlık da ihracat gerçekleştirdi. Açığın en büyük kaynağı makine sektöründen geldi. Cari açığın en büyük sebebi olan makine sektörüne heves var, ancak nitelikli insan kaynağı olmadığı için bu sektör büyüyemiyor. Bunun önünü açmanın yolu, elimizdeki insan kaynağını bu sektörde çalışabilecek niteliklerle donatmaktır. Bu ihtiyacı gidermek durumundaki meslek liselerimiz hem sayı olarak, hem de verdikleri eğitimin kalitesi bakımından maalesef çok yetersiz durumda. Liselerimizden mezun olan gençlerimiz sokaklarda, kahvelerde. Bu çocuklarımızı kısa süre-

Gazanfer Büyüktuncay
Makine Yüksek Mühendisi

"Makinenin Kanı Hidroliktir"

Gazanfer Büyüktuncay da, Hidrolik Teknisyeni Yetiştirme Programı'nın eğitimcisi. 1950 doğumlu Gazanfer Büyüktuncay, Türkiye'de meslek lisesini bitirdikten sonra Almanya'nın Düsseldorf kentinde eğitimime devam etmiş. Türkiye'ye döndükten sonra da takım tezgahlarında ve tesisat takım tezgahlarında beşer yıl çalıştıktan sonra hidrolik sektörüne geçmiş. Aşağı yukarı 20 sene hidrolik üzerine konusunda çalışan Büyüktuncay, "Kan olmadan insan yaşayamayacağı gibi güç ve kontrol gerektiren makineler de hidroliksiz çalışamaz" diyerek hidroliğin, dolayısıyla verilen eğitimin önemini vurguluyor. Eğitimin Türkiye'deki büyük bir boşluğu dolduracağını belirten Gazanfer Büyüktuncay, şöyle devam etti; "Almanya makine sanayii konusunda dünyanın en rekabetçi ülkelerinden birisi. Bunun da temelinde mesleki eğitime çok önem vermeleri var. Bu nedenle MÜSİAD'ın katkısıyla verilen bu eğitimin, Türkiye'deki makine sanayiinin gelişmesine büyük katkı yapacağını düşünüyorum. Çünkü sektörden gelen birisi olarak biz hidrolik konusunda eğitime sahip eleman bulmakta zorluk çekiyoruz. Bu eksikliği gidermek için kendi bünyemizde meslek çıkışlı öğrencileri eğitmeye çalışıyoruz. Program kapsamında verdiğimiz temel eğitimin sektöre büyük katkı olacağını düşünüyorum. Mezun ettiğimiz öğrenciler, aldıkları bu temeli sektörde çalışarak daha da geliştirebilecekler. Verilen hidrolik eğitimleri, güç ve kontrol istenilen her makinede geçerlidir. Dolayısıyla hidrolik; bugün takım tezgahlarında, tekstilde, demir çelikte ve iş makinelerinde ağırlıkla kullanılan bir faktör. Kısacası güç ve kontrolün söz konusu olduğu makineler için hidrolik bir kan görevindedir."

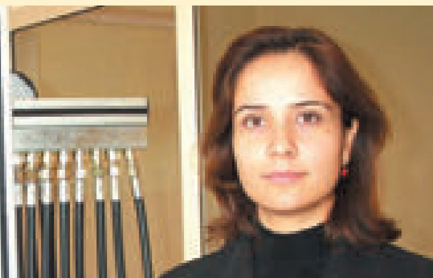
Katılımcılar Memnun: Pratiğini Geliştirdi

Tamer Şener
Tekirdağ Meslek Yüksekokulu Makine Bölümü Mezunu

"Daha önce de meslek lisesinin makine bölümünde 4 sene okudum. Yüksekokulda hidroliğe karşı bir ilgim vardı. Ama orada test ünitemizdeki imkânlar pek fazla olmadığı için uygulamaya dönük tecrübe sahibi olamamıştım. Hidroliğin önemini biliyordum, fakat pratiğim yoktu. Bu nedenle hidrolikle ilgili bu eğitimi duyunca hiç tereddütsüz katılmaya karar verdim."

Bayanlara da İş Var

Ahu Doğruyol
Anadolu Meslek Lisesi Makine Bölümü Mezunu

"Meslek Lisesi Makine Bölümü mezunuyum, ancak aldığım eğitim çok geneldi. Hidrolik ise çok daha özel bir konu. Tavsiye üzerine bu eğitime katılma kararı aldım. Bu işin proje-tasarım, montaj ve pazarlama-satış gibi aşamaları var. Bir bayan olarak güç gerektiren montaj kısmında çalışamam belki, ancak proje-tasarım ile pazarlama-satış süreçlerinde hizmet üretebilirim. Bu nedenle genelde erkek işi olarak görülen bu sektörde bayanlara göre de iş imkânları olacağını düşünüyorum."

li eğitimlerle nitelik ve beceri sahibi yapıp makine endüstrisinin içine dahil edebilirsek bunun sektörde bir atılıma sebep olacağını düşündük.
Makine imalat ve makine bakım endüstrisinde ihtiyaç duyulacak kalemler belli. Bunlar:
- Hidrolik teknisyenliği,
- Pnömatik teknisyenliği,
- Mekanik teknisyenliği,
- Elektrik-elektronik teknisyenliği,

Yukarıdakilerin hepsini birarada tutan Mekatoronik diye bir robot yüksek teknolojisi var. Mekatoroniğe geçebilmeniz için hidroliği, pnömatiği, mekaniği ve elektrik-elektroniği mutlaka geçmeniz gerekiyor. Bunlar taban kalemler ve bizim buralarda başarılı olmamız lazım. Özellikle hidrolik ve pnömatikte çok fazla ara insan kaynağı açığımız var. Bu konuda yüksek eğitim görmüş çok insanımız var, ancak bunlar atölyeye inmiyorlar, makinelerin başına geçmiyorlar, montajda bulunmuyorlar, bakım yapmıyorlar. Bize; atölyeye inen ve atölyede çalışacak insan kaynağı lazım. Diğer bir ifadeyle bize general değil er lazım. Harp sadece generallerle değil, erlerle birlikte kazanılıyor. Mevcut eğitim sistemimiz durmadan general yetiştiriyor, er eğitimini ihmal ediyor. Ülkemiz, atölyede çalışabilecek dünya normlarında ara insan gücü yetiştirmesi gerekiyor."

Alman Eğitim Kalitesiyle Aynı

"Almanya'yı Almanya yapan nitelikli insan kaynağıdır. Dolayısıyla insan kaynağının niceliği delil, niteliği önemlidir. İnsan kaynağını da ancak eğitimle nitelikli hale getirebiliriz" diyen Hasan Büyükdede, şöyle devam etti; "Bu programla biz, Almanya'da benzer insan kaynağını yetiştirmek için nasıl bir eğitim metodu uygulanıyorsa, hangi laboratuar ortamı oluşturulduysa ve hangi kitaplar kullanılıyorsa hepsini bir arada sunmaya çalıştık. Haftada 5 gün ve günde 8 saat süren yoğun tempodaki eğitimler iki ayda tamamlandı. 20'şer kişilik olmak üzere 5 dönemde tamamlayacağız bu programı. Dolayısıyla 1 yılda 100 kişiyi yoğunlaştırılmış eğitime tabii tutarak eğitmiş olacağız. Program sonrasında buraya kurduğumuz laboratuar bu okulun döner sermayesine dahil edilecek. Şu anda makine endüstrisinden, 'Bu laboratuarla işsiz gençleri eğittiğiniz gibi, ikinci bir vardiya yaparak ne olur bizim personelimizi de bu şekilde eğitin' tarzında talepler geliyor. Çünkü Avcılar, Beylikdüzü, Silivri, Hadımköy, Esenyurt, Büyükçekmece ve Mimar Sinan'ı kapsayan bu bölge, önemli bir endüstri bölgesi. Öte yandan hidrolik konusunda çalışan tesislerin çoğunluğu da bu bölgede. Dolayısıyla bu bölgenin yetişmiş insan kaynağı ihtiyacı var."

Hem Üretim, Hem de Verim Artacak

Hidrolik teknisyeni yetiştirme programının Türkiye'de bir ilk olduğunu vurgulayan Hasan Büyükdede, "Şirketler kendi bünyelerinde veya mümessil firmalar paralı olarak hidrolik eğitimi veriyorlar. Ancak biz özel sektörde ilk defa böyle bir eğitimi, hem de üstüne para vererek sağladık" dedi. Verilen eğitimin Türkiye'de hidrolikle çalışan makine sanayiinin gelişmesi kadar mevcut makine parkının verimli çalıştırılmasına da katkı sağlayacağını belirten Büyükdede, şöyle devam etti; "Dünyanın her tarafından ülkemize birçok hidrolik makinesi getirildi. Ancak bu makinelerin bakımını yapacak ve verimli çalıştıracak insan kaynağı yok. Şu anda o nitelikli ve pahalı makinelerin bakımını sokaktaki oto tamircilerini toplayarak onlara verilen yetersiz eğitimlerle yaptırmaya çalışıyorlar. Biz, eğittiğimiz gençlerin eğitimlerini zamanla daha yükselterek onların nitelikli bakımcı olmalarını sağlayacağız."

MÜSİAD Genel Başkan Yardımcısı Hasan Büyükdede:

'Arz'a Dayalı Eğitimden 'Taleb'e Bağlı Eğitime Geçilmeli

Hidrolik Teknisyeni Yetiştirme Programı (HTYP) ile MÜSİAD, meslekî eğitim konusunda sadece öneriler sunmakla kalmayıp, örnek bir uygulamayı da ülkemize kazandırmış oldu. Bu önemli projenin önderliğini yapan, MÜSİAD Genel Başkan Yardımcısı Hasan Büyükdede, meslekî eğitimle ilgili değerlendirme ve önerilerini dile getirdi.

Arza dayalı eğitimden talebe bağlı eğitime geçilmesi gerektiğini belirten Hasan Büyükdede'nin, değerlendirme ve önerilerini ihtiva eden açıklaması şöyle; "Son yıllarda yakaladığımız istikrar ortamı ve her yıl ortalama yüzde 5 oranındaki büyümenin kalıcı olabilmesi; mevcut yatırımlarımıza yeni ilaveler yapmamızı, bunları da yeni personel ve teçhizat ile donatmamızı gerektirmektedir. Yatırımlarımızdaki makine ve yedek teçhizatı gerek öz sermaye koyarak, gerek teşvik ve fonlardan faydalanarak ve gerekse ortaklar bularak bir şekilde tedarik edebilmekteyiz. Ancak, bu işletmelerde çalışacak vasıflı insan kaynağını bulmada sıkıntı çekmekteyiz.

İşletmelerde çalıştırılabilecek düz işçi ile nezaret ve kontrol eden teknik kadro arasında yer alan ve bir örgün eğitim programı sonucunda mesleki formasyon edinmiş bulunan personel anlamında, "Kalifiye ara eleman" yetiştiren örgün mesleki teknik eğitim kurumları; özellikle son 20 yılda sanki bilerek köreltilmeye, soğutulmaya gayret edilmiş, çocuklarımız ve ailelerin beklentileri maalesef mesleki eğitim dışına yönlendirilmiştir.

Bugün aileler; çocuklarının işletmeler içinde makinelerin başında, montajda, bakımda veya kalite kontrol gibi birimlerde bulunmasını istememekte, bir büroda kirden pastan uzak, bilgisayar başında daha risksiz ve temiz ortamda, muhasebe, finansman, istatistik, planlama, personel, yazılım, ISO9000 gibi norm ve standart uygulaması, pazarlama, gümrük muamelecisi, ithalat ve ihracat yazışmaları departmanı gibi bölümlerde bulunmasını, klimalı konforlu mekanlarda, çaycısının da kendisine hizmet verebildiği rahat ortamlarda bulunmasını tercih etmektedirler. Gençlerin önemli bir kısmı çalışmadan, yorulmadan en hızlı para nasıl kazanılır, konforlu hayata en kısa zamanda nasıl ulaşılır anlayışı içindedirler.

Bunun için de, diğer ülkelerin tam tersine bizde liselere gitmek isteyen çocuklarımız yüzde 65, meslek okullarını isteyen çocuklarımız ise yüzde 35 seviyesindedir. Bu denge son 10 yılda daha da bozulmuştur ve böylece de devam etmektedir. Aileler çocuklarını liseye gönderiyor, oradan üniversiteye göndermeyi ve işletmelerde üst düzey yönetici olmalarını, işletme içinde görev almamalarını istememektedirler. Sonuçta, 'Herkes general olmak istiyor, ancak harbi kazanacak erimiz yok' durumuyla karşı karşıya kalıyoruz.

Biz, önce ailelerimizden başlayarak bu psikolojiden kurtulmamız gerekmektedir. Gençlerimizin yüzde 65'ten fazlasını mesleki eğitim kurumlarından geçirerek onları önce meslek sahibi yapmamız, sonra da bunların içinden sivrilen ve gelişme istidadı olanları daha üst öğretim kurumlarında eğiterek üst yöneticiliğe yönlendirmemiz gerekmektedir. Hükümetlerimiz de; uygulayacağı programlarla gençlere çalışmadan, yorulmadan hayatlarını kazanmanın mümkün olamayacağı anlayışını kazandırması bir zorunluluk haline gelmiştir.

Hidrolik Teknisyenliği sertifkası alanların coşkusuna ortak olan Hasan Büyükdede, gençlere, kendilerini sürekli yenilemeleri tavsiyesinde bulundu

Ülkemizde çalışabilir insan kaynağımızın 25 milyon olduğunu, ancak eğitim ortalama yılının 4 yıl civarında olduğunu biliyoruz. Bu ortalamanın yükseltilmesi gerektiği gibi nitelikli hale getirilmesinin ülkemizin en büyük projesi olması gerektiğini de biliyoruz. Bu nedenle mesleki eğitimi hayat boyu sürecek bir anlayış olarak benimsememiz gerekiyor. Şimdi buna yönelik yapılanları ve yapılması gerekenleri görelim;

I- Mesleki Eğitim Merkezlerinde Eğitim

İlköğretimi bitirmiş, ancak orta öğretime devam edememiş 15-19 yaş arasında 3 milyon gencimiz bulunmaktadır. Bu gençlerin bir meslek sahibi yapılması için 1986 yılında 3308 sayılı çıraklık ve mesleki eğitim kanunu çıkarılmıştır.

a) Mesleki eğitimin amaçları:

- Çırak yaşında olup, sistemi dışında bulunan gençlere temel meslek vermek ve bunları işe yerleştirmek.
- Çıraklık sistemine girecek gençlerin uygun meslek seçimine rehberlik yapmak.
- İş hayatı içinde bulunup, 15-19 yaş grubunda olan gençleri, eğitim süresince sosyal güvenlik şemsiyesi altına almak.
- İş yerlerinde öğrenilemeyen iş ve işlemlere ders araç ve gereçleri ile zenginleştirilmiş laboratuar ve atölyelerde öğretmek.
- İş hayatında çalışma disiplini sağlamak.
- İş yeri açma imkânını belli bir düzene kavuşturmak.
- Ustaların, iş yerlerinde çırak öğrencilere sanatlarını daha iyi öğretmelerini sağlamak amacıyla, "Usta öğreticilik" kurslarıyla gelişmelerini sağlamak.

b) Çırak öğrencilere sağladığı faydalar:

- Çırak öğrenciler, Mesleki Eğitim Merkezine kaydolduklarında sigortalı yapılmakta ve sigorta primleri devlet tarafından ödenmektedir.
- Askerlik işlemleri eğitim sonuna kadar tecil edilmektedir.
- Diğer eğitim kurumlarındaki öğrencilerin yararlandığı bütün haklardan yararlanmaktadırlar. (paso vs.)
- Mesleki yeterlilikleri belgeye bağlanmıştır. Mesleki eğitimini tamamlayanlar KALFALIK BELGESİ, kalfalık eğitimini tamamlayanlar USTALIK BELGESİ, ustalık eğitimini (kursunu) tamamlayanlar USTA-ÖĞRETİCİ BELGESİ almaktadırlar.

c) İşverene sağladığı faydalar:

- İşyerinde çalışan ve Mesleki Eğitim Merkezine kaydolan 15-19 yaş arası kişilerin sigorta primleri devlet tarafından ödenmektedir.
- İşveren, Mesleki Eğitim Merkezine kaydolan kişi için:

• Gelir vergisi ödemiyor
• Damga vergisi ödemiyor
• Vergi iadesi ödemiyor
• Konut edindirme fonu ödemiyor
• Kıdem tazminatı ödemiyor
• Çırak öğrenciye ödenen ücret gider olarak gösteriliyor
• Çırak öğrenci işçi sayısına dahil edilmiyor
• Eğitime bir sözleşme ile başlanmak suretiyle çırakların gelişigüzel işyeri değiştirmeleri önlenmiş ve böylece iş hayatına çalışma disiplini getirilmiştir.

II- Sertifikalı Sistemle Hayat Boyu Eğitim

Milli Eğitim Bakanlığımız AB fonlarından da istifade ile MEGEP Projesi başlatmıştır.

HTYP Sertifika Törenine katılan Kıraç Belediye Başkanı Hamit Öncü, işsiz gençlerin önünü açan MÜSİAD girişiminin örnek bir proje olduğunu belirtti. Başkan Öncü'nün "Balık vermek yerine balık tutmayı öğretmek" olarak tanımladığı eğitim programı kapsamında, 80 işsiz gence daha eğitim verilecek.

Bu proje ile Mesleki Teknik Eğitim konusunda eğitim-sanayi iş birliğinin başlatılması amaçlanmıştır. Bu sistemle ARZA DAYALI EĞİTİM yerine TALEBE DAYALI EĞİTİM sistemine geçilmektedir.

Bilgi toplumunda her şey çok hızlı değişiyor. Bir çok meslek kayboluyor ve her gün yeni iş kolları ve meslekler teşekkül ediyor ve meslek tanımları hızla değişiyor. Ayrıca ülkemizde her yıl 1.250.000 öğrenci eğitime dahil oluyor. Bu sistemle HAYAT BOYU EĞİTİM sistemine geçilmektedir. İş değiştirmeden meslek değiştirmenin önü açılmaktadır. Mevcut mesleki eğitim sistemimizde;

- İş piyasası ihtiyacını karşılamakta zafiyet vardır.
- Çok dar tabanlı eğitim vardır. (tesviye , ağaç işleri , metal işleri vb.)
- Mesleki rehberlik zayıftır.
- Her iş gücü için "ortak beceri" eğitimi yoktur.
- Öğrenci değil, öğretmen daha aktif haldedir.
- Meslek standartları belirlenmemiştir.
- Yerel iş gücü ihtiyacı dikkate alan esneklikte değildir.
- Alanlar arasında geçiş azdır.

MEGEP sistemi uygulamasıyla;

- Tüm sivil toplum kurumları mesleki eğitime katılması sağlanacak.
- Yüksek kaliteye ulaşmış öğrenim yapılacak.
- Eğitim sistemi bilgi ekonomisine uygun hale getirilecek.
- Temel eğitim zaman içinde 12 yıllığa çıkarılacak.

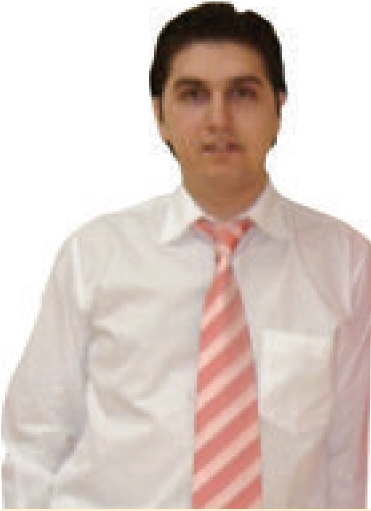
Yapılacak uygulama yöntemi:

- Öncelikle iş piyasasının ihtiyaç analizi yapılacaktır. İş piyasamızın gerçekten ihtiyaç duyduğu nitelikli insan sayısı ve niteliği ne olmalı belirlenecektir, gerekmeyen eleman yetiştirilmeyecektir.
- Meslek Standartları Kurumu (MSK) kanalıyla 250 adet ve üzerinde MESLEK STANDARTI belirlenecektir.
- 38 adet eğitim standardı belirlenecektir.
- Eğitim MODÜLER hale getirilecektir. Bu sistemle tüm orta eğitimin 9. sınıflara ortak eğitim alacak 10 , 11 , 12. sınıflarda öğrencinin yapısına uygun mesleki eğitime devam ettirilecektir. Gereğinden fazla lise eğitimi verilmeyecektir. 9. sınıflarda ortak öğretmen ve öğrenci kılavuzları hazırlanacak, meslekler tanıtılacak, öğrenci meslek erbabı ile tanıştırılacaktır. Kaliteli insan gücüne yönlendirilecek ve rehberlik gezileri düzenlenecektir.
- ULUSAL YETERLİLİK SİSTEMİ (UYS) oluşturularak tüm sivil toplum kuruluşları eğitim sisteminin bir parçası haline getirilecektir.
- Hayat Boyu Öğrenme (HBÖ) politikası etkin hale getirilecektir. 8 adet mesleki seviye standardı belirlenerek her seviyede meslek sahibindeki gelişim, imtihanlarla ve gözlemlerle değerlendirilerek SERTİFİKALANDIRILACAKTIR.

UROFAS sertifikası, Yüksek Öğrenim mezunları için uluslar arası geçerli pasaport haline getirilecektir. Alınacak sertifikalar uluslar arası geçerliliği olan "MOBİLİTE" yeterliliği olan, mukayese edilebilir sertifikalar olmalıdır. Her meslek standardı için 8 seviye tespit edilmiştir. İlk 4 seviye orta öğretim, 5-6 seviye üniversite mezunları için, 7-8 ise lisans ve lisans üstü eğitim mezunları için belirlenmiştir. Sertifika tespitine sivil toplum kuruluşları ile yapılan ortak çalışmayla karar verilmektedir. Her meslek sahibi, okul mezuniyeti ile bir seviyeden hayata atılır. Ancak hayat boyu yeni kurslar, yeni eğitimler almalı ki yeni bir seviye sertifikasına sahip olsun ve daha yüksek gelir düzeyine ancak seviyesinin niteliklerini artırarak ulaşabilsin ya da mevcut mesleği artık geçerliliğini yitirmişse çalıştığı iş yerinden çıkarılarak değil, aynı iş yerinde başka bir mesleğin eğitimini ve sertifikasını alarak meslek değiştirmeli, işini de kaybetmemelidir. Bu da hayat boyu eğitimi gerektirir. Bu sistem için yeni ve iyi mesleki eğitim gereçleri ile donatılmış kaliteli eğitim elemanlarının bulunduğu yüzlerce eğitim kurumu gerektirecektir. Mevcut meslek okullarımızı, liselerimizi ve üniversite seçme sınavlarına kurs vermekten öteye gitmeyen dershanelerimizi hızla dönüştürmeliyiz. Artık herkesin mutlaka üniversiteye gitmesi yerine üniversite öncesinde çeşitli meslek seviye sertifikaları ile donatılmış, yeterli kalitede meslek sahibi ve yeterli geliri kazanarak hayatını idame ettirebilen uluslararası mobiliteye, yani bütün ülkelerde geçerli sertifikalı insan kaynağına sahip olmalıyız.

Sonuç

Ülkemizde bir bütün olarak mesleki teknik eğitimin gelişmesi, fonksiyonlarını yerine getirebilmesi, böylece toplumumuza hizmet edebilmesi, dolayısıyla bir cazibe haline gelebilmesi için; kısa, orta ve uzun vadeli yoğun ve çok yönlü bir çalışma yapılması gerekir. Milli Eğitim Bakanlığı, kamu bürokrasisi, meslek odaları, özel sektör kuruluşları, Y.Ö.K. ve üniversiteler düzeyinde yapılacak olan bu çalışmaların ciddi, kararlı ve tutarlı bir takipçisi ve denetleyicisi olmalıdır.

Özgür Demir
Edutime Genel Müdürü

Bilişim Çıraklarına da Eğitim

KOBİ'lerdeki işgücü niteliğinin yükseltilmesini amaçlayan ve 6 ay sürmesi planlanan Bilişim Çırakları Eğitim Projesi kapsamında 1020 dar gelirli aileye mensup lise mezunları eğitiliyor. Bilişim yanında muhasebe ve dış ticaretle ilgili olmak üzere toplam 640 saati bulan eğitimlere katılanlara cep harçlığı da veriliyor.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından, daha öce duyurusu yapılarak ihaleye çıkarılan Bilişim Çırakları Eğitim Projesi kapsamında, "Toplam 1020 kişiye eğitim verilmesi" ihalesi sonuçlandı. İhaleyi "Edutime Bilgi Teknolojileri Akademisi" ile "KocBryce Teknoloji Eğitim Hizmetleri A.Ş." den oluşan iş ortaklığı kazandı. Proje kapsamında Türkiye'de, İstanbul, İzmir, Adana, Ankara, Konya, Mersin, Sakarya, Kocaeli, G.Antep, Trabzon, Kayseri, Manisa, Denizli ve Bursa illerinin tamamını kapsayan toplam 14 bölgede eğitimler eş zamanlı olarak 09 Kasım 2005 tarihinde başladı. Eğitimlere katılacak öğrenciler, 14 ilde yapılan Seviye Belirleme Sınavı ile tespit edildi. Konuyla ilgili detayları Edutime Genel Müdürü Özgür Demir'e sorduk;

Eğitimin kapsamında neler var?

KOBİ'lerdeki işgücü niteliğinin yükseltilmesini amaçlayan proje, 6 Ay sürecek. Proje kapsamında eğitime katılan öğrenciler; 200 Saat Teknik İngilizce, 120 Saat Temel Bilişim, 60 Saat Sistem, 120 Saat Muhasebe, 100 Saat Dış Ticaret ve 40 Saat TNN Portalı olmak üzere toplam 640 Saatlik eğitim alacaklar. Proje ile Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı teşvik fonundan yardım alan veya yardım alma durumunda bulunan dar gelirli ailelerin lise mezunu çocuklarının bilgi teknolojileri konusunda eğitilerek KOSGEB ve TİM 'in desteği ile ihracat yapan KOBİ'lerde istihdam edilmeleri hedefleniyor. T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü tarafından ihalenin finansının karşılanmasının yanı sıra, öğrencilere eğitim gördükleri süre içinde günlük belirli ihtiyaçlarını karşılayacakları oranda cep harçlığı da veriliyor.

Edutime olarakne tür eğitimler veriyorsunuz?

Hindistan merkezli uluslararası APTECH Worldwide (www.aptech-turkiye.com) şirketinin Marmara Bölgesi'ndeki ana iş ortağı olan Edutime Bilgi Teknolojileri Akademisi (www.edutime.com.tr), APTECH'in tüm dünyada sürdürdüğü ACCP (Aptech Certified Computer Professional) adlı sertifika programı eğitimini İstanbul'da 4 şubede (Bakırköy, Mecidiyeköy, Kadıköy, Şirinevler) başarı ile vermektedir. APTECH, BT eğitimi alanında sadece Hindistan'da değil , Amerika'dan Rusya ve Çin'e kadar 53 ülkede 3.200'ü aşkın eğitim merkezi ile dünyada lider konumunda. APTECH ile birlikte sunmakta olduğumuz sertifika programları dünyada olduğu gibi Türkiye'nin de ihtiyaç duyduğu nitelikte BT elemanı yetiştirmek üzere düzenlenmiş; kapsam ve içerik olarak Türkiye'deki en güncel ve en geniş BT eğitimi programları olduğunu özellikle belirtmek isteriz. Eğitimler sonunda başarılı olanlar, Aptech sertifikalarını ücretsiz aldıkları gibi, edutime da online sınavlara girerek diğer ürün sağlayıcıların sertifikalarına da sahip olabilmekteler. Programa katılan her öğrenci, Edutime tarafından verilen kişisel şifre ile Dünya çapında yarım milyondan fazla Aptech öğrenci ve eğitmenini buluşturan uluslararası bilgi platformuna katılabilme olanağı sağlanmaktadır. www.onlinevarsity.com adlı portal, digital çağın üniversitesidir ve küresel bir eğitim ortamının yaratılmasına adanmıştır. Günümüzde eğitimciler, bilgi ve becerilerini geleneksel derslik eğitimlerinin dışına, sınırlar ötesindeki öğrencilere taşımaktadırlar. Kayıt esnasında ücretsiz olarak verilen LG marka notebooklar ile öğrenciler, hem işte, hem de evde ders tekrarı yapmakta ve online eğitimden faydalanmaktadırlar. Ders kitapları Aptech ve Edutime tarafından eğitimde verimi arttıracak şekilde tasarlanıyor en son teknolojiye göre yazılıyor. Edutime Bilgi Teknolojileri Akademisi'nde eğitim kadrosu Aptech sertifikalı, konusunda hizmet içi eğitim programlarını tamamlamış uzman ve deneyimli öğretmenlerden oluşuyor. Her şubede Hindistan'dan gelmiş yabancı bir teknik eğitmen de bulunmaktadır. Eğitimin son aşamasında ise deneyimli uzmanlar tarafından BT sektörü ile ilgili çeşitli seminerler veriliyor. Öğrencilere mezun olduktan sonra Edutime Kariyer Planlama Merkezi, staj ve işe yerleştirme konusunda destek veriyor.

Bununla birlikte bireysel kariyer ve sertifikasyon eğitimlerinin yanı sıra, özel sektör ve kamu kuruluşlarının faaliyet konuları ve belirlenen kurumsal hedeflerine yönelik olarak, özel eğitim içerikleri hazırlanmakta ve/veya projelendirilerek kurumlara özel kurumsal eğitim çözümleri sunulmaktadır.

Doç. Dr. Ali Arslan
İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü

Darülfünun'dan Üniversite'ye; Yaşanan Kısırdöngüler ve Öneriler

YÖK'ün kurulduğu günden itibaren tenkit edilmesine karşın, bugün bir koordinasyon müessesesi olarak var olması gerektiği yönünde genel bir kanaat oluşmuştur. Ancak YÖK'le beraber son verilen özerk üniversiteye duyulan ihtiyaç günden güne daha da belirginleşmiş ve bu statünün oluşturulması zaruret halini almıştır.

Osmanlı Devleti'nin son döneminde, kendi eğitim ve yüksek öğretim kurumlarını geliştirme yerine iktisadî, askerî ve siyasî olarak üstünlük sağlamış olanlardan faydalanma yolu tutulmuş ve Türkiye'de Avrupa modelinde yükseköğretim kurumları ilk önce mesleki eğitim alanında açılmıştı. Tanzimat döneminde "üniversite" tesis edilerek yükseköğretimde Avrupaî dönem başlamıştı. 1863, 1873 ve 1874 yıllarında yapılan üç başarısız denemeden sonra 1900 senesinde daimi bir müessese olarak faaliyet göstermeye başlayan "üniversite" 1933'e kadar Darülfünun olarak adlandırılmıştır.

Tanzimat döneminde Fransız üniversite modeline göre 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile kurulması kararlaştırılan Darülfünun-ı Osmanî, 1870'de açılmış, ancak bu nizamnameye göre faaliyet gösteremeden kısa bir süre içerisinde kapatılmıştır. Bu nizamnamede ilmî ve idarî özerklikten bahsedilmemekle birlikte, öğretim üyeleri vasıtasıyla Darülfünun'a kendi kendini yönetme imkânı verilmişti. Üniversitelerin en etkin birimi olan fakültelere, o dönem için şubelere, kendi yöneticilerini seçme imkânı verilmekte ve süreçte Maarif Nazırının tasdikine bile lüzum görülmemektedir. Edebiyat, Fen ve Hukuk fakültelerinden seçilmiş birer müdür ile Maarif Vekâleti'nden atanmış nazırdan oluşan Darülfünun Meclisi, müessesenin en etkili organıdır. 1869 Nizamnamesi'yle Darülfünun'da oldukça özerk bir yapı kurulmak istenmiş, yönetim modeli olarak doğrudan ifade edilmese de ilmi ve idari özerklik prensibi kabul edilmiştir.

1900'de, II. Abdülhamid döneminde tesis edilen Darülfünun-ı Şâhâne'deki yönetim modeli, o dönemin yönetim anlayışına paralel biçimde herşeyi kontrol altında tutma politikasına uygun olarak kurulmuştur. Darülfünun, Maarif Nezareti'ne sıkı biçimde bağlanmış ve atanan müdür ve yardımcıları vasıtasıyla merkezden yönetilmiştir. II. Abdülhamid, 1869 Nizamnamesi'ndeki Darülfünun'un serbest yönetimi ile ilgili maddelerini kaldırarak Türkiye üniversitelerinde uygulanan ilk merkeziyetçi yönetim tarzını getirmiştir. Buna karşılık, Edebiyat, Fen, İlahiyat fakültelerinden oluşan bu Darülfünun kesintisiz devam eden ilk üniversite olmuştur.

II. Meşrutiyet'le beraber Hukuk ve Tıp fakülteleri Darülfününa dahil edilmiş, Darülfünun'da merkeziyetçi anlayıştan özerk yönetim anlayışına bir geçiş yaşanmıştır. Bu süreçte Darülfünun'u ilgilendiren bütün kanunlar, bir bütün olarak ele alınmadan parça parça düzeltilmeye çalışılmış ve üniversite yönetim anlayışı tekâmül ederek 1919'da tam bir düzene kavuşmuştur. 1911 Fakülte Meclisleri kurulmuş ve yavaş yavaş yerinden yönetime geçilmeye başlanmıştır. II. Meşrutiyet'le beraber öğrenciler de özerk üniversite anlayışının bir parçası olarak ilk defa serbestçe dernek kurma veya derneklere katılma hakkı kazanmışlardır. Türkiye'de üniversite yönetimi ve diğer hususlar hakkında bir bütün olarak yapılan ve uygulamaya konulan düzenleme 1919 yılında gerçekleşmiştir. Bu sistem 1933-1946 arası hariç tutulursa 1981 yılına kadar üniversite özerk yönetiminin temel ilkelerini oluşturmuştur.

Hindistan örneğinde olduğu gibi, 1990'lardan sonra bilgisayar alanında verdiği eğitim sayesinde bugün 10 milyar dolarlık döviz geliri elde eden masabaşı sektörüne berzer şekilde; DPT ile beraber, YÖK'ün de ufuk açıcı planlamalar yapması ve üniversitelerde verimli olacak elemanların yetişmesini temin etmesi şarttır.

İlk İlmi Özerklik

1919'da ilmî özerklik ilk defa kanun ile verilmiş ve resmen ifade edilmemesine rağmen özerk bir idarî yapı kurulmuştur. Darülfünun'daki en yetkili yönetici olan Emin(rektör)'in bütün öğretim üyeleri tarafından, fakülte reislerinin ise fakülte öğretim üyeleri tarafından seçilmesi ve Maarif Nezareti'nce tasdik edilmesi esası getirilmiştir. Darülfünun'da en yetkili organ olan Darülfünun Divanı(senato); Emin ve fakülte reisleri yanında her fakülte meclisi tarafından seçilen ikişer üyeden meydana gelmektedir. Divan'da idareci olmayan seçilmiş üyelerin sayısı devamlı olarak çoğunlukta olmuştur. Müderris ve muallimlerden oluşan, Meclis-i Müderrisîn denilen fakülte meclisleri de fakültelerin en yetkili organı konumuna gelmiştir. Fiili olarak kurulan özerk idari yapı, 1922'de bir kararname ile tüzelkişilik verilerek kanunî olarak da tanınmıştır. Böylece, Tanzimat döneminde düşünülen ancak uygulanamayan serbest üniversite, II. Meşrutiyet döneminde tekâmül ederek 1922'de özerk bir yapıya kavuşmuştur.

1924 yılında üniversite işlerini ele alan Cumhuriyet yönetimi, Darülfunun'un ilmî ve idarî özerkliğini kanunlaştırdığı gibi, bu doğrultuda bir talimatname hazırlayarak 1933'e kadar, 1919 düzenlemesi ile aynı prensipleri içeren, özerk bir yönetim sistemi kurmuştur. Darülfun'un bu özerk yapısı diğer yüksek öğretim kurumlarını da etkilemiş ve 1928'de Yüksek Mühendis Mektebi'ne özerklik verildiği gibi, 1933'de Ankara'da kurulan Yüksek Ziraat Enstitüsü de özerk bir üniversite niteliğinde Darülfunun yönetimi esas alınarak kurulmuştur.

Darülfunun'dan ümit edilen verimin alınamaması üzerine, özellikle 1929 yılından itibaren Darülfunun'da ıslahat çalışmaları başlamış ve Darülfunun tarafından bu hususta bir proje hazırlanmıştı. Bunu yeterli görmeyen hükümet, İsviçre'den Albert Malche'ı getirerek bir rapor hazırlatmış ve büyük ölçüde bu raporun doğrultusunda, Darülfünun'dan Üniversite'ye geçilmişti. Üniversite'ye geçişle birlikte ilmî ve idarî özerkliğe son verilerek merkezi bir yönetim sistemi kurulmuş, rektör ve dekanlar Maarif Nezareti'nce tayin edilmeye başlanmış ve özerk yapının bir uzvu olan Divan kaldırılmıştır. Ancak fakülte bazında akademik konularda faaliyet göstermek üzere, Darülfünun'da olduğu gibi, fakülte meclisi uygulamasına devam edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin serbestçe dernek kurmalarına da son verilmiştir. Darülfünun'undan Üniversiteye geçişin en önemli nedeni Darülfünunun merkeziyetçi anlayış yerine liberal fikirleri savunmasıdır.

1934'de üniversitede kurulan merkezden yönetim anlayışı diğer müesseseleri de etkilemiştir. Özerk yönetim sisteminin uygulandığı Yüksek Mühendis Mektebi ile Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde bu yapıya son verilerek merkezden yönetime geçilmiştir.

Üniversitede merkezi yönetime geçiş, üniversite öğretim üyelerince kabul görmemiş ve 1938'de bizzat üniversite yönetimi özerklik konusunu gündeme getirmeye başlamıştır. Ancak Maarif Vekili Hasan-Âli Yücel'in 1944'e kadar özerkliğe karşı olması dolayısıyla bu konuda ciddi bir çalışma ortaya çıkmamıştır. Fakat daha sonra çok partili sürecin başladığı 1945 yılında, özerklik konusunda somut adımlar atılmış ve 1946'da özellikle Prof. Sıddık Sami Onar'ın gayretleriyle yeniden özerk üniversite yönetimini kuran bir Üniversiteler Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu arada Ankara Üniversitesi ve İTÜ kurulmuştu.

1946 düzenlemesi esas itibariyle 1919-1933 arasındaki Darülfünun yönetim tarzına çok benzemektedir. Bu düzenleme ile, birden çok üniversitenin bulunması dolayısıyla koordinasyon amacıyla yeni bir müessese olan Üniversitelerarası Kurul oluşturulmuştur. Darülfünun döneminde olduğu gibi Milli Eğitim Bakanı'na bağlı olan üniversitelerde üst kurul olan ve üniversite rektörleri ile dekanlarından ve senatoların seçeceği birer temsilciden oluşan Üniversitelerarası Kurul'un başkanı da Milli Eğitim Bakanı'dır. Bu kanunla üniversiteler özerklik kazanmış, öğretim üyeleri serbest çalışma ortamı bulmuş ve öğrenciler de özgürce dernekler kurmaya başlamışlardır. Bunu takiben diğer yüksek öğretim kurumlarının da özerkleştirilmesine yönelinmiştir.

1946 düzenlemesiyle üniversitelere verilen özerkliğe rağmen, CHP hükümetleri bunu dikkate almadan eski dönem uygulamalarına devam etmesi, daha 1946 Üniversiteler Kanunu'nun uygulamaya konması sırasında tartışmalar meydana getirmişti. Özellikle 1948 yılında bazı sol temayüllü hocaların kadrolarının üniversite bütçesi görüşmeleri sırasında, Milli Eğitim Bakanı Şemseddin Sirer'in gayretleriyle TBMM'de iptal edilmesiyle zirveye çıkan üniversitenin özerkliğine müdahale edildiği tartışmaları, uzun süre devam etmiştir.

Üniversitelerin Anadolu'ya Yayılması

Üniversitelerin özerklik hususuna kuruluş beyannamesinde yer veren ve Erzurum, Trabzon, Ege gibi üniversitelerini kurarak yüksek öğretimin Anadolu'ya yayılmasına katkı sağlayan Demokrat Parti'nin üniversitelerle ilişkileri, DP iktidarının başlarında iyi iken, bazı hocaların hükümet icraatlarını tenkit etmesi üzerine, 1953'de çıkarılan ve öğretim üyelerinin siyasî beyanda bulunması veya faaliyet göstermesi halinde üniversiteden uzaklaştırılmasını öngören kanunî düzenleme ile bozulmuştu. Bazı öğretim üyelerinin bakanlık emrine alınması ile tırmanan gerginlik, 1956-1960 arasında üniversitelerin neredeyse topyekün DP iktidarına muhalefet etmeye başlamasıyla zirveye çıkmıştı. DP'liler, üniversiteleri özerklik adı altında muhalefet yapmak ve CHP'nin yanında yer almakla suçlamışlardı. 28 Nisan 1960 olayları DP iktidarı ile üniversiteler arasındaki ilişkileri tamamen koparmıştı. DP'nin bu tavrı karşısında üniversiteler, 27 Mayıs hareketinde etkin rol oynayarak 27 Mayısçıların yanında yer almışlardır.

27 Mayıs'ta oluşan Milli Birlik Komitesi (MBK) ile üniversitelerin başlangıçtaki iyi diyaloğu, üniversitelerde en geniş muhtariyeti verilmesi ile neticelenmiştir. Üniversiteler Milli Eğitim Bakanlığ'na bağımlılıktan kurtarılmış ve sadece üniversite temsilcilerinden oluşan Üniversitelerarası Kurul'a bağımlı hale getirilmiştir. Üniversitelerdeki her türlü denetim senatolarla Üniversitelerarası Kurul'a verilmiştir. Ancak, üniversite muhtariyeti bu kadar geniş bir şekilde ta'mim edilirken, bu kanunla aynı günde çıkarılan 114 sayılı Tasfiye Kanunu ile 27 Mayıs hareketinde etkin rol alanlar da dahil 147 öğretim üyesinin üniversitelerden uzaklaştırılması bir çelişki meydana getirmiş ve özerkliğin ihlal edildiği tartışmalarına yol açmıştır. Üniversitelerin büyük tepki göstermesi üzerine MBK, kararın tekrar gözden geçirileceğini söylemiş ancak somut adımlar atılmadığından bu konu uzun süre gündemde kalmıştır. 27 Mayıs hareketi sırasında öğrencilerin hareketlerini destekleyen MBK'nın, daha sonra öğrenci teşkilatlarını kontrol altına almak istemesi de tepki ile karşılanmıştır.

Özellikle 1968'de kendi istedikleri düzeni kurmak ve toplumu da bu yönde değiştirmek isteyen dünya öğrenci hareketleri, etkisini Türkiye'de de göstermiştir. Ancak, sonraları öğrenci hareketleri dünyada yavaşlarken, Türkiye'de sağ-sol kamplaşmasının başlaması, öğrenci olaylarına yeni bir boyut getirmiş ve üniversitelerin öğrenciler tarafından işgali dönemi başlamıştır. Diğer taraftan ülkedeki gidişattan memnun olmayan ordu, 12 Mart Muhtırası'nı vererek yeni bir dönemi başlatmıştı. Öğrenci olaylarının faturası özerkliğe çıkarılarak 1973'de yeni bir düzenleme yapılmıştır. Yeni kanunla, üniversiteleri denetlemek ve gözetlemek üzere Yüksek Öğretim Kurulu ile Üniversite Denetleme Kurulu oluşturulmuş ve gerektiğinde hükümetlerin üniversite yönetimine el koyması kararlaştırılmıştı. Ancak, buna rağmen üniversitelerdeki iç işleyiş bakımından özerkliğe pek dokunulmamıştı. Özerkliğin sınırlandırılması, üniversite ve CHP tarafından iyi karşılanmamış ve kanunun bazı maddeleri Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilerek yeni kurulan yapı işlemez hale getirilmiştir.

Özellikle 1977'den itibaren başlayan öğrenci ve terör olayları neticesinde 12 Eylül 1980'de yönetime el koyan Milli Güvenlik Konseyi döneminde, yeni bir Yüksek Öğretim Kanunu hazırlanarak merkezden yönetim esasına göre bütün yüksek öğretim kurumları bir çatı altında toplanmıştır. O ana kadar üniversiteler dışında kalan akademiler ve yüksek okulların büyük çoğunluğu üniversiteler içine alınarak, yeni kurulan Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK)'na bağlanmıştır.

YÖK'le Üniversite Özerliğine Son Verildi

26 kişiden oluşan YÖK'ün sadece 8 üyesi üniversiteler tarafından tesbit edilmesine imkân tanınmış, üniversitedeki seçim esası yerinden yönetim ve denetim ilkesine dayanan sisteme son verilmiş, üniversiteler YÖK tarafından tesbit edilen rektörler aracılığıyla merkezden yö-

netilen bir müessese haline getirilmiştir. Bu kanunla fakültelerdeki karar organları olan meclisler kaldırılmış, senato bir istişari organ haline getirilmiştir. 1981 Yüksek Öğretim Kanunu ile özerkliğe son verilmiş, üniversitelerde merkezden yönetim ve denetim ilkesi tesis edilmiştir.

1983'te ANAP iktidara geldiğinde YÖK'e karşı bir tavır tezahür etmemiş ve eksiklikler varsa zamanla düzeltileceği belirtilmişti. Ancak kısa bir süre sonra 1984'te, ANAP'tan YÖK'e ve merkeziyetçi yapısına karşı bir tutum ortaya konmaya başlanmıştı. Adı YÖK'le beraber anılan ve YÖK'ün üniversiteleri birer "kusursuzluk merkezleri" yaptığını savunan o dönemin YÖK Başkanı İhsan Doğramacı da, ilk defa 1986'da YÖK yasasının değiştirilecek yanları olduğunu belirterek yeni arayışların hızlanmasını sağlamıştı. 1989 yılında ANAP iktidarı, özgün statülü mütevelli heyetleri ile yönetilen üniversiteler oluşturarak, merkeziyetçi yapıdan uzaklaşma yönündeki çalışmalarda bir netice alamamış ve özellikle öğretimin paralı sisteme dönüştürüldüğü noktasından şiddetle tenkide uğramıştı.
YÖK'ü kaldırmayı, üniversiteleri özerk hale getirmeyi programına koyan ve büyük umutlar bağlanan Demirel başkanlığındaki DYP-SHP koalisyon hükümeti, bu vaadini gerçekleştirememiş ve sadece rektörlerin tesbitinde seçim yapılmasını yürürlüğe koyabilmişti. Yerinden yönetim ilkesi gereği özerk bir yapı beklenirken, sadece altı adayın tesbiti için yapılan seçim usulü ile çok az miktarda oy alanların rektör olma yolunu açmıştı. Seçilen ancak yerinden denetlenmeyen rektörler dönemi başlamıştı. Zaten üniversitelerin özerk birer kurum haline dönüştürmeden seçilmiş rektörlerin denetlenmesi de pek mümkün değildir.

Üniversitelere verilen kaynakları değerlendirmesi ve yeni kaynaklar oluşturması için, bizzat YÖK Başkanı Kemal Gürüz tarafından ortaya konulan yeni tasarı, Mesut Yılmaz başkanlığındaki ANAP-DYP koalisyonu tarafından desteklenmediği için kanunlaşamamıştı.

Daha kuruluş aşamasındayken RP-DYP koalisyon hükümetine tavır alan YÖK'e, bu koalisyon hükümeti de karşı tavır koyarak, YÖK'ün yöneticilerini değiştirmeye yönelik çalışmalar başlatmıştı. Ancak, Refahyol'un hazırladığı ve esasen 1919, 1924 ve 1946'da kurulan özerklik anlayışını esas alan yasa teklifi hükümete karşı oluşan tepkiler dolayısıyla kanunlaşamamıştır.

1998-2002 yılları arasında Türkiye'yi idare eden Mesut Yılmaz'ın Anasol-D ve Ecevit'in Anasol-M Hükümetleri dönemlerinde üniversitelerde reform için bir çalışma görülmemiştir.

2002 sonundan beri Türkiye'de iktidarda olan AKP tarafından hazırlanan iki kanun teklifi hazırlanmış, ancak TBMM'de kanunlaştırılmamıştır. 2004 yılında esas itibariyle Yüksek Öğretim Kurulu'nun mevcut yönetimini değiştirmeye yönelik yasa düzenlemesi TBMM'den geçmesine rağmen Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmadığı için yürürlüğe girmemiştir. Ancak YÖK ve üniversiteler konusunun kapanmadığı bizzat Başbakan Recep Tayyib Erdoğan tarafından açıklanmıştır. Yeni üniversitelerin kurulması çalışmalarının yapılması ve AB ile başlayan müzakere sürecinin önemli maddelerinden birinin YÖK olması dolayısıyla bu konularda yeni gelişmelerin yaşanacağı dönemin başlayacağını göstermektedir.

Çözüm İçin Öneriler

YÖK'ün kurulduğu günden itibaren tenkit edilmesine karşın, bugün bir koordinasyon müessesesi olarak var olması gerektiği yönünde genel bir kanaat oluşmuştur. Ancak YÖK'le beraber son verilen özerk üniversiteye duyulan ihtiyaç günden güne daha da belirginleşmiş ve bu statünün oluşturulması zaruret halini almıştır. Bu çercevede yapılacak düzenleme için dikkat edilmesi gereken önemli hususlar şunlardır:

1- Her şeyden önce artık üniversitelerin iktidar ve muhalefetçe politik vasıta olarak kullanma düşüncesinden vazgeçmeleri gerekmektedir.

2- Üniversite mensuplarının eğitim, kültür ve ufuk açısından ülke ve dünyadaki problemler ve olaylar hakkında duyarlı olmaları ve hatta bazen mevcut kabullere aykırı düşmeleri normal karşılanmalı, bu fikirlerden ülkemiz ve insanlık için faydalanma yoluna gidilmelidir. Bu değişik fikirlerden en fazla faydalanması gereken siyasiler olmalıdır. Üniversiteler de belli bir siyasi görüş veya ideolojik yaklaşım sergilemeden mevcudiyetlerinin ruhuna uygun olarak ilmî bir duruş sergilemelidirler.

3- Birden çok üniversitenin bulunduğu bir ülkede üniversiteler arasında ahenk, uyum ve denklikleri sağlayacak bir üst kurum olması kaçınılmazdır. Zaten Türkiye'de Üniversitelerarası Kurul diye bir müessesenin ortaya çıkması da üniversite sayısının üçe çıkması dolayısıyla ol-

muştu. Adı ne olursa olsun, bu üst kurumun niteliği bütün üniversitelerin üzerinde hiyerarşik bir kademe olarak yapılandırılmamalıdır. Yoksa ilmî özerkliği siyasî etkilerden kurtarmak adına, üniversiteleri yeni bir hegemonya altına sokmakla karşı karşıya kalınabilir. Bu üst kurumun adı YÖK de olabilir "Üniversitelerarası Denklik Kurumu" , "Üniversiteler Birliği", "Üniversitelerarası Koordinasyon Kurulu" gibi adlarla da adlandırılabilir.

4- Bugün Türkiye'deki üniversiteler arasında eğitim-öğretim, maddi imkânlar, öğretim üyesi, (aynı diplomayı alanlar arasındaki) program farlılıkları çok ciddi boyutlardadır.

5- Kurulan veya kurulacak olan üniversitelere yeterli sayıda akademik unvan sahibi öğretim üyesi bulunmadan öğrenci alınmamalı, alınmış ise öğretim üyesi ihtiyacı bir an önce karşılanmalıdır. Eğitim Enstitüsü geleneğine göre lise öğretmenlerinin akademik görevli olarak atanarak yeni kurulan üniversiteler bir nevi Yüksek Lise halinde bulunmaktadırlar.

6-Açılacak fakülte veya bölümler, Türkiye'de ve dünyada duyulan ihtiyaca göre açılmalı, açılmış olanlar da yeniden tanzim edilmelidir. Hindistan örneğinde olduğu gibi, 1990'lardan sonra bilgisayar alanında verdiği eğitim sayesinde bugün 10 milyar dolarlık döviz geliri elde eden masabaşı sektörü gibi, DPT ile beraber, YÖK'ün de ufuk açıcı planlamalar yapması ve üniversitelerde verimli olacak elemanların yetişmesini temin etmesi şarttır. Ziraat mühendisi fazlası olan Türkiye, neredeyse 30 yıldır tartışılan ve uygulanan GAP'ta verim almak için İsrailli ziraat mühendislerine ihtiyaç duyması, bu problemi açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

7- Üniversitelere verilen kaynaklar, yetersizde olsa verimli olarak kullanılmalıdır. Rektörün, dekanın veya etkili olanların inisiyatifi ile verilen imkânların sadece onların istediği alanlarda kullanılmasının önüne geçilmelidir.

8- Üniversitelerin üzerindeki kurum nereye bağlı olacağı önemli olmakla birlikte tek öncelik değildir. Buradaki problem özerkliğin üniversite ve fakülteler yerine YÖK'e verilmesinden kaynaklanmaktadır.

9- Üniversite ve fakültelere malî, idarî ve ilmî özerklik verilmeli, sadece YÖK'ün yetersiz denetimi yerine, yerinden denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır. Bu kadar üniversiteyi Ankara'dan denetlemek mümkün değildir, bundan dolayı da üniversiteler YÖK rağmen denetimsizdir. Hele hele köklü üniversitelerdeki gibi geleneği olmayan yeni üniversitelerde bir nevi ilmî feodaliteler oluşmaktadır. Özerklik kurulurken tek kişinin etkinliğini pekiştirecek yönetim tarzına son verilmelidir. Bunun için üniversite senatoları ve fakülte kurulları mutlaka muhalefete yer verilmelidir.

10- Rektörlük seçimleri artık Türkiye'nin gündeminden düşmeli, yapılacak düzenleme ile gerekiyorsa iki turlu seçimle en çok oy alan Rektör atanmalıdır.

11- Üniversite senatoları seçilmiş ve atanmış dekanların yanında her fakülteden mutlaka yapılacak seçimlerde en çok oy alan iki senatörün doğrudan tabii üye olduğu tarzda düzenlenmelidir. Bu üniversitelerde iç denetimi sağlamada büyük katkı sağlayacaktır.

12- Dekan da, yapılacak düzenleme ile gerekiyorsa iki turlu seçimle en çok oy alanın atanması tarzında düzenlenmelidir. Dekan yardımcıları da seçim usulü ile belirlenmeli, birden fazla dekan yardımcısı seçilmesi gerekiyorsa en çok oy alanların ikisi birden dekan yardımcısı atanmalıdır.

13- Fakülte Genel Kurulu danışma değil etkin bir yönetim kurumu haline getirilmelidir.

14- Öğretim üyesi yetiştirmedeki veya akademik terfilerdeki kıstaslar bütün üniversitelerde eşit şekilde uygulamalıdır. Çalışan ve üreten öğretim üyesi taltif edilmelidir.

15- İlmî kriterler sadece asistan, yardımcı doçent, doçentler için değil profesörler dahil bütün öğretim üyeleri için yürürlüğe konmalıdır.

16- Yüksek Lisans ve Doktora çalışmalarında da üniversiteler arasındaki seviyede denkliğe dikkat edilmedir. Bu gün hâlâ hangi üniversitede hangi tez çalışmasının yapıldığı veya yapılmakta olduğunu tesbit için güncel bir sistem yoktur.

17- Üniversitedeki eğitim-öğretim sistemi, bilgi aktarma usulü tarzı yerine pratiğe yönelik, yani üretime yönelik olarak yapılmalıdır..

18- Öğrencilerin örgütlenmesinin önündeki engeller kaldırılmalı ve kuracakları derneklerin ilmî ve kültürel boyutta kalması için tedbirler alınmalıdır. Gerekirse bu öğrenci derneklerinin kayıtları üniversitelere de ayrıntılı olarak verilerek kontrol sağlanmalıdır.

Gelişmiş ve güçlü ülkenin ortaya çıkmasında fikri hürriyete sahip ve üretken üniversitelerin mutlak olan katkısının gözden kaçırılmaması temennisiyle…

Prof. Dr. Osman Çakmak
Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi

Üniversitelerimizin Gerçek Problemleri ve Çözümü

Eğitimde ve bilimde gerekli reformlar yapılamadığı takdirde, AB'ye girdiğimizde başlıca iki tehlike kapımızda bizi bekliyor: Birincisi bilime dayanmayan mevcut üretim tesislerinin kapanarak, sanayinin çökme tehlikesi ile karşı karşıya kalması; ikincisi ise sadece lise mezunlarının değil, yüksek tahsil mezunlarının da kendilerini ayak ve alt işlere mahkum olacağı bir sürecin içinde bulmalarıdır.

Türk biliminin ve üniversitelerinin yeniden yapılandırılarak çağa uygun hale getirilmesi ihtiyacı, Avrupa Birliğine giriş sürecinin yoğun bir şekilde tartışıldığı şu günlerde çok daha hayatî bir öneme ulaşmış görünüyor. Eğitimde ve bilimde gerekli reformlar yapılamadığı takdirde, AB'ye girdiğimizde başlıca iki tehlike kapımızda görünüyor: Birincisi bilime dayanmayan mevcut üretim tesislerinin kapanarak, sanayinin çökme tehlikesi ile karşı karşıya bulunması; ikincisi ise sadece lise mezunlarının değil, yüksek tahsil mezunlarının da kendilerini ayak ve alt işlere mahkum olacağı bir sürecin içinde bulmalarıdır.

Konuyu sanayicimizin çağdaş üretim kavramının olmazsa olmaz şartı olan rekabet edebilirlikte zayıf kalması açısından ele alalım: Rekabet edebilirliğin kaynağı "icat ve yenilik" olduğundan, Araştırma-geliştirmesiz (AR-GE) sanayinin rekabet etmesi mümkün değildir. Sanayide, tarımda, hizmetler sektöründe, kamu yönetiminde, politikada "icada dayalı", "Buluşçuluk Temelli" bir anlayışı oluşturmadığımız takdirde AB içinde var olmamız ve varlığımızı sürdürmemiz güç hale gelecek. Şimdi düşünün! "Endüstri Tasarımı"ndan, aletlerin üzerine renkli yazı yazmayı, AR-GE'den ise farklı kaynaklardan satın alınan malzemelerin kullanılabilirliğinin sağlanmasını anlayan; ucuz işçi ile ucuz işçilik farkını henüz kavramamış; işçi verimliliğini artırarak maliyet azaltılabileceğini sanan; "Değer Analizi", "Lojistik Mühendisliği" gibi mesleklerle henüz tanışmamış, bir tane dahi patent alamadan, üretimini yabancı patentlere lisans ücreti ödeyerek, ihracatını ise lisansörünün kendisi için kârsız gördüğü pazarlara ancak izinle yapabilen üreticilerimiz, AB'ye girdiğimizde nasıl ayakta kalacak? Memur, amir, öğretmen, öğretim üyesi, politikacı, asker, mühendis ya da işadamımız, bu eğitim yapısı içinde zihinsel faaliyetleri kalıplanmakta, üretken zekasını kullanmayı, hiçbir sınır tanımadan eleştirel düşünebilmeyi öğrenememektedir. Elbetteki bu özellikleri kazanmış beyin fırtınası ile eğitilen toplumlarla yarışabilmesi, onlara yetişebilmesi mümkün olamayacaktır. Öyle ise bu süreçte yapılması gereken, insanımızı düşünme yeteneğine kavuşturacak, üretkenlik ve sorgulama özelliğini tekrar elde edeceği aktif eğitim modellerini hayata geçirmektir. Üretimin temelinde buluş; buluşun temelinde de meraka ve sorgulamaya dayalı eğitim vardır.

Klasik eğitime alternatif, aktif eğitimde öncelikli mesele öğrencilerin derslere motive edilmesidir. Öğrencilerin motive edilmesinden temel nokta, derslerin "öğrenme ve öğrenci merkezli" hale getirilmesidir. Bunun için de aktif eğitimde dersler ağırlıklı olarak, "Problem Çözme Temelli Eğitim" ve "Proje Destekli Eğitim" metotlarına dayanır.

Üçüncü bin yılın dünyasında belirleyici gücün buluşçuluk (yenilik, icat) olacağı artık iyiden iyiye ortaya çıktı. İsveç'in buzdan bir çöl ülkesi olmaktan, endüstri ötesi bir topluma dönüşmesinin temelinde 50 kadar önemli keşif ve icat olduğu 1986'da yapılan bir doktora çalışmasıyla gösterilmişti. Geçtiğimiz yüzyılın başlarında birer avuç pirince talim eden Japonya, Güney Kore, Taiwan, Singapur ve Hong Kong'u bugün birer ekonomik güç haline getiren de yine yeniliğe ve keşfe dayanan ekonomi ve sanayileri olduğu herkesin bildiği bir gerçektir.

Üniversite Reform Çalışmaları Neden Başarısız?

Üniversitelerin asıl problemi, Türki-

ye'nin içinde ve dünyadaki bilim ve araştırma hedeflerini kısa, orta ve uzun vadeli olarak seçmesi, bu seçimde Türkiye'nin hayrına kafa yoracak, çalışacak yetenekli ve haysiyetli kimselere görev almasını sağlayacak bir sistemin kurulmasıdır. Bu hedefler doğrultusunda üniversitelerimizde gerçek üretkenliğe ve buluşlara yol açacak araştırma ortam ve teçhizatını, kütüphanelerini, dış dünya ile iletişim ve bilgi alışverişin artıracak iç ve dış yayınların (yayın için yayın olmamak kaydıyla) geliştirilmesine ağırlık verecek reformların tartışılmasıdır. Örneğin, üniversitelerle toplum neden etkileşim içine giremiyor, neden her şeyi hâlâ dışarıdan alıyoruz ve AR-GE kurulamıyor? Üniversite reformu tartışmaları çerçevesinde bu soruları gündeme getiremiyoruz. Üniversitelerde hocayı gecesi ile gündüzü dersliklere kapatan, araştırmayı ve bilimsel üretimi de bir kenara bıraktırdığı gibi eğitimi bir ticarete dönüştüren, 'ek ders ücretli eğitim' yerine nasıl bir sistem kuracağımızı da tartışmıyoruz. Dahası dünya çapındaki meşhur bilim adamlarımızı YÖK başkanı, TÜBİTAK, TÜBA başkanı, rektör, dekan yapabilecek bir sistemi neden kuramadığımızı, neden bu insanları Türkiye'den kaçırttığımızı ve onları Türkiye'ye nasıl getireceğimizi de konuşamıyoruz. Başbakanın, bakanların AB ülkelerinde olduğu gibi gerçek bilim adamları ile beraber çalışacağı, kalkınma planlarını birlikte kuracağı bir sistemi ve "bilim politikasını" nasıl oluşturacağımızı da ele alamıyoruz.

Tek Boyutlu Yasa Değişikliği Çözüm Değil!

Dikkat edilirse üniversite reformu denilince tüm dikkatler YÖK Yasası'nda yapılacak değişikliklere odaklanıyor. Sadece yasal düzenleme vasıtasıyla ideal bir dönüşüm ve inkılap beklentisi içine giriliyor. Yasa ve mevzuat değişikliğinin "çok boyutlu" eğitim probleminin çözümün ancak bir parçası olabileceği, asla "ken-

Üniversite Reformunda Odaklanılacak Üç Temel

Kanaatimce, "Yüksek Öğretimin yeniden yapılanması" çerçevesinde "üniversite reformu" öncelikle üç ana konuya odaklanmalıdır.

1 Öğrenci ve Öğrenme Merkezli Eğitim: Bu eğitim yapısı içinde meraka dayalı kuşku ve sorgulama neredeyse sıfır düzeyde kaldığından, verilen eğitim üretici ve mucit düşünceleri geliştirememekte, fert problem çözme yeteneğine sahip olamamaktadır. İlk iş, ilköğretimden yüksek öğretime kadar, konuyu anlamak -kavramak ve nasıl öğrenileceğini öğrenmek yerine beyne bir sürü bilgiyi doldurmak biçimine dönüşen eğitimi "öğrenci ve öğrenme merkezli" hale getirilmesi, bunun için gerekli alt yapı ve reform çalışmalarının başlatılmasıdır.

2 Meslekî Eğitime Yönlendirme: 2004 yılı itibariyle üniversite önünde iki milyonu bulan öğrenci kitlesi sınava girerken bunun ancak % 15-20'si kayıt yaptırabilmektedir. Asıl öğrenci kitlesinin meslekî eğitime yönlendirilmesi gerektiği halde tüm orta öğretim kurumları (meslek liseleri dahil) üniversiteye endeksli eğitim verir hale gelmiştir. Bu yapı, üniversiteye hazırlık kurslarını ön plana çıkarmış, ÖSYM'nin yaptığı sınavları tek kriter haline getirmiştir. Her yıl liseleri bitiren, hiçbir mesleği ve geleceğe ait güvencesi olmayan milyonu aşkın genç, işsizliğe ve umutsuzluğa itilmektedir. Bunun için de üniversite reformu çerçevesinde öncelikle ele alınması gereken konu, ortaöğretimde öğrencinin mesleki eğitime yönlendirilmesi ve meslek liselerinin cazip hale getirilmesidir. Meslek liselerinin cazibesinin artması, kontenjanların gerçek piyasa ihtiyaçlarına göre belirlenmesi ve elinde meslek diploması olmayana kesinlikle iş ve meslek verilmemesi yönünde ilgili kanuni tedbirlerin alınmasıdır.

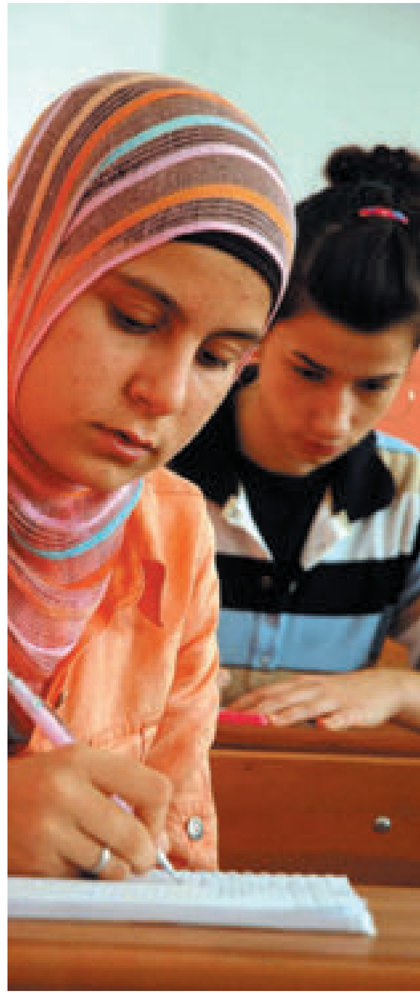
3 Bilim Politikası Belirleme: "Bilim politikası" ile araştırma hedefleri ortaya konulmadığından, üniversiteler toplumun gelişmesinde ve yeniliklerde öncü görevi yürütememektedir. Üniversiteler "boş" çalışmalarla vakit geçirmekte, toplum ve endüstri ile etkileşim içine girememektedir. Bu yüzden Araştırma – Geliştirme (AR – GE) hayal olmaya, bilim ise aksesuar olarak görülmeye devam etmektedir. Sonuçta araştırmalar, ülke kalkınmasına katkı ve gelişim için değil de, "yayın yapmak" için yapılır hale gelmiştir. 'Doktora alınsın, doçent olunsun' diye araştırma etkinlikleri yapılmaktadır. Bu yüzden Lisansüstü eğitim amacına ulaşamamaktadır. Devlet ve üniversitelerin belirlenmiş bilimsel araştırma öncelikleri olmadığından yüksek lisans ve doktora çalışmaları rastgele konularda yapılmakta, sanayi ile etkileşim sağlanamamaktadır.

disi" olamayacağı bilinememektedir. Bununla birlikte yasa değişikliği çerçevesinde de olsa, yasada asıl yapılması gereken değişiklikler gündeme gelemiyor. Örneğin, kadro ve sınav mağduru binlerce akademisyenin, akademik kariyerlerin tüm basamaklarında, araştırma görevlisi, yardımcı doçentlik, doçentlik ve profesörlük vs. sınavlarına kadar daha önceden oluşturulmuş ve ilan edilmiş açık, adil, şeffaf, öngörülebilir kurallar ve kalite kriterleri gündeme gelememektedir. Rektörlerin ve YÖK'ün yetkilerinin sınırlandırılacağı rektör, dekan, kurul ve jüri üyeleri seçiminde kalite ve performans kriterleri konuşulamamaktadır. Problemlerin çözüm yoluna girmemesinin baş nedenlerinden birisi de, çok boyutlu eğitim ve üniversite problemlerinin tüm boyutları ile çeşitli sempozyumlarda ve şûrâlarda 'bilimsel olarak" ele alınamaması ve tartışılamamasıdır.

İşte Üniversitelerin Çözüm Bekleyen Gerçek Problemleri

1. Öğretim elemanlarının yeni teknolojileri takip etmesi, yenilikler üretmesi için kıstas ve denetimler yoktur. Bilim adamı çalışma gayreti içerisinde olsa da, olmasa da onlardan hiçbir hesap sorulmadığından, üniversitelerde yapılan araştırma çalışmalarının çoğu bilimsel özellikten uzak, kalitesiz taklitlerden ibaret kalmaktadır.Üniversitelerde çalışanla çalışmayanı ayırt eden, çalışanı mükâfatlandıran ve destekleyen yeterli ciddi kriterler ve unsurlar bulunmamaktadır. İlmî verimliliğin arttırılması için etkili motivasyon ve ödüllendirme sistemleri bulunmamaktadır. Her türlü akademik yükseltilmelerde ve sınavlarda akademik verimlilik, liyakat ve bilimsel başarı performans ölçütleri temel alınması için yüksek öğretim sistemi içinde bir öz değerlendirme sistemi oluşturulamamıştır.

2. Üniversiteler, idari ve malî özerkliğe

sahip değildir. Rektörlere olağanüstü yetki verilmiştir. Eğitim ve araştırmanın tüm sorumluluk ve işlevlerini bölümler üstlendiği halde bölüm başkanının bir "çivi" almaya dahi yetkisi yoktur. Bölümün ihtiyaç ve problemlerine ilgili bölüm başkanı ve bölüm elemanları değil, rektör veya dekan karar vermektedir. Bölümlere küçük bir alet ve malzeme temini bürokratik engeller ve "gerekli karmaşık işlemler" yüzünden güçlükle uzun bir zaman periyodunda halledilebilmektedir.

3. Yurt dışına araştırmacı gönderme mekanizması yanlış işlemektedir. Belirli amaçlarla, gidenlere belirli görevler vererek, bir temel bilim politikasının parçaları olarak vazifeyle gönderilememektedir.

4. Ders ücretleri ve ikinci eğitim gibi unsurlar eğitimi "ticarete" dönüştürmektedir. Öğretim elemanı derse girip çıkmaktan başka iş yapamaz, araştırmaya vakit bulamaz hale gelmiştir. Bir kısım özel vakıf üniversitelerinde; parası çok, puanı düşük kişilere diploma kapısının açılmasıyla fırsat eğitliğine aykırı bir durum ortaya çıkmaktadır. Üstelik bazı özel üniversiteler, kampüs anlayışından ve araştırmadan uzak bir yapılanma sergilemekte, dersane mantığı ile işlemektedir; kendi bünyesinde araştırmacı ve öğretim üyesi yetiştirmekten ziyade diğer üniversitelerin öğretim elamanlarını istihdam etmektedir.

5. Öğretim elemanlarının performans kriterleri dikkate alınarak başka üniversitelere geçiş yapabilme, ya da kendi üniversitelerinde yükselme hakları açık, genel, adil, öngörülebilir ve nesnel kurallara bağlanmış değildir. Bugün fiili olarak herhangi bir üniversitede kadrolar, o üniversitenin daha alt kademelerinde yetişen kişilere aittir. Başka bir üniversiteden bilgi ve liyakat sahibi bir öğretim elemanına fiili olarak kapılar açık değildir. Akademik hareketlilik (mobilite) somut kurallara bağlanmamıştır.

6. Üniversitelerde ciddi barajlar bulunmadığından, üniversitelerde her girenin mezuniyetine yol veren bir yapı oluşmuştur. Başarısızlıklarından dolayı kaydı silinenler bile meclis tarafından çıkartılan "öğrenci affı" ile tekrar eğitime başlayabilmektedir.

7. Akademisyenliğin her seviyesinde insanların karşısına çıkarılan ÖSYM nin tertiplediği test tipi yabancı dil sınavları ile "araç"lar "amaç" haline dönüştürülmüştür. Üstelik bu tip sınavların mesleğe nasıl bir katkıda bulunduğu sorgulanmamaktadır. Son yıllarda bu sınavlara bir yenisi daha eklenmiştir. Genel yetenek ve kültür türü sorulardan oluşan LES adı verilen merkezî sınavın hangi amaçla uygulandığı bilinmemektedir. İnsanlar, araştırmada ve mesleğinde ilerleme ve derinleşme yerine, enerjilerini meslek ve bilimle alakası olmayan sınavları aşmak için harcamaktadır.

8. Ülkemizde neşredilen uluslararası kalitede periyodik bilimsel dergi yok denecek kadar sınırlı kalmıştır. Üniversite

ve bilimin bu ülkenin hizmetinde olması; ülke kültürüne, diline ve kalkınmasına hizmet etmesi gerektiği gerçeği göz ardı edilmektedir. Örneğin üniversitelerde yabancı dille eğitim git gide yaygınlık kazanmaktadır. Nitelikli Türkçe bilim dergileri neşretmek ve Türkçe makale yayınlamak adeta "yasak" hale gelmiştir.

9. Ülkemiz sınırları içinde uluslar arası çapta ilim ve araştırma merkezleri kurulamamıştır. Üniversite bünyesinde merkezî araştırma üniteleri oluşturulamamaktadır. TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi kuruluş amacından saptırılmıştır. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü ve İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü kuruluş amacı yönünde gerekli ilerlemeyi sağlayamamıştır. Bilim kurumlarımızın başlarına dünyaca ünlü bilim adamlarımızın getirilebildiği bir sistem ve anlayış oluşturulamamıştır.

10. Dünyanın birkaç sömürge ülkesi hariç, hiçbir ülkede uygulanmayan "yabancı dille eğitim", ezberciliğe ve zihin karışıklığına yol açmakta, Türk insanı kendi ülkesinde yabancı konumuna düşürülmektedir. Yabancı dil hazırlık sınıfları sebebiyle dört yıllık üniversite 5 yıla çıkarılmıştır.

11. Üniversite ve araştırma kurumlarımızın dış dünya ile bağlantısı kopuk, bilgi kanalları kapalı bulunuyor. Yenilikleri hızlı ve yaygın bir şekilde kendi dilimize kazandıran müesseseler oluşmamıştır. YÖK ve üniversite bünyelerinde tercüme ve telif eserler ortaya koyan kuruluşlar bulunmamaktadır.

12. İnternet, multimedya ve modern eğitim teknolojileri eğitimin hizmetine sunulamamıştır. Atölye, laboratuvar gibi uygulama gerektiren dersler bile çoğunlukla "kağıt üzerinde" gösterilmektedir.

13. Ülkemizde tüm yılları içine alan ve gerekli bilimsel dergi ve kaynakları bünyesinde bulunduran dört başı mamur bir tane bile kütüphane oluşturulamamıştır. YÖK kütüphanesi periyodik yayınları tüm yılları içine alacak şekilde geliştirilememiştir. İnternet yoluyla "online" olarak bilimsel kaynaklara ve bilgiye serbestçe ve rahatça ulaşabilecek imkanlar hâlâ oluşturulamamıştır. İnternet Türkçeleştirilememiştir.

Çözüm Önerisi: Aktif Eğitim Modelleri

İlköğretimden yüksek öğretime kadar eğitim, konuyu anlamak-kavramak ve nasıl öğrenileceğini öğrenmek yerine beyne bir sürü bilgiyi doldurmak biçimine dönüşen eğitimin sorgulanarak öğrenciye kendi yetenek ve sınırlarının farkına varabileceği öğrenciye kendini yetiştirme ve yenileme şevki verildiği bir yapıya kavuşturulması tüm eğitim reformun asıl çıkış noktasını teşkil etmektedir. Bu iş yapılmadan girişilecek her türlü reform hareketi temelleri çürük, yıkık-dökük eğitim binamız üzerindeki restorasyondan ibaret kalacaktır. Zaten milli eğitim ve yüksek öğretimde şimdiye kadar yapılanların yap-bozdan ibaret kalmasının temel nedeni budur. Ezberci, kopyacı-kalıpçı yerine araştırıcı ruhta gençler yetiştirilmesi için beyin fırtınası ile, proje ile eğitim gibi öğrenci merkezli aktif eğitim modellerinin hayata geçirilmesi, sorgulayarak öğrenmenin hakim hale getirilmesi gerekiyor. Muhtevada ve özde yapılacak çok boyutlu reformlara ihtiyaç vardır. Bunun için de "eğitimin" ve "bilginin" yeniden tanımlanmaya ihtiyacı vardır.

Gerçek Bilgi, Gerçek Eğitim

Eğitimde kalite iki soruyu gündeme getirir: (1) Ne öğretmeli? (2) Nasıl öğretmeli?

Doğru Bilgiye Ulaşmada Kalite Eğitimi Doğrusunu söylemek gerekirse, kalite, üç temel direk üzerinde yükselir. Bu "Kalite güvencedir." Her nedense, kalite ile kalite güvencesini çoğu kere birbirine karıştırırız. Eğitim alanında, elimizden geleninin en iyisini yapıyor olmamızla, "kalite güvencesi"nin sağlandığını zannederiz. Kalite güvencesinde anahtar noktaya, kalite önderi olarak tanınan Deming'e sorarsak, o "Ne yaptığımızı bilmemizdir" (W. E. Deming, 1986) diye cevap verir. Kalite güvencesi, insanların doğru olduğuna inandığı şeyde elinden gelenin en iyisini yapmasıdır (ISO 9001). Eğitim uzmanları, "eğitimde kalite"nin iki ayak üzerinde doğrulacağını söylerler. Bunlar: "Faydalı öğrenme hedefleri" ve "Yetkin öğrenci"dir.

Verilen eğitim, toplum ihtiyaçlarını ve endüstri taleplerini karşılıyorsa, o zaman "faydalı öğrenme" hedefinden söz edebiliriz. Eğitim adına yapılanlar, toplumun ve ferdin gelişimini sağlayacak; onu bulunduğu konumdan daha ileriye götürdüğü gibi, önünü açacak ve hedeflerine ulaştıracaktır. Her sahada yaşanan amatörlükten kurtardığı gibi, profesyonelleşmeye ve kurumsallaşmaya hizmet edecektir. İlgili meslekî alanda en son yenilikleri ve mesleğin gerekli temel prensipleri yanında, uygulamaları da ferde kazandıracaktır.

"Yetkin öğrenci"ile kastettiğimiz şudur: Öğrenme hedeflerine ulaşmada ve öğrenme metotlarını kullanmada başarılı ve nasıl öğrendiğini (öğrenmeyi öğrenme) bilen öğrenci.

Öğrenme Stilleri

Kaliteli eğitimin zemin tutması ve yerleşmesi her şeyden önce "farklı öğrenme"

metotlarının farklı "öğrenici stilleri"ne uyum sağlamasına bağlı olduğu görünmektedir. Bu da, ancak aktif eğitim modellerinin hayata geçirilmesine bağlıdır. Yani eğitimde temel kaygı, "öğrenme hedefleri"nin "öğretme metotları"na uyarlanması olmalıdır. Aksi halde, öğretme dediğimiz bilgiyi aktarmaya dayanan metotlarla nasıl öğrendiği (öğrenme stili) hakkında, ilgi duymadığı ve ihtiyaç da hissetmediği şeyleri insanlara öğretmeye kalkışmak boş bir çabadan ibaret kalacaktır.

"Motivasyon" ve "Öğrenici" Farklılığı

Şimdi de eğitimin başarılı olması ve amacına ulaşmasının nelere bağlı olduğuna bakalım. Burada da bir araya gelmesi gereken iki unsuru görüyoruz: Yöntem çeşitliliği ve Öğrenci profili.

Neden "yöntem çeşitliliği"? Bir dili anlama ve öğrenme ile elektromagnetizmayı anlama ya da öğrenme aynı şey değildir. Sporu öğrenmede kullanacağımız metodu, resim çizmede kullanamayız. Keza harplerin sebeplerini anlamak, bazı insanların neden kederli olduğunu anlamaktan farklıdır. Fen konularını, yeni keşfedilmiş olayları açıklamada kullanacağımız en iyi öğrenme yolları deneme-yanılma ve hataları gösterme metotlarıdır. Yahut da "problemleri araştırarak sonuca varma" (problem-çözme temelli eğitim) yoluyla olay ve kavramları açıklamaktır. Her bilim dalı farklı tabiat ve yapısının sonucu olarak farklı öğrenme metotları kullanmayı gerektirmektedir. Sadece bilgiyi aktarmaya (söyleme-konuşma metodu) dayanan kaba öğretme metodu eğitimde verimi en düşük ve zararlı yan etkileri en fazla bir eğitim metodu olduğunu unutmayalım. Her bir bilim dalı aynı metotla öğretilemediği gibi her öğrenci de aynı öğrenme stili ile öğrenememektedir. Her öğrencinin farklı öğrenme tercihleri ve stillerine sahip olması; öğrenme hedeflerinin öğrenme metotlarına göre tasarlanmasını gerektirir. Bu farklılık, öğrencilerin başarılı olmaları için motive edilmelerinin gereğini ortaya koyar. İlginçtir ki, her öğrenci aynı metotla motive olmamakta, motivasyon da her öğrenci için farklılık arz etmektedir.

Motivasyon Yoksa Öğrenme de Yok!

Nasıl öğrendiği (öğrenme stili) hakkında, bir bilgi sahibi olmayan insanları öğretmeye kalkışmak boş bir çabadan ibaret kalacaktır. Öğrenciler öğrenmeye karşı istekli hale getirilememişse ve iyi motive edilmemişse, en iyi öğrenme ortam ve çevresinde bile "etkili öğrenme" mümkün olmamaktadır. Ne öğreteceğimizi ne kadar iyi tespit edersek edelim, öğrenci isteksiz ve öğrenmeye karşı hevesi yoksa "öğrenme" gerçekleşmeyecek, öğretilenler davranışa dönüşmeyecektir. Bu yüzden motive etmek, iyi hocalıktan daha önemli hale gelmiştir. Bilgi öğrencinin ihtiyacı olduğu zaman ona verilirse anlamlı ve kalıcı olmaktadır.

Kaliteli eğitim, iyi ders verme ve "iyi ders anlatma"dan farklı bir durum ortaya koyduğuna göre, dikkat edilmesi gereken nokta ve temel kaygı bir "aktif öğrenme ortamı" ve "üretken eğitim çevresi" oluşturmak olmalıdır. Önemli olan öğrenilenlerin davranışa dönüşmesi olduğuna göre dönüşümün alt yapısı personel kalitesinden doğan "etkili bir akademik öğrenme" çevresi oluşturmaktır.

Aktif Eğitim

Aktif eğitimde öncelikli mesele öğrencilerin derslere motive edilmesidir. Öğrencilerin motive edilmesinden temel nokta derslerin "öğrenme ve öğrenci merkezli" hale getirilmesidir. Bunun için de aktif eğitimde dersler ağırlıklı olarak, "Problem Çözme Temelli Eğitim" ve "Proje Destekli Eğitim" metotlarına dayanır. Öğrenci merkezli aktif öğrenme yöntemleri, öğrenciye: çeşitli kaynaklardan konu hakkında bilgi toplamasını ve bu bilgileri bütünleştirmesini öğrettiği gibi proje hazırlama ve tamamlama becerisi (sorun çözme yeteneği) kazandırır. Öğrenciler, bilgi geldiği sürece tüketici ve edilgen konumdan bilgiyi araştıran, bulan ve işleyen konuma yükselmekte; kaynaklara yüzde yüz güven yerine, sorgulayıcı bir anlayışa kavuşmaktadır. Aktif eğitimde hedef; sorgulama, sorun çözme ve püf noktayı yakalama, "bilgiye erişme, onu şekillendirme, bilgiyi paylaşma" yeteneğinin gelişmesidir. "Etkili öğrenme çevresi"nin "etkili öğretme çevresi"nden farklılığını ve mevcut eğitimin neden eğitmediği bu açıklamalar çerçevesinde değerlendirdiğimizde, problemin kaynağı daha iyi anlaşılmaktadır. Öğrenme profilini ve öğrenme

tercihlerini göz ardı eden, öğretmede tek tip yöntem (söyleme -bilgiyi aktarma) kullanan (yöntem çeşitliliğine yer vermeyen) eğitim, eğitmemektedir.

Sonuç olarak kaliteli eğitim; "aktif eğitim ortamı" sağlar. Pratik çalışma, bilgisayar destekli eğitim, video ve audio multimedya (görsel ağırlıklı) eğitim, problem çözme temelli öğrenme, projelerle eğitim, usta-çırak ilişkisine dayanan bir eğitimdir.

Gerçek Öğrenme ve Gerçek Bilgi

Bilgi, genel anlamda üç sınıfa ayrılabilir: (a) Söyleme –anlatma yolu ile "anlama"yı temel alan bilgi (b) Gerçek bilgi (c) Sözsüz bilgi (know-how, tacit knowledge). Ülkemizde eğitim temelde birinci tür bilgiyi esas almaktadır. Hatta çoğu durumlarda "anlama"nın bile gerçekleştiğini söyleyemiyoruz. Uygulanan sınav sistemi yüzünden, öğrenci, konuyu anlamadan ve kavramadan sadece sınavlarda başarılı olmak için ders çalışmaktadır. "Öğretmek", söylemek ve bilgi aktarmaktır. "Öğrenmek", davranış değişikliği ve performans iyileşmesidir. Halbuki eğitimde bilgiyi aktarma metotları söyleme- konuşma metodu ile "anlama" gerçekleşse bile "öğrenme" gerçekleşmemektedir. Bir eğitici, karşısındaki kişide bir davranış değişikliği (öğrenme) gerçekleşinceye kadar hiçbir şey öğretmiş olmamaktadır. Eğitici, belki çok şey söylemiş (öğretmiş) olabilir. Hatta dinleyici anlatılanları anlamış da alabilir. Ne var ki dinleyenin performansı değişmediği sürece henüz hiçbir şey öğrenilmiş değildir. "Öğretme" yolunun sakıncası, öğrenci adına bir eğitimci olarak her şeyi onun adına siz yaptığınızdan "devamlı müdahale" ortaya çıkmaktadır. Kişi ancak deneyerek kendi kabiliyetini keşfedebildiğinden, devamlı müdahale yani neyi, nasıl ve ne zaman yapacağını öğretici olarak siz empoze ettiğiniz zaman "deha" kendini göstermektedir. "Deha", alışılmışın dışında yeni bir tarz geliştiren ve yeni bir görüş üreten yetenek demektir. Onun içindir ki; bütün yenilikleri ve buluşları dahilere borçluyuz. Araştırma ve tecrübeler, bir bilginin beyne mal olması o bilginin değişik safhalarda işlenmesini gerekli olduğunu gösteriyor. İkinci bilgi türü "gerçek bilgi (factual knowledge)" ancak "öğrenci merkezli öğrenme" sonucunda ortaya çıkabilir. Gerçek bilgiye götüren öğrenme faaliyet zinciri şu safhaları içine alıyor. (i)"anlatma", (ii) "gösterme ve (iii) "uygulama" (yaparak, deneyerek) yanında (iv) "hata düzeltme. Proje destekli-problem temelli eğitim, bu öğrenme faaliyetlerini içine aldığından, en etkin ve faydalı eğitim metotlarındandır.

"Gerçek bilgi" yazılı sınavlarında test edilebilen, geri istenilebilen ve ölçülebilen hüner ve bilgiler değildir. Gerçek bilgi şahsın hayatında ve düşüncesinde otomatik olarak uygulamaya konulabilendir; davranışa dönüşmüş beceri ve hatta alışkanlıklar haline gelmiş olandır. İnsan bir konuyu araştırmaya başlar, yenilikler bulmaya gayret eder ve bunu da yaparken eksikliklerini öğrenir. Gerçek bilgi, meraka dayalı kuşku ve sorgulamanın neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu anlayış, üretici ve mucit düşünceleri geliştirmekte, ferdî problem çözme yeteneğine sahip kılmaktadır. Problemden yola çıkarak eğitim yapmanın (Proje destekli-problem temelli eğitim) faydası şudur: Öğrenciye düşünmeyi, öğrenmeyi, sorgulamayı, bilgi kaynaklarına ulaşmayı, sebep-sonuç arasında ilişki kurmayı öğretmesidir. İnsan kendisi sorular sorarak, konunun can alıcı noktalarını görerek, kafasını o konuda çalıştırarak, meseleleri çözmeye başlarsa "gerçek öğrenme" o zaman teşekkül eder. Bu aynı zamanda araştırmanın da başlangıcıdır. Çünkü bilim, kutuda duran bir bilgi değildir; organik bir şey; daima tazeleniyor, üretiliyor, değişiyor. Araştırma yapan, bir şeylerin peşine düşen ve deneyen insanda, bilim ve eğitimin heyecanı olur. Ve en önemli şey, öğrenciye bu heyecanı aşılamaktır. Üretim ve senteze yönelik işlemler de öğrencilerin mucitlik yönlerinin gelişmesi sırasında önemli olanın denenenlerden yola çıkmak olduğu görülmüştür. Öğrencinin üretici işlemi, ancak yaşanan olaylardan kaynaklanır. Örneğin; hiçbir zaman hücreyi detaylıca incelemeden, mikroskop altında gözden geçirmeden, görmediği bir hücrenin resmini yapmasının öğrenciden istenmesi bir anlam ifade etmeyecektir. Şu halde, deneylerle çalışma, problemlerden ve müşahhas vakalardan yola çıkma, çalışmalar sırasında belirli bir sıra izleme, eğitimin her aşamasında öğrenme metodu olarak karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü bilgi türü "sözsüz bilgi (Know-How, tacit knowledge)" problem çözmeye dayalı başarılı tecrübeler ve denemeler sonucunda kazanılır ve performansın gözlemlenmesiyle test edilir. Bu bilgi türü, tecrübesel kazanımlardır, sezgisel bir kavrayışın ürünleridir. Beceri ve hünerin bizzat kazanımıdır. Fertlerin karşılıklı iletişimi, etkileşimi ve ilişkileri sonucundaki beceri kazanımları bu kategoridendir. Bu tür hüner ve becerilerin değerlendirilmesinde "kalite" ve "performans" dikkate alınır. Bir kısım usta-çırak ilişkisine dayanan kazanımları bu kategoride mütalaa edebiliriz.

KAYNAKLAR

Barutçugil, İ. (2002), Eğitimcinin Eğitimi, Kariyer Yayınları, İstanbul
Deming, W. E.(1986), Out of the Crisis, Cambridge University Press.
Eraut, M(1992), 'Developing the Knowledge Base: a Process Perspective on Professional Education' in Learning to Effect, edited by Ronald Barnet SRHE and Open University Presş Buckingham.
Glasser, W. (1999), Okulda Kaliteli Eğitim, Beyaz Yayınları, İstanbul
Pask, G. (1976), 'Styles and Strategies of Learning', Brit. J. Educ. Psych. 46, pp 128-148.
Sinanoğlu, O. (2003), Ne Yapmalı?, Otopsi Yayınları, İstanbul
Sparkes, J. J. (Dec 1995), 'Quality in Higher Education', Engineering, Science and Education Journal, Vol 4, No. 6, pp 253-258.
Titiz, M. T. (1998), Ezbersiz Eğitimin Yol Haritası, Beyaz Yayınları, İstanbul

Prof. Dr. Muhittin Şimşek
Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi

Hayat Boyu Öğrenim

Günümüzün ileri teknolojiye dayalı bilgi toplumunda, eğitim, yeniden eğitim ve ömür boyu eğitim süreçleri rekabet gücünü geliştirme ve istihdamı korumada en önemli araçlardır. Artık hiçbir ülkede "ömür boyu istihdam garantisi" kalmamış; "hayat boyu eğitim" ve "istihdam edilebilirlik" kavramları geçerlilik kazanmıştır. Çağımızda en önemli istihdam güvencesi, işgücü piyasasının talep ettiği niteliklere sahip olmaktır.

Eğitim, çok yönlü kalkınmanın temel araçlarından biridir. Ülkemizin küreselleşme sürecine ve bilgi toplumuna uyum sağlaması, ulusal rekabet gücünün geliştirilmesi, işsizlikle mücadele ve sosyal refah düzeyinin yükseltilmesi bakımından, işgücü piyasasının talep ettiği nitelik ve nicelikle işgücünü yetiştirecek bir eğitim sisteminin oluşturulması büyük önem taşımaktadır.
Bireyin, ekonomik güce dönüşecek bilgiyle donatılması, tarihin her döneminde uluslar için hayati değer taşımıştır; ancak "bilgi"nin stratejik bir üretim faktörü olarak ekonomik yaşamda giderek ön plana çıkması, dikkatlerin genel ve mesleki eğitim sistemlerinin etkinlik derecesi ve okul-işletme ilişkilerinin geliştirilmesi üzerinde toplanmasına yol açmıştır.

Günümüz şartlarında ulusal meslek eğitim sistemlerinin başarısı, hem "birey", hem de "işletme" bazında somutlaşmaktadır. Artık birey, mesleğinde uluslararası işgücü piyasasında dünyadaki tüm meslektaşlarıyla rekabet etmektedir. Bireyin iş bulup bulamaması ve yaşam standartları, mesleki eğitim sisteminin etkinliğine de bağlıdır. Günümüzün ileri teknolojiye dayalı bilgi toplumunda, eğitim, yeniden eğitim ve yaşam boyu eğitim süreçleri rekabet gücünü geliştirme ve istihdamı korumada en önemli araçlardır. Yeni ekonomik şartlarda artık hiçbir ülkede "yaşam boyu istihdam garantisi" kalmamış; "yaşam boyu eğitim" ve "istihdam edilebilirlik" kavramları geçerlilik kazanmıştır. Çağımızda en önemli istihdam güvencesi, işgücü piyasasının talep ettiği niteliklere sahip olmaktır. Öte yandan, ulusların sosyo-ekonomik düzeyini işletmelerin uluslararası rekabet gücü belirlemekte; burada da mesleki eğitim sistemi ve okul-işletme işbirliği kilit konumunda yer almaktadır.

"Bilgi Çağı"nda ve "Bilgi Toplumu"nda, mesleki eğitim sistemi, bireyin ve ulusun kaderini belirleyen temel unsurlardan biridir. Avrupa Birliği ülkelerindeki değişik kalite değerlendirme sistemlerinin uyumlu duruma getirilmesi; eğitim kalitesinin yaygınlaştırılması; öğrenci, çalışan, öğretmen ve araştırmacı dolaşımının desteklenmesi için bir dizi çerçeve program uygulanmaktadır. Mesleki eğitim ile ilgili COM(91)397 sayılı Komisyon memorandumu (Ref. 9), mesleki eğitimin yeni Avrupa hedeflerini, varılan sonuçları ve gelecek politikaları için önerileri içermektedir. Eğitim ve yetiştirme politikalarının esneklik ve yenileme için daha yüksek kapasiteler sağlanması, "fiziki olmayan (intangible) sermaye"nin (insan sermayesi) geliştirilmesi açısından çok önemli sayılmaktadır. Bu kaynağın geliştirilmesi dolaşım, mübadele ve işbirliğine bağlıdır.

Avrupa Birliği 'nin karşı karşıya bulunduğu ekonomik ve sosyal zorluklar, çalışanların meslek becerilerinin geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle, eğitim ve yetiştirme alanlarında yürürlüğe konan Avrupa projeleri ile bir "Avrupa yetiştirme ve yeterlilik alanı" kurulmaya başlanmıştır. Eğitim ve yetiştirme için; Mevcut politikaların koordinasyonu, Girişimlerin yakınlaşması (ortak hedefler), Ulus aşırı (transnational)işbirliği ilkelerinden hareket edilmektedir.

2002 Kopenhag Deklarasyonu ve 2004 Maasatricht Bildirgesi'nde hayat boyu öğrenme olgusuna çok ciddi yer verilmektedir. Ülkemizde de bu değişime ayak uydurmak ve öncelikle kendi ihtiyaçlarımızı karşılamak maksadıyla Meslekî ve Teknik Eğitime ilişkin ciddi çalışmalar yapılmaktadır, politikalar belirlenmektedir. MEGEP projesi bu alandaki en ciddi projelerdendir.

2000'li yıllar için yeni AB hedefleri;
yetiştirmeye ayrılan yatırımın artması,
derslerin kalitesinin artması,

mesleki eğitime girişte eşitliğin sağlanması (açıklık)
olarak tespit edilmiştir.
Mesleki eğitim/yetiştirme yeterliklerinin karşılaştırılabilirliği 85/368/EEC sayılı Konsey direktifi ile düzenlenmiş, bu direktife daha sonra eklemeler yapılmıştır.

Hayat Boyu Öğrenme (LLL-HBÖ) Kavramı

2002 Kopenhag Deklarasyonu ve 2004 Maasatricht Bildirgesi'nde hayat boyu öğrenme olgusuna çok ciddi yer verilmektedir. Hızla artan bilgi ve gelişen teknoloji bireylerin eğitim ihtiyaçlarını artırmıştır. Teknolojik yeniliklerin ortaya çıkma sıklığı artmış, üretim ve hizmet sektöründe kısa periyotlarda teknolojiler değişir hâle gelmiştir. Bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler toplumsal, kültürel, siyasî ve ekonomik alanlarda devrim niteliğinde değişikliklere neden olmaktadır. Ülkemizde de bu değişime ayak uydurmak ve öncelikle kedi ihtiyaçlarımızı karşılamak amacıyla Mesleki ve Teknik Eğitime ilişkin ciddi çalışmalar yapılmaktadır, politikalar belirlenmektedir. MEGEP projesi bu alandaki en ciddi projelerdendir. Geliştirilen proje ve politikaların tespitinde genel olarak aşağıda verilen genel hedefler dikkate alınmaktadır. Bilgi toplumuna uyum, Rekabet gücünün yükseltilmesi, İnsan gücünün serbest dolaşımı, İstihdamın artırılması.[1] Bu çalışmalar aynı zaman da AB üyeliği sürecindeki Türkiye için gereklidir. Çünkü AB 1990'lı yıllardan sonra komisyon kararlarıyla ve projeler yoluyla eğitime özel bir önem vermiş ve üye ülkelerden bu kararları hayata geçirmeleri istenmiştir. AB eğitim konusunda ülkelerin eğitim programlarına direkt olarak müdahale etmemektedir. Daha çok eğitim sistemlerinin genel sorunlarıyla ilgili projeler geliştirmektedir. Ayrıca AB, üye ülkelerin eğitim sistemleri hakkındaki bilgileri kısa aralıklarla toplayarak üye ülkelerin eğitim sistemlerinde meydana gelen değişmeleri de takip etmektedir.[2] Birliğin eğitim konusunda üzerinde önemle durduğu bir konu hayat boyu öğrenmedir. Bu konuyla ilgili AB komisyonunun 1995 yılında Öğrenen Topluma Doğru adlı çalışması bulunmaktadır. 1996 yılı ise yine komisyon kararıyla Avrupa hayat boyu öğrenme yılı olarak kabul edilmiştir. 2000 yılında ise yeni bir bildiri yayımlanmıştır.
AB'nin eğitimle ilgili diğer projelerinde de hayat boyu öğrenmeyle ilgili amaçlar ve uygulamalar bulunmaktadır. AB'de hazırlanan strateji ve projeler tüm üye ülkelerle ortak yürütülmekte ve finansmanı sağlanmaktadır. hayat boyu öğrenme daha çok istihdam, işsizlik ve okul sanayi iş birliği gibi konuları kapsamaktadır. Bunların yanında dil öğrenimi, dışlanmışlıkla mücadele gibi amaçları da bulunmaktadır. Hayat boyu öğrenme konusunda politikalar, kararlar, stratejiler ve projeler geliştirilmiştir. Türkiye'de AB'nin yaşam boyu öğrenme ile ilgili karar ve politikalarının bilinmesi gelecekte eğitim alanında meydana gelecek uyumu kolaylaştıracaktır.
Modern anlamdaki devletlerin kurulmasıyla eğitim ve öğretim işleri devletin asıl görevi hâline gelmiştir. 19. yy.'dan başlayarak belirli yaş grupları zorunlu olarak okullarda eğitim ve öğrenme sürecine sokulmuşlardır. Ancak geçen yüzyılın ortalarından itibaren bilinenlerin yeni nesillere aktarılması olarak görülen eğitimin yetersizliği konusunda görüşler dile getirilmeye başlanmıştır. Çünkü bilim ve teknolojinin hızla gelişmesiyle bir insanın ortalama ömründe çok büyük değişikliklere neden olan yenilikler ortaya çıkmıştır. Bu koşul altında insanların çocukluklarında öğrendikleri şeyler yaşamlarının geri kalan kısmında geçerli ve yararlı olmayacaktır.[3]

Aslında 1931 yılında bu durumun farkına varılmıştır. "Artık insanların gençliklerinde öğrendikleri şeylerin onların hayatları boyunca kullanmaları tezi geçersiz hâle gelmiştir." Bugün çok önemli değişimlerin meydana gelme süresi bir insanın ömründen daha kısadır. Bundan dolayı yapılacak eğitim insanları olabilecek yeni koşullara hazırlıklı olmalarını sağlamalıdır. Bu nedenle eğitim artık yaşam boyu sürekli araştırma süreci olarak tanımlanmak zorundadır. Ve böylece herkes için (hem yetişkinler hem çocuklar) en önemli öğrenme öz yönetimli araştırma becerileri kazandırarak nasıl öğrenileceğinin öğrenilmesidir.[4]
1972 yılında toplanan UNESCO eğitimin geliştirilmesi komisyonunda, eğitimin hayat boyunca süren bir etkinlik olduğu kararına varılmıştır. Eğitimin insanları henüz olmayan bir topluma hazırladığı belirtilmiştir.

1972 yılı UNESCO uluslar arası eğitim komisyonu önerileri:[5]

1. Eğitimi okul yaşı ve okul binaları ile sınırlamak yanlıştır.
2. Eğitim, hem okul eğitimini hem de okul dışı eğitimi kapsayan tüm eğitsel etkinliğin temel bileşeni olarak düşünülmelidir.
3. Eğitsel etkinlik daha esnek olmalıdır.
4. Kısaca eğitim yaşam kadar uzun bir varoluşsal süreklilik olarak tasarlanmalıdır.

1973 yılında OECD tarafından yayınlanan yaşam boyu öğrenme için bir strate-

ji adlı raporda küresel ekonomi ve rekabet ortamında meslekî hareketlilik ve kişisel öğrenmeyle ilgili olarak yaşam boyu öğrenme gerekli görülmüştür.

Hayat boyu eğitim ile hayat boyu öğrenme kavramları arasında fark bulunmaktadır. Hayat boyu öğrenme kavramında, eğitimsel gelişimiyle ilgili sorumluluk kişinin kendisine verilmektedir. İstihdam edilebilir bireyler için kişi bir müşteri gibi eğitim ve öğretim pazarından kendi gereksinimlerine uygun eğitimi bireysel sorumluluğunu kullanarak seçer.

UNESCO ise 1996 yılı raporunda hayat boyu eğitim kavramı kullanılmaya devam etmiştir. Bu kavram Fransızca orijinalinin çevirisidir. Hayat boyu eğitim, mevcut eğitim sistemini yeniden yapılandırmayı ve eğitimle ilgili olup da eğitim sisteminin dışında kalan tüm potansiyeli geliştirmeyi amaçlayan genel bir düzenlemedir.

Son dönemde (OECD1999) hazırlanan raporda şimdiye kadar hayat boyu öğrenmenin yatırımı, ortamı, parası ve yönetimi kamu otoritesi tarafından karşılandığı ancak bundan sonra beraber ve bölünmüş sorumlulukla, sorumluluğun kişiye ve firmalara verildiği görülmektedir. Günümüz iş dünyasının ihtiyacı olan yüksek kaliteli iş gücünün yetiştirilmesinde firmaların ve kişilerin sorumluluğu bulunmaktadır.

AB kurulduğundan beri, ağırlıklı olarak ekonomik bir yapı olarak görülmüştür. AB'nin 1970'li yıllara kadar eğitim konusunda herhangi bir projesi bulunmamaktadır. Eğitimle ilgili ilk rapor 1973 yılında hazırlanan Avrupa Topluluğunda Yüksek Öğretim Muhtırası adlı rapordur. İkincisi ise yine aynı yılda yayınlanan Avrupa Topluluğunda Açık Uzaktan Eğitim bildirisidir. 1980'li yılların ortalarından itibaren eğitimin farklı alanlarında hizmet veren programlar yürürlüğe girmiştir.[6]

Sürekli eğitimle ilgili ilk metin 1993 yılında hazırlanan yeşil bültendir. Bu metinde işsizlerin tekrar emek piyasasında iş bulmalarını sağlamak amacıyla sürekli meslekî eğitim sisteminin sistematik bir yapıya kavuşturulması öngörülmüştür. Bu metinde mevcut iş gücünün meslekî teknik eğitim ile günün teknoloji ve iş gücü pazarına uygun becerilerle donatılmasına geniş bir yer ayrılmıştır.

Diğer bir rapor ise komisyon kararı olan Beyaz Bültendir. 1995 yılında hazırlanmıştır. Öğrenen topluma doğru: Öğrenme ve Öğretme başlığını taşımaktadır. Hayat boyu öğrenme konusunda birliğin amaçları ve yapılması gerekenler belirlenmiştir. Bir başka hayat boyu öğrenme etkinliği ise 1996 yılının Avrupa hayat boyu öğrenme yılı ilân edilmesidir. Komisyon kararıyla yaşam boyu öğrenmenin amaçları, ilkeleri ve stratejileri belirlenmiştir.

2000 yılında ise EURYDICE tarafından AB üye ülkelerde hayat boyu öğrenme adına yapılanlar raporlaştırılmıştır. Yine 2000 yılında hayat boyu öğrenme bildirisi yayınlanmıştır.

Yukarıda adı geçen metinlerin dışında, AB çeşitli konularda hazırlanan projelerde de hayat boyu öğrenme konusunda uygulamalar bulunmaktadır.

Bugün bir çok AB üyesi ülkede Hayat Boyu Öğrenim, uygulanmaktadır. Özellikle değişimin çok hızlı olduğu Mesleki ve Teknik Eğitimin iyileştirilmesinde ve güncelleştirilmesinde Hayat Boyu Öğrenim önem arz etmektedir. Ülkemizde de bu alanda birçok çalışma yapılmaktadır. Ancak şunu da vurgulamakta fayda vardır. Yaş ortalaması çok yüksek olan AB ülkelerinde Hayat Boyu Öğrenim çok daha fazla önem arz etmektedir. Oysa bizim gibi nüfusu çok genç ülkelerden belgelendirmeye dayalı esnek mesleki eğitim çok daha büyük önem arz etmektedir.

DİPNOT

[1] **S. İlhan Sezgin**. Avrupa Birliğinin Eğitim, Öğrenme ve Gençlik Politikaları, Türkiye-AB İlişkileri Sempozyumu, Ankara Ofset, Ankara, 2001, s.329.

[2] **Akbaş,O.,Özdemir,M.,** "AB'de Yaşam Boyu Öğrenme", Milli Eğitim Dergisi, Yaz-Güz 2002,s.155-156

[3] **Malcolm Knowles.** Yetişkin Öğrenenler, Göz Ardı Edilen Bir Kesim, Çeviren: Serap Ayhan, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1996, s.168.

[4] **Akbaş,O.,Özdemir,M.,** a.g.d.

[5] **Knowles,M,** a.g.e.,s.168

[6] **EURYDICE. Lifelong Learning:** The Contribution Of Education Systems In The Member States Of The European Union, Results Of The EURYDICE, Survey, March, 2000, s.7.

Seda EMİR

İş Dünyası Çalışanlarını Uzaktan Eğitiyor

İş dünyası, sağladığı avantajlar münasebetiyle çalışanlarını uzaktan eğitiyor. Uzaktan eğitimin tarihçesi İnternetten daha geriye gidiyor. Mektup, basılı yayın, televizyon ve daha yakın zamanlarda CD-ROM aracılığıyla gerçekleştirilen uzaktan eğitim modellerinin pratiğe yönelik başarılı sonuçlar verdiği belirtiliyor. Ancak İnternet; küresel, sınırsız ve herkese açık olması gibi özellikleriyle yakın geleceğin tek uzaktan eğitim aracı olarak görülüyor.

Elektronik öğrenme (e-öğrenme) yani uzaktan eğitim, kaydettiği ciddi gelişmelerle sektör olma yolunda ilerliyor. Artık internet teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla tek yönlü öğrenme yöntemleri ortadan kalkarak, karşılıklı etkileşime dayalı elektronik ortamda öğrenme modelleri ortaya çıkıyor. E-öğrenme, internet, intranet veya bir bilgisayar ağı bulunan platform üzerinde sunulan, web tabanlı bir eğitim sistemi olarak tanımlanıyor. E-öğrenme, şu anda sınıf eğitimlerinin tamamlayıcısı olarak görülmekle beraber geleneksel eğitim anlayışında köklü bir değişim yaratmış durumda.
2005 yılı Türkiye'de e-öğrenme sektöründe ilerlemelerin kaydedildiği bir yıl olarak görülüyor. Sektörün büyüklüğünde ciddi artış bekleniyor. Kesin rakamlar verilmemekle beraber, sektör yetkilileri pazarın ortalama 25 milyon YTL büyüklüğe ulaşacağı tahmininde bulunuyor. E-öğrenmede kamunun ciddi alıcı durumunda olması ileriye dönük olumlu sinyaller veriyor.

İçerik üretim yöntemleri, iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşması ile birlikte e-öğrenmenin yakın gelecekte tüm alanlar ve sektörlerde çok daha yaygın biçimde kullanılacağı düşünülüyor. Örgün eğitimin yanı sıra meslek içi, meslekî ve yaşam boyu eğitim konularında uygulamaların yakın gelecekte yaygınlaşacağı öngörülüyor.

Özellikle kalabalık ve dağıtık yapıya sahip kurumlar açısından e-öğrenme yöntemlerinin kullanımı önemli maliyet avantajları sağlıyor. Ancak e-öğrenmenin gündeme getirdiği en önemli değişiklik, öğrenme sürecinin öğrenen odaklı hale dönüşmesi. Bilgisayar kullanmayı bilen herkes hiç zorluk çekmeden e-öğrenmeye alışabiliyor. Fakat kullanıcıların gerçekten öğrenmeyi hedeflemeleri ve kurum yöneticilerinin, personeli bu konuda motive etmesi gerekiyor.

Büyümenin Etkileri 2006'da Görülecek

OYTEK Satış ve Pazarlama Direktörü Dilek Günçer, kamunun e-öğrenmeye 2004 yılında başlayan ilgisinin 2005 ve 2006 yıllarında çoğalarak artacağını söylüyor. 2005'te temelleri atılan birçok proje olduğunu, sektörde asıl büyümenin 2005 yılı ortasından sonra ve 2006'ta görüleceğini ifade ediyor. Günçer, kamunun e-öğrenmeye olan ilgisi konusunda şunları söylüyor: "Kamu kurumlarındaki e-öğrenme projeleri sektörü hareketlendirecek. Kamu sektörünün e-öğrenmeye ilgi göstermesinin nedeni, çalışanlarının tümüne aynı anda, aynı kalitede eğitim sunabilmek. Kamu kurumları e-öğrenmeyi kullanarak eğitim bütçelerinde ciddi maliyet avantajları elde ediyor. Kamu sektörünün e-öğrenmeye ilgi göstermesinin bir diğer nedeni ise e-öğrenme

E-öğrenme yani İnternet üzerinden öğrenme, artan kullanım oranlarıyla iş dünyasının eğitim maliyetlerini azaltmasına yardım ediyor. Herkese istediği yer ve zamanda eğitim alma imkânı sağlayan, e-öğrenmeye sanayi sektörü ve ihracatçıların gösterdiği ilgi artıyor. Çok şubesi bulunan kalabalık şirketlerin daha çok tercih ettiği uzaktan eğitim, kamu sektöründe de ciddi kullanım alanı buluyor. Türkiye'de hızlı bir gelişme içine giren sektörün büyüklüğünün 25 milyon YTL'ye ulaştığı tahmin ediliyor.

İnternet, En İyi Uzaktan Eğitim Aracı

E-öğrenme, platform olarak internetle birbirine bağlı olan bilgisayarların kullanıldığı bir uzaktan eğitim modeli olarak tanımlanıyor. Uzaktan eğitimin tarihçesi internetten daha geriye gidiyor. Mektup, basılı yayın, televizyon ve daha yakın zamanlarda CD-ROM aracılığıyla gerçekleştirilen uzaktan eğitim modellerinin pratiğe yönelik başarılı sonuçlar verdiği belirtiliyor. Ancak internet; küresel, sınırsız ve herkese açık olması gibi özellikleri dolaysıyla uzaktan eğitimin doğasını geliştirebilecek bir potansiyel taşıyor. İnternet yakın geleceğin tek uzaktan eğitim aracı olarak görülüyor. Tüm psikolojik ve pedagojik çalışmalar da en etkin öğrenimin öğrencilerin bilgiyi kendilerinin yönetmesi ve organize etmesi durumunda gerçekleştiğini gösteriyor. E-öğrenme, etkileşimli ve kullanıcı denetimli yapısıyla, kişilerin eğitim sürecinde aktif olmasına daha önceki hiçbir uzaktan eğitim modelinde olmadığı kadar imkân sağlıyor.

teknolojilerinin sunduğu üstün performans izleme ve raporlama özellikleri. Bu özellikler kamu kurumlarındaki yöneticilere tek merkezden, dağınık coğrafyadaki tüm çalışanlarının performanslarını izleme ve eğitimlere katılma, eğitim ve sınavlardaki başarılarını gözlemleme gibi imkânlar sunuyor."

Dilek Günçer, uzaktan eğitimin çalışanlara en büyük yararını eğitimlerine diledikleri zaman ve yerden erişme kolaylığı olarak görüyor. E-öğrenme sayesinde çalışanların eğitimlerini istedikleri kadar ve kendi hızlarına bağlı olarak tekrar edebilme şansları olduğunu vurguluyor.
E-öğrenmede kişilerin bilgisayar ekranıyla başbaşa kaldığını ve bu şekilde eğitimlere motive olması gerektiğini ifade eden Günçer, e-öğrenmede işin içine giren çeşitli faktörler nedeniyle kullanıcıların bu kültüre adapte olması ve eğitimlerden beklenen verimin sağlanmasını güçleştirebileceğine dikkat çekiyor.

Yöneticiler, Personeli E-Öğrenmede Motive Etmeli

İdea E-learning Solutions Genel Müdürü Ufuk Akdağ, Türkiye'de kamu alanında e-öğrenme uygulamalarının daha yaygın kullanıldığını belirtiyor. Kamu kurumlarının e-öğrenme alımlarının 10-15 milyon dolar arasında olabileceğini dile getiren Akdağ, özel sektörde ise bankaların elektronik öğrenmeye daha yoğun ilgi gösterdiğini kaydediyor. Bankacılığı, sigorta şirketleri ve ilaç sektörü takip ediyor. Akdağ, bu özel kurumların yapacağı alımların ise en çok 2-5 milyon dolar arasında olabileceğini aktarıyor.
E-öğrenmenin eğitimde etkinliği artırdığını ifade eden Akdağ, şunları söylüyor: "Dünyada hızlı, kolay ulaşılabilir, etkin, güncellenebilir ve özelleştirilebilir eğitim yöntemlerine olan ihtiyaç artıyor. E-öğrenme bu kriterlerin hepsini kapsıyor. Dünyada e-öğrenme pazarının hızla büyümesinin ardında yatan temel etken de bu. Türkiye'de kamu sektörünün yanında özel şirketlerde e-öğrenmenin faydalarından kısa sürede ve en geniş ölçekte yararlanmaya başlayacaklar. "

Akdağ, bilgisayar kullanmayı bilen bir kişinin hiç zorluk çekmeden e-öğrenmeye alışabildiğini dile getiriyor. Ona göre önemli olan kullanıcıların gerçekten öğrenmeyi hedeflemeleri ve kurum yöneticilerinin personeli bu konuda motive etmeleri. E-öğrenmenin anlaşılmayan, ya da yeterince başarılı olmadığına inanılan konuların tekrar edilmesine imkân tanıyan bir sistem sunduğuna işaret ediyor. Akdağ'a göre devlet memurlarının eğitim açıkları hızlı bir şekilde ancak e-öğrenme ile kapatılabilir: "Küreselleşme açısından bakıldığından dünya ekonomisine bütünleşmeye çalışan gelişmekte olan ülke devletlerinden beklenen; devlet memurları ile kamu personellerinin hızlı ve etkin bilgi edinme yolu olan e-öğrenmeden faydalanmalarını bir an önce yaygınlaştırmalarıdır. Özellikle devlet görevlilerinin hızlıca bilgisayar okur yazarı olması için e-öğrenme gerekiyor. Geniş coğrafyaya yayılmış bu kurumlar daha önce çok yüksek maliyetlere ulaşan

eğitimlerini e-öğrenme yoluyla çok düşük maliyetlere çekebiliyorlar."

Sanayicilerin E-Öğrenmeye İlgisi Artıyor

E-öğrenme uygulamalarına artık belli sektörler dışında her sektörden talep geliyor. Sanayi sektörü ve ihracatçıların elektronik öğrenmeye olan ilgisi giderek artıyor.

Uzaktan eğitim alanında faaliyet gösteren Enocta Genel Müdürü Cahit Topsever, elektronik öğrenmeye her sektörün ilgi göstermeye başladığını vurguluyor. Topsever, 2005 yılında kurumsal e-öğrenme pazarının büyüklüğünün 6-7 milyon YTL'yi zorlayacağı, kamu e-öğrenme pazarının ise 20-25 milyon YTL olabileceği tahmininde bulunuyor. Şirketlerin eğitim faaliyetlerini e-öğrenme ile desteklediklerine değinerek, e-öğrenmenin artık kurumlar tarafından öncelikle düşünülen çözümlerden biri durumuna geldiğini, esnek bir çözüm olması nedeniyle her türlü projede kendine yer bulabildiğini vurguluyor.

Topsever, bugün sanayi sektörünün özellikle kalite konusunda e-öğrenmeye ciddi ilgi gösterdiğini belirterek, "Kurumlarda e-öğrenme ile tanışan kadrolar artık kendi işlerinde e-öğrenme uygulamalarını nasıl kullanacaklarını gayet iyi biliyor. İhracatçı şirketleri kendileri ve yurtdışındaki müşterileri için ürün desteği verme konsunda bizden proje desteği talep ediyorlar. İlaç şirketleri Türkiye'nin her yanına yayılmış satış temsilcileri için eğitim ve gelişim projelerinde destek istiyor. Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP) uygulamalarına başlayan kurumlar projelerinin yaygınlaştırılması için e-öğrenmeyi en hızlı ve etkin çözüm olarak görüyor. Finans kurumları artık yükselme sınavlarını online uygulamaya koyuyor. Hastaneler müşterilerini ve çalışanlarını eğitmek için e-öğrenmeden faydalanıyor" diye konuşuyor.

Topsever, e-öğrenmeden en büyük faydayı sağlayacak sektörlerin başında kamuyu görüyor. Her kamu kuruluşunun hedef kitlesinin çok büyük olduğunu ifade ederek, şunları söylüyor:

"Kamu kurumları Türkiye'nin tamamına yayılmış durumda. Şu anda e-devlet uygulamalarının tamamında e-öğrenme, projelerin ayrılmaz bir parçası haline geldi. Türkiye'nin AB yolunda hızlı bir şekilde kamu sektöründeki bilgi birikimini bir üst seviyeye çıkarması gerekiyor. Bu

İnternet Üzerinden Eğitimin Faydaları

- Öğrenmek istediği zamana kullanıcı kendisi karar verebiliyor. Herkes kendi öğrenme hızında, istediği zaman, istediği kadar öğrenebiliyor.
- Eğitmenlere e-posta ve tartışma ortamı gibi ortamlarda erişim şansı oluyor.
- Eğitim için kampuse gelmeye gerek olmuyor, seyahat ve barınma harcamaları ortadan kalkıyor. Şirketler eğitim masraflarını azaltıyor.
- Eğitimde fırsat eşitliği yaratılıyor. Dağınık bir çoğrafyada bulunan şirketler, çalışanlarına aynı anda daha az maliyetle eğitim verebiliyor.
- Çalışanların terfi, atama gibi sınavları e-sınav yöntemiyle internet üzerinde eşzamanlı olarak şirketlerin ve kurumların bütün şubelerinde yapılabiliyor.

anlamda e-öğrenme en etkin ve verimli çözümü sunuyor. Sektörde, Eğitim Yönetim Sistemi yazılımları uygulamalarında sınırlara gelindi. Artık kullanıcı dostu yazılımlar daha öne çıkacak. Ayrıca sektörde devrim niteliğinde olan değişim ve dönüşüm, içerik geliştirme teknolojilerinde yaşanıyor."

Zaman, Mekan Kısıtlaması Kalkıyor

KoçBryce Genel Müdürü Diana Misim Fındıkoğlu ise, 2005 yılında yaklaşık 35 milyon dolar olması beklenen bilgi teknolojileri eğitim pazarı içinde e-öğrenme pazar payının yaklaşık yüzde 5-10 düzeylerinde olacağı tahmininde bulunuyor. Fındıkoğlu, "E-öğrenme eğitim yönetim sistemi, içerik bileşenleri ile daha geniş kitlelerin kolay bir biçimde eğitim alması ve eğitim sonuçlarının etkinliğinin takibi açısından hızlı bir biçimde ilerliyor. Kurumsal açıdan e-öğrenmenin en önemli yararı şirket çalışanlarına ek motivasyon sağlaması" diyor.

E-öğrenmenin eğitim, otomotiv, perakende sektörleri başta olmak üzere ulaşım, bankacılık gibi çok şubeli kanal ve bayi ağına sahip kurumlar tarafından tercih edildiğini kaydeden Fındıkoğlu, Türkiye'deki birçok üniversitenin doğrudan ya da başka üniversiteler ile bu alanda çalışmalar yaptığını vurguluyor.

Fındıkoğlu, gerçek zamanlı öğrenme ve bu eğitimden elde edilen kritik bilgilerin anında uygulanmasını e-öğrenme ile mümkün olduğunu ifade ederek, bu eğitim yöntemiyle kağıt işlerinin ortadan kaldırıldığını kaydediyor. Fındıkoğlu, şöyle devam ediyor: "Eğitim alanında devrim yarattığı söylenebilir. E-öğrenme ile zaman ve mekan kısıtlaması ortadan kalkıyor ve eğitim maliyetleri düşüyor. Özellikle şirketler bu avantajı nedeniyle e-öğrenme uygulamalarını kullanıyorlar. Çünkü şirketlerin başarıları, yaptıkları kârlarla orantılıdır. Ancak maliyeti düşürürken eğitimin kalitesinden ödün verilmemelidir."

Fındıkoğlu, Türkiye'de birçok üniversitenin doğrudan ya da başka üniversitelerle e-öğrenme alanında çalışmalar yaptığını sözlerine ekliyor.

E-Öğrenme Maliyet Avantajı Sağlıyor

E-öğrenme pazarının büyük ölçüde kamuda ivme kazanması bekleniyor. Kamu kuruluşlarınn eğitim bütçelerinde e-öğrenmeye artan oranda pay ayırmalarına karşın özel sektörde aynı ivmenin yakalanmadığı bildiriliyor. Meteksan Bilişim Grubu E-öğrenme İş Geliştirme Sorumlusu Ayhan Şehrin, 2004 yılı içinde çoğu kamu kuruluşunun e-öğrenmeyi gündemine aldığını belirterek, " Dil eğitimi ve bilgisayar okur yazarlığı ile birlikte simülasyon tabanlı uygulama eğitimlerinin e-öğrenme yönetimiyle verilmesini amaçlayan projelerde birçok kurum henüz ihtiyaç analizi ve planlama aşamasında. Bu nedenle e-öğrenme için ayrılacak bütçe payları henüz tam olarak kesinleşmedi. E-öğrenmede 5-15 milyon dolar arasında değişen bir pazardan bahsetmek mümkün. Bu pazarın büyük ölçüde kamuda gerçekleştirilmesi beklenen projelerden oluşacağı söylenebilir" diyor.

Son yıllarda özellikle kamu kesiminde AB'ye katılım sürecinin de hızlandırdığı ulusal uygulama politikaları çerçevesinde yoğun bir e-dönüşüm sürecinin yaşandığını dile getiren Şehrin, e-öğrenmenin değişim süreçlerinin en önemli ayaklarından biri olarak tüm dönüşüm projelerinde gündeme geldiğini ve bu süreçlerin başarısını doğrudan etkilediğini kaydediyor.

E-öğrenmede kamu kesiminin kurumsal eğitim politikalarının uygulanması açısından tüm imkânsızlıklara ve tüm bütçe kısıtlarına karşın çalışan sayısının da fazla olması nedeniyle özel sektöre göre daha fazla örgütsel deneyime sahip olduğunu ifade ediyor.

Kamu kurumlarının e-öğrenme yönetimini eğitim programlarında daha fazla kullanmasına yönelik çalışmalarına ağırlık verdiğini belirten Şehrin, bunun nedenini şöyle açıklıyor; "Özellikle kalabalık ve dağıtık yapıdaki kurumlar açısından e-öğrenme yöntemlerinin kullanımı önemli maliyet avantajları sağlıyor. Ancak e-öğrenmenin gündeme getirdiği en önemli değişiklik, öğrenme sürecinin öğrenen odaklı bir hale dönüşmesidir. İçerik üretim yöntemleri ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşması ile birlikte e-öğrenme yakın gelecekte tüm alanlarda ve sektörlerde çok daha yaygın biçimde kullanılacak. Örgün eğitimin yanı sıra meslek içi, meslekî ve yaşam boyu eğitim konularında uygulamalar yakın gelecekte yaygınlık kazanacak."

İbrahim Ethem Gören
byv@byv.org.tr

Erhan Erken
İTO Yönetim Kurulu Üyesi

Kitaplardaki Teori Yetmez Hayat Pratiği de Gerekir

İstanbul Ticaret Üniversitesi Mütevelli Heyeti Üyeliği yanında Boğaziçi Yöneticiler Vakfı Başkanlığını da yürüten Erhan Erken, "Öğrencilerin tahsil hayatları boyunca sadece derslerine çalışmaları onları nitelikli yapmaz. Derslerle birlikte öğrenciliğin sınırları dâhilinde sosyal faaliyetlere katılmak da, öğrenciye ciddi bir pratik sağlar. Çünkü hayat, sadece kitaplardan öğrenilemeyecek kadar giriftir" dedi.

Erhan Erken; yayıncılık-matbaacılık, ticaret ve eğitim kurumları işletmeciliği gibi pek çok alanda faaliyet gösteren şirketler kurdu. 20 yıla yaklaşan bir süredir pek çok eğitim müessesesinde kurucu olarak yer aldı. Eğitimin alt yapısının gençlik olduğundan hareketle çocuklara ve gençlere yönelik birçok projeyi hayata geçirdi. Anaokulundan etüd merkezine; bilgi merkezinden öğretmen/eğitici kurslarına kadar eğitim ve öğretimle alakalı çok geniş bir alanda hizmetler sundu; eğitim-öğretim mahreçli onlarca makale kaleme aldı. Bu süreçte çocukları/gençleri yetiştirecek ekipleri/kadroyu teşkil etti. Bir yanıyla işletmeci/girişimci, bir yanıyla da eğitimci olan Erhan Erken, İstanbul Ticaret Odası (İTO) Yönetim Kurulu Üyesi sıfatıyla aynı zamanda İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin Mütevelli Heyeti Üyeliğini yürütüyor. Boğaziçi Yöneticiler Vakfı (BYV) Mütevelli Heyeti Başkanlığını da sürdüren Erhan Erken ile iş dünyasının beklentileri ve üniversitelerin mezunlarına verdiği katma değer üzerine kısa bir sohbet yaptık.

Türkiye'de gözlemleyebildiğimiz kadarıyla bunca mezun insan arasında yetişmiş, iyi vasıflı birilerini bulmak gerçekten zor. Kritik yönetici kadroları için iş daha da vahim bir hal alıyor. Her "eğitimli eleman"ın "nitelikli eleman" olmadığı ve ikisi arasında bir fark olduğu aşikâr. Bu farkın kapatılabilmesi için kim, neler yapabilir? Üniversiteler, MEB, Sivil Toplum Kuruluşları veya kişinin bizzat kendisi açısından soruyorum.

Bu konuda benim en önem verdiğim hususlardan bir tanesi, çocukların tahsil hayatlarının en başından itibaren ciddi bir gözleme tabi tutularak kabiliyetlerine göre yönlendirilebilmeleridir. Bizde bu husus maalesef ihmal ediliyor. Nitelikli bir eleman, hayatının ilk dönemlerinden itibaren kaliteli eğitimcilerin elinde özelliklerine en uygun tarzda yönlendirilen ve yetiştirilen insandır. Eğitim sürecindeki bir ferdin hayatının hangi döneminde kendisine ne tür bir eğitimin verileceği dikkatlice analiz edilerek kararlaştırılmalıdır. Ülkemizde maalesef herkese aynı tür, standart bir eğitim verilmektedir. Analitik düşünce çocuklarımıza yeterli ölçüde verilememektedir. Çocuklarımıza öğrenmeyi öğrenme, araştırma yapma, kendi kendine yeterli olma gibi hususlarda yeterince yardımcı olunamamaktadır. Kendi sanayicilik tecrübem içinde gördüğüm nice ustalar, veyahut kalfalar vardı ki; bunlar hayatlarının daha erken dönemlerinde kabiliyetlerine ve özelliklerine göre ele alınıp yetiştirilebilselerdi çok mükemmel bir endüstri mühendisi, çok başarılı bir sistem analisti olabilirlerdi. Şu anda kimi normal bir usta olarak emekli oldu, kimisi de en çok ustabaşı olarak hizmet edebildi. Bu değerler bizim ülkemizin değerleridir. Mesela iş yerimize temizlik işleri için aldığımız bir elemanın uzun yıllar içinde izlediğimde mükemmel bir organizatör veya başarılı bir siyaset adamı olabileceğini görmüşümdür. Fakat bu eleman bugün sadece bir makinenin ustasıdır. Bu konu en başta hükümetin ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın ele alması gereken bir husustur. Bu gün yaklaşık 15 milyon çocuğumuz milli eğitim sistemi içinde eğitim görmektedir. Okuma yazma oranını %100'e çıkarmak, milli eğitimimizin uzun yıllar en önemli hedefi olmuş; çocukların ufkunu açmaya değil, onları ortak bir standart içinde yetiştirmeye daha büyük önem verilmiştir. STK'lar, milli eğitim sistemine tavsiyelerde bulunma, imkân ölçüsünde yönlendirme, bazen de spesifik örnekleri ortaya koyma noktasında daha aktif olmalıdır. Üniversitelerimiz de bilim merkezi olma konusunda daha duyarlı olmak mecburiyetindedir. Bugün, üniversitelerimizin en üst kurulu olan YÖK, üniversitelerimizin öğretim kalitesi

olarak yükselmesinden ve oradaki gençlerimizin daha iyi yetişmelerinden çok, mevcut pozisyonları ve statüleri korumaya yönelik, -maalesef- dogmatik bir yaklaşım içerisindedir. İyi niyetin ve adaletin olmadığı ortamlardan verimli bir ürünün çıkmayacağı aşikârdır. Türkiye'miz de maalesef bu hatalı tutumların bedelini ödemektedir. Tüm şartlara rağmen fertler, kendi çabalarıyla ve sistem içindeki -kısmen- verimli unsurların gayretleri ile belli bir düzeye gelebilmektedir. Eğitim-öğretim sistemlerinin iç dinamiklerinin çalışamadığı/iyi çalışmadığı yerlerde bireyler çok daha fazla gayret etmek mecburiyetindedir.

Bazı iş çevreleri tarafından, mezun olan gençlerin verimli birer eleman olarak çalışabilmesi ve tatmin edici bir ücretle iş bulabilmesi için en az 2-3 yıl tecrübe kazanmak amacıyla çalışması ve bu esnada ücret konusuna hiç önem vermemesi uygun bir yöntem olarak dile getiriliyor. Katılıyor musunuz? Bu konuda yeni mezun gençlere tavsiyeleriniz nelerdir?

Gençler meslek hayatlarının ilk yıllarında maaş konusunu birinci öncelik olarak ele almamalıdır. Uzun dönemde kendileri için en uygun iş dalı ve pozisyon, maaştan daha önemlidir. Maaş konusunda ise hakkaniyete uyan bir seviye tutturulması her iki taraf için tavsiye edilecek bir noktadır. İşveren açısından iyi bir genç, yatırım yapılacak bir değerdir. Bu değeri ucuza çalıştırmak, bir zaman için mümkün olur. Hakkaniyete uymayan maaş politikaları, üzerine yatırım yapılan elemanların yitirilmesine yol açar. Gençler ise çalışma hayatlarının ilk yıllarını daha ziyade öğrenme amaçlı olarak düşünmeli; ileride almayı düşündükleri pozisyonlara uygun iş kollarında ve iş yerlerinde çalışma hayatlarına başlamaya gayret sarf etmelidirler. Ben, işletme alanında ortanın biraz üzeride büyüklükteki işletmeleri, yani orta seviyedeki KOBİ'leri gelişme açısından ilk dönemler için çok faydalı görmekteyim. Çünkü bu tip şirketler gençlere birçok departmanı aynı anda görebilme imkânını sağlayarak onları daha iyi geliştirebilir. İş hayatının biraz daha ileri devrelerinde kurumsal kültürü olan, daha büyük çaplı işletmelerde çalışmak da kariyer açısından önemli yararlar sağlayacaktır kanaatindeyim.

Üniversiteden mezun olan bir öğrencinin, sizin açınızdan "nitelikli eleman" olarak kabul edilebilmesi için hangi yollardan geçmesi gerekiyor?

Bir öğrencinin mezun olduktan sonra nitelik açısından eksik yönlerini tamamlamaya kalkışması ona ciddi ölçüde zaman kaybettirecektir. Aslolan öğrencilerin tahsil hayatları içinde hayata hazırlanabilmeleridir. Öğrencinin, hangi sahada çalışmak istiyorsa onunla ilgili olarak gerekli donanımları almaya, üniversite yıllarında (esasında bu süre çok daha öncelere kadar gidebilir) başlamış olması şarttır. Mesela yabancı dil öğrenimi, bahsettiğimiz donanımların en önemlilerinden biridir. Hangi alanda olursa olsun, mezun olan gencimizin, en az bir yabancı dili, yapacağı çalışmalara yetecek tarda yazma, anlama ve konuşma olarak halletmiş olması ilk gerek şartlardandır. Lisans düzeyinde, sadece aldığı derslerin kitaplarını okumuş olması belki yeterli not almak için kâfi gelebilir. Fakat alanında iyi olabilmek, daha detaylı okuma ve araştırmaları gerektirir. Staj, sadece adet yerini bulsun diye yapılacak bir angarya değil; çalışma hayatını tanıma noktasında önemli bir araçtır. Bu konuda gerek staj veren işletmelerin, gerekse de staja giden gençlerimizin daha dikkatli olmaları her açıdan faydalı olacaktır. İyi bir ortalama ile mezun olabilmek de iş hayatında aranılan değerlerden biridir. Öğrencilerin tahsil hayatları boyunca sadece derslerine çalışmaları onları nitelikli yapmaz. Derslerle birlikte öğrenciliğin sınırları dâhilinde sosyal faaliyetlere katılmak da ciddi bir pratik sağlar. Çünkü hayat sadece kitaplardan öğrenilemeyecek kadar girift bir şeydir. Bu çalışmalar, öğrencileri insani ilişkiler konusunda hazırlar, onlara pratik düşünme imkânı verir, bildiklerini uygulamak konusunda yardımcı olur. Kısaca derslere mani olmayacak oranda sosyal faaliyetler çok yararlıdır. Ayrıca iş hayatına doğru yerde başlamak da gençler için daha sonraki hayatlarında fayda sağlayacak önemli bir noktadır. Bu hususta tecrübeli büyüklerin kariyer yönetimi konusunda tavsiyeleri altın değerinde öğütlerdir.

İş dünyası, nitelikli eleman ihtiyacını nasıl karşılıyor? Üniversiteden mezun olanların mezuniyet sonrası eğitiminde iş dünyasının daha fazla sorumluluk alması gerekmez mi? Mesela üniversiteler yahut MEB'le işbirliği halinde, bir çözüm üretemezler mi?

Ülkemizde mesleki eğitim maalesef ciddi ölçüde baltalanmaktadır. İmam-hatiplerin üniversitelere devam etmesini engellemek isteyen azınlık bir kesimin ciddi propagandaları neticesi, ülkemizin orta öğretimi çok sağlıksız bir noktaya sürüklenmiştir. İlköğretimin kesintisiz olarak sekiz yıla çıkarılması ve meslek okullarının üniversiteye girişte ham puanlarının düşük bir katsayı ile çarpılması, bir yönü ile çocuklarımızın yeterli düzeyde yönlendirilebilmelerine imkân tanımamakta, diğer bir yönüyle de üniversiteye gitme şansını kaybetmek istemeyen gençlerimiz meslek liselerini tercih edememektedir. Meslek liseleri iş dünyasına ara eleman yetiştirmesi gereken bir eğitim birimi iken, bu fonksiyonlarını etkili bir tarzda yerine getire-

memektedir. Bu durum, olaya tarafgir ve ideolojik bir gözlükle bakan kişilerden dolayı, "sakin" bir şekilde müzakere edilememektedir. Fakat son dönemde iş dünyası, nitelikli ara eleman konusuna daha fazla duyarlı hale gelmiş ve sistem üzerinde ciddi oranda baskı kurmuş bulunmaktadır. Her meslek gurubu yoğun bir şekilde kendi meslek lisesini açmaya çalışmakta ve oradan yetişecek gençlerin yüksek okullara gidebilmelerinin önünü açmak için sistemin aktörlerini zorlamaktadır. Bu hâl tahminimce zaman içinde daha da ivme kazanacaktır. İlaveten, üniversite-sanayi işbirliği maalesef ülkemizde istenen düzeyde gerçekleşememiştir. Bununla birlikte hadiseye taraf olan tüm kesimler bunun önemini kavramaya başlamıştır. Üniversiteler, sanayi ve iş dünyası ile yoğun bir temas içinde olmalıdır. Her iki kesim birbirini geliştirebilmelidir. Ar-Ge konusunda çalışan insan sayısı ülkemizde çok düşüktür. Üniversiteler, Odalar, STK'lar, KOSGEB ve MEB bu konularda son dönemlerde artmakta olan ilgiyi daha da teşvik etmeli ve faydalı yönlere doğru kanalize edebilmelidir. Tüm bunlar, nitelikli eleman yetişmesi konusunda zemini daha verimli hale getirecektir.

Ülkemizdeki oda ve borsalar uzun yıllar üniversite öğrencilerini ihtiyaç ve başarı burslarıyla destekledi. Şimdi bu kuruluşlar birkaç adım daha ileri giderek kendi üniversitelerini kurmaya başladı. İstanbul Ticaret Odası öncülüğünde İstanbul Ticaret Üniversitesi kuruldu. Bunu, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin TOBB Üniversitesi izledi. Mütevelli Heyeti Üyesi bulunduğunuz İstanbul Ticaret Üniversitesi iş dünyasının beklentilerine yönelik olarak öğrencilerine diğer üniversitelerden ayrı olarak hangi katma değerleri sunuyor? Üniversitenizde pratik ve ticari hayatı kucaklayan ne tür eğitim programları uygulanıyor?

İstanbul Ticaret Üniversitesi beşinci yılının içinde olan bir eğitim kurumu. İlk hedef olarak bir şehir üniversitesi hedefiyle öğrenime başlamış ve daha çok belli konulara dikkatini teksif etmeye çalışmış bir üniversite burası. İleriki yıllarda üniversitemiz değişen şartlara göre yeni hedeflere yönelme konusunda değerlendirme yapacaktır. İstanbul Ticaret Üniversitesi, 350 bin tüccarın üye olduğu bir odanın desteğinde faaliyet gösteren bir üniversitedir. Bu üniversite, ticaret hayatının bizatihi içinde, o hayatın tüm sorunlarını bilen bir zeminde faaliyet göstermektedir. Dolayısıyla sorunların özüne vâkıftır ve onlara yönelik akademik çözümler üretilmesi konusunda ciddi anlamda şansa sahiptir. Aynı zamanda üniversitemizde eğitim gören gençlerimiz gerek staj imkânı, gerekse de mezun olduktan sonra iş imkânları konusunda önemli bir avantaja sahiptir. İstanbul Ticaret Üniversitesi bir yönüyle özel bir vakıf üniversitesi olmakla birlikte İTO'nun özelliğinden dolayı yarı kamusal bir statüye sahiptir. Bu hususiyet, üniversiteye özel sektör zihniyetiyle işleyen bir devlet üniversitesi özelliği vermektedir. İstanbul Ticaret Üniversitesi arkasında yer alan büyük gücün desteğiyle eğitim alanında ihtiyacı olabilecek birçok şeye daha kolay ulaşabilmekte, gerek ulusal, gerekse de uluslararası düzeyde geniş bir iletişim ağına sahip bulunmaktadır. Üniversitemizin kısa sürede ciddi bir büyüme göstermesi de sahip olduğu bu özelliklerinden dolayıdır. Bundan sonra da bu büyümeyi, eğitim kalitesini daha da arttırarak, uluslararası düzeyde tanınan bir üniversite haline gelme noktasına kadar taşımayı hedeflemekteyiz. Bu hususta İTO ve bağlı kuruluşlarıyla, Üniversitemiz arasında kurulacak anlamlı ve stratejik köprülerle, daha kapsamlı ve sinerji oluşturan çalışmalara imza atılacaktır.

İş piyasasında arz ve talebi oluşturmak amacıyla Sivil Toplum Kuruluşlarına büyük görevler düşüyor. Bu cümleden hareketle Başkanı bulunduğunuz Boğaziçi Yöneticiler Vakfı'nda öğrencilerle iş dünyasını buluşturmak ve öğrencileri iş hayatına hazırlamakla ilgili ne tür faaliyetlerde bulunuyorsunuz?

Vakfımız beşeri sermayenin bir ahenk içerisinde ülke kalkınmasının itici gücü olmasını temin için gerekli yönlendirme ve koordinasyon hizmetlerini sürdürmektedir. Bu cümleden olarak geride kalan 9 yıllık hizmet yılımızda öğrenci ve yeni mezun kardeşlerimize yönelik olarak iş dünyasıyla tanışma toplantıları, iş dünyasına hazırlık seminerleri, işe ilk adım seminerleri, iş/sanayi sektörlerini tanıtma seminerleri, fabrika/işyeri/okul gezileri düzenledik ve geniş katılımlı staj organizasyonları tertip ettik. Malum olduğu üzere üniversitelerin İdari Bilimler Fakültelerinde staj ihtiyari. İsteyen staj yapıyor, isteyen öğrenci de yapmıyor. Hâl böyle olunca İİBF'de okuyan öğrenciler staj yeri bulmakta zorluk çekiyor. İmkânlar ölçüsünde öğrenciler için her yıl düzenli olarak staj imkânı temin etmeye çaba sarf ediyoruz. Tüm bunları yaparken hadisenin talep yönünü de ihmal etmemeye gayret ediyoruz. İş camiası, vakfımızdan Boğaziçi Üniversitesi mezunlarını istihdam talebinde bulunuyor. Mezun ve mensuplarımıza bu noktada da yardımcı oluyoruz. Mezun kardeşlerimizi iş dünyasıyla buluşturuyoruz. İş dünyasına böylelikle iyi eğitim almış, bir yabancı dili iyi konuşabilen BÜ üniversitesi mezunlarını yönlendiriyoruz.

İbrahim ÇUKUR
ibrahim@ekocerceve.com

İlhan SOYLU
MÜSİAD Eğitim Komisyonu Başkanı

Gençlere Kariyer Rehberliği

Gençlere mesleklerle ilgili yeterli rehberlik ve yönlendirme yapılmamasını Türk eğitim sistemindeki en büyük eksiklik olarak tanımlayan MÜSİAD Eğitim Komisyonu Başkanı İlhan Soylu, GençMÜSİAD'la bu eksikliği gidermeye ve gençleri geleceğe hazırlamaya çalıştıklarını söyledi.

İlhan Soylu, Malatya'nın kenar semt okullarından biri olan Kubilay Lisesi'ni bitirdi. O günün şartlarında üniversitelere dair bulduğu bir broşürü okuyarak kariyerine dair ne istediğini belirledi ve onun peşine düştü. Üniversite tahsilini tamamladıktan sonra iş hayatına atıldı ve şirketi Artworks Reklamcılık'la sektörünün önde gelen aktörlerinden biri olmaya başardı. Fakat zorluklar da yaşamadı değil... Sosyal sorumluluk gereği birçok STK'da görev alan İlhan Soylu, şu anda İTO Meclis üyeliği yanında MÜSİAD Eğitim Komisyonu Başkanlığını da yürütüyor. MÜSİAD bünyesindeki GençMÜSİAD Komitesinden de sorumlu olan İlhan Soylu, kendisinin el yordamıyla çıktığı kariyer basamaklarında gençlerin telef olmaması için onlara rehberlik yapmaya çalışıyor. Gençlere mesleklerle ilgili yeterli rehberlik ve yönlendirme yapılmamasını Türk eğitim sistemindeki en büyük eksiklik olarak tanımlayan İlhan Soylu, GençMÜSİAD'la bu eksikliği gidermeye ve gençleri geleceğe hazırlamaya çalıştıklarını söyledi. İlhan Soylu'ya detayları sorduk;

Başarılı bir reklamcısınız. Bu noktaya belirli bir kariyer planıyla mı geldiniz?

Lise yıllarında yaptığım bir kariyer planını takip ettiğimi söyleyebilirim. Malatya Kubilay Lisesi öğrencisiydim. Okulumuzun imânları çok iyi değildi, bir kenar semt okulu olarak tanımlanabilirdi. Ben kütüphaneciye gidip, 'Üniversiteleri tanıtan bir yayın var mı?' diye sorduğumu ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ile ilgili bölümü okuduğumu çok iyi hatırlıyorum. O günün şartlarında bulduğum küçük kitapçık sayesinde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne girdim. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Bölümü'nde başlayan yüksek lisans eğitimimi de Reklamcılık ve Tanıtım Bölümü'ne geçerek tamamladım. Ben kendi sezgi ve çabalarımla yolumu bulmaya çalıştım. Okuduğum okulu bilinçli seçtim, bugün tercih yapacak olsam yine aynı bölümde okurdum. Ancak bu iş sadece öğrencinin kendi sezgilerine bırakılamayacak kadar önemli. Türkiye'de gençlerin okul sonrasına dair bilgilendirilmeleri, onlara çok sağlam bir rehberlik yapılması gerekir. Bu konuda eğitim sisteminin çok büyük bir zaaf içinde bulunduğuna inanıyorum. Türk eğitim sisteminin en büyük sorununun rehberlik olduğunu düşünüyorum. Okul yıllarında öğrencinin mesleğine, gelişimine yönelik, üniversite sonrasında ise meslek hayatına dair tercihlerini belirlemesinde ve yetişmesinde çok iyi bir rehberliğe ihtiyaç var.

Bir işadamı olarak gençlerin hayata hazırlık durumunu nasıl görüyorsunuz?

Türkiye'deki lise ve ortaokullarda öğretmenlerimiz hayata dair konuşmuyorlar. Benim en çok hoşuma giden ve heyecanlandığım anlar, öğretmenlerimizin bize hayata dair öğütlerde bulunduğu, tecrübelerini aktardığı zamanlardı. Muhtemeldir ki, can kulağı ile dinlediğim bu anların benim geleceğime dair yansımaları olmuştur. Bu tür konuşmalar, kendimize güven duymamızı sağlıyordu. Öğretmenlerin, öğrencilerle hayata dair kurdukları diyalog, çok güzel bir rehberlik fırsatı oluşturuyordu. Ama çok enderdi öğretmenlerimizin böyle konuşmaları. Keşke öğretmenlerimiz, ders saatlerinin dörtte birlik bölümünde bir büyük olarak hayatta yaşadıklarını anlatsa, diğer her şeyden daha faydalı olur.

Türkiye'de üniversiteler, öğrencilerin alınıp 4 yıl beşikte sallandıkları, adeta uyutuldukları bir yer haline geldi. Bu bir genelleme olduğu için istisnalar da var doğal olarak. Üniversite, öğrenciler için bir kozalak, bir fanus olmamalı. Hayatı erteledikleri bir dönem hiç olmamalı. Gence, -Ne yapıyorsun? diye sorduğum-

da, -Ee öğrenciyim ya... İyi ama iki yıl sonra okulun bitecek. Bakıyorum da öğrenciler, üniversiteyi hayatla yüzleşmekten kaçındıkları bir alan haline getirmişler. Bu anlamda önemli bir paradigma yanlışlığı var üniversitelerde. Burada tabii ki öğrencinin de yaşadığı sıkıntılar var ki, kökeni de ortaöğretime gidiyor. Genç doktorluğu tercih etmiş, ancak onun o işe dair bilgisi Amerikan filmlerinden gördüğünden ibaret. Hukuk fakültesine giden, bir avukatlık bürosunu görüp de ona göre karar vermiş değil. Emin olun, eğer adliyelerin durumunu görseler, avukatlık işini tercih durumu çok değişir.

Gençlere yönelik bir organizasyon olan GençMÜSİAD bu konuda neler yapıyor?

Eğitim sistemimiz gençleri hayata yeterince hazırlamıyor. Eğitim sisteminin eksikliğinden kaynaklanan bu boşluğu aileler de yeterince dolduramıyor. Yanlış rehberlik yüzünden öğrencilerimiz bazen hayata yanlış yerden başlıyor. Bazen bir yerden başlıyorlar, fakat tecrübesizliklerinden önemli zaman, emek ve maddi kayıplara uğruyorlar. Türkiye insanlarının beyin ve maddi gücünü böylesine tüketme lüksüne sahip değil. Potansiyeli olan insanların bulundukları noktalarda bir an önce başarılı olabilmeleri için, daha evvel o sektörlerde yaşanmış tecrübeyi ivedilikle almaları ve o tecrübenin üzerine inşa etmeleri gerekir. Benim kendi işimle ilgili eksikliğini duyduğum en büyük şey, tecrübeli birinin önderliği olmuştur. Hayatta da zaman zaman yaptığım hatalarda böyle birinin yanımda olmamasında görüyorum. Gerçekten de bir karar alırken ve bir iş yaparken, dönüp birinin gözüne bakıp yapılanın doğru olup olmadığını onaylatmak büyük sıkıntılardan koruyor. Bu anlamda bugünkü gençler bize göre çok şanslı. 20 yıl evvel ben bir üniversite hakkında bir broşür bulduğumda kendi-

İşe Kimi Alırım?

"ABD'de yapılan bir araştırmada, kariyer gelişiminin mesleki bilgi donanımından ziyade yüzde 70 oranında tarzın etkili olduğu tespit edilmiş. Yani kişinin iş yapış tarzı, işle kurduğu ilişki biçimi, mesleki anlamda işi bilmesinden daha önemli. Ben şirketime bir personel alacağım zaman, okulundan ziyade onun başarılı olup olmamasını belirleyen vasıflara sahip mi, değil mi ona bakıyorum. Zaten mesleki bilgisinin yetersiz olduğunu peşinen kabul ediyoruz. Bilgi eksikliğini kurum içi eğitimlerle zaman içinde giderebiliriz. Önemli olan hamurunun, malzemesinin iyi olması. Zeka ve kabiliyeti o oryantasyon eğitiminden başarıyla çıkmaya uygun ona bakıyoruz. Mesleğinde başarılı olmuş bir çok insan var. Bunların başarıyı yakalama kriterlerini dikkatlice incelerseniz şu faktörleri görürsünüz;

- Kişinin kendine duyduğu özgüven,
- Çalışkanlık,
- İletişim becerisi,
- Hayatla olan ilgisi,
- Genel kültürü,
- Sosyal yönü,
- Azim ve kararlılığı,
- Sabrı.

Bir insan eğer etkin olabilecek bir zekaya sahipse, kendine güveniyorsa, belli bir işi yapmak için gerekli çabayı göstermeye hazırsa, bunun için yüksek bir kararlılık ve iradeye sahipse, iletişim yeteneği yüksekse, onu tabiri caizse çöplüğe atsanız gül biter. Ama bunlara sahip değilse, Oxford mezunu bile olsa, başarılı olması mümkün değil. Kısacası, başarı insanın kendisinde biten bir şey. Öğrenciye bunu söylemek bile, başlı başına bir rehberlik. Bir öğrencinin gözlerinde eğer bir ateş, bir pırıltı varsa, çalışkansa, gayretliyse, akıllıysa, sabırlıysa ben onu alırım ve onu reklamcı da yaparım, tasarımcı da, mühendis de... Okul bir araçtır. Önemli olan bireyin ne olmak istediğine karar vermesidir."

GençMÜSİAD Yönetim Kurulu Üyeleri toplantı halinde

mi şanslı hissediyordum. Şimdi kitle iletişim çağındayız ve her türlü bilgiye ulaşma imkânı var. GençMÜSİAD gibi bir platform var. GençMÜSİAD, MÜSİAD'ın en önemli ve en işlevsel projelerinden birisi. GençMÜSİAD çatısı altında gençlere rehberlik anlamında biz iki şey yapmaya çalışıyoruz;

1- Daha üniversite yıllarındayken gençlerin iş hayatına, mesleklere ve sektörlere dair bilgileri erkenden alarak donanımlı olmalarını sağlıyoruz. Bu sayede onların daha öğrenciyken okul sonralarını en sağlıklı bir şekilde planlamalarına katkıda bulunmaya çalışıyoruz.

2- İkinci adımda ise, mezun olmuş ve iş hayatına katılarak roller üstlenmiş gençlerin bu görevlerini ifa ederken ihtiyaç duydukları bilgi ve deneyimi, ekonominin tecrübeli aktörlerinden edinmelerini sağlıyoruz. Gençleri, sektörlerinde başarılı olmuş şahsiyetlerle biraraya getirerek onlardan istifade etme zenginliğini sunuyoruz. Bu nokta hakikaten çok önemli ve üzerinde durulması gereken bir şey. Bu yolla gençlerin başarı merdivenlerini çok daha kestirmeden ve çok daha hızlı tırmanma imkânı bulduklarını düşünüyorum. Bu anlamda GençMÜSİAD bünyesindeki gençlerin de şanslı olduğunu düşünüyorum. Çünkü üniversitedeki öğrenciler sadece teorik bilgiyle yetinmek durumundayken, bizim gençlere workshoplara katılıyor, ticari delegasyonlar ağırlıyorlar, delegasyonlara katılıyorlar, iş toplantılarının içinde doğrudan yer alıyorlar, tecrübeli iş adamlarıyla aynı masada oturarak onları yakından izleme ve tanıma fırsatı buluyorlar. Bunun kıymetini iş hayatına atıldıktan sonra daha iyi algılayabilirler.

Devlet ne yapmalı?

Öncelikle öğretmenlerin kalitesini yükseltmekten başlamalı. Öğretmenlerimizin Türkiye'yi yeni bin yılda ileri noktalara götürecek nesli yetiştirmeye yetecek eğitim ve donanıma sahip olup olmadıklarını masaya yatırmamız lazım. Öğretmenlik, kaliteli insanların yapmak isteyeceği cazip bir meslek haline getirilmeli. Bunun için meslek ortamı ve ücret durumu, öğretmenliği özendirecek şekilde düzenlenmeli. Çünkü kaliteli öğretmen kaliteli insan yetiştirebilir ve gerçek anlamda rehberlik yapabilir.

İkinci olarak eğitim müfredatı, tamamen zorunluluğa bağlanmamalı. Öğretmenin inisiyatif kullanacağı bir alan bırakılmalı. Bu yapılmadığı için öğretmen müfredatı yetiştirmek için eğitim dönemi boyunca dolu dizgin koşuyor. Eğer amaç, öğrencinin bu müfredatı ezberlemesiyse, o zaman öğretmen görevini yapıyor. Ancak bunun yeterli olmadığı da ortada. Çünkü öğrenciler iş hayatına hazır halde gelmiyor. Yetersiz geliyor. O zaman öğrenciyi müfredatın dışında hayatla buluşturacak alanlar oluşturmalıyız.

Ülkelerin kalkınması, onların doğal kaynaklarının, madenlerinin zenginliği ile değil, insan kaynağının niteliğinin yüksekliğine bağlı. Zengin toplumlar, insan kalitesi yüksek toplumlardır. Dolayısıyla insan kaynağı çok belirleyici ve çok temel bir faktördür. Gençler üniversite için hakikaten büyük çaba gösteriyor, ben bunu gözlemliyorum. Dolayısıyla ülkemiz, gelişim dinamiği olan bu kaynağı böylesine telef etmemelidir. Onların yeteneklerine uygun doğru alanlara yönlendirilmesi ve başarılı olmaları için, aileden başlayan ve üniversite aşamasından iş hayatına kadar olan bütün süreçte rehberlik yapılmasını fevkalade önemsiyorum.

Gençler Yanlış Yönlendiriliyor

Öğrencileri parlak bir gelecek için üniversite bitirmeye yönlendirmenin eğitim sistemimizdeki en temel yanlışlardan biri olduğuna dikkat çeken İlhan Soylu, bu durumun gençlerin ruh sağlığını bozduğunu ve onları karamsarlığa ittiğini kaydetti. Çözüm olarak, meslek öncesi ve sonrasında geliştirilecek kariyer planlamasıyla ektili bir rehberlik yapılmasını öneren İlhan Soylu, konuyla ilgili açıklamasını şöyle sürdürdü; "Sayıları 1.5 milyonu aşan lise mezunlarının üniversite kazanma yarışına girdiği ve rekabetin her geçen gün ağırlaştığı eğitim sistemimiz adeta öğrencilerin ruh sağlığını tehdit etmekte ve gelecek konusunda karamsarlığa itmektedir. Durumun ulaştığı dramatik boyutlara rağmen gençlerimizin geleceğini ilgilendiren bu hayati konuya ilişkin tartışma ve değerlendirmeler henüz kapsamlı bir çözüm üretmekten çok uzak. Orta öğretimde öğrencilere sınavda başarılı olmalarını sağlayacak bilgiler yüklenmeye çalışırken; dershaneler, gittikçe daha ticarileşen ve istismar edilen bir zeminde onlara taktik ve pratik üstünlük kazandırmaya çalışıyorlar. Oysa gençler bilgi ve yeteneklerini ne kadar geliştirirse geliştirsinler, üniversitelerimizin mevcut kapasiteleri (bütün öğrenciler ÖSS de başarılı olsa bile) sınava girenlerin ancak dörtte birine okuma şansı tanıyacak düzeyde. Sorun, tek başına Üniversiteye gidip gidememek, ya da üniversitelerimizin sayısıyla ilgili değil. Çünkü her iki durumda da gençler güvenli bir gelecek endişesi yaşamaya devam ediyorlar. Meseleye yakından baktığımızda bir yandan Üniversitede okuma yeterliliğine sahip olsalar bile ÖSS sisteminden dolayı elenen ve hayat karşısında nasıl bir tavır alması gerektiğini bilemeyenleri; öte yandan da Üniversite Sınavını kazansalar dahi istedikleri tercihlere giremeyen veya da yanlış tercihler nedeniyle hayal kırıklığı yaşayanları görmekteyiz. ÖSS sınavında gerçekten başarısız olan bir başka grup var ki onların durumu hepten içler acısı. Bunların durumu ne olacak? Hayattan da başarısız sayılıp elenecek, diğer bir deyişle hayatın kıyısına mı itilecekler? Bu sorulara cevap vermek ve çözümler üretmek elbette ki o kadar kolay değil. Aileden devlete uzanan bir yelpazede çok kapsamlı yaklaşımlar ve uygulamalar gerektiriyor. Ancak öğrencilere etkili ve iyi planlanmış bir rehberlik hizmetinin sağlanmasına ivedilik ve öncelik vermek gerek. Çünkü, öğrencilere sağlam bir hayat bilinci kazandıran, üniversiteyi gereğinden fazla büyütmeyen ve onlara hayatta başarılı olabilmek için çok farklı alternatifler olduğunu gösteren bir rehberlik uygulaması, yukarıda belirtilen sorunların çözümünde tahmin edilenden çok daha büyük yararlar sağlayacaktır.

Eğitim sistemimizin en temel yanlışlarından biri, öğrencilerin parlak bir gelecek için üniversiteyi olmazsa olmaz görmeleri ve hayatlarını büyük ölçüde üniversiteye gitmeye endekslemeleridir. Üstelik bu çarpık anlayış hem aile, hem öğretmenler, hem de toplum tarafından beslenmekte ve belki de öğrenciler hayattaki alternatif imkân ve fırsatları ıskalayabilmektedirler. Üniversite eğitimi elbette ki önemli ve yararlıdır. Ancak bazı durum ve koşullarda kişisel gelişim önünde bir engele de dönüşmekte, hatta hayattan bir kaçış alanı haline de gelebilmektedir. Ben iyi planlanmış hayatın gerçeklerine yaslanan kişisel bir eğitim ve gelişim programının pek çok üniversite ve fakültenin eğitim müfredatından çok daha yararlı ve verimli sonuçlar doğurduğuna inanıyorum. Lise mezunu ve bir yabancı dili çok iyi derecede bilen, özgüveni yüksek, iletişim becerileri gelişmiş birinin; dört yıllık fakülte mezunu bir ziraat mühendisinden daha kolay iş bulacağını ve başarılı olacağını iddia etmek herhalde Türkiye gerçekleriyle çelişmeyecektir. Nitekim mülkiyede okuduğum ilk yıl, Siyasal Tarih hocamız Rahmetli Prof. Dr. Oral Sander'in kendi dersine devam yerine yabancı dil çalışanlara hoşgörü ile yaklaşacağını beyan etmesi belki de bu durumdan kaynaklanıyordu.

Yine içinde bulunduğum sektör itibariyle örneğin iyi bir fotoğraf ustasının yanında çıraklık yapan meraklı ve yetenekli birinin sahip olduğu şansa ve fırsatlara pek çok güzel sanatlar fakültesi mezunlarının sahip olmadığını yakından görüyorum."

Dr. Nihat Alayoğlu
nihat@ekocerceve.com

Aile Şirketlerinde
Vârislere Uygulamalı Eğitim

Eğitimciler, "En iyi öğretmen, zamanla kendisini gereksizleştirendir" diyorlar. Hakikaten iyi öğretmen, öğrencisine öğretmesi gerekeni öğretir ve zamanla kendisini gereksiz hale getirir. Bu nedenle babalar, şirketlerinin yönetiminde kendilerini vazgeçilmez görmemeli, gelecekte yönetimi devredecekleri çocuklarına bir nevi öğretmenlik yapmalılar.

Psikologlara göre kıskançlık, her insanda var olan bir duygu. Kıskançlık nedeniyle insanoğlu, bir başka hemcinsinin kendi önüne geçmesine, daha ön plana çıkmasına tahammül edemez. Çalışanlar, hatta kardeşler arasında sık sık kıskançlık krizlerine tanık oluruz. Yine psikologlara göre bu genellemeyi sadece babalar bozar. Yani babalar, oğullarının kendilerinden daha ön plana çıkmasına izin verirler, hatta bundan gurur da duyarlar. Bununla birlikle her babanın böyle yaptığı da söylenemez. Türk iş dünyasında, sırası geldiği halde oğluna yetki ve sorumluluk vermeyen baba örneği çoktur. Şirketini bin bir güçlükle kuran babalar, sağlıklarının bozulmasına rağmen işleri çocuklarına devretmeye yanaşmazlar, taa ki emr-i hak gelene kadar... Baba öldüğü zaman irtifa kaybeden veya dağılan aile şirketlerinin hazin hikâyesinin temelinde hep bu tip yanlış tutumlar bulunmaktadır. Bu durum, babaların binbir güçlükle kurdukları şirketlerine ve gözbebekleri çocuklarına yaptıkları en büyük kötülüktür. Bu nedenle;

a) İyi Öğretmenlik Yaparak Zamanla Gereksizleşmek Lâzım:
Eğitimciler, "En iyi öğretmen, zamanla kendisini gereksizleştirendir" diyorlar. Hakikaten iyi öğretmen, öğrencisine öğretmesi gerekeni öğretir ve zamanla kendisini gereksiz hale getirir. Bu nedenle babalar, şirketlerinin yönetiminde kendilerini vazgeçilmez görmemeliler, gelecekte yönetimi devralacak çocuklarına bir nevi öğretmenlik yapmalılar.

b) Uygulamalı Eğitim İhmal Edilmemeli:
Babalar hayatta iken çocukların yavaş yavaş yönetime dahil olmaları, onlar için uygulamalı bir eğitim niteliği taşımaktadır. Büyüklerin gözetim ve kontrolünde gerçekleşen deneyime dayalı bu eğitimi bir eğitim kurumunda almak mümkün olmadığı için gelecek için büyük önem taşımaktadır. Nitekim bir Çin atasözü, "Bir insana bin defa anlatacağınıza bir defa gösterin yeterlidir" diyor. İşte sorumluluk üstlenerek gelecek kuşakların işe dahil olması onlar için görerek eğitim demektir. II. Murad'ın daha çocuk denecek yaşta iken Fatih Sultan Mehmet'i tahta geçirmesi ve ülke yönetimini ona devretmesi bu konuya güzel bir örnek teşkil etmektedir. Uygulamalı bu eğitim sayesindedir ki, Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un fethiyle bir çağı kapatıp başka bir çağı açabilmiştir.

Deneyimi Dinamizmle Birleştirecek Devir Planı

"Yaşlılar yapabilseydim, gençler de bilebilseydim" derlermiş. Yani yaşlılarda bilgi ve deneyim, gençlerde ise enerji var. Bir

Aile şirketlerinin, genellikle ikinci neslin elinde geriye doğru gittiği çokça rastlanan bir durumdur. Dolayısıyla şirketlerin başarısı ve devamlılığı için, ikinci neslin yetiştirilmesine özel olarak önem verilmeli; şirketin mevcut ve özellikle de gelecekte ihtiyaç duyacağı yönetim fonksiyonları da dikkate alınarak, vârislerin bir yandan akademik eğitimlerini sürdürmeleri, diğer yandan iş hayatının içinde yetişmeleri sağlanmalıdır.

işin başarılabilmesi için bu iki avantajın bir araya gelmesi lazım. Nitekim başarılı ve uzun ömürlü şirketlerin yönetiminde ne sadece yaşlılar, ne de sadece gençler vardır. Bu bakımdan özellikle aile şirketlerinde vârislerin iş başında uygulamalı eğitimini de kapsayan, 'Devir planlaması' büyük önem arzetmektedir. Aile şirketlerinin sürekliliğini uzun yıllar koruyamamalarının altında yatan en önemli sebep-

lerin başında, olması gereken zamanda devir planlamasının yapılmaması gelmektedir. Bununla birlikte, aile şirketlerinin geleceği açısından son derece önemli bir yer tutmasına rağmen, pek çok ailenin bu plânı baştan (zamanında) yapmadığı, devir işinin çoğunlukla kendiliğinden hallolması yolunu tercih ettiği gözlemlenmektedir. Şirketlerin gelecek nesillere sağlıklı olarak aktarılabilmesi için, devir konusunun önceden (lider henüz işin başındayken) belirlenmesi ve belli kıstaslara bağlanması esasına dayalı olarak, şirket sahibinin vefatından, iş göremez hâle gelmesinden veya emekliliğinden sonra, şirketin yönetim kurulu başkanı veya genel müdürü unvanını üstlenecek kişi, bütün aile fertlerinin kabul edebileceği tespit edilmelidir.

Girişimci başarılı olunca, eğitimin eksiklerini hissetmeye başlar, bunun ufkunu daralttığını düşünür. Bu eksikliğini tamamlamak için çocuklarının çok iyi eğitim almalarını, yabancı dilleri öğrenmelerini ister. Bu iyi niyetli davranış, baba oğul ilişkisini daha sıkıntılı bir noktaya getirir. Babalarından daha iyi eğitim alan çocuklar, bu eğitimin her kapıyı açacağını zannederek, babalarını küçük görmeye başlarlar. Halbuki yeni neslin başarılı olabilmesi için iş tecrübesi de kazanmaları, teoriyle pratiğin farkını anlamaları gerekir. Başarılı olmak için eğitim gerekli, ancak yeterli şart değildir. Çünkü girişimcilik ve deneyim, mühendislik vb meslekler gibi okulda öğrenilmez. Bütün mesele, babaların iş tecrübeleri ile çocukların eğitimlerini şirket için yararlı bir şekilde bir araya getirebilmektedir.

İnsan psikolojisine uygun olarak babaların çocuklarını, “harika çocuklar” gibi görmeye meyilli oldukları; yeteneği ve kapasitesi değerlendirilmeden, kariyerine ilişkin düşüncesinin ne olduğu sorulmadan, onu geleceğin “veliahtı” olarak gördükleri ve bunu her ortamda dile getirdikleri bir gerçektir. Bu süreçte çocuklara mutlaka “şirkette çalışacaksın” fikrinin empoze edilmemesi, kariyerine yönelik seçim hakkının verilmesi ve üzerinde herhangi bir baskı kurulmaması son derece önemlidir. Aksine bir tutumun, gerek şirket, gerekse çocuğun geleceği açısından olumsuz sonuçlar doğuracağı göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle ana hissedarların, bu eğilimlerini çok sıkı şekilde kontrol etmeleri, şirketin uzun süreli bekası için çok önemlidir.

Gençleri Geleceğe Hazırlayacak Üç Adım

Aile şirketlerinin, daha rahat yetişmeleri ve işin çekirdeğinden gelmemeleri münasebetiyle, genellikle ikinci kuşağın elinde geriye doğru gittiği çokça rastlanan bir durumdur. Dolayısıyla şirketlerin başarısı ve devamlılığı için ikinci kuşağın yetiştirilmesine özel olarak önem verilmeli; şirketin mevcut ve özellikle de gelecekte ihtiyaç duyacağı yönetim fonksiyonları da dikkate alınarak, vârislerin bir yandan akademik eğitimlerini sürdürmeleri, diğer yandan iş hayatının içinde yetişmeleri sağlanmalıdır. Bu çerçevede kurucu ortakların başlıca görevlerinden biri, şirket hisselerine sahip olacak vârislerin yetişme ve eğitimini sağlamanın yanı sıra, bu süreci adım adım takip etmek ve sınamak olmalıdır.. Genç neslin geleceğe hazırlanmasında genellikle üç yol seçilmektedir:

a) Önce Başka Kurumda Çalışmasına İmkân Tanınmalı: Vârislerin, aile şirketinde çalışmaya başlamadan önce bir başka kurumda çalışmasına ve deneyim kazanmasına imkân verilmelidir. Örneğin, Boyner Holding üst yönetiminin aldığı ilke kararıyla, aile üyesi çocuklar 5 yıl süreyle grup şirketlerinde çalışamıyor. Genç kuşağın holding bünyesinde çalışabilmesi için, öncelikle beş yıl süreyle, ilgi duydukları alanda grup dışında çalışmaları ve bu sürede en az iki kez terfi etmeleri gerekiyor. Amaç, grubun değerini anlayıp, çalışmayı hak etmeleri düşüncesinin oluşmasını sağlamak. Dolayısıyla bu kararı bilen çocuklar, ona göre hazırlanmak zorundadır. Çocuklar eğer aile şirketinde çalışacaklarsa, onlara verilen mesaj: gerçekten işlerinin ehli olmaları, işin yürütülmesi için yeterli liyakata sahip olmaları gerektiğidir. Sonuç itibariyle, yeni kuşak, üretim atölyesinin ve pazarın tozunu yutmalı, işe tepeden başlamamalıdır.

b) İşe Asistan Olarak Başlamalı: Vârislerin, direkt olarak kurucu ortakların eğitim ve gözetimine veya bir üst yöneticinin asistanı olarak işe sokulması ve doğrudan üst yönetime alıştırılması. (Dış âlemle ilişkiler, tecrübeli üst yönetimin müzakerelerine iştirak, işlere kuşbakışı bakmaya alışma ve benzeri tecrübeye sahip olacak vârislerin, yetenekleri ne olursa olsun, ileride iyi bir yönetim uygulamaları ihtimali zayıftır. Bu tür yetişmiş ve üst kademede kendini bulmuş genç vârislerin, şirketlerinde meydana gelen idarî ve ekonomik çalkantıların çok yoğun olarak yaşandığı görülmektedir.)

c) Süreçleri Yaşayarak Tecrübe Kazanmalı: Vârislerin, şirketin alt kademelerinden başlayarak ve yönetim merdiveninin basamaklarını kişisel güçleriyle çıkarak, sorumluluk aldığı alt mevkilerden itibaren karar verme yeteneklerini geliştirmek suretiyle tecrübe kazanmalarının sağlanması.

Hakan KIYICI
hakan@ekocerceve.com

Saliha - Zekeriya ERDİM

Yeryüzü'nün Yönü ve Yönelişi

İnsan Merkezli Hayat, Aile Merkezli Toplum

Yıllardır fahri olarak yürüttükleri aile eğitimi ve danışmanlığı hizmetini, 'Yeryüzü Eğitim-Danışmanlık' adıyla kurumsal bir niteliğe kavuşturan Saliha-Zekeriya Erdim çifti, girişimlerinin misyonunu, "İnsan merkezli hayat, aile merkezli toplum" şeklinde özetliyorlar. Erdim çifti, 'Uzaktan danışmanlık' adı altında; internetle, mektupla, faksla ve telefonla da hizmet veriyor.

Erdim Ailesi (Zekeriya Erdim ve Saliha Erdim) olarak, yıllardır "aile eğitimi ve danışmanlığı" hizmeti veriyor. Uzun yıllar boyunca "fahri hizmet" olarak sürdürdüğü çalışmaları, son iki yıldır "profesyonel iş" haline getirmeye başladı. Bu konu onların öylesine ilgi ve ihtisas alanı haline geldi ki; "aile" denilince, "evlenme"den yahut "evlendirme"den söz edilince ilk akla gelen isimlerin içinde, hatta başında yer alıyorlar. **www.aileokulu.com** adresli siteyi de kuran Erdim ailesine aile eğitimi ve evlilik okulunun öyküsü ile misyonu hakkında merak edilenleri sorduk:

Ailece sizi bu alana sevk eden, çeken yahut bu noktaya getiren sürecin hikayesini özetleyebilir misiniz?

Z. Erdim: Hay hay, memnuniyetle. İlk kıvılcımın içime ne zaman ve nasıl düştüğünü bilmiyorum. Ama filmin hatırlayabildiğim sahnelerini, karelerini şöylece sıralayabilirim:

• Ortaokul ve Lise yıllarımdan itibaren, toplumsal olaylarla ilgilenmeye, sosyal ve siyasal mücadelelerin içinde yer almaya başladığımda; hayat için insanın, insan için toplumun, toplum için ailenin stratejik bir değere sahip olduğunu anladım. Bu alanla ilgili kitapları, dergileri, gazete haberlerini yahut köşelerini okumaya; şiirler, hikayeler, makaleler yazmaya başladım.

• Yetmişli yıllarda çokça yazdığım şiirlerimde, hikayelerimde, makalelerimde; çocuğa, aileye, anneye, babaya, gençkıza, delikanlıya yer verdim. "**Doğma Çocuğum**" adlı şiirle bebeklere, çocuklara; "**Delikanlım**" adlı şiirle, geleceğin babaları olacak genç erkeklere; "**Bir Nesil Doğurmalısın**" adlı şiirle, geleceğin anneleri olacak genç kadınlara seslendim. "**Baharsız Çiçekler**" adlı hikayede; anne-baba sevgisinden, ilgisinden mahrum büyüyen çocukların mağduriyetlerine dikkat çektim. "**Benim Sevgililerim**" adlı şiirde; "**Düşenler kızlarımdır, şaşanlar oğullarım/Anam bana yaş döker, ben onlara kan ağlarım**" diye feryat ettim. Giderek duygularımın ve düşüncelerimin odak noktasına, "ana"lar oturdu. "**Milletimin Anası**" adlı manzum hikaye, kendi annemin şahsında, bütün annelere ithaf edilmiş bir methiye oldu.

• Seksenli yılların başında, İstanbul Radyosu'nun reklam kuşaklarından birinde; "İyi Evlilik-Mutlu Aile" başlıklı bir dizi program yaptım. Yayın yönetmenliğini yaptığım bir kültür-sanat dergisinde, aile ile ilgili araştırma yazıları ve makaleler yazdım.

• Aile konusundaki bilgilenme, bilinçlenme süreci; evlilikle ilgili tercihlerime ve girişimlerime de yansıdı. Damıtılmış su gibi sade ve net duygular, düşünceler, ilkeler, prensipler; hayatımın derinliklerine kadar işledi, uzandı. **"Ben, dünyanın en çirkin kadınına aşık olabilirim; yeter ki anlayışı ve ahlâkı güzel olsun**" dedim. Allah'tan ve kullardan; "**Bir hayat arkadaşı değil, aynı zamanda hayat arkadaşı olabilecek bir dava arkadaşı**" istedim. Bu hedefe ulaşıncaya kadar, üç nişan bozup dördüncüde evlenmeyi başararak; istediğim şeyin sosyal, psikolojik ve ekonomik bedellerini ödedim. Bu deneyler ve gözlemler, beni biraz daha pişirdi. "Damdan düşen daha iyi bilir" ilkesinde ve ifadesinde olduğu gibi; aile konusunda görüşüne itibar edilebilecek bir "bilirkişi" haline getirdi.

• Seksenli yılların ortalarında, sıradışı bir evlilik yaptım. Aile ile ilgili teorik ve pratik hedeflere, çift kanatla uçmaya başladım. Saliha Hanım beni hem tamamlayan, hem de tashih eden bir unsur oldu. Söylemlerimiz eyleme dönüşüp, yaşayan bir olgu haline geldi. Birlikte, "**Evlendirme Vakfı**" gibi çalışıp; genkızların ve delikanlıların iyi evlilikler yapmaları konusunda rehberlik,

danışmanlık yapmaya başladık. Benim görev yaptığım özel okullarda organize ettiğimiz "**Aile Okulu**" seminerleriyle, annelere ve babalara ulaştık.

• Seksenli yılların sonlarında, bu alana ilgi duyan bir gurup hanımefendiyle birlikte, "**Anne Eğitimi Seminerleri**" organize ettik. Küçük guruplar halinde uyguladığımız paket programlar sonucu; bu alana ilgi duyan yeni kişilerin, gurupların, birimlerin, kurumların oluşmasına, gelişmesine katkıda bulunan doğurgan bir unsur haline geldik.

• Doksanlı yılların başlarından itibaren, radyo programları gündeme geldi. Sohbetler, seminerler, konferanslar, paneller birbirine eklendi. Danışma toplantılarına, dayanışma çalışmalarına katıldık. Dergilerde düzenli yazılar yazdık, röportajlar yayınladık. Altı çocuklu bir aile olarak, kendi hayatımız da bizim için bir mektep oldu. Önceleri sosyal sorumluluklarımızın uzantısı olarak dert edindiğimiz, dava kabul ettiğimiz bir konu; sonraları, yakın dostların da tavsiyeleri ve talepleri doğrultusunda, hem hurma yiyip, hem sevap kazanmaya çalıştığımız bir iş haline geldi. Hayatımızın ana eksenine aile oturdu. Özellikle Saliha Hanım, kendisini bu alana adayarak; daha iyi hizmet edebilmek için pek çok ihtisas kursuna katıldı, Türkiye'de şubesi bulunan yabancı bir üniversitenin Davranış Bilimleri bölümünde lisans ve yüksek lisans programlarını bitirdi.

Peki şimdi, Yeryüzü Eğitim-Danışmanlık firmasında neler yapıyorsunuz? Kimlere, hangi formatta, ne gibi hizmetler sunuyorsunuz?

S.Erdim: Yaptığımız işin iki ana boyutu var. Birincisi, örgün ya da yaygın eğitim; ikincisi, kişisel ya da kurumsal danışmanlık. Örgün eğitimlerimiz, özel dersler yahut gurup seminerleri olarak icra ediliyor. Yaygın eğitimlerimiz ise; konferanslar, paneller ve radyo programları olarak sürüp gidiyor. Konferans ve panel türü çalışmalarımızın bir kısmı davete icabet etme, talebe karşılık verme tarzında; bir kısmı ise, kendimiz organize edip ilgililere sunma biçiminde gerçekleşiyor. Radyo programlarımız, yıllardır Marmara FM'de. Hafta içi dört gün (Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe) 10.00-11.00 arası benim "**Hanımefendi**" programım var. Hafta sonu (Cumartesi) 10.00-11.00 arası ise, Zekeriya Bey'le birlikte "**Aile Okulu**" programı yapıyoruz. Şimdilerde bu zincire yeni bir halka daha eklendi. Kasım 2005 başlarından itibaren, gene Zekeriya Bey'le birlikte, Pazar günleri 10.00-12.00 arası Hilal TV'de bir aile programı yapılması gündeme geldi. Kişisel danışmanlığı çocuklara, gençlere, annelere, babalara yapıyoruz. Kurumsal danışmanlık hizmetini ise, ailelere ve çalışanların aile hayatlarını geliştirmeyi önemseyen şirketlere sunuyoruz. Aileyle ve aile bireyleriyle ilgili her türlü soru ve sorun gündemimize giriyor. Kimileri sorularına cevap bulmak ve sorunlarına çözüm aramak için, kimileri ise sorulara ve sorunlara önceden hazırlıklı olmak için bize geliyor. Son zamanlarda, yeni metotlar, usuller, teknikler gündemimize girmeye başladı. Bir başka ifadeyle, ihtiyaçlar, bizi yeni icatlar yapmaya zorladı. İstanbul'un uzak semtlerinden, Türkiye'nin çeşitli yörelerinden ve hatta dünyanın çeşitli ülkelerinden bize ulaşarak eğitim ve danışmanlık hizmeti almak isteyenler için, çareler aramak zorunda kaldık. Kısaca "**uzaktan danışmanlık**" diyebileceğimiz bir sisteme; internetle, mektupla, faksla, telefonla eğitim danışmanlık hizmeti vermenin hazırlıklarını yapmaya başladık.

Herhalde bir de "Evlendirme Kulübü" çalışmalarınız vardı. Bu nasıl bir şey? Kimler başvuruyorlar? Ne gibi hizmetler alıyorlar?

Z.Erdim: Biz bir yandan mevcut evlikleri ıslah etmeye, evleri ve aileleri daha olumlu, verimli hale getirmeye çalışırken; öte yandan yeni evliliklerin daha bilgili ve bilinçli yapılması, yeni yuvaların daha sağlam temeller üzerine kurulması için gayret ediyoruz. Evlendirme Kulübü, bu anlamın ve amacın karşılığı. Yapılan iş yüzeysel bir çöpçatanlık değil. Evlenmek isteyen genç-kızların ve delikanlıların modern sağdıçlığı. Kendimize eş seçmek ve evlenmek, hayatımızın en önemli olaylarından, olgularından biri. Fakat, insanımızı bu olaya ve olguya hazırlayan hiçbir eğitim, bilgilendirme, bilinçlendirme süreci mevcut değil. Ev alırken emlakçıya, araba alırken galericiye, koltuk alırken mobilyacıya, altın alırken kuyumcuya gidip hem fiyatını, hem kalitesini inceliyoruz, irdeliyoruz. Eş seçerken ve evlenirken gidebileceğimiz kişiler, kurumlar yok. Güvenilir kriterlere göre ölçerek, değerlendirerek tercih yapamıyoruz. Evlendirme Kulübü adaylara kendisini ve muhatabını doğru tanıyarak bilinçli tercih yapma fırsatını tanıyor. Benlik, kimlik, kişilik konusunda çok boyutlu bir boy aynası sunarak; görme, bilme, anlama, kavrama ve farkında olarak adım atma avantajı sağlıyor. Bize başvuran adaylara, önce "**Üyelik Başvuru Formu**" doldurtturuyoruz. Bu formda kendisiyle ve ailesiyle ilgili pek çok bilgi yer alıyor. Arkasından bir "**Üyelik Sözleşmesi**" imzalattırıyoruz. Bu sözleşme, üye ile kulüp yahut kurum

arasındaki hakkı, hukuku, yetkiyi, sorumluluğu; verilecek hizmetin tanımını, süresini, sürecini belirliyor. Sonra bir "**Kişilik Testi**" doldurttuyoruz. Bu test de kişinin ilgilerini, eğilimlerini, zayıf ve kuvvetli yönlerini, temel tercihlerini, benlik-kimlik-kişilik özelliklerini ortaya çıkaracak ipuçlarını ihtiva ediyor. Ayrıca nüfus, ikamet bilgileri ile vesikalık fotoğraflarını alıyoruz. Bütün bu belgeler ve bilgiler bilgisayar ortamında, sistematik olarak değerlendirildikten sonra; kendisiyle ve kendisine uygun adaylarla ilgili kriterler belirlenip bildiriliyor. Böylece, uygun eş arama yahut tercih etme konusunda kendisine bir yol haritası verilmiş oluyor. İkinci aşamada, bize baş vuran adaylardan birbirlerine uygun olanlar; karşılıklı bilgi verildikten ve olur alındıktan sonra, meşru ve münasip ölçüler içinde tanıştırılıyor. Sonuç olarak karar kendilerine bırakılıyor. Fakat, doğru kararı verme ve uygun adayı tercih etme konusunda rehberlik, danışmanlık yapılmış oluyor. Şayet talep edilirse, evliliğe ve aile hayatına hazırlık amaçlı eğitim ve danışmanlık hizmetleri de sunuluyor. Her bir üyenin, kulübün portföyünde kalma süresi bir yıl. Süre bitiminde konumunda, durumunda değişiklik olmamışsa; kendi tercihine göre üyelik sözleşmesini yenileyebiliyor.

Gerek eğitim-danışmanlık hizmetlerinde, gerek Evlendirme Kulübü çalışmalarında kayda değer sonuçlar alabiliyor musunuz? Genelde insan ve toplum hayatına, özelde aile kurumuna ve bireylerine katkıda bulunduğunuza dair geri dönüşler var mı?

S.Erdim: Elbette Boşanmanın eşiğinden döndürüp normale dönüştürdüğümüz, sorunlarına çözüm üretip hayatlarını değiştirdiğimiz nice aileler; intiharın eşiğinden kurtarıp hayata kazandırdığımız, kaybedilmiş değer olma noktasında yakalayıp kazanılmış değer haline getirdiğimiz nice çocuklar, gençler, yetişkinler var. Önemli bir kısmı, bizi kendilerine örnek alıp benzemeye, yahut taklit etmeye çalışıyorlar. Zannederim, Allah'ın lutfu ve keremi ile birlikte söylemleri eylemlerine uygun bir aile olmamız etkili oluyor. İnsanlara teklif ettiğimiz ilkeleri, prensipleri kendi hayatımızda uygulamaya çalışmamız; anne, baba ve çocuklar olarak dengeli ve tutarlı bir aile görüntüsü vermemiz, daha kolay benimsemelerine yol açıyor. Bize gelen eşlerin, çocukların ve gençlerin günlük hayatlarındaki değişim, dönüşüm yakınlarının dikkatini çekiyor. Memnuniyetler tavsiyeleri ve talepleri artırıyor, daha geniş kitlelerin ilgi alanına giriyor.

Biz bir iş adamları derneği yayınıyız. Aile konusunda iş adamlarına ve işletmelere yönelik tespitleriniz, teklifleriniz var mı?

Z. Erdim: Hem de çok. Ama burada iki önemli tespiti ve teklifi sizinle paylaşalım. Şayet benimsenir ve gereği yapılırsa, şimdilik bu kadarını yeterli sayalım. Sadece iş adamları değil, tüm çalışanlar; eşlerinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını gidermeye, istikballerini kazanmaya yahut kazandırmaya çalışırken; kendilerini ihmal edip ikinci plana itiyorlar. İşleri ve işletmeleri araç olmaktan çıkarıp amaç haline getiriyor, insanın kendisini bu yapay amaçlara kurban ediyorlar. Biz diyoruz ki; işinizle aileniz arasında sağlıklı bir denge kurun. Eşlerinizin ve çocuklarınızın işleri yahut ihtiyaçları kadar kendileriyle de ilgilenecek zamanı ayırın. Ayrıca, insanın aile huzuru ile iş başarısı arasında doğru orantı vardır. Çalışanlarınızın performansını yükseltmek, ürün ya da hizmet üretimlerini artırmak istiyorsanız; onların iş hayatlarıyla birlikte aile hayatlarını da kuşatın ve kucaklayın. Eşleriyle, çocuklarıyla ilişkilerinin ve iletişimlerinin gelişmesi; sosyalleşme düzeylerinin yükselmesi konusunda özel planlar, programlar, organizasyonlar yapın.

Bütün bu anlamlardan ve açılımlardan sonra, genelde Yeryüzü Eğitim-Danışmanlık firmasının, özelde Erdim Ailesi'nin maksadını, misyonunu nasıl ifade edebilirsiniz?

Z. Erdim: İnsanlar da, toplumlar da düştükleri yerden kalkarlar. Sorunları doğru tespit edenler, çözüm bulma şansını da yakalarlar. Yaşadığımız tüm sorunların ortak sebebi, "**insan**"ın kalite ve kariyer standardının düşük olması. Ortak çözümü ise; kişisel, kurumsal, toplumsal rollerinin tamamını daha iyi oynayabilecek hale gelmesi. Bu sürecin oluştuğu ve geliştiği yer, "**aile**". İnsanın serüveni; ana rahminde oluşan, ailede gelişen, toplumda hayata dönüşen bir silsile. Onun için; "**insan merkezli hayat, aile merkezli toplum**" modelini öncelikli ve önemli bir ihtiyaç olarak görüyoruz. Kişilere ve kurumlara, bu anlayışı ve işleyişi geliştirecek "**paket programlar**" sunuyoruz. Yıllardır yaşadığımız ilgilenme, bilgilenme, bilinçlenme süreçleri bu "**kavşak**"ta buluştu. Teorik ve pratik birikimlerimiz; "**tohum**" olma, "**embiryon**" olma özelliği taşıyan bir "**sentez**"e dönüştü. Ve şimdi, "**saksı**"lardan "**sera**"lara bir yol izliyoruz. Yeryüzünün tüm "**tarla**"larına, "**ova**"larına ulaşmak istiyoruz. Neden mi?
Tohumu toprağa salmak için, Bire yediyüz almak için…

Kadir ABALI
kadir@ekocerceve.com

Hayati Bayrak

Yaygın Eğitime, 'Hayatî' Yaklaşım

Eğitimde istenilen sonuca en kısa zamanda ulaşabilmek için, konuyla ilgili bütün yöntem ve araçların bir arada kullanılması gerektiği noktasından hareket eden Hayati Bayrak; önce gelişimle ilgili kitaplar yayınladı, sonra aylık Kişisel Gelişim dergisini çıkardı ve Hayat Akademi ile eğitime de girdi. Önümüzdeki dönemde ise, gelişim ve yönetimle ilgili günlük gazeteden TV'ye kadar mümkün olan her şeyi yapmayı hedefliyor.

Ordulu çiftçi bir babanın 7 çocuğundan (4 kız, üç erkek) ikincisi olarak 1961'de Ulubey'de doğan Hayati Bayrak, ailenin ilk erkek çocuğu olunca sorumluluk duygusunu küçük yaşlarda kazanmaya başladı. Ortaokuldayken köyden topladığı üzümleri kasabaya götürüp satarak aile bütçesine katkıda bulunan Hayati Bayrak, sonraki yıllarda babasının seyyar arıcılık yaparken uzaklara gitmesi üzerine, evin sorumluluğunu tamamen kendi omuzlarında hissetti. Hayatın doğal akışıyla şekillenen kişiliği sayesinde karşılaştığı problemleri farklı yaklaşımlarla çözme melekesi gelişti. Uzun yıllar yayıncılık piyasasında profesyonel yönetici olarak çalışan Bayrak, farklı yaklaşımlarını hayata geçirme imkânı kısıtlanınca, bu sefer girişimci olarak piyasaya girdi. Önceden çalıştığı yayınevlerinin yayın yelpazesinden farklı olarak yönetim ve gelişim konulu kitaplara ağırlık verdi. Kısa sürede 500 kitap yayınlayarak klasik bir yayınevinin 30 yılda alacağı mesafeyi 7 yılda katetmeyi başardı. Kitapları tamamlayıcı unsur olarak aylık Kişisel Gelişim Dergisi'ni de çıkarmaya başladı. Eğitimde istenilen sonuca en kısa zamanda ulaşabilmek için konuyla ilgili bütün yöntem ve araçların bir arada kullanılması gerektiği noktasından hareket ederek Hayat Akademi'yi kurdu ve böylelikle eğitime doğrudan girmiş oldu. Sonradan kurduğu Bilge Yayıncılık ve Matbaacılık ile başlangıçtaki mütevazı girişimini bir şirketler grubuna dönüştürdü. Önümüzdeki dönemde, gelişimle ilgili günlük gazeteden TV'ye kadar mümkün olan her türlü eğitim ve yayıncılık yapmayı planladıklarını belirten Hayati Bayrak'a kariyeri ve farklı yöntemi konusunda merak edilenleri sorduk:

Nasıl Yayıncı oldunuz?

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni gece bölümünde okuyarak bitirdim. Gece bölümünde okuduğum için çalışmaya başlamıştım. Önce Kartal-Maltepe civarında askerî araç-gereç üreten bir fabrikada 3-4 ay çalıştım. Sonra da başka bir imalat şirketinde çalıştım. Bu işler, bugünkü anlamda benim iş hayatıyla ilk temasımdı. Bu ilk deneyimler bana, sonraki hayatımda neler yapmam veya yapmamam konusunda önemli ipuçları verdi. Çünkü ben eğitimle ilgili bir okulda okuyordum ve eğitimle ilgili işlerde çalışmam, okul sonrası kariyerim için daha faydalı olur diye düşünmeye başlamıştım. O zamanlar eğitim sektörü bugünkü kadar gelişmiş olmadığı için okul sonrası hayatıma katkı sağlayacak işlerin başında yayıncılık gözüküyordu. Hekimoğlu İsmail de o zamanlar TÜRDAV'ın başındaydı. Bir arkadaşımdan onun elemana ihtiyacı olduğunu öğrendim. Kendisiyle görüşmeye gittiğimde o zamanlar yeni çıkan kitabı, '**Müslüman ve Para**' isimli kitabını bana verdi ve, 'Bu kitabı oku, eğer içindeki fikirleri beğenirsen gel çalışalım' dedi. Kitabı okuyunca benim de arzu ettiğim şeyler olduğunu gördüm. Böylelikle 1981'in başlarında yayın-dağıtım şirketi TÜRDAV'da çalışmaya başladım. O zamanların en popüler dergisi SUR'u da çıkaran bu şirkette Hekimoğlu İsmail'le birlikte 4 yıl çalıştım. Hekimoğlu İsmail, minibüs şoförlüğünden SUR dergisinin genel yayın yönetmenliğine ve firmanın genel müdürlüğüne kadar her işe koşuyordu. O zamanlar hakikaten işler bir gönül muhabbetiyle yürüyordu. Böyle bir ortamda ben de her işe koşturuyordum. Bir zaman sonra Hekimoğlu İsmail ile birlikte çalışmakta olduğumuz 6 arkadaş da dahil olmak üzere hepimiz yeni bir işyeri kurma ve ideallerimizi, hayallerimizi orada gerçekleştirme noktasına geldik. Sonuç olarak 1982'de Hekimoğlu İsmail'in

önderliği ile TİMAŞ Yayınları kuruldu. Ben de 1994'te askere gittiğim için askerlik dönüşü TİMAŞ'ta göreve başladım ve pazarlama işlerini üstlendim. TİMAŞ, Hekimoğlu İsmail'in, 'Müslüman ve Para ' adlı kitabındaki görüşlerini hayata geçirmeyi hedefleyen bir girişimdi. Bugünkü risk sermayesi kuruluşlarına benzer yapıda çok ortaklı bir yatırım şirketiydi ve bin 500'e yakın ortağı vardı. Zamanla yayın haricinde inşaat, otomotiv, ithalat-ihracaat, madencilik ve tekstil alanında da faaliyetlerde bulunduk. Şirketin ölçeği büyüyünce ve faaliyet sahası genişleyince; 1990 yılında yönetim ve organizasyon anlamında yeniden yapılanma süreci başlattık. İşletme hocalarının danışmanlığında yürütülen bu çalışmalar sonucunda ben, TİMAŞ'ın genel müdürlüğüne atandım. 1996'ya kadar bu görevimi sürdürdüm. 1996'da şirket olarak, 'Yönetim kurulu üyelerini genel müdür sıfatıyla çalıştırmayacağız' diye bir karar aldık. Bunun üzerine 1997'ye kadar yönetim kurulu üyesi sıfatıyla çalışmalarımı sürdürdüm. Bu dönem benim için, 'Merkez valiliği' şeklinde geçti. O zamanlar daha genç ve atak olduğumdan yönetim kurulu üyeliği benim için çok statik bir görevdi. O hal üzere devam etmek değişik sıkıntılara sebep olabilirdi. Bunun üzerine mensubu bulunduğumuz medeniyetin bize kazandırdığı terbiyeye uygun bir şekilde oradan ayrılmak kendime ve arkadaşlarıma yapacağım en büyük iyilik olacaktı. Ben de 1998 Şubat'ında öyle yaptım.

Hayat Yayın Grubu'nu ne zaman ve nasıl kurdunuz?
Kardeşim Ali İhsan ve amcamın oğlu Süleyman tarafından yayın konusunda faaliyet göstermek üzere Hayat Yayınları adıyla 1997 yılında bir şirket kurulmuştu. İşten ayrıldıktan sonra ben 3 ay kendimle baş başa kaldım ve ondan sonra ne yapmam gerektiği konusunda tanıdığım 60 kadar bilim adamı, yazar ve gazeteciye, 'Sizin bildiğiniz Hayati Bayrak ne iş yapmalı' diye sorular sorarak onlarla istişareler yaptım. Bu dönemde yaptığım istişareler benim için çok verimli geçti ve gelecekle ilgili vizyonum şekillendi. Görüştüğüm insanlar bana, 'Senin bildiğin iş yayıncılık. Önce onu yapmalısın. Eğer başka iş de yapmak istiyorsan onu yayıncılıktan sonra yapmalısın' şeklinde tavsiyelerde bulundular. Yayın konusunda şirket kuran kardeşlerimin de beraber çalışalım şeklinde talepleri vardı. Bütün bunlar bir araya gelince birlikte oturup konuştuk ve 1998'in Haziran ayında Hayat Yayın Grubu'na katılıp, çalışmalara güç vermeye karar verdim.

'İş Garantili Editörlük Okulu' Açacak

Gerek yayın konusunda, gerekse eğitim alanında sürekli yeni konu ve yöntemleri gündeme getiren Hayati Bayrak, önümüzdeki günlerde hayata geçireceği, 'İş Garantili Editörlük Okulu' ile yine bir ilke imza atacak. Bayrak, BSF Akademi ile ortaklaşa yürütülecek projenin gerekçesini şöyle açıklıyor, "Avrupa'da yayıncılık yapanlar; yüzde 85 part-time ve proje bazlı, yüzde 15 ise kadrolu çalışıyorlar. Değişen ekonomik şartlara göre biz de personel politikamızı değiştiriyoruz. Daha önceden 90 çalışanımız vardı, şu anda 60'a indi. Çünkü bizim yaptığımız işin niteliği evden yapmaya uygun. Özellikle ev hanımlarına vereceğimiz eğitimle hem onları üretken hale getireceğiz, hem de sektörümüze verimli insan kaynağı temin etmiş olacağız."

Eğitim işine nasıl girdiniz?
Hayat Yayınları'na girişim aşamasında biz her ne kadar küçük başlasak da büyümeyi hedefleyen bir vizyona sahiptik. Benimle çalışmak isteyen ortaklarımla beraber olabilmek için iki konuda mutabakat aramıştım. Bunlar;

1- İlerleyen zamanlarda gerektiğinde bize sermaye desteği verebilecek gönül dostu ortaklara ihtiyacımız olacaktı. Yeni ortaklarla iş yapmaya hazır olmalıyızı.

2- İnsan kaynakları konseptiyle ilgili bütüncül bir yaklaşım içinde bulunmalıydık. Yani kişisel gelişimin yayın boyutunda kitap, CD, dergi, günlük gazete ve TV'ye kadar devam eden yayın araçlarını kullanmalıydık. Bununla birlikte onun eğitimini de vermeliydik. Bu konuda da hemfikir olmuştuk. Geçen zaman diliminde de buna uygun açılımlar yaptık. Bir alanın her şeyine vakıf olacak şekilde işler yapmak lazım. Zaten dünyanın da gidişi bu yönde. Bu durumu şöyle özetliyorlar; '**Bir şeyin her şeyini, her şeyden de bir şeyler iyi bilmek lazım**.' Dolayısıyla kendi meslek alanımıza yoğunlaşmak, odaklanmak gerekiyor. Başarılı olur muyuz? Orası nasiple ilgili.. Ben gereğini yerine getireceğim, gerisini Allah'a bırakacağım. Çünkü Allah; ilmi isteyene, zenginliği ise istediğine verir.

Daha önce çalıştığınız yayınevlerinden farklı olarak insan kaynakları-yönetim konulu yayınlara odaklanmanız ve bunun eğitimini de vermenizin sebebi nedir?
Özelde baktığımızda ülkemizdeki muhafazakar kesimin, genelde ise dünyada Müslümanların geri kalmasının temel sebebinin yönetimdeki başarısızlık olduğunu düşünüyorum. Bu da eğitim eksik-

liğinden kaynaklanıyor. Eğer eğitimi ve yönetimi iyi bir şekilde ele alabilirsek; hem işimizde, ailemizde, hem de ülkemizde ve dünyada başarılı olabiliriz. Bu bakımdan hem çocuk eğitimine, hem de yetişkin eğitimine ve mesleki eğitime katkı sağlayacak yayınlara yöneldik.

Şu anda özellikle yerel yönetim ağırlıklı eğitimlerle dikkat çekiyorsunuz. Bu konuda neler yapıyorsunuz?
Sadece yerel yönetimlere eğitim tasarımları yapmıyoruz. Biz konu su olan insanla ilgili her türlü eğitim programları yapıyoruz. Tolstoy'un güzel bir sözü var: 'Kendi yolunuzu bulmak istiyorsanız, aslınıza sadık kalınız' diye. Biz kendi değerlerimizi esas alarak modern dünyanın bize sunduğu evrensel doğruları harmanlayıp yeni bilgiler üretmeye çalışıyoruz. Yani bize ait bilgiler. Ve bu bilgilerle; çocuk eğitiminden yetişkin eğitimine, kişisel ve kurumsal gelişim eğitimlerinden mesleki eğitimlere, sağlıklı yaşam eğitimlerinden aile içi iletişim eğitimine kadar hayatı kuşatan alanlarda eğitimler veriyor-yayınlar yapıyoruz.
Bir insanın bireysel kalitesi yoksa, mesleki kalitesi olamaz. Çünkü kalite bir bütündür. Bu temel prensipten hizmetlerimizi 5 ana başlık altında topluyoruz. Bunlar;

- Kişisel Gelişim Eğitimleri
- Aile İçi İletişim Eğitimleri
- Kurumsal Gelişim Eğitimleri
- Kurumsal Danışmanlık Hizmetleri
- Yaygın Eğitim Programları

(Aileler ve evlenecek gençler için SERTİFİKALI NİKAH ve öğrenciler için ÖĞRENCİ MERKEZLİ EĞİTİM)
Bizim yerel yönetimlere yönelik vermiş olduğumuz eğitimlerin içeriğinin yüzde 50'sini sosyal (Kişisel gelişim, Kişisel Özgüven Geliştirme, İletişim ve Empati Aile içi İletişim vb), diğer yüzde 50'sini de mesleki eğitimler (Yönetim Becerilerini Geliştirme, Yönetim Teknikleri Finansman vb) oluşturmaktadır.

Yeni Hedef: Eğitimde Niteliği ve Niceliği Artırmak

Yeni hedefleriniz nedir?
Belirlediğimiz hedeflere bir başlangıç yaptık, ancak daha yapılacak çok şey var. Yeni dönemde, yapmakta olduğumuz işleri daha nitelikli hale getirmek istiyoruz. Eğitimin temeli ailede atılıyor. Daha evlilik öncesinden başlamak üzere hamilelik dönemiyle devam süreçleri de kapsayan çocuk eğitimiyle ilgili ciddi işler yapmamız gerekiyor. Bu alandaki çalışmalarımızı gerek daha da artırmak, gerekse bunların niteliğini yükseltmek amacındayız. İkinci olarak çocukluk dönemiyle ilgili Çilek markası altında yaptığımız yayınları geliştirmek istiyoruz. Bütün bunlardan muradımız; çocuğun sadece dünya hayatı için değil de, iki dünya hayatını sahip olduğu inanç, düşünce ve medeniyet perspektifi içinde en iyi nasıl yapabileceği konusunda ona rehberlik yapmak. Böylelikle çocuk, bir yandan inançlarını yaşayacak, değerlerine sahip çıkacak, diğer taraftan da bu modern dünyanın getirmiş olduğu teknolojik imkânları kendi istikametinde kullanabilecek.
İkincisi de yetişkinlere yönelik kişisel gelişim yayın ve eğitimlerimizin türlerini ve niteliklerini daha da geliştirmek istiyoruz. Şimdiye kadar Hayat Yayınları markamız altında batıdan bu konuda örnekler sunduk. Yeni dönemde de kendi kültürümüzden örnekleri bir başka markamız olan Bilge Yayıncılık altında okuyucuya sunmaktayız. Bu kapsamdan olmak üzere **Kur'an'da İnsan Tipleri ve Davranışları**, **Kur'an'da Beden Dili**, **Evren'in İşletim Sistemi**, **Kur'an'ın Diziliş Mucizesi**, **Barış Dini İSLAM** isimli kitapları yayınladık. Şu anda baskıda olan Kur'an'da İnsan Yönetimi adlı kitabımız bu konuda Türkiye'de bir ilk olacak. Bunu diğer alanlardakiler takip edecek.

Size ait markalar neler?
Şu anda; **Hayat Yayınları**, Mozaik Yayınları, **Bilge Yayınları**, **Çilek Yayınları** ve **Popüler Kitaplar** adıyla özgün ve orjinal kitaplar, **Kitap Hayattır** ve **Kişisel Gelişim** ismiyle de periyodik dergiler yayınlıyoruz. **Hayat Akademi unvanlı** firmamızla eğitim ve danışmanlık hizmetleri veriyoruz. **Bilge Matbaacılık**'ta ise hem kendi kitap ve diğer basım ihtiyaçlarımızı karşılıyor, hem de piyasaya yönelik entegre basım ve cilt hizmetleri sunuyoruz.

Mahmut ÖZGÜN
mahmut@ekocerceve.com

Salim Çam

KOBİ'lere, 'Proaktif' Eğitim

"Proaktiflik, ileriyi öngörmek ve geleceğin önünde olmaktır" diyen ProAktif Danışmanlık Genel Müdürü Salim Çam, isimlerine uygun olarak KOBİ'leri proaktif kılacak eğitim, yönetim ve bilişim hizmeti sunduklarını ifade etti. Salim Çam, KOBİ'lere yönelik bir meslek yüksek okulu ve yine KOBİ'leri baz alan bir de üniversite kurma planları olduğunu söyledi.

ProAktif Danışmanlık, 'İsmiyle müsemma' bir kurum. Çünkü ismine uygun bir şekilde KOBİ'leri proaktif kılacak eğitim, yönetim ve bilişim hizmetleri sunuyor. "Proaktiflik, ileriyi öngörmek ve geleceğin önünde olmaktır" diyen ProAktif Danışmanlık Genel Müdürü Salim Çam, KOBİ'lere yönelik bir meslek yüksek okulu ve yine KOBİ'leri baz alan bir de üniversite kurma planları olduğunu söyledi. Kendisi de proaktif bir kişilik olan Salim Çam'a, detayları sorduk;

ProAktif Danışmanlık'ın kurucu üç ortağından biri olan Salim Çam'ı tanıyabilir miyiz?
1969 İstanbul doğumluyum. Aslen Giresun Görele'deniz. Lisans öğrenimini İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde tamamladım. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim-Organizasyon Bilim Dalı ile Finansman-Muhasebe Bilim Dalı olmak üzere iki bilim dalında da yüksek lisans derecesi aldım. 13 yıl Ülker Grubu'nda çalıştım. Çeşitli kademelerde bulundum. Bunları; organizasyon metod, bütçe planlama-finans ve pazarlama şeklinde sıralamak mümkün. Daha sonra İnsan Kaynakları ve Toplam Kalite Müdürü olarak tekstil sektörüne geçtim. 1,5 yıl da tekstil sektöründe çalıştıktan sonra Prof. Dr. Ömer Dinçer beyle birlikte Beykent Üniversitesi'ne girdim ve orada da Bütçe-Planlama Daire başkanlığı yaptım. Sanayiden gelen birisi olarak üniversitede, üniversite-sanayi işbirliğinin yetersizliğini görmüştüm. Bu nedenle İstanbul Üniversitesi'nde; bütçe-planlama, organizasyon-metod, işletme ve pazarlama konularında dersler vermeye başladım. Böylelikle öğretim görevlisi olmaya karar vermiştim.

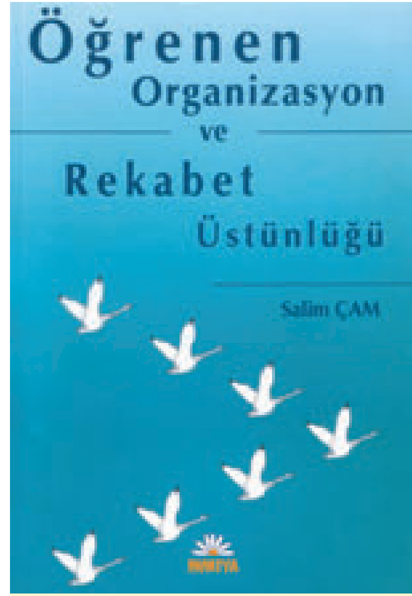

ProAktif'i ne zaman ve nasıl kurudunuz?
Üniversitede ders verdiğim dönemde, sanayi kökenli olduğum için birçok firmadan danışmanlık ve eğitim konusunda talepler geliyordu. Daha çok sosyal sorumluluk gereği ben de onlara yardımcı olmaya çalışıyordum. İşin içine girdikte, girişimcilerimizin birçok konuda desteğe ihtiyaç duyduğunu gördüm. Fakat bireysel olarak on-

ların hepsime yetişmem mümkün değildi. Bunun üzerine, yanıma birkaç arkadaş daha alarak onlara kurumsal hizmet vermenin daha faydalı olacağını düşündüm. 2003 yılında da Doç. Dr. Ekrem Tatoğlu ve Hünkar İvgen'le birlikte ProAktif Danışmanlık adıyla şirketimizi kurduk. Ekrem beyin stratejik yönetim konusunda çalışmaları var. Aynı zamanda öğretim görevlisi. Şirketlerin uluslararası arenada rekabetçi olabilmesi için gerekli stratejik yönetim ve stratejik felsefe konusunda eğitimler veriyor. Hünkar İvgen ise şirket değerlemesi ve finansal yönetim konusunda çalışıyor. Ben de yönetim organizasyon ve bütçe konusunda müşterilerimize çözümler sunuyorum. Böylelikle benim 1998 yılında bireysel ölçekte başlattığım danışmanlık hizmetini kurumsal bir yapıya kavuşturmuş olduk. İşte ProAktif Danışmanlığın temelinde kariyerim süresince edindiğim deneyimler ve yaptığım gözlemler bulunuyor. Bizim faaliyetlerimizi; eğitim, yönetim ve bilişim olmak üzere 3 temel başlık altında toplamak mümkün.

Sizin misyonunuz üniversite-sanayi işbirliğini kurmak mı?

Kendi çapımızda bunu yapmaya çalışıyoruz, ancak canımız acıyor. Çünkü sanayi ile üniversitede öğretilenler arasında kopukluklar var. Gelişmiş ülkelerde, üniversite kadrosunda olup de dışarıda ders veren hocalara ödül verirler. Bizde bu durum tam tersine. Ben bunu kırmak için öğrencilerime daha pratiğe yönelik çalışmalar yaptırıyorum. Mesela onlara kağıt üzerinde bir şirket kurmalarını ve bunu nasıl organize edip, rekabetçi kılabileceklerini onlara kazandırmaya çalışıyorum. Zaman zaman onları Tahtakale-Sultanhamam piyasasına gönderip bazı konularda araştırma-gözlem yapmalarını sağlıyorum.

Ekonomi ve yönetim konularında birçok dergi ve gazeteye makaleler yazan Salim Çam'ın, "Öğrenen Organizasyonlar ve Rekabet Üstünlüğü" isminde yayınlanmış bir kitabı var. Ayrıca, "Bütçe Oluşturma ve Kontrol Sistemi" ile "Başarıya Giden Yol" isimli iki kitabı basım aşamasında bulunuyor.

Şirketinizin ismi neden ProAktif?

Eş zamanlı olarak birçok işi yapmayı seven bir grubuz. Mesela ben, üniversite yıllarında evlendim. Bu nedenle hem okuyor, hem de çalışıyordum. Bu alışkanlık, daha önceki çalıştığım şirketlerden de kaynaklanıyor. Ben 26 tane şirketin bütçesini yapar ve konsolidasyonunu çıkarırdım. Proaktiflik, ileriyi öngörmek ve geleceğin önünde olmaktır. İleriyi görerek planınızı ona göre yapmanız, ve harekete geçmeniz demektir. Proaktif kavramı, birçok firmalar tarafından kullanılır. İşin odak noktasını belirlemek ve daha geniş alana yayılmak, ancak öngörülerle olabilir. Şimdi biz diyoruz ki, BASEL II gelecek ve kapıya dayanacak. Bu bir öngörü ve proaktif bir bakış açısı. Biz öngörülere dayalı danışmanlık yapıyoruz. Çalıştığımız firmalara BASEL II ve bütçeleme konusunda hizmetler sunduk ve onlar da bunun faydasını gördü.

Kişisel olarak da proaktif bir insansınız galiba...

Proaktiflik bir rahatsızlık olarak görülebilir. Proaktif kişi, durduğu anda ölür. Sürekli yeni şeyler yapamaz ve yeni fikirler üretemezse yaşayamaz. Proaktif insanlar sabit bir işte çalışamazlar. Siz onu bir holdingin başına koysanız bile o tatmin olmayabilir. Proaktifler, sosyal sorumluluk anlamında da duyarlı insanlardır. Ben de, KOBİ'lerin geliştirmeyi kendime sosyal bir sorumluluk alanı olarak seçtim. MÜSİAD da aynı misyonda olduğu için üye oldum.

KOBİ'lerin eğitime yaklaşımı nasıl?

KOBİ'lerin öğrenme hızı çevresindeki değişim hızından daha az ise, onların yaşaması zorlaşmaktadır. Peki KOBİ'lerin hızını çevredeki değişim hızına eşit veya daha fazla olması nasıl olur? Hiç düşünmeyin! Cevabı çok basit, çevreye uyum sağlayarak. Bugün çevreye uyum sağlayamayan, dünkü çözüm teknikleri ile bugünün problemlerini çözmeye kalkan KOBİ'lerin yaşamları gittikçe zorlaşacak. Çevresel değişikliklere baktığımızda, karşımıza KOBİ'lerle ilgili yeni mevzuatlar çıkmaktadır. Uluslararası ekonomik ilişkilerde yaşanan gelişmeler, rekabet koşullarındaki hızlı değişme, teknoloji alanındaki yenilikler yanında ekonomik faaliyeti düzenleyen kurallardaki değişmeler, KOBİ'lerin performansını etkilemektedir. Son dönemde uluslararası finans sisteminde yoğun olarak tartışılmakta olan BASEL II düzenlemesi, dolaylı olarak KOBİ'leri çok yakından ilgilendirmektedir. Bir girişimci, bilmediğini kompleks haline getirip onu giderme yoluna gitmezse, onun işi zorlaşacak. Bugün BASEL II'nin reyting çalışmalarında personel yönetimi önemli bir faktör. Dolayısıyla personel içinde de

KOBİ'lere Üç Öneri

KOBİ'leri geleceğin rekabet ortamına hazırlamak için neler yapılmalı?

• **Durmak ve Düşünmek:** Her işi kendileri yapmaya çalıştıkları için KOBİ yöneticileri sürekli koşar bir durumda oluyorlar. Bu yüzden de şirketlerini kurumsallaştırma ve bilimsel bir temele oturtma fırsatını kaçırıyorlar. Filozofun dediği gibi, 'Düşünmek için durmak gerekir.' KOBİ yöneticilerinin de, sadece rutin peşinde koşmak yerine zaman zaman şirketlerini nasıl geliştirebileceklerini ve kalıcı hale getireceklerini düşünmeleri, tartışmaları gerekir.

• **Yılda En Az 40 Saat Eğitim:** Her işin başı eğitim. Sene içinde bir girişimcinin ve çalışanının kendisini güncelleyebilmesi için en az 40 saat eğitim alması lazım. Bunu formal bir eğitimden geçmiş olanlar için söylüyorum. Yaptığımız araştırmalara göre girişimcilerimizin yüzde 50'den fazlası ilkokul mezunu. Bu nedenle eğer temel eğitimden yoksunsa kişi, önce onu 40 saat eğitim alacak konuma getirmek gerekir. Ondan sonra da her yıl onu güncelleştirmek lazım.

• **İstişare İçin Danışman:** Bununla birlikte dış kaynak kullanımına gitmesi, yani istişare mekanizmasını çalıştırmak için danışmanlık hizmetlerinden faydalanması gerekir.

eğitim var. İşletmelere önerim şu; şirketlerinin bir check-up'ını ve geleceğe yönelik swot analizini (Üstün ve eksik olan yönlerini belirlemeleri) yaparak, bu doğrultuda eğitim eksikliklerini tamamlamaları.

Proaktif Danışmanlık olarak KOBİ'leri geleceğe hazırlamak adına neler yapıyorsunuz?

ProAktif Danışmanlık olarak KOBİ'lere yönelik BASEL II'nin gerektirdiği eğitim ve danışmanlık hizmetlerini sürdürmekteyiz. Bunlar;

• Bütçe Oluşturma ve Kontrol Sisteminin kurulması
• İşletme İç Süreçlerinin iyileştirilmesi,
• Personel Yönetimi ve performans sisteminin kurulması
• Stratejik Planlama -Yönetim, Uluslararası Pazarlara Giriş stratejileri
• Finansal Yönetim ve Risk Yönetimi
• Pazarlama-Satış Faaliyetleri ve Müşteri İlişkileri
• İşletmelerde Açık İletişim
• Üretim Süreci-Malzeme Yönetimi ve Tedarikçiler
• Muhasebe Yönetimi ve Uluslararası Muhasebe Standartları

Yeni hedefleriniz neler?

Eğitim, yönetim ve bilişim alanındaki hizmetlerimizi geliştirerek sürdürmek istiyoruz. Bununla birlikte 2010 yılına kadar sadece KOBİ'lere yönelik bir meslek yüksek okulu, 2015'e kadar da yine KOBİ'leri baz alan üniversite kurma planımız var. Yani bir Business Center oluşturma hedefindeyiz.

Learning Organization System (L.O.S.) Danışmanlık firmasının da Eş Kurucusu olan Salim Çam, MÜSİAD Akademi'de olduğu gibi kurumları bir okula da dönüştürebildiklerini söyledi. Çam, MÜSİAD Eğitim Komisyonu Başkan Yardımcısı Ömer Serdar Yeşil'le birlikte, MÜSİAD Akademi programını bitirenlere sertifikalarını verdi.

Serdar ERYILMAZ
srdar@ekocerceve.com

STK'lar Toplumu, EDAM, STK'ları Eğitiyor

Sivil Toplum Kuruluşları (STK), yaygın eğitim yoluyla toplumun eğitiminde önemli görevler üstleniyor. EDAM da, geliştirdiği, 'STK Yönetici Yetiştirme Programı' ile STK yöneticiliğini emeklilerin ve bir mesleği olmayanların işi olmaktan çıkarıp, profesyonel yöneticilerin işi haline getirecek eğitimler vererek, Türkiye'de bir ilke imza attı.

Eğitim Danışmanlığı Araştırmaları Merkezi (EDAM), Eylül 2000'de faaliyete geçmiş genç bir danışmanlık kuruluşu olmasına rağmen Türkiye'de ilk defa uygulamaya koyduğu 'STK Yönetici Yetiştirme Programı' ile ülkemizde önemli bir açılıma imza atmış oldu. Geliştirdiği programla EDAM, STK yöneticiliğini emeklilerin ve bir mesleği olmayanların işi olmaktan çıkarıp profesyonel yöneticilerin işi haline getiriyor. STK'ların eğitimdeki rolü ve EDAM'ın geliştirdiği programa ilişkin merak ettiklerimizi EDAM takımından Alpaslan Durmuş, Murat Şentürk ve Veli Karataş birlikte cevapladı. Soruları cevaplama şekli bile farklı olan EDAM'ın cevapları şöyle;

STK'ların toplumların eğitiminde ve sosyal gelişmedeki rolü nedir?
Bu sorunuzu "STK'lar ne yapıyor?" diye anlamak mümkün. Dolayısıyla farklı yaklaşımlar ve pratik uygulamalar söz konusu olmakla birlikte bu soruya, "Çok değişik alanlarda hizmet veriyorlar" diye kestirme bir cevap verebiliriz. Bu değişik alanları hatırlayacak olursak şu "anahtar kelime"leri zikredebiliriz: Eğitim-öğretim, kültür, yardımlaşma, dayanışma, hemşehrilik, çevre, sağlık, hukuk, bilim, sanat, siyaset, araştırma, spor, çocuk, gençlik, aile, kadın, yayın, iletişim, cami, okul, işçi, işveren, esnaf, mimar, mühendis, avukat, doktor, eczacı, akademisyen, öğretmen, imam, mezunlar, güçlendirme, yetimler, yaşlılar, özürlüler, emekliler, zararlı alışkanlıkları önleme, hayvanları koruma, ormanları ve bitkileri koruma, ahlâk, davet…
Günümüz Türkiye'sinde bu sayılan alanların hemen hepsinde vakıf, dernek, sendika, birlik, federasyon, konfederasyon, platform vb. örgütlenmeler, kurum ve kuruluşlar birer "sivil toplum kuruluşu" olarak çalışmakta, hizmet üretmektedirler. Bu hizmetlerini ders, seminer, konferans, açık oturum, yaz okulu, okuma grubu gibi çeşitli formatlarda ve internet, matbu yayım, CD/VCD vb. dijital yayım gibi değişik platformlarda sunan STK'lar önemli bir işlevi icra etmektedirler.

EDAM tarafından Türkiye'de ilk defa hayata geçirilen, 'STK Yöneticisi Yetiştirme Programı'nın ilk uygulaması 1 Nisan - 26 Haziran 2005 tarihlerinde gerçekleştirildi.

Ülkemizde STK örgütlenmesi yeterli seviyede mi ve toplumumuzun eğitiminde etkili mi?
Bireylerin kendilerinden kaynaklanan iradelerine dayanma anlamında "bireysel" ve dışsal herhangi bir muharrik olmaksızın tamamıyla içsel (imanî/vicdanî/insanî) olmak anlamında "sivil inisiyatif"lere müstenit olarak gelişen STK'ların bahsedilen eğitim çalışmalarının benzerleri dünden bugüne hep olmuştur. Ashâb-ı Suffa'dan Nizamiye Medresesi öncesine kadarki eğitim kurumlarının tamamına, Baciyan-ı Rûm'dan, Âhiyân-ı Rûm'dan loncalara, tekkelerden orduya

İlk programa katılan 14 kişiye sertifikaları verildi. Bundan sonra program; güz ve bahar dönemleri olmak üzere yılda iki kez uygulanacak. Buna göre, güz 2005 dönemi 11 Kasım'da başladı ve 06 Ocak 2006 tarihinde son bulacak.

kadar bütün alanlar bu şekilde doldurulagelmiştir. Günümüzde dahi böyledir. Ancak birtakım yasal engeller hem STK'ların serpilmesini engellemekte, hem de STK'ların hizmetlerine mani olmaktadır. Eğitim alanından örneklersek "tevhid-i tedrisat" konusunun yanlış yorumlanmasından kaynaklandığını düşündüğüm bir engelleme var; oysa "denetleme konusunun düzenlenmesi"nden ibaret bir yorumlama "tevhid-i tedrisat" için kanaatimce kâfidir. Aynı şekilde ideolojik ve dogmatik tutumlar, tarihî kavgalar, bireysel yeterlilikler/yetersizlikler de bu alanın gelişmesini engelleyebilmektedir. STK'ların örgütlenmesi ve toplumumuzun eğitimine katkı sağlaması noktasındaki diğer sıkıntıları genel yönetim sorunları, dar bakış açıları, sınırlılıklar, inhisarcılıklar, çeşitliliğe kapalılık, zihinsel engeller, günü kurtarma telâşı, kimlik sorunundan kaynaklanan kuşkucu ve içe kapanık yaklaşımlar, modelleme eksikliği, paylaşımcı olamamak, hukûkî mevzuatı bilmemekten kaynaklanan ürkeklik ve çekinceli bakış açıları, stratejik planlama yokluğu, her şeyi yapmaya çalışmaktansa eksik bırakılan noktaları keşfedip boşlukları doldurma ve bir yaraya merhem olma duygusunun fazla yer etmemiş olması, üst projeleri birlikte gerçekleştirme anlayışının ve alışkanlığının maalesef olmaması gibi başlıklarda özetlemek mümkün. Ancak tüm olumsuzluklara rağmen STK'ların örgütlenme sıkıntılarını giderme yolunda gösterdikleri gayretlere, alanlarını genişletme çabalarına ve uyguladıkları eğitim-öğretim programlarına tanık oluyoruz.

STK Yönetici Yetiştirme Programı hazırlama gerekçeniz neydi, ilk uygulamadan nasıl bir sonuç aldınız ve konuyla ilgili yeni hedefleriniz neler?

Uzun yıllardır STK'larda çalışan kişiler ya emekli, ya da yapacak bir şeyi olmayan kişiler olarak algılandı ve çoğu kez hem maddî kaynaklar, hem de insan kaynakları verimli ve etkili bir biçimde kullanılamadı. Toplumun ürettiği maddî ve manevî değerler tam anlamıyla ihtiyaçlısına ulaştırılamadı. Elbette bu durumun birçok nedeni var. STK'larda hâlihazırda yetişmiş yönetici eksikliğinin olması bu nedenler arasında sayılabilir. STK Yöneticisi Yetiştirme Programı bu yönetici boşluğunun doldurulması, STK'ların yönetim sorunlarının çözülmesi, temel yöneticilik becerilerine sahip kişilerin yetiştirilmesi için hazırlanmış bir eğitim programıdır.

STK Yöneticisi Yetiştirme Programı'nın ilk uygulaması 01 Nisan - 26 Haziran 2005 tarihlerinde gerçekleştirildi. İlk programa yüzden fazla STK gönüllüsü ve yöneticisi başvurdu. Yapılan mülâkatlardan sonra 14 katılımcı programa başlamaya hak kazandı. Programa Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği, Hanımlar Eğitim ve Kültür Vakfı, İktisadî Girişim ve İş Ahlâkı Derneği, Hukukçular Derneği, Kadın Koordinasyon Merkezi, Gökkuşağı Kadın Platformu, İnsani Yardım Vakfı, Çevre ve Kültür Kuruluşları Dayanışma Derneği, Mimar ve Mühendisler Grubu ve Tüketiciler Birliği'nin yöneticileri katıldılar. Katılımcılar programda birçok konuda teorik bilgi edindiler ve bu bilgileri kendi STK'larında uygulama imkânı buldular. Ayrıca özellikle eğitim veren isimler uzun yıllar STK'larda görev yapmış kişilerden oluştuğu için katılımcılar bu kişilerin tecrübelerinden istifade etme imkânı buldular. Zihinleri meşgul eden önemli konuların tartışıldığı programda katılımcılar; Deniz Feneri Derneği, Tüketciler Birliği, İHH İnsani Yardım Vakfı, MÜSİAD, MAZLUMDER, Gönül Kuşağı ve İGİAD gibi STK'ları ziyaret ettiler. Teorik bilgilerin yanı sıra ziyaret edilen STK'nın ilgili konuda yaptığı çalışmalar incelendi. Böylece katılımcılar toplumsal alanda önemli faaliyetler yapan STK'ları tanıdılar ve iş birliği için ilk adımı atmış oldular.

Bundan sonra STK Yönetcisi Yetiştirme Programı güz ve bahar dönemleri olmak üzere yılda iki kez uygulanacaktır. STK Yöneticisi Yetiştirme Programı, Güz 2005 dönemi 11 Kasım'da başlayacak ve 06 Ocak 2006 tarihinde son bulacaktır. Bununla birlikte STK Yöneticisi Yetiştirme Programı'nın ilk uygulamasına katılan STK temsilcileri ile ayda bir kez olmak üzere çeşitli konularda atölye çalışmaları yapılacaktır. Her ay farklı bir STK'da gerçekleştirilecek olan atölye çalışmalarının ana gündem maddesi tecrübelerin paylaşımı olacaktır. Böylece katılımcıların iletişimi sürdürerek bilgi ve tecrübe paylaşımını artırmaları sağlanacaktır.

Mustafa TOKEL
mustafa@ekocerceve.com

Öğretim, Dershaneyle Tamamlanıyor

Dershanelerin eğitim sistemini tamamlayan bir unsur olduğunu belirten Eksen Dershaneleri Genel Koordinatörü Hüseyin Korkut, "Birçok öğrenci bilgi altyapısını dershanelerde tamamlıyor. Bunu görmezden gelmemek gerekir" dedi. Her sektör gibi dershanecilikte de suiistimaller olabileceğine dikkat çeken Hüseyin Korkut, bunun önüne geçebilmek için, ÖZKUR-BİR çatısı altında teşkilatlandıklarını kaydetti.

Özel dershaneler ilk olarak 1965'te çıkartılan 625 sayılı yasa ile kanuni güvence altına alındı. O günden bu güne çeşitli badireler atlatarak gelen bu kurumlar, kimine göre veliyi hortumlama mekanizmasına dönüştü, kimine göre de bir ihtiyacın gereği olarak hayatımızdaki yerini aldı. Peki bunun hangisi doğru? Dershanelerin eğitim sistemini tamamlayan bir unsur olduğunu belirten Eksen Dershaneleri Genel Koordinatörü Hüseyin Korkut, dershanecilikle ilgili sorularımızı cevapladı;

Öncelikle Eksen Dershaneleri hakkında bilgi alabilir miyiz?

Eksen Dershaneleri, 1992 yılında Çağlayan'da beş derslikli bir alanda İVEM adıyla öğretime başladı ve iki yıl sonra EKSEN ismini alarak Mecidiyeköy'deki binasına geçti. Eksen Dershaneleri, Kalem A.Ş olarak bir araya gelen insanların oluşturdukları bir özel öğretim kurumudur. Halen ikisi Mecidiyeköy'de, diğerleri de Esenler ve Sultanbeyli'de olmak üzere İstanbul'da dört şubesi bulunmaktadır. Bunlarla birlikte gerek Eksen Yayıncılık dokümanlarını ve gerekse Eksen sistemini kullanan Anadolu'da on tane Eksen adıyla faaliyet gösteren özel öğretim kurumları bulunmaktadır. Eksen Yayıncılık olarak da Türkiye'de yüzlerce dershaneye kaynak hazırlıyoruz. Eksen Dershaneleri olarak kitlesel başarıyı önceliyoruz. Bize gelen her öğrencinin doğru hedefler belirlenmesi durumunda başarılı olabileceği gibi bir düşünceden hareketle öğretim programlarımızı ve sistemimizi kurguluyoruz. Öğrenciyi tanıyarak, kapasitesini, birikimini ölçerek doğru yönlendirmelerle başarıya ulaşabilmelerine katkı sağlıyoruz. Bunun sonucu olarak da başarı ortalamalarımız yükseliyor. Şunu herkesin kabulleneceği bir sistem kurgulamaya çalışıyoruz ve bunda da başarılı olduğumuz söylenebilir; "Eksen'e gelen her öğrenci üst düzeyde bir ilgi bulur ve kendi içinde gözle bir gelişim gösterir." Bu düşünce bizim için önemli zira bunun bir hak olduğunu düşünüyoruz. Öyle ki kazanamayan öğrenciler bile, "Evet gereken her şey yapıldı" diyebilmelidir. Bunu önemsiyoruz. Velileri de bu sürecin içine sokarak öğrencinin başarısına katkı sağlayabileceği bir duruma getiriyoruz. En büyük farklılığımız da bu olsa gerek. Tüm kurumlarımızı aileler benimseyerek bir güven ortamı oluşuyor. Elbette ücret şartlarımız ve ödeme koşullarımız da aileleri yormayacak şekilde düzenliyoruz. İyi bir eğitim ille de pahalı alınacak diye bir şart yok. Biz bunu herkese gösteriyoruz.

Türkiye'deki dershanecilik sistemi, bazılarının iddia ettiği gibi gelinen noktada veliyi hortumlamaya mı dönüştü?
Dershanecilik sistemi veliyi hortumlamaya dönüştü genellemesini doğru bulmuyorum. Her işleyiş insanı sömüren bir duruma dönüşebilir. Olması gerekenden pahalı ürün satanlar var diye marketçilik sistemi sömürüye dönüştü diyebilir miyiz? Durumu önce şöyle ortaya koyalım. Mevcut eğitim-öğretim sisteminde sıkıntılar var. Öğrencilerin gireceği sınavla karşılaştığında aldıkları eğitim yeterli değil ve özel öğretim kurumları bu açığı kapatıyor. Öğrencinin ihtiyaç duyduğu bilgi birikimi çoğu zaman dershanelerden alınıyor, bu da bir başka gerçek.

Öğrenciler ister özel okuldan isterse devlet okulundan mezun olsun eksikliklerini sınava yoğunlaşmış dershane sistemlerinde tamamlıyor. Okulların en iyi öğrencileri için de durum böyle. Aldıkları eğitimin kalitesinin yüksek olması bu ihtiyacı ortadan kaldırmıyor. Bu düzeydeki öğrenciler yüksek puanla öğrenci alan yerleri tercih ettikleri için çok küçük puan farklarıyla bölüme girebiliyorlar. Bir soru fazla yapmakla binlerce öğrencinin önüne geçiyorlar. Sonuçta kontenjanlar ciddi anlamda artmadığı halde, sınava giren öğrencilerin sayısında artışlar var. Bu durumda puanlar da gitgide yükseliyor. Bir önceki yıl başarılı olamayan öğrenci ertesi yıl daha yoğun bir çalışma programıyla yüksek puan almaya gayret ediyor. Üniversite kontenjanları ve sınava giren öğrenci sayısı bu düzeyde seyrettiği sürece üniversiteye girişin kolaylaşması mümkün görünmüyor. Sonuçta matematik bu! Üniversite girişinde mutlak suretle kriterler koyacaksınız ki belli sayıda öğrenci alasınız. Dershaneler bu durumun sorumlusu değil, sonucudur. Aslında bize göre dershaneleri eğitim sisteminin içinde bir unsur olarak kabul edip, verimliliklerini arttırmanın yollarını aramak gerekir. Yani bizim eğitim sistemimizin içinde öğrenci katkı sağlayacak bir unsur da dershanelerdir demek şart. Gelişmiş ülkelerde de özel eğitim kurumları güçlendirilerek toplum için en verimli düzlemde tutuluyorlar.

O halde bunun bir sömürüye dönüşmemesi için ne yapmak gerekir onu düşünelim. Biz mesleki örgütlenmelerin iç denetim mekanizmalarını oluşturmasını önemsiyoruz. Bununla birlikte Milli Eğitim Bakanlığı da bu kurumları denetliyor. Aileler rasgele kurumlara çocuklarını göndermezlerse, kurumlar hakkında geniş çaplı bir araştırma yapıp, eğitim çevrelerine danışırlarsa kısmen de olsa sömürüden uzaklaşabilirler. Sonuçta buralar ticari kurumlar ve sömürü tamamen ortadan kalkmaz. Çok ucuz fiyatla çocuğunuzu bir dershaneye göndermiş olabilirsiniz ama gereğini yerine getiren bir kurum değilse yine sömürülmüş olacaksınız. Biz ÖZKUR-BİR adlı yapılanmamızla bu iç denetimin altyapısını oluşturuyoruz. Hiç olmazsa üye kurumlarımız içinde bunun görüşmelerini fikir alışverişlerini yapıyoruz.

Problemin çözümüne yönelik önerileriniz ve Eksen Dersaneleri olarak yeni hedefleriniz neler?
Dershanecilik; öğrencinin, velilerin, öğretmenlerin ve kurum işletmecilerinin içinde olduğu büyük ve hassas bir süreç. Bir öğrencinin gelişimine katkı sağlamak aynı zamanda büyük bir sorumluluk anlayışını gerektiriyor. Eksen Dershaneleri, bu sorumluluğu ticari algılayışlara kurban etmez. Bir insanın hayatına katkı sağlamak aynı zamanda bir dünyanın inşasına da mütevazi bir katkı sağlamaktır bize göre. Mesleki örgütlenmeler, üye kurumları belli ölçülerde denetleyebilecek duruma gelirlerse veliler için önemli veriler oluşturabilirler. Başarılı öğrenciler mevcut rekabetten de faydalanarak oldukça düşük ücretlerle ve hatta burslar alarak öğretim alabilirler. Başarı her zaman ödüllendirilmektedir. Veliler bu uygulamaları takip edebilirlerse büyük kolaylıklar elde edebileceklerdir. Veliler bilinçlendiği ölçüde sömürüye dönüşebilecek uygulamaların da önüne geçilebilir. Eğitim üzerinden ticari kurumların oluşturulması elbette çok kolay değil. Ama bir sorunun aşılmasına katkı sağladıkları ölçüde bu kurumlar varlığını devam ettirecek. Bu sayede birçok öğrenci bilgi altyapısını dershanelerde tamamlıyor. Bunu görmezden gelmemek gerekir. Eksen Dershaneleri her türlü eğitim-öğretim uygulamasını ailelerle paylaşarak güven sağlamaya özen gösteriyor. Zamanla bu işi özenerek ve gereğini yaparak çalışan kurumlar ayakta kalacaktır. Bana kalırsa veli ayırt edici olmalıdır. Onlara çok iş düşüyor.

Z. Şeyma ARSLAN
seymaarslan@degerleregitimi.org

Dünyada Uygulanan Din Eğitimi Modelleri

Eskiden din eğitimi, eğitim sisteminin tümüne rengini veren genel unsur iken, modernite ile bu etkinin yitirilmesine paralel olarak, din öğretimi derslerden herhangi bir ders haline geldi. Devlet okullarında verilen din eğitimi, belirli bir dini öğretmeyi esas almak ya da almamak şeklinde temelde iki yaklaşım göstermektedir. Ülkelerin uyguladıkları modellerin, kendi şartlarına göre, bu iki temel yaklaşımdan birine veya diğerine yakın durduğu söylenebilir.

Bu yazıda, çeşitli ülkelerde uygulanmakta olan başlıca din eğitimi modelleri, bunların seçimini gerektiren özel durumlara da işaret edilerek sunulmaya çalışılacaktır. Bu inceleme, devlet okulları boyutunda yapılmış olup ilk ve orta okullar düzeyini kapsamaktadır.

Devlet okullarındaki din eğitimi üzerinde yapılacak bir değerlendirme, öncesinde şu tespiti gerektiriyor: Devlet okulları (public school), 18.yy'dan itibaren değişen toplum ve devlet yapılarına paralel olarak ortaya çıkmış olup sanayi toplum yapısının doğal bir sonucudur. Eğitimin bir devlet organizasyonu haline gelmesi sürecinde, dinin okul programlarında yer almasında çeşitli etkenler rol oynamıştır. Eskiden din eğitimi, eğitim sisteminin tümüne rengini veren genel unsur iken modernite ile bu etkinin yitirilmesine paralel olarak din öğretimi de derslerden bir ders haline gelmiştir. Ülkelerin eğitim sistemlerinde dine yer verme düzeyi ve şeklinin belirlenmesi konusunda kendilerine ait özel durumların belirleyici olduğu görülmektedir. Bu kapsamda özellikle şu hususları din eğitimi modellerinin şekillenmesinde etkin olan faktörler olarak zikredebiliriz:

Dine Bakış: Dinle ilgili tasavvurlar beraberinde bir dünya görüşü de getirdiğinden dine bakış, genel anlamda insan görüşü ve bilgi anlayışı üzerinde etkili olmakta, dolayısıyla nasıl bir insan yetiştirileceği, hangi bilginin öğretileceği konusunda belirleyici olmaktadır.

Toplumsal, Dinî ve Kültürel Yapı: Bir ülke insanlarının dini ve kültürel özellikleri itibariyle homojenlik veya çeşitliliği de seçimde etkili olmaktadır. Çokkültürlü toplum yapısı, din eğitim/öğretim modelinin şekillenmesinde önemli bir belirleyicidir. Buna ilave olarak genel anlamda bir ülkenin kültürü dinle sıkı bir ilişki içerisinde ise bu ülkedeki eğitimde dine verilen değer ve yer ile, dinin toplum veya politik sistem tarafından tamamıyla kişiye özel görüldüğü ve toplum içine taşınmasının olumsuz karşılandığı bir ülkedeki durum birbirinden farklı olacaktır. Yine dini grupların organize olduğu ve buna bağlı olarak da özel okullaşmanın fazla olduğu toplumlardaki ile devlet okullarının ağırlıkta olduğu bir ülkedeki uygulama aynı değildir.

Devlet ve Yönetim Anlayışı: Bireyler ve toplumdan sonra devletin de dini hayata ve dini gruplara bakışı etkili olan bir faktördür. Devletin resmi bir dini olup olmaması, din-devlet ilişkilerinde belirlenen model, dinle ilgili konuların düzenlenme şekli, yönetim anlayışının bireye ve topluma yaklaşımı, insanların dini öğrenme ve yaşama durumunun ne derece bir özgürlük alanı olarak görüldüğü gibi hususlar sistemin belirlenmesinde etkilidir.

İtalya'da okullardaki din öğretimi Vatikan'la yapılan bir anlaşma ile devlet tarafından güvence altına alınmıştır ve anaokulundan, lise kademesine kadar öğretim programında Hıristiyanlık öğretimi olarak yer almaktadır. İngiltere'de ise din eğitimi müfredat programı, yerel toplulukların sorumluluğu altındadır. Bu konudaki yasa, müfredatın dinî cemaatlerin, yerel politikacıların ve öğretmenlerin katılacakları yerel bir toplantıda belirlenmesini öngörmektedir.

Dolayısıyla örgün eğitimde din dersinin yer alış şekline dair modellerin eğitim açısından teknik bir konu olmaktan çok, bir ilişkiler ağına dayanan formüller olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada her ülkenin kendi tarihsel, siyasal ve toplumsal yapısına göre farklılıkları bulunmaktadır. Din eğitimi konusunda bir ülkenin devlet okullarında uyguladığı modeli ele alırken bunu, o ülkenin genel eğitim sisteminden de bağımsız düşünmemek gerekir. Devlet okullarında tercih edilen din eğitimi modeli, genel anlamda diğer din eğitimi imkânları ile birlikte düşünüldüğünde anlamlıdır.

Uygulanan Başlıca Modeller

Din eğitiminde dünyada uygulanmakta olan başlıca modeller ise şöyle:

1. Confessional yaklaşımı esas alan model (Din eğitimi yaklaşımı)

a. Tek dinli model

b. Paralel tek dinli (Partikülaristik) model

2. Non-confessional yaklaşımı esas alan model: (Dinler hakkında öğretim yaklaşımı)

Devlet okullarında verilen din eğitimi, belirli bir dini öğretmeyi esas almak, ya da almamak şeklinde temelde iki yaklaşım göstermektedir. Din eğitimi sahasında bu anlamı ifade için artık yerleşik olarak kullanılmaya başlayan kavram "confessional/non-confessional" kavramlarıdır. Kelime, Hıristiyanlıktaki günah itirafından gelen dini samimiyet ve bağlılığın amaçlanıp amaçlanmamasını ifade etmektedir. Ülkelerin uyguladıkları modeller, kendi şartlarına göre bu iki temel yaklaşımdan birine, ya da diğerine yakın bir duruşa sahip oldukları söylenebilir.

1- Confessional Yaklaşımı Esas Alan Model:

Confessional yaklaşım, belli bir dini öğrenmeyi, inanç olarak ona bağlanmayı ve onun inananı olmayı amaçlayan din eğitimi yaklaşımıdır. Aslında bu, geleneksel anlamdaki din eğitimi yaklaşımıdır. Devlet okullarında confessional yaklaşımda din eğitimi verilmesi, birbirinden farklı iki şekilde gerçekleşmektedir.

Tek dinli modelde tek bir din kabul edilir ve eğitim sistemine yansıtılır. Örneğin Kuzey İrlanda'da din eğitimi, devlet yardımı alan bütün okullarda Hıristiyanlık eğitimi olarak bulunmasını gerektirir. İçeriğini mevcut dört asıl kilisenin temsilcileri belirler. Okullar isterlerse buna ilaveler yapabilirler. İtalya'da okullardaki din öğretimi Vatikan'la yapılan bir anlaşma ile devlet tarafından güvence altına alınmıştır ve anaokulundan lise kademesine kadar öğretim programında Hıristiyanlık öğretimi olarak yer almaktadır. İran'da ise tek dinli model uygulanmakla birlikte müfredattaki diğer konularda da dini bakış göz önünde bulundurulmuş, programın bütünü öğrencilerin dini inançlarını kuvvetlendirecek şekilde düşünülmüştür. İsrail de tek dinli modeli esas almakla birlikte ilginç bir okul çeşitliliğine de sahiptir. -Diğer Arap Müslüman ve Hıristiyan azınlıkların eğitimi farklı olmak üzere- İsrail'de devlet okulu sistemi, lâik ve dini olarak iki alana bölünmektedir. Laik okullarda da din eğitimi yer almakla birlikte verilen din eğitiminin düzeyi ve genel okul kültürü bakımından bu okullar birbirinden ayrılır.

Tek dinli model özellikle şu açıdan eleştirilmektedir: Demokratik değildir, başka dinlerin mensuplarına hizmet ihtiyacını karşılamakta yetersizdir. Bu model, başka din mensuplarının kendi dini prensipleri ve değer sistemleri çerçevesinde çocuklarını eğitme hakkına yer vermemektedir.

Paralel tek dinli (particularistic) modele gelince, bu model de öğrencilerin sadece tek bir dini (kendi dinleri) öğrenmelerini esas alır. Bütün olarak okul sistemi ise pek çok dini ihtiva eder; her bir öğrenci bunlardan sadece birini alır. Almanya ve Nijerya bu yaklaşımın en önemli örnekleridir. Nijerya'da ülkenin dini yapısına paralel olarak devlet okullarında biri Müslümanlar, diğeri de Hıristiyanlar için iki ayrı din eğitimi programı vardır ve içeriği dini gayelere yönelik olarak hazırlanmıştır. İsrail'deki Arap okulları da İslam ve Hıristiyanlık eğitimi vermektedir. İsviçre, Avusturya ve Belçika'da da bu model uygulanmaktadır. Almanya, yaklaşık yarı yarıya nüfusa sahip çift mezhepli (Protestan-Katolik) yapısına uygun olarak her ikisinin de ayrı ayrı eğitimini verebildiği bu modelin en önemli savunucusudur. Anayasasında din özgürlüğünü, birincisi vatandaşları devlete karşı korumak, ikincisi de din özgürlüğü için devlet tarafından ortam sağlanması olarak tanımlayan Almanya, bu özgürlük anlayışını din eğitimine taşıyarak bu modeli geliştirmiştir. Buna göre birinci ilke doğrultusunda öğrenciler ve ailelerini devletin müdahalelerine karşı korumak amacıyla din eğitimine devam

etmek insanların tercihine bırakılmış, din eğitimi ve ahlâk eğitimi arasında seçim yapmak imkânı verilmiştir. İkinciye göre de insanların dini anlayışlarını göz önünde bulundurmak için, din eğitimini seçmesi durumunda Protestan din eğitimi, ya da Katolik din eğitimini seçme imkânı verilmiştir. Diğer din mensupları da bulundukları yerlerde bu hakları talep edebilmektedir. Bölgelere göre farklı yönelişler olmakla birlikte devlet okullarındaki din öğretiminde dini cemaatler (Protestan, Katolik, Ortodoks, Müslüman, Yahudi) sorumludur. Devlet denetim görevini üstlenmiştir; dersin pedagojik yönden iyi hazırlanıp hazırlanmadığını ve verilen dini öğretimin içeriğinin ülkenin demokratik düzenine uygun olup olmadığını inceler.

Din eğitiminde paralel programın taraftarları böyle bir düzenlemenin çeşitli inanç gruplarına çocukları için dini eğitim imkânı verdiğini ifade ederler. Çocukların kendi dini geleneklerini almaları önemsenir. Paralel program, ancak dini geleneklerini iyi bilen kişinin, kendi dininden yanlış, tek taraflı ve hoşgörüden uzak yorumlar çıkarmayacağı; dinini iyi öğrenen insanın başka dinden ve kültürden olan insanlarla dostluk kurma, onların inançlarını öğrenme ve karşılıklı anlayış ve işbirliği tesis etme gayreti içinde olacağı kabullerine dayanır.

Bu model şu açılardan eleştirilmektedir: i. Dini açıdan çeşitlilik arzeden toplumlarda devlet okullarında bu şekilde ayrı ve diğerlerini dışarıda bırakan dini programlar, toplumun dini çizgiler doğrultusunda daha ileri seviyede ayrılmasına sebep olabilir. ii. Bazı durumlarda bu model çok sayıda dini perspektife imkân tanıması sebebiyle etkin olarak kullanılması lojistik olarak pratik değildir.

2- Non-confessional Yaklaşımı Esas Alan Model:

Non-confessional yaklaşım din hakkında öğrenmeyi esas alan, belirli bir dinin inançlarını benimsetmeyi amaçlamayan ve genel anlamda dinler hakkında bilgi veren din öğretimi yaklaşımıdır. Non-confessional yaklaşımda bir din öğretimi anlayışının ortaya çıkışında çok faktörlü bir süreç etkili görünmektedir. Çokkültürlülüğe bulunan bir çözüm olmanın yanı sıra bir yönüyle de dini algılama ve yaşama biçimindeki değişikliğin din eğitimi sahasına olan yansımasıdır. Küreselleşme sürecinde katı olan her şeyin buharlaşması gibi dinin, dinî çoğulculuk bağlamında izafileşmesi, onun özüne yönelik algılamadaki bir değişimdir. Bu olgunun din eğitimi sahasında zihinlere yaklaştırdığı fikir, bütün dinlerin birlikte verilebileceği non-confessional bir din eğitimi anlayışıdır. Buna karşın dinler, küresel sürecin yol açtığı çevresel kirlenme, gelir dağılımında uçurumların oluşması, fakirlik, açlık vb. olumsuzluklara karşı tepki koyması ve çatışmaların önlenmesindeki etkin gücü sebebiyle bir yandan da vazgeçilmez olmaktadır. Bu durum, din dersinin belirli amaçlar için kendisinden istifade edilecek, daha çok eğitimsel gayelerle okul programlarında yer verilen bir ders olması şeklinde kendisini göstermektedir.

Din algısındaki değişmede, dinin bireyselleşmesi de söz konusudur. Dinde bireysel yorumların etkinliği dinin bir bütün teoloji olarak değil ferdin ihtiyaçlarına hitap edecek şekilde öğretilmesi fikrini vermektedir. Bunun adı ‘dinden öğrenme’dir. Non-confessional yaklaşım da dini öğrenmeyi (learning religion) değil, dinden öğrenmeyi (learnin from religion) esas almaktadır.

İlk olarak İngiltere’nin 1975’de uygulamaya koyduğu din hakkında öğrenme yaklaşımı İsveç, Danimarka, Norveç, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Afrika’da İngilizce konuşan ülkelerde ve Kenya, Uganda, Tanzanya, Gana ve Bostvana’da ayrıca Tayland ve Endonezya gibi bazı Asya ülkelerinde takip edilmektedir.

Modelin ortaya çıktığı İngiliz toplumunda sekülerlik, toplumsal hayatta belirgin bir unsur olarak artmaktadır. Laik, çoğulcu liberal demokrasiye sahip İngiltere, diğer Avrupa ülkelerine oranla daha çokkültürlü bir toplumsal yapıya sahiptir. Geleneksel confessional yaklaşımdaki Hıristiyanlık eğitiminin genel anlamda din eğitimi açısından verimsiz ve başarısız bulunması bir arayışı başlatmış, önce fenomenolojik, ardından yorumlayıcı din eğitimi yaklaşımları şeklinde bu model kendini değiştirmiş, geliştirmiştir. İngiltere’de uygulanan din eğitimi modelinin ayrıntıları ise şu şekilde: Yasa gereği tüm öğrenciler din eğitimi almalıdır. Din eğitimi yasada toplu ibadet olarak adlandırılan başka bir zorunlu aktivite ile ilişkilendirilmiştir. Ebeveynler isterlerse çocuklarını hem din eğitiminden, hem toplu ibadetten veya her ikisinden alıkoyabilirler. Öğretmenler de bütün bunlardan çekilebilirler. Din eğitimi müfredat programı yerel

toplulukların sorumluluğu altındadır. Bu konudaki yasa, müfredatın dini cemaatlerin, yerel politikacıların ve öğretmenlerin katılacakları yerel bir toplantıda belirlenmesini öngörmektedir. Şu an bu şekilde oluşturulmuş 100'ün üzerinde yerel müfredat programı hazırlama birimi bulunmakta olup bunlar 'üzerinde anlaşılmış müfredat' (agreed syllabus) adlı dokümanları hazırlamakla yükümlüdürler.

Non-confessional yaklaşımdaki din eğitimi uygulamaları şu açılardan eleştirilmektedir:
i. Çok dinli yaklaşım temsil edilen dinlerden birinin hakim olması riskini beraberinde getirir. ii. Bu yaklaşım dini çoğulculuğa karşı en iyi çözümün sentezci kritisizm (syncretism) olduğu fikrini verir, ki bu görüş temsil edilen dini gruplar tarafından itiraz konusudur. iii. Gençleri henüz belli bir yaşta hem inançlarının sadık birer üyesi olmak, hem de diğer dinleri öğrenerek onları olgun bir şekilde karşılamak durumunda bırakarak işlerini zorlaştırmaktadır. Bazı bilim adamları, çok dinli bir içeriğin uygulanmasından evvel, çocuğun dini tecrübelerine, kabullerine ve dini gelişimine odaklanılan bir gelişim ve olgunlaşma dönemi bırakılması konusunda ısrarlıdır. iv. Bu yaklaşım sebebiyle nihayetinde çocuk kendi dini hakkında pek az şey öğrenecektir. Çünkü içerik, başka konuların ilave edilmesiyle çok hafifletilmiş, seyreltilmiş şekilde sunulur. v. Dinlerin kurucularını, sembollerini, bayramlarını, pratiklerini, ibadetlerinin dinin ruhu ve özü olarak görülmesi gibi bir yanlış anlamaya sebebiyet vermektedir. Asıl önemli olan hayat, hayatın kökeni ile ilgili temel sorular, bu dünya hayatı ve bunun ötesindeki ahiret hayatına dair sorular, çocukların dünyasını merkeze alarak ve kişiliğin gelişimine katkı sağlayacak şekilde sorulamamaktadır.

Karşılaştırma ve Sonuç

Özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan şekilleriyle bu iki model arasında şöyle bir karşılaştırma ve değerlendirme yapmak mümkündür:

Temel hareket noktaları açısından:
Confessional yaklaşımın diğer dinlere de yer veren paralel uygulaması ve non-confessional yaklaşımın her ikisi de ülkelerin demokratik ve dini-kültürel açıdan demografik yapılarına bağlı olarak okullarda çokkültürlülüğe karşı geliştirilen modellerdir. Din eğitiminin confessional olarak yapıldığı yerlerde fertlerin din bakımından özgürlüğü temel hareket noktasıdır. Dinlerin toplu anlatımında objektif bir yaklaşımın mümkün olmadığına inanılır. Dine karşı isteksizlik, kayıtsızlık, ilgili olmama anlamında pasif bir hoşgörüdense, her dinin ciddi ve eşit bir şekilde onaylandığı bir ortamda güçlü ve aktif bir hoşgörü tercih edilmektedir. Dolayısıyla teoloji temeline dayanan bir yaklaşımın hoşgörüye daha iyi hizmet edeceği düşünülür. Ancak bir sınıra kadar sağlanabilecek dinin tarafsız anlatımı adına, eğitimin çocukların ve gençlerin davranışlarını yönlendiren ve şekillendiren tüm dini bağlılık ve dünya görüşlerinden ayrılması, eğitim için pek çok imkândan bizi mahrum bırakacaktır.

Non-confessional yaklaşımda devletin tarafsızlığı ve okul programının birleştiriciliği öne çıkar. Dinsel çeşitlilik sebebiyle kamu alanının dinlere karşı tarafsızlık esasına göre düzenlenmesi, bu arada devlet okullarının da dini tarafsızlığı genişletme konusunda önde geldiği düşünülür. Bu yaklaşımın en önemli argümanlarından biri, çocukları belli bir dini geleneğin içinde yetiştirme işinin okullara ait olmadığıdır. Okulun rolü, çocukları din konusunda okur-yazar olarak yetiştirmektir, aile, dini cemaat ve kurumların rolü ise dindar olarak yetiştirmektir. Okullarda din eğitiminin amacı insanlarda dini anlama ve düşünme kapasitesi oluşturmak olmalıdır. Eğitim, değerlere karşı değil, din de dahil olmak üzere dünya görüşlerine karşı tarafsızdır. Bu yaklaşıma göre bu tarafsızlık bu tarz bir din eğitiminin tüm dini grup ve cemaatler tarafından kabul edilebilir olmasını sağlamaktadır ve din eğitimi ayrımları belirleyen değil, birlikteliği vurgulayan bir içerik kazanmaktadır. Bir başka tarzda olmak üzere bu modelde de dini özgürlüğün sağlandığı düşünülür. Bu model, tek bir ülke içindeki çok dinlilik realitesine de cevap vermeyi esas alır. Ortak ahlakî değerlerin aktarılması, tolerans ve hoşgörünün arttırılması, ön yargıların azaltılması, milli birlik duyguları-

nın kazandırılması gibi belirli arzu edilir sosyal amaçlara hizmet için düzenlenmiştir.

İçerik açısından: Confessional yaklaşım dini, bir bütün halinde anlamlı olacak şekilde iman, ibadet ve ahlâk konuları ile ele alır. Non-confessional yaklaşım, daha çok kişisel deneyimler, sosyal ve pratik hayata yansıyan boyutlarını öne çıkarır.

Müfredatı hazırlayan kurum açısından: Confessional yaklaşımda çoğunlukla öğretim programını dini kurum/grup hazırlar. Devlet, dersin içeriğinin belirlenmesinde genellikle sadece denetim yetkisini kullanır ve dinlere karşı tarafsız durma şeklinde kendini konumlandırır. Non-confessional yaklaşımda öğretim programının belirleyicisi ve sorumlusu çoğunlukla devlettir.

Dersin zorunlu veya seçmeli oluşu açısından: Öncelikle belirtmek gerekir ki din dersinin zorunlu olması 'genel olarak programda yer alması ve seçmeli olmayan bir ders olması' anlamında kullanılmaktadır. Zorunluluk, öğrencinin başvurusu halinde muaf olma hakkını da içerebilmektedir. Seçmeli oluşu da çoğunlukla onun yerine geçecek bir alternatif ders (ahlâk dersi gibi) olması durumunu ifade etmektedir. Buna göre, confessional yaklaşımda dersler çoğunlukla seçmeli, non-confessional yaklaşımda ise zorunludur.

Bu çerçevede Türkiye'deki mevcut uygulamayı değerlendirecek olursak: Türkiye, din eğitimi konusunda kendi tarihsel, toplumsal ve siyasi yapısı içinde bir model geliştirmiştir. Bu modele göre, Türkiye'de devlet okullarında okutulan din dersinin öğrencinin kendi dini kültürünü ve diğer dinleri tanıyarak bilgi sahibi olmasını, bu yolla bilgisizlikten kaynaklanan hoşgörüsüzlüğe engel olmayı amaçladığı söylenebilir. Müfredatı hazırlayan kurum, dersin zorunluluğu vb. konularda yukarıda belirttiğimiz genel çizginin dışında Türkiye'de din dersinin muhtevası din hakkında öğrenme modelinde olmakla birlikte belirli bir dinin bakış açısı hakimdir. Din dersi zorunlu olmakla birlikte müfredatı hazırlayan kurum devlettir. Türkiye'de okullardaki din dersi bu konudaki resmi kanal olup, dini özel okullaşma serbest değildir. Bu yapıyı yorumlarken Türkiye'de nüfusun çok büyük çoğunlukla aynı dinden oluşunu, kilise benzeri dini otorite konumunda kurumun bulunmayışını ve Türkiye'nin laiklik yorumunu birlikte düşünmek durumundayız.

Türkiye'de uygulanmakta olan din dersleri ile ilgili bundan sonrasında yapılacak düzenlemelerde, dünya genelinde dinle ilgili konuların seçmeli veya zorunlu olarak okul sistemleri içerisinde yer aldığını, din eğitiminin ayrı bir ders olarak yer almadığı yerlerde tarih, edebiyat, felsefe, sosyoloji gibi diğer konular çerçevesinde dini bilgilere yer verildiğini, din-devlet ayrılığını veya seküler bir milli eğitim politikasını benimsemiş olmakla birlikte dinin tümüyle dışarıda bırakıldığı bir eğitim politikası ve pratiğini başaran bir toplum bulunmadığını ve dünyada bu yönde bir eğilimin de mevcut olmadığını dikkate almak gerekir.

Doç. Dr. Recep KAYMAKCAN
Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı

AB'ye Girişte Türkiye'de Nasıl Bir Din Eğitimi?

Her AB ülkesi, okullarında din eğitiminin olup olmayacağına ve olacaksa nasıl olacağına kendisi karar verme hakkına sahiptir. AB ülkeleri arasında okullarda din eğitimi konusunda üye ülkeleri bağlayıcı bir müktesebatın olmayışı, bu konu ile hiç ilgilenilmediği anlamına gelmemektedir. Din eğitimi konusu açıkça zikredilmese bile, okullarda din derslerinin muhtevasının birden fazla dini kapsayacak şekilde hazırlanması ve çoğunluk dini olmayan diğer din ve inançların öğretiminde onları yargılamadan kendi bütünlükleri içerisinde sunulması beklenmektedir.

Giriş

Türkiye'de eğitim sistemi içerisinde dinin yeri sürekli tartışma konusu olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Din eğitimi konusundaki bu tartışmalar bizlere iki hususu çağrıştırmaktadır. İlk olarak, din eğitiminin eğitimde ve toplumda çözümlenmesi gereken bir problem alanı olarak varlığını devam ettirdiğidir. İkinci olarak da laik bir devlette ve sekülerleşen bir toplumda din ve ona bağlı olarak din eğitiminin gündeme gelip tartışılması, Türkiye'de dinin önemli bir fenomen olmasıdır. Örneğin; Batı Avrupa ülkelerinde bu tarzda yoğun din eğitimi tartışmalarına rastlamak oldukça zordur. Ülkemizde din eğitimi eksenli meselelerin bir bölümü eğitim sistemi içerisinde din eğitimine yer verilip verilmeyeceği ve verilecekse hangi düzeyde olacağı üzerinedir. Kamuoyu dikkatini daha az çeken diğer tartışmalar ise din eğitiminin niteliği ve niceliği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Şüphesiz demokratik bir toplumda din eğitiminin ilgili paydaşlar tarafından tartışılıp eleştirel değerlendirmelerde bulunulması normaldir ve gereklidir. Ancak bu tartışma ortamına çoğu zaman bilimsellikten daha çok ideolojik duruşların din ve din eğitimi konusundaki pozisyonlarının etkin olduğu görülmektedir. Aslında din eğitimi tartışmaları Türkiye'de dinin fert, toplum, eğitim vb. alanlarda yerinin ne olduğu ve ne olması gerektiği konusuyla irtibatlıdır. Diğer bir ifade ile ülkelerin din eğitimi politikaları o ülkede fert ve devlet hayatında dinin konumundan bağımsız değildir.

Cumhuriyet dönemi Türkiye'sine baktığımız zaman din eğitimi konusunda oldukça zengin bir deneyime sahip olduğu anlaşılacaktır. Okul programlarında din derslerine hiç yer vermemekten, seçmeli olarak ders olmasından nihayet zorunlu ders haline gelmesine kadar farklı seçenekler denenmiştir. Bu tecrübeler iyi analiz edildiği takdirde gelecekte her yönden yeni oluşturulacak din eğitimi politikalarına önemli katkılar sağlayacaktır. Son zamanlarda ise Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik süreci ile irtibatlı olarak din eğitimi tartışmalarına AB boyutu eklenmiş gözükmektedir. Yazıda, Türkiye'de din eğitiminin tarihi hakkında genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra özellikle okullardaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) çerçevesinde güncel olma niteliği de olan şu konular üzerinde durulacaktır: 1. AB ve din dersleri; 2. Din derslerinin zorunluluğu; 3. Din eğitiminde çoğulculuk

2000 yılında ilköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi programında yapılan değişiklik öncesine kadar İslâm dini öğretiminde muhteva ve yaklaşım olarak büyük ölçüde "ilmihâl merkezli" bir anlayışın hakim olduğunu söyleyebiliriz. Bir dönem için bu yaklaşım yeterli olabilir. Ancak eleştirel düşünceye önem verildiği, İslâm içinde çoğulculuğun seslendirildiği ve bilgi değil, öğrenen merkezli bir pedagoji anlayışının benimsendiği bugün, bunun yeterli olamayacağı bir gerçektir.

Din Eğitiminin Tarihî Arkaplanı

Öncelikle 1923 yılında kurulan Cumhuriyetin Osmanlı'dan nasıl bir din eğitimi mirası aldığına bakalım. Osmanlı'da eğitim alanında ana hatlarıyla üç çeşit okul bulunmaktadır. Bunlar; medrese, mektep (okul) ve yabancı okullardır. Medrese en

eski ve din eğitimi ağırlıklı bir eğitim kurumudur. Medresenin devletin ve toplumun ihtiyaç duyduğu insanı yetiştirmede yetersiz kalması ve eğitimdeki modernleşmeye paralel olarak yeni bir okul çeşidi ortaya çıkmıştır. Bu da mekteptir. Mektep batılı anlamda bir eğitim kurumudur ve Cumhuriyet dönemi okullarının esasını teşkil etmiştir. Eğitim din ağırlı değildir ve seküler dersler (matematik, fen, tarih vb.) ön plandadır. İslâmla ilgili olarak genelde "İlmihal" ve "Tecvid" adlarında dersler okutulmaktadır. Yabancı okullar ise o zaman güçlü olan İngiltere, ABD, Fransa, Almanya vb. devletlerin desteği ile Osmanlı topraklarında açılan yabancı eğitim kurumlarıdır. Şüphesiz bu eğitim kurumlarının eğitim anlayışları ve dünyaya bakışları birbirinden farklıdır.

Yeni kurulan ve ulusal bir devlet olan Türkiye Cumhuriyetinde farklı zihniyetleri temsil eden bu okulların ayrı olarak varlıklarını devam ettirmemeleri gerektiği sonucuna varılmıştır. Yabancı okulların bir çoğu kapanmıştır. 1924'te çıkarılan "Tevhid-i Tedrisat" kanunu ile birlikte mektep ve medrese arasındaki ikileme, medreseler kaldırılarak son verilmiştir. Eğitimin Milli Eğitim çatısı altında bir elden yönetilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kanunla eğitim sistemi içerisinde din eğitimine son verilmemiş, dini ve seküler eğitimin modern okul çatısı ve anlayışı içerisinde verilmesi öngörülmüştür. Din görevlisi yetiştirmek üzere İmam-Hatip Okulları ve yüksek din uzmanı yetiştirmek üzere de İstanbul'da İlahiyat Fakültesi açılmıştır. Aynı zamanda okullarda okutulan din dersleri de varlığını devam ettirmiştir. Ancak Cumhuriyet ilk yıllarında, tek parti döneminin (1923-1946) din eğitimi uygulamaları açısından bir çok sorun yaşanmıştır. Muhtemelen pozitivist düşüncenin etkinliği, aşırı seküler anlayışın bazı elitler üzerindeki tesiri ve ulus devlet inşa sürecine geleneksel din anlayışının zarar verebileceği endişeleri vb. din eğitimi uygulaması açısından olumsuz deneyim yaşanmasında rol oynamıştır. 1930'lu yılların başına gelindiğinde İmam-Hatip Okulları ve İlahiyat Fakültesi kapanmıştır. Genel okullarda da din dersine yer verilmemektedir. 1946'da çok partili demokratik sisteme geçişle birlikte halk isteklerini daha iyi bir şekilde dile getirmiştir. Din eğitimi talepleri de bunlar arasındadır. Cumhuriyet Halk Partisi içerindeki bazı milletvekilleri de din eğitimine olan isteği açıkça belirtmişlerdir. 1948'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde okullarda din dersleri meselesi tartışılmış ve ilkokul 4 ve 5. sınıflara normal okul saatleri dışında isteğe bağlı din dersleri verilmesi kararlaştırılmıştır. TBMM'de yapılan tartışmalara bakıldığı zaman din derslerinin okul programı içerisinde yer verilme gerekçeleri oldukça dikkat çekicidir. Bazıları şöyledir; çocukların büyüklere karşı saygı göstermemesi, Komünizme karşı dinin gücünden yararlanma, dinin Türk kültürünün önemli bir unsuru olması, ölen yakınlarının arkasından gençlerin Kur'an okumayı bilmemesi vb. gerekçeler. Görüldüğü gibi bu gerekçeler dini bir gerekçe olmaktan daha çok sosyolojik gerekçelerdir. Demokrasiye geçiş, laiklik yorumundaki din lehine esneklik vb. nedenlere bağlı olarak CHP iktidarının son yıllarında Ankara Üniversitesi'ne bağlı İlahiyat Fakültesi açılmıştır. 1947'de İmam-Hatip Kursları açılmıştır (Kaymakcan 1996).

1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte din eğitimi alanında sağlanan kazanımlar devam etmiştir. 1956 yılında din dersleri normal okul programına alınmış ve ortaokullarda okutulması kararlaştırılmıştır. 1951'de İmam-Hatip Okulları açılmış ve 1959'da da bir yüksek din eğitimi kurumu olarak İstanbul'da Yüksek İslam Enstitüsü kurulmuştur. Çok partili döneme geçişle birlikte din eğitimi alanındaki olumlu gelişmeler devam etmiştir. 1967'de liselerde seçmeli olarak din derslerine yer verilmiştir. 1974'de CHP-MSP koalisyon döneminde ortaokul ve liselere zorunlu ahlâk bilgisi dersi konulmuştur. Bu arada Yüksek İslam Enstitüleri'nin sayıları artırılarak dokuza çıkmıştır. Özetle, 12 Eylül 1980 öncesi okullarda seçmeli din dersi ve zorunlu ahlâk dersi verilmektedir. İmam-Hatip Liselerinin sayıları artmıştır ve üniversiteye girmede diğer lise mezunları ile eşit konuma sahiptir. 1 İlahiyat Fakültesi, 9 Yüksek İslam Enstitüsü bulunmaktadır.

12 Eylül 1980 Askeri İhtilal sonrası oluşan askeri yönetim, din eğitimi açısından önemli kararlar almıştır. Okullarda seçmeli din dersi ve zorunlu ahlâk bilgisi dersi uzun tartışmalar sonrası birleştirilerek ilk ve orta dereceli okullarda "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" adıyla zorunlu olarak okutulması öngörülmüştür. Ayrıca okullarda din dersinin yerini belirten bu dü-

zenleme 1982 Anayasası'nın 24. maddesinde de zikredilmiştir. Diğer bir ifade ile din dersi en üst düzey hukuki metin olan anayasaya konularak zorunlu hale getirilmiştir. Bu dönemde din derslerinin zorunlu olup olmaması meselesi üzerinde yoğun tartışmalar olmuştur. Milli Güvenlik Konseyine başta o dönem Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Hüseyin Atay olmak üzere Türkiye'de din eğitimi konusunda raporlar sunulmuştur. Bu raporlarda Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun özüne vurgu yapılmış, seçmeli din dersi uygulamasından doğan problemler dile getirilmiş ve zorunlu din dersinin ülkenin milli birlik ve beraberliği açısından sağlayacağı katkı üzerinde durulmuştur. Aynı dönemde YÖK Yasası ile birlikte 8 Yüksek İslam Enstitüsü bulundukları illerdeki üniversitelere bağlanmış ve İlahiyat Fakültesi haline dönüştürülmüştür (Ayhan 1999). 1980 öncesi Yüksek İslam Enstitülerini akademi haline getirmek için yaptığı mücadele gözönüne alınacak olursa bunun yüksek din öğretimi açısından önemli bir gelişme olduğu rahatlıkla söylenebilir. Çünkü Yüksek İslam Enstitülerinde lisans üstü eğitim yapılamıyordu ve bu enstitü diploması sahiplerinin diğer fakültelerde yüksek lisans ve doktora yapma hakkı bulunmamaktaydı. Yüksek İslam Enstitülerinin İlahiyat Fakültesine dönüştürülmesinin Türkiye'deki din ve İslam konusunda akademik çalışmaların gelişmesine yaptığı katkının altını çizmek gerekir.

Örgün din eğitimi alanında çok partili döneme geçişle birlikte başlayan nicelik yönünden olumlu gelişmelerin devam ettiği görülmektedir. Bu süreçte din eğitimin kalitesinin ve değişen şartlara göre nasıl verilmesi gerektiği de tartışılmış ve gelişmeler sağlanmıştır. 28 Şubat süreci ile birlikte özellikle mesleki din eğitimi alanında elde edilen kazanımlarda bir gerilemenin olduğu gözlenmektedir. 1997'de ilköğretimin kesintisiz olarak 8 yıla çıkarılması ve meslek liselerine ve dolayısıyla İmam-Hatip Liselerine üniversiteye girişte normal liselerden farklı katsayı uygulanması, bu okullara olan talebin keskin bir şekilde azalmasına neden olmuştur. 1992'de Türkiye'de yeni kurulan üniversiteler bünyesinde ilahiyat fakültelerinin açılması ile birlikte bu fakültelerin sayısı 21'e yükselmiştir. Son yıllarda YÖK tarafından ilahiyat fakültelerine verilen kontenjanın oldukça düştüğü bilinmektedir.
Uzun süren bir süreçten sonra 3 Ekim 2005'te Türkiye Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakerelerine başlamıştır. Müzakere sürecinin eğitim alanında yansımalarının olacağı beklenmektedir. Bu bağlamda AB'nin Türkiye'de okullardaki din eğitimi üzerinde tesirinin olup olmayacağı sorusu akla gelmektedir. Kısaca bu konu üzerinde durmaya çalışalım.

Avrupa Birliği Din Eğitimine Karışır mı?

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakerelerinin başlaması ile birlikte AB, ya da uluslar arası düzeyde okullardaki din eğitimi konusunda bir standardın olup olmadığı sorusu akla gelmektedir. Bu soruya verilecek cevap olumsuz olacaktır. Yani bu konuda AB ülkeleri ve uluslar arası camiayı bağlayan ortak bir karar ve mekanizma söz konusu değildir. Her AB ülkesi, okullarında din eğitiminin olup olmayacağına ve olacaksa nasıl olacağına kendisi karar verme hakkına sahiptir.

AB ülkeleri arasında okullarda din eğitimi konusunda üye ülkeleri bağlayıcı bir müktesebatın olmaması bu konu ile hiç ilgilenilmediği anlamına da gelmemektedir. AB ülkelerinde din eğitimi konusunda belirli yaklaşımların daha fazla kabul gördüğünü ve çoğulcu bir yaklaşımın farklı yorumlarının ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Din eğitimi konusu açıkça zikredilmese bile okullardaki derslerin Avrupa Vatandaşlığı kavramını destekleyecek şekilde geliştirilmesi önerilmektedir. Bu da bir anlamda etnik, kültürel, dini vb. yönlerden farklı olanlara karşı önyargılı ve ötekileştirmeden daha ziyade farklı olanı anlamaya çalışma, birlikte yaşamaya olumlu katkı sağlama boyutunu ön plana çıkaracak şekilde ders programlarının, pedagojik yaklaşımların ve ders materyallerinin gözden geçirilmesi anlamına gelmektedir. Daha açıkça ifade etmek gerekirse okullarda din derslerinin içeriğinin birden fazla dini kapsayacak şekilde hazırlanması ve çoğunluk dini olmayan diğer din ve inançların öğretiminde onları yargılamadan kendi bütünlükleri içerisinde sunulması beklenmektedir. Bu, diğer bir ifade ile şu anlama da gelmektedir: Bir dini inancın savunuculuğunu yapan dışlayıcı geleneksel din eğitimi anlayışının değişimi öngörülmektedir. Ayrıca din dersi dahil olmak üzere okul eğitim programlarının ulusal milliyetçilikleri ön plana çıkar-

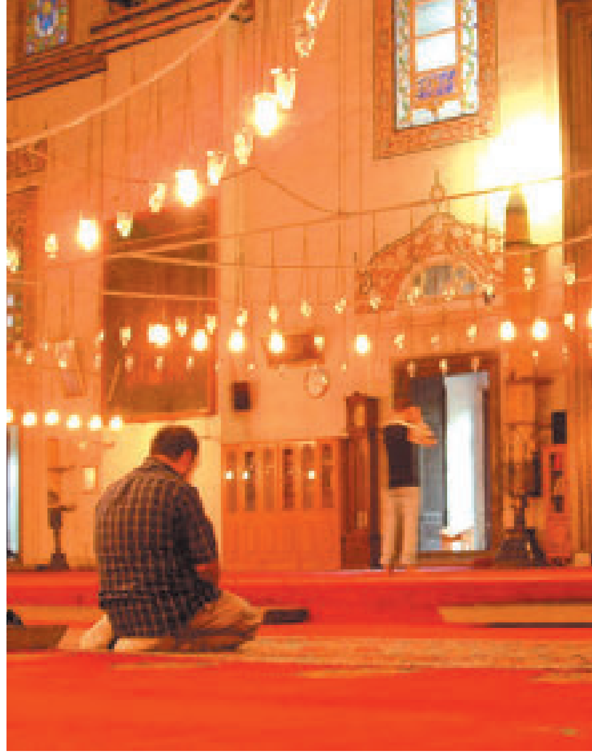
maması şeklinde bir yaklaşımın bulunduğu da söylenebilir. Ulusal milliyetçiliğin eğitim yoluyla ön plana çıkarılmasının uluslar üstü bir ekonomik ve siyasi örgütlenme olmayı hedefleyen AB ideallerine ve oluşumuna olumsuz katkı yapacağı düşünülmektedir. Örneğin, okullarda tarih dersi öğretiminde siyasal veya askeri tarihten daha ziyade kültürel tarih öğretisine önem verilmesi öngörülmektedir. Kültürel tarihe vurgu yapılması ile birlikte farklı olandan daha çok insanlar ve uluslar arasında ortak olan noktaların ortaya konulacağı düşünülmektedir (Kaymakcan 2005).

AB'inde din eğitimi konusuyla ilgilenen bazı sivil ve mesleki kuruluşlar Türkiye'nin muhtemel üyeliğinin AB'de din eğitimi politikaları oluşumunda dikkate alınmasını önermektedir. Örneğin; Avrupa'daki din eğitimi ile ilgilenen uluslar arası altı ayrı organizasyonun ortak şemsiye kuruluşu CoGREE (The Co-ordinating Group for Religious Education in Europe) 2003 tarihindeki toplantısında din eğitimi ile ilgili tartışmalara Avrupa Müslümanları dışında Türkiye'nin üyelik müzakerelerini dikkate alarak İslamiyetin de dahil edilmesinden sonuç bildirgesinde bahsetmektedir.

Zorunlu Din Dersi

Son zamanlarda Türk medyasında Avrupa Konseyi'nin aldığı karara da göndermede bulunularak Türkiye'nin AB sürecinde okullarda okutulmakta olan zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin zorunlu olmaktan çıkarılması yeniden gündeme gelmektedir. 1982 Anayasası 24. madde ile birlikte bu derslerin ilk ve orta öğretim kurumlarında zorunlu olması bazı çevrelerce dini özgürlüklere, laikliğe aykırı olduğu ve aslında bu dersin Din Kültürü olarak öngörülmesine rağmen din eğitimi içeren bazı unsurlar barındırması sebebiyle eleştirilmekte ve zorunluluğun kaldırılması istenmektedir.

UNESCO'nun 2002 yılında dünyada eğitim konusunda yaptığı araştırmaya cevap veren 142 ülkeden 73'ünde okullarda en az bir saati kapsayacak şekilde zorunlu din dersinin olduğu görülmektedir (UNESCO 2003). Ayrıca bu araştırmaya göre okullarda din dersine yer veren ülkelerin tamamına yakının Müslüman veya

Hristiyan nüfusa sahip ülkeler olması oldukça dikkat çekicidir. Budizm, Hinduizm, Şintoizm gibi dinlere mensup olanların oluşturduğu ülkelerde okullarda doğrudan din dersine pek yer verilmediği görülmektedir. Tabii ki zorunluluk kavramından ülkelere göre ne anlaşıldığı ve istisnai uygulamaları konusunda farklılaşma söz konusu olsa da, zorunlu din dersi konusunda dünyada önemli bir eğilimin var olduğunu görülmektedir.

Bu gerçek ve din eğitimi konusunda uluslar arası standardın olmadığı dikkate alınacak olursa, din dersinin okullarda zorunlu olmaktan çıkarılmasına yönelik Avrupa Konseyi kaynaklı bu ve benzeri talepler neden kaynaklanmaktadır? Bu husustaki tartışmalar, başta Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'nin 18. maddesi ve bazı uluslar arası insan hakları konusunu içeren hukuki metinlerdeki din ve vicdan özgürlüğü ile ilgili maddeler ve onların okullardaki din eğitimi bağlamında yorumlanmasına dayandırılmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1. Protokol Madde 2 şöyledir:

"Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılması haklarına saygı gösterir."

Yukarıdaki metindeki ebeveynin çocuklarını kendi dini inanç ve felsefesine göre yetiştirme hakkından hareketle, zorunlu din dersinin kaldırılmasının gerektiğini iddia edenler bulunmaktadır. Aslında bu ve konuyla ilgili diğer uluslar arası metinlerde doğrudan okullarda zorunlu din dersine yönelik karşıtlık söz konusu değildir. Burada sorun şundan kaynaklanmaktadır: Eğer din dersinde bir din veya mezhep esas alınıp bunların benimsetilmesine yönelik bir din eğitimi veya dini eğitim verilip, diğer din ve mezhep mensupları veya inanmayanlar bu derse girmeye zorlanıyorsa bu din ve vicdan özgürlüğü açısından problem oluşturmaktadır (Yaşar 2000). Ayrıca bu maddenin bir yorumuna göre, bu madde belirli bir din ve inanca bağlı olarak okul kurulması hakkını da vermektedir (Kodelja &. Bassler 2004).

Türkiye'de okullardaki dersin adı "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi"dir. Yani bir din veya mezhebin doktriner bir şekilde öğretmeyi amaçlayan bir ders değildir. Ancak halkın büyük çoğunluğunun Müslü-

ra görev düşmektedir. 2000 yılında uygulanmaya başlayan İlköğretim DKAB programında ilmihal merkezli İslam öğretiminin yetersizliklerinden hareketle akıl ile inancı bütünleştirmeyi esas alan ve asli kaynakları referans alma ve kök İslami ilkeleri önceleme iddiasında olan bir yaklaşımın benimsendiği söylenebilir. Genel hatlarıyla literatürdeki ifade ile yeni program "modern İslam" yönelimi ağırlıkta olan bir İslam öğretimini savunmaktadır. Ancak her iki yaklaşımın da esasta İslam içerisindeki çoğulculuğa yer vermek gibi bir eğiliminin olmadığı anlaşılmaktadır.

man olması, geleneksel İslam din eğitiminin etkisi vb. sebeplere bağlı olarak öğretim programındaki bazı konuların ve uygulamaların din eğitimine yönelik yapılabildiği de bilinen bir gerçekliktir. Ayrıca mutlak anlamda bir zorunluluktan söz edilemez. Okullarda din dersi Müslüman öğrenciler için zorunludur. Diğer dinlere mensup öğrenciler bu derslerden muaf olabilirler.

Türkiye'nin yaşadığı deneyim ve AB ve dünyadaki genel eğilim dikkate alınarak sağlıklı bir din dersi için önemli bir kazanım olan ilk ve orta dereceli okullardaki DKAB dersleri varlığını zorunlu olarak devam ettirmelidir. Ancak DKAB dersi, toplumda ortaya çıkan istekler, din eğitimindeki yeni yönelimler vb. doğrultusunda içerik ve yaklaşım olarak daha çoğulcu bir çizgide kendini yeniden yapılandırabilmelidir.

İslam Öğretiminde Çoğulculuk ve Alevilik

Modern çoğulculuk, din eğitiminde bir din içerisindeki farklılıkları dikkate alarak öğretmeyi öngörmektedir (Jackson 2004). Ayrıca nasıl bir eğitim tartışmalarında eğitimin toplumun mikro düzeyde yansıması olması gerektiği yönündeki görüş gittikçe ağırlık kazanmaktadır. Bu yönelimleri de göz önüne alarak Türkiye'deki DKAB dersindeki İslam dini öğretimini incelemeye çalışalım. 2000 yılındaki İlköğretim DKAB programındaki değişiklik öncesine kadar İslam dini öğretiminde içerik ve yaklaşım olarak büyük ölçüde "ilmihal merkezli" bir anlayışın hakim olduğunu söyleyebiliriz. İlmihal merkezli yaklaşımı genelde İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak boyutunu içeren, dinin günümüzde yaşayan tezahürlerini yansıtmayan, fıkhî bakış açısını önceleyen, İslam içerisindeki yorum farklılıklarına yer vermeyen bir anlayış olarak tanımlayabiliriz (Kaymakcan 1998). Aslında bu anlayış, Türk-İslam tarihinde Anadolu'da gelişen ve Cumhuriyet döneminde de etkilerini sürdüren İslam anlayışının pedagojik yönden desteklenmiş şeklidir denebilir. Bir dönem için ilmihal merkezli yaklaşım İslam dini öğretiminde yeterli olabilir. Ancak eleştirel düşünceye önem verildiği, İslam içerisinde çoğulculuğun seslendirildiği ve bilgi değil öğrenen merkezli bir pedagoji anlayışının benimsendiği bir dönemde ilmihal merkezli İslam öğretiminin yeterli olamayacağı bir gerçektir. İslam öğretiminde bu yaklaşımın yetersizliği konusunda genel bir kanaat olmasına rağmen onun yerine nasıl bir İslam öğretiminin yapılacağı konusunda tartışmaların devam ettiğini söyleyebiliriz. Aslında, "nasıl bir İslam öğretelim" konusunda din eğitimi ile uğraşan akademisyenlerden daha çok ilahiyatçıla-

Son yıllarda artan düzeyde okullarda zorunlu DKAB derslerinde Türkiye'de küçümsenemeyecek bir nüfusa sahip olmalarına rağmen Alevilik ve Bektaşilik konusuna yer verilmediği ve bu din eğitim politikasının yeniden gözden geçirilmesine yönelik görüşler ortaya konulmaktadır. Alevi vatandaşlarımızın bazıları zorunlu olan bu derste kendi dini geleneklerinin yansımasının İslam dini öğretiminde olmadığından hareketle bu konuda yeni adım atılarak Alevilik konusuna da yer verilmesini talep etmektedir. Alevilik konusuna din derslerinde yer verilip verilmemesi, verilecekse bunun nasıl olacağı konuları üzerinde son zamanlarda tartışmaların yoğunlaştığı din eğitimi meselelerinden biridir. Elbette bu konunun siyasi, ideolojik, dini vb. bir çok yönü bulunmaktadır. Bu konunun çok kısa süre içerisinde konu ile ilgili farklı paydaşları tatmin edecek şekilde çözümünün kolay olmadığı ortadadır.

Bazı Alevi vatandaşların veya grupların DKAB dersinde Alevilik konusuna yer verilmesi isteklerine bazı akademisyenler ve değişik çevreler farklı gerekçelerle karşı çıkmaktadır. Bu gerekçelerin bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1. DKAB derslerinde bir mezhebe bağlı bir İslam öğretimi yapılmayıp İslamın kök değerlerinin anlatıldığı dolayısıyla Alevili-

ğe yer vermeye gerek olmadığı;

2. Aleviliğe DKAB dersinde yer verildiği takdirde bir mezhep, tarikat, cemaat olarak mı bahsedilecektir? Aleviliği bu seçeneklerden biri olarak tanımlamanın bazen bilimsel, bazen hukuki yönden problemlerinin olabileceği dile getirilmektedir. Ayrıca Alevilik içerisinde de oldukça farklı ayrışma ve görüş ayrılıklarının olduğundan hareketle din derslerinde hangi Alevilik yorumuna yer verileceği gündeme gelmektedir.

3. Alevilik konusuna din dersi içerisinde yer verilmesinin Tosun (2005)'unda belirttiği gibi diğer İslam yorumları arasında Aleviliğe yer verilirken yapılacak karşılaştırmanın Aleviliğin İslam içerisinde ancak İslam'dan bir çok şeyi içermeyen bir yorum olarak gösterme durumu söz konusu olacaktır. Bu durumun Alevi çocuk üzerinde sorgulama hissi uyandırması ihtimali bulunmaktadır. Bu da ileride Alevi din dersi isteme vb. mezhebe bağlı bir din dersi modeline götürme potansiyeli taşımaktadır.

Yukarıda belirtilen argümanların kendi açısından haklılık paylarının olduğu söylenebilir. Ayrıca Türkiye'de geçmişte uygulanmayan bir deneyim olduğu için Aleviliğe din derslerinde yer verildiği takdirde oluşabilecek problemlerle ilgili endişeler bulunmaktadır. Ancak konu üzerinde tartışmadan yeni politikalar oluşturmaksızın mevcut durumu aynen devam ettirmenin de bir çözüm olmadığı ortadadır. DKAB derslerinde Alevilik meselesinin ilgili akademisyenler, sivil toplum örgütleri, Milli Eğitim Bakanlığı vb. olabildiğince ilgili paydaşların geniş katılımının sağlandığı ortamlarda konu üzerindeki hassasiyetlerin dikkate alınarak bilimin öncülük ettiği bir zeminde tartışılması gerekmektedir. DKAB dersine katılan çocukların veya ebeveynlerinin kendi dini geleneğinden bahsedilmesi talebinin dini özgürlükler, bireyi ön planda tutan demokrasi anlayışı, bilimsellik vb. yönlerden anlamlı olduğu yadsınamaz. Ancak bütün bu tartışmalar yapılırken mezhebe bağlı müstakil Alevilik dersi isteğinin bu dersten beklenen İslam dini içerisindeki farklı yorumları anlama ve hoşgörü ile karşılama, milli birliğe katkı sağlama hedeflerine hizmet etmeyecektir. Müstakil alevilik din dersi, uluslar arası düzeyde her geçen gün daha fazla destek bulan bir din dersinde farklı inançların öğretilmesi yaklaşımlarıyla da örtüşmemektedir. Aynı ders içerisinde farklı İslam yorumuna mensup çocuklar birbirlerinin kültürleri hakkında bilgi sahibi olup anlamaya çalışmaları Alevilik ve Sunnilik konusunda oluşan veya oluşturulan önyargıların aşılmasına da katkı sağlayacaktır. Bu konu makul ortamda tartışıldığı takdirde genel kabul gören bir sonuca ulaşacaktır. Örneğin, İslamiyetin ortak temel yönlerinden bahsedildikten sonra Alevi yorumunun farklılaştığı konular ve bunların yaşayan Alevilik üzerine yansımalarından bahsedilmesi, yaklaşımlardan biri olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Ayhan, H. (1999) Türkiye'de Din Eğitimi, İstanbul: M.Ü. İFAV Yayınları

Jackson, R. (2004) Rethinking Religious Education and Plurality, London & New York: Routledge Falmer.

Kaymakcan, R. (1996) "Religious Education in the Multi-Party Period in Turkey" in East/West Education, vol. 17, no. 1&2, pp. 91-107.

Kaymakcan, R. (1998) A Comparison of Religious Education in Secondary in Turkey and England: with Special Reference to the Teaching of Islam, Univesity of Leeds, İngiltere (yayımlanmamış doktora tezi).

Kaymakcan, R. (2005) "Türkiye'de Din Eğitiminde Çoğulculuk Üzerine", Türk Milli Eğitim Sisteminde Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu, Yarınlar İçin Düşünce Platformu, 2-3 Mart 2005, Ankara, ss. 185-192.

Kodelja, Z. & Bassler, T. (2004) Religion and Schooling in Open Society, A framework for Informed Dialogue, Ljubljana (Slovenya): Open Society Institute.

Tosun, C. (2005) "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Alevilik", Türk Yurdu, Cilt: 25, Sayı 210, ss. 37-41.

UNESCO (2003) "Education and Religion: The Paths of Tolerance, Prospects", Quarterly Review of Comparative Education, Vol. XXXIII, no.2.

Yaşar, N. (2000) İnsan Hakları Avrupa Sisteminde ve Türk Hukukunda Eğitim Hakkı ve Özgürlüğü, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Dr. Halil EKŞİ
Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

Karakter ve Ahlâkî Değerler Eğitimi

Kişiliğin ahlâkî boyutunu ifade etmek için kullanılan karakter kavramından esinlenilerek, karakter eğitimi adı altında pek çok program geliştirilmektedir. Karakter eğitimi; genel olarak Ahlâkî Muhakeme/Bilişsel Gelişim, Değerler Eğitimi, Sosyal ve Duyuşsal Öğrenme, Ahlâk/Erdem Eğitimi, Hayat Becerileri, Vatandaşlık, Sosyal Sorumluluk, Madde Kullanımı, Şiddet Önleme, Çatışma Çözme ve benzeri eğitimlerin şemsiye kavramı olarak kullanılmaktadır.

Giriş
Sorumluluk, saygı, adalet, özgürlük ve benzeri temel insanî değerlerin kazandırılması toplumun okuldan beklentileri arasında yer almaktadır. Özellikle gençler arasında madde kullanımı, suç işleme, şiddet, zorbalık ve benzeri kendine ve başkalarına zarar verici eylemlerin artması bunu daha da önemli hale getirmektedir. Temel değerlerin kazandırılması; hem eğitim felsefesi, hem de okulların misyonu temeline dayanmaktadır (daha geniş bir değerlendirme için bkz. Ekşi, 2003).

Bu misyonun yerine getirilmesinde kişiliğin ahlâkî boyutunu ifade etmek için kullanılan karakter (Kulaksızoğlu, 2000; Wiley, 1998) kavramından esinlenilerek karakter eğitimi adı altında pek çok program geliştirilmektedir. Karakter eğitimi; genel olarak Ahlakî Muhakeme/Bilişsel Gelişim, Değerler Eğitimi, Sosyal ve Duyuşsal Öğrenme, Ahlâk/Erdem Eğitimi, Yaşam Becerileri, Vatandaşlık, Sosyal Sorumluluk, Madde Kullanımı, Şiddet Önleme, Çatışma Çözme ve benzeri eğitimlerin şemsiye kavramı olarak kullanılmaktadır (Character Education Partnership [CEP], 2002).
Bu çerçeveden hareketle bu yazıda aile ve okulların, çocukların karakter/ ahlâki değerler eğitimi bağlamımda neler yapabilecekleri üzerinde odaklanılacaktır:

Aile
Karakter eğitiminin etkili olabilmesi, hayatın olağan akışı içindeki doğallığına ve sürekliliğine bağlıdır. Hayatın ilk, aynı zamanda da kritik yıllarında, bireyin tüm gelişim süreçleri üzerinde ailelerin çok önemli rolleri olduğuna bir kez daha vurgu yaparak önerilerimizi sıralayalım (Carr Reuben, 1997; Reed, 1998).

1- Öncelikle Kendinizi Ahlâklı Bir Çocuk Yetiştirme İdealine Bağlama: Çocuğunuzun ahlâklı olarak yetişmesi sizin için ne kadar önemli? Bu öncelikle kendinize yöneltmeniz gereken önemli bir soru. Araştırmalar, çocukların karakter sahibi olmaları konusunda güçlü duygular taşıyan ailelerin bunu eyleme dökebildiklerini ve sonuç itibarıyla başarılı olduklarını ortaya koymaktadır.

2- Güçlü Bir "Ahlâkî Model" Olma: Aileler çocuklarının ilk ve öncelikli ahlâk öğretmenleridir. Öyleyse, çocuklarınıza karşı sergilediğiniz davranışların, sizin onlarda görmek istediğiniz davranışlar olmasına dikkat edin. Hayatınızı, çocuğunuz için yaşayan bir model olmasına özen gösterin ve kendinize her gün sorun: "Eğer çocuğumun, sadece benim davranışlarımı gözlemliyor olduğunu kabul edersem, ona neyi izletmeliyim?" Sadece bu soru bile yeterince etkili olacaktır.

Karakter eğitiminin etkili olabilmesi, hayatın olağan akışı içindeki doğallığına ve sürekliliğine bağlıdır. Hayatın ilk, aynı zamanda da kritik yıllarında, bireyin tüm gelişme süreçleri üzerinde ailelerin çok önemli rolü bulunmaktadır. Bununla birlikte çocuklarımız, özellikle ilköğretim çağı ile birlikte hayatlarının önemli bir kısmını okulda geçirmektedirler. Okullarda karakter eğitimi yapılması, çocukların değerlerinin pekiştirilmesi ve ayrıca evinde bu imkâna fazla sahip olamayanın desteklenmesi açısından önemlidir.

3- Ahlakî Değerlerinizin Farkında Olma ve Onları Paylaşma: Karakter sahibi bir çocuk yetiştirmeden önce değerlerinizin ne olduğunu açıkça ortaya koymanız gerekir. Değerleriniz üzerinde öncelikle siz düşünün, daha sonra bunları nedenleriyle birlikte açıklamak suretiyle çocuklarınızla paylaşın. Bundan sonra, çocuğunuz sizin düşüncelerinizi içeren sayısız mesaj duymalıdır. Ahlâki standartlarınızın anlaşılması için bu son derece önemli. Unutmayın, yine etrafınızdaki pek çok "uyarıcı" (televizyon, filmler, gazeteler, kitaplar vb.) ahlâkî konularla dolu ve siz bunları çocuğunuzla değerlerinizi paylaşmak için kullanabilirsiniz.

4- Fırsatları Kaçırmayın: En iyi öğretme zamanı plânlı olanlar değil, tam aksine beklenmedik bir tarzda ortaya çıkan fırsatlardır. Gündeme gelir gelmez ahlâkî konuları çocuğunuzla konuşun. Bu anların avantajlarını kullanın çünkü, somut olgulara dayalı olarak gelişen ahlâkî yargıların çocuğunuza bir ömür boyu rehberlik etmesi daha olasıdır.

5- Ahlakî Davranışlar Bekleme: Çalışmalar açıkça ortaya koyuyor ki, ahlakî davranışlar gösteren çocukların aileleri onlardan bu yönde beklenti içinde olan aileler... Bu beklentiler, davranışları için çocuğunuza bir standart koyacak ve önem verdiğiniz şeyler hakkındaki belirsizliği ortadan kaldıracaktır. Evde ahlakî standartlarınıza sık sık vurgu yapın ve çocuğunuz bunları içselleştirene kadar çaba harcayın.

6- Davranışların Etkileri Üzerine Düşünmesini Sağlama: Araştırmacılar en iyi ahlâk inşa edici uygulamaların, çocuğun davranışlarının başkaları üzerindeki etkilerine dikkat çekenler olduğunda fikir birliği içindeler. Bu şekilde yapılması çocuğun ahlakî gelişimini desteklemektedir: ("Bak onun ağlamasına neden oldun!"), veya zarar görenin duygularını ön plana alacak şekilde ("Şimdi kendini üzgün hissediyor"). Burada ana nokta, çocuğu, gerçekten karşısındakinin yerinde olsaydı ne olabileceğini hissetmesini sağlamaktır. Böylece, sergilediği davranışların başkaları üzerindeki etkileri noktasında daha hassas olması sağlanabilir.

7- Ahlâkîliği Günlük Hayatın İçine Sokma: Çocuklar ahlakî olan davranışları kitaplardan okuyarak değil, iyi işler yaparak öğrenirler. Çocuklarınızın kendi dünyalarında değişiklik yapabilmek için inisiyatif almalarını teşvik edin. Çocuklarımız için ulaşmayı hedeflediğimiz asıl amaç, ahlakî prensipleri günlük hayatlarına sokmaları ve bu prensipleri kendi kendilerine bularak yetişkinlerin yol göstericiliğine daha az bağımlı olmalarını sağlamaktır.

Okul

Çocuklarımız özellikle ilköğretim çağı ile birlikte yaşamlarının önemli bir kısmını okulda geçirmektedirler. Okullarda karakter eğitimi yapılması, çocukların

değerlerinin pekiştirilmesi ve hem de evinde bu imkâna fazla sahip olamayanın desteklenmesi açısından önemlidir. Eğitim kurumlarında yapılacak bu tarz programlarda yönetici, öğretmenlerden psikolojik danışmanlardan genel beklentileri şu şekilde sıralayabiliriz (Lickona, 1991; Pearson, & Nicholson, 2000).

Yöneticiler : Program çerçevesinde yöneticilerden; (i) sınıfın dışında da öğrencilerin ahlâkî gelişimlerini destekleme, (ii) okulda olumlu bir ahlâkî iklim oluşturma ve (iii) aile ile çevreyle işbirliği sağlama görevlerini yerine getirmeleri beklenmektedir.

Öğretmenler: Öğretmenlerden de (i) model ve yol gösterici olmaları, (ii) sınıfta ahlâkî bir topluluk bilinci oluşturmaları, (iii) ahlâk temelli disiplin yöntemleri kullanmaları, (iv) demokratik sınıf atmosferi sağlamaları, (v) işbirlikli öğrenme yöntemleri kullanmaları, (vi) ahlâkî tezahürleri desteklemeleri, (vii) şiddet içermeyen sorun çözme becerilerini kullanmaları ve benzeri görevleri yerine getirmeleri beklenmektedir.

Psikolojik Danışmanlar: Karakter eğitiminin en önemli katılımcılarından biri olan psikolojik danışmanlardan (i) değer eğitimini içeren grup çalışmaları düzenlemeleri, (ii) ailelerin katılımını destekleyecek "anne-baba okulu" tarzı programları oluşturmaları ve yürütmeleri, (iii) karakter eğitimi bağlamında diğer tüm personelin hizmetiçi eğitimlerinin organizasyonunu sağlamaları beklenmektedir.

Böyle bir programın etkililiği aynı zamanda onun (1) Sınıf İçi Etkinlikler, (2) Okulun Tümü İçin Etkinlikler, (3) Aileye Yönelik Etkinlikler içermesine bağlıdır. Sınıf içi etkinlikler, programın temelidir ve yukarıda bahsedilen öğretmen görevlerini desteklemeye dönüktür. Açık programın içine giydirilmiş bu etkinlikler öğrenci merkezli ve aktif öğrenme esaslı olmalıdır. Okulun tümü için etkinlikler ise hem karakter eğitimi programının yürütülmesinin istikrarını, hem de ulaşılan sonuçların kalıcılığını sağlar. Kurumun, değerleri destekleyecek, dikkati konu üzerinde yoğunlaştıracak görsel malzemelerle donatılması, Öğrenci klüplerinin değerlerle ilgili etkinlik önerileri hazırlanması ve bunların uygulaması, okul personelinin değerlerle ilgili olarak bilinçlendirilmesi, bu tür etkinlikler için de değerlendirilebilir. Çocuklarının ahlâk ve karakterini olgunlaştırma çabasında, anne-babalara katkı ve malzeme sağlama hayatî öneme sahiptir. Sadece okulda uygulanan ve ailenin işin içerisine alınmadığı programlar eksiktir. Çeşitli bülten, seminer, anne-baba okulu vb. çalışmalarla aile de karakter eğitimi çabalarına katılmalıdır.

Sonuç olarak karakter veya ahlâki değerler eğitimi yukarıda sayılan pek çok nedenden dolayı toplumlar için hayati öneme sahiptir. Önemli olan bunun bir yakınma veya temenninin ötesine geçirilip, hayata dönük, öğrenci merkezli kapsamlı programlar kanalıyla uygulayabilmektir.

Kaynakça

Carr Reuben, S. (1997). Children of character: A parent's guide. Santa Monica, CA: Canter & Associates, Inc.
Character Education Partnership (2002). Character education: A national movement creating schools that fosters ethical, responsible and caring young people [Broshure]. Washington, DC: Author.

Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. Değerler Eğitimi Dergisi, 1(1), 79-96.

Kulaksızoğlu, A. (2000). Ergenlik psikolojisi (3. Basım). İstanbul: Remzi Yayınları.

Lickona, T. (1991). Educating for character: How school can teach respect and responsibility. New York: Bantam.

Pearson, Q. M., & Nicholson, J. I. (2000). Comprehensive character education in the elementary school: Strategies for administrators, teachers, and counselors. Journal of Humanistic Counseling, Education & Development, 38, 243-251.

Reed, B. (1998). 501 practical ways to teach your children values. Saint Louis, MO: Concordia Publishing House.

Wiley, L. S. (1998). Comprehensive character-building classroom: A handbook for teachers. DeBary, FL: Longwood Communication.

Değerler Eğitimi Merkezi Üniversiteye Dönüşecek

'İdeolojisiz Sosyal Bilim' anlayışıyla 2003 yılında kurulan Değerler Eğitimi Merkezi, önümüzdeki dönemde bir enstitü veya üniversite yapısına kavuşmayı planlıyor. Dinî, felsefî, sosyal ve ahlâkî değerler konusunda şimdiye kadar birçok yayın yapan ve yaygın eğitim programı gerçekleştiren merkez, bu sene, 'Öğretmen Yetiştirme Projesi'ni de uygulamaya koyuyor.

Dinî, felsefî, sosyal ve ahlâkî değerler konusunda faaliyet göstermek üzere 2003 yılında kurulan Değerler Eğitimi Merkezi (DEM), önümüzdeki dönemde bir enstitü veya üniversite yapısına kavuşmayı planlıyor. Sosyal bilimlere mevcut üniversitelerin ideolojik yaklaştığını ve bu durumun bir kısır döngüye neden olduğunu vurgulayan DEM Başkanı Ahmet Şişman, "İdeolojik sosyal bilimler anlayışı içinde olmak istemiyoruz" dedi. Aynı zamanda Ensar Vakfı Başkanı olan Ahmet Şişman, 2003'ten bu yana DEM'in yaptığı faaliyetler ve yeni döneme ilişkin hedefler konusunda merak ettiklerimizi cevapladı;

Değerler Eğitimi Merkezi hakkında bilgi alabilir miyiz? Ne zaman ve niçin kuruldu, değerler eğitimi neyi ifade ediyor?

Değerler Eğitimi Merkezi (DEM), Ensar Vakfı tarafından değerler ve eğitimiyle ilgili her konuda çeşitli akademik faaliyetlerde bulunmak ve projeler düzenlemek üzere 2003 yılında kuruldu. Merkezin özel hedefi, çocuklarda ve gençlerde ahlâki ve manevi gelişime, yetişkinlerde ahlâkî-mânevî değerlerin pekiştirilmesine katkıda bulunacak teorik veya tecrübî akademik çalışmaları desteklemek, yayınlamak ve ülke içerisinde ahlâkî değerler ve eğitimi konusunda bir araştırma merkezi ve diyalog platformu oluşturmaktır. Ayrıca temel değerlerin kavranması, tartışılması ve uygulanmasında ve zihni altyapının oluşumunda öğrencilere yardımcı olacak öğretmenlere eğitim desteği vermeyi hedeflemektedir.

Ahmet Şişman
DEM Başkanı

Değerler eğitimi derken kastettiğimiz dinî, felsefî, sosyal ve ahlâkî değerlerdir. DEM, değerleri en geniş anlamıyla konu edinmektedir. Bizim için önemli olan dini değerlerdir; ancak değerler sadece dini değerlerden oluşmuyor. Dini değerler özümsenir ve sistematik bir şekilde yaşayış alanında kendini gösterirse dinî değerler aynı zamanda felsefî değerlerdir, ahlâkî değerlerdir, sosyal değerlerdir. Değer referansını başka kaynaklardan alan insanlar da var. Bizim ilgi alanımıza insan hayatını yönlendiren değerlerin tümü giriyor. Bir kısmını ele alıp bir kısmını dışlamıyoruz. Bunların neler olduğu, eğitimi ve eğitim hakkı bizim ilgi alanımıza giriyor.

Ne tür faaliyetler yaptınız, yapıyorsunuz?

Değerler Eğitimi Merkezi, doğrudan öğrencilere değil, öğretmenlere ve akademisyenlere hitap ediyor, eğitimin teorisi, metodolojisi ve uygulaması üzerine çalışmalar yapıyor. Bu noktada da yaptığımız çalışmalar birer proje alanı olarak işleyiş itibariyle üniversitelerdeki kürsülerle benzerlik taşıyor. Bir kısmı teorik, bir kısmı uygulamaya yönelik olan bu projeler, akademisyenlerin eşliğinde lisans, yüksek lisans, doktora öğrencileri veya öğretmen gruplarıyla birlikte yürütülüyor.

Projelerimiz ise şunlar: 'Değerler eğitimi tarihi çalışması: Osmanlı örneği', 'Avru-

pa Birliği bağlamında değerler eğitimi araştırmaları', 'Türkiye'de ve dünyada değerler ve eğitimi konulu yayınlar indeksinin hazırlanması, DEM kütüphanesinin kurulması', 'Değerler ve eğitimi: teori ve uygulaması'. Bu projeler birer kürsü gibi işlediğinden, her bir ilgi alanı, kendi konusuyla bağlantılı olarak akademik düzeyde seminerler de düzenliyor. Projeler kapsamında yürütülen çalışmalardan gerekli görülenler DEM yayınları tarafından yayınlanıyor.

Uygulamaya yönelik olan projelerimizden biri İmam Hatip Liseleri (İHL) ile ilgili çalışma grubu. Akademik çalışmalar da yapmış olan İHL'lerdeki öğretmenlerden oluşan bu grup, İHL'lerin değişen ve gelişen eğitim sistemine uyum sağlaması noktasında yeni bir müfredat hazırlayıp MEB'e sunmuştur. Ayrıca İHL'de okutulan meslek derslerine materyal sağlamaya yönelik www.imamhatipogretmeni.com adlı bir site de grup tarafından hizmete sunulmuştur. İHL ile ilgili çalışmalarımız sadece bu grupla sınırlı kalmıyor. 'Kaliteli ve Nitelikli İnsan Olma Sanatı' konulu 26 seminer düzenleyen merkez, İstanbul'daki imam hatip liselerinde okuyan 10 bin civarında öğrenciye ulaşmıştır.

Uygulama kısmındaki diğer bir proje ise Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (DKAB) öğretmenlerinin çalışma grubudur. Bu grup, ilk ve orta öğretimde okutulan DKAB dersleri için materyal geliştirmeye odaklanmış bir çalışmayı yürütüyor. Üretilen materyaller www.dinkulturuogretmeni.com adlı sitede hizmete sunuluyor. İHL ve DKAB derslerine yönelik bu çalışmalarımız yeni dönemde de devam edecektir.

Bu sene uygulamaya konulacak yeni projelerimizden biri de, eğitim fakültelerinde okuyan öğretmen adaylarına yönelik, bir nevi hizmet öncesi eğitim niteliği taşıyan Öğretmen Yetiştirme Projesidir. Kaliteli ve nitelikli eğitimin temel şartlarından birinin yine kaliteli ve nitelikli eğitimciler olduğunu düşünen DEM, bu noktada nitelikli öğretmenlerin yetişmesine katkıda bulunmak için bu projeyi hayata geçiriyor.

DEM şu anda yayıncılıkta da önemli bir konuma gelmiştir. Sadece değerler ve eğitimi konu alanında yoğunlaşan yayınevi, bu alandaki nitelikli eselerin tek bir çatıda toplandığı bir yayınevi olmayı amaçlıyor. Şu ana kadar 20 kitabı yayınlamış bulunuyor. Merkezin yayın noktasında önemli bir faaliyeti de hakemli, akademik bir dergi olan Değerler Eğitimi Dergisi (DED)'dir. Üç yıldır yayınlanmakta olan DED, toplumun her kademe ve biriminde varlığının önemi tartışılmaz olan değerlerin yeniden ve bilimsel bir bilgi ve bakışla gözden geçirilmesi, değerlerin daha iyi aktarılabilmesi ve eğitimin her kademesinde ufuk açıcı bir tarzla sunulması için öneriler geliştirilmesi ve bu önerileri paylaşacak, tartışacak bir zemin olmayı amaçlıyor.

Merkezimiz faaliyette olduğu yaklaşık üç yıl zarfında çalıştığı alan üzerinde akademik çevrelerce de geniş katılım gören biri uluslararası olmak üzere dört bilimsel toplantı düzenledi:

-*Din Eğitimi ve Öğretiminde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersleri Çalışma Toplantısı* (24-25 Mayıs 2003)
-*İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim Çalışma Toplantısı* (6-7 Aralık 2003)
-*Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* (26-28 Kasım 2004)
-*İHL Öğretmenleri Kişisel Gelişim Zirvesi* (21-22 Mayıs 2005)

Yeni dönemde neler yapmayı planlıyorsunuz?

Bu sene uygulamaya geçireceğimiz Öğretmen Yetiştirme Projesi, geniş bir süreci içeriyor. Öğretmen yetiştiren fakültelerde öğrenim görmekte olan öğrencilere, fakültelerinde edindikleri bilgilere ek olarak, onları geliştirecek eğitim seminerleri düzenlemek ve program süresince bursla desteklemenin yanında başarılı olan öğrencilere özel okullarda istihdam imkânı sağlamak da projenin amaçları içerisinde. Bu yıl 10-12 Kasım tarihlerinde 'Uluslararası "Hoşgörü Eğitimi" Çalışma Toplantısı' düzenlenecek. Bu program Norweç'ten Oslo Coalition ile ortaklaşa düzenliyoruz. Bundan sonrasında da uluslararası ortaklı çalışmalara daha çok yer vereceğiz. DEM olarak Türkiye'deki akademik birikimden istifade etmek istiyoruz. İdeolojik sosyal bilimler anlayışı içinde olmak istemiyoruz. Bilimsel çalışmalarımız bu tür ideolojik bağlardan kurtulup kendisini yeniden inşa etsin istiyoruz. İleriki yıllarda merkezimizi bir üniversite, bir enstitü yapısına kavuşturacağız. Üniversitelerimizde sosyal bilimler alanında ideolojik bir fikir yapısı var. Bu kısır döngüden kurtulmak için gençlerle çalışmayı tercih ediyoruz. Buradaki çalışmalarla birlikte yetişen kaliteli bir ekip var. Yeni bir kuruluşuz, Türkiye'den ve Türkiye dışından akademisyenlerle bu hedefimizi gerçekleştirmeye çalışacağız. Artık binamıza sığmıyoruz. Bu iş için daha uygun imkânlar sağlamaya uğraşıyoruz.

Prof. Dr. Necmettin TOZLU
Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü Başkanı

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki* Misyoner Faaliyetlerinin Günümüz Açısından Değerlendirilmesi

Misyonerlik, Hıristiyanlığın örgütlü yayımıdır. Nihaî amacı dünyanın Hıristiyanlaştırılmasıdır. Ancak siyasî, iktisadî, kültürel vs. amaçları da önemlidir. Merkezî ve yerel birçok teşkilât ve imkâna sahiptir. Çok farklı metotlarla çalışırlar. İnancı yerli halka benimsetmek öncelikli hedeftir. Güçlü devletlere ve ekonomiye dayanırlar. Okullar, kiliseler temel kuruluşlarıdır. Yayını, propagandayı ihmal etmezler. Osmanlı Devletinin yıkılışında gözardı edilemeyecek çalışmalar yapmışlardır. Faaliyetlerine halâ devam etmektedirler.

Giriş

İnsan şuuruyla vardır. Etrafını, dünyayı, geleceği şuuru sayesinde mânalandırır. Hayatı, bu manaya göre şekillenir insanın. Mânalandıramayan, tanımayan insanın kaosta kaldığı açıktır. Kaos, ıstıraptır. Ölümdür. Toplumlar da öyle. Dünümüz yoksa, bugünü ve yarını anlayamayız. Öyleyse, geçmişi tutarlı, bilimsel ve akli bir temelde tahlil etmeliyiz. Varlıkta kalmanın şartı budur. Bu, yapılanların akli temelini, zihniyet boyutunu ortaya kor. Aslında her mesele giderek bir zihniyete dayanır. Zihniyetlere nüfuz edemeyince hadiselere sağlıklı bakış getiremeyiz.

Tarihte Osmanlı büyük bir imparatorluk kurmuş, 1299'dan günümüze 700 yıl geçmiş. Hâlâ değerlendirmelere konu edilir. Kimileri onun âdil, hakperest, insanî bir sistem kurduğunu, kimileri de "kılıc"a dayandığını iddia eder. Buradaki asıl mesele zihniyet meselesidir. İmparatorluğun hangi zihniyet temeline dayandığını hakkıyla bilemeyince, yapıp-etmelerini doğru-dürüst anlamlandıramayız. Bu bakımdan zaruri olarak Doğu-Batı dünyalarına kısaca bakmak zorundayız. Konunun tartışılması bir kenara, Doğu-Batı iki ayrı zihniyeti, değerler dünyasını, hayat anlayışını ve kâinat tasavvurunu ifade eder. Bu ayırım bilindiği gibi ilk defa Batılılar tarafından yapılır. Eski Yunan ve Fars'ın karşılıklı ilişkisi, mücadele ve saldırıları üzerine, Herodot, bu iki dünyayı daha o günden Doğu ve Batı dünyaları olarak adlandırır (Kısakürek, 1973, s.21). Ama asıl Doğu-Batı meselesi Türkler'in İslâm'a girmeleriyle başlar, Anadolu ve mukaddes toprakları fethetmeleriyle bir daha sönmemek üzere alevlenir (Karadağ, 1971, s.19).

Batı, şu veya bu şekilde kendinî hep merkeze almış, dünyanın diğer yörelerine hükmetme hakkına sahip olduğunu düşünmüştür. Onlara göre aklın temsilcisi, bilimin kurucusu, medeniyet ve tekniğin icatçısı Batı'dır. Dünyayı Batılı enerji, buluş, kafa imar etmiştir. Bu yüzden Batılı beyaz adam, kendisini yeryüzünün, ve tekmil servetinin mâliki, beyaz olmayan insanların efendisi, hamisi ve velisi ilan etmiştir: "Dünyayı sırtlamış beyaz adamın yükü" diye anlamca Türkçeleştirdiğimiz İngiliz Rudyard Kipling'in (1865-1936) "the white man's burden" cümlesi ne kadar da manidardır. Böyle kibirli bir tavrın doğal sonucu, Henrich Himmler'in tüyleri diken diken ettiriveren şu saldırgan iddiası olmaz da ne olur: "Yeni ha-

Misyonerler, tarih boyunca 'Kral-Papa ve Tüccar' birlikteliği gibi güçlü bir zemine dayanmışlardır. Zengin altın madenlerine sahip olan Güney Afrika, bilindiği gibi sömürücü ülkelerce talan edilmiştir. Bu hadisede misyonerlerin rolü büyüktür. Şu gerçek ve benzerleri, bunların sadece din yayıcı olmadıklarını, diğer ülkelerin yeraltı ve yerüstü zenginlikleriyle yakından ilgilendiklerini açıkça göstermektedir. Bu yüzden eğer bu konuda bir karşı harekete geçilecekse, mücadele edilecekse, güçlü ve yeterli sayıda donanımlı ihtisas birimlerine ve şahıslara sahip bir teşkilâta derhal vücut verilmelidir.

* Yazarın orijinal makalesi, sayfa sınırlaması nedeniyle tarafımızdan kısaltılmıştır.

Misyonerlerin Türkiye'de ücretsiz olarak dağıttıkları yayınlar

yatı yaratmak için cesetleri ezerek geçmek zorunluluğu, büyüklüğün lanetidir-büyük olmanın bedelidir. (Duralı, 1996, s.89). Hülasa Batılı, dünya tasavvurunda materyalist-mekanist, sadece akılla kavranan, ama hiçbir sırrı, metafiziği saklamayan bir yapıya ulaşır. Böyle bir yapı, kendiliğinden gücü önceler. Erke, kuvvete dayanır. Alabildiğine bir "Benlik" oluşturur. Diğer insanlara hâkimiyet alanı bırakmaz. Onları dışlar. Kullanır. Onların, henüz Batılı insanın özelliklerine sahip olmadığını düşünür. Bu iç ve dış muhasebeden yoksun tipler, gelişmemiş vahşiler, ancak idare edilebilen yaratıklardır. Kaba anlayışsız ve barbar yığınları, yokedilmeye müstahaktırlar. Batılı, önce tanımlıyor, sizi bir yerlere oturtuyor sonra, bu tanım ve tasvire dayalı olarak hakettiğinizi düşündüğü muameleye tâbi tutuyor*.

Esasında uzun yıllar, belki hâlâ Doğu'nun, özellikle İslâm dünyasının tetkiki gerçek tanımaya dayalı olarak yapılmaz. Sanal bir doğu düşünülür. Kaba, vahşi, muhasebesiz, hâttâ dinsiz bir doğu tasavvur edilir. Bu tür doğunun hakkı da, ya insanîleşmek! yahut yok olmaktır.Bu mânada ilk doğu tetkikleri "**Oryantalizm****"olarak başlar. **Oryantalizm, Batı kapitalizminin keşif koludur**. Herbelot'un Kur'an'ın ve 1001 Gece Masalları'nın özetinden, Baron d'Argence'ın Çin Mektupları'na, yahut Montesquie'nün Acem Mektupları(Meriç, 1993, s.173)'na kadar tüm Doğu tetkikleri maksatlıdır. Ancak, oryantalistlerin ilmî çalışmalarını, ciddi tetkiklerini, çeşitli zorluklara katlanarak vücut verdikleri eserleri inkâr ediyor değiliz. Sadece bunların nihayette bir kullanım vasıtasına dönüştürüldüğü gerçeğine işaret ediyoruz o kadar. Bu fikrî temellerin dışında, yani idare etmek, sömürmek, hükmetmek için anlamak kadar, iktisadî, ticarî bakış açıları da Doğu-Batı ilişkilerinde çok önemli bir boyuttur. Buna yeri geldikçe değinilecektir. İki dünyanın mücadelesi, günümüzde de "Medeniyetler Çatışması", "Tarihin Sonu", yahut "Post Modern" açıklama ve aklîleştirmelerle çok farklı boyutlar ve tezahürlerle sürdürülmektedir.

Bizans'ı yıkan, Orta Doğu'ya bütünüyle hâkim olan Türkler, Doğu-Batı mücadelesinin mihrakı halini alır. Artık bütün mesele bu gücün kırılmasıdır. Planlar, çalışmalar, gayretler hep bu uğurda seferber edilir. **Savaşlara, uzun yıllar etkileri sürecek Haçlı Seferleri'ne bu yüzden girilir. Şark Meselesi'nin de özü budur. Üç safhadan ibarettir. Önce Türkler'i Avrupa'da durdurmak; sonra Avrupa yakasından atmak; nihayette Anadolu'dan tard etmektir. Bugünlerde bu üçüncü safha gündemdedir denilebilir.** Ne var ki zafer kılıçlara dayandıkça galiplere de pahalıya mal olmaktadır. Daha etkili, yumuşak, içten fethedici usullere başvurmak gerekir. Üstelik Doğu-Batı mücadeleleri Müslüman-Hıristiyan dünyaları arasında derin uçurumlar açar. Kin ve nefret duyguları, kırılmaz düşmanlıklar oluşturur. Bu yüzden ince-etkili, düşmanlıklara ilk planda yer vermeyecek metot ve anlayışlarla işe başlanmalıdır. İşte "Misyonerlik" bütün bu anlayışlar doğrultusunda devreye sokulur.

Misyonerlik

Misyonerliğin tarihi Hıristiyanlığın doğuşuna kadar götürülür. Bu mânda ilk misyonerler de Saint Paul ve Saint Pierre olarak gösterilir. Hıristiyanlık birçok ülkeye onların elleriyle ulaştırılır. Böylece misyonerlik Hıristiyanlığın örgütlü yayımı olarak belirir. **Misyon (mission) kelimesi "Latince mittere (göndermek) fiilinden gelir"(Kocabaşoğlu,1989,s.14). Bir görevle, memuriyetle göndermek. Böylece misyonerlik örgütlü, amaçlı ve şuurlu bir din yayıcılığıdır.** Kelime zamanla özellikle XVII. yüzyıldan itibaren başka ülkelere ticarî, siyasî amaçlarla gönderilme anlamlarını da içerecek şekilde kullanılır. Misyoner böylece Avrupa, yahut Amerikalı din adamıdır. Aynı zamanda "tarih-toplum-kültür araştırmacısı, öyle ki casusun da öncüsü sayılabilir. Bunlar dünyanın bütün bölgelerine yayılır, en ücra köşelerinde faaliyet gösterirler. Girdikleri bölgelerin dinî durumları, nüfusları, dilleri, kültürleri, yeraltı ve üstü kaynakları inceden-inceye tetkik edilir. Bu

* Bu değerlendirmeler bazılarına aşırı gelebilir, ne var ki gerçekte Batı'nın Doğu tasavvuru bu merkezdedir. Hatta daha da itici ve aşağılayıcıdır. Rana Kabbani'nin, **Avrupa'nın Doğu İmajı** (Çev: S.Tuncer, Bağlam Yay., İst.; Nisan 1993) adlı çalışması bu bakımdan önemli tespitleri içermektedir. Sözgelimi, eserin daha ilk sayfalarında şu değerlendirmelerle karşılaşırız: " Ortaçağ Avrupası, örneğin Yahudileri bir dizi karmaşık suçlarda kullandı: Kuyuları zehirlemek, kan için çocukları öldürmek, kurbanları çarmıha germek ve hatta onları yemek gibi. Benzer şekilde, kadınlar da şeytanla ilişki içinde görülüyor, kilisenin ve uygarlığın düşmanı oluyorlardı... Avrupa'nın Doğu'yu kaleme alan anlatımlarında, Doğu'yu Batı'dan farklılaştıran nitelikler ve onun "diğeri" olmaktan gelen dönüşü olmayan durumu kasıtlı olarak vurgulanıyordu. Bunlardan iki tanesi kayda değer: İlki, Doğu'nun bir şehvet yatağı olduğuna dair iddiadır. İkincisi ise atalarından almış oldukları şiddet ile biçimlenmiş bir gerçeklik olduğudur." (s 14-15).

** Çağdaş oryantalist söylem, klasik söylemden biraz farklıdır. Bu konuda meşhur düşünür Edward Said'in yorumu şöyledir: "Doğulular ülkelerinin sömürgeciler tarafından işgaline karşı ayağa kalktığında (Disneylik yapmamak için) onların kendi kendilerini yönetmeyi bizim kadar bilmedikleri söylenecektir. Bazı Doğulular ırk ayrımı yapıp, bazıları onlara karşı mücadele verirken, "Bunların hepsi Doğulu!" denecektir. Sınıf menfaatleri, siyasi koşullar, iktisadi amiller hiç mi hiç mühim değildir." (Edward Said, Oryantalizm, Çev: S.Ayaz, Pınar Yay., İst., 1999, s.144-145 / İ.Süphan Dağlı'nın Batı ve İslam Arasında **Oryantalizm**'inden.

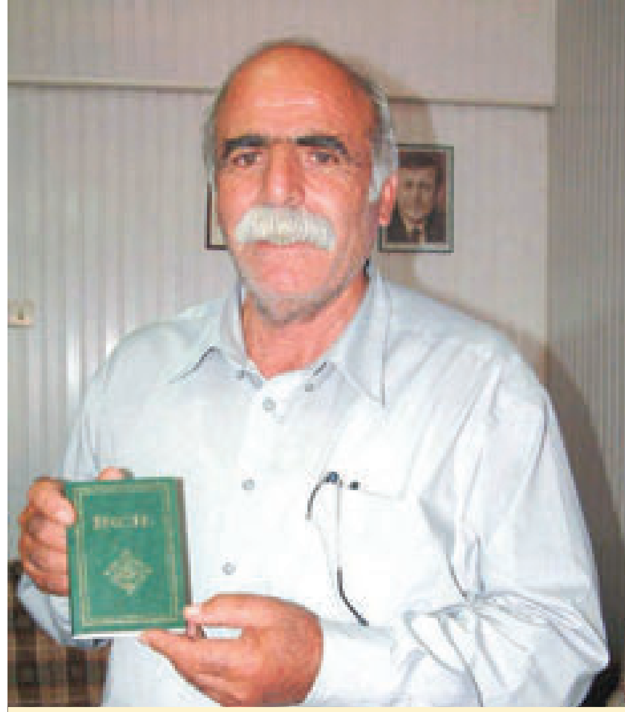
Aksaray ilinde esnaf kepenklerine bırakılan İncil

bilgiler hem dinî merkezlere hem de bağlı oldukları devletlere ulaştırılır (Duralı, 1996, s.94). Gayretleri, başarıları farklı olmasına rağmen tüm Batılı devletler bu mahir sanatı kullanmada yarışırlar. Değil Aziz Peter Venerable, yahut Papa III. İnnocent, filozof Roger Bacon (1210-1294) bile bu konuda kafa yorar ve Papa'ya sunduğu risalede, misyonerliğin neşrine ve ileri sürülebilecek itirazların karşılanmasına bir vesile olması bakımından yabancı dillerin, özellikle Arapça'nın üniversitede öğretilmesini teklif eder. Aynı risalede Hıristiyanlığın zaferi için İslâm'ın da üniversite öğretimine dahil edilmesini öngörür. (Essıbaî,1971, ss.71-76). Misyonerlik, temelde dünyanın Hıristiyanlaştırılmasını amaçlar. Esas itibariyle Hıristiyanlar diğer milletleri dinsiz ve kâfir olarak görür (Karabekir, 1930, s.16). Mesele bunların Hıristiyanlığa dönüşümlerini sağlamaktır. Söz konusu Türkler olunca, bu amaç daha da önemli olur ve aciliyet kazanır. Fransız konsoloslarından Marquie de Bonnac, XIV. Louis'ye yazdığı sefaretnamede bu amacı şöyle dile getirir: "Türkiye'de mukaddes dinimizin ilerlemesi için üç büyük gaye vardır: Türkler'in Hıristiyanlaştırılması, mutezile Rumlarla Ermeniler'in birleştirilmesi, cehalet ve kabalığın bu iki kiliseye soktuğu hataların, dalaletlerin kaldırılması" (Refik, 1340, s.268). Bu yüzden dünya çapında teşkilatlar kurar, faaliyetlere girişirler. Sözgelimi daha 1649'larda İngiltere'de Parlamento, Hıristiyanlığın yayılması için bir cemiyet kurar. Cemiyet 1698, 1792, ve 1805'lerde yeniden düzenlenir. Hıristiyanlığı Dünyaya Yayma Cemiyeti'nin merkezi Londra'dır. Cemiyet, 19. asırda müthiş bir faaliyet göstererek dünyanın muhtelif bölgelerinde 7000 civarında şube açar (Karabekir, 1930, s.16). 1787'de Fransız Şarkiyatçıları, Şarkiyatçılar Cemiyeti'ni kurar ve Journal Asiatique'i çıkarmaya başlarlar. Amerikalı'lar Boston'da Amerikan Misyon Dostları Derneği (1810) ile Vaftizci Misyonlar Birliği'ni (1814) teşekkül ettirirler. Öyle ki 1855'lere gelindiğinde Amerika'da sayıları 6185'lere varan bir misyoner kurumları topluluğu oluşturmuştur. İngiltere'de ve diğer Batılı ülkelerde de bu türden yüzlerce cemiyet kurulur ve derhal farklı metotlarla çalışmalara başlar.

Misyonerliği sadece dinî hedeflere kilitli bir teşkilat olarak göremeyiz. O oldukça geniş ve çok farklı amaçlara, imkânlara sahip bir teşkilattır. Her türlü siyasî, iktisadî, içtimaî, sosyal ve idarî çalışma teşkilatın hedefleri arasındadır. Hâttâ gerektiğinde kurulu düzene karşı ihtilallere bile yol verebilirler. Nitekim Voltaire, misyonerlerin Roma İmparatorluğu'nu bu şekilde yıktıklarını vurgular ve Japonya'daki çalışmalarını da bu meyanda dile getirir: "...Oniki çeşit dinle ticaret orada gelişmekteydi. Bu oniki din arasında kardeşçe bir anlaşma vardı. Siz çıkagelince anlaşmazlık baş gösterdi. Japonya alt-üst oldu. Kan gövdeyi götürdü"(Voltaire, 1962, ss.350-356).

Voltaire, bunların 'koyun postuna bürünmüş ejderhalar' olduğuna, 'dünyayı 1400 yıl kana boyadıklarına' inanır (Voltaire, 1962, s.350). Gerçekten Cezvitler çok çalışkan, inatçı, kendilerini Katolikliğe ve Fransa'ya adamış gruplardır. Girdikleri her yeri en kısa zamanda Katolikleştirmeyi ve sömürgeleştirmeyi pek güzel becerirler. Bu yüzden birçok ülkeyle birlikte Fransa'dan bile kovuldukları olmuştur (Sevinç, b.t.y., s.59). Bu tehlikeli amaçlarını ülkemizde de gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Özellikle buhranlı dönemler onlar için bulunmaz fırsatlar yaratır. Merzifon Koleji'nde yapılan bir araştırmada elde edilen bulgular şöyledir: Kolej'in müdürü Mr.White, İstanbul'daki Bible House müdürü Frederic Avadis'e yazdığı mektupta özetle şu görüşlere yer verir: "Cenab-ı Hakk'ın İsa suretinde tecelli ettiği Hıristiyanî itikadı, Müslümanlara iman ettirmek gerekir. Bu çok ulvi bir hizmettir. Çünkü Hıristiyanlığın en büyük ve muntazam rakibi İslâmîyet'tir. Türkiye de en güçlü Müslüman ülke ve devlettir. Gerekirse bu amaca ulaşmak için beşyüz sene bekleyeceğiz, nihayette buna muvaffak olacağız. Rum ve Ermeniler'e karşı mukaddes vazifelerimiz için mukaddes bir itimat beslemekteyiz. Bunlardan bazıları İslâm uğruna şehit oldular. Ve unutmayalım ki mukaddes hizmetimiz nihayete erinceye kadar daha pek çok şehit kanı akıtacağız" (Pontus Meselesi, 1338, ss.6-7).

Mektup daha başka meselelere de dokunur, ama gençliği ihmal etmemeyi vurgular ve fırsatlardan gerektiği şekilde faydalanmanın zaruretine işaretle sonlandırılır. Görülüyor ki bunların amaçları çok boyutlu ve derin. Belki gizli olanları açık olanlardan daha köklü. Nitekim bu yüzden Amerika'nın Sivas Konsolosu hazırladığı raporunda Anadolu'nun maden kaynaklarının zenginliğinden bahseder (Polat, 1968, ss.627-652). Misyonerliğin İmparatorluğa girişi, Şark Meselesi'nin halli, Anadolu'nun yeniden Hıristiyanlaştırılması, Orta-Doğu'nun ve dolayısıyla İslâm dünyasının hâkimiyet altına alınışı yüzyıllar boyu İs-

Tunceli'de dağıtılan İncil

tanbul'un Hıristiyanlığın genişlemesine engel teşkil etmesi, İslâmî siyasetin bu konuda da başkenti olması, tüm bu temel idealler, İstanbul'un misyoner çalışmalarında merkez seçilmesini gerektirmiştir. Bütün bunlar aynı zamanda İmparatorluk sahasının önemli bir çalışma alanı olmasının da sebepleridir. Bu yüzden "ABCFM*"in faaliyetlerini özetleyen 1880 tarihli Barlett Raporu'nun ilk cümlesi şöyledir: "Misyoner faaliyetleri açısından Türkiye, Asya'nın anahtarıdır" (Kocabaşoğlu, 1989, s.29). Bu, Amerikan misyonerlerinde olduğu kadar diğerlerince de esas alınmış bir fikirdir. Avram Galanti "Akdeniz'de Türkler" adlı bir kitaba dayanarak ülkemize ilk gelen misyonerler hakkında ilginç bilgiler verir. Ona göre daha 1621'lerde Katolik Kapusenler (Freres Mineurs) İmparatorlukta faaliyete başlamışlardır. Bunlardan Rahip Paçifiko (Paris Kapusenler Cemiyeti vaizidir) büyük bir imparatorluk kurmuş olan Türkler'i Hıristiyanlığa davet etmek için İstanbul'a ilk gelen misyonerdir. Sözkonusu cemiyet zaten Hıristiyan olmayan halkları buna davet için kurulmuştur. Hâttâ 1218'lerde, bir diğer Rahip, Saint Françesko'nun da böyle bir amaçla İstanbul'a geldiğinden bahsedilir. Bu hayal ürünü de olsa belirli bir ideali ifade etmesi bakımından manidardır. Her ne olursa olsun 16.yüzyıl'da bu teşkilat mensuplarının İmparatorluğun Mısır'dan Suriye'ye, Lübnan'dan Filistin'e kadar birçok bölgesinde kendine ait küçümsenmeyecek sayıda manastır ve çalışma merkezlerine sahip olduğu bir gerçektir (Galanti, 1340, s.125). Bu amaçlara ulaşmak kolay değildir. Misyonerler bunun farkındadır. Bu yüzden güçlü, sistemli, organize bir çalışma sergilerler. Önce İmparatorluğu tanırlar. Önemli tetkikler yaparlar. Kaşif, mühendis, seyyah, topograf, doktor, v.s gibi farklı unvan ve sıfatlarla bu incelemeleri sürdürürler. İmparatorluğa hayat veren idealleri, oluşumunu keşfederler. Bunlar "Şehitlik ve Gazilik" ideali ile Yeniçeriliğin eğitime dayalı olarak varlık kazanmasıdır (Guckert, 1968, p.5).

İki de zayıf nokta keşfedilir. Bunlar da "Milletler Sistemi" ve "Kapitülasyonlar"dır (Tozlu, 1991, ss.20-26). Bu tespitlerden sonra yapılan çalışmalarda, bu dört önemli husus hep dikkate alınır, onlardan dersler çıkartılır. Misyoner çalışmalarının vazgeçilmez ve hâlâ devam eden bir diğer odağı da ıslahat hareketleriyle başlayan çevrimlerdir. Çünkü temel amaç Türkler (Müslümanlar)'in hâkimiyetini kırmak, Hıristiyan azınlıklara giderek üstünlük sağlamaktır. Çoğu hatırat, metin ve çalışmalarında, bu yüzden ıslahat, Tanzimat, Batılılaştırma hareketlerinden övgüyle bahsedilir. Misyoner Dwight, Tanzimat Fermanı yayınlandığı günlerde İstanbul'dadır. 1850'lerde yayımladığı hatıratında, Tanzimat'ın kağıt üzerinde kalmadığını, aksine önemli etkilerinin olduğunu vurgular (Kocabaşoğlu, 1989, s.74). Aynı mantık ve hak anlayışı ile her güçlü Avrupa ülkesi İmparatorluğa müdahale eder, gerek dinî, gerek iktisadî, yahut sosyal, herhangi bir amaç uğruna hakimiyet alanını genişletir. **Fransa 1740 Kapitülasyonlarıyla Katolikleri himaye etme hakkını elde eder.** Aynı açıktan Protestanları önceleri İngiltere, daha sonra da Amerika hazırlar ve yönlendirir. Ortodoks hamisi Rusya dahi, Pan-İslavizm adına Girit, Anadolu içleri ve İran yöresinden İmparatorluğu sürekli kaynatır. Bu yüzden Saint Barthelemy katliamı bütün bir asır devam etti. Reisi Petersburg'ta ve cellatları Balkanlar'da bulunan gayet müthiş engizisyonlar ortaya çıktı (Küçük, 1979, s.637). Islahatlar sonrası misyonerlerin çalışmaları daha bir mayalanır, köksalar ve gelişir. İleriye dönük stratejiler de bu devreden sonra güçlenir.

Misyonerlerin Metotları, Çalışmaları ve Faaliyet Alanları:

Misyonerlik örgütlü bir teşkilattır. Hiyerarşik bir yapılanmaları vardır. Temelde öz yönetimi benimserler ama bunlar daha üst bir birime karşı sorumludurlar. Misyoner çalışmaları böylece sistemli, organize bir yapı gösterir ve misyon esasına dayanır. Dahası bu misyonlar kendilerine ait bir tüzükle, yönetmelikle teşkilatlanırlar. Hâttâ bunların birer ahitnameleri de vardır. Şöyle çalışacağım, ihanet etmeyeceğim, vs. şeklinde bendleri ihtiva eden bu ahitnameler, bir nevî fütüvvetname diye de düşünülebilir. Misyon kendi arasında görev bölümü de yapar. Yönetici, para işlerine bakan bir görevli, teftiş heyeti, mütevelli heyeti, büro hizmetleriyle görevli kılınanlar şeklinde. İlk yapılan çalışmalar yörenin tanınması, kültürel dokunun, idarenin, insanın, toplumun durumuna ait incelemelerdir. Özellikle halkı tanımak, onları yönlendirebilmek için dil çalışmaları da bu ilk çalışmalar arasında önemli bir yer tutar. Sık sık İmparatorluğun muhtelif bölgelerine geziler düzenlemek, bunlarla ilgili raporlar tanzim etmek de zikre değer bir husustur. Meselâ, başlangıçta Malta, Girit, Beyrut gibi merkezleri seçen Amerikan misyonerleri, bu tür yoklamalarla ve başlangıçta da ifade edilen sebeplerden dolayı İstanbul'un merkez yapılmasına karar verirler. Arkasından ülke üç misyon grubuna ayrılır. Doğu, Batı ve Merkezî Türkiye misyonları. Her misyona ait bir merkez ve önemli şehirler bulunur. Meselâ Batı misyonunun merkezi İstan-

* **American Board of Commissioners For Foreign Missions** (ABCFM, yahut Board diye de anılan bir misyoner örgütü).

bul, Doğu'nun Harput, ve orta Türkiye'nin ise Antep'tir. (Tozlu, 1991, ss.36-37).

Yapılan incelemeler azınlıkların mümbit bir alan olduğunu ortaya kor. Meselâ Amerikan misyonerleri önce İzmir'deki Yahudi dönmelerine el atarlar. Onların daha ziyade nüfuzlarından faydalanmak isterler. Yahudi teba bunu reddeder. Bunun üzerine Hıristiyan azınlıkların meskun olduğu bölgeler seçilir (Early, 1929, p.403).Ve böylece Ermenilere el atılır. E.Smith ve H.G.Dwight bu çalışmaları yürütmekle görevlendirilir. Bunların hazırladıkları rapor, "Missionary Researchers in Armenia (Ermenistan'da Misyonerlik Üzerine Araştırmalar) adıyla Londra'da basılır (1834).Bu araştırmayla şu gerçeğe ulaşılır: Müslümanların Protestanlaştırılması imkânsızdır. Ancak Hıristiyanlar arasında çalışmak suretiyle düşman topraklarının kalbine kolayca girme olanağına kavuşmuş bulunuyoruz (Kocabaşoğlu, 1910, p.167). Benzer çalışmalar Bulgarlar üzerinde de yapılır. Buradaki amaç da aynıdır.Bulgarları, Ortodoks ve Türk baskısından kurtarmak! Azınlıklara dönük en temel çalışmalar okullar yoluyla yapılmıştır. Bu konuda Robert Kolej aşılamayacak bir rekora sahiptir.*

Kolejin bütün varlığı, kuruluşu, tasavvuru Amerikan misyonuna aittir. Uzun mücadelelerden sonra vücut bulmuştur. Bir kere hayata geçtikten sonra sadece dinî eğitim vermemiş, modern eğitimin bütün gelişimini takip etmiştir. Böylece bu kurum ona varlık verenlere fazlasıyla borcunu ödemiştir. Yunan, Ermeni, Keldani, Maruni, vs. azınlıkları şuurlandırmış, yönetmiştir. Bulgarlar'ı devlet haline Kolej getirmiştir. Önce Bulgaristan'da çalışmalar yapılır, bölge geliştirilir. Öyle ki 1887-1913 arası Bulgaristan'da okur-yazarlık sorunu halledilir. 1913'lerde bu ülkede okur-yazar olmayanların nispeti sadece %5'tir. Ülkenin Millî geliri de hayli yükselir. 1913'lerde kişi başına ortalama 1.20 dolar düşmektedir. Bu oran Sırbistan'da 60 sent, Yunanistan'da 50, Karadağ'da 40, Türkiye'de ise 30 senttir (Stephanove, 1919, pp.235-236). Bulgar devleti kolej tarafından var edilir. Öyle ki Bulgaristan'daki okulların öğretmen atamaları bile uzun zaman İstanbul'daki Robert Koleji tarafından yapılır (More, 1877, pp.30-31). Sözü uzatmayacağım. E.Gold, en kesin ve özlü bir şekilde, "Robert Koleji olmasa Bulgaristan olmazdı" (Gold, 1890, pp.1-11) der.

Misyonerlerin bu çalışmaları, Batılı devletlerce daima desteklenir ve teşvik edilir. Bu tür güçlerden yoksun bir misyoner teşkilatı düşünülemez. Avrupa devletleri kendi siyasî, iktisadî ve benzeri menfaatleri için bir yandan İmparatorluğu sıkıştırırken, diğer yandan misyonerleri destekler ve teşvik ederler. "Bu teşvik ve tahrikler, himayeler gayr-i müslim Osmanlı tebası arasında devlete karşı din, mezhep ve millî mücadelelerin başlayıp gelişmesini hazırlar (Eren,C. XII, ss.756-757). Fransızlar, öteden beri Suriye ve havalisinde hak iddia ederler. Hâttâ 18.yüzyıl'da bunu resmen dile getirirler. Bu yüzden Antakya yöresi ve Suriye civarı Fransız Katolik Kapusenler, Trapestler ve Lazaristlerce kaynatılır. Nitekim bu çalışmalar sayesinde Millî Mücadelede Hatay'ın Ezber ve Şeyhli köylerindeki Ermeniler isyan ederek yerli halkı katlederler (Bilgili, 1939, ss.22-23). Bu tür faaliyetler, İngilizler adına Presbiteriyenlerce yürütülür. 1846'da Süveydiye'de, 1876'da Antakya ve İskenderun'da okullar, manastırlar ve benzeri kurumlar açarlar. Ama asıl ilgi sahaları olan Bağdat ve Musul civarını bir ağ gibi örerler. Bölgede 141 misyoner, 183 yerli yardımcı, 111 muhbir, 75 okul, 4600 öğrenciden müteşekkil İngiliz misyoner ordusu, (Dinçer,bty, s.55) "bir damla kan bir damla petrol" parolasına göre çalışmaktadır. Alman misyonerleri adına Doktor Lespiyes, İtalyanlar adına da 1860'tan beri Karen Frerler'i benzer çalışmaları yürütmektedirler. Sonradan bu kervanın en güçlü patronu olacak olan Amerikalılar, daha o yıllarda ne yapacaklarını pek iyi bilirler. Başkanlarının talimatıyla onlar da misyonerlerin yanındadırlar. Başkan McKinley (1897-1901) yönetiminin Dışişleri Bakanı John Hay, Robert Koleji'nin ünlü müdürü G.Washburn'ün kuzeniydi. Suriye Protestan Koleji'nin ünlü müdürü Howard Bliss ise, Başkan Thedore Rooswelt'in (1901-1909) çocukluk arkadaşıydı. Ünlü misyoner ve Robert Koleji'nin kurucusu C.Hamlin, Başkan Cleveland'a (1885-89 ve 1893-97) Osmanlı karasularına savaş gemileri gönderilmesini sağlık vererek saldırgan bir "gunboat" diplomasisi kışkırtıcılığı yapıyordu. Ve 1901 yılında başkan seçilen T.Roosevelt, daha 1898 yılında şunları söylüyordu: "Dünyada herkesten önce ezmek istediğim iki güç İspanya ve Türkiye'dir (Osmanlı İmparatorluğu)"(Kocabaşoğlu, 1989, s.22-23).

Misyonerler siyasi gücü her zaman yanlarında bulmuş, bunu istedikleri gibi yönlendirmesini bilmişlerdir. Öyle ki Birleşik Devletler, atadığı elçi, elçilik kâtibi, konsolos ve konsolos yardımcılarını bile zaman zaman misyonerlerden seçer. 1894'te önemli misyonerlerden B.D.W.Henter, Harput'a konsolos yardımcısı olarak atanmak istenir. Devrin Hükümeti, Birleşik Devletler'in bu isteğini reddedince atama durdurulur. Ancak 1900'lerde aynı göreve bir başka misyoner, Dr.Thomas H.Norton getirilir.

Bursa Amerikan Kız Lisesi'nde üç Müslüman Türk kızı din değiştirir. Olay kamuoyunu, basını ve hükümeti Amerikan okullarına karşı harekete geçirir. Neticede bu okulla birlikte bazı Amerikan misyoner okulları kapatılır. Amerikan elçisi Mr.Grew derhal işe el koyar. Durum Birleşik Devletler sekreterine,

* Konuyla ilgili geniş malumat N.TOZLU'nun **Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar**, (Akçağ Yay., Ank. 1991) adlı eserine (özellikle ss.149-239) bakılabilir.

Mr.F.B.Kellog'a iletilir. Sekreter Washington elçimizi çağırır olayın hallini ister. Aksi halde şu iki nazik noktayı gündeme getireceklerı tehdidini savurur: Amerika'daki Türk düşmanlarını harekete geçirmek ve Amerikan halkına Türkler'in hâlâ taassup derecesinde İslâm'a bağlı oldukları hususunda telkinlerde bulunmak. Bu arada Dışişleri Bakanı T.R.Aras, Mr.Grew'la görüşür, durum Amerika'nın isteği doğrultusunda halledilir (Tozlu, 1991, ss.174-175).

Misyonerler çalışmalarında, ülke içerisindeki önemli gelişmeleri engellemeye dönük stratejiler de geliştirirler. O günlerde yerli sanayinin güçlenmesi için %50'ye kadar varan gümrük hadleri alınmaktadır. Bunun kaldırılması yolunda yoğun çaba harcanır. Hamlin, "Ne zaman ki, hükümetin bu politikası özellikle İngiltere tarafından tamamıyla yıkıldı. Türkiye'nin sanayisi çöktü ve ülke hızlı bir zaaf süreci içerisine girdi"(Hamlin,1893,p.33)der. Kendilerini şuurlu bir şekilde anlayan, engeller çıkaran devlet adamlarına, düşünür ve yazarlara dönük yayın ve karalama faaliyetlerini ihmal etmezler. İlerde buna ait örnekler verilecektir.

Vazgeçmedikleri önemli bir saha yayıncılıktır. Önceleri kitap ve basılı malzeme misyonerlerin bağlı oldukları devletlerden gelirken, giderek mahallinde imal edilir. Yayın faaliyeti o derece dikkatli yürütülür ki, Amerikan İncil Cemiyeti yüzyıl içerisinde beşmilyon hacme varan İncil basıp yakın-Doğu'ya dağıtabilmiştir. Bu konudaki çalışmaları gerçekten övgüye değerdir. 1831'lerde Antep'te bile bir matbaa kurulur. 1839'larda İzmir'de Yunanca bir gazete çıkarılır. Gazete misyonerlerden Van Lennep ve Calhoun tarafından idare edilir. 1857'lere gelindiğinde yılda 35.091 eser basıp dağıtabilmektedirler. Hûlasa daha devletin hâkim unsuru olan Türkler'in bir basımevi yokken 1831'lerde devrin en modern matbaasını kuran Amerikan Board, 12 yılda 40 bin adet Türkçe İncil basıp dağıtabilmiştir (Sevinç,bty, ss.49-50). "XIX. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde ABCFM'in dünya ölçüsünde 23 dilde yayın yaptığını biliyoruz. Bunlardan yarısına yakın bir bölümünün Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde yapılmış olması ayrıca dikkat çekicidir"(Kocabaşoğlu, 1989, s.146). Misyoner okulları zengin kitaplıklarla da donatılmıştır. Ayrıca vakıf, kulüp, cemiyet gibi farklı kuruluşlara da vücut verir, bu yolla da çalışmalarını sürdürürler.

Misyonerlerin Faaliyet Alanları ve Okulları:

Misyonerlik hayatı kucaklamaya, kendine göre yabancı diyarlardaki bu hayatı ehlileştirmeye, Hıristiyanî bir anlama oturtmaya çalışan bir örgüttür. Bu yüzden hayatın her sahasına el atar, nüfuz etmeye çalışır. Haliyle bu anlamda birçok kuruluş ve kuruma vücut verir. O devirde İmparatorluk dahil, Doğu ve Orta Doğu ülkelerinde önemli sağlık problemleri yaşanır. Tedavi hâlâ gelenekseldir. Hastalar oldukça kabarıktır. Ve tıbbî misyonla halkla (Hıristiyan ve Müslüman) sıcak ilişkiler kurulur. Bir misyoner doktor bu durumu şöyle değerlendirir: "Eğer bir Hıristiyan gitse de onlara İncil'den bahsetse mutlaka taşlanırdık. Fakat kıymet itibariyle bir peniden daha az olan bir ölçülük ilaç, yirmi cahil Arap Müslüman'ın gerçeği işitmesinde daha müessir oldu"(Kırşehirlioğlu, 1963, ss.84-85). İlk gelen misyonerlerin bir kısmı özellikle doktorlardan seçilir. Önceleri ülkenin her tarafında dolaşarak hekimlik yapılır. Zamanla güçlü klinik, hastane, dispanser ve benzeri hizmetlerle misyon merkezleri oluşturulur ve donatılır. Başka ihtiyaç duyulan sahalarda da faaliyet gösterilir. Meselâ, Harput'ta halk patates yetiştirmeye alıştırılır. Çiftlik hayatında sulama tekniği ve makine kullanımı gibi önemli yenilikler öğretilir (Gates, 1940, p.31).Çocuklara, genç kız ve erkeklere dönük faaliyetler sürekli yapılır ve geliştirilir. Bu konuda kuruluşlar meydana getirilir. "Köy Çocukları Yurdu", YMCA (Young Men's Christian Association- Hıristiyan Genç Erkekler Birliği), YWCA (Young Women's Christian Association- Hıristiyan Genç Kadınlar Birliği) gibi yardım kuruluşları oluşturulur. Near East Relief Organization (1905), Turkish Missioners Aid Society (Türk Misyonerleri Yardım Cemiyeti), vs. gibi. Bütün bunlar yoluyla yardım toplarlar, yardım yaparlar, ilgili devlet kuruluşlarıyla, ricaliyle irtibata geçerler. Gerektiği şekilde faaliyetlerin devamı için düşünce, toplantı, yenilenme ve benzeri gelişmelerle sürekli yapılanmalara gidilir ve faaliyetlere devam edilir.

Misyonerlerin Asıl Kuruluşları Okullardır

Misyonerler eğitime fevkalâde önem verirler. Onların en temel çalışmaları bu yolla yürütülür. Eğitim hem ideallerin verildiği, aşılandığı, hem de kültürel transformasyonun sindire sindire yapıldığı alandır. Halka da bu yolla nüfuz edilir. Gençliğe bu sayede el atılır. Ayrıca eğitim vasıtasıyla Türkler'in düşmanlıklarını uyandırmadan Hıristiyanlaştırma çalışmalarına devam edebilme imkânları da sağlanır (Trask, 1965, pp. 66-76, 101-111). Yerli azınlıklara, giderek Batılılaşmış Müslüman topluluğa liderler yetiştirmek, onları dünya meselelerinde söz sahibi yapacak bir entelektüel yapı kazandırmakta eğitim yoluyla, okul yoluyla yapılmaktadır. Bu açıdan önemli ailelerin güçlü devlet ricalinin çocukları bir yolla eğitime alınır, ileride etkili liderler olarak yetiştirilir. Meselâ, Minif Paşa sekiz çocuğunu Kadıköy'deki Saint Jozej Koleji'ne kaydettirmişti (Ergin, 1977, s.777).

Cumhuriyet'in ilanıyla öteden beri yapılagelen ıslahatlar batılılaşma üzerine yoğunlaşır. Eğitim felsefemiz batılılaşma temeline oturtulur. Bu yüzden Allah inancına dayalı bir yetiştirme sisteminin, bu kaynakla bağları zayiflatılıp, ayrıca bu inancın yerine insanî tecrübenin ikamesine çalışılır. Bu ruh, bütün eğitim-öğretim elemanlarının beslendiği memba olur. İşte yeni Türkiye'de misyonerleri ümitlendiren ve faaliyete sevk eden esas nokta burasıdır(Allen, 1935, pp.120-123).Aslında misyonerler hayatın hiçbir safhasını ihmal etmezler. Bu yüzden laik dünyaya da eğitim yoluyla el atmaları çok öncelere dayanır. Zaten yeni şartlara göre okullarını, programlarını realize eder, gelişmeleri dikkate alarak yeniden yapılanmaya giderler. Erkekleri olduğu kadar kızları da eğitirler. Gerçi misyoner idaresi önceleri kızların okumasına karşıdır. Gerekçeleri; eğer kızlar okuyup-yazarlarsa erkeklerle mektuplaşırlar. Bu onlara göre cemiyet için olduğu kadar ebeveynler için de lekedir. Bu yüzden kızların eğitimi 13 yaşları civarında dondurulur(Stone, 1984, p.73). Zamanla bu aşılır. Kadınlar önemli görevlere getirilir ve bütün sahalar için eğitilir. **Misyonerler Müslüman ülkelerde kadın eğitimine hayli önem verirler. Onları Batılı anlayışa göre hür ve bağımsız yapmakla, kendi değer dünyalarına büyük katkılar sağlayacaklarını düşünürler.** Bu yüzden ilk çalışmalarını evlerde yaparlar (Home School). Nitekim daha sonraları Gedikpaşa Ermeni Okulu ile Üsküdar Kız Lisesi bu tür çalışmaların ürünü olarak ortaya çıkar.

İmparatorlukta bütün Batılı devletlere bağlı misyoner teşkilatlarının okulları vardır. Bunların tam bir listesini vermek gerçekten güçtür. Nitekim Sultan II.Abdülhamid döneminin Maarif Nazırı A.Zühtü Paşa, Padişah'a sunmak üzere hazırladığı raporunda, çeşitli sebeplerden dolayı İmparatorlukta bulunan okulların ve misyoner kuruluşlarının kesin bir sayısını vermenin mümkün olmadığını beyan eder. Bununla birlikte Paşa, Protestan okullarının sayısını 413 olarak gösterir. Bu sıralarda 4547 tane de azınlık okulu vardır. Bunların 4049'u ruhsatsız, kalan 498'i ise ruhsatlıdır (Çetin, 1983, s.194). Ne var ki Fransız misyonunun Cezayir'in Keykılad Adalarından Sıla'da (Refik,1340,ss.258-276) bir okulu,1911-12'lere gelindiğinde Amerikan misyonunun Kıbrıs İskele'de (Cemal, 1328, s.39) bile 80 öğrencisi olan bir başka okula sahip olduğu düşünülürse, İmparatorluğun bu tür kurumlarla örüldüğü ifade edilebilir. 1867'lerde Mardin'e kadar giden, orada çalışma alt-istasyonları kurabilen, köyleri bunlara bağlı olarak teşkilatlandıran bir enerjinin, idealin ve misyonun, tüm yaptıklarını ve okullar yoluyla meydana getirdiklerini bütünüyle ortaya koymak güçtür. Şu olay bu teşkilatın yapısı, -belki korkunçluğu da denilebilir- hakkında önemli bir ölçüdür: O yıllar, bilindiği üzere fakirliğin, açlığın, sefaletin hükümran olduğu yıllardır. Misyonerler bunu bilir. İmkânları vardır. Yardımlarını azınlıklara yaparlar. Böyle bir yardım için Mardin'in köyleri dolaşılmaktadır. İşe, meşhur misyonerlerden, Robert Koleji Müdürü Mr.Gates nezaret etmektedir. Köyün birinde kapıda-eşikte, aç ve ihtiyar bir Müslüman kadın oturmaktadır. Kadın; "Ben dinimi değiştirmeyeceğim" der. Gates, "Ben senden dinini değiştirmeni istemiyorum" diye cevap verir. Kadın tekrar, "Bir protestan olmayacağım" diyerek Gates'i karşılar. Gates, "Sen ihtiyaçlı mısın, değil misin?" sorusunu sorunca Kadın, "Allah biliyor, biz ihtiyaç içindeyiz, fakat dinimi değiştirmeyeceğim" diyerek diyalogu keser (Gates, 1940, p.82).

Misyonerlik; herhangi bir çağ ve zaman dilimiyle sınırlı değildir. Şu anda da faaliyettedir ve hamle yapmaktadır

Bütün bu faaliyetler için daha önce de ifade edildiği üzere yaygın bir çalışma benimsenir. İlkokul, ortaokul ve yüksekokulları ihtiva eden kuruluşlara vücut verilir. Her dereceden okulların merkezî rol oynayanları yanında ikinci, üçüncü dereceden, hâttâ kaliteleri oldukça kötü olanları da vardır. Bunlara kilise, yetimhane ve benzeri kuruluşları da eklediğimizde misyonerlerin oldukça güçlü bir teşkilat ve organizasyona sahip oldukları ortaya çıkar. ABD Sefiri H.S.S. COX'un verdiği bilgilere göre 1917'lere gelindiğinde Amerikan Misyonerleri 27 bin gündüzlü, 35 bin yatılı öğrenci yanında 101 kilise, 12 bin muhabir, 47 bin müntesip, 48 kolej ve ortaokul (kızlar için), 350 de umumi okula sahiptir. Bütün bunlar için Birleşik Devletlerce yılda en az bir milyon dolar sarf edilebilmektedir (Komite, 1981, ss.31-32). Aynı misyonun Anadolu, Suriye ve Rumeli'de yediyi aşkın üniversitesi, 50 civarında yüksekokulu vardır. Bütün bu kurumların ayrıntılı bir listesini vermek, makalenin amacını, sınırlarını aşar. Bu yüzden çok önemli okulların sadece isimleri verilmekle yetinilecektir.

Amerikan Misyonu'nun en önemli okulu Robert College'dir. Kolej hakkında tafsilatlı bir inceleme N.Tozlu'nun "Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar" adlı eserinde mevcuttur. Oradan sadece "Sayıların Dili" başlığı altında yapılan incelemeyi kısaca aktararak bir fikir vermeye çalışacağım: Burada Kolej'in hizmeti ortaya çıkar. Kimleri eğitmiş, yetişenler daha çok kimlere hizmet etmiş, hangi görevlerde kullanılmıştır? İşe bu açıdan bakıldığında bir inkisar tablosuyla karşılaşılır. 1863'te açılan Kolej, tüm hizmetini azınlıklara sunar. Yetişenler Yunan'dır, Bulgar'dır, Ermeni'dir. Bunun için gelişigüzel birkaç yıla bakıyoruz. Meselâ, 1870'de Kolej, 8. Öğretim Yılı'na girer. Bu yıl 135 öğrenci kaydını yaptırır. Bunların hepsi de azınlıkların çocuklarıdır. 1870 yılına kadar Kolej'in yüksek kısmından 9 öğrenci mezun olur. Bunların da hepsi azınlıklara mensuptur. 6'sı Bulgar, 2'si Ermeni biri de Alman'dır. 1882'de 243 yeni kayıt yapılır. 110'u Bulgar,

Misyonerler için azınlıklar öncelikli hedefi teşkil eder. Ayrılıkçı gruplar seçilir ve şuurlandırılır.

83'ü Ermeni, 26'sı Yunan, diğerleri de farklı milletlerdendir (bunlardan sadece 11'i Türk'tür) (Tozlu, 1991, ss.235-239). Bütün bu mezunlar hep kendi milletlerinin hizmetinde olmuş, bu yolda her türlü fırsatı, hatta mesleği dahi bir araç olarak kullanmaktan çekinmemişlerdir. Meselâ bir kısım kolej mezunu Bulgar, Rus ordusuna subay olarak sokulmuşlardır. Kaldı ki Bulgaristan'a devlet başkanı bile bu kurum mezunlarından seçilmiştir. 93 Harbi'nde istihbarat servislerinde hizmet görenlerden, İngiliz Gizli Servisi adına çalışan kolej mezunu Bulgarlar'ın sayısı da az değildir (Merdivenci, 1988, ss.42-49).

Başlangıçta ifade edildiği üzere ülke üç önemli misyon grubuna bölündüğünden buralarda güçlü, merkezi okulların kuruluşuna gidilir. Bu anlamda İzmir'de, Milletlerarası İzmir Koleji, Harput, Elazığ yöresinde Fırat(Euphrates) Koleji, Merzifon'da Anadolu Koleji, Tarsus'ta Saint Paul Enstitüsü, Konya'da Apostolik Enstitü, Merkezi Antep ve Maraş Kolejleri, İstanbul Kız Koleji bunların en önemlilerindendir. Van, Erzurum, Bitlis vs. gibi daha pek çok vilayette bu misyonun okulları vardır.

Aynı şekilde Fransızlardan, İtalyanlara hâttâ Gürcü Rahipleri'ne kadar çoğu Batılı devletlere bağlı misyonerlerin İmparatorluk'ta birçok öğretim kurumları vardır. Meselâ Fransız Cezvitleri'ne bağlı Saint Benoit Okulu ta 1583'lerde kurulmuştur. Şüphesiz ayrıntılara girmek burada mümkün değildir. Şu kadarını ifade edelim ki 1892'lerde sadece Fransız rahiplerine bağlı olarak faaliyet gösteren kurum sayısı 306'dır (Polvan,1952, s.125). İtalyan, Avusturya hâttâ Gürcü rahiplerinin bile İmparatorluk'ta öğretim kurumları vardır. Bütün bunlar dikkate alındığında konunun vehameti bir derece idrak edilebilir.

Misyonerler tüm bu güç görevleri yerine getirecek şekilde yetiştirilirler. Bu ayrı bir konu olmakla birlikte, kısaca değinilmesi gereken bir husustur. Çünkü misyoner olmadan bu tür faaliyetlerin hiçbirisi olamaz. Öyleyse misyonerin seçilişi, yetiştirilişi, ideali, sadakati başarının temelini oluşturur. Bunlara bu yüzden bir nebze de olsa göz atılmalıdır.

Misyoner Kimdir?

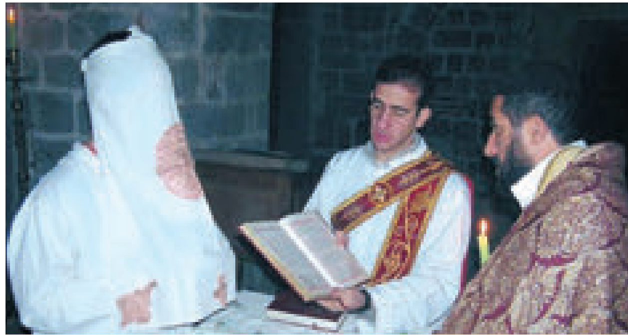
Tanımını yapmıştık. Misyoner din yayıcıdır. "ABCFM'e göre, 'İncil'i Şerif'in hizmetkârlığına atanmış kişidir'(Kocabaşoğlu, 1989, s.39). Asıl mesuliyeti bu hizmeti yerine getirmede yoğunlaşır. Misyonerlik bu yüzden tamamen kendini bir ideale adamada görülür. Ve bundan dolayı gönüllülük esasına dayanır. Birer din adamı olmalarına rağmen akılcı, bilimsel düşünüşü benimseyip, bağımsız bir yapıya ulaşmayı öncelerler. Dört yıllık bir eğitimden sonra önemli ilahiyat okullarında din tahsili yaparlar. İdealist, görevlerini benimsemiş, inatçı bir kişilik gösterirler. Merkezden (BOARD) daima destek görür, iyi bir hayat sürmeleri için gereken şartlar hazırlanır. Çoğu önemli misyonerlerin aileleri dindar Hıristiyan aileleridir. İçlerinde önemli âlimler de vardır. Bunlar dikkate değer tespitler yapar, önemli eserlere imza atarlar. Bulundukları ülkelerde çok yönlü bir faaliyet gösterir, uzun müddet kalırlar. Meselâ ülkemize 24 yaşlarında gelen Gates, sadece Mardin'de 13 yıl kalmıştır. Ayrıldığında 75 yaşındadır. Bulundukları ülkenin devlet adamlarının gizli sırlarına aşina olanları da vardı (Tozlu, 1991, ss.151-157). Elias Riggs (1810-1901), 69 yıl misyonerliğe hizmet etmiştir. Bu uzun hizmetin 50 yılı İstanbul'da geçmiştir (Kocabaşoğlu, 1989, s.43). Tüm bunlar belli ki önemli bir parasal güce de dayanır. Bu güç, çeşitli kaynaklardan gelir. Dolaylı yollarla misyonerlerin bağlı oldukları devletlerden, merkezî misyoner teşkilatından, idealist-hayırsever Hıristiyan zenginlerden, yerli Hıristiyan azınlıklardan, Hıristiyanlığı yaymak, geliştirmek üzere kurulan cemiyetlerden, vs. bu tür hizmetler için sürekli paralar toplanır ve misyonlara ulaştırılır.

Devlet Cephesi

Bütün bunlar karşısında İmparatorluk'ta yapılanlara da göz atmalıyız. Misyoner faaliyetleri ifade edildiği üzere çok boyutludur: Dinî, ekonomik, siyasî, kültürel ve askerî boyutun yanında, bunlar aynı zamanda bilimsel ve tefekkurî boyutları da ihmal etmezler. Tüm bu açılardan bakıldığında İmparatorluk bu oluşuma aynı mahiyette cevap verecek durumda değildir. Bir kere misyoner faaliyetleri ilk gelişleri itibariyle dikkatten kaçar. Daha doğrusu tıpkı kapitülasyonlar gibi algılanır. Önemsenmez. Devlet güçlüdür, güvenlidir ve bunlara fazla önem vermez. Bu yüzden misyoner faaliyetlerine derinliğine nüfuz edilemez. Bu dönemde bunların yapıp-ettikleri, amaçları, çalışma şekilleri hakkında genel bir bilgisizlik hâkimdir. Hareket mayalanıp, dalbudak saldıktan sonra kendinî müdafaa etme yollarını güçlendirir. Bu dönemde devlet 18. yüzyıla girmiş, güç dengeleri değişmiştir. Avrupa'da artık Osmanlı'nın paylaşılma planları yapılmaktadır. Her güçlü Batılı ülke bir azınlığa sarılır, böylece İmparatorlukta bir temel oluşturur. İmparatorlukta yapılacak reformların asıl amacı da budur. Hem bir azınlık Hıristiyan devlet çıkarma, hem de bunları kullanarak çıkar sağlama. "London Times gazetesi editörlüğünce misyoner T.C. Trowbridge'e gönderilen mektup (17 Ocak 1870) bu tutumun tipik bir örneğidir: Küçük Asya ve Suriye Hıristiyan Devletlerin vesayeti altında, fiili yönetim olmasa bile, gerçek denetimi, şimdi bu ülkeleri kötü yönetenlerin elin-

den almadan, hiçbir zaman ıslâh edilemez"(Kocabaşoğlu, 1989, s.119). Bugün bu bölgelerin işgali, kaynatılışı bu tarihî arkaplan bilinince daha bir aydınlığa kavuşmuş olmaktadır.

Sürekli gaileler, iç yetersizlikler zaten devletin tüm bu hareketleri tetkik ve kontrolünü de güçleştirir. İmparatorluk iç çekişmelerle de güçsüz düşürülmüştür. Fransa, Sultan Aziz'in ilk on yılında Ali ve Fuat Paşalar'la etkilerini en yüksek seviyeye çıkarır. Rusya, İngiltere bu durumdan şüphelenir. Sürekli çekişir, ve İmparatorluktan ilerde en büyük payı koparma hevesiyle savaşırlar. Genç Türkler'le İngiliz Elçisi S.H.Elliot, özellikle bunların lideri Mithat Paşa'yla anlaşır. Washburn, "Onu önemli bir suikastçı yapan S.H.Elliot'tur" der. Bunlar (Genç Türkler) 1.Dünya Savaşı sırasında da Enver Paşa vasıtasıyla Almanlar'ın etki ve kontrolündedirler. Paşa ve ekibi fikri derinlikten yoksundur. Halihazır durumu ve geleceği hesap edemezler. Sultan Abdülaziz'in öldürülmesi sonrasında 1894'te Ermeni ayaklanmaları gündeme gelir. 1889, 1896 ve 1897'lerde Yunanlılar'ın Girit İsyanları başlatılır. Bu sıralarda tüm Balkanlar ateşe verilir. Mısır, İngilizlerce bir oldu-bittiye getirilip işgal edilir. Böyle bir ortamda misyonerlerle uğraşmak sadet dışıdır. Ne var ki hadiselerin devleti böyle bir badireye sürükleyeceği düşünülmeliydi. B**u hengâmede işin farkına varan sadece Sultan Abdülhamid'dir. Gerçi Sultan Abdülaziz zamanında çıkarılan 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde de yabancı okullara ait tedbirler getirilmiş, ancak bunların çoğu uygulanamamıştı. İlk planda Sultan Abdülhamid 400'ü aşan Amerikan okulunu kapatır. Sürekli baskılar karşısında merkezî konumda olan on tanesinin açılışına izin verir.** Maarif Nazarı Zühtü Paşa'yı konuya ait etraflı bir rapor hazırlamakla görevlendirir. Rapor dikkatli ve kavrayıcıdır. Tedbirler bahsi de önemlidir. Benzer bir teşebbüste Balkanlar'da, Tuna Valiliği'ne gönderilen Mithat Paşa tarafından yapılır. Paşa çoğu konularda menfi bir tavıra sahip olmasına rağmen, bu konuda isabet eder. Bu dönemde Sultan, ayrıca Mekatib-i Ecnebiye ve Gayr-i Müslime Müfettişliği (1886'da) ihdas ederek, 1869 tarihli Nizamnameyle getirilen hususları da uygulama alanına intikal ettirir. Bütün bunlara şahit olan düşman cephe, ona bin türlü iftira atar, emellerine ulaşmak için onu bertaraf etmenin yollarını hazırlar. Padişah devlet gemisini kurtarmanın peşindedir. Onu kimlerin batırmakta olduğunu çok iyi bilmektedir. Onun devleti imarda Halifeliği bile dedelerinden daha etkin bir şekilde kullandığını Washburn itiraf eder (Washburn,1909, p.XXIII). Bu yüzden bu engel ortadan kaldırılmalıdır. Amerikan misyonu ve Batı böyle düşünür (Earle, 1929, p.402). Genç Türkler, yabancıların propagandalarına kanar, Sultan'ın düşürülmesinde en etkili rolü oynarlar.

Misyonerlerin, AB'ye uyum yasalarına dayarak çok farklı yapılanmalara ve faaliyetlere girişecekleri açıktır.

Padişah'ın düşürülüşüyle İmparatorluğun idari felsefesi de değişir. Pluralist bir anlayış, ırkî bir temele çekilir. Böylece İmparatorluğun dağılışı çabuklaştırılır. Osmanlı bilinen sona ulaşır. Ama henüz "Şark Meselesi" bitmiş değildir. Bu önemli bir safhadır ve daha da ileriye götürülecektir. Nitekim bugün yaşadığımız ortam, oluşum böyle bir sürecin bir halkası, belki son halkası olarak görülebilir. Çünkü nihaî amaca ulaşılmayınca, başlatılan süreç bitmez. Bu yüzden ıslahatlarla başlayan, elverdikçe misyonerlikle bir kısmı uygulanan düşünsel boyut devam etmektedir. Başka şartlarda, metot ve anlayışlarda,bu ideal yeni stratejilerle kesin sonuç elde edilinceye kadar sürdürülecektir.

Devlet, Hıristiyan dinine dahil farklı mezheplerin çevrimini yasaklamıştı. Bu hengâmede buna mâni olunamadı. Memurlar su-i istimal ettiler, rüşvet yediler, işlere özen göstermediler. Bu da karşı cepheye önemli avantajlar sağladı. Patrikhane bu konuda da önemli roller oynar. Papazlar hep isyan, kargaşa ve oyun içinde olurlar. Bir yandan da sureti haktan görünürler. Din gibi kutsal bir değerin arkasında gayr-i insanî ve ahlâkî bir faaliyet içinde olurlar. Bunu fazla detaylandırmayacağım. İki örnekle yetineceğim. İlki, meşhur Rum Patriği Üçüncü Yoachim'in Figaro Gazetesi'ne verdiği bir beyanatın özeti, diğeri de Makarios'un bir değerlendirmesidir. Yoachim, özetle kendisinin, ırkının sadece esir bir koyun sürüsü olduğunu, her an yabancı bir gücün karakuşî ahkâmına tâbi bulunduğunu, seleflerinin neler çektiğini, ama ümitsiz olmadığını, nihayette Hıristiyanlığın bu emri vakilere galebe çalacağını, bunu ölmeden görürse bahtiyar olacağını önemle vurgular (Kırşehirlioğlu, 1989, ss.80-81). Makarios, 1951'lerde aynı amaçta olduklarını ifade eder. O, "belki malumunuzdur. 1821'de Yunan İhtilali'ne de kilise önderlik etmiş, ilk ihtilal bayrağını papazlar açmış ve böylece Yunanistan istikbâlini elde etmişti" (Refik, 1341, ss.73-77) der. Aynı rolü papazlar Bulgar İhtilali'nde de fazlasıyla oynarlar. Bütün bunlar TBMM gizli oturumunda tartışılır, değerlendirilir ve zararlı faaliyetler olarak tevsik edilir. Hâttâ, konuyu değerlendiren devrin Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey, "...ika ettikleri tesir itibariyle söylüyorum ki, bazı mahzurları olmasa, bütün Türkiye dahilinde bir tek Ecnebi Mektep bırakmam. Fakat bu, dahili olduğu kadar haricidir de"(TBMM Gizli Celse Zabıtları, 1985, s.170) der.

Misyoner çalışmaları, tarih boyunca, “Kral - Papa ve Tüccar” birlikteliğine dayalı olarak sürmüştür.

Devlet, din perdesi altında oynanan böyle etkili, yaygın ve güçlü bir faaliyetle de karşı karşıyadır. Buna mani olacak karşı bir faaliyet ve projeden yoksundur. Bu yüzden K.Karabekir Paşa, bir incelemesinde "**Misyoner teşkilatının iç yüzünü bilmeyen müstemleke halkının esaretten kurtulması bir yana, bu teşkilata karşı kayıtsız kalan müstakil milletlerin bile atisi tehdit altındadır**." (Karabekir,1930, s.10) değerlendirmesini yapar. İlk zamanlarda tüm yabancılara, bunların faaliyetlerine olumlu bakan İttihatçılar, nihayet işin farkına varınca Mekâtib-i Hususiye Talimatnamesi (20 Ağustos 1330)'yle bunlara bir düzen getirmek isterler. Tüm bu ve benzeri tedbirler, yabancıların, misyonerlerin faaliyetleri doyum noktasına ulaştıktan sonra alınmaya çalışılır. Devlet de artık güçsüzdür, kendi başının çaresine düşmüştür. Haliyle tedbirlerden istenilen neticeler alınamaz. Bu hengâmede 1.Cihan Savaşı'na girilir. İmparatorluk parçalanır. Yeni Türkiye Cumhuriyeti kurulur. Cumhuriyetin felsefesi daha Batıcı olmasına, bunları Batılı müttefikler olarak kabul etmesine rağmen, yıkıcı faaliyetler devam eder. Bu faaliyetler, şekil, metot ve anlayış değişikliğiyle kesintisiz sürer.

Değerlendirme

Misyonerlik gelip geçici, belirli bir zamana has bir olgu değildir. Her şeyden önce bir inancı, bir insan ve dünya tasavvurunu, bir medeniyet anlayışını önceler. Güçlü bir ideali temsil eder. Hıristiyanlığın çıkışından itibaren varolagelmiştir. Herhangi bir çağ ve zaman dilimiyle sınırlı değildir. Hala canlıdır, faaliyettedir. Olmaktadır ve hamle yapmaktadır.

Misyonerlik güçlü devletlere dayanır. Önemli bir iktisadi arkaplanı vardır. Merkezi ve yerel teşkilatlara sahiptir. Girdikleri ülkelerde işi, yerli halklara maletmek isterler. Bu açıdan azınlıklar öncelikli hedefi teşkil eder. Bunlar seçilir ve şuurlandırılır. İdeallerini gerçekleştirmek için tarihen verimliliğini test ettikleri birçok metoda başvurur ve yeri geldikçe çok farklı metot ve anlayışları da kullanırlar. Sözgelimi, radyo yayınları, tv programları, yayın faaliyetleri, yardımlar, kurumsallaşma -okullardan kiliselere, ev okullarına kadar- her türlü yolla çalışmalarını sürdürürler. Hedef ülkelerin iç sıkıntılarını ve problemlerini pek güzel kullanırlar. Bugünlerde ülkemizde Kürt kardeşlerimizi bu anlamda yeni bir din ve tarihe sahip kılma gibi abes bir usülle çalmaya, çevrime uğratmaya çalışmaktadırlar. Bu açıdan AB'ye uyum yasalarına dayanarak, yeni okullar açıp, tv kanallarına kadar çok farklı yapılanmalara ve faaliyetlere girecekleri açıktır.

Bütün bu çalışmalarında tarih boyunca ‘Kral-Papa ve Tüccar’ birlikteliği gibi güçlü bir zemine dayanmışlardır. Bugün de aynı üçgen icrai faaliyettedir. Gençler hedefteki kitledir. En fazla istifade ettikleri husus, mânevî boşluktur. Benim üç karadelik diye isimlendirdiğim ‘Midelerin, Kafaların ve Kalplerin’ boşluğu, bu taifeye bulunmaz fırsatlar vermektedir. Dikkatle takibi gereken bir diğer husus da, ülkede çıkarılan bir takım karışıklıkların, çatışmaların sebepsiz olmadığıdır. Bu yüzden bütün bunların arkaplanına nüfuz edilmelidir. Çünkü önemli gelişmeleri engellemek ve misyonerlerin çalışmalarına derinliğine nüfuz eden donanımlı şahısları gözden düşürmek vazgeçemeyecekleri bir stratejidir. Karışıklıklarla bu fırsatlar yaratılıp kullanılır.

Tarihinde bütün bu oyunlara gelmiş bir millet olarak, misyonerliği artık iyi tanımamız, ona göre techizatlanmış olmamız gerekir. Bu konuda polisiye tedbirlerin başarılı olamayacağını düşünüyorum. Karşı tedbirler tefeküre dayanmalı, mânevî donanımlı ekip ve kuruluşlarla yürütülmelidir. Tarihimizde Güney Afrika'ya gönderilen Ebu Bekir Efendi*'nin çalışmaları ve 1929'da Türk Gazetecilerinin Misyonerleri Kovma Cemiyeti adıyla kurdukları cemiyet hariç, bu tür faaliyetleri karşılayacak, hamle yapacak bir teşkilat kurmuş değiliz. Bu tür teşkilatlanmaya gidilmediği ve bu tür kuruluşlar geliştirilmediği için, bugün sözkonusu alan alabildiğine boştur. Boşluk pek tabi misyonerlerce doldurulmaktadır. Ancak şunu ifade etmeliyim ki, zengin altın madenlerine sahip olarak bilinen Güney Afrika, bilindiği gibi sömürücü ülkelerce talan edilmiştir. Bu olguda misyonerlerin rolü büyüktür. Şu hadise ve benzerleri, bunların sadece din yayıcı olmadıklarını diğer ülkelerin yeraltı ve yerüstü zenginlikleriyle yakından ilgilendiklerini açıkça göstermektedir. Bu yüzden bu konuda bir karşı eyleme geçilecekse, mücadele edilecekse, güçlü ve yeterli sayıda donanımlı ihtisas birimlerine ve şahıslara sahip bir teşkilata derhal vücut verilmelidir.

Kazım Karabekir'in, Voltaire'in değerlendirmelerini bir daha hatırlayalım: Bu teşkilatın iç yüzünü bilmeyen ülkelerin; esaret altındaysa kurtulmalarının mümkün olmadığını, hürse geleceklerinin tehdit altında olduğunu unutmayalım.

İşe bir de bazı değerlerin neredeyse dünya çapında kabul gördüğü, evrenselleştiği –en azından böyle düşünüldüğü- noktasından bakmak gerekir. Avrupa Birliği'ne girme ideali taşıyan ülkemiz için bunlar görmezlikten gelinemez. Hassasiyetle üzerinde durulan bu değerler barış, birlik, eşitlik, özgürlük, dayanışma, ekonomik ve sosyal güvenlik gereksinmelerinin karşılanması ve temel haklar gibi genel / temel değerlerdir. Bunlar, Avrupa'nın devrolunmaz mirasının bir parçası olarak düşünülür. Dolayısıyla bu zeminden hareketle bir anahtar değerler seti tanımına ulaşılır. Bunlar;

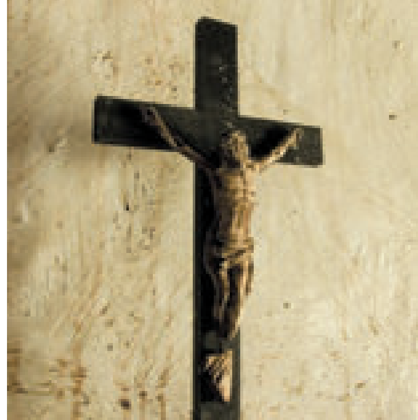
* Konuyla ilgili geniş malumat N.TOZLU'nun Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, (Akçağ Yay., Ank. 1991) adlı eserine (özellikle ss.149-239) bakılabilir.

- İnsan hakları / insanın değeri, saygınlığı,
- Temel özgürlükler,
- Yasaya uygunluk,
- Sonsuza kadar şiddetin reddi ve barış,
- Bir dayanışma ruhu (Avrupa'da ve halka halka tüm dünyada),
- Âdil gelişim,
- Fırsat eşitliği,
- Rasyonel düşünce prensipleri: Delil ve ispat etiği,
- Ekonomik sistemin korunması ve
- Kişisel sorumluluktur.

Avrupa Birliği ve BM belgelerinde de yer alan bu temel değerlerin yanında oluşturulmak istenen değerler de vardır. Avrupalılık bilinci, ruhu, vatandaşlığı, kimliği, sosyal kaynaşma, birleşme vs. gibi.

Biz, böyle bir dünyadayız ve yasal olarak ta burada yer alacağız. Öyleyse bu ilkeler çerçevesinde varolabilmenin yolunu ortaya koymak gerekir. Eğer bir Türk Milleti, onun kimliğini oluşturan temel dinamikleri, değerleri şu sayılan ve oluşturulmaya çalışılan değerler çerçevesinde arkaplana itilip, ortadan kaldırılmaya çalışılıyorsa, bunun bir hesabı yapılmalıdır. Gerçekten Hıristiyanlık, ona dayalı misyonerlik Avrupa kimliğini veren, bilincini oluşturan, ahlâkiliğini kazandıran önemli değerlerden biridir. Ve bu değer AB yasalarınca meşrudur. Okullara, kurumlara, teşkilatlara ve güce sahiptir. Haliyle her türlü faaliyeti hiçbir engelle karşılaşmadan icra edilebilmektedir. Bu bir idealdir, inançtır. Ferdi açıdan insanî bir haktır. Temel özgürlükler açısından masundur. Eylemi görünürde şiddete dayalı değildir. Bir dayanışma ruhu sağlar ve üretir. Mevcut ekonomik sistemin teşekkülü büyük ölçüde Hıristiyanî ahlâkın eseridir (Weber'e göre). Ve dahası bu değerler dünyaya şekil veren bir gücün desteğinde gelmektedir. Elbette daha farklı, bize giran gelebilecek yeni değerlerin oluşturulması da muhtemeldir. Şartlara, gelişmelere göre bunlara da vücut verilecektir.

Bu tahlil, böyle bir dünyadan kaçmayı, dışlanmayı değil şuurlu bir yapılanmayı hedefliyor. Boşlukları, karadelikleri gündeme getirmeyi önceliyor. İçine girilen ve yasal olarak ta girilecek olan dünyanın donanımıyla, dinamiklerine dikkat çekiyor. Öyleyse bu dünyanın önemli bir silahı olarak misyonerlik şu değerlendirmeler çerçevesinde yeniden düşünülmeli, tarihte karşılaştığımız oyunlara tekrar gelmemek için, bizi güçsüz düşüren zaaflarımız giderilmelidir. Bu bağlamda birliktelik mutlaka sağlanmalıdır. Halk-devlet birliği perçinlenmeli, hiçbir toplumsal birim, grup dışlanmamalıdır. Yabancıların kaşıyacakları tehlikeli yaralar, alanlar, problemler sağaltılmalıdır. Rüşvetin, su-i istimallerin, adaletsizliğin, vs. önü kapatılmalı, insan haklarına, insanileşmeye, özgürleşmeye ait problemler ortadan kaldırılmalıdır. Devlet çarkı bütün bunların sorumluluğunu duyan insanlarca çevrilmelidir. Şu halde

herşeyden önce misyonerliğin bütün yapılanımını bilen, hamlelerini karşılayabilecek donanımlı, kurumsal karşı teşkilatlara vücut verilmelidir. Bu, hem kendi varlığımızı, kimliğimizi var kılmanın hem de Batılı, Avrupalı, Amerikalı, vs. insana birşeyler demenin, vermenin yoludur. Çünkü siz bu yolla Mevlanalarla, Yunuslarla, Hacı Bektaşlarla gidiyorsunuz. Gerçek barışı, birlikteliği, huzuru, sevgiyi, adaleti, özgürlüğü götürüyorsunuz. Çağı, insanı yenilemenin idealini ve cehdini taşıyorsunuz.

Buna kim hayır diyebilir. Öyleyse bizler bu sorumluluğun gereğini yerine getirmek zorundayız. Şunu unutmamalıyız: Zamanı geçtikten sonra alınacak tedbir ve başvurulacak çarelerin hiçbir değeri, önemi yoktur.

KAYNAKLAR

A. GALANTİ; Türkiye'de İlk Kapusen Manastırları, Türk Tarih Encümeni Mec., Num. 1 (78), 1 Kânunisânî 1340.

A.NAİM; Bir Müstemleke Harbinin Tarihi, Bartın 1937. (Andre Gide'in Voyage au Congo'sundan).

AHMET HAMDİ; Âlem-i İslâm ve İngiliz Misyoneri, İngiliz Misyoneri Nasıl Çalışır?, İst. 1324.

AHMET REFİK; Osmanlı İmparatonluğu'nda Fener Patrikhanesi ve Bulgar Kilisesi, Tarih-i Osmanlı Encümeni Mec., Num.5 (82), 1 Mart 1341.

AHMET REFİK; Türkiye'de Katolik Propagandası (Hazine-i Evrak Vesaikine Nazaran), Türk Tarihi Encümeni Mec., Num:5 (82), 1 Eylül 1340.

ALLEN, H. Elisha; The Turkist Transformation, Chicago İllinois 1935.

BİLGİLİ, M. Fani (Dr); Manda İdaresindeki Hatay Kültür Hayatı, Antakya 1939.

ÇETİN A.; Maarif Nazırı A. Z. Paşa'nın Osmanlı İmparatorluğundaki Yabancı Okullar Hakkında Raporu, İst. Üniv. Edebiyat Fak. Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Der. 10-11, 1983.

DİNÇER, Nahit.; Yabancı Özel Okullar, İst. (Tarihsiz).

EARLY. Edward Mead; American Mission in the Neareast, Foreign Affairs VII ,No.3, April 1929.

EREN A.C.; Tanzimat Md. İslam Ansiklopedisi, C.XII.

ERGİN Osman Nuri; Türk Maarif Tarihi C. 1-2 İst.1977.

ESSIBAİ, M. (Prof.Dr.); Müsteşrikler ve Hedefleri, Çev.: K.Çobanlı, İst. 1971.

GATES, C. F.; Not To Me Only, Pricenton University Press, Pricenton 1940.

GOLD, E. Porter; Robert College, Education, Vol. XI, No:1. September 1890.

GUCKERT, J. Cecil; The Adaption of Robert College To Its. Inviroment (1900-1927), The Ohio State Ünv. 1968.

H.CEMAL (Dr); Maarif Milletin Ruhudur, Lefkoşe 1328.

HAMLİN, Cyrus; My Life and Tımes, Boston and Chicago 1893.

KARABEKİR, Kâzım; Misyonerlerin Faaliyetleri, Yeni Sabah, II. Kânunisânî, 1930.

KARADAĞ, Raif; Şark Meselesi, İst.1971.

KIRŞEHİRLİOĞLU, E.; Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri, İst. 1963.

KISAKÜREK, Necip Fazıl; İdeoloji Örgüsü, İst., 1973.

KOCABAŞOĞLU, Uğur; Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika-19. Yüzyıl'da Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okulları, İst. 1989.

KOMİTE; Milli Eğitim ve Din Hayatı; İst.1981.

KÜÇÜK Cevdet; Şark Meselesi Hakkında Önemli Bir Vesika, Tarih Dergisi, S:32, Mart 1979.

LYNN A. Scipio; My Thirty Years In Turkey, New Hampshire 1955.

MATBUAT VE İSTİHBARAT MATBASI, Pontus Meselesi;.Matbuat ve İstihbarat Mat Ank.1338.

MERDİVENCİ A.; Robert Koleji'nin İlk Kırk Yılında Kolejde Yetiştirilmiş Olan Bulgarlar, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Mart 1988.

MERİÇ, Cemil; Sosyoloji Notları, İst., 1973.

MİSYONER TEŞKİLATININ FAALİYETLERİ; Yeni Sabah, No:5097, Mayıs 1953.

MORE, R. J.; Under The Balkans, London, 1877.

POLAT, İ.; Osmanlı İmparatorluğu'nda Açılan Amerikan Okulları Üzerine Bir İnceleme, Belleten, C.LII, S.203, Ank. 1968.

POLVAN, Nurettin; Türkiye'de Yabancı Öğretim, C.1, MEBY.İst.1952.

SEVİNÇ, Necdet; Ajan Okulları, İst. (Baskı Yılı Yok.).

SIRMA, İhsan Süreyya; Osmanlı Devletinin Yıkılışında Yemen İsyanları, İst.1980.

STEPHANOVE C.; The Bulgaria and Anglosaxondom, Berne 1919.

STONE. F.A.; Academies For Anatolia, The University of Connecticut 1984.

TOLAND, J. ; "The Last Hundred Days" inden Teoman Duralı, Çağdaş İngiliz Yahudi Medeniyeti, İst., 1996.

TOZLU, Necmettin.; Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler, Yüzüncü Yıl Üniv. Fen.Ed. Fak. Yay. Van 1992.

TOZLU, N.; Erdemli Toplum Yolunda, 21. Yüzyıl Yay. Ank.1998.

TOZLU, N; Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, Akçağ Yay. Ank.1991.

TRASK, R. Roger; Annamed Christianity in Turkey, The Muslim World, Vol IV. 1965.

VOLTAİRE; Feylosofça Konuşmalar ve Fıkralar, Çev. F. Baldaş, Ank. 1962.

WASHBURN, George; Fifty Years In Constantinapole, Boston, 1909.

Saffet YILMAZ
syilmaz@ekocerceve.com

İsrafil KURALAY

Niyet Hayır Olunca Âkibet Bereketli Oldu

Babasının, 'Millete ve memlekete faydalı olması' temennisiyle okula gönderdiği İsrafil Kuralay, aldığı tavsiyeyi, 'Allah'ın rızası, kulun faydası' şeklinde yorumlayarak, yapacağı her işte bunu temel düstur edindi. Kendisiyle aynı misyonu paylaşan Kemal Çiftçi, Ümit Şimşek ve Bilal Arıoğlu ile hiç bilmediği reklamcılık işine girdi. Niyet hayır olunca ve tevekkülle çalışınca âkibet de bereketli oldu ve şirketler grubuna dönüşmeyi başardılar.

Dünya çapında kapitalizmin öncülüğünü yapan şirketler bile, son zamanlarda bir pazarlama tekniği olarak amaçlarının sadece para kazanmak olmadığını belirtmeye ve 'Sosyal sorumluluk' adı altında sosyal gelişmeye yönelik açılımlar yapmaya başladılar. Bu kapitalist taktiğin henüz uygulamaya konmadığı 1970'li yıllarda Tortum'da çiftçilik yapan baba, oğlu İsrafil Kuralay'ı, 'Millete ve memlekete faydalı olması' temennisiyle Erzurum'a gönderdi. Ortaokul ve liseyi yatılı olarak Erzurum'da okuyan İsrafil Kuralay, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesini bitirdikten sonra iş hayatına atıldı. Babasının tavsiyesini, 'Allah'ın rızası, kulun faydası' şeklinde yorumlayarak yapacağı her işte temel düstur edindi. Kader planında yolunun kesiştiği Kemal Çiftçi, Ümit Şimşek ve Bilal Arıoğlu'nun da aynı hayırlı niyete sahip olduğunu görünce, birlikte hiç bilmediği reklamcılık işine girdi. Tevekkül inancıyla işin gereğini yaparak çalıştılar, çabaladılar. Niyet hayır olunca ve tevekkül inancıyla çalışınca, doğal olarak âkibet de hayır oldu, bereket getirdi. Beşiktaş'ta küçük bir odada başlayan Yedirenk İletişim, reklamcılık sektöründe iddialı bir konuma geldi. Bununla birlikte Yedirenk Film Yapım olarak bir de oğul verdi. 3 yeni ortak daha alarak geçen yıl Beyoğlu'nda kurdukları Bilim Sanat Felsefe (BSF) Akademisi ile şimdi de ideallerini gerçekleştirmeye çalışıyorlar. Yedirenk ve BSF Yönetim Kurulu Başkanı İsrafil Kuralay'la hayırlı niyetlerinin nasıl berekete dönüştüğünü konuştuk.

Öncelikle İsrafil Kuralay'ı tanıyabilir miyiz?

1965 yılında Erzurum'a bağlı Tortum'un Dikmen Köyü'nde doğdum. Çiftçi bir babanın üç çocuğundan ortancasıyım. İlkokulu köyümde okurken önüme katılan 100 kuzuyu güderek ekonomik anlamda hayata dahil oldum. Köyümüzde ortaöğretim kurumları olmadığından, babam, okuyup millete ve memlekete faydalı olmam için Erzurum'a gönderdi. Benimle birlikte 30'a yakın köylümüzle birlikte yatılı okula kayıt yaptırdık. Ancak bunlardan pek azı okulu zamanında bitirebildi. Devlet bize iyi bir imkân sunmuştu. İmam Hatip'te hocalarımız da işinin ehli insanlardı. Ben de bunun gereğini yaparak 7 yıl boyunca her dönem taktir alarak okulumu zamanında bitirdim. Okulda aktif bir öğrenciydim. Özellikle münazara gibi sosyal etkinliklerde yer alıyordum. Bu münazaralar sayesinde savunulacak konuyu araştırdığım için hem yeni şeyler öğreniyordum, hem de öğrendiğim şeyleri ifade edebilme becerimi geliştiriyordum. Yeni şeyler öğrenmeye özel bir ilgim vardı. Okulun dışında Karasu Kütüphanesi diye üniversite hocalarının geldiği bir kütüphane bulunuyordu. Sık sık oraya giderek verilen konferansları izliyor, büyüklerle sohbet ediyor ve ilgimi çeken kitapları okuyordum. Necip Fazıl ve Cemil Meriç gibi birçok yazarı orada okudum. Ortaöğretim sırasında böyle yazarları okumam, bana idealist bir ruh kazandırdı. Karasu Kütüphanesi çevresinde üniversite hocaları ve üniversitelileri tanımaya çalıştım. Artık kararlarımı kendim veriyordum. Başarılı bir öğrenci olduğum için babam da zaten bana güvenirdi. Okulda duvar gazetesi çıkardığım için 1982'de lise bittiğinde üniversite tercihimi basın- yayın yönünde yaptım ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu'na kayıt yaptırdım. Daha sonra okulun ismi İletişim Fakültesi olarak değişti. Arkadaşların da etkisiyle Radyo-TV bölümüne geçtim. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Sinema-Televizyon Anabilim dalında yüksek lisans yaptım.

İş hayatına nasıl girdiniz?

Ankara'da vakıf ve yayın kuruluşlarıyla bağlantıya geçerek kendi istikametim doğrultusundaki insanlarla kısa sürede tanışma imkânı elde ettim. Öğrencilik sırasında değişik dergi ve gazete ortamlarında bulundum. Okul bittiğinde iş için Fehmi Koru beye git-

"Ben İlişki Yönetmeniyim"

Gerçek anlamda ticari bir deneyiminiz olmamasına rağmen şirket kurup bir aktör olarak iş hayatına girmek sizin için zor olmadı mı?
İlk zamanlar iş nasıl teklif edilir, nasıl yürütür gibi konularda çok zorlandık. Projelerimizi anlatmak için çok kapı çaldık. 1997'de MÜSİAD'a üye oldum ve işimle ilgili olarak basın komisyonunda görev aldım. Aynı yılın sonunda da yönetim kurulu üyeliğine teklif edildim ve seçildim. Yönetim kurulu üyesi olduktan sonra da Basın Komisyonu Başkanlığını üstlendim. Bu görevim 2004 sonuna kadar sürdü. 2004-2005 arasında da genel başkan yardımcılığı yaptım. Hakikaten MÜSİAD benim için iyi bir okul oldu. MÜSİAD'da çevre kazandım, insan ilişkileri, yönetim, toplantı tekniği ve bürokrasi gibi her şeyi öğrenerek bir fakülte daha bitirmiş oldum. Hep iyi insanlarla birlikte olmaya çalıştım. İyi arkadaşlıklar kurdum. Gelinen noktada, iş yönetmek kadar ilişkileri yönetmenin önemli olduğunu anladım. Eğer ilişkiniz yoksa veya varolanı iyi yönetemiyorsanız başarı şansınız azalıyor. Bu noktada ekip çalışması da büyük önem arzediyor. Ekipte muhasebeyi bilen muhasebeye bakarken, sosyal ilişkileri iyi olan da onu yapıyor. Arkadaşlarımız bana dış ilişkiler ve temsil görevini verdi. Sadece bulunduğun dükkanı yönetmek değil de, piyasayı yönetmenin de iş başarısında önemli olduğunu düşünüyorum. Bunun faydalarını da gördük.
2005 yılında yapılan İstanbul Ticaret Odası seçimlerinde meclis üyesi seçildim. İTO'da reklamcılık, filmcilik sektörünü temsil etmeye çalışıyorum.

tim. Zaman Gazetesi'nin ilk kuruluş yıllarına tekabül eden o dönemde başta istihbarat olmak üzere birçok bölümünde geceli-gündüzlü yoğun bir tempoda çalışırken TRT 1986'da sınav açınca ben gazeteden ayrıldım. Sınavları kazanınca Menemen'de kamera eğitimi verdiler bize. Eğitim sonrasında TRT İstanbul'da Kamera Asistanı olarak göreve başladım. Kameraman olarak görev yaptım. Birçok yapımda görev aldım. TRT'de çalışırken 1989'da ticari anlamda bazı teşebbüslerimiz oldu. Çünkü içimizdeki yeni ve farklı iş yapma isteğini bir kamu kurumu olan TRT çatısı altında gerçekleştirme imkânı olmuyordu. Mesai saatleri dışındaki girişimlerimizin ilki **Çağrı Ajans**'tı. Görüntüye dayalı hizmet verme amacındaydık. TRT'de çalışan arkadaşların da içinde olduğu ortaklı bir kurumdu. İşin başında olmadığımız için yürümedi ve kapatmak durumunda kaldık. Ondan sonra **Görüntü Yayın Merkezi** diye yine çok ortaklılık esasına dayanan bir başka şirket daha kurduk. Kendimizce amatör bir altyapı oluşturarak Türkiye'de ilk defa, frekans tahsisi için Telsiz Genel Müdürlüğü'ne müracaatı biz yaptık. Telsiz Genel Müdürlüğü bize, 'Böyle bir müracaat ilk defa yapılıyor, gündemimizde böyle bir şey yok' açıklamasını yapmıştı. O zamanlarda Üsküdar'da bir polis memurunun ön ayak olduğu bir girişim, bir de Star TV vardı. Mühendis arkadaşlarla gerekli etütleri yaptık ve biz televizyon altyapısı için dosyamızı hazırladık. Projemiz hazırdı, ekibimiz vardı, fakat paramız yoktu. Bunun üzerine projemizi hayata geçirecek kişi ve kurum arayışına yöneldik. O sırada televizyon kurma çabasında olan kişi ve kuruluşlara dosyamızı ulaştırdık.
Sonradan bize o zamanki adıyla Zaman TV'den işbirliği teklifi geldi. Şimdiki ismiyle Samanyolu TV'nin ilk üç aylık deneme yayınını Azerbaycan'dan yaptık. 4 aydan sonra gerçek yayın başlayınca bizim işimiz bitti. Bu arada 1992'nin sonlarına geldiğimizde yayını yoktu, fakat İhlas Grubu TGRT'yi şirket olarak kurmuştu. Bu sefer biz onlarla temas kurduk. Yapımcı-yönetmen olarak TGRT'de çalışmaya başladım. O zamanlar altyapı yeni yeni kuruluyordu. İlk program, 'Huzura Doğru' idi, onun yapımcı-yönetmenlerindendim. Daha sonra özellikle tartışma programlarının yönetmenliği bendeydi. 6-7 programı 5 kişiyle yapıyordum. İyi bir ekiptik. Programlar sayesinde toplumun bütün kesimlerini tanıma imkânı buldum. 1996'ya kadar süren TGRT'deki çalışmalarımda Dr. Veysel Gani, önümü açmıştı, kendisine müteşekkirim.

Bugünkü anlamda ticari hayatınız ne zaman ve nasıl başladı?
1996'dan sonra TGRT'deki yayın politikasında bazı değişiklikler yapılmak isteniyordu. İHA güçlü bir haber ağına sahip olduğu için biz TGRT'nin belgesel ağırlıklı bir haber kanalı olmasını önermiştik, fakat yöneticiler uygun bulmamıştı. Bunun üzerine Dini Yayınlar Sorumlusu Bilal Arıoğlu, Bilim-Teknik konusunda program yapan Kemal Çiftçi, Ümit Şimşek ve diğer arkadaşlarla görüşerek birlikte neler yapacağımızı istişare etmeye başladık. 'Genel merkez' olarak adlandırdığımız Ataköy'deki bir çay bahçesinde buluşarak Yedirenk adlı şirketimizin ilk temellerini attık. Bu arkadaşlarımızla ortaklığımız hâlâ sürüyor. Televizyonun tekniğini ve teorisini iyi bildiğimiz için dışarıdan TV'lere belgesel türü yapımlar yapmak için teklif dosyaları hazırlayarak değişik TV kanallarına sunduk. Fakat bu girişimlerimizden geri dönüm alamayınca öncelik görüntülü olmak üzere reklamcılığa yöneldik. Bu vesileyle Türkiye'de ilk defa DPS Velocity adlı dijital montaj setini aldık. Beşiktaş'ta küçük bir odada başlayan serüvenimiz değişik yerlerden sonra tekrar Beşiktaş'a döndü. Daha sonra Yedirenk Film Yapım ve Yedirenk Pazarlama İletişimi olarak işleri iki ana gruba ayırdık.

BSF İle Eğitim işine ne zaman ve nasıl girdiniz?
Üniversite eğitimiyle formel eğitimimi tamamlamıştım, ancak yeni şeyler öğrenme isteği her zaman vardı bende. Bu nedenle TRT'ye başlarken İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi'ne master eğitimi için kaydımı yaptırdım ve Görüntünün Dili adıyla bir tezle master eğitimimi tamamladım. 1994 yılında TGRT'de çalışırken piyasanın içinde olduğum için ders vermem gündeme geldi. O zamandan beri Reklamcılık ve Piyasa Araştırması konusunda hocalığım sürüyor. Hem içimdeki sürekli öğrenme isteği, hem de hocalık görevim nedeniyle zaten eğitimin dışında kalamıyordum. Öte yandan Yedirenk'teki ortaklarımdan Kemal Çiftçi de zaten öğretmen kökenli. BSF'deki ortaklarımızdan Ümit Şimşek yazar ve düşünür, yani yazarak eğitmeye çalışan birisi. Vahdettin Işık ise eğitimci. Ticareti, hayatımızı idame ettirmek için yapıyorduk, fakat bir de ideallerimiz var-

dı. MÜSİAD'daki görevimiz sırasında da her zaman ülkemizdeki eğitim eksikliği ve bunun giderilmesi gündemimizde olmuştu, olmaya da devam edecek. Problemin çözümüne kendi çapımızda bir çözüm üretme gayesiyle Yedirenk'teki ortaklarıma başka dostlarımızı da dahil ederek Bilim Sanat Felsefe (BSF) Akademisi'ni kurduk. Herkese kaliteli eğitim vermeyi hedefleyen bir eğitim platformu oluşturmaya çalışıyoruz. Bizde öğrenci yok, gönüllülük esasına dayanan katılımcılar var. Şu anda bile BSF'deki eğitimleri bir öğrenci olarak vakit buldukça takip etmeye çalışıyorum. İyi bir eğitimci kadromuz var. Sistem oturduktan sonra ileride üniversite kurmayı da planlıyoruz.

1996'da başlayan ortaklarınızla birlikteliğiniz sürdüğü gibi BSF'de yeni ortaklar da alarak yolunuza devam ediyorsunuz. Ortaklıkta başarı faktörünüz nedir?

Ortakların karşılıklı olarak sabır ve tahammül yetkinliklerini artırması gerekiyor. Bir de farklılıklara riayet etmek gerekiyor. Ortaklıklar tek tip ve tek düze adama döndüğü zaman büyük sıkıntılar ortaya çıkıyor. Benim bir yönüm güçlüyken, diğer ortağımın başka bir yönü kuvvetlidir. İşte karşılıklı olarak zayıf yönleri tamamlayarak daha güçlü bir bütün oluşturmak gerekiyor. Ülkemizde maalesef ortaklık kültürü zayıf. Fakat bizim bunu geliştirmemiz lazım. Çünkü sermaye birikimi çok düşük. Onun için küçük sermayeleri birleştirerek büyük şeyler yapabiliriz. Daha çok katılımlı işler ve daha büyük şirketler Türkiye'ye çok şey kazandırır. Yeter ki, niyetler iyi olsun.

Kendi kişisel misyonunuzu nasıl tanımlıyorsunuz?

Her işimde cevaplamam gereken ilk soru şudur; 'Bu işte Allah'ın rızası ve kulunun faydası var mı?' Niyet böyle olup, bir de işin gereğini yaparak koşturunca Mevla gerisini veriyor. BSF'de de öncelikli amacımız para kazanmak değil. Ehliyet ve liyakat sahibi insanlar yetiştirmek istiyoruz. Biz bunu yapınca zaten diğeri arkadan geliyor.

İstanbul Üniversitesi'nde iletişim hocalığı da yapan İsrafil Kuralay, Kasım 2005 itibariyle İmam-Hatip Liseleri Mezunları ve Mensupları Derneği'nin (ÖNDER) tanıtımdan sorumlu genel başkan yardımcılığı görevini üstlendi.

Şimdi de Eğitimi Organize Ediyorlar

BSF, geçtiğimiz sene kapılarını katılımcılarına açtı. Öğrenci yerine katılımcı denmesinin sebebini Yönetim Kurulu Başkanı İsrafil Kuralay, şöyle açıkladı, "BSF'de klasik üniversite eğitimi yerine master ve doktora seviyesinde özel eğitimler verilecek. Açık diye tanımlamamızın sebebi; BSF'de sabit ve standart bir müfredatın olmaması. BSF, değişen ihtiyaçlara göre her gün gelişebilen bir yapıda tasarlandı. Bu nedenle biz, 'Öğrenci' yerine, 'Katılımcı' tabirini kullanıyoruz. Diğer bir ifadeyle BSF'de eğitim, üniversitelerimizdeki monolog esaslı klasik eğitim yerine karşılıklı diyaloga dayalı bir yapıda olacak" dedi.

BSF'de teorik eğitim yanında pratik yapmaya da imkân tanıdıklarını anlatan BSF Yönetim Kurulu Üyesi Kemal Çiftçi, "Teorik eğitimini tamamlayan katılımcılar, anlaşmalı olduğumuz kurumlarda staj yapma imkânına sahipler. Bununla birlikte web sitemizde oluşturduğumuz insan kaynakları bölümü sayesinde onların iş sahibi olmalarına da katkı bulunuyoruz. 'İşe insan, insana iş' prensibiyle yapılandırılan sitemizde şirketler de ihtiyaç duydukları insan kaynağını temin edebilecekler" diye konuştu. Reklamcılığı bilmemelerine rağmen başarılı olduklarını, şimdi de aynı başarıyı eğitim tekrarlayacaklarını belirten Kemal Çiftçi, bunun gerekçesini şöyle açıkladı: "Başlangıçta bizim ticari tecrübemiz yoktu, fakat zaman içinde öğrendik ki, ticaret bir organizasyondur. İyi organize olduğunuz zaman iyi ticaret yapabilirsiniz, başarılı olabilirsiniz. Bizim de gazetecilik ve televizyonculuk işinden gelen bir organizasyon tecrübemiz var. O tecrübemizi buradaki sisteme adapte ettik. Oralarda patron adına yürüttüğümüz sevk ve idare işini, şirketimizi kurduktan sonra kendi adımıza yapmaya başladık. Herkes kendi yeteneğine uygun işleri üstlenince güçlü bir ekip ortaya çıkmış oldu. Yedirenk'te uyguladığımız bu modeli şimdi BSF'de hayata geçiriyoruz. Burada da yaptığımız sadece bir organizasyon. Özgün tasarım, rekabette firmaları ve ülkeleri diğerlerinden bir adım öne geçirdiği için Tasarım Kültürü konusunda bir program düzenlemek istiyorduk. Bu konuda Bilgi Üniversitesi Öğretim Görevlisi Ali Şimşek bize bir öneri getirince kabul ettik. Ali Şimşek hoca programını oluşturdu ve ekibini kurdu. Bilgi Üniversitesi dışında BSF'de olacak olan bu programdaki gibi bize eğitime ortam sunuyoruz, bunun ilgililere ulaşmasını sağlıyoruz. Bizzat uygulanmasını ise o işin uzmanlarına bırakıyoruz.

BSF'de ilk yıl 100 öğrenci hedeflemiştik, 120 öğrenciye eğitim verdik. Bu sene 250-300 öğrenci hedefliyoruz. Şu an itibariyle bunu gerçekleştireceğimiz anlaşılıyor. Bu sene gelir ve giderde denge öngörüyoruz. 2006-2007 sezonunda ise kâra geçmeyi planlıyoruz."

Sessiz Dinamik: Kemal Çiftçi

Kemal Çiftçi

Ortağı İsrafil Kuralay onun için, "Öyle sessiz göründüğüne bakmayın, çok kararlıdır" diyor. Buna örnek olarak da, TGRT'deki son zamanlarında ekibin kararsızlığı üzerine Kemal Çiftçi'nin kendisine gelerek, "Arkadaşlar, ne yapacaksak hemen yapalım. Ben her türlü girişime varım" demesini gösteriyor. Hakikaten, Kemal Çiftçi'nin bu kararlı yönlendirmesi sonucunda ekip toplantıları ve istişareleri sıklaştırarak sonuç itibariyle şu andaki bütün girişimlerin başlangıcı olan Yedirenk'in temeli atılmış oluyor. Kemal Çiftçi aynı zamanda dergimizin yayın kurulu üyesi. Toplantılarda az, fakat sonuca götürecek nitelikte öz konuşur. Bu bakımdan onu, 'Sessiz dinamik' olarak tanımlamak mümkün. Zaten kendisi de, hikayesini anlatırken sık sık, 'Sadece öğrenci olarak kalamazdım veya sadece öğretmen olarak duramazdım' gibi cümleler kurarak, her ne iş yapıyorsa sadece onunla yetinmeyip, paralel şekilde mutlaka başka işlerle de meşgul olduğunu vurguluyor. Bundaki hareket noktasının da, 'İki günü eşit geçen ziyandadır' hadis-i şerifi olduğunu söylüyor. Bununla ilgili bir anısını anlatıyor. İşlerinin çok yoğun olduğu dönemde bir yayınevi, 3 ciltlik bir eseri tercüme etmesini teklif etmiş. Aylardan ramazanmış. Ramazan boyunca sahurdan sonra sabah namazını beklerken geçen kısa süreyi değerlendirerek eserin bir cildini tercüme etmeyi başarmış. Boş vakitlerini değerlendirerek şimdiye kadar 3'ü telif, 5'i tercüme olmak üzere toplam 8 esere imzasını atmış. İnsan ve Kainat dergisinde çevirmenlik yaparken birlikte çalıştığı Olcay Yazıcı, onun sürekli farklı işler yapan bir öğretmen olduğunu farkedince, 'Ben seni klasik bir öğretmen sanıyordum...' demiş. Her ne iş yapsa onu mutlaka farklılaştıran bu sakin görünümlü, 'Sessiz dinamiği' biraz daha yakından tanıyalım istedik;

Kemal Çiftçi kimdir?

1957 Kars Göle doğumluyum. İlkokulu köyümüzde okudum. Ortaokul ve liseyi İsrafil bey gibi Erzurum'da okudum. 4 erkek 3 kız kardeşim var. Babam çiftçiydi. Erzurum Lisesi'nde öğretmen kadromuz çok nitelikliydi. Nitekim o dönem mezunu olanların hepsi dershaneye gitmeden üniversiteyi kazanmıştı.

1975'te ODTÜ Eğitim Fakültesi'ne girdim ve hazırlık sınıfı okudum. Anarşi yüzünden bırakmak durumunda kalınca daha sonra tekrar sınava girdim ve yine ilk tercihim olan İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandım. İstanbul'a gelişimin iki sebebi vardı;

1- Anarşiden uzak daha huzurlu bir yer olması,

2- İstanbul'da çalışma imkânı olur diye. Nitekim geldikten 6 ay sonra iş buldum. Part-time olarak çevirmenlik ve öğretmenlik yaptım. Son sınıfta ise turizm rehberliğe yaptım. Hiçbir zaman 'sadece öğrenci' olmadım. Öğrenciliğe paralel olarak işler yaptım. Mesela üçüncü sınıfta iken, mektupla öğretim şeklinde bir yayın faaliyetim oldu. İngilizce öğretimiyle ilgili hazırladığım dokümanları teksir makinesi ile çoğaltıyordum. Ondan sonra gazetelere ilan vererek abone kaydediyor ve o çoğalttığım metinleri onlara göndererek İngilizce öğretmeye çalışıyordum. Tahsilatları da posta çekiyle yapıyordum. Bu benim ilk ticari girişimdir.

Sadece Bir Şeyle Yetinmiyor

İş hayatına nasıl girdiniz?

Ziraat Bankası'nda kısa süreli bir bankacılık deneyimim oldu. Burada daha çok kambiyo ve yurt dışı muhabir banka işlemlerini yürüttüm. Askerliğimi öğretmen olarak yaptım. Muvazzaf Subay olarak askerde kalmamı istediler, fakat askerlik mesleğinin bana göre olmadığını görünce, kabul etmedim. Askerlik sonrası özel bir lisede İngilizce öğretmenliğine başladım. Öğretmenlik yapıyordum, fakat nasıl ki öğrencilik dönemimde sadece öğrenci olmadıysam, orada da "sadece öğretmen" olarak kalamazdım. Öğretmenlik yanında yazı yazmaya ve çeviri yapmaya başladım. O zamanlar İhlas Holding bünyesinde çıkarılan İnsan ve Kainat dergisi ile tanışıklı-

ğım da çeviri ve yazı münasebetiyle olmuştu. Gündüzleri çeviri yapıyor, akşamları da İngilizce dersi veriyordum. Tam gün dergide çalışmam yönünde cazip bir teklif alınca, öğretmenlikten istifa ederek önce mütercim olarak derginin kadrosuna geçtim. Bu arada İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde okutmanlığa başladım. Fakat daha sonra derginin Yazıişleri Müdürlüğü'nü üstlenmem istenince iş yoğunluğundan dolayı fakültedeki dersimi iptal etmek durumunda kaldım. Eğitim işini bırakmıştım, ancak sadece dergici olarak da kalmayıp gazeteye röportajlar da yapıyordum. TGRT'nin kurulduğu dönemde benden dergiyle birlikte TV programı da yapmamı istemişlerdi. Ben de Bilim-Magazin adıyla program yapmaya da başladım. Bu arada İnsan ve Kainat dergisinin yayını durduruldu. Böylelikle 1996'da başlayan İnsan ve Kainat dergisi serüvenim, 1993 yılında sona erdi. 1993'ten 1996'ya kadar da TGRT'de Bilim-Magazin başta olmak üzere bazı belgesel programlar yaptım. Ondan sonra da zaten arkadaşlarla birlikte TGRT'den ayrılarak Yedirenk İletişim'i kurduk.

Şu anda da sadece bir girişimci olarak mı hayatınızı sürdürüyorsunuz?

Hayat ticaretten ve paradan ibaret değil. Şirketlerimiz sayesinde rızkımızı kazanmaya çalışıyoruz. Ancak entelektüel ve sosyal ihtiyacımız için değişik işler yapıyoruz. Bu anlamda ortaklarımız da farklı platformlarda farklı aktivitelere katılıyorlar. Kemal Çiftçi olarak ben, MÜSİAD'ın Eğitim ve Yayın Komisyonlarına katılıyorum. Bir ara İTO Reklamcılık komitesinde görevim vardı. Özellikle BSF, benim ideallerimi gerçekleştirdiğim bir girişim. Çünkü burada hem insanlara eğitim veriyoruz, hem de onlara iş bulmaya çalışıyoruz. Dolayısıyla ticaret yaparken bir sosyal sorumluluğu da yerine getirmiş oluyoruz. Esasında BSF'de o kadar çok şey yapılıyor ki, başka bir yerde başka bir iş yapmaya gerek kalmıyor. Burada hocalık, öğrencilik, araştırmacılık ve yazarlık gibi 24 saatinizi dolduracak her şey yapabilirsiniz. Bununla birlikte değişik konferans ve panellere iştirak ediyorum, farklı yayınlara yazılar yazıyorum.

Sosyoloji konusunda eğitim formasyonu bulunan Vahdettin Işık, BSF'nin 7 ortağından biri. Kurucu Müdür olarak kurumu yöneten Işık, eğitim kadrosunda hem akademik camiadan, hem de işin pratiğinden gelen uzmanlara yer verdiklerini belirterek şöyle devam etti, "2-3 aylık hızlandırılmış kısa programlarımız olduğu gibi 2 veya 4 yıla kadar çıkan hem teorik, hem de pratik ağırlıklı eğitimlerimiz de var. Bu arada bu standart eğitimler yanında kurumların talep etmesi halinde isteğe özel kurum içi eğitimler de organize edebiliyoruz."

Şükrullah DOLU
sukru@ekocerceve.com

Nurullah Öztürk

Başarının iki temel anahtarı: 'Ehliyet ve Emniyet'

Lisans eğitimini farklı bir alanda yapmasına rağmen, perakende sektörüne giren Nurullah Öztürk, 1990'ların başından bu yana sektörün geçirdiği tüm süreç ve serüvenlerin bizzat içinde yer aldı. Kariyer yolculuğunda kazandığı ehliyet ve muhatabına telkin ettiği emniyet sayesinde hızla yükselen Öztürk, son yılların en dinamik sektörü perakendenin birinci liginde üst düzey profesyonel yönetici olmayı başardı.

Emekli din görevlisi bir babanın 5 çocuğundan en büyüğü olan Nurullah Öztürk, 1966 yılında Sinop'ta doğdu. İlkokul ile lise döneminde futbola olan merakı yüzünden uzun süre meşin yuvarlağın peşinden koştu. Futboldaki kazanma arzusu ve hırsı, çeşitli sakatlıklar geçirmesine sebep olduysa da, futbola olan ilgisi değişmedi.

Öğrencilik yıllarında çeşitli takımlarda futbol oynayan Nurullah Öztürk, Trabzonspor'un efsane olduğu yıllarda yetkililerin dikkatini çekip transfer teklifi alsa da, babasının okulun yolunu göstermesi nedeniyle, Ankara'nın yolunu tuttu. Kızgınlıkla futbola tövbe etmeyi denese de bu kez futbol onu bırakmadı. Ondan sonra ilk çıktığı maçta dikkat çekici bir şekilde ayağı kırılana kadar oynadı. Takip eden dönemde futbol sevdası, kitaplar ve entelektüel çevre faaliyetleri ile yer değiştirdi.

Üniversite son sınıftayken iş hayatına atılınca aslında iş hayatının futbola benzer bir çok ortak noktası olduğunu gözlemledi ve futbol tekniğini iş yaşamına denedi. MASEL Holding'de başlayan serüven, bir süre sonra ABD markası bir bilgisayar firmasının satış müdürlüğünü üstlenmesiyle askerliğe kadar devam etti.

Metro İle Başlayan Perakendecilik Yolculuğu

Türkiye'de modern mağazacılık miladının, Alman Metro'nun Türkiye'ye gelişi ile başladığı kabul edilir. İşte bu dönemde askerden dönen Nurullah Öztürk, tavsiye üzerine Metro'ya girerek perakendeye ilk adımını attı. Ankara Metro'nun kuruluş çalışmalarında bulunan Nurullah Öztürk, bu sırada yapılan yoğun eğitimler ve bizzat uygulama sayesinde yüksek lisansını perakende de yapmış oldu.

Ardından Beğendik'ten gelen teklif üzerine Beğendik'e geçen Öztürk, kısa bir süre sonra Carrefour'dan yapılan davet ve uzun görüşmeler neticesinde 1993 yılında bu şirketin Türkiye organizasyonunda görev aldı. Kısa sürede orta ve üst kademe yönetime kadar yükseldi.

Uluslararası deneyime sahip Carrefour'da bir çok başarının altına imza attı. Bu süre zarfında bir çok yurtiçi ve yurtdışı seminer, eğitim ve konferansa katıldı. Yedi yılı aşkın bir süre kaldığı bu şirkette kendi deyimiyle doktorasını tamamlamış oldu. 2000 yılında ANAR tarafından gelen YİMPAŞ Mağazalarının yeniden yapılanma ve kurumsallaşma çalışmalarını yürütme teklifini, biraz da toplumsal sorumluluk adına kabul etti. Başarılı bir ekip çalışması örneği göstererek, önemli ve başarılı projelerin altına imza attı. 2 yıl süren bu yoğun ve yorucu süreç sonunda misyonunu tamamladığını düşünerek, yurtdışına açılmak amacıyla YİMPAŞ'tan ayrıldı. Yurtdışı planları yaparken bir anda Kiler Mağazalarının yeniden yapılanma ve kurumsallaşma çalışmaları içerisinde buldu kendini. 2002 – 2004 yılları arasında bu kurumun yeniden yapılanmasına katkıda bulundu. Eski bir futbolcu olarak futbol tekniğini iş hayatına uyguladığını ve başarılı sonuçlar aldığını belirten Nurullah Öztürk, kariyerinde zirveye çıkma sırrını, 'Ehliyet ve Emniyet' olarak özetliyor. Nurullah Öztürk'le detayları konuştuk;

Eğitim Bilimleri Fakültesi'ni bitirdikten sonra, neden satış, pazarlama işine girdiniz?

Kişinin sevdiği, ilgi duyduğu bir alanda başarılı olma şansı daha yüksek. Bireyi ilgi ve yeteneğinin olmadığı bir alana yönlendirirseniz; ya köreltirsiniz, ya da o kişi yine de ilgi duyduğu alana kayar. Bu nedenle Avrupa, bireyin özelliklerine göre eğitim ve kariyer planı hazırlıyor. Öğrencilik yıllarımda hareketli bir yapım

İşin Özü : Ehliyet ve Emniyet

Başarılı bir iş takımında bulunması gereken en önemli nitelikler nelerdir ?
Özelde içinde bulunduğum perakende sektörü, genelde ise tüm sektörler için temel iki kriter var. Bunlar;

1- İnsan Altyapısı: Tüm şirketler açısından en temel sermaye nitelikli iş gücüdür. Bu o kadar önemli ki, 'Şu birime daha iyi birisi atanmalı, diğerine ise idare edecek birisi olmalı' dememelisiniz. 1974 yılında düşen THY uçağının düşüş sebebinin, yer görevlisinin uçağın kapsını iyi kapatmaması olduğu belirtilmişti. Ama yüzlerce insan öldü! Başkandan bekçiye kadar tüm kurumu saran bir vizyonunuz yoksa kısa süre sonra tıkanırsınız. Ancak bunların tamamını kapsayan Hz. Peygamberin koyduğu, 'Ehliyet ve Emniyet' kuralı ihlal ediliyorsa batış yakın demektir.

2- Teknolojik Altyapı: Yaşadığımız çağ, hafızalarımızı ve zihinlerimizi kemiren yüzlerce sorunla baş başa bıraktı bizi. Onbinlerce ürünü fiziksel olarak takip etmeniz ancak teknoloji sayesinde mümkün. Kurumunun büyüklüğü ve büyüme kapasitesine uygun bir teknolojik alt yapıya sahip değilseniz çuvallamanıza az kalmış demektir.

vardı. Devletin durağan ve statükocu anlayışından hep nefret ettim. Salt masa başı işi, yapıma uygun değildi. Kendime üç alan belirlemiştim. Bunlar; Futbol, İş hayatı ve kitapların dünyası idi.
Özel Sektörün dinamik yapısı beni cezp etti. Ancak en dinamik ve ana yapı olan perakendeyi tercih edince gece ile gündüz birbirine karıştı. Bilmediğim işlerde bile, kendime olan güvenim nedeniyle fazla sıkıntı yaşamadım.Ancak özgüvenimin temelinde futbol tecrübem olduğunu söyleyebilirim.

Futbolun tekniklerini iş hayatına uyarlıyor musunuz?
Futbol dünyası ile iş dünyası o kadar birbirine benziyor ve o kadar iç içe ki, . . .
Öncelikle her ikisi de takım oyunu. Rakiplere ve yarıştığınız lig klasmanına göre takımınızın niteliği başarınızın kalitesini ortaya koyuyor. Tek başına iyi bir teknik adam, ya da iyi takım, kötü teknik adam başarıyı sağlamıyor. İşte de, futbolda da Maradona dönemi kapandı.
Her iki alanda da farklı ve kaliteli bir ekibe sahip olan, doğru stratejiler bulmak ve uygulamak zorunluluğu var.

CarrefourSA sonrasında yapılanma sürecine girmek isteyen şirketlere sorduğum soru şu; -Hangi ligde olmak, oynamak istiyorsunuz?

Hedef ne ise ona göre ekibiniz olmalı. Bundan böyle futbolun kuralları gibi iş dünyasının kuralları da enternasyonal. Eğer oynamak ve sahada kalmak istiyorsanız, bu kurallara uymak zorundasınız. Uymazsanız oyun dışı kalıyorsunuz.

Türkiye'de aile şirketlerinin en temel problemi de bu. Küçük bir işletme iken kontrolü kolay oluyor, fakat kural olmadığı için şirket büyüyünce kaos ortaya çıkıyor. İş sıkışınca da herkes bir kural yazmaya kalkıyor. Kendi kurallarına göre oynamak istiyor. Artık dünyada kuralları uluslararası firmalar koyuyor ve herkeste ona uymak zorunda kalıyor yada yok oluyor.
Çözüm için ne yapmak gerekiyor ?
Nasıl ki futbolun kurallarını hiç kimse değiştirmeden oynuyor. İş dünyası da Uluslararası arenadaki kuralları bilmek ve ona göre oynamak zorundadır.
Bunun için esnaflıktan iş adamlığına geçişi mümkün kılan değişimi sağlamalıyız. Uzmanlara göre değişimin 4 kaynağı var; iç kaynaklar, dış kaynaklar, gönüllü ve gönülsüz değişim. Gelinen noktada değişim, uluslararası bir boyut kazandı ve çok hızlandı. Kayıtsız kalsanız bile zorla değiştiriyorlar adamı. Ülkemizdeki değişimler genellikle gönülsüz oluyor. Gönüllü değişimde inisiyatif sizdeyken, gönülsüzde başkasında kalıyor. Ülkemizin yaşadığı sıkıntıların kaynağında da bunlar var.

Geleceğe yönelik hedef ve bakış açınız nedir?
Osmanlıyı incelemek, bilmek ve yeniden yorumlamak istiyorum. Kendimi ve toplumu 1.000 – 1.500 yıllık bir bilgi ve kültür birikiminin insanı olarak görüyorum. Ancak bu kültür hazinelerinin kuşaklara aktarılamadığı ve bunun farkında olmadan koca bir ömrü oldukça sığ yaşadığımızı düşünüyorum. Sanki birileri bizden bir şeyleri saklıyor ya da bizi aldatmaya çalışıyor.

Kemal TAHİR'in Amerikalı film yönetmenine sorduğu, 'Bu kadar filmi nasıl yapıyorsunuz' sualine, 'Bizim 200 – 250 yıllık tarihimizin içinden' cevabına Kemal TAHİR, 'Bizim 1.000 – 1.500 yıllık tarihimizin içinden acaba ne kadar film çıkar' diye sormadan edemiyor tabii ki.
Kısaca ne zaman yurtdışına çıksam yabancılarla konuşmamızda bizleri Osmanlı ve devamı olarak tanımlıyorlar. Bir fırsat bulup bütün dünyayı uzun yıllar kendisine hayran bırakan, sonrasında küçümsenen, acınan bir kuşağı derinliğine bilmek ve tanımak istiyorum.

Bir konferansta, 'Türk perakendeciliğinin uluslararası olma şansı var mı?' konusunda konuşmam istenmişti. Konuyu geriye yönelik biraz incelediğimde, Dünyada alışveriş merkezlerinin başlangıç noktasının bu topraklardan çıktığını ve bunun da 1463 yılında yapılan Kapalı Çarşı olduğunu tespit ettim. Kapalı Çarşı öyle bir kompleks ki, şuan yapılanlar bile burasının yanında yaya kalır. Her türlü detay düşünülmüş, tam 2.800 dükkan etrafında hanlar, hamamlarla birlikte içinde her çeşit dükkanın olduğu dev bir mekan. Yine kategori mağazacılığının başlangıç noktası olarak da sahafları sayabiliriz. İşte bu yüzden konuşma başlığım, "Bulduğumuzu zannettiğimiz, kaybettiğimizdir aslında" koydum ve konuşmam çok ilgi çekmişti.

Kader denilen bir hakikat var. Tabii ki herkes kendisine verilen rolü ve kaderini yaşar. Bazıları da rolü kendileri talep eder ve alır. Geleceği bilmek güç olmakla birlikte, kendi özelimde ya daha büyük organizasyon ve hedeflere odaklanacağım, ya da kendi köşeme çekilip, şu ana kadar hakkettikleri zamanı ayıramadığım aileme, kitaplarıma daha fazla zaman ayırmaya çalışacağım.Yaklaşık 15-20 yıldır ekonominin anası sayılan bir sektörün en alt basamaklarından en üstüne kadar tırmanmış birisi olarak şunu açıkça söyleyebilirim ki, ben ve benim gibilerden çok fazla yok. Hatta bu deneyimi başarılarıyla birlikte yerel, ulusal ve uluslar arası düzeyde birisi de yok. Bu nedenle bu birikimden istifade etmek isteyenler olursa onlara da yardımcı olmayı görev belledim. Türkiye'nin en dinamik yanı KOBİ'leridir. Onların gelişimine katkı yapmak arzusu da duyuyorum. Ayrıca 2 kardeşimin kurduğu MEGAVİZYON firması var. Tüm Türkiye'ye bilgisayar ve yan ürünleri dağıtımı ve satışı yapıyor. Bu işi geliştirmek istiyoruz. Yurtdışı için talepler var değerlendirmek gerekiyor.

Yerli ve yabancı firmaların yaklaşım farklılığı

Uluslar arası perakende devleri yanında ulusal zincirlerde de görev üstlendiniz Uluslar arası ve ulusal firmalarda ne tür yönetim ve yaklaşım farklılıkları var ?

Her iki gruba yönelik yaptığım gözlem şöyle;

Uluslararası Deneyim Avantajı: Her türlü pozitif ve negatif tecrübe biriktiriliyor. Başkaları bir sorunla karşılaştığında çözüm ararken onlar vakit kaybetmeden teşhis ve tedaviyi yapabiliyor. Dünyanın herhangi bir yerindeki başarı formülünü direkt bir başka yerde uygulayabiliyor.

Yerli firmaların çoğu yurt içinde bile mağazaları ile şirketleri arasında koordinasyonu sağlayamazken onlar uluslararası ölçekte, aynı anda başlayan aynı anda biten ve 40 ülkeyi kapsayan organizasyonlar yapıp dünya ölçeğinde başarı yakalayabiliyor.

Özetlemek gerekirse, uluslararası gücün kaynağını; sistem ve organizasyon, organizasyon yeteneği ile entelektüel sermaye olarak özetleyebilirim.

Adeta dünya ölçeğinde kurum vatandaşlığı oluşmuş, Çinli ile Türk, Alman ile Rus farklı yerlerde aynı formatlarda ve aynı kafa yapısı ile iş yapıyor.

Carrefour'un kurucusunun eşine, 'Şirketi kurarken bu kadar büyüyeceğiniz aklınızdan geçiyor muydu' diye sorduğumda, 'Biz şirketi kurduk, sizler, yani çalışanlarımız büyüttü' cevabını verdi.

Bu şirketler, bir ülkeye gittiklerinde mevcut sistemlerinin kuruluş aşamasında bile nitelikli insanları önce eğitip, sistemi öğretip kuruluşlarını yapıyorlar. Diğerleri henüz bunun öneminin farkında bile değil. Böyle olunca global şirketler, maça başlarken 5-0 önde başlıyor.

Düzen ve Kaos: Global şirketlerde kurallar belli, kazanmak üzerine kurulu ve temel olan her şeyin düşünüldüğü bir oyunda görev alıyorsunuz. Terfi etmeniz için extra başarılar ya da düşünülmeyeni düşünmeniz, yenilikler getirmeniz gerekiyor. Çünkü başarı için düşünülmesi gereken her şey düşünülmüş. Artı bir değer üretmeniz lazım ki fark edilesiniz.

Ulusal şirketlerde oyunun tam adı yok, tabii ki kuralları da tam belli değil. Birinde sistem ve organizasyon yaklaşımı, diğerinde ise kaos olabiliyor.

Eğitimini kurumsal firmalarda yapmış birinin kural ve kaideleri belli olmayan bir yapıya uyum sağlaması oldukça zor. Ya oturup kural ve kaideleri, yani sistemi oluşturacak, (tabii ki müsaade ederlerse) çünkü kaos ortamlarından çıkış, oradan beslenenleri rahatsız eder. Ya da çekip gidecek. Ben hep zor olanı seçtim ve deneyimlerimi aktarmayı denedim. İnsanların şimdi ya da sonradan, "Allah razı olsun " demelerine bile değer.

Entelektüel Sermaye Yatırımı: İnsana ve eğitime yatırımımız çok yetersiz. .Sadece para kazanmaya odaklanmış, vizyonsuz ve gündelik düşünen insanlarla dünya ölçeğinde marka oluşturamazsınız. Bundan böyle şirketlerin ve toplumların rekabet avantaj ve dezavantajını entelektüel sermayeleri belirleyecek. Bina ve fiziksel ekipmanların en iyisinin sizde olması iyi olmanıza yetmez.

Hüseyin KAHRAMAN
huseyin@ekocerceve.com

Global Girişime Dönüşen Macera

Hatice Özdemir'in 2002 yılında, "Günlük mutfak maceraları" konseptiyle faaliyete başlattığı, www.portakalagaci.com adresli site, kısa sürede günlük 50 binden fazla hit alan bir konuma ulaştı. Yakutistan'dan Hawai'ye kadar dünyanın birçok yerinden kullanıcısı olan siteyi bir marka haline getirmek isteyen Özdemir, İnternet sayesinde dileyen her kesin çok küçük bütçelerle kendine uygun bir medya ve ticari bir mecra oluşturabileceğini kaydetti.

Hatice Özdemir, Boğaziçi Üniversitesi Edebiyat Bölümü'nde okurken işletme derslerini de verdi. Buna ilaveten ikinci sınıftan sonra babası Nazım Özdemir'in Genel Müdür olduğu Datateknik'te (Exper) çalışmaya başlayarak iş hayatına da ilk adımını attı. Hatice Özdemir, birden fazla işi birlikte yürütme yetkinliğini iş hayatında da sürdürdü. Exper'deki İletişim Yönetmenliği görevini sürdürürken, 2002 yılında, "Günlük mutfak maceraları" konseptiyle www.portakalagaci.com adresli siteyi faaliyete geçirdi. Hobi amacıyla sanal alemdeki yerini alan site, kısa sürede günlük 50 binden fazla hit alan bir konuma ulaştı. Yakutistan'dan Hawai'ye kadar dünyanın birçok yerinden kullanıcısı olan siteyi bir marka haline getirmek isteyen Özdemir, İnternet sayesinde dileyen her kesin çok küçük bütçelerle kendine uygun bir medya ve ticari bir mecra oluşturabileceğini kaydetti. Hayallerini gerçeğe dönüştürmek isteyen gençler ve bayanlar için örnek niteliği taşıyan bu girişimin hikayesini ve detaylarını Hatice Özdemir'e sorduk;

Ailenizin ticaretteki geçmişi ile Exper'in kuruluşu ve gelişimi hakkında bilgi verir misiniz?

Babam Nazım Özdemir, iş hayatına Yatırım ve Planlama Uzmanı olarak çalıştığı Sümerbank'ta başladı. Ardından 1980 yılında Anadolu Gıda Sanayi'nde Bilgisayar Programcısı olarak Ülker Grubuna katıldı. 1981-85 yılları arasında Bilgi İşlem Bölümü Müdürü olarak görev yaptı. 1985 yılında tüm Ülker Grubu'nun Bilişim sistemi ve altyapısından sorumlu Genel Müdür Yardımcılığı görevine getirildi. Bu dönem zarfında Ülker Grubu'nun bilgisayar otomasyonu projelerini yönetti. 1989 yılında Ülker Grubu'nun Bilgi İşlem Departmanı'nı bağımsız bir şirket haline getirip, Datateknik şirketinin kuruluşunu yaptı. 1989 yılından beri de şirketin yönetim kuruluğu üyeliğini ve Genel Müdürlüğünü devam ettirmektedir.

İkinci nesil temsilcisi olarak sizi tanıyabilir miyiz?

1980 yılında Ankara'da doğdum. 3 kardeşiz. Benden 2 yaş büyük bir ablam (Kendisi de halen Datateknik'in MIS yönetmeni görevini sürdürmektedir) ve 9 yaş küçük olan bir erkek kardeşim var. İlkokulu Çapa İlkokulu'nda, liseyi ise Özel Safiye Sultan Lisesi'nde okudum. Ortaokul ve lise öğrenimim boyunca pek çok okul değiştirdiğim için farklı çevrelerden pek çok insanla tanışma imkânım oldu. Her okulun benim gelişimimde farklı yönlerden de olsa önemli katkıları olduğunu düşünüyorum.

Büyüyünce ne olmak istiyordunuz, üniversite tercihinizi neye göre yaptınız?

Çocukluğum esnasında hayalimde ya doktor olmak, ya da edebiyat öğretmeni olmak vardı. Ancak beyin cerrahı olan dayımın çalışma temposunu görünce doktorluktan vazgeçtim. Ortaokul ve lise eğitimim boyunca babamın mesleğine olan sevgisinden etkilenerek işletme ağırlıklı bir dala yönelmeye karar verdim. Ancak bir yan da edebiyata olan ilgim devam etti. Üniversiteye girişte bu yüzden öncelikle İşletme bölü-

münü tercih ederek Marmara Üniversitesi İşletme bölümüne girdim. Fakat üniversitenin ikinci yılında ortaya çıkan sorunlardan dolayı daha özgür bir ortamda okumayı tercih ederek Boğaziçi Üniversitesi Edebiyat Bölümü'ne geçiş yaptım. Boğaziçi'ndeki eğitim hayatım boyunca işletme dersleri de alarak iki bölümün de önemli derslerini bir arada götürdüm.

İşe ne zaman dahil oldunuz ve su anda Exper'de tam olarak neler yapıyorsunuz?

İşe üniversitenin ikinci sınıfında dahil oldum. O günden bu zamana internet tasarımı/reklam ve marka çalışmaları/ basın ve halkla ilişkiler gibi farklı birimlerde görev aldım. Şu anda Exper'in internet üzerinden son kullanıcılar ve bayiler ile ilgili tüm iletişim çalışmalarıyla ilgileniyorum. Bu çalışmalar farklı internet sitelerimizin içeriklerinden, tasarımlarına, bayilerimize internet üzerinden yaptığımız kampanyalara kadar farklı konuları içeriyor.

Bireysel girişiminiz olan http://portakalagaci.com hakkında bilgi verir misiniz?

Portakal Ağacı, benim İnternet yayıncılığına olan ilgim sonucu ortaya çıktı. 2000 yılında "Blogger" isimli kişisel İnternet günlüğü yayını yapmaya olanak tanıyan bir site açılınca yurt dışında pek çok insan fikirlerini yayınlamaya başladı. İlk başlarda sadece gündelik yaşamların paylaşıldığı bu siteler zamanla belli başlı konuların tartışıldığı alanlar haline geldi. 2002 yılında artık pazarlama blogları, fotoğraf blogları, siyaset blogları gündemdeydi. Ben de 2002 yazında o zaman ilgilendiğim marka konusu ile ilgili bir blog hazırladım. (http://markayazilari.blogspot.com/). Bir yandan da bir diğer ilgi alanım olan fotoğraf konusunda bir site hazırladım. İlerleyen yıllarda Amerika'da yayınlanan yemek bloglarını görünce Türkiye'de de böyle bir çalışmaya imza atma isteğiyle Portakal Ağacı sitesini kurdum. Türkiye'de yemek yayıncılığı sektörü çoğunlukla kitaplar ile gerçekleşiyordu, İnternetteki sitelerde de önceden denenmemiş, fotoğrafa yer vermeyen, deneyenlerin görüşlerini paylaşamayacağı, nitelikten ziyade niceliğe önem veren, reklam ağırlıklı siteler vardı. Ben, 'İnternetten alınan tarif güvenilir olmaz' önyargısını değiştirmeyi amaçladım. Özellikle son yıllarda eğitim ya da eş durumları dolayısıyla yurt dışında bulunan pek çok insan, uzak kaldıkları yemekleri yapmak için İnternete başvuruyor. En büyük hedef kitlem de yurt dışında Türk yemeklerini özleyen insanlar. Şu anda Portakal Ağacı'nın dünyanın çok farklı ülkelerinden her gün ziyaret eden binlerce okuyucusu var. Günlük 50 binden fazla hit alıyor. Şu anda hobi olarak devam etse de bir 5-10 yıl sonra Portakal Ağacı'nı bir marka haline getirmeyi amaçlıyorum.

İnternetin gençlere kendi medyalarını kurma veya ticari mecralarını oluşturmada ne tür fırsatlar sunduğunu kendi deneyiminizden hareketle anlatabilir misiniz?

İnternet öncesi dönemde bireylerin kendi medyalarını oluşturmaları için çok çaba harcamaları gerekiyordu. Çalışmalarınızı ya basılı, ya da sözlü olarak bireylere iletmeniz için mutlaka herhangi bir kurumun çatısı altında olmalıydınız. Kendi başınıza yürüttüğünüz çalışmalar ise çok kısıtlı bir kitleye ulaşıyordu. Ancak İnternet sonrası dönemde insanlar herhangi bir kuruma bağlı olmadan, düşük maliyetlerle binlerce insana ulaşmaya başladılar. Ben bugün bir dijital kamera ve İnternet bağlantısı olan bir bilgisayar sayesinde Yakutistan'dan Hawai'ye kadar pek çok insana kendi bilgilerimi aktarabiliyorum. Ticari anlamda baktığınızda da önceden ürününüzü satmak için gereken dükkan, tanıtım, vb. giderler İnternet sayesinde ortadan kalkıyor. Bu alanlarda da müşteri hizmetleri öne çıkıyor. İyi çalışan bir İnternet satış siteniz varsa, malı sattıktan sonraki hizmetlerinizde de müşteriyi memnun ediyorsanız tercih edilen bir site haline geliyorsunuz.

Edebiyat mezunusunuz, web yapıyorsunuz ve bireysel girişimlerde bulunuyorsunuz. Kişisel olarak misyonunuz ve vizyonunuz nedir?

Misyonum; Türkiye'de kadınların iş hayatına daha aktif olarak katılabileceklerini hatta kendi iş alanlarını oluşturabileceklerini ispatlamak, bireyin eğer kendisine inandığı alanda azimle çalışırsa gerçekten başarılı olabileceğini kanıtlamak. Bunun için öncelikle kısa vadede bir kitap çalışmasını tamamlamayı düşünüyorum. Sonraki yıllarda markalaşma konularında çalışmalarda bulunup önümüzdeki 10 yıl içerisinde Portakal Ağacı'nı ev yaşamıyla ilgili tasarımlar üreten bir marka haline getirmeyi amaçlıyorum.

Adnan BÜYÜKDENİZ
Albaraka Türk Genel Müdürü

Albaraka Türk 20. Yılını Kutluyor

Türkiye'de faizsiz bankacılığın ilk uygulamalarını hayata geçiren Albaraka Türk, "Katılım Bankası" ünvanını aldıktan sonra ilk kamuoyu açıklamasını Çırağan Sarayı'nda verilen özel bir toplantıyla basın mensuplarına yaptı. Albaraka Türk, aynı zamanda Türkiye faaliyetlerinin 20.yılını ve hedeflerini de basın mensuplarıyla paylaştı.

1985 yılından bugüne, kendine özgü bir finansal model ve anlayış içinde faaliyet gösteren Albaraka Türk, 20. Yılını kutladığı 2005'den itibaren, müşterilerine tümüyle özel ve hızlı bir hizmet sunma ilkesini geliştirerek sürdürmeyi hedefliyor. Kâr-zarar ortaklığı esasına göre fon toplayan Albaraka Türk, esnek bilanço yapısı sayesinde mali sektörün ve ekonominin zaman zaman maruz kaldığı konjonktürel dalgalanmalar, içsel ve dışsal şoklardan daha az oranda etkilenen bir kurum olma avantajını korumayı amaçlıyor. Bir katılım bankası olarak müşterilerinin talep ettiği çağdaş bankacılık hizmetlerini en hızlı ve kusursuz biçimde sağlamak amacıyla hem teknolojik anlamda, hem de insan kaynakları alanında bir gelişme dönemine girildiğini ifade eden Albaraka Türk yetkilileri, bu dönemin müşteriye verimlilik ve kâr olarak döneceğini belirttiler. Yeni dönemde Albaraka Türk, varoluş sebebi olan faizsizlik anlayışını titizlikle korumayı ve müşteriye verilen sözlerin arkasında durma ilkesini bir kurumsal anlayış örneği olarak geliştirmeyi hedefliyor. 20. Yıl ve katılım bankası unvanıyla birlikte kültürel, milli ve sosyal değerlere azami derecede sahip çıkılacağı ve kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin operasyonda önemli bir yer tutacağı toplantıda verilen önemli mesajları oluşturdu.

Ekonomi İçin Etkin ve Gerekli Bir Unsur

Yeni bankacılık kanununun gereği olarak Türkiye'deki özel finans kurumlarının Katılım Bankası adıyla anılmasının ardından Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. olarak değişen ünvanının operasyonel bir değişikliğe gerek duyulmadan çok daha verimli bir hizmet sağlayacağını bir kez daha belirten yetkililer, kamuoyunun Albaraka Türk modelinin verimliliğini giderek çok daha fazla benimsediğini belirttiler. Toplantıda basın mensuplarına yönelik olarak açıklama yapan Albaraka Türk Genel Müdürü Dr. Adnan Büyükdeniz, "Albaraka Türk'ün geçtiğimiz 20 yılda tüm zor koşullara rağmen, gösterdiği gelişme, onun yeni bir finans modeli olarak Türkiye'de gerçek bir ihtiyaca tekabül ettiğinin ve toplumsal bir karşılığı olduğunun açık bir kanıtı olmuştur. Nitekim; Albaraka Türk ve özel finans kurumlarına her zaman yapıcı bir yaklaşım içinde olan Türk kamu otoriteleri ve hükümetlerimizin son yıllarda yaptığı düzenlemeler, bu kurumların ekonomimiz ve toplumumuz için gerekli ve tamamlayıcı unsurlar olduğunun açık bir ifadesi olup, zaten başlangıçtan bu yana yasal otoritelerin düzenli denetimine tabi olan bu kurumların çok daha sağlam bir yasal zeminde faaliyet göstermelerine imkân sağlamıştır." dedi. 40 şubelik yapısıyla Albaraka Türk, kurumsal anlayışını "Türkiye, Ortadoğu, Körfez ve Avrupa'da finansal ürün ve hizmetler sunan etkin bir finans kurumu" olma vizyonuyla tanımlıyor.

İsim Değişti, İlkeler Aynı

Faizden kaçan tasarruf sahiplerine 21 yıldır finansal hizmet sunan özel finans kurumları (ÖFK) yeni Bankacılık Kanunu'nun onaylanmasının ardından 'katılım bankası' adını alıyor. Böylece, ticari bankalar ile yatırım ve kalkınma bankalarından sonra Türkiye üçüncü bir banka türü ile de tanışmış oldu. Finans kurumu tanımının hem yurtiçi hem de yurtdışında müşteriler ve ticari bağlantılar tarafından tam olarak anlaşılamadığını gerekçe gösteren finans kurumları bu yenilikle karışıklığın düzeleceğine inanıyor. Kanunun isim değişikliği için 3 aylık bir süre tanıdığı Özel Finans Kurumları Birliği ise ismini beklemeden değiştirdi. ÖFK'ların ortak hareket etmesini sağlayacak bir platform olarak kurulan ÖFKBir, bundan sonra Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) adıyla faaliyetlerine devam edecek. Kuveyt Türk Genel Müdürü ve TKBB Yönetim Kurulu Başkanı Ufuk Uyan, yapılan düzenleme ile sadece isimlerinin değiştiğini, ilkelerinin süreceğini söyledi. Faizsiz bankacılığın bütün prensiplerine eskiden olduğu gibi azami dikkatle bağlı kalacaklarını vurgulayan Uyan, yeni değişiklikle Devlet İç Borçlanma Senedi almalarına imkân doğduğunu; ancak bunu asla kullanmayacaklarını dile getirdi. Uyan, ileride gelire dayalı faizsiz bonoların işleme girmesi halinde bu türlü enstrümanlara yatırım yapabileceklerini de sözlerine ekledi. Uyan, "banka" kelimesinin ulusal ve uluslararası finans çevrelerinde yaşanan belirsizliği azaltacağını söylerken 'katılım' ibaresinin de kâr ve zarara iştirak anlamına karşılık geldiğini belirtti.

UyumSoft'tan Bir İlk Daha

UyumSoft ve Cogito İnsan Kaynakları Danışmanlık Bilişim Ltd. Şirketi'nin birlikte yürüttüğü proje kapsamında, başvuran kişiler, eğitim programına alınmadan özelliklerine uygun iş imkânı, kadroya alım, staj amaçlı ve proje bazlı olarak istihdama yönelik değerlendirilecekler. Bilişim sektöründe yetişmiş insan gücüne güvendiklerini ifade eden UyumSoft Genel Müdürü Mehmet Önder, bu yıl düzenledikleri 3 ayrı sosyal sorumluluk projesi kapsamında UyumSoft eğitimcileri tarafından eğitim verilen 70 gence iş imkânı sağladıklarını söyledi. Yeni başlatılan proje ile UyumSoft programını bilip, işi olmayan profesyonellerin iş hayatına kazandırılacağını kaydeden Önder, sonuç odaklı ve istihdama yönelik projeler gerçekleştirdiklerini belirtti. Türk yazılım sektörünün yakın gelecekte Avrupa'nın yazılım üssü olacak altyapıya sahip olduğunu anlatan Önder, "Son dönemlerde AB ile müzakerelerin de başlamasıyla yerli ve yabancı firmaların gözü Türkiye üzerine çevrildi. Türkiye yakın gelecekte Hindistan, Çin, İrlanda gibi dünyada önemli bir yazılım üssü haline gelebilir. AB ile müzakerelere başlayan ülkemiz genç, eğitimli ve nitelikleri yüksek bir insan kaynağına sahip olmalıdır. Bu insan kaynağının niteliklerinin yükseltilmesi de ülkemizdeki her kurumun sosyal sorumluluğunda olmalıdır. Bilişim sektöründe nitelikleri yüksek ve yetişmiş insan gücü açığı var. Bu açık her geçen yıl büyüyor. Başlattığımız projenin, sektörde yetişmiş nitelikli iş gücünün sektör dışına çıkması ve sektör dışındaki kişilerin sektöre dönmesi şeklinde önemli katkıları olacaktır. UyumSoft olarak, geleceğimizin gençlerine yatırım yapıyoruz ve yapmaya devam edeceğiz" dedi.

Sosyal Sorumluluk Örneği

Uyumsoft ve Cogito işbirliğiyle başlayan projenin sektörde bir ilk olduğunu ifade eden Cogito Genel Müdürü Ahmet Tahan da, "İlk kez bir firma, kendi programını kullanmayı bilen ancak şu an işsiz kalanları sahipleniyor. Bugüne kadar bilişim sektöründe birçok sosyal sorumluluk projesini hayata geçiren UyumSoft, bu proje ile kendi programını kullanan profesyonelleri sektöre kazandırırken, çağdaş bir istihdamı teşvik projesiyle sektöre örnek bir iş modeli sunuyor. Proje ile şuan işi olmayan UyumSoft'luları bulup, yeniden eğitim ile bilgi ve becerilerini geliştirerek, tekrar bilişim sektörüne kazandıracağız" diye konuştu.

Mehmet ÖNDER
UyumSoft Genel Müdürü

Bali Sport Center Açıldı

Alternatif tedavi yöntemlerinin en büyük destekleyicisi olarak kabul edilen, 'Bilinçli Spor Yapma' alışkanlığını kazandırmak üzere tasarlanan Bali Sport Center açıldı.

Kavacıkta doğayla baş başa olunacak bir mevkide bulunan ve Türkiye'de ilk kez kullanılacak olan son teknoloji aletlerle donatılan Bali Sport Center, spor yapmayı yorucu bir uğraş olmaktan çıkarıyor. TV, müzik ve İnternet bağlantılı aletlerle spor yapmak imkânı sunan merkez, Beykoz–Kavacık Rüzgarlıbahçe mevkiinde 4000 m2 kapalı alana sahip bir tesis. Dinamik bir klüp anlayışıyla hizmet verecek olan tesislerde sunulan hizmetler şöyle;

- Uzman eğitmenler tarafından kişiye özel hazırlanan egzersiz programları,
- En son teknolojiye sahip Techno-Gym ekipmanları,
- Programın en etkin şekilde sürdürebilmesi için beslenme danışmanlığı hizmeti,
- 4 mevsim kullanmaktan keyif alınabilecek yüzme havuzu,
- Uzak Doğu konsepti içeren zengin S.P.A. mönüsü
- Eğlenceli dinamik ve yeni trendleri takip eden grup egzersizleri

Kiler İlk Dörde Girdi

İstanbul'un perakendecilik sektöründeki önemli isimlerinden Kiler, Ankara'daki satınalmalarla sektörde ilk dörde girdi. Yapılan açıklamaya göre Kiler, Ankara'da 48 şubeli Canerler'i aldı ve mağaza sayısını 53'ten 101'e, cirosunu da yıllık 300 milyon dolardan 500 milyon dolara yükseltti. Kiler yetkilileri, sektörde ilk üçe girmek için alımların süreceğini belirterek, yabancı sermayeye karşı geri adım atmadan en iyi şekilde rekabet edeceklerini, bu durumdan halkın kazançlı çıkacağını bildirdiler. Yetkililer, alımların başta İzmir olmak üzere büyükşehirlerde süreceğini ifade ettiler.

Ulusal Kalite Başarı Ödülü Bu Yıl VİKO'nun

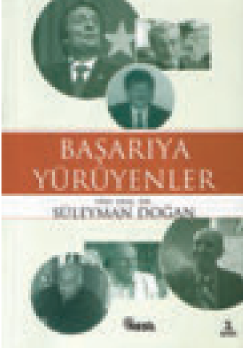
Türkiye Kalite Derneği (KalDer) tarafından bu yıl 13'üncüsü düzenlenen "Ulusal Kalite Ödülleri" organizasyonunda ödüle lâyık görülen kuruluşlar, "Ulusal Kalite Kongresi"nin ardından açıklandı. "İşletmeler" Kategorisinde VİKO ELEKTRİK VE ELEKTRONİK ENDÜSTRİSİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş., "Ulusal Kalite Başarı Ödülü"nü aldı. VİKO, İstanbul Samandıra'da bulunan 55 bin metrekarelik kapalı alana sahip modern fabrika binasında, 420 kişilik çalışanı ile elektrik anahtarları, grup priz, aydınlatma armatürü ve sayaç üretiyor. 1993 yılından beri büyük işletmeler dalında verilen Ulusal Kalite Başarı Ödülü'nü kazanan VİKO Elektrik ve Elektronik End. San. Tic. A.Ş.'nin Genel Müdürü Levent Özkula, bu ödülün VİKO'nun 25 yıldır sürdürdüğü çalışmaların açık bir yansıması olduğunu söyledi.

Bostancı'da

Oto Market sektörünün Türkiye'deki öncü kuruluşu olan Auto Shop, Topkapı'dan sonra ikinci şubesini Bostancı'da hizmete açtı. 4 yıldır, 'Otomobilinizin ihtiyacı olan herşey' konseptiyle hizmet veren Auto Shop, aynı anda otomobilin ihtiyacı olan tüm ürünleri bünyesinde toplayan modern bir otomobil marketi görünümünde. Auto Shop lastikten aküye, aydınlatmadan tuninge, aksesuardan yedek parçaya, oto bakımından elektroniğe kadar, geniş ürün yelpazesiyle otomobil sahiplerine hizmet sunuyor. Müşterinin ailesiyle birlikte gezebileceği, saygılı ve güleryüzlü personelin karşıladığı çağdaş bir alışveriş merkezi olan Auto Shop, otomobil sektörüne yeni bir çehre kazandırdı. Auto Shop'ta diğer satış noktalarından farklı olan özelliklerinden bir tanesi de, satılan bütün ürünlerin montajının ücretsiz yapılması. Oto Market kültürünün ülkemizde yaygınlaşması için büyük çaba sarfeden Auto Shop, İstanbul'daki mağaza sayısını 5 çıkarmak ve franchising yoluyla tüm Türkiye'ye yayılmayı hedefliyor.

Ali KARAÇAM
alikaracam@kitaphayattir.com

Başarıya Yürüyenler

Yrd. Doç. Dr. Süleyman Doğan, Nesil Yayınları, 240 sayfa

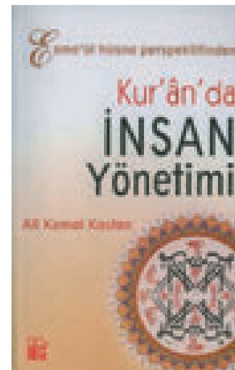
Yrd. Doç. Dr. Süleyman Doğan, ihracatı artıran, üretimle yeni istihdam alanı açan başarılı işadamlarımızdan 17'sinin başarı hikâyesini, "Başarıya Yürüyenler" isimli kitapta topladı. Hacı Boydak'tan İbrahim Bodur'a, Kemal Şahin'den Sabri Ülker'e, Mehmet Tanrısever'den Ahmet Çalık'a, Mehmet Kuralkan'dan Salim Çokyürür'e, Necmettin Bitlis'ten Fehmi Çetinkaya'ya, Mustafa Karaduman'dan Zeynel Abidin Erdem'e kadar pek çok işadamının hikayesini kayda alan Gazeteci-yazar Süleyman Doğan, kitapla ilgili şunları söylüyor: "Bu kitapta, ihracatı artıran, üretimle yeni istihdam alanı açan başarılı iş adamlarımızın sadece 17'sinin başarı hikayesini yazdım. Bunu anlatırken yeni müteşebbislerimiz siz de iş yaparak başarılı olabilir ve üretim yaparak istihdam alanı açabilirsiniz. Yeter ki kendinize güvenin ve iş birliği yaparak iyi organize olun. Gerisi gelir. İşte bunun örneklerini bu kitapta, başarılı olmuş iş adamlarımızın hayat hikayesinde bulacaksınız."

İz Bırakanlar

Yusuf tosun, birey yayıncılık, 224 sayfa

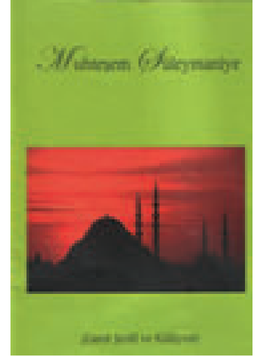
Çağdaş Türk düşüncesi ve edebiyatı tarihi, bize ait sözün söylenmiş tarihidir. Her bir kalem erbabı, yeni kuşaklar için keşfedilmeyi bekleyen bir kıta gibidir. Yusuf Tosun, bize ait sözü dillendirmiş olan mütefekkirlerin önde gelenlerini yeni nesiller için kayda almış. İz bırakan büyük şahsiyetler ve onların eskimeyen eserleriyle tanışmak isteyenler bu kitapta; Namık Kemal, Ahmet Midhat Efendi, Tevfik Fikret, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Haşim, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek, Nurettin Topçu, Cemil Meriç, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil ve Cahit Zarifoğlu'nu bulabilirler.

Kur'ân'da İnsan Yönetimi

Ali Kemal Kastan, Bilge Yayınları, 327 sayfa

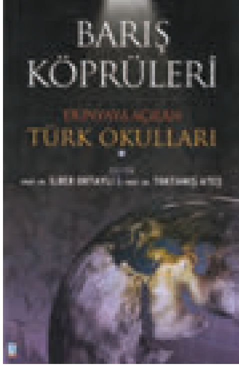
Yönetim teknikleri öğretmeyi ve yönetim problemlerine pratik çözümler sunmayı hedefleyen bir işletme kitabı olmayan eser, "Rahman" sıfatı üzerine bina edilmiş özgün, alternatifsiz, rakipsiz ve gerçek yönetim felsefesi olan İslam'ın yönetim anlayışını tazeleyip güncelleme denemesi niteliğinde. Allah'ın isimleri eserde tek tek ele alınmış. Bir portre çalışması olduğu için portreyi tamamlayan her bir isim üzerinde müstakil olarak durulmuş. Her bir isim, gerektiğinde öne çıkan ve görevini icra eden bir memur durumunda. Ancak görevini icra esnasında o ismin diğer isimlerle ilişkisi fark edilmektedir. İslam düşüncesine has olan bu bütüncül yapı, O'nun, Batı'ya has parçası, çok tanrıcı yaklaşımından ayırt edilmesini sağlayan en önemli farkıdır. Her bir isim, diğer 98 isimle bağlantılıdır.

Muhteşem Süleymaniye

Boğaziçi Yöneticiler Vakfı, 44 sayfa

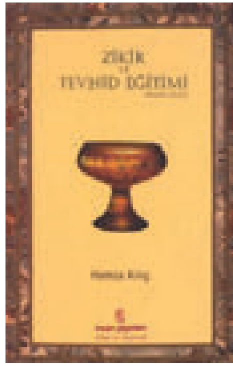
Güzel resimlerle hazırlanan çalışma; 1550-1557 yılları arasında inşaa edilen Süleymaniye Camii ve Külliyesi ile bu muhteşem eserin mimarı Sinan-ı Abdülmennan Hazretleri'ni yeni nesillere tanıtmayı amaçlıyor.

Barış Köprüleri I

Editör:
Prof. Dr. İlber Ortaylı-
Prof. Dr. Toktamış Ateş,
Ufuk Kitap,
320 sayfa

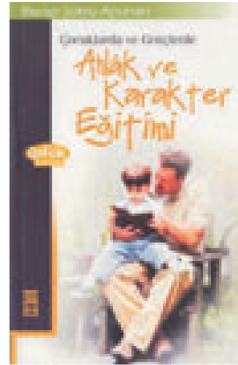
Bir hayli zamandır tartışılan ama az tanınan, yurt dışındaki Türk okulları üzerine uzmanların ve siyasi liderlerin kaleme aldığı makalelerin derlenmesiyle ortaya çıkan kitapta; Bülent Ecevit'in, "Türk Okulları'nın Türk dili ve Türkiye'ye katkısı", Büyükelçi Gündüz Aktan'ın, "Japonya'da Tanıdığım Türk Okulları", Kemal Karpat'ın, "Yurt Dışındaki Türk Okulları'nın Değeri", A. Yaşar Sarıbay7ın, "Dünyanın Geleceğinde Okullar", Ali Bulaç'ın, "Küresel Bir Açılım Olarak Türk Okulları", Halit Refiğ'in, "St. Petersburg Türk Lisesi'nde Aldığım Ders", M. Ali Kılıçbay'ın, "Fethullah Gülen Okulları" ve Cengiz Aytmatov'un, "Küresel Barış Adaları" isimli makaleleri bulunuyor.

Zikir ve Tevhid Eğitimi

Hamza Kılıç,
İnsan Yayınları,
240 sayfa

Yazar bu eserinde, bütün tarikatların ve tasavvufi hayatın "ana tema"sı olarak gördüğü Tevhid ve Tevhid Mertebeleri'nin eğitimini rahat ve anlaşılır bir dille anlatarak manevi hayatın izini sürüyor. Tevhidi düşünce ve Tevhid'in ana ilkeleriyle ilgili ehlince bilinen konuları yeni bir sunum ve yeni bir uslupla 'yol' dakilerin dikkatlerine sunuyor. Özellikle de Tevhid ve Vahdet sözkonusu olduğunda hemen tartışmaya açılan konular ve soruların üzerine gidiyor, bunlara dair, pek yapılmayan bir biçimde "Acaba niçin böyle?" sorusunu sorup kendi cevaplarını okura sunuyor. Ayrıca kitap, birinci bölümde değinilen tasavvufi kavramların geniş açıklamalar ve örneklerle anlaşılır kılındığı ikinci bölümle zenginleşiyor.

Ahlâk ve Karakter Eğitimi

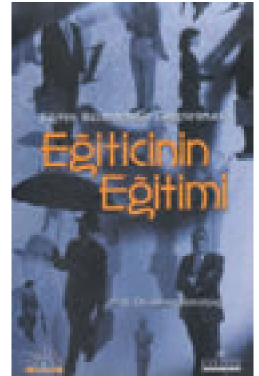
Recep Şükrü Apuhan,
Timaş Yayınevi
223 sayfa

Susuzluktan içi yanan bir insanın susuzluğunu ona suyun doyumsuz tadını anlatarak ve bir bardak su göstererek gideremezsiniz. Yapılacak iş onun bir bardak suyu içmesini sağlamaktır. Çocuk, kendisine kazandırılmak istenen güzel ahlakın hayattaki sonuçlarını gözleyebilmeli, kendi yaşantısında da bu sonuçlardan faydalanıyr olmalıdır. Ona nefis bir orman manzarası önünde saatlerce ağacın faydalarından, gerekliliğinden bahsedebilirsiniz ama bu konuda onu gerçekten etkilemek çıplak bir tepeye fidan dikmekle mümkün olacaktır. Çevrensini düzenlemeyen, her şeye ve herkese karşı ilgisiz bir ahlak anlayışı çocuk için bir çekim alanı oluşturmaz. Değiştirme gücü ve heyecanı olmayan yaklaşımlar, çocuklar ve gençler için ilgi çekici değillerdir.

Eğiticinin Eğitimi

İsmet Barutçugil,
Kariyer yayıncılık

Günümüzün organizasyonları, hızlı değişimle başedebilmek için yeni teknolojilere ulaşmak ve tüm faaliyetlerinde yüksek bir perfonmans sağlamak zorundadırlar. Bunun için sürekli olarak yeni bilgi, beceri ve tutum geliştirmeye ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyacın karşılanmasında en etkili araç şüphesiz eğitimdir.
Organizasyonlarda çalışanların eğitimi, dikkatle ele alınması gereken çok boyutlu, ilginç ve karmaşık bir süreçtir. Bu kitap, organisazyonlarda öğrenmenin, öğretmenin ve öğrenilenlerin uygulamaya aktarılmasının tüm aşamalarını tanıkmaktadır.

Eğiticinin Eğitimi, bir taraftan eğiticiye eğitim süreci boyunca neyi nasıl yapacağını sunmakta, diğer taraftan da etkili bir eğitim yönetiminin bilgilerini vermektedir. Tüm bunların ötesinde, yetişkin eğitimi ile ilgili kurumsal bilgiyi anlaşılır ve uygulanabilir bir şekilde konuyla bütünleştirmektedir.